

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI
VITAE PARALLELAE.

NOVA EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHENITIANA.

TOMUS I.

THESEUS, ROMULUS, LYCURGUS, NUMA,
SOLOX, POPPICOLA.

NOVA IMPRESSIO.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI
VITAE PARALLELA.

NOVA EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

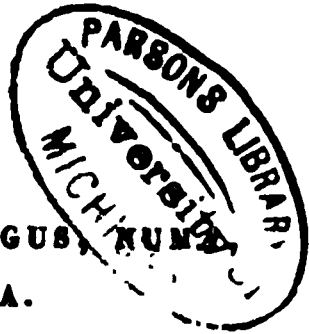
TOMUS I.

THESEUS, ROMULUS, LYCURGUS,
SOLON, POPPICOLA.

NOVA IMPRESSIO.

LIPSIAE
SUMPTIBUS OTTONIS HOLTER.

1872.

THE UNIVERSITY
LIBRARY

ΠΑΟΥΤΑΡΧΟΥ

Π Α Ρ Α Λ Λ Η Λ Α

Η ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

Θ Η Σ Ε Υ Σ .

Ὡς περ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, ὧ Σόσσιε Σεναμίω, οἱ ἱστορικοὶ τὰ διαφεύγοντα τὴν γνῶσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν πινάκων πιεζοῦντες, αἰτίας παραγράφουσι, ὅτι „Τὰ δ' ἐπέκεινα, θῦνες ἄνδρες καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς αἰδνῆς, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός“ οὕτως ἐμοὶ, περὶ τὴν τῶν βίων τῶν παραλλήλων συγγραφὴν, τὸν ἐφικτὸν εἰκότι λόγῳ καὶ βᾶσιμον ἱστορίᾳ πραγμάτων ἐχομένην χρόνον διελθόντι, περὶ τῶν ἀνωτέρω καλῶς εἶχεν εἰπεῖν. „Τὰ δ' ἐπέκεινα, τερατώδη καὶ τραγικά, ποιητὰ καὶ μυθογράφοι νέμονται, καὶ οὐκέτ' ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφήνειαν.“ Ἐπεὶ δὲ, τὸν περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καὶ Νουμᾶ τοῦ βασιλέως λόγον ἐκδόντες, ἐδοκοῦμεν οὐκ ἂν ἀλόγως τῷ Ῥωμύλῳ προσαναβῆναι, πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ τῇ ἱστορίᾳ γεγονότες· σκοποῦντι δέ μοι,

— τοιῶδες φωνὴ (κατ' Αἰσχύλον) τίς ξυμβήσεται;
Τὸ ἀντιτάξω τῷδε; τίς φερέγγυος;

Α

PLUTARCHI

καλῶν καὶ ἀοιδίμων οἰκιστὴν Ἀθηναίων
αὐραβαλεῖν τῷ πατρὶ τῆς ἀνικητοῦ καὶ
της. Εἶη μὲν οὖν ἡμῖν ἐκκαθαίρομενον
ἵπακοῦσαι καὶ λαβεῖν ἱστορίας ὄψιν·
ιδῶς τοῦ πιθανοῦ περιφρονῆ, καὶ μὴ
τὸ εἰκὸς μίξιν, εὐγνωμόνων ἀκροατῶν
ράως τὴν ἀρχαιολογίαν προσηχομένων.
οὖν ὁ Θησεὺς τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ πολλὰς
ότητας· ἄμφω μὲν γὰρ ἀνεγγύω καὶ
δόξαν ἔσχον ἐκ θεῶν γεγονέναι·

μητιά, (τό γε δὴ καὶ ἴδμεν ἅπαντες,)
ατοῦ τὸ συνεστὸν ἔχοντες. Πόλεων δὲ
ν, ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ συνώ-

Ἀρπαγῆ δὲ γυναικῶν ἑκατέρῳ πρόσ-
δὲ δυστυχίαν περὶ τὰ οἰκεία καὶ νέ-
υγεν· ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες ἀμφοτέρω
τῶν προσκροῦσαι πολίταις, εἴ τι τῶν
εἰρησθαι δοκούντων ὄφελός ἐστι πρὸς

τὸ μὲν πατρῶον γένος εἰς Ἐρεχθίδα καὶ
όχθονας ἀνήκει· τῷ δὲ μητρῷῳ Πελο-
ψ γὰρ οὐ χρημάτων πλήθει μᾶλλον, ἢ
ἰσχυσε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασι-
ν ἐκδόμενος θυγατέρας τοῖς ἀρίστοις,
τόλπειν υἱοὺς ἐγκατασπέρας ἀρχοντας·
Πιπθῆς ὁ Θησεῖος πάππος, πόλιν μὲν
ροῖζηνίων ᾤκησε, δόξαν δὲ μάλιστα πά-
ιος ἐν τοῖς τότε καὶ σοφώτατος, ἔση
ἰκνίης τοιαύτη τις, ὡς ἔοικεν, ἰδέσθαι
ησάμενος Ἡσίοδος εὐδοκίμει μάλιστα

περὶ τὰς ἐν τοῖς ἔργοις γνωμολογίαις. Καὶ μίαν γὰρ τούτων ἐκείνην λέγουσι Πιτθέως εἶναι,

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.
 Τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος εἶρηκεν. Ὁ δ' Εὐριπίδης, τὸν Ἰππόλυτον ἀγνοῦ Πιτθέως παιδεύμα προσειπών, ἐμφαίνει τὴν περὶ τὸν Πιτθέα δόξαν. Αἰγεῖ δέ, παιδῶν δεομένῳ, τὴν Πυθίαν ἀνελεῖν λέγουσι τὸν θρυλλούμενον χρησμόν, διακλευομένην μηδεμιᾶ γυναικὶ συγγενέσθαι, πρὶν ἐλθεῖν εἰς Ἀθήνας· οὐ πάνυ δὲ τοῦτο φράζειν εὐδήλως δοκοῦσαν· ὅθεν εἰς Τροίζηνα παρελθὼν ἀνεκοινοῦτο Πιτθεῖ τὴν τοῦ θεοῦ φωνὴν οὕτως ἔχουσαν·

Ἄσκοῦ τὸν προὔχοντα πόδ', ὧ μὲγα φέρτατε λαῶν,

Μὴ λύσης, πρὶν δῆμον Ἀθηναίων εἰσαφικέσθαι.

Ἄδηλονότι νοήσας ὁ Πιτθεὺς ἐπισθεν αὐτὸν, ἢ διηπάτησε τῇ Αἰθρα συγγενέσθαι. Συνελθὼν δὲ καὶ γνούς ἐκεῖνος, ὅτι τῇ Πιτθέως θυγατρὶ συγγέγονε, καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσας, ἀπέλιπε ξίφος καὶ πέδιλα, κρήνας ὑπὸ πέτραν μεγάλην, ἐντὸς ἔχουσαν κοιλότητα συμμέτρως ἐμπεριλαμβάνουσαν τὰ κείμενα· φράσας δὲ πρὸς μόνην ἐκείνην, καὶ διακλευσάμενος, ἂν υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γένηται, καὶ λαβὼν ἀνδρὸς ἡλικίαν, δυνατὸς ἢ τὴν πέτραν ἀναστήσαι καὶ ὑφελεῖν τὰ καταλειφθέντα, πέμπειν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ταῦτα, μηδενὸς εἰδότος, ἀλλ' ὡς ἔνεστι μάλιστα λανθάνοντα πάντα, (ἰσχυρῶς γὰρ ἔδεδοικε τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας· ἦσαν δὲ πενήκοντα παῖδες ἐκ Πάλλαντος γεγονότες) ἀπήει.

IV. Τεκούσης δὲ τῆς Αἰθρας υἱόν, οἱ μὲν εὐθὺς ὀνομασθῆναι Θησέα λέγουσι διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν· οἱ δὲ ὕστερον Ἀθήνησι, παῖδα θεμένου τοῦ

PLUTARCHI

Τρεφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Πιπθῆως, ἐπιστά-
 παιδαγωγόν, ὄνομα Κορνίδαν, ᾧ μέχρι νῦν
 ἢ πρότερον ἡμέρα τῶν Θησείων κριὸν ἐναγι-
 μένοι καὶ τιμῶντες πολὺ δικαιότερον, ἢ Σι-
 ῖσι καὶ Παρθέσιον, εἰκόνων Θησεῶς γραφεῖς
 γενομένους.

ὅντος ἔτι τότε, τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ
 ἴντας εἰς Δελφούς, ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς
 μὲν εἰς Δελφούς ὁ Θησεύς, (καὶ τόπον ἀπὲρ
 ἡσείαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν.) ἐκεί-
 κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὡσπερ Ὀμηρος
 αἰτίας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θη-
 θεῖ δι' ἐκείνον. Οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείραντο
 ῥόπον τοῦτον, οὐχ ὑπὲρ Ἀράβων διδαχθέντες,
 ζουσιν, οὐδὲ Μυσσοὺς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες
 ἢ ἀγχέμαχοι, καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς
 θαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες, ὡς μαρτυ-
 λοχος ἐν τούτοις·

ἰλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται, οὐδὲ θαμβιαὶ
 ἵναι, εὐτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγη
 ξιφείων δὲ πολύστονον ἔσσειται ἔργον.

· γὰρ κείνοι δαήμονες εἰσὶ μάχης

Εὐβοίας δουρικλυτοί.

ἢ παρέχοισιν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν
 πεκείραντο. Τοῦτο δὲ ἀμέλβι καὶ Ἀλέ'
 ακεδόνα ἐννοήσαντα φασὶ προστάξαι
 ἴρρεῖν τὰ γένηα τῶν Μακεδόνων, ὡς
 ἰς μάχαις οὐσαν προχειροτάτην.

· μὲν οὖν ἄλλον χρόνον ἔκρουπτεν Αἰ'
 ὦ Θησεῶς γένεσιν· ἦν δὲ λόγος

Πη
 σμ
 οὔτ
 ται.
 δὲ
 ἰλα
 τως
 καὶ
 λειν
 τῆν
 γν
 π

Πιθῆως διαδοθεὶς, ὡς ἐκ Ποσειδῶνος τεκνωθεῖη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροιζῆνιοι σέβουσι διαφερόντως, καὶ θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ᾧ καὶ καρπῶν ἀπάρχονται, καὶ τρίαينαν ἐπίσημον ἔχουσι τοῦ νομίματος. Ἐπεὶ δὲ μειράκιον ὦν, ἅμα τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ διέφαινεν ἀλκὴν καὶ φρόνημα μετὰ νοῦ καὶ συνέσεως βέβαιον, οὕτως αὐτὸν ἢ Αἰθήρα πρὸς τὴν πέτραν προσαγαγοῦσα, καὶ φράσασα περὶ τῆς γενέσεως τὰ ληθεῖς, ἐκέλευσεν ὑφελθεῖν τὰ πατρῶα σύμβολα, καὶ πλεῖν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ τὴν μὲν πέτραν ὑπέδου, καὶ ῥαδίως ἀνέωσεν, πλεῖν δὲ ἀπέγνω, καίπερ οὔσης ἀσφαλείας, καὶ δεομένων τοῦ τε πάππου καὶ τῆς μητρός. Χαλεπὸν γὰρ ἦν περὶ πορεύεσθαι τὴν εἰς Ἀθήνας ὁδόν, οὐδὲν μέρος καθαρὸν οὐδὲ ἀκίνδυνον ὑπὸ ληστῶν καὶ κακούργων ἔχουσαν. Ὁ γὰρ δὴ χρόνος ἐκείνος ἤνεγκεν ἀνθρώπους, χειρῶν μὲν ἔργοις καὶ ποδῶν τάχσει καὶ σωμάτων ῥώμαις, ὡς ἔοικεν, ὑπερφυεῖς καὶ ἀκαμάτους, πρὸς οὐδὲν δὲ τῇ φύσει χρωμένους ἐπιεικῆς, οὐδὲ ὠφέλιμον, ἀλλ' ὕβρει τε χαίροντας ὑπερηφάνῳ, καὶ ἀπολαύοντας τῆς δυνάμεως ὠμότητι καὶ πικρίᾳ, καὶ τῷ κρατεῖν, καὶ βιάζεσθαι τι, καὶ διαφθείρειν τὸ παραπίπτον· αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἴσον καὶ τὸ φιλόανθρωπον, (ὡς ἀτολμία τοῦ ἀδικεῖν, καὶ φόβος τοῦ ἀδικεῖσθαι, τοὺς πολλοὺς ἐπαινοῦντας) οὐδὲν οἰομένους προσήκειν τοῖς πλέον ἔχειν δυναμένοις. Τούτων Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξέκοπτε καὶ ἀνήρει περιωῶν, οἱ δὲ λανθάνοντες ἐκείνου παρίοντος ἐπιτησσαν καὶ ἀνεδύοντο, καὶ παρημελοῦντο ταπεινὰ πράττοντας. Ἐπεὶ δὲ Ἡρακλῆς ἐχρήσατο συμφορᾷ, καὶ κτείνας Ἴφιτον, εἰς Λυδίαν ἀπῆρε, καὶ συχνὸν ἐκεῖ χρόνον ἐδούλευε παρ' Ὀμφάλῃ, δίκην τοῦ φόνου ταύτην ἐπιθεῖς αὐτῷ, τότε τὰ μὲν Λυδῶν πράγμα

πολλὴν ἔσχευ εὐρίην καὶ ἄδειαν· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις αὐθις ἐξήνθησαν αἱ κακίαι καὶ ἀνεφρόσσαν, οὐδενὸς πιεζοῦντος, οὐδὲ κατειργοντος. Ἦν ὀλέθριος ἡ πορεία τοῖς Ἀθηναῖς περὶ βαδίζουσιν ἐκ Πλοποννήσου· καὶ τῶν ληστῶν καὶ κακούργων ἐξηγούμενοι ἕκαστον ὁ Πιπθεὺς ὁποῖος εἶη, καὶ ὁποῖα δρομὴ περὶ τὸ ξένους, ἔπειθε τὸν Θησεῖα κομίζεσθαι διὰ θαλάττη. Τὸν δὲ πάλαι μὲν, ὡς ἔοικε, λαληθότως διέκαιεν ἡ δόξῃ τῆς Ἡρακλέους ἀρετῆς, καὶ πλεῖστον ἐκείνου λόγον εἶπε καὶ προθυμότητος ἀκροατῆς ἐγένετο τῶν διηγουμένων ἐκείνου, οἷος εἶη, μάλιστα δὲ τῶν αὐτὸν ἑωρακότων, καὶ πράττοντι καὶ λέγοντι προστετυχηκότων. Τότε δὲ παύσασιν ἦν φανερὸς πεπονθῶς, ὅπερ ὕστερον χρόνῳ πολλοῖς Θεμιστοκλῆς ἔπαθε, καὶ εἶπεν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐπὶ τὸ Μιλτιάδου τρόπαιον· οὕτως ἐκείνῳ τῆς Ἡρακλέους θαυμάζοντι τὴν ἀρετὴν, καὶ νύκτωρ ὄνειρον ἦσαν αἱ πράξεις, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξῆγεν αὐτὸν ὁ ζῆλος καὶ ἀνηρέθιζε ταῦτα πράττειν διανοοῦμενον.

VII. Ἐτύγχανον δὲ καὶ γένους κοινωνοῦντες, ἐξ ἀνθρώπων ὄντες. Αἰθήρα μὲν γὰρ ἦν Πιπθεὺς θυγάτηρ Ἀλκμήνης δὲ Λυσιδίκης· Λυσιδικὴ δὲ καὶ Πιπθεὺς ἀδελφοὶ, γεγονότες ἐξ Ἴπποδαμείας καὶ Πέλοπος. Δεικνύουσι οὖν ἐποιεῖτο καὶ οὐκ ἀνεκτόν, ἐκείνον μὲν, ἐπὶ τοὺς ποταχοῦ πονηροὺς βαδίζοντα, καθαιρῆσαι γῆν καὶ θάλατταν αὐτὸν δὲ τοὺς ἐν ποσὶν ἄθλους ἀποδιδράσκειν· τὸν δόξῃ καὶ λόγῳ πατέρα καταισχύνων, διὰ θαλάττης κομίζόμενος, τῷ δὲ ὄντι προσφέρων γνωρίσματα, καὶ ξίφος ἀναίμακτον, οὐκ ἔργοις εὐθύς ἀγαθῶν πράξεσι παρέχων ἐμφανῆ χαρακτῆρα τῆς εὐτοιοῦτω φρονήματι καὶ τοιούτοις λογισμοῖς ἐξί

ὡς ἀδικήσων μὲν οὐδένα, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας βίας ἀμυνόμενος.

VIII. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ Περιφρήτην, ὄπλῳ χρώμενον κορύνῃ, καὶ διὰ τοῦτο Κορυνήτην ἐπικαλούμενον, ἀπτόμενον αὐτοῦ καὶ κωλύοντα προάγειν, συμβυλῶν ἀπέκτεινεν· ἤσθαις δὲ τῇ κορύνῃ, λαβῶν, ὄπλον ἐποίησατο, καὶ διετέλει χρώμενος, ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς τῷ δέσματι τοῦ λέοντος. Ἐκείνῳ μὲν οὖν ἐπιδειξις ἦν φορούμενον, ἡλίκου τὸ μέγεθος θηρίου κρατήσεις· οὗτος δὲ τὴν κορύνην ἐπεδείκνυσεν ἠττημένην μὲν ὑπὸ αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀήττητον οὔσαν. Ἐν δ' Ἰσθμῷ Σίννιν τὸν πιτυοκάμπτην, ᾧ τρόπῳ πολλοὺς ἀνῆρει, τούτῳ διεφθίρεν αὐτός, οὐ μεμελετηκῶς, οὐδ' εἰθισμένος, ἐπιδείξας δὲ τὴν ἀρετὴν, ὅτι καὶ τέχνης περίεστι καὶ μελέτης ἀπάσης. Ἦν δὲ τῷ Σίννιδι καλλίστη καὶ μεγίστη θυγάτηρ, ὄνομα Περιγούνη. Ταύτην τοῦ πατρὸς ἀνηρημένου φυγοῦσαν ἐξήτει περῶν ὁ Θησεύς· ἢ δ' εἰς τόπον ἀπελθοῦσα λόχμην ἔχοντα πολλήν, στοιβήν τε πλείστην καὶ ἀσφάραγον, ἀκίκαως πάνυ καὶ παιδικῶς, ὥσπερ αἰσθανομένων, δεομένη, προσήχετο μεθ' ὄρκων, ἂν σώσωσιν αὐτήν καὶ ἀποκρύψωσι, μηδέποτε λυμανεῖσθαι, μηδὲ κάυσειν. Ἀνακαλουμένου δὲ τοῦ Θησεῖος, καὶ πίστιν δίδόντος, ὡς ἐπιμελήσεται καλῶς αὐτῆς, καὶ οὐδὲν ἀδικήσει, προῆλθε· καὶ τῷ μὲν Θησεῖ συγγενομένη, Μελάνιππον ἔτεκε· Δηιονεῖ δὲ τῷ Εὐρύτου τοῦ Οἰχάλιέως ὕστερον συνώκησε, Θησεῖος δόντος. Ἐκ δὲ Μελάνιππου τοῦ Θησεῖος γενόμενος Ἰωξος, Ὀρνύτῳ τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας μετέσχε· ὄθεν Ἰωξίδαίς καὶ Ἰωξίσι πάτριον κατέστη, μήτε ἄκανθαν ἀσφάραγον, μήτε στοιβήν καίειν, ἀλλὰ σέβασθαι καὶ τιμῆν.

IX. Ἡ δὲ Κρομμωνία σῦς, ἦν Φαιῖαν προσωνόμα-
 ζον, οὐ φαῦλον ἦν θηρίον, ἀλλὰ μάχιμον καὶ χαλεπὸν
 κρατηθῆναι. Ταύτην, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς μὴ δοκοίη
 πάντα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν, ὑποστάς ἀνεῖλε· καὶ ἅμα,
 τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς ἀμυνόμενον οἴομενος
 δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσφέρεισθαι, τῶν δὲ θηρίων καὶ
 προεπιχειροῦντα τοῖς γενναίοις μάχεσθαι καὶ διακινδυ-
 νεύειν. Ἔνιοι δὲ φασὶ τὴν Φαιῖαν ληστρίδα γενέσθαι γυ-
 ναῖκα, φονικὴν καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν
 Κρομμωνί, Σύν δὲ ἐπονομασθεῖσαν διὰ τὸ ἦθος καὶ
 τὸν βίον, εἶτα ὑπὸ Θησέως ἀποθανεῖν.

X. Σκίρωνα δὲ πρὸ τῆς Μεγαρικῆς ἀνεῖλε, ῥίψας
 κατὰ τῶν πετρῶν, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, ληστεύοντα
 τοὺς παριόντας· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσιν, ὕβρει καὶ τροφῇ
 προτείνοντα τὸ πόδε τοῖς ξένοις, καὶ κελεύοντα νίπτειν,
 εἶτα λακτιζόντα καὶ ἀπωθούοντα νίπτοντας εἰς τὴν θά-
 λασσαν. Οἱ δὲ Μεγαρόθεν συγγραφεῖς, ὁμοίως τῇ φήμῃ
 βαδίζοντες, καὶ τῷ πολλῷ χρόνῳ, κατὰ Σιμωνίδην, πολε-
 μοῦντες, οὔτε ληστὴν, οὔτε ὕβριστήν γεγονέναι τὸν Σκί-
 ρωνα φασίν, ἀλλὰ ληστῶν μὲν κολαστήν, ἀγαθῶν δὲ καὶ
 δικαίων οἰκῆτον ἀνδρῶν καὶ φίλον. Αἰακὸν τε γὰρ Ἑλ-
 λήνων ὀσιώτατον νομίζεσθαι, καὶ Κυχρῆα τιμᾶς θεῶν
 ἔχειν Ἀθήνησι τὸν Σακαρνίδιον, τὴν δὲ Πηλέως καὶ Τε-
 λαμῶνος ἀρετὴν ὑπ' οὐδενὸς ἀγνοεῖσθαι. Σκίρωνα τοί-
 νον, Κυχρῆως μὲν γενέσθαι γαμβρὸν, Αἰακοῦ δὲ πενθε-
 ρὸν, Πηλέως δὲ καὶ Τελαμῶνος πάππον, ἐξ Ἐνδηίδος γε-
 γονότων, τῆς Σκίρωνος καὶ Χαρχιλοῦς θυγατρὸς. Οὐκ
 οὐκ εἰκὸς εἶναι τῷ κακίστῳ τοὺς ἀρίστους εἰς κοινωσίαν
 τοῦ γένους ἔλθεῖν, τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτατα λαμβάνου-
 ; καὶ δίδοντας. Ἀλλὰ Θησεία φασίν, οὐχ ὅτε τὸ πο

THESEUS.

τον ἐβάδιζεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὕστερον, Ἐλευσῖνά τε βεῖν, Μεγαρέων ἐχόντων, παρακρουσάμενον Διοκλῆα ἄρχοντα, καὶ Σκίρωνα ἀποκτεῖναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἰστοιεύσας ἀντιλογίας.

XI. Ἐν δὲ Ἐλευσῖνι Κροῦόνα τὸν ἐξ Ἀρκαδίας κίταπαλαίσας ἀνείλε· καὶ μικρὸν προελθὼν, Δαμάστιν Ἐρινεῶ τὸν Προκρούστην, ἀναγκάσας αὐτὸν ἀπιστοῦ τοῖς κλυτῆρσιν, ὥσπερ τοὺς ξένους ἐκείνος. Ἐπραττε δὲ ταῦτα μιμούμενος τὸν Ἡρακλῆα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οἷς ἐπαβουλεύετο τρόποις, ἀμυνόμενος τοὺς προεπιχειροῦντας, ἔθυσσε τὸν Βούσιριν, καὶ κατεπάλαμισε τὸν Ἀνταῖον, καὶ τὸν Κύκνον κατεμονομάχησε, καὶ τὸν Τέρμερον σὺδρήξας τὴν κεφαλὴν ἀπέκτεινεν. Ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ Τέρμεριον κακὸν ὀνομασθῆναι λέγουσι. Παῖων γάρ, ὡς ἔοικε, κεφαλῇ τοὺς ἐντυγχάνοντας ὁ Τέρμερος ἀπώλλυεν. Οὕτω δὴ καὶ Θησεὺς κολάζων τοὺς πονηροὺς ἐπεξῆλθεν, οἷς μὲν ἐβιάζοντο τοὺς ἄλλους, ὑπὲρ ἐκείνου καταβιαζόμενους, ἐν δὲ τοῖς τρόποις τῆς ἑαυτῶν ἀδικίας τὰ δίκαια τάσχοντας.

XII. Προϊόντι δὲ αὐτῷ καὶ γενομένῳ κατὰ τὸν Κηισὸν ἄνδρες ἐκ τοῦ Πηλαιδῶν γένους ἀπαντήσαντες ἔπασσαντο πρῶτοι, καὶ δεομένου καθαρθῆναι, τοῖς νεμισμένοις ἀγνίσαντες, καὶ μειλίχια θύσαντες, εἰστίασαν οἱ, μηδεὸς πρότερον αὐτῷ φιλανθρώπου καθ' ὁδὸν ἔχοντος. Ἡμέρα μὲν οὖν ὀγδόη λέγεται Κρονίου μηδὸν νῦν Ἐκατομβαιῶνα καλοῦσι, κατελθεῖν. Κατελθεῖν δὲ εἰς τὴν πόλιν, εὔρεε τὰ τε κοινὰ ταφραχῆς μεστὰ λιχοφροσύνης, καὶ τὰ περὶ τὸν Αἰγῆα καὶ τὸν οἶκον νοσοῦντα. Μήδεα γάρ ἐκ Κορήθου φουγῶσα, ἴκοις ὑποσχομένη τῆς ἀτεκνίας ἀπαλλάξαι Αἰγῆα.

συνῆν αὐτῷ. Προαισθημένη δὲ παρὶ τοῦ Θησεύως αὕτη, τοῦ μὲν Αἰγέως ἀγνοοῦντος, ὄντος δὲ πρεσβυτέρου καὶ φοβουμένου πάντα διὰ τὴν στήσιν, ἔπεισεν αὐτὸν, ὡς ξένον ἐστιῶντα, φαρμάκοις ἀναλαῖν. Ἐλθὼν οὖν ὁ Θησεὺς ἐπὶ τὸ ἄριστον, οὐκ ἔδοκίμαζε φράζειν αὐτὸν, ὅστις εἶη, πρότερος, ἐκείνῳ δὲ βουλόμενος ἀρχὴν ἀνθυρέσεως παρασχεῖν, κρεῶν παρακειμένων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ὡς ταῦτα τέμνων, ἐδέκονεν ἐκαίνῳ. Ταχὺ δὲ καταμαθὼν ὁ Αἰγέως, τὴν μὲν κύλικα τοῦ φαρμάκου κατέβαλε, τὸν δὲ υἱὸν ἀνακρίνας, ἠσπάζετο, καὶ συναγαγὼν τοὺς πολίτας ἐγνώριζεν, ἡδέως αὐτὸν δεχομένους διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν. Λέγεται δὲ, τῆς κύλικος πεσοῦσης, ἐκχυθῆναι τὸ φάρμακον, ὅπου νῦν ἐν Δελφινίῳ τὸ περίφρακτόν ἐστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ Αἰγέως ἦκει· καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὸν πρὸς ἑαυτοῦ τοῦ ἱεροῦ, καλοῦσιν ἐπὶ Αἰγέως πύλαις.

XIII. Οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἠλπιζον αὐτοὶ τὴν βασιλείαν καθέξειν, Αἰγέως ἀτέκνου τελευτήσαντος· ἐπεὶ δὲ Θησεὺς ἀπεδείχθη διάδοχος, χαλεπῶς φέροντες, εἰ βασιλεύει μὲν Αἰγέως, θετὸς γενόμενος Πανδίωνι, καὶ μηδὲν Ἐρεχθεΐδαις προσήκων, βασιλεύσει δ' ὁ Θησεὺς πάλιν ἔπηλος ὢν καὶ ξένος, εἰς πόλεμον καθίσταντο. Καὶ διελόντες ἑαυτούς, οἱ μὲν ἐμφανῶς Σφητόθεν ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ πατρὸς, οἱ δὲ Γαργηττοῖ κρήψαντες ἑαυτούς, ἐνήδρευον, ὡς διχόθεν ἐπιδησόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἦν δὲ κήρυξ μετ' αὐτῶν ἀν' Ἀγνούσιος, ὄνομα Λεῶς. Οὗτος ἐξήγγειλε τῷ Θησεῖ βεβουλευμένα τοῖς Παλλαντίδαις. Ὁ δὲ ἐξαίφνης ἐπὶ τῶν τοῖς ἐνδρευούσι, πάντας διέφθειρεν. Οἱ δὲ τοῦ Πάλλαντος πνυθόμενοι, διεσπάρησαν. Ἐκφασὶ τῷ Παλληναίων δήμῳ πρὸς τὸν Ἀγνουσίω

μίαν μὴ εἶναι, μηδὲ κηρύττεσθαι τοῦπιχώριον παρ' αὐτοῖς, Ἀκούετε λῶς· μισοῦσι γὰρ τοῦνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀνδρός.

XIV. Ὁ δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τειρέπολιν παρέχοντα· καὶ χειρωσάμενος ἐπεδαίξατο ζῶντα, διὰ τοῦ ἄστεος ἐλάσας, εἴτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. Ἡ δὲ Ἐκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας. Ἔθνον γὰρ Ἐκαλήσια οἱ περὶξ δῆμοι συνιόντες Ἐκαλείῃ Διὶ, καὶ τὴν Ἐκάλην ἐτίμων, Ἐκαλίτην ὑποκοριζόμενοι, διὰ τὸ κῆκεῖν νέον ὄντα κομιδῇ τὸν Θησεῖα ξενίζουσαν ἀσπιάσασθαι πρεσβυτικῶς, καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς. Ἐπεὶ δὲ ἤρξατο μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Διὶ, βαδίζοντας ἐπὶ τὴν μάχην, εἰ σῶς παραγένοιτο, θύσειν, ἀπέθανε δὲ, πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ἔσχε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας, τοῦ Θησεῖως κελύσαντος, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκεν.

XV. Ὀλίγω δὲ ὕστερον ἦγον ἐκ Κρήτης τὸ τρίτον οἱ τὸν δασμὸν ἀπάξοντες. Ἀνδρόγεω γὰρ περὶ τὴν Ἀττικὴν ἀποθανεῖν δόλω δόξαντος, ὃ τε Μίνως πολλὰ κακὰ πολεμῶν εἰργάζετο τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ δαιμόνιον ἔφθειρε τὴν χώραν· ἀφορία τε γὰρ καὶ νόσος ἐπέσκηψε πολλή, καὶ ἀνέδυσαν οἱ ποταμοί· καὶ τοῦ θεοῦ προστάξαντος, ἰλασαμένοις τὸν Μίνω καὶ διαλλαγεῖσι, λωφίσειν τὸ μῆνιμα, καὶ τῶν κακῶν ἔσεσθαι παῦλαν, ἐπικηρυκυσάμενοι καὶ δεηθέντες, ἐποίησαντο συνθήκας, ὥστε πέμπειν δι' ἐννέα ἐτῶν δασμὸν, ἥϊθέους ἑπτὰ καὶ πικροθέους τοσαύτας, ὁμολογοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν

φείων. Τούς δὲ παῖδας εἰς Κρήτην κομιζομένους ὁ μὲν τραγικώτατος μῦθος ἀποφαίνει τὸν Μινώταυρον ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ διαφθεῖρειν, ἢ πλανωμένους αὐτούς, καὶ τυχεῖν ἐξόδου μὴ δυναμένους, ἐκεῖ καταθνήσκειν· τὸν δὲ Μινώταυρον, ὡσπερ Εὐριπίδης φησὶ,

Σύμμικτον εἶδος ἀποφώλιον βρέφος
γεγονέναι, καὶ

Ταύρου μεμίχθαι καὶ βροτοῦ διπλῆ φύσει.

XVI. Φιλόχορος δὲ φησιν οὐ ταῦτα συγχωρεῖν Κρήτας, ἀλλὰ λέγειν, ὅτι φρουρὰ μὲν ἦν ὁ Λαβύρινθος, οὐδὲν ἔχων κακόν, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους· ἀγῶνα δὲ ὁ Μίνως ἐπ' Ἀνδρόγεω γυμνικὸν ἐποίει, καὶ τοὺς παῖδας ἄθλα τοῖς νικῶσιν ἐδίδου, τέως ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ φυλαττομένους· ἐνῆκα δὲ τοὺς προτέρους ἀγῶνας ὁ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνάμενος τότε καὶ στρατηγῶν, ὄνομα Ταῦρος, ἀνὴρ οὐκ ἐπιεικῆς καὶ ἡμερος τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπερηφάνως καὶ χαλεπῶς προσφερόμενος. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δῆλός ἐστιν οὐ νομίζων ἀναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τοῦ Μίνω, ἀλλὰ θητεύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγεγρασκειν· καὶ ποτε Κρήτας, εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας, ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν· τοῖς δὲ πρμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐκγόνους ἐκείνων συναξελθεῖν· ὡς δὲ οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἑαυτούς αὐτόθι, πρῶτον μὲν εἰς Ἰταλίαν διαπεράσαι, κακεῖ κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαπυγίαν· ἐκεῖθεν δὲ αὐθις εἰς Θρίκην κομισθῆναι, καὶ κληθῆναι Βοττιαίους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελούσας ἐπέθειν, Ἴωμεν εἰς Ἰθῆνας. Ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσ

πόλει καὶ μούσαν ἀπεχθάνεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ Μίνως αἰεὶ διτελεῖ κακῶς ἀκούων καὶ λοιδορούμενος ἐν τοῖς Ἀττικοῖς θεάτροις. Καὶ οὔτε Ἡσίοδος αὐτὸν ὤνησε, βασιλεύτατον, οὔτε Ὅμηρος, ὀαριστὴν Διὸς προσαγορεύσας· ἀλλ' ἐπικρατήσαντες οἱ τραγικοὶ, πολλὴν ἀπὸ τοῦ λογιῶν καὶ τῆς σκηνῆς ἀδοξίαν αὐτοῦ κατεσκεδάσαν, ὡς χαλεποῦ καὶ βιαίου γενομένου· καίτοι φασὶ τὸν μὲν Μίνω βασιλέα καὶ νομοθέτην, δικαστὴν δὲ τὸν Ῥαδάμανθυν εἶναι καὶ φύλακα τῶν ὠρισμένων ὑπ' ἐκείνου δικαίων.

XVII. Ἐπεὶ δ' οὖν καθῆκεν ὁ χρόνος τοῦ τρίτου δασμοῦ, καὶ παρέχειν ἔδει τοὺς πατέρας ἐπὶ τὸν κλῆρον, οἷς ἦσαν ἠΐθεοι παῖδες, αὐτίς ἀνεφύοντο τῷ Αἰγεῖ διαβολαὶ πρὸς τοὺς πολίτας, ὀδυρομένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πάντων αἴτιος ὦν ἐκείνος, οὐδὲν μέρος μετέχει τῆς κολάσεως μόνος, ἀλλ' ἐπὶ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδί τὴν ἀρχὴν πεποιημένος, αὐτοὺς περιορᾷ γνησίων ἐρήμους καὶ ἄπαιδας ἀπολειπομένους. Ταῦτ' ἠνία τὸν Θησέα, καὶ δικαίων μὴ ἀμελεῖν, ἀλλὰ κοινωνεῖν τῆς τύχης τοῖς πολίταις, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἄνευ κλήρου προσελθῶν. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τό τε φρόνημα θαυμαστὸν ἐφάνη, καὶ τὸ δημοτικὸν ἠγάπησαν· ὁ δὲ Αἰγεὺς, ἐπεὶ δεόμενος καὶ καθικεύων ἀμετάπιστον ἑώρα καὶ ἀμετάτρεπτον, ἀπεκλήρωσε τοὺς ἄλλους παῖδας. Ἑλλάνικος δὲ φησιν, οὐ τοὺς λαχόντας ἀπὸ κλήρου καὶ τὰς λαχούσας ἐκπέμπειν τὴν πόλιν, αὐτὸν δὲ τὸν Μίνω παραγενόμενον ἐκλέγεσθαι, καὶ τὸν Θησέα πάντων ἐλέσθαι πρῶτον ἐπὶ τοῖς ὀρισθεῖσιν· ὠρισμένον δ' εἶναι, τὴν μὲν ναῦν Ἀθηναίους παρέχειν, ἐμβάντας δὲ πλεῖν σὺν αὐτῷ τοὺς ἠΐθεους, μηδὲν ὄπλον ἀρήϊον ἐπιφερομένους· ἀπολομένου δὲ τοῦ Ν

νωταύρου, πέρας ἔχειν τὴν ποιήν. Πρώτερον μὲν οὖν οὐδεμίᾳ σωτηρίας ἐλπίς ὑπέκειτο· διὸ καὶ μέλαν ἰστίον ἔχουσαν, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ προδήλῳ, τὴν ναῦν ἔπεμπον· τότε δὲ τοῦ Θησεῦς τὸν πατέρα θαρσύνοντος καὶ μεγαληγοροῦντος, ὡς χειρώσται τὸν Μινώταυρον, ἔδωκεν ἕτερον ἰστίον λευκὸν τῷ κυβερνήτῃ, καλεύσας ὑποστρέφοντα, σωζομένου τοῦ Θησεῦς, ἐπάρασθαι τὸ λευκόν· εἰ δὲ μὴ, τῷ μέλανι πλεῖν, καὶ ἀποσημαίνειν τὸ πάθος. Ὁ δὲ Σιμωνίδης οὐ λευκὸν φησὶ εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ἀλλὰ φοινίκιον ἰστίον ὑγρῷ πεφυρμένον πρίνου ἄνθει ἐριθάλλου· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖον. Ἐκυβέρνα δὲ τὴν ναῦν Ἀμαρσυνάδας Φέρεκλος, ὡς φησὶ Σιμωνίδης. Φιλόχορος δὲ παρὰ Σκίρου φησὶν ἐκ Σαλαμῖνος τὸν Θησεῖα λαβεῖν κυβερνήτην μὲν Ναυσίθοον, πρωρῆα δὲ Φαίακα, μηδέπω τότε τῶν Ἀθηναίων προσεχόντων τῇ θαλάσῃ· καὶ γὰρ εἶναι τῶν ἡϊθέων ἓνα Μενέσθην, Σκίρου θυγατριδοῦν. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἡρῶα Ναυσιθόου καὶ Φαίακος εἰσαμένου Θησεῦς Φαληροῖ πρὸς τῷ τοῦ Σκίρου ἱερῷ, καὶ τὴν ἐορτὴν τὰ Κυβερνήσια φησὶν ἐκείνοις τελεῖσθαι.

XVIII. Γενομένου δὲ τοῦ κλήρου, παραλαβὼν τοὺς λαχόντας ὁ Θησεὺς ἐκ τοῦ πρυτανείου, καὶ παρελθὼν εἰς Δελφίνιον, ἔθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἰκτερίαν. Ἦν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἐρίῳ λευκῷ κατεστεμμένος. Εὐξάμενος δὲ κατέβαινεν ἕκτη μηνὸς ἐπὶ θάλασσαν ἰσταμένου Μουνυχιῶνος, ἧ καὶ νῦν ἔτι τὰ κόρας πέμπουσιν ἰλασομένας εἰς Δελφίνιον. Λέγεται ἰ αὐτῷ τὸν μὲν ἐν Δελφοῖς ἀνελεῖν θεόν, Ἀφροδίτην ν δηγεμόνα ποιεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν συνέμπορον. Θί τι δὲ πρὸς θαλάσῃ τὴν αἶγα θήλειαν οὖσαν, εἴ

THESEUS.

τως τράγον γενέσθαι· διὸ καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν Ἐτραγίαν.

XIX. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὡς μὲν πολλοὶ γράφουσι καὶ ᾄδουσι, παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἐρασθείσης τὸ λίνον λαβῶν, καὶ διδαχθεὶς, ὡς ἔστι τοῦ λαβυρίνθου τοὺς ἐλιγμοὺς διεξελθεῖν, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπέπλευσε τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἡϊθέους. Φερεκύδης δὲ καὶ τὰ ἐδάφη τῶν Κρητικῶν νεῶν φησὶν ἐκκόψαι τὸν Θησεά, τὴν δίωξιν ἀφαιρούμενον. Δήμων δὲ καὶ τὸν Ταῦρον ἀναιρεθῆναι φησὶ, τὸν τοῦ Μίνω στρατηγόν, ἐν τῷ λιμένι διαναναμαχοῦντα, τοῦ Θησεῶς ἐκπλέοντος. Ὡς δὲ Φιλόχορος ἰστόρηκε, τὸν ἀγῶνα τοῦ Μίνω συντελοῦντος, ἐπίδοξος ὢν ἅπαντα· πάλιν νικήσειν, ὃ Ταῦρος ἐφθονεῖτο. Καὶ γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ διὰ τὸν τρόπον ἦν ἐπαχθῆς, καὶ διαβολὴν εἶχεν, ὡς τῇ Πασιφᾷ πλησιάζων. Διὸ καὶ τοῦ Θησεῶς ἀξιοῦντος ἀγωνίσασθαι, συνεχώρησεν ὁ Μίνως. Ἔθους δὲ ὄντος ἐν Κρήτῃ θεᾶσθαι καὶ τὰς γυναῖκας, Ἀριάδνη παροῦσα πρὸς τὴν ὄψιν ἐξεπλάγη τῷ Θησεῶς, καὶ τὴν ἄθλησιν ἐθαύμασε πάντων κρατήσαντος. Ἦσθεις ἔτι καὶ ὁ Μίνως, μάλιστα τοῦ Ταύρου καταπαλαισθέντος αἰ προπηλακισθέντος, ἀπέδωκε τῷ Θησεῖ τοὺς παῖδας, καὶ ἀνῆκε τῇ πόλει τὸν δασμόν. Ἰδίως δὲ πῶς καὶ περὶ τῶς ὁ Κλειθῆμος ἀπήγγειλε περὶ τούτων, ἀνωθέν ποιν ἀρξάμενος· ὅτι δόγμα κοινὸν ἦν Ἑλλήνων μηδεμίαν ἰλεῖν τριήρη μηδαμόθεν ἀνδρῶν πέντε πλείονας δεχομένη· τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς Ἀργοῦς Ἰάσονα μόνον περιεῖν, ἐξείργοντα τῆς θαλάσσης τὰ ληστήρια. Δαυδάδὲ πλοῖον φυγόντος Κρήτηθεν εἰς Ἀθήνας, Μίνως τὰ δόγματα μακροῖς ναυσὶ διώκων, ἐπὶ χειμῶν.

εἰς Σικελίαν ἀπηνέχθη, κακῶς κατέστρεψε τὸν βίον. Ἐπεὶ δὲ Δευκαλίων ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πολεμικῶς ἔχων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἔπεμψεν ἐκδιδόναι Δαίδαλον αὐτῷ κελύων, ἢ τοὺς παῖδας ἀποκτενεῖν ἀπειλῶν, οὓς ἔλαβεν ὁμήρους ὁ Μίνως· τούτῳ μὲν ἀπεκρίνατο πρῶτος ὁ Θησεύς, παραιτούμενος ἀνεψιὸν ὄντα Δαίδαλον, κακείνῳ κατὰ γένος προσήκοντα, μητρὸς ὄντα Μερόπης τῆς Ἐρεχθίδος, αὐτὸς δὲ ναυπηγία ἐπαβάλλετο, τῇ μὲν ἐν Θυμοιταδῶν αὐτόθι, μακρὰν τῆς ξενικῆς ὁδοῦ, τῇ δὲ διὰ Πιτθέως ἐν Τροιζῆνι, βουλόμενος λανθάνειν. Γενομένων δὲ ἐτοιμῶν, ἐξέπλευσε, τὸν τε Δαίδαλον ἔχων καὶ φηγάδας ἐκ Κρήτης καθηγμόνας· οὐδενὸς δὲ προσιδότης, ἀλλὰ ναῦς φιλίας οἰομένων τῶν Κρητῶν προσφέρουσθαι, τοῦ λιμένος κρατήσας καὶ ἀποβάς ἔφθασεν εἰς τὴν Κνωσσὸν παρελθὼν, καὶ μάχην ἐν πύλαις τοῦ Δαβυρίνθου συνάψας, ἀπέκτεινε τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς δορυφόρους. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς Ἀριάδνης γενομένης, σπειςάμενος πρὸς αὐτήν, τοὺς τε ἡϊθέους ἀνέλαβε, καὶ φιλίαν ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τοὺς Κρητας, ὁμόσαντας μηδέποτε πολέμου κατάρξειν.

XX. Πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἔτι λέγονται, καὶ περὶ τῆς Ἀριάδνης, οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔχοντες. Οἱ μὲν γὰρ ἀπάγξασθαι φασὶν αὐτήν ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησεῦς, οἱ δὲ εἰς Νάξον ὑπὸ ναυτῶν κομισθεῖσαν, Ὡνάρω τῷ ἱερεῖ τοῦ Διονύσου συνοικεῖν, ἀπολειφθῆναι δὲ τοῦ Θησεῦς ἐρῶντος ἑτέρας·

Δεινὸς γὰρ μιν ἔτειρεν ἔρως Πανοπηίδος Αἰγλης. Τοῦτο γὰρ τὸ ἔπος ἐκ τῶν Ἡσιόδου Πεισίστρατον ἐξελεῖν φησὶν Ἡρέας ὁ Μεγαρεύς· ὥσπερ αὖ πάλιν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὀμήρου νεκυίαν τὸ,

Θησέα, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἀριδείκτα τέκνα,
χαριζόμενον Ἀθηναίους. Ἐνιοὶ δὲ καὶ τεκεῖν ἐκ Θησέως
Ἀριάδην Οἰνοπίονα καὶ Στάφυλον· ὧν καὶ ὁ Χῖος Ἴων
ἔστι, περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος λέγων·

Τὴν ποτε Θησείδης ἔκτισεν Οἰνοπίων.

Ἄ δ' ἔστιν εὐφημότατα τῶν μυθολογουμένων, πάντες, ὡς
ἔπος εἰπεῖν, διὰ στόματος ἔχουσιν. Ἴδιον δὲ τινα περὶ
τούτων λόγον ἐκδίδωκε Παιῶν ὁ Ἀμαθούσιος. Τὸν γὰρ
Θησέα φησὶν ὑπὸ χειμῶνος εἰς Κύπρον ἐξενεχθέντα, καὶ
τὴν Ἀριάδην ἔγκνον ἔχοντα, φάυλως δὲ διακειμένην ὑπὸ
τοῦ σάλου καὶ δυσφοροῦσαν, ἐκβιβάσαι μόνην· αὐτὸν δὲ
τῷ πλοίῳ βοηθοῦντα, πάλιν εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τῆς γῆς
φέρεσθαι. Τὰς οὖν ἐγχωρίους γυναῖκας τὴν Ἀριάδην
ἀναλαβεῖν καὶ περιέπειν ἀθυμοῦσαν ἐπὶ τῇ μονώσει, καὶ
γράμματα πλαστὰ προσφέρειν, ὡς τοῦ Θησέως γράφον-
τος αὐτῇ, καὶ περὶ τὴν ὠδῖνα συμπονεῖν καὶ βοηθεῖν·
ἀποθαροῦσαν δὲ θάψαι, μὴ τεκοῦσαν. Ἐπανελθόντα
δὲ τὸν Θησέα καὶ περὶλυπον γενόμενον, τοῖς μὲν ἐγχω-
ρίοις ἀπολιπεῖν χρήματα, συντάξαντα θύειν τῇ Ἀριάδῃ·
δύο δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἰδρῦσασθαι, τὸν μὲν ἀρ-
γυροῦν, τὸν δὲ χαλκοῦν. Ἐν δὲ τῇ θυσίᾳ τοῦ Γορπιαίου
μηρὸς ἱσταμένου δευτέρα, κατακλινόμενόν τινα τῶν νεα-
νίσκων φθέγγεσθαι, καὶ ποιεῖν ἅπερ ὠδίνουσαι γυναῖ-
κες· καλεῖν δὲ τὸ ἄλλος Ἀμαθουσίους, ἐν ᾧ τὸν τάφον
δεικνύουσιν, Ἀριάδης Ἀφροδίτης. Καὶ Ναξίων δὲ τινες
ιδίως ἱστοροῦσι δύο Μινώας γενέσθαι καὶ δύο Ἀριάδνας,
ὧν τὴν μὲν Διονύσῳ γαμηθῆναι φασὶν ἐν Νάξῳ, καὶ
τοὺς περὶ Στάφυλον τεκεῖν· τὴν δὲ νεωτέραν, ἀρπασθεῖ-
σαν ὑπὸ τοῦ Θησέως, καὶ ἀπολειφθεῖσαν, εἰς Νάξον ἐλ-
θεῖν· καὶ τροφὸν μετ' αὐτῆς ὄνομα Κορκύνην, ἧς δεικνύ-

σθαι τάφον. Ἀποθανεῖν δὲ καὶ τὴν Ἀριάδην αὐτόθι, καὶ τιμὰς ἔχειν οὐχ ὁμοίως τῇ προτέρᾳ. Τῇ μὲν γὰρ ἠδομένους καὶ παίζοντας ἐορτάζειν, τὰς δὲ ταύτη δρωμένας θυσίας εἶναι πένθει τινὶ καὶ στυγνότητι μεμιγμένας.

XXI. Ἐκ δὲ τῆς Κρήτης ἀποπλέων εἰς Ἀῆλον κατέσχε, καὶ τῷ θεῷ θύσας, καὶ ἀναθεὶς τὸ Ἀφροδίσιον, ὃ παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἔλαβεν, ἐχόρευσε μετὰ τῶν ἡϊθέων χορείαν, ἣν ἔτι νῦν ἐπιτελεῖν Δηλίους λέγουσι, μίμημα τῶν ἐν τῷ Λαβυρινθῷ περιόδων καὶ διεξόδων, ἐν τινὶ ῥυθμῷ περιβλήξεις καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι γιγνομένην. Καλεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο τῆς χορείας ὑπὸ Δηλίων γέρανος, ὡς ἱστορεῖ Δικαίαρχος. Ἐχόρευσε δὲ περὶ τὸν Κερατῶνα, βωμὸν ἐκ κεράτων συνηρμοσμένον εὐωνύμων ἀπάντων. Ποιῆσαι δὲ καὶ ἀγῶνα φασὶν αὐτὸν ἐν Δήλῳ, καὶ τοῖς νικῶσι τότε πρῶτον ὑπὲρ ἐκείνου φοῖνικα δοθῆναι.

XXII. Τῇ δὲ Ἀττικῇ προσφερομένων, ἐκλαθέσθαι μὲν αὐτὸν, ἐκλαθέσθαι δὲ καὶ τὸν κυβερνήτην ὑπὸ χαρᾶς, ἐπάρασθαι τὸ ἰστίον, ὃ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἔδει γνῶριμον τῷ Αἰγεί γενέσθαι· τὸν δὲ, ἀπογνόντα, ῥίψαι κατὰ τῆς πέτρας ἑαυτὸν, καὶ διαφθαρεῖν. Καταπλεύσας δὲ ὁ Θησεύς, ἔθνε μὲν αὐτὸς, ἃς ἐκπλέων θυσίας ἠΰξατο τοῖς θεοῖς, Φαληροῖ, κήρυκα δὲ ἀπέστειλε τῆς σωτηρίας ἄγγελον εἰς ἄστυ. Οὗτος ἐνέτυχεν ὄδυρομένοις τε πολλοῖς τὴν τοῦ βασιλέως τελευτήν, καὶ αὐτὸν χαίρουσιν, ὡς εἰκός, ἑτέροις, καὶ φιλοφρονεῖσθαι καὶ στεφανοῦν αὐτὸν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ προθύμοις οὔσι. Τοὺς μὲν οὖν στεφάνους δεχόμενος, τὸ κηρύκειον ἀνέστεφεν· ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ θάλασσαν, οὐπω πεποιημένου σπονδᾶς τοῦ Θησεύς ἔξω περιέμεινε, μὴ βουλόμενος τὴν θυσίαν ταράξαι. Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν, ἀπήγγειλε τὴν τοῦ Αἰγεί

τελευτήν. Οἱ δὲ σὺν κλαυθμῷ καὶ θορύβῳ σπεύδ' ἀνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. Ὅθεν καὶ νῦν ἐν τοῖς ὠσχροῖσις στεφανοῦσθαι μὲν οὐ τὸν κήρυκα λέγουσιν, ἀλλ' κηρύκειον· ἐπιφωνεῖν δὲ ταῖς σπονδαῖς, Ἐλελεῦ, Ἰοῦ, τοῖς παρόντας. Ὡν τὸ μὲν σπεύδοντας ἀναφωνεῖν παιωνίζοντες εἰώθασιν, τὸ δὲ ἐκπλήξεως καὶ ταραχῆς ἐθάψας δὲ τὸν πατέρα, τῷ Ἀπόλλωνι τὴν εὐχὴν ἀπέδιδε τῇ ἐβδόμῃ τοῦ Πυανασιῶνος μηνὸς ἰσταμένου· ταὶ γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστν σωθέντες. Ἡ μὲν οὖν ἔφη τῶν ὄσπριων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας αὐτοεἰς ταυτὸ συμμίξαι τὰ περιόντα τῶν σιτίων, καὶ μίχτρην κοινὴν ἐψήσαντας συνεστιαθῆναι, καὶ συγκαταφαγεῖν ἀλλήλοις. Τὴν δὲ εἰρεσιώνην ἐκφέρουσι, κλάδοελαίας ἐρίῳ μὲν ἀνεστημμένον, ὡσπερ τότε τὴν ἰκτιηρίαν· παντοδαπῶν δὲ ἀνάπλεων καταργμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀφορίαν, ἐπάδοντες·

Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει, καὶ πίονας ἄρτους,

Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι,

Καὶ κύλικ' εὐζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃ.

Καίτοι ταυτὰ τινες ἐπὶ τοῖς Ἡρακλειδαῖσι γενέσθαι λέγουσιν, οὕτως διατρεφομένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ πλείονες, ὡς προείρηται. §

XXIII. Τὸ δὲ πλοῖον, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἡϊθέων ἔπλευσε, καὶ πάλιν ἐσώθη, τὴν τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλαττον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιροῦντες, ἀλλὰ δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρὰ καὶ συμπηγνύντες οὕτως, ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν ἀνξόμενον λόγον ἀμφιδοξούμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον εἶναι, τῶν μὲν, ὡς τὸ αὐτὸ, τῶν δὲ, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει, λεγόντων. Ἄγουσι δὲ καὶ τὴν τῆ

ὠσχοφορίων ἑορτήν, Θησέως καταστήσαντος. Οὐ γὰρ ἀπάσας αὐτὸν ἐξαγαγεῖν τὰς λαχούσας τότε παρθένους, ἀλλὰ τῶν συνήθων νεανίσκων δύο θηλυφανεῖς μὲν ὄφθῆναι καὶ νεαροὺς, ἀνδρώδεις δὲ τὰς ψυχὰς καὶ προθύμους, λουτροῖς τε θερμοῖς καὶ σκιατροφίαις, καὶ ταῖς περὶ τὴν κόμην καὶ λειότητα καὶ χροιάν ἀλοιφαῖς καὶ κοσμήσεσιν, ὡς ἔστιν, ἐξαλλάξαντα κομιδῇ, καὶ διδάξαντα φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ βράδισιν, ὡς ἔνι μάλιστα, παρθένους ὁμοιοῦσθαι, καὶ μηδὲν φαίνεσθαι διαφέροντας, ἐμβαλεῖν εἰς τὸν τῶν παρθένων ἀριθμὸν, καὶ διαλαθεῖν ἅπαντας· ἐπεὶ δὲ ἐπανῆλθον, αὐτὸν τε πομπεῦσαι καὶ τοὺς νεανίσκους οὕτως ἀμπεχομένους, ὡς νῦν ἀμπέχονται τοὺς ὄσχους φέροντες. Φέρουσι δὲ, Διονύσῳ καὶ Ἀριάδνῃ χαριζόμενοι, διὰ τὸν μῦθον· ἢ μᾶλλον, ὅτι συγκομιζομένης ὀπώρας ἐπανῆλθον· αἱ δὲ δειπνοφόροι παραλαμβάνονται, καὶ κοινωνοῦσι τῆς θυσίας, ἀπομιμούμεναι τὰς μητέρας ἑκβίων τῶν λαχόντων. Ἐπεφοίτων γὰρ αὐτοῖς ὄψα καὶ σιτία κομίζουσαι· καὶ μῦθοι λέγονται, διὰ τὸ κἀκείνας εὐθυμίας ἔνεκον καὶ παρηγορίας μύθους διεξιέναι τοῖς παισὶ. Ταῦτα μὲν οἷν καὶ Δήμων ἱστόρηκεν. Ἐξηρέθη δὲ καὶ τέμενος αὐτῷ, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν παρασχόντων τὸν δασμὸν οἴκων ἔταξεν εἰς θυσίαν αὐτῷ τελεῖν ἀποφοράς· καὶ τῆς θυσίας ἐπεμελοῦντο Φυταλίδαι, Θησέως ἀποδόντος αὐτοῖς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν Ἀγέως τελευτὴν, μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλόμενος, συνώκισε τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας εἰς ἓν ἄστυ, καὶ μιᾶς πόλεως ἐν δῆμον ἀπέφηνε, τέως σποράδας ὄντας καὶ δυσανακλήτους πρὸς τὸ κοινὸν πάντων συμφέρον, ἔστι δ' ὅτε ἰδιαίτερον διαφερομένους ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντας. Ἐπιὼν ο

ἀνέπειθε κατὰ δῆμους καὶ γένη, τῶν μὲν ἰδιωτῶν καὶ πενήτων ἐνδεχομένων ταχὺ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ, τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀβασίλευτον πολιτείαν προτείνων καὶ δημοκρατίαν, αὐτῷ μόνον ἄρχοντι πολέμου καὶ νόμων φύλακι χρησομένην, τῶν δὲ ἄλλων παρέξουσιν ἅπασιν ἰσομοιρίαν. Τοὺς μὲν ταῦτα ἔπειθεν. Οἱ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεδιότες, μεγάλην οὔσαν ἤδη, καὶ τὴν τόλμαν, ἐβούλοντο παιθόμενοι μᾶλλον, ἢ βιαζόμενοι, ταῦτα συγχωρεῖν. Καταλύσας οὖν τὰ παρ' ἐκάστοις πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἐν δὲ ποιήσας ἅπασιν κοινὸν ἐνταῦθα πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου νῦν ἴδρῦται τὸ αὐτὸ, τὴν τε πόλιν Ἀθήνας προσηγόρευσε, καὶ Παναθηναία θυσίαν ἐποίησε κοινήν. Ἔθυσε δὲ καὶ Μετοίκια τῇ ἕκτη ἐπὶ δέκα τοῦ ἑκατομβαιῶνος, ἣν ἔτι νῦν θύουσι. Καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείς, ὥσπερ ὠμολόγησε, διεκόσμει τὴν πολιτείαν, ἀπὸ θεῶν ἀρχόμενος· ἦκε γὰρ αὐτῷ χρησμὸς ἐκ Δελφῶν μαντευομένῳ περὶ τῆς πόλεως·

Αἰγείδη Θεσεῦ, Πιτθίδος ἔκγονε κούρης,

Πολλαῖς τοι πολίεσσι πατὴρ ἐμὸς ἐγκατέθηκε

Τέρματα καὶ κλωστήρας ἐν ὑμετέρῳ πτολιέθρῳ.

Ἀλλὰ σὺ μή τι λίην πεπονημένος ἐνδοθι θυμὸν

Βουλεύειν· ἀσκὸς γὰρ ἐν οἴδματι ποντοπορεύσῃ.

Τοῦτο δὲ καὶ Σίβυλλαν ὑστερον ἀποστοματίσαι πρὸς τὴν πόλιν ἱστοροῦσιν ἀναφθεγξαμένην·

Ἀσκὸς βαπτύξῃ· δύναι δὲ τοι οὐ θέμις ἐστίν.

· XXV. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐξῆσαι τὴν πόλιν βουλόμενος, ἐκάλει πάντας ἐπὶ τοῖς ἴσοις, καὶ τὸ, Δεῦρ' ἴτε πάντες λεῶ, κήρυγμα Θεσεῶς γενέσθαι φασί, πανδημίαν τινὰ καθιστάντος. Οὐ μὴν ἄτακτον, οὐδὲ μεμιγμέντην περιέθεν ὑπὸ πλήθους ἐπιχυθέντος ἀκρίτου γενομένην

δημοκρατίαν· ἀλλὰ πρῶτος ἀποκρίνας χωρὶς Εὐπατριδᾶς καὶ Γεωμόρους καὶ Δημιουργοῦς, Εὐπατρίδαις μὲν γινώσκειν τὰ θεῖα, καὶ παρέχειν ἄρχοντας ἀποδοῦς, καὶ νόμων διδασκάλους εἶναι, καὶ ὁσίων καὶ ἱερῶν ἐξηγητὰς, τοῖς ἄλλοις δὲ πολίταις ὡσπερ εἰς ἴσον κατέστησε, δόξην μὲν Εὐπατριδῶν, χρεῖα δὲ Γεωμόρων, πλήθει δὲ τῶν Δημιουργῶν ὑπερέχειν δοκούντων. Ὅτι δὲ πρῶτος ἀπέκλινε πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ ἀφῆκε τὸ μοναρχεῖν, ἔοικε μαρτυρεῖν καὶ Ὅμηρος ἐν νεῶν καταλόγῳ, μόνους Ἀθηναίους δῆμον προσαγορεύσας. Ἐκοιψε δὲ καὶ νόμισμα, βοῦν ἐγχαράξας, ἢ διὰ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνω στρατηγόν, ἢ πρὸς γεωργίαν τοὺς πολίτας παρακαλῶν. Ἀπὲρ ἐκείνου δὲ φασὶ τὸ ἑκατόμβοιον καὶ τὸ δεκάβοιον ὀνομασθῆναι. Προσκτησάμενος δὲ τῇ Ἀττικῇ τὴν Μεγαρικὴν βεβαίως, τὴν Θρυλλουμένην ἐν Ἰσθμῷ στήλην ἔστησεν, ἐπιγράψας τὸ διορίζον ἐπίγραμμα τὴν χώραν δυσὶ τριμέτροις, ὧν ἔφραξε τὸ μὲν πρὸς ἔω,

Τὰδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·
τὸ δὲ πρὸς ἑσπέραν,

Τὰδ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία·
καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζῆλον Ἡρακλέους, ὡς δι' ἐκεῖνον Ὀλύμπια τῷ Διὶ, καὶ δι' αὐτὸν Ἰσθμια τῷ Ποσειδῶνι φιλοτιμηθεὶς ἄγειν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ γὰρ ἐπὶ Μελικέρτῃ τεθεὶς αὐτόθι, νυκτὸς ἐδράτο, τελεστῆς ἔχων μάλλον, ἢ θεᾶς καὶ πανηγυρισμοῦ, τάξιν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶν ἐπὶ Σκίρωνι τὰ Ἰσθμια τεθῆναι, τοῦ Θησεῦς ἀφοσιουμένου τὸν φόνον διὰ τὴν συγγένειαν· Σκίρωνα γὰρ υἱὸν εἶναι Κανήθου καὶ Ἠνιόχης τῆς Πιπθέως. Οἱ Σκίρων, οὐχὶ Σκίρωνα· καὶ τὸν ἀγῶνα τεθῆναι διὰ τοῦ-

των ὑπὸ Θησέως, οὐ δι' ἐκείνον. Ἐταξεν οὖν καὶ διωρίσατο πρὸς τοὺς Κορινθίους, Ἀθηναίων τοῖς ἀφικνουμένοις ἐπὶ τὰ Ἴσθμια παρέχειν προεδρίαν, ὅσων ἂν τόπον ἐπίσχη καταπετασθὲν τὸ τῆς Θεωρίδος νεὸς ἰστίον, ὡς Ἑλλάνικος καὶ Ἄνδρων ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἱστορήκασιν.

XXVI. Εἰς δὲ τὸν πόντον ἔπλευσε τὸν Εὐξείνιον, ὡς μὲν Φιλόχορος καὶ τινες ἄλλοι λέγουσι, μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας συστρατεύσας, καὶ γέρας ἀριστεῖον Ἀντιόπην ἔλαβεν· οἱ δὲ πλείους, (ὧν ἐστὶ καὶ Φερεκύδης καὶ Ἑλλάνικος καὶ Ἡρόδωρος,) ὕστερον φασὶν Ἡρακλέους ἰδιόστολον πλεύσει τὸν Θησέα, καὶ τὴν Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον, πιθανώτερα λέγοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἱστόρηται τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον. Βίων δὲ, καὶ ταύτην παρακρουσάμενον οἴχεσθαι λαβόντα· φύσει γὰρ ὕσας τὰς Ἀμαζόνας φιλάνδρους, οὔτε φυγεῖν τὸν Θησέα προσβαλόντα τῇ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ξένια πέμπειν· τὸν δὲ, τὴν κομίζουσαν ἐμβῆναι παρακαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον· ἐμβάσης δὲ, ἀναχθῆναι. Μενεκράτης δὲ τις, ἱστορίαν περὶ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως ἐκδοδικῶς, Θησέα φησὶ τὴν Ἀντιόπην ἔχοντα διατρέχειν περὶ τούτους τοὺς τόπους· τυγχάνειν δὲ συστρατεύοντασ αὐτῷ τρεῖς νεανίσκους ἐξ Ἀθηῶν, ἀδελφοὺς ἀλλήλων, Εὐνῶν καὶ Θόαντα καὶ Σολόοντα. Τοῦτον οὖν ἐρῶντα τῆς Ἀντιόπης, καὶ λανθάνοντα τοὺς ἄλλους, ἐξειπεῖν πρὸς ἕνα τῶν συνήθων· ἐκείνου δὲ περὶ τούτων ἐντυχόντος τῇ Ἀντιόπῃ, τὴν μὲν τὴν πείραν ἰσχυρῶς ἀποτρέψασθαι, τὸ δὲ πρᾶγμα σωφρόνως ἅμα καὶ πρᾶως ἐνθικεῖν, καὶ πρὸς τὸν Θησέα μὴ κατηγορεῖσθαι. Τοῦ δὲ Σολόοντος, ὡς ἀπέγνω, ὄψαντος ἑαυτὸν εἰς πταμόν τινα καὶ διαφθαρέντος, ἡσθημένον τότε τὴν

τιαν καὶ τὸ πάθος τοῦ νσανίσκου τὸν Θησία, βαρέως ἐνεγκεῖν, καὶ δυσφοροῦντα, λόγιόν τι πυθόχρηστον ἀνενεγκεῖν πρὸς ἑαυτόν· εἶναι γὰρ αὐτῷ προστεταγμένον ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐπὶ ξένης ἀνιαθῇ μάλιστα καὶ περίλυπος γένηται, πόλιν ἐκεῖ κτίσαι, καὶ τῶν ἀμφ' αὐτόν τινὰς ἡγεμόνας καταλιπεῖν. Ἐκ δὲ τούτου, τὴν μὲν πόλιν, ἣν ἔκτισεν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πυθόπολιν προσαγορευῆσαι· Σολόοντα δὲ, τὸν πλησίον ποταμὸν, ἐπὶ τιμῇ τοῦ νσανίσκου. Καταλιπεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἷον ἐπιστάτας καὶ νομοθέτας, καὶ σὺν αὐτοῖς Ἑρμον, ἄνδρα τῶν Ἀθήρησιν Εὐπατριδῶν· ἀφ' οὗ καὶ τόπον Ἑρμοῦ καλεῖν οἰκίαν τοὺς Πυθοπολίτας, οὐκ ὀρθῶς τὴν δευτέραν συλλαβὴν περισπῶντας, καὶ τὴν δόξαν ἐπὶ θεὸν ἀπὸ ἥρωος μετατιθέντας.

XXVII. Πρόφασιν μὲν οὖν ταύτην ὁ τῶν Ἀμαζόνων πόλεμος ἔσχε. Φαίνεται δὲ μὴ φαῦλον αὐτοῦ, μηδὲ γυναικεῖον γενέσθαι τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἂν ἐν ἄστει καταστρατοπέδουσιν, οὐδὲ τὴν μάχην συνῆψαν ἐν χρῶ περι τὴν Πνύκα καὶ τὸ Μουσεῖον, εἰ μὴ κρατοῦσαι τῆς χώρας, ἀδεῶς τῇ πόλει προσέμειξαν. Εἰ μὲν οὖν, (ὡς Ἑλλάνικος ἱστόρηκε,) τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παγέντι διαβᾶσαι περιηλθόν, ἔργον ἐστὶ πιστεῦσαι. Τὸ δὲ ἐν τῇ πόλει σχεδὸν αὐτὰς ἐνστρατοπεδεῦσαι, μαρτυρεῖται καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν τόπων, καὶ ταῖς θήκαις τῶν πεσόντων. Πολὺν δὲ χρόνον ὄκνος ἦν καὶ μέλλησις ἀμφοτέροις τῆς ἐπιχειρήσεως· τέλος δὲ Θησεὺς, κατὰ τι λόγιον τῷ Φόβῳ σφαγιασάμενος, συνῆψεν αὐταῖς. Ἡ μὲν οὖν μάχη Βοηδρομιῶνος ἐγένετο μηνός, ἐφ' ἣ τὰ Βοηδρόμια μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι θύουσιν. Ἱστορεῖ δὲ καὶ Κλειδῆμος, ἕξα καιβοῶν τὰ καθ' ἕκαστα βραβύμενος. τὸ μὲν εἰκόνημι

τῶν Ἀμαζόνων κέρας ἐπιστρέφειν πρὸς τὸ νῦν καλούμενον Ἀμαζόνιον, τὸ δὲ δεξιὸν πρὸς τὴν Πύγκα κατὰ τὴν Χρυσαν ἦκειν. Μάχεσθαι δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ Μουσίου ταῖς Ἀμαζόσι συμπεσόντας· καὶ τὰ φους τῶν πεσόντων περὶ τὴν πλατεῖαν εἶναι τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὰς πύλας, παρὰ τὸ Χαλκῶδοντος ἤρῳον, ὡς νῦν Πειραικὰς ὀνομάζουσι. Καὶ ταύτῃ μὲν ἐκβιασθῆναι μέχρι τῶν Εὐμενίδων, καὶ ὑποχωρῆσαι ταῖς γυναιξίν· ἀπὸ δὲ Παλλαδίου καὶ Ἀρδητιοῦ καὶ Λυκίου προσβαλόντας, ὥσασθαι τὸ δεξιὸν αὐτῶν ἄχρι τοῦ στρατοπέδου, καὶ πολλὰς καταβαλεῖν. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ συνθήκας γενέσθαι διὰ τῆς Ἰππολύτης· Ἰππολύτην γὰρ οὗτος ὀνομάζει τὴν τῷ Θησεῖ συνοικοῦσαν, οὐκ Ἀντιόπην. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ μετὰ τοῦ Θησεῖος μαχομένην πεσεῖν τὴν ἀνδρῶπον, ὑπὸ Μολπαδίας ἀκοντισθεῖσαν· καὶ τὴν στήλην τὴν παρὰ τὸ τῆς Γῆς τῆς Ὀλυμπίας ἱερόν, ἐπὶ ταύτῃ κεῖσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν ἐπὶ πράγμασιν οὕτω παλαιοῖς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν· ἐπεὶ καὶ τὰς τετρωμένας φασὶ τῶν Ἀμαζόνων ὑπὲρ Ἀντιόπης εἰς Χαλκίδα λάθρα διαπεμφθεῖσας, τυγχάνειν ἐπιμελείας, καὶ ταφῆναι τινὰς ἐκεῖ περὶ τὸ νῦν Ἀμαζόνιον καλούμενον. Ἀλλὰ τοῦ γε τὸν πόλεμον εἰς σπονδὰς τελευτῆσαι μαρτύριόν ἐστιν ἢ τε τοῦ τόπου κλήσις τοῦ παρὰ τὸ Θησεῖον, ὀνομαζομένου Ὀρκωμόσιον καλοῦσιν, ἢ τε γινομένη πάλαι θυσία ταῖς Ἀμαζόσι πρὸ τῶν Θησείων. Δικινοῦσι δὲ καὶ Μεγαρεῖς Ἀμαζόνων θήκην παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τὸν καλούμενον Ροῦν βραδίζουσιν ἐξ ἀγορᾶς, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. Λέγεται δὲ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ἐτέρας ἀποθανεῖν, καὶ ταφῆναι παρὰ τὸ ῥομβάτιον, ὃ πάλαι μὲν, ὡς ἔοικε, Θεομάδων, Αἴμων δὲ νῦν καλεῖται· περὶ ὧν ἐν τῷ Δημοσθένει

ρους βίω γέγραπται. Φαίνονται δὲ μηδὲ Θεσσαλίαν ἀπραγμόνως αἱ Ἀμαζόνες διαλθούσαι. Τάφοι γὰρ αὐτῶν ἔτι καὶ νῦν δείκνυνται παρὶ τὴν Σχοτιουσσαίαν καὶ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς.

XXVIII. Ταῦτα μὲν οὖν ἄξια μνήμης παρὰ τῶν Ἀμαζόνων. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Θησιίδος ποιητῆς Ἀμαζόνων ἐπανάστασιν γέγραφα, Θησιᾶ γαμοῦντι Φαίδραν τῆς Ἀντιόπης ἐπιθεμένης, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς Ἀμαζόνων ἀμυνομένων, καὶ κτείνοντος αὐτὰς Ἡρακλείου, περιφανῶς ἔοικε μύθῳ καὶ πλάσματι. Τῆς δὲ Ἀντιόπης ἀποθανούσης, ἔγνημα Φαίδραν, ἔχων υἱὸν Ἰππόλοτον ἐξ Ἀντιόπης· ὡς δὲ Πίνδαρός φησι, Δημοφῶντα. Τὰς δὲ παρὰ ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δυστυχίας, ἐπεὶ μηδὲν ἀντιπίπτει παρὰ τῶν ἱστορικῶν τοῖς τραγικοῖς, οὕτως ἔχειν δετέον, ὡς ἐκεῖνοι πεποιήκασιν ἅπαντες.

XXIX. Εἰσὶ μὲντοι λόγοι παρὰ γάμων Θησιῶς καὶ ἕτεροι, τὴν σκιρτὴν διαπεφυγότες, οὔτε ἀρχὰς εὐγνώμονας, οὔτε εὐτυχεῖς ταλευτὰς ἔχοντες. Καὶ γὰρ Ἀναξίω τινα Τροϊζηρίαν ἀρπάσαι λέγεται, καὶ Σίνην ἀποκτείνουσαν καὶ Κερκύονα, συγγατέσθαι βίβ ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν· γῆμαι δὲ καὶ Περιβοίαν τὴν Αἰαντος μητέρα, καὶ Φερύβοιαν αὐθις, καὶ Ἰόπην τὴν Ἰφικλέους· καὶ διὰ τὸν Αἰγλης ἔρωτα τῆς Πανοπέως, ὡσπερ εἴρηται, τὴν Ἀριάδνης ἀπόλοιπιν αἰτιῶνται μὴ καλὴν γενέσθαι, μηδὲ πρόπουσαν· ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν Ἐλένης ἀρπαγὴν, πολέμου μὲν ἀμπλήσαι τὴν Ἀττικὴν, αὐτῷ δὲ εἰς φυγὴν καὶ ὄλεθρον τελευτήσαι· παρὰ ὧν ὀλίγον ὕστερον εἰρήσεται. Πολλῶν δὲ τότε τοῖς ἀρίστοις ἄθλων γενομένων, Ἡρόδωρος μὲν οὐδενὸς οἶεται τὸν Θησιᾶ μετασχεῖν, ἀλλὰ μόνοις Λαπίθαις τῆς κενταυρομαχίας· ἕτεροι δὲ καὶ μετὰ Ἰάσονος τὸ Κόλ-

χοις γενέσθαι, καὶ Μελεάγρῳ συνβελεῖν τὸν κάπρον· καὶ διὰ τοῦτο παροιμίαν εἶναι τὴν, Οὐκ ἄνευ Θησέως· αὐτὸν μὲντοι μηδενὸς συμμάχου δεηθέντα, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἄθλους κατεργάσασθαι· καὶ τὸν, Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς, λόγον ἐπ' ἐκείνου κρατῆσαι. Συνέπραξε δὲ καὶ Ἀδράστῳ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τῇ Καδμείᾳ πεσόντων, οὐχ, ὡς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγωδίᾳ, μάχῃ τῶν Θηβαίων κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ σπείσάμενδς· οὕτω γὰρ οἱ πλεῖστοι λέγουσι· Φιλόχορος δὲ καὶ σπονδάς περὶ νεκρῶν ἀναιρέσεως γενέσθαι πρώτας ἐκείνας. Ὅτι δὲ Ἡρακλῆς πρώτος ἀπέδωκε νεκροὺς τοῖς πολεμίοις, ἐν τοῖς περὶ Ἡρακλέους γέγραπται. Ταφαὶ δὲ τῶν μὲν πολλῶν ἐν Ἐλευθεραῖς δεικνύνται, τῶν δὲ ἡγεμόνων, περὶ Ἐλευσίνα, καὶ τοῦτο Θησέως Ἀδράστῳ χαρισαμένου. Καταμαρτυροῦσι δὲ τῶν Εὐριπίδου Ἰκτιδῶν οἱ Αἰσχύλου Ἐλευσίνιοι, ἐν οἷς καὶ ταῦτα λέγων ὁ Θησεὺς πεποίηται.

XXX. Τὴν δὲ πρὸς Πειρίθου φιλίαν τοῦτον τὸν τρόπον αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι. Δόξαν εἶχεν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ ἀνδρείᾳ μεγίστην· βουλόμενος οἶν ὁ Πειρίθους ἐξελέγξαι καὶ λαβεῖν διάπειραν, ἤλασάτο βούς ἐκ Μαραθῶνος αὐτοῦ· καὶ πωθόμενος διώκειν μετὰ τῶν ὀπλων ἐκείνον, οὐκ ἔφυγεν, ἀλλ' ἀναστρέψας ἀπίντησε. Ὡς δὲ εἶδεν ἄτερος τὸν ἕτερον, καὶ τὸ κάλλος ἐθαύμασε καὶ τὴν τόλμαν ἠγάσθη, μάχης μὲν ἔσχοντο, Πειρίθους δὲ πρότερος τὴν δεξιὰν προτείνας, ἐκέλευσεν αὐτὸν γενέσθαι δικαστὴν τὸν Θησεῖα τῆς βοηλασίας· ἐκὼν γὰρ ὑφῆξεν, ἢν ἂν ὀρίσῃ δίκην ἐκείνος. Θησεὺς δὲ καὶ τὴν δίκην ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ προῦκαλεῖτο φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον· ἐποίησαντο δὲ τὴν φιλίαν ἔνορκον. Ἐκ δὲ τούτου γαμῶν ὁ Πειρίθους Δηϊδάμειαν, ἐδεήθη τοῦ Θησέως ἐλ

Θεῖν, καὶ τὴν χώραν ἱστορῆσαι, καὶ συγγενέσθαι τὴν Λαπίθαις. Ἐτύχχανε δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους κεκληρῆναι ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὡς δὲ ἠσέλγαινον ἕβρι, καὶ μαθύοντι οὐκ ἀπέιχοντο τῶν γυναικῶν, ἐτρίβοντο πρὸς ἄμυναν Λαπίθαι· καὶ τοὺς μὲν ἔκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ, πολέμω κρατήσαντες, ὕστερον ἐξέβαλον ἐκ τῆς χώρας, τοῦ Θεσείως αὐτοῖς συμμαχομένου καὶ συμπολεμοῦντος. Ἰφιδωρος δὲ ταῦτα πραχθῆναι φησὶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸν πολέμου συνεστῶτος ἤδη, τὸν Θεσεία βοηθοῦντα τὴν Λαπίθαις παραγενέσθαι, καὶ τότε πρῶτον ὄψει γνωρῆσαι τὸν Ἡρακλέα, ποιησάμενον ἔργον ἐντυχεῖν αὐτῷ περὶ Τραχίνα, πεπαισμένῳ πλάνης ἤδη καὶ ἄθλων· γενέσθαι δὲ μετὰ τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀμφοτέροις τὴν ἔντευξιν. Οὐ μὲν ἀλλὰ μᾶλλον ἂν τὴν πρόσχοι τοῖς πολλάκις ἐντυχεῖν αὐτοὺς ἀλλήλοις ἱστοροῦσι· καὶ τὴν μύησιν Ἡρακλεῖ γενέσθαι, Θεσείως σπουδισαντος, καὶ τὸν πρὸ τῆς μνήσεως καθαρμόν, ὡς δεομένον διὰ τινος πράξεις ἀβουλήτους.

XXXI. Ἴδῃ δὲ πενήκοντα ἔτη γεγονώς, ὡς φησὶ Ἑλλάνικος, ἔπραξε τὰ περὶ τὴν Ἑλένην, οὐ καθ' ὥραν ὅθεν ὡς δὴ μέγιστον ἐπανορθούμενοι τοῦτο τῶν ἐγκλημάτων ἔνοι, λέγουσιν οὐκ αὐτὸν ἀρπάσαι τὴν Ἑλένην ἀλλὰ Ἴδα καὶ Λιγκέως ἀρπασάντων, παρακαταθλαβόντα τηρεῖν, καὶ μὴ προῖσθαι τοῖς Διοσκει ἀπαιτοῦσιν· ἢ νῆ Δία Τυνδάρεω παραδόντος ἀντιβηθέντος Ἐναροφόρον τὸν Ἰπποκόωντος, ἔτι νηυσαν βιαζόμενον τὴν Ἑλένην λαβεῖν. Τὰ δὲ εἰς πλείστους ἔχοντα μάρτυρας, τοιαυτὰ ἔστιν. Ἢ εἰς Σπάρτην ἀμφοτέροις, καὶ τὴν κόρην ἐν ἱερῶδος Ὀρθίας χορεύουσαν ἀρπασάντες, ἕαυτον.

τεμφθέντων ἐπὶ τὴν δίωξιν, οὐ πορρωτέρω Τεγέας ἐπα-
 ρολουθησάντων, ἐν ἁδδίᾳ γενόμενοι, καὶ διελθόντες τὴν
 Ἰελοπόννησον, ἐποιήσαντο συνθήκας, τὸν μὲν λαχόντα
 κλήρω τὴν Ἑλένην ἔχειν γυναῖκα, συμπράττειν δὲ θατέρῳ
 ἄμιον ἄλλον. Ἐπὶ ταύταις δὲ κληρουμένων ταῖς ὁμολο-
 γίαις, ἔλαχε Θησεύς· καὶ παραλαβὼν τὴν παρθένον, οὐ-
 τῶ γάμων ὥραν ἔχουσαν, εἰς Ἀφίδνας ἐκόμισε· καὶ τὴν
 ἡτέρα καταστήσας μετ' αὐτῆς, Ἀφίδνῳ παρέδωκεν, ὄντι
 οἴλῳ, διακελευσάμενος φυλάττειν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄλ-
 λους. Αὐτὸς δὲ Πειρίθῳ τὴν ὑπουργίαν ἀποδιδούς, εἰς
 Ἡπειρον συναπεδήμησεν ἐπὶ τὴν Αἰδωνέως θυγατέρα,
 τοῦ Μολοσσῶν βασιλέως· ὃς τῇ γυναικὶ Περσεφόντην
 νόμα θέμενος, Κόρην δὲ τῇ θυγατρὶ, τῷ δὲ κυνὶ Κέρβε-
 ριον, ἐκέλευε τούτῳ διαμάχεσθαι τοὺς μνωμένους τὴν
 ταῖδα, καὶ λαβεῖν τὸν κρατήσαντα. Τοῖς μέντοι περὶ
 τὸν Πειρίθου, οὐ μνηστῆρας ἦκειν, ἀλλ' ἄρπαγομένους
 τινθανόμενος, συνέλαβε, καὶ τὸν μὲν Πειρίθου εὐ-
 θύς ἠφάνισε διὰ τοῦ κυνός, τὸν δὲ Θησεῖα καθείρξας
 φύλαττεν.

XXXII. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Μενεσθεὺς ὁ Πε-
 εῶ, τοῦ Ὀρνέως, τοῦ Ἐρεχθέως, πρῶτος, ὡς φασιν, ἀν-
 θρώπων ἐπιθέμενος τῷ δημαγωγεῖν, καὶ πρὸς χάριν ὄχλοι
 διαλέγεσθαι, τοὺς τε δυνατοὺς συνίστη καὶ παρῶξινε,
 τάλαι βαρυνομένους τὸν Θησεῖα, καὶ νομίζοντας ὑρῆν
 καὶ βασιλείαν ἀφηρημένον ἐκάστου τῶν κατὰ δῆμον εὐ-
 τατριδῶν, εἰς ἓν ἄστν συνείρξαντα πάντα, ὑπηκόοις
 ἰρησθαι καὶ δούλοις· τοὺς τε πολλοὺς διατάραιτε καὶ
 διέβαλλεν, ὡς ὄναρ ἐλευθερίας ὀρῶντας, ἔργῳ δὲ ἀπεστε-
 ρημένους πατριδῶν καὶ ἱερῶν, ὅπως ἀντὶ πολλῶν καὶ
 ἀγαθῶν καὶ γνησιῶν βασιλείων πρὸς ἓνα δεσπότην ἔπει

λην καὶ ξένον ἀποβλέπωσι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ πραγμ
 τευομένου, μεγάλην ῥοπήν ὁ πόλεμος τῇ νεωτερισ
 προσέθηκε τῶν Τυνδαριδῶν ἐπελθόντων· οἱ δὲ καὶ ὄλ
 φασὶν ὑπὸ τούτου πεισθέντας ἐπελθεῖν. Τὸ μὲν
 πρῶτον οὐδὲν ἠδίκουν, ἀλλ' ἀπῆλθον τὴν ἀδελφεήν. Ἀπ
 κριναμένων δὲ τῶν ἐν ἄστει, μήτε ἔχειν, μήτε γινώσκε
 ὅπου καταλέλιπται, πρὸς πόλεμον ἐτράποντο. Φρό
 δὲ αὐτοῖς Ἀκάδημος, ἠσθημένος ᾧ δὴ τιμὴν τρόπῳ, τὴν
 Ἀφίδναις κρήνην αὐτῆς. Ὄθεν ἐκείνῳ τε τιμαὶ ζῶ
 παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο, καὶ πολλάκις ὕστερ
 ἐμβυλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πᾶσ
 ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες, τῆς Ἀκαδημίας ἀπέιχοντο
 τὸν Ἀκάδημον. Ὁ δὲ Δικαίαρχος Ἐχεδήμου φησὶ κ
 Μαριάθου συστρατεισάντων τότε τοῖς Τυνδαρίδαις
 Ἀρκαδίας, ἀφ' οὗ μὲν Ἐχεδημίαν προσιαγορευθῆναι τ
 νῶν Ἀκαδημίαν, ἀφ' οὗ δὲ Μαραθῶνα τὸν δῆμον, ἐπιδα
 τος ἑαυτὸν ἐκουσίως κατὰ τι λόγιον σφαγιάσασθαι π
 τῆς παρατάξεως. Ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὰς Ἀφίδνας, κ
 μάχῃ κρατήσαντες, ἐξεῖλον τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα φα
 καὶ Ἄλκον πρᾶξεν τὸν Σκίρωνος υἱὸν, συστρατεύμεν
 τότε τοῖς Τυνδαρίδαις· ἀφ' οὗ καὶ τόπον τῆς Μεγαρικῆς
 Ἄλκον καλεῖσθαι, τοῦ σώματος ἐκεῖ ταφέντος. Ἰσο
 δ' ὑπὸ Θησεῶς αὐτοῦ περὶ Ἀφίδνας ἀποθανεῖν τὸν Ἄλ
 κων ἱστόρηκε· καὶ μαρτύρια ταυτὶ τὰ ἔπη παρέχεται π
 τοῦ Ἄλκου·

— — τὸν ἐν εὐρυχώρῳ ποτ' Ἀφίδνῃ
 Μαργάμενον Θησεὺς Ἑλένης ἕνεκ' ἠϊκόμοιο
 Κτεῖνεν — —

Οὗ μὲν εἰκὸς, αὐτοῦ Θησεῶς παρόντος, ἀλῶναι τὴν
 μητέρα καὶ τὰς Ἀφίδνας.

XXXIII. Ἐχομένων οὖν τῶν Ἀφιδνῶν, καὶ τῶν ἐν στει δεδιότων, ἔπεισε τὸν δῆμον ὁ Μενεσθεὺς δέχεσθαι ἢ πόλει καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς Τυνδαρίδας, ὡς μόνῃ ἡσεί βίας ὑπάρξαντι πολεμοῦντας, τῶν δὲ ἄλλων εὐερέτας ὄντας ἀνθρώπων καὶ σωτήρας. Ἐμαρτύρει δὲ ὑπῶ καὶ τὰ παρ' ἐκείνων· οὐδὲν γὰρ ἠξίωσαν, ἀπάντων ρατοῦντες, ἀλλ' ἢ μνηθῆναι, μηδὲν ἤτιον Ἡρακλέους τῆ ὀλει προσήκοντες. Καὶ τοῦτο οὖν ὑπῆρξεν αὐτοῖς, φίδνου ποιησαμένου παιῖδας, ὡς Πύλιος Ἡρακλία· καὶ μὰς ἰσοθέους ἔσχον, Ἄνακες προσαγορευθέντες, ἢ διὰ ἰς γενομένας ἀνοχὰς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμο-
 ἄν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατιᾶς τοσαύτης ἔνδον ἴσης. Ἄνακῶς γὰρ ἔχειν φάμεν τοὺς ἐπιμελομένους ἢ ὑλάττοντας ὀτιοῦν· καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως ἄνακτας διὰ ἡτο καλοῦσιν. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστῆ-
 ἄν ἐπιφάνειαν Ἄνακας ὀνομάζεσθαι· τὸ γὰρ ἄνω ἡς Ἄττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν, τὸ ἡωθεν.

XXXIV. Αἰθήραν δὲ τὴν Θησέως μητέρα, γενομένην ἰχμάλωτον, ἀπαχθῆναι λέγουσιν εἰς Λακεδαιμόνα, κα-
 ἰθεν εἰς Τροίαν μετὰ Ἐλένης· καὶ μαρτυρεῖν Ὀμηρον
 ἰεσθαι τῆ Ἐλένη φάμενον·

Αἰθήρην Πιθῆος θύγατρα Κλυμένην τε βοῶπιν.
 ἰ δὲ τοῦτο τὸ ἔπος διαβάλλουσι, καὶ τὴν περὶ Μοιωνύχου
 ἡθολογίαν, ὃν ἐκ Δημοφῶντος Λαοδίκης κρύφα τεκού-
 ἡς ἐν Ἰλίῳ συνεκθρέψαι τὴν Αἰθήραν λέγουσιν. Ἴδιον
 ἰ τινα καὶ παρηλλαχμένον ὀλως λόγον ὁ Ἴστρος ἐν τῆ
 ἡσκαιδεκάτῃ τῶν Ἀττικῶν ἀναφέρει περὶ Αἰθήρας, ὡς
 ἰων λεγόντων, Ἄλέξανδρον μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Πάριον,
 ἰ Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μάχῃ κρατηθῆναι παρὰ

ὄ
δ.
δ
ἐ
ο
κ
γ
δ
ε
ι
ι
·
ὄντες ἔπαθον, βαρέως ἠνέγκεν ὁ Ἴηρακλῆς, τοῦ
λωλότος ἀδόξως, τοῦ δὲ ἀπολλυμένου. Καὶ τ
ρίθου μὲν οὐδὲν ᾔετο ποιήσειν πλέον ἐγκαλοῦν
Θησέα παρητεῖτο, καὶ χάριν ἠξίου ταύτην αἰτ
ναι. Συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἀιδωνέως, λυθεὶς
ἐπανῆλθε μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδέπω παντὰ
φίλων αὐτοῦ κεκρατημένων· καὶ ὅσα ὑπῆρχε τεμ
τρον αὐτῷ, τῆς πόλεως ἐξελεύσεως, ἅπαντα κα
Ἴηρακλεῖ, καὶ προσηγόρευσεν ἀντὶ Θεσεῖων Ἴ
πλὴν τεσσάρων, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκεν.
βουλόμενος, ὡς πρότερον, ἄρχειν καὶ καθηγεῖ
πολιτεύματος, εἰς στάσεις ἐνέπεσε καὶ ταραχὰς
ἀπέλιπε μισοῦντας αὐτὸν, εὐρίσκων τὸ μὴ φοβέ
μισεῖν προσβιληφότας, ἐν δὲ τῷ δήμῳ πολὺ τὸ
μένον ὄρων καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενον
ποιεῖν σιωπῇ τὸ προστατιόμενον. Ἐπιχειροῦν
ζεσθαι, κατεδημαγωγεῖτο καὶ κατεστασιάζετο·
ἀπογνοὺς τὰ πράγματα, τοὺς μὲν παῖδας εἰς
ὑπεξέπεμψε πρὸς Ἐλεφήνορα τὸν Χαλκῶδοντο
δὲ Γαργητιοῖ κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀράς θέμενος
ἐστὶ τὸ καλούμενον Ἀρατήριον, εἰς Σκῦρον ἐξ
οὔσης αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐκεῖ φιλίας, ὡς ᾔετο, κα
ἐν τῇ νήσῳ πατρῶων. Ἐβασίλευε δὲ τότε Λ
τῶν Σκυρίων. Πρὸς τοῦτον οὖν ἀφικόμενος, εἰ

THESEUS.

ἄγρους ἀπολαβεῖν, ὡς αὐτόθι κατοικήσων· ἔνιοι
 παρακαλεῖν αὐτὸν βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους.
 Λυκομήδης, εἶτε δεῖσας τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός, ε
 Μενσθεῖ χαριζόμενος, ἐπὶ τὰ ἄκρα τῆς χώρας ἀ
 ὦν αὐτὸν, ὡς ἐκεῖθεν ἐπιδείξων τοὺς ἀγρούς, ὥσε
 ὦν πετρῶν, καὶ διέφθειρεν. Ἐνιοὶ δ' ἀφ' ἑαυτοῖ
 θεῖν φασὶ σφαλέντα, μετὰ δεῖπνον, ὥσπερ εἰώθει, τ
 κατοῦντα. Καὶ παραντίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν αὐτοῦ
 ὄν οὐδένα τεθνηκότος· ἀλλὰ τῶν μὲν Ἀθηναίων ἐβα
 ευσε Μενσθεὺς, οἱ δὲ [τοῦ Θησεῶς] παῖδες ἰδιωτεύον
 Ἐλεφθόρι συνστράτευσαν εἰς Ἴλιον. Ἐκεῖ δὲ Μενσθεῖ
 ἰποθανόντος, ἐπανελθόντες αὐτοὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκ
 ἴσαντο. Χρόνοις δ' ὕστερον Ἀθηναίους ἄλλα τε πα
 ἔστησεν ὡς ἥρωα τιμᾶν Θησεῖα, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶν
 ἄρος Μήδους μαχομένων ἔδοξαν οὐκ ὀλίγοι φάσμα Θη
 εῶς ἐν ὄπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν, ἐπὶ τοὺς βαρβάρους
 ἰρόμενον.

XXXVI. Μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ, Φαίδωνος ἄρχοντος,
 τευομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀνεῖλεν ἡ Πυθία τὰ Θη
 ἀναλαβεῖν ὅσα, καὶ θεμένους ἐντίμως παρ' αὐτοῖς
 ἴπτειν. Ἦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία, καὶ γνῶναι τὸν
 ν, ἀμιξία καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβά
 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κίμων ἐλὼν τὴν νῆσον, ὡς ἐν τοῖς
 κείνου γέγραπται, καὶ φιλοτιμούμενος ἔξανθευεῖν,
 τινα τόπον βουνοειδῆ κόπτοντος, ὡς φασὶ, τῷ στό
 ἰ διαστέλλοντος τοῖς ὄνυξι, θεία τινὶ τέχῃ συμ
 ρις, ἀνέσκαψεν. Εὐρέθη δὲ θήρη τε μεγάλου
 ἰ, αἰχμὴ τε παρακειμένη χαλκῆ, καὶ ξίφος. Κο
 ν δὲ τούτων ὑπὸ Κίμωνος ἐπὶ τῆς τριήρου
 οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξα

2

ε

α

μ

λ

ο

δ

δ

ε

ε

ε

ε

ε

ε

ε

ε

ε

καὶ θυσίαις, ὡσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς
 Καὶ κείται μὲν ἐν μίση τῇ πόλει παρὰ τὸ νῦν γ
 ἔστι δὲ φύξιον οἰκίταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοὶ
 δεδιόσι κραίτονας, ὡς καὶ τοῦ Θησέως προστα
 νος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου, καὶ προσδεχομι
 λανθρώπως τὰς τῶν ταπεινοτέρων δεήσεις. Θ
 ποιούσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόη Πυανασιῶνο
 μετὰ τῶν ἡϊθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μ
 καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδοαῖς τιμῶσιν αὐτὸν, ἢ διὰ τὸ
 ἐκ Τροίης ἀφικέσθαι τῇ ὀγδόη τοῦ Ἑκατομβε
 ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής· ἢ νομίζοντα
 ρον μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτο
 Ποσειδῶνος γεγονέναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσει
 ταῖς ὀγδοαῖς τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοάς, κύβος ἀπ' ἀ
 πρώτος οὖσα, καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασί
 μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκίον ἔχει τῆς τοῦ θεοῦ
 μως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον προσονομάζομεν.

 Ρ Ω Μ Υ Λ Ο Σ.

Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δόξη διὰ π
 ἀνθρώπων κερωρηκός, ἀφ' ὅτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῆ
 λει γέγονεν, οὐχ ὡμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφε
 ἀλλ' οἱ μὲν, Πελασγοὺς ἐπὶ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης
 νηθέντας, ἀνθρώπων τε πλείστων κρατήσαντας,
 κατοικῆσαι, καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις Ῥώμην, οὐτ

μάσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Τροίας ἀλικομένης, διαφυγόν-
 τας ἐπίουσι καὶ πλοίων ἐπιτυχόντας, ὑπὸ πνευμάτων τῇ
 Τυρρήνια προσπεσεῖν φερομένους, καὶ περὶ τὸν Θύμβρον
 ποταμὸν ὀρμίσασθαι· ταῖς δὲ γυναῖξιν αὐτῶν, ἀπορου-
 μέναις ἤδη καὶ δυσανασχετούσαις πρὸς τὴν θάλασσαν,
 ὑποθέσθαι μίαν, ἣ καὶ γένει προῖχεν καὶ φρονεῖν ἐδόκει
 μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, καταπρῆσαι τὰ πλοῖα· πραχθέν-
 τος δὲ τούτου, πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖν τοὺς ἄνδρας,
 ἔπειτα δὲ ἀνάγκην ἰδρυνθέντας περὶ τὸ Παλλάντιον, ὡς
 ὀλίγω χρόνῳ κρεῖττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθῆς πεπει-
 ράμενοι χώρας, καὶ δεχομένων αὐτοὺς τῶν προσοίκων,
 ἄλλην τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ
 αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. Ἐξ ἐκείνου τε παρα-
 μένειν λέγουσι τὸ τοὺς συγγενεῖς τὰς γυναῖκας καὶ οἰ-
 κείους ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στόμασι· καὶ γὰρ ἐκεί-
 νας, ὅτε τὰ πλοῖα κατέπρησαν, οὕτως ἀσπάζεσθαι καὶ
 φιλοφρονεῖσθαι τοὺς ἄνδρας, δεομένας αὐτῶν καὶ πα-
 ραιτουμένας τὴν ὀργήν.

II. Ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα καὶ Λευκα-
 νίας, οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, Αἰνεία γαμηθεῖσαν,
 οἱ δ' Ἀσκανίῳ τῷ Αἰνείου, λέγουσι τοῦνομα θέσθαι τῇ
 πόλει· οἱ δὲ, Ῥωμανόν, Ὀδυσσεῖος παῖδα καὶ Κίρκης, οἰ-
 κίσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Ῥῶμον ἐκ Τροίας ὑπὸ Διομήδους
 ἀποσταλέντα τὸν Ἡμαθίωνος· οἱ δὲ, Ῥῶμον Λατίνων
 τέραννον, ἐμβαλόντα Τυρρήνους, τοὺς εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ
 Θετταλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν παραγενομένους.
 Οὐ μὴν οὐδ' οἱ Ῥωμόλον τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων ἀπο-
 φαίνοντες ἐπώνυμον τῆς πόλεως, ὁμολογοῦσι περὶ τοῦ
 γένους αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ Αἰνείου καὶ Δεξιθέας τῆ
 Φάρβαντος υἱὸν ὄντα νήπιον εἰς Ἰταλίαν κομισθῆναι

εἰς σκάφην τὰ βρέφη, κατέβη μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὡς
 ῥήμων· ἰδεῖν δὲ κατιόντα πολλῷ ρεύματι καὶ τραχυνόμε-
 νον, ἔδρασε προσελθεῖν· ἐγγὺς δὲ τῆς ὄχθης καταθεῖς,
 ἀπηλλάσσεται. Τοῦ δὲ ποταμοῦ κατακλύζοντος, ἡ πλημ-
 μύρα τὴν σκάφην ὑπολαβοῦσα καὶ μεταωρίσασα πρῶτος,
 κατήνεγκεν εἰς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακόν, ὃ νῦν Καρμα-
 νὸν καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ τοὺς
 ἀδελφοὺς γερμανοὺς ὀνομάζουσιν.

IV. Ἦν δὲ πλησίον ἐρινθός, ὃν Ῥωμινάλιον ἐκάλουν,
 ἢ διὰ τὸν Ῥωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἢ διὰ τὸ τὰ
 μηρυκώμενα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὴν σκιὰν ἐνδιά-
 ζειν, ἢ μάλιστα διὰ τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμόν· ὅτι τὴν
 τε θηλὴν ρόομαζον οἱ παλαιοὶ, καὶ θεὸν τινα
 τῆς ἐκτροφῆς τῶν νηπίων ἐπιμελεῖσθαι δοκοῦσαν ὀνομά-
 ζουσι Ῥουμυλίαν, καὶ θύουσιν αὐτῇ νηφάλια, καὶ γάλα
 τοῖς ἱεροῖς ἐπισπένδουσιν. Ἐνταῦθα δὲ τοῖς βρέφεσι
 κειμένοις τὴν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην, καὶ
 δρυοκολάπτην τινὰ παρεῖναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάτ-
 τοντα. Νομίζεται δ' Ἄρσος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ δρυο-
 κολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶ-
 σιν· ὅθεν οὐχ ἡμιστά πίστιν ἔσχεν ἢ τεκοῦσα τὰ βρέφη,
 τεκεῖν ἐξ Ἄρσος φάσκουσα. Καίτοι τοῦτο παθεῖν αὐτὴν
 ἔξαπατηθεῖσαν λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀμουλλίου διαπαρθε-
 νευθεῖσαν, ἐν ὀπλοῖς ἐπιφανέντος αὐτῇ καὶ συναρπάσαν-
 τος. Οἱ δὲ, τοῦνομα τῆς τροφοῦ δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ τὸ
 μυθῶδες ἐκτροπὴν τῇ φήμῃ παρασχέειν. Λούπας γὰρ
 ἐκάλουν οἱ Λατῖνοι τῶν τε θηρίων τὰς λυκαίνας, καὶ τῶν
 γυναικῶν τὰς ἐταιρούσας· εἶναι δὲ τοιαύτην τὴν Φου-
 στύλου γυναῖκα τοῦ τὰ βρέφη θρέψαντος, Ἄκκαν Λα-
 ρεντίαν ὄνομα. Ταύτῃ δὲ καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, κα

οὰς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρσος ἱε-
εὺς, καὶ Λαρεντίαν καλοῦσι τὴν ἑορτήν.

V. Ἐτέραν δὲ τιμῶσι Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τοιαύτης.

Ἡ νεωκόρος τοῦ Ἡρακλέους ἀλῆεν, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ σχο-
ῆς προὔθετο πρὸς τὸν θεὸν διακυβεύειν, ὑπαιπὼν, ὅτι
ικήσας μὲν αὐτὸς, ἔξει τι παρὰ τοῦ θεοῦ χρηστόν· ἤτ-
ηθείς δὲ τῷ θεῷ τράπεζαν ἄφθονον παρέξει καὶ γυναῖ-
α καλὴν συναναπαυσομίην. Ἐπὶ τούτοις, τὰς μὲν ὑπὲρ
οὔ θεοῦ τιθεῖς, τὰς δ' ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφους, ἀνεφάνη
ικώμενος. Εὐσυνθετεῖν δὲ βουλόμενος, καὶ δικαίων ἐμ-
ιένειν τοῖς ὀρισθεῖσι, δεῖπνόν τε τῷ θεῷ παρεσκευάσατο,
αἰ τὴν Λαρεντίαν οὔσαν ἑραίαν, οὐπω δὲ ἐπιφανῆ,
μισθωσάμενος, εἰσέλασεν ἐν τῷ ἱερῷ κλῆρον ὑποστορέ-
ας· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον συνεῖρξεν, ὡς δὴ τοῦ θεοῦ
ἕστος αὐτήν. Καὶ μέντοι καὶ τὸν θεὸν ἐντυχθεὶν λέγε-
ται τῇ γυναικί, καὶ κλισῆσαι βαδίζειν ἔωθεν ἐπὶ τὴν ἀγο-
ράν, καὶ τὸν ἀπαντήσαντα πρῶτον, ἀσπασαμένην ποι-
ῖσθαι φίλον. Ἀπήντησεν οὖν αὐτῇ τῶν πολιτῶν ἀνήρ
λακίας τε πόρρω ἦκον, καὶ συνελοχῶς οὐσίαν ἱκανήν·
ἴπαις δὲ καὶ βεβιακῶς ἄνευ γυναικὸς, ὄνομα Ταρφούτιος.
Ἦτος ἔγνω τὴν Λαρεντίαν, καὶ ἠγάπησε, καὶ τελευτῶν
πέλιπε κληρονόμον ἐπὶ πολλοῖς καὶ καλοῖς κτήμασιν, ὧν
κέρη τὰ πλεῖστα τῷ δήμῳ κατὰ διαθήκας ἔδωκε. Λέγε-
ται δὲ αὐτὴν ἔνδοξον οὔσαν ἤδη, καὶ θεοφιλῆ νομιζο-
μένην, ἀφανῆ γενέσθαι περὶ τοῦτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ καὶ
ἦν προτέραν ἐκείνην Λαρεντίαν κτισθαι. Καλεῖται δὲ
ὕν ὁ τόπος Βήλαυρον, ὅτι τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ὑπερ-
εομένου, διεπεραιοῦντο πορθυμίαις κατὰ τοῦτο τὸ χω-
ρίον εἰς ἀγοράν. Τὴν δὲ πορθυμίαν βηλατούραν κα-
οῦσιν. Ἐπιτοὶ δὲ λέγουσι τὴν εἰς τὸν ἵππόδρομον φέρουσαν

σαν ἐξ ἀγορᾶς πάροδον ἰστίοις καταπιπασσύναι τοὺς τὴν θεῖαν παρέχοντας, ἐντεῦθεν ἀρχομένους. Ῥωμαῖσι δὲ τὸ ἰστίον βῆλον ὀνομάζουσι. Διὰ ταῦτα μὲν ἔχει τιμὰς ἢ δευτέρα Λαρεντία παρὰ Ῥωμαίους.

VI. Τὰ δὲ βρέφη Φανστύλος Ἀμουλίου συμφροβὸς ἀνείλετο λαθῶν ἅπαντας· ὡς δ' ἔνιοι φασὶ τῶν εὐκρίτων ἐχόμενοι μᾶλλον, εἰδότης τοῦ Νομήτορος καὶ συγχρηγοῦντος τροφᾶς κρύφα τοῖς τρέφουσι. Καὶ γράμματα λέγονται καὶ τᾶλλα μανθάνειν οἱ παῖδες εἰς Γαβίους κομισθέντες, ὅσα χρή τοὺς εὖ γεγονότας. Κληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἀπὸ τῆς θηλῆς ἱστοροῦσι Ῥωμύλον καὶ Ῥωμον, ὅτι θηλάζοντες ᾤφθησαν τὸ θηρίον. Ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασιν εὐγένεια, καὶ νηπίων ὄντων, εὐθύς ἐξέφαινε μεγέθει καὶ ἰδέᾳ τὴν φύσιν. Αὐξόμενοι δὲ, θυμοειδεῖς ἦσαν ἀμφοτέρω καὶ ἀνδρώδεις, καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντας· ὁ δὲ Ῥωμύλος γνώμη τε χρῆσθαι μᾶλλον ἐδόκει, καὶ πολιτικὴν ἔχειν σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομᾶς καὶ κνηγίας πρὸς τοὺς γειτνιῶντας ἐπιμιξίαις πολλὴν ἑαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγεμονικοῦ μᾶλλον ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγονότος. Διὸ τοῖς μὲν ὁμοφύλοις καὶ ταπεινοτέροις προσφιλεῖς ἦσαν, ἐπιστάτας δὲ καὶ διόπους βασιλικούς καὶ ἀγελάρχας, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας, ὑπερφρονοῦντες, οὐτ' ἀπειλῆς ἐφρόντιζον, οὐτε ὀργῆς. Ἐχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ διαίταις ἐλευθεροῖς, οὐ τὴν σχολὴν ἐλευθέριον ἡγούμενοι καὶ τὴν ἀπορίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους, καὶ τὸ ληστὰς ἀλέξασθαι, καὶ κλώπας ἐλεῖν, καὶ βίας ἐξελίσθαι τοὺς ἀδικουμένους. Ἦσαν δὲ διὰ ταῦτα περιβόητοι.

VII. Γενομένης δὲ τινος πρὸς τοὺς Νομήτορος βου-

κόλους τοῖς Ἀμουλίου διαφορᾶς, καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως, οὐκ ἀνασχόμενοι, συγκόπτουσι μὲν αὐτοὺς καὶ τρέπονται, ἀποτέμνονται δὲ τῆς λείας συκῆν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομήτορος, ὀλιγώρου· συνῆγον δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσους ἀποστατικοῦ καὶ φρονήματος ἀρχᾶς ἐνδιδόντες. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου πρὸς τινὰ θυσίαν ἀποτραπομένου, (καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικὸς) οἱ τοῦ Νομήτορος βοτῆρες τῷ Ῥῶμῳ, μετ' ὀλιγων βαδίζοντι, προστυχόντες ἐμάχοντο. Καὶ γενομένων πληγῶν καὶ τραυμάτων ἐν ἀμφοτέροις, ἐκράτησαν οἱ τοῦ Νομήτορος, καὶ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ῥῶμον. Ἀναχθέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομήτορα, καὶ κατηγορηθέντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε, χαλεπὸν ὄντα δεδιώς τὸν ἀδελφόν, ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκείνον, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ καθυβρισμένος ἐπὶ οἰκτιῶν ἐκείνου βασιλέως ὄντος. Συναγανακτούντων δὲ τῶν ἐν Ἄλβῃ, καὶ δεινὰ πάσχειν οἰομένων τὸν ἄνδρα παρ' ἀξίαν, κινήθεις ὁ Ἀμούλιος αὐτῷ παραδίδωσι τῷ Νομήτορι τὸν Ῥῶμον ὃ, τι βούλοιο χρήσασθαι. Παραλαβὼν δ' ἐκείνος, ὡς ἦκεν οἴκαδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος τὸν νεανίσκον, ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ πάντας, ἐνορῶν δὲ τῷ προσώπῳ τὸ θαρράλιον καὶ ἰταμὸν τῆς ψυχῆς, ἀδούλωτον καὶ ἀπαθές ὑπὸ τῶν παρόντων, ἔργα δὲ αὐτοῦ καὶ πράξεις ὅμοια τοῖς βλεπομένοις ἀκούων, τὸ δὲ μέγιστον, ὡς ἔοικε, θεοῦ συμπαρόντος καὶ συνεπευθύνοντος ἀρχᾶς μεγάλων πραγμάτων, ἀπτόμενος ὑπονοίᾳ καὶ τύχῃ τῆς ἀληθείας, ἀνέκρινεν, ὅστις εἶη καὶ ὅπως γένοιτο, φωνῇ τε πραεῖα καὶ φιλανθρώπῳ βλέμματι πίστιν αὐτῷ μετ' ἐλπίδος ἐνδιδούς. Ὁ δὲ θαρρῶν ἔλεγεν· Ἄλλ' οὐδὲν ἀποκρίνομαι σε· καὶ

γὰρ εἶναι δοκεῖς Ἀμουλίου βασιλικώτερος. Ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίσεις, πρὶν ἢ καλᾶσαι· ὁ δ' ἀκρίτους ἐπιδίδουσι. Πρώτερον μὲν ἐαυτοὺς οἰκετῶν βασιλέως Φουστύλου καὶ Λαρεντίας ἠπιστάμεθα παῖδας. Ἔσμιν δὲ δίδουσι. Γενόμενοι δὲ ἐν αἰτία πρὸς σε, καὶ διαβολαῖς, καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἀγῶσιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἐαυτῶν· εἰ δὲ πιστὰ, κρῖναι ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος. Γοναὶ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόρρητοι λέγονται, τροφαὶ δὲ καὶ τιθηήσεις ἀτοπιώτεραι νεογνῶν, οἷς ἐφέφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ἐπὶ τούτων τρεφόμενοι, μαστῶ λυκαίνης καὶ δρυοκολάπτου ψωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν. Ἔστι δ' ἡ σκάφη, καὶ σώζεται, χαλκοῖς ὑπαζώμασι γραμματῶν ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων· ἃ γένοιτ' ἂν ὕστερον ἴσως ἀνωφελῆ γνωρίσματα τοῖς τοκεῦσιν ἡμῶν ἀπολομένων.“ Ὁ μὲν οὖν Νομήτωρ, ἕκ τε τῶν λόγων τούτων, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν εἰκάζων τὸν χρόνον, οὐκ ἔφυγε τὴν ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ' ἐφρόντιζεν, ὅπως τῇ θυγατρὶ περὶ τούτων κρύφα συγγενόμενος φράσειεν· ἐφρουροῦτο γὰρ ἔτι καρτερῶς.

VIII. Ὁ δὲ Φουστύλος, ἀκούσας τὴν τε σύλληψιν τοῦ Ῥώμου καὶ τὴν παράδοσιν, τὸν μὲν Ῥωμόλον ἡξίου βοηθεῖν, τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον δὲ ὑπηνίττετο, καὶ παρεδήλου τοσοῦτον, ὅσον προσέχοντας μὴ μικρὸν φρονεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομήτορα, σπουδῆς καὶ δέους μεστός ὢν διὰ τὸν καιρὸν. Ὑποψίαν οὖν τοῖς περὶ τὰς πύλας φρουροῖς τοῦ βασιλέως παρέχων, καὶ ὑφορώμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ταραττόμενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλαμυδίῳ περικαλύπτων. Ἦν δὲ τυ ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τῶν τὰ παιδάκια ῥῆμαι λαβόντο

γονότων περὶ τὴν ἔκθεσιν. Οὗτος ἰδὼν τὴν σκά-
 ῶτα, καὶ γνωρίσας τῇ κατασκευῇ καὶ τοῖς γράμμα-
 τωθεν ὑπονοία τοῦ ὄντος· καὶ οὐ παρημέλησεν, ἀλλὰ
 αὐτὸ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ, κατέστησεν εἰς ἔλεγχον.
 πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἀνάγκαις ὁ Φαυστύλος οὐτ'
 ἑαυτὸν διεφύλαξεν, οὔτε παντάπασιν ἐβία-
 σθαι μὲν ὠμολόγησε τοὺς παῖδας, εἶναι δ'
 τῆς Ἑλλάδος ἔφη νέμοντας· αὐτὸς δὲ τοῦτο πρὸς
 ἑλπίαν φέρων βαδίσειν, πολλάκις ἰδεῖν καὶ θιγεῖν ἐπ'
 βεβαιότερα τῶν τέκνων ποθήσασαν. Ὅσοι οὖν οἱ
 ἐτόιμοι καὶ μετὰ δέους ἢ πρὸς ὀργὴν πράττοντες
 ἐπιεικῶς πάσχουσι, συνέπεσε παθεῖν τὸν Ἀμού-
 Ἀνδρα γὰρ ἄλλη τε χρηστὸν καὶ τοῦ Νομήτορος
 ὑπὸ σπουδῆς ἔπειμψε, διαπυθεῖσθαι τοῦ Νομήτο-
 ρεύσας, εἴ τις ἤκοι λόγος εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν παι-
 ῶς περιγενομένων. Ἀφικόμενος οὖν ὁ ἄνθρωπος,
 θεασάμενος ὅσον οὐπὼ τὸν Ῥώμον ἐν περιβολαῖς
 κλοφροσύναις τοῦ Νομήτορος, τὴν τε πίστιν ἰσχυ-
 ποιήσας τῆς ἐλπίδος, καὶ παρεκελεύσατο τῶν πραγμά-
 ὀξείως ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ συνῆν αὐτοῖς ἤδη καὶ
 ἰραττεν. Ὁ δὲ καιρὸς οὐδὲ βουλομένοις ὀκνεῖν πα-
 ρεῖν. Ὁ γὰρ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν ἤδη, καὶ πρὸς αὐτὸν
 οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν μίσει καὶ φόβῳ τοῦ
 ἰοῦ. Πολλὴν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν ἤγε συλλε-
 μένην εἰς ἑκατοστίας· ἐκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο,
 ἡλικίας καὶ ὑλῆς ἀγκαλίδα κοντῷ περικειμένην ἀνέχων.
 ἅπαντα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Ἀπὸ ἐκείνου δὲ καὶ
 ἐν τοῖς στρατεύμασι τούτους μανιπλάρους ὀνομάζου-
 ῶν. Ἀμα δὴ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος,
 ὁ Ῥωμύλου προσάγοντος ἔξωθεν, οὔτε πρᾶξας οὐ-

δὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλευσας σωτήριον ἑαυτοῦ, διὰ τὴ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν. Ἐν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λόγοντος, καὶ τοῦ Περικλεῖδος Διοκλέους, ὅς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν, ἔπειτα μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν καὶ πλασματικόν· οὐ δεῖ δὲ ἀπιστεῖν, τὴν τύχην ὁρῶντας, οἷον ποιημάτων δημιουργός ἐστι, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένων, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προὔβη δυνάμεως, μὴ θάλασ τινὰ ἀρχὴν λαβόντα, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν.

IX. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν πραγμάτων καταστάτων, Ἀλβην μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντας, οὔτ' ἄρχειν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδόντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκαίνω, καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς προσπούσας, ἔγνωσαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτοὺς, πόλιν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐντεράφησαν, κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν ἐστίν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαῖον, οἰκτιῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς, ἢ καταλυθῆναι παντάπασι, τούτων διασπαρέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουσιν οἱ τὴν Ἀλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνύναι τοὺς ἀποστάτας ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν τὸ παρὶ τὰς γυναῖκας ἔργον, οὐχ ὑβρεὶ τολμηθὲν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην, ἐκουσίῳ ἀπορίᾳ γάμων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἀρπάσαντες περιτιῶς. Ἐπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἰδρυσιν λαμβανούσης, ἱερόν τι φύξιμον τοῖς ἀφισταμένοις κατασκευάσαντες, ὁ Θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάντας, οὔτε δεσπόταις δοῦλον, οὔτε θῆτα χρίσταις, οὔτ' ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μετεύματι πυθοχρήστῳ πᾶσι βεβαιοῦν τὴν ἀσυλίαν.

· ὥστε πληθύσαι ταχὺ τὴν πόλιν· ἐπεὶ τὰς γὰρ
· ἐστίας λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείονας γενέσθαι.
· μὲν οὖν ἕταρον. Ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοι-
· αῦτοῖς εὐθύς ἦν διαφορά περὶ τοῦ τόπου. Ῥω-
· μάν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κοιναδράτην, ὅπου
· τράγωνον, ἔκτισα, καὶ ἐκείνον ἐβούλετο κολλῆσαι τὸν
· Ῥώμος δὲ, χωρίον τι τοῦ Ἀβαντίου καρτερὸν,
· κτήνον μὲν ἄνομάσθη Ῥεμάνιον, νῦν δὲ Ῥιγνάριον
· η. Συνθεμένον δὲ τὴν ἔρω ὄρμισιν αἰσίοις βρα-
· , καὶ καθεζομένων χωρὶς, ἔξ φασὶ τῷ Ῥώμῳ, δι-
· υς δὲ τῷ Ῥωμίῳ προφανῆσαι γύπας. Οἱ δὲ τὸν
· ἴμον ἀληθῶς ἰδεῖν· ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥωμίον·
· ος δὲ τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμίῳ
· η. Διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυπαὶ Ῥωμαίους
· μένους. Ἡρόδοτος δὲ ὁ Ποντικός ἱστορεῖ καὶ τὸν
· ἴα χαίρειν γυπὸς ἐπὶ πράξει φανέντος. Ἔστι μὲν
· λαβείστατον ζῶων ἀπάντων, μηδὲν ὧν σπείρουσιν
· ἕουσι ἢ νύμωσιν ἄνθρωποι σινόμενον· τρέφεται
· ἢ νεκρῶν σωματίων· ἀποκίττυσι δ' οὐδὲν οὐδέ
· νται ψυχὴν ἔχον, πτηνοῖς δὲ διὰ συγγένειαν οὐδὲ
· πρόσσεισιν. Ἄεταί δὲ καὶ γλαυκὸς καὶ ἰάρακος ζῶν-
· πτῶσι τὰ ὁμόφυλα καὶ φονεύουσι· καίτοι κατ'
· λον,

Ὁρμιθὸς ὄρμις πῶς ἂν ἀγνεύοι φαγῶν;

ἴλλα μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀναστρέ-
· καὶ παρέχει διὰ παντὸς αἰσθησὶν δασυῶν· ὁ δὲ
· πάνιόν ἐστι θάλαμα, καὶ νεοσσοῖς γυπὸς οὐ βραδύως
· ἐπιτυχητότερος· ἀλλὰ καὶ παρίσχων ἐρίους ἄποπτε
· αν, ἔξωθεν αὐτοῖς ἀπ' ἑτέρας τινὸς γῆς καταίρειν
· α, τὸ σπάνιον καὶ μὴ συνεχές· ὅταν δὲ μίνται

ἀξιούσιν εἶναι τὸ μὴ κατὰ φύσιν, μηδ' ἀφ' αὐτοῦ
δὲ θεία φαινόμενον.

X. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὴν ἀπάτην ὁ Ῥώμιος, ἔχα
καὶ τοῦ Ῥωμίλου τάφρον ὀρύττοντος, ἢ τὸ τεῖχος
κυκλοῦσθαι, τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, τοῖς δ'
ἐγχετο. Τίλος δὲ, διαλλόμενον αὐτόν, οἱ μὲν
Ῥωμίλου πατάξαντος, οἱ δὲ, τῶν ἐταίρων τινὸς
ἐνταῦθα πειθεῖν λέγουσιν. Ἐπεισε δὲ καὶ Φανσι
τῇ μάχῃ καὶ Πλειστίνος· ὃν ἀδελφὸν ὄντα Φα
συνακθρέψαι τοὺς περὶ τὸν Ῥωμίλον ἱστοροῦσιν.
ὄν Κίλερ εἰς Τυρρηνίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκεῖ
ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς κέλερας ὀνομάζου
Κόϊντον Μέταλλον, ὅτι τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος
μονομάχων ἡμέραις ὀλίγαις ἐποίησε, θαυμάσαντες
χος τῆς παρασκευῆς, Κίλερα προσηγόρευσαν.

XI. Ὁ δὲ Ῥωμίλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τ
μον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ᾗκις τὴν πόλιν, ἐκ Τυ
μεταπεμψάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θυσίαις καὶ γ
σιν ὑφηγουμένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπε
λατῆ. Βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸ νῦν Κομίτιον
τερεῖς, ἀπαρχαί τε πάντων, ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς
ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπειτέθησαν ἐ
Καὶ τέλος, ἐξ ἧς ἀφῖκτο γῆς ἕκαστος, ὀλίγην
μοῖραν, ἔβαλλον εἰς ταῦτό καὶ συνεμίγνυον. Καὶ
τὸν βόθρον τοῦτον ᾗ καὶ τὸν Ὀλυμπον ὀνόματι, μ
ἔπειτα, ὥσπερ κύκλον κέντρον, περιέγραψαν τὴν πό
δ' οἰκιστῆς ἐμβαλὼν ἀρότρῳ χαλκῆν ἕννιν, ὑπέ
βοῶν ἀρόφρα καὶ θήλειαν, αὐτὸς μὲν ἐπάγει περ
αὔλακα βαθεῖαν τοῖς τέρμασι· τῶν δ' ἐπομένη
ἐστίν, αἷς ἀνίστησι βάλους τὸ ἄροτρον, καταστ

ηδεμίαν ἔξω περιορᾶν ἐκτροπομένην. Τῇ μὲν
 εἴτ' τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ
 πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τεύχους, ἢ μετὰ τεύχος
 κώλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ἕννιν ἐξελόντες
 πρὸν ὑπερθέντες, διάλειμμα ποιοῦσιν. Ὅθεν
 εἶχος ἰερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν, νομίζουσι· τὰς δὲ
 εἰς νομίζοντας, οὐκ ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας τὰ
 εἶναι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων καὶ
 θαρῶν.

Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρα γένοιτο τῇ πρὸ ἔν-
 νων Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν
 τάξουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνο-
 μάζουσι. Ἐν ἀρχῇ δ', ὡς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθνος,
 ἰερὸν καὶ ἀνάμακτον ᾔσονται δεῖν τῇ πατρίδι τὴν
 τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 ἡ κτίσεως βοθηρικὴ τις ἦν αὐτοῖς ἑορτὴ κατὰ
 τὴν ἡμέραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν.
 Ἐν οὐδὲν αἱ Ῥωμαῖκαὶ νομηνίαι πρὸς τὰς Ἑλλ-
 λολογοῦμενον ἔχουσιν· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν,
 ἢ ὁ Ῥωμύλος ἔκτιζεν, ἀτρεκῆ, τριακάδα τυχεῖν
 αἱ σύνοδον ἐκλειπτικὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι σε-
 ῖν ἡλίον, ἢ εἶδέναι καὶ Ἀντίμαχον οἶοντα, τὸν
 τοιοῦτον, εἴτε τρίτῃ τῆς ἑκτης Ὀλυμπιάδος συμπε-
 ρεῖν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάρεωνα τὸν φιλόσοφον χρό-
 νῷ Ῥωμαίων ἐν ἱστορίᾳ βιβλιακώτατον, ἢ Τα-
 κῆρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν ἄλλως καὶ μαθη-
 τήσις δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν Πίνδακον μεθόδου,
 εἶτα, καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττός εἶναι. Τούτῳ
 ἢ ὁ Οὐάρεων ἀναγαγεῖν τὴν Ῥωμύλου γένεσιν
 καὶ ὄραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποτελεσμάτων

περὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμόν, τῶν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων. Τῆς γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι, χρόνον τε λαβὴν θρόνου γενέσεως, βίον προσιπεῖν, καὶ βίῳ δορεῦσαι χρόνον. Ἐποίησεν οὖν τὸ προσταχθέν τιος, καὶ τὰ τε πάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς καὶ χρόνον ζωῆς καὶ τρόπον τελευτῆς, καὶ πάντα αὐτὰ συνθεῖς, εὖ μάλα τεθαρρῶκότως καὶ ἀνδρῶς φήνατο τὴν μὲν ἐν τῇ μητρὶ τοῦ Ῥωμύλου γεγενησθαι ἔτει πρώτῳ τῆς δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἐν Αἴγυπτίους Χοιᾶκ, τρίτῃ καὶ εἰκάδι, τρίτης ὡς ἦν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε παντελῶς· τὴν δ' ἐμφανῆ γενέσθαι τῆς Θώθ, ἡμέρα πρώτη μετ' εἰκάδα περὶ ἡλιλάς. Κτισθῆναι δὲ τὴν Ῥώμην ὑπ' αὐτοῦ Φαρμουθὶ μηνὸς ἰσταμένου, μεταξὺ δευτέρας τρίτης· ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὡσπερ ἀνθρώπων ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρούμενον. Ἀλλὰ ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τῷ ξένῳ καὶ περιττῷ πρὸς μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μυθῶδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντεταμένους.

XIII. Κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως, πρῶτον ἦν ἐν ἡλικίᾳ πλήθος, εἰς συντάγματα στρατιῶν· ἕκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν κοσίων ἵππέων. Ἐκλήθη δὲ λεγεών, τῷ λογιστῆς τοὺς μαχίμους ἐκ πάντων. Ἐπειτα τοῖς μὲν αἰετοῖς δῆμι, καὶ πωπούλους ὠνομάσθη τὸ πλήθος, καὶ τοὺς ἀρίστους ἀπέδειξε βουλευτὰς, καὶ αὐτοὺς τριβύλους, τὸ δὲ σύστημα σενάτων προσηγόρευσε οὖν σενάτος ἀτρεκῶς γερουσίαν σημαίνει· πρὸ

ROMULUS.

τοὺς βουλευτὰς κληθῆναι λέγουσιν, οἱ μὲν, ὅτι ἰ
 γνησίων πατέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχ
 ἑαυτῶν ἀποδειῖσαι πατέρας, ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξεν
 πρώτων εἰς τὴν πόλιν συρρέόντων· οἱ δὲ, ἀπὸ τῆς
 τρωείας. Οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, καὶ
 λούσιν ἄχρι νῦν, οἰόμενοι Πατρωνά τινα τῶν σὺν Εὐ
 δρῶ παραγενομένων, κηδεμονικὸν τῶν ὑποδβεστέρων ὄν
 καὶ βοηθητικὸν, ἀφ' αὐτοῦ τῷ πράγματι ταύτην τὴν προ
 ηγορίαν ἀπολιπεῖν. Μάλιστα δ' ἂν τις τυγχάνοι τι
 εἰκότος, εἰ νομίζοι, τὸν Ῥωμύλον, ἀξιοῦντα τοὺς πρώτου
 καὶ δυνατωτάτους πατρικῆ κηδεμονίᾳ καὶ φροντίδι προσ
 ἴκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ταπεινότερων, ἅμα δὲ τοὺς ἄλ
 λους διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μηδ' ἄχθεσθαι ταῖς τῶν
 κρείττωνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας, καὶ νομί
 ζοντας, καὶ προσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνομάσαι.
 Καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας, οἱ μὲν
 ἕξωθεν ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν· αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι
 πατέρας συγγεγραμμένους, τῷ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ
 μὴν, ἥκιστα δὲ φθόρον ἔχοντι χρώμενοι τῶν ὀνομάτων.
 Ἡ ἀρχὴ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ
 εἰόντων προσαναλαμβανομένων, πατέρας συγγεγραμμέ
 νους προσηγόρευσαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν ὄνομα σεμνό
 νων αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ δια
 φέρας· ἑτέρους δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διήρει,
 ὡς ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστατάς, ἐκείνους δὲ
 ὡς ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ πελάτας· ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους
 ἀσπὴν εὐνοίαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων δικαίων ὑπάρ
 χουσαν ἐνεποίησεν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητὰς τε τῶν
 νόμων καὶ προστατάς δικαζομένοις, συμβούλους τε
 καὶ κηδεμόνας ἑαυτοὺς παρεῖχον. Ἐκείνοι δὲ

τούτους ἐθεράλευον, οὐ μόνον τιμῶντες, καὶ χρεῖ-
 μέναις θυγατέρας συνακιδιδόντες, καὶ προστάται
 τας. Καταμαρτυρεῖν τε παλάτου οὐδαίς, οὔτε ἀρχαί
 του πελάτην, οὔτε νόμος οὐδαίς, οὔτε ἀρχαί
 "Υστερον δὲ, τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων,
 χρήματα τοὺς δυνατοὺς παρὰ τῶν ταπεινοτέρων
 ἐνομήσθη καὶ ἀγενεῖς. Ταῦτα μὲν οὖν παρὰ

XIV. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν,
 ἱστορεῖ, τὸ περὶ τὴν ἀμπαγὴν ἐτολήθη τῶν
 Καὶ λέγουσι μὲν ἔτιοι, τὸν Ῥωμαίων αὐτὸν, τῆ
 λοπόλεμον ὄντα, καὶ πατρισμένον ἔκ τινων ἀρι-
 ὄτι τὴν Ῥώμην πέπρωται πολέμοις τρεφομένην κ
 μένην γενέσθαι μεγίστην, βίας ὑπάρξαι πρὸς τοὺ
 νους· οὐδὲ γὰρ πολλὰς, ἀλλὰ τριάκοντα μόνους
 νους λαβεῖν αὐτὸν, ἅτε δὴ πολέμου μᾶλλον, ἢ γάμο
 μενον. Τοῦτο δὲ οὐκ εἰκός· ἄλλα τὴν μὲν πόλι
 ἐποίκων εὐθύς ἐμπιπλαμένην, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας
 αἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἐξ ἀπόρων καὶ ἀφανῶν ὄντες
 εωρῶντο καὶ προσεδοκῶντο μὴ συμμενεῖν βεβαίως
 ὧν δὲ πρὸς τοὺς Σικεβίους τρόπον τινὰ συγκράσσεως
 κοινωρίας ἀρχὴν τὸ ἀδίκημα ποιήσων αὐτοῖς ἡμερωσα
 νοις τὰς γυναῖκας, ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ τόνδε τὸν τρόπο
 Διεδόθη λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ πρῶτον, ὡς θεοῦ τινος ἀνε
 ρήκοι βασιλὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. Ἰννόμαζον δὲ
 θεὸν Κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα· κωνσίλιον γὰρ ἔτ
 τὸ συμβούλιον καλαῦσε, καὶ τοὺς ὑπάτους κωνσ
 αῖον προβούλους· εἴτε ἵππειον Πισειδῶ. Καὶ
 βασιλὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἵπποδρόμων ἐστίν, ἀφο
 ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ τοῖς ἵππικοῖς ἀγῶσιν ἀνακαλ
 νος. Οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τοῦ βουλεύματος ἀ-

2

ἐφ

αὐ

μι

λέ

οἱ

δι

δι

ἐί

σ

π

π

π

!

ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ θεῷ βωμόν εἶσθαι κεκρυμμένον. Ὡς δ' ἀνθρώπων, θυσίαν τε λαμῶν ἐπ' αὐτῷ καὶ ἄγωνα καὶ θύειν ἐκ καταγγελλίας ἐπεβι πακηγουρικῆν. Καὶ πολλοὶ μὲν ἀνθρώποι συνῆλν, αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων ἀλουργίδι οσμημένος. Ἦν δὲ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβλον, ἐξαναστάντα τὴν ἀλουργίδα πτύξαι, καὶ περιβαλέαι πάλιν. Ἐχοντες οὖν ξίφη πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, τοῦ σημείου γενομένου, σπασάμενοι τὰ ξίφη, καὶ μεβοῆς ὀρμήσαντες, ἤρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβί, αὐτοῖς δὲ φεύγοντας εἶων καὶ παρίσταν. Ἀρπαῆναι δὲ φασιν, οἱ μὲν, τριάκοντα μόνας, ἀφ' ὧν καὶ φρατρίας ὀνομασθῆναι. Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας, ἐπτὰ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας. Ἰόβας δὲ, τρεῖς καὶ ὀγδοήτα καὶ ἑξακοσίας παρθένους· ὁ μέγιστον ἦν ἀπολόια τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν ἀλλ' ἢ μίαν, σιλίαν, διαλαθοῦσαν αὐτοῦς, ἄτε δὴ μὴ μεθ' ὕβρεως, ἢ ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν ἀρπαγὴν, ἀλλὰ συμμῖξαι συναγαγεῖν εἰς ταυτὸ τὰ γένη ταῖς μεγίσταις ἀνάγς διανοηθέντας. Τὴν δ' Ἐρσιλίαν οἱ μὲν Ὀσιτίλλιον και λέγουσιν, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ τὸν Ῥωμύλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν γατέρα Πράμαν, τῇ τάξει τῆς γενέσεως οὕτω προσακευθεῖσαν, ἓνα δ' υἱὸν μέγαν, ὃν Ἀλλίον μὲν ἐκαῖνος ὁ τῆς γενομένης ἀφραΐσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ἤμασαν, αἱ δ' ὕστερον, Ἀβίλλιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἀπὸ Ζηρόδοτος ὁ Τροϊζήμιος πολλοὺς ἔχει ταῖς ἀντιοντας.

XV. Ἐν δὲ ταῖς ἀρπάζουσι τὰς παρθένους τότε τυλέγουσι τῶν αὐτῶν ἐπιφανῶν τινὰς ἕχουσι κάστην τῶν

τε κάλλει πολὺ καὶ τῷ μεγέθει διαφέρουσιν. Ἐ
 α.παντῶντες ἔνοι τῶν κρειτόνων ἐπαινεῖσθαι ἀγ
 σθαι, βοᾶν τοὺς ἄγοντας, ὡς Ταλασίῳ κομίζουσιν
 ἀνδρὶ νέῳ μὲν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρησιῷ· τοῦτ' οὖν
 σαντας εὐφημεῖν καὶ κροτεῖν ἐπαινοῦντας, ἐπίους δ
 παρακολουθεῖν ἀναστρέψαντας εὐνοίᾳ καὶ χάριτι
 Ταλασίου μετὰ βοῆς τοῖνομα φθεγγομένους. Ἄγ
 δὴ τὸν Ταλάσιον ἄχρι νῦν, ὡς Ἕλληνας τὸν Ὑμέν
 ἐπάδουσι Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχίᾳ
 χρήσασθαι περὶ τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Σέξτι
 Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν οὔτε χαρίτων
 δεῆς ἀνὴρ, ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι τῆς ἀρπαγῆς σύνθημα
 φωνὴν ἔδωκε ταύτην ὁ Ῥωμύλος. Ἄπαντες οὖν ἐ
 τὸν Ταλάσιον οἱ τὰς παρθένους κομίζοντες· καὶ διὰ
 το τοῖς γάμοις παραμένειν τὸ ἔθος. Οἱ δὲ πλεῖστοι
 μίζουσιν, ὧν καὶ ὁ Ἰόβας ἐστὶ, παράκλησιν εἶναι καὶ
 ρακέλευσιν εἰς φιλεργίαν καὶ ταλασίαν, οὕτω τότε
 Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. Ἐ
 τοῦτο μὴ λέγεται κακῶς, ἀλλ' ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι τότε
 ὀνόματι τῆς ταλασίας, καθάπερ ἡμῖς, ἕτεραν ἂν τις
 τίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι
 τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγένε
 συνθήκαι περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον
 ἀνδράσιν, ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. Π
 μινε γ' οὖν καὶ τοῖς αὐθις γαμοῦσι, τοὺς διδόντας
 παραπέμποντας, ἢ ὅλως παρόντας, ἀναφωνεῖν τὸν
 λάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους, ὡς ἐπ' οὐδὲν
 ὑπουργήματα τῆς γυναικός, ἢ ταλασίαν, εἰσαγομένης.
 μένει δὲ μέχρι νῦν τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς
 ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομ

φέρεσθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθείσας, μὴ ελθεῖν. Ἐνιοὶ δὲ λέγουσι καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαυμένης αἰχμῆ διακρίνεσθαι δορατίου σύμβολον εἶναι ἰ μετὰ μάχης καὶ πολεμικῶς τὸν πρῶτον γάμον γενέσθαι· περὶ ὧν ἐπιπλέον ἐν τοῖς Αἰτίοις εἰρήκαμεν. Ἐτολθη μὲν οὖν ἡ ἀρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν ἰ τότε Σεξιτίλιου μηρὸς, Αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ἣ τὴν ν Κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσιν.

XVI. Οἱ δὲ Σαβῖνοι πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικοὶ, μας δὲ ὦκον ἀτιχίστους, ὡς προσῆκον αὐτοῖς μέγα ονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκους οὐ· Οὐ μὴν ἀλλ' ὄρωντες αὐτοὺς ἐνδεδεμένους μεγάλοις ηρεύμασι, καὶ δεδιότες περὶ τῶν θυγατέρων, πρέσβεις ἔστειλαν, ἐπιεικῆ καὶ μέτρια προκαλούμενοι, τὸν Ῥωλον ἀποδιδόντα τὰς κόρας αὐτοῖς καὶ λύσαντα τὸ τῆς ἰς ἔργον, εἶτα πειθοῖ καὶ νόμῳ πράττειν τοῖς γένεσι ἰσαν καὶ οἰκειότητα. Τοῦ δὲ Ῥωμόλου τὰς μὲν κόρας προῖεμένου, παρακαλοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι καὶ πασχευαζόμενοι διέτριβον· Ἄκρων δὲ βασιλεὺς Κενινητῶν, ἠρ θυμοειδῆς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς, τὰ τε πρῶτολμήματα τοῦ Ῥωμόλου δι' ὑποψίας εἶχε, καὶ τὸ αχθὲν περὶ τὰς γυναῖκας ἤδη φοβερόν ἠγούμενος πᾶ· εἶναι καὶ οὐκ ἀνεκτόν, εἰ μὴ κολασθεῖν, προεξανέστη πολέμῳ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ' αὐτόν· ἰ ὁ Ῥωμόλος ἐπ' ἐκεῖνον. Γενόμενοι δ' ἐν ὄψει, καὶ τιδόντες ἀλλήλους, προῖκαλοῦντο μάχεσθαι, τῶν στραμμάτων ἐν ὅπλοις ἀτρεμούντων. Εὐξάμενος οὖν ὁ ἰ μύλος, εἰ κρατήσεις καὶ καταβάλοι, τῷ Διὶ φέρων κθήσειν αὐτὸς τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρός, αὐτόν τε κατ

βάλλει κρατήσας, καὶ τρέπεται τὸ
 νομίῃς, αἶρεϊ δὲ καὶ τὴν πόλιν· οὐ
 καταληφθέντας, ἀλλ' ἢ τὰς οἰκίας
 ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην, ὡς πολίτας
 ρους. Τούτου μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὁ
 Ῥώμην, ἀεὶ προσποιούσαν ἑαυτῇ
 κρατήσαιαν· ὁ δὲ Ῥωμῖλος, ὡς ἂν μ
 τε Δεῖ κεχαρισμένην, καὶ τοῖς πολίταις
 ράσχοι, σκεψάμενος ἐπὶ στρατοπέδοι
 μεγέθη, καὶ διεμόρφωσεν ὡσπερ τρόπ
 τοῦ Ἀκρωνος ἕκαστον ἐν τάξει περιή
 σαν· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περι
 στήματα τὴν κεφαλὴν κομῶσαν. Ὑ
 ξιῶ τὸ τρόπαιον ὡμῶ προσθραιδόμενον
 ἐξάρχων ἐπινικίου παιᾶνος ἐν ὄπλοις ε
 τιά, δεχομένων τῶν πολιτῶν μετὰ χαρ
 ῆ μὲν οὖν πομπὴ τῶν ἀνδρῶν θριάμβων
 παρέσχεν· τὸ δὲ τρόπαιον ἀνάθημα
 ἐπωνομάσθη. Τὸ γὰρ πλήξαι φερῖρε
 σιν· οὐξάτο δὲ πλήξαι τὸν ἄνδρα καὶ κατ
 μια δὲ τὰ σκῦλα, φησὶν Οὐάρρων, καθ
 ριουσίαν ὅπερ λέγουσι. Πιθανώτερον
 διὰ τὴν πράξιν· ὅπου γὰρ ὀνομάζεται τ
 τουργῶ δὲ ἀριστείας στρατηγῶ στρατηγ
 δοται καθιέρωσις ὀπιμίων. Καὶ τρισὶ
 τυχεῖν ὑπῆρξεν Ῥωμαίοις ἡγεμόσι, πρώτῳ Ἰ
 ναντι τὸν Κεννήτην Ἀκρωνα· δευτέρῳ Κορ
 Τυρρήνον ἀνελόντι Τολούμνιον· ἐπὶ πᾶσι
 Μαρκέλλῳ, Βριτομάρτου κρατήσαντι Γαλατ
 Κόσσοι μὲν οὖν καὶ Μάρκελλος ἤδη

λαυνον, αὐτοὶ τὰ τρόπαια φέροντες· Ῥωμόλον δ' οὐκ ὀρθῶς φησὶν ἄρματι χρῆσασθαι Διονύσιος. Ταρμίνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν Δημαρέου τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον ἐξῆραι τοὺς θριαμβοῦς· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἄρματες θριαμβεῦσαι Ποπλικόλαν. Τοῦ δὲ Ῥωμόλου τὰς εἰκόνας ὄραν ἔστιν ἐν Ῥώμῃ τὰς τροπαιοφόρους πιζῆς ἀπάσας.

XVII. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κεκινητῶν ἄλωσιν, ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων, συνέστησαν οἱ Φιδήνην καὶ Κρουστομέριον καὶ Ἀντίμων οἰκοῦντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ μάχης γενομένης ἠττηθέντες ὁμοίως, τὰς τε πόλεις Ῥωμῶν παρήκον ἐλεῖν, καὶ τὴν χώραν δάσασθαι, καὶ μετοικίσαι σφᾶς αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμόλος τὴν μὲν ἄλλην κατῴκειμεν χώραν τοῖς πολίταις, ὅσην δ' εἶχον οἱ τῶν ἠρπασμένων παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους εἶασεν. Ἐπὶ τούτοις βαρέως φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβίνοι, Τάτιον ἀποδείξαντες στρατηγόν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν· ἦν δὲ δυσπρόσοδος ἡ πόλις, ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Καπιτώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ καθειστίκει, καὶ Ταρπήϊος ἡγεμῶν αὐτῆς, οὐχὶ Ταρπήϊα παρθένος, ὡς ἔτιοι λέγουσιν, εὐήθη τὸν Ῥωμόλον ἀποδεικνύοντες· ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Ταρπήϊα τοῦ ἀρχοντος οὕσα προῦδωκε τοῖς Σαβίνοις, ἐπιθυμήσασα τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς εἶδε περικειμένους, καὶ ἤτησε μισθὸν τῆς προδοσίας, ἃ φοροῦεν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶ. Συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ ἀνοίξασα πύλην μίαν, ἐδέξατο τοὺς Σαβίνους. Οὐ μόνος οὖν, ὡς ἔοικεν, Ἀντίγονος ἔφη προδιδόντας μὲν φιλεῖν, προδεδωκότας δὲ μισεῖν· οὐδὲ Καῖσαρ, εἰπὼν ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Ῥυμιτάλκου φιλεῖν μὲν προδοσίαν, προδότην δὲ μισεῖν· ἀλλὰ και

11 τοῦτο πάθος ἐστὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεαμίνοις αἰτιῶν, ὡσπερ ἰοῦ καὶ χολῆς ἐνίων θηρίων δέονται τὴν γὰρ χρῆσαν ὅτε λαμβάνουσι, ἀγαπῶντες, ἐχθαίρουσι τὴν κακίαν, ὅταν τύχῃσι. Τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Ταρπηίαν τότε παθῶν ὁ Τάτιος ἐκίλευσε μεμνημένους τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβίνους μηδενὸς αὐτῇ φθονεῖν, ὧν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. Καὶ πρῶτος ἅμα τὸν βραχιονιστήρα, τῆς χειρὸς περιελών, καὶ τὸν θυρεὸν ἐπέσφραξε. Πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιοῦντων, βαλλομένη τε τῷ χρυσῷ καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους ἀπέθανεν. Ἐάλω δὲ καὶ Ταρπηῖος προδοσίας, ὑπὸ Ῥωμύλου διωχθεὶς, ὡς Ἰόβας φησὶ Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστορεῖν. Τῶν δ' ἄλλα περὶ Ταρπηΐας λεγόντων, ἀπίθανοι μὲν εἰσιν οἱ Τατίου θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σαβίνων οὖσαν αὐτήν, Ῥωμύλῳ δὲ βίβη συνοικούσαν, ἱστοροῦντες ταῦτα ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὸ τοῦ πατρὸς· ἢ καὶ Ἀντίγονός ἐστι. Σιμόλος δ' ὁ ποιητὴς καὶ παντάπασι ληρεῖ, μὴ Σαβίνοις οἰόμενος, ἀλλὰ Κελτοῖς τὴν Ταρπηΐαν προδοῦναι τὸ Καπιτώλιον, ἐραυθεῖσαν αὐτῶν τοῦ βασιλείως. Λέγει δὲ ταῦτα·

ἼΙ δ' ἀγχοῦ Ταρπηΐα παρὰ Καπιτώλιον αἶπος

Ναίουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτις·

Κελτῶν ἢ στέφρασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι

Σκηπτούχῳ, πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τῆς τελευτῆς·

Τὴν δ' οὐτ' ἄρ' Βοῖοί τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν

Χηράμενοι, φείθρων ἐντὸς ἔθαντο Πάδου·

Ὅπλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρειμανέων ἀπὸ χειρῶν

Κούρη ἐπὶ στυγερῇ, κόσμον ἔθαντο φόνου.

XVIII. Τῆς μέντοι Ταρπηΐας ἐκεῖ ταφείσης, ὁ λ'

ὠνομάζετο Ταρπήσιος, ἄχρις οὗ, Ταρκυνίου βασιλείᾳ Διὶ τὸν τόπον καθιερούντος, ἅμα τε τὰ λείψανα μετηνέχθη, καὶ τοῦνομα τῆς Ταρπήσιος ἐξέλιπε. Ἰλὴν πείραν ἔτι νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ταρπήσιαν καλοῦσιν, ἀφ' ἧς ἐρῶπιον τοὺς κακούργους. Ἐχομένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὃ τε Ῥωμύλος ὑπ' ὀργῆς εἰς μάχην αὐτοῦ προῦκαλεῖτο, καὶ ὁ Τάτιος ἐθάρρει, καρτερὰν, εἰ βιασθεῖεν, ἀναχώρησιν ὄρων αὐτοῖς ὑπάρχουσαν. Ὁ γὰρ μεταξὺ τόπος, ἐν ᾧ συμπίπτειν ἔμελλον, ὑπὸ πολλῶν λόφων περιεχόμενος, ἀγῶνα μὲν ὄξυν ἐδόκει καὶ χαλεπὸν ὑπὸ δυσχωρίας ἀμφοτέροις παρέξειν, φυγὰς δὲ καὶ διώξεις ἐν στενῷ βραχείας. Ἐτυχε δὲ, τοῦ ποταμοῦ λιμνάσαντος οὐ πολλαῖς πρότερον ἡμέραις, ἐγκαταλελειῦθαι τέλμα βαθὺ καὶ τυφλὸν ἐν τόποις ἐπιπέδοις, κατὰ τὴν νῦν οὔσαν ἀγοράν· ὅθεν οὐκ ἦν ὄψει πρόδηλον, οὐδ' εὐφύλακτον, ἄλλως δὲ χαλεπὸν καὶ ὑπουλον. Ἐπὶ τοῦτο τοῖς Σαβίνοις ἀπειρίᾳ φερομένοις εὐτύχημα γίγνεται. Κούρτιος γὰρ ἀνὴρ ἐπιφανῆς, δόξη καὶ φρονήματι γαῦρος, ἵππον ἔχων, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐχώρει· δεξαμένου δὲ τοῦ βαράθρου τὸν ἵππον, ἄχρι μὲν τινος ἐπειράτο πληγῇ καὶ παρακελεύσει χρώμενος ἐξελαύνειν· ὡς δ' ἦν ἀμήχανον, ἐάσας τὸν ἵππον, ἑαυτὸν ἔσωξεν. Ὁ μὲν οὖν τόπος δι' ἐκείνον ἔτι νῦν Κούρτιος λάακος ὀνομάζεται. Φυλαξάμενοι δὲ τὸν κίνδυνον οἱ Σαβῖνοι, μάχην καρτερὰν ἐμαχέσαντο, κρῖσιν οὐ λαβοῦσαν, καίτοι πολλῶν πεσόντων, ἐν οἷς ἦν καὶ Ὀστιλλίος. Τοῦτον Ἐρσιλίας ἀνδρα, καὶ πάππον Ὀστιλλίου τοῦ μετὰ Νουμῶν βασιλεύσαντος γενέσθαι λέγουσιν. Αὐτίς δὲ πολλῶν ἀγῶνων ἐν βραχεῖ συνισταμένων, ὡς εἰκὸς, ἐνὸς μάλιστα τοῦ τελευταίου μνημονεύουσιν· ἐν ᾧ Ῥωμύλου τὴν κεφαλὴν πλ.

γέντος λίθῳ, καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεήσαντος, τοῦ τ' ἀν-
χειν ἔφεμένον τοῖς Σαβίνοις, ἐνέδωκαν οἱ Ῥωμαῖοι,
φυγῇ πρὸς τὸ Παλάντιον ἰχώρου ἐξωθούμενοι τῶν ἐ-
πέδων. Ἦδη δὲ ὁ Ῥωμῆος ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφεί-
εβούλετο μὲν εἰς τὰ ὄπλα χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐναντί-
καὶ μέγα βοῶν ἴστασθαι καὶ μάχεσθαι παρακάλει. Π-
λῆς δὲ τῆς φυγῆς αὐτῷ περιχεομένης, καὶ μηδενὸς ἐ-
στρέφειν τολμῶντος, ἀναιτίαν εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας
ἤρῳατο τῷ Διὶ στήσαι τὸ στράτευμα, καὶ τὰ Ῥωμαῖ-
πράγματα πεσόντα μὴ περιῦδειν, ἀλλ' ὀρθῶσαι. Γυ-
μείης δὲ τῆς εὐχῆς, αἰδώς τε τοῦ βασιλέως ἔσχε πολλή
καὶ θάρσος ἐκ μεταβολῆς παρίστη τοῖς φεύγου-
Ἔστησαν οὖν πρῶτον, οὗ κῶν ὁ τοῦ Διὸς τοῦ Στάτου
ἰδρυται νεώς, ὃν ἐπιστάσιον ἂν τις ἐρμηνεύσειεν. Ἐ-
συνασπίσαντες πάλιν, ἔωσαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους
τὴν νῦν Ῥήγιαν προσαγορευομένην καὶ τὸ τῆς Ἑστ-
ἱερόν.

XIX. Ἐνταῦθα δὴ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς μά-
σθαι παρασκευαζομένους ἐπέσχε θεινὸν ἰδεῖν θίασμα
λόγου κρεῖττων ὄψις. Αἶ γὰρ ἠρπασμένοι θυγατε-
τῶν Σαβίνων ὤφθησαν ἀλλαγόθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς
ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν ἔπλων φερόμεναι καὶ τῶν νεκρῶν
ὥσπερ ἐκ θεοῦ κάτοχοι, πρὸς τε τοὺς ἄνδρας αὐτῶν
τοὺς πατέρας· αἶ μὲν παιδία κομίζουσαι νήπια πρὸς τὰς
ἀγκάλαις, αἶ δὲ τὴν κόμην προῖσχόμεναι λελημένην, καὶ
σαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλιτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ
τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλάσ-
σαν οὖν ἀμφοτέρω, καὶ διέσχον αὐταῖς ἐν μέσῳ καὶ
στήναι τῆς παρατάξεως· καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάν-
ἐχθίρει, καὶ πολὺς οἶκτος ἦν πρὸς τε τὴν ὄψιν καὶ

υς ἔτι μᾶλλον, εἰς ἑσπῖαν καὶ δέησεν ἐκ ὀικαιολογίας
 ταβύρησις τελευταῖντας. „Τί γάρ (ἔρασαν) ὑμᾶς
 ν ἢ λυπηρὸν ἐργασάμενοι, τὰ μὲν ἤδη πεπτόνθυσαν,
 ἢ πάσχομεν τῶν σχετιλίαν κακῶν; Ἡρησίασθυσαν ὑπὸ
 τῶν ἐχόντων βία καὶ παρανόμως· ἀρτισθεῖσαι δ'
 ἴσθυσαν ὑπὸ ἀδελφῶν καὶ πατέρων καὶ οἰκείων χρο-
 υσοῦτον, ὅσος ἡμᾶς πρὸς τὰ ἔχθιστα κερῖσας ταῖς
 ταῖς ἀνάγκαις, πεποίημε τῶν ὑπὲρ τῶν βιασασμένων
 παρανομησάντων δεδιάναι μοχομένων, καὶ αλαῖσιν
 κόντων. Ὅθ γὰρ ἤλθετε τιωσῆσοντας ἡμῶν πα-
 ρις οὔσαις ἐπὶ τοὺς ἀδικούντας, ἀλλὰ νῦν ἀνδρῶν
 πᾶτε γαρετῖς καὶ τέκνων μητέρως, οἰκτροτέρων βοή-
 ν ἐκείνης τῆς ἀμελείας καὶ προδοσίως βοηθεῖσας
 ταῖς ἀθλίαις. Τοιαῦτα μὲν ἠγαπήσθυσαν ὑπὸ τού-
 τοιαῦτα δὲ ὑφ' ὑμῶν ἐλεσῆμεθα. Καὶ γὰρ εἰ δι'
 αἰτίαν ἐμάχεσθε, παύσασθε, δι' ἡμᾶς πενθερούς
 νότας καὶ πάππους, καὶ οἰκείους ὄντας ἐχρῆν. Εἰ δ'
 ἡμῶν ὁ πόλεμος ἐστί, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαρ-
 καὶ τέκνων, καὶ ἀπόδοτε ἡμῶν πατέρας καὶ οἰκείους,
 ἀφέλησθε παῖδας καὶ ἄνδρας, ἐκετεύομεν ὑμᾶς, ἵνα
 ἄλιν αἰχμάλωτοι γενώμεθα.“ Τοιαῦτα πολλὰ τῆς
 λίας προσαγορευούσης, καὶ τῶν ἄλλων δεομένων,
 σθυσαν ἀνογαί, καὶ συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἔγεμό-
 Αἰ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι καὶ τοῖς
 ροῖς τοὺς ἀνδρας τροσῆγον καὶ τὰ τέκνα, προσέφε-
 ς τροφήν καὶ ποτον τοῖς δεομένοις, καὶ τοὺς τετρα-
 ς ἐθεράπευον οἴκαδε κομίζονται· καὶ πυρεῖχον ὄραν
 ὑσας μὲν αὐτὰς τοῦ οἴκου, προσέχοντας δὲ τοὺς ἄν-
 αῦταις, καὶ μετ' εὐνοίας τιμῆν ἀπασαν νέμοντας
 νίτου συντίθενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλας

PLUTARCHI

τοῖς ἔχουσα, ὡσπερ εἴρηται, παντός ἔργου
 κρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμῶνας· οἰκεῖν δὲ
 ἔναι Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· κοῖ καλεῖσθαι
 ἐπὶ Ῥωμῦλοι τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ, Ῥω-
 τας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι· βασιλοῦναι δὲ
 κειτῆν ἀμφοτέρους. Ὅπου δὲ ταῦτα συν-
 η νῦν Κομέτιον καλεῖται· κομίρε γὰρ Ῥω-
 μῶν καλοῦσι.

κλισιασθείσης δὲ τῆς πόλεως, ἑκατὸν μὲν ἐκ
 ῥήκιοι προσκατελέχθησαν, αἱ δὲ λεγεῶνες
 ὦν μὲν ἑξακισχιλίων, ἵππέων δὲ ἑξακοσίων.
 ἵς καταστήσαντας, ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ
 κνήσης· τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου, Τατήνης·
 λουκερήνης διὰ τὸ ἄλλος, εἰς ὃ πολλοὶ κα-
 ἀσυλλας δεδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετε-
 ἄλση λούκους ὀνομάζουσιν. Ὅτι δ' ἦσαν
 ταῦται, τοῦνομα μαρτυρεῖ· τρίβους γὰρ ἔτι
 ἴς καλοῦσι, καὶ τριβοῖνους τοὺς φυλάρχους.
 κλή δὲ κα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔνιοι λέγουσιν
 ἵναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. Τοῦτο δὲ δοκεῖ

πολλαὶ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προς-
 λλα μόντοι πολλὰ ταῖς γυναιξίν εἰς τιμὴν
 ἵν καὶ ταῦτά ἐστιν· ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ
 αἰσχρὸν δὲ μηδενα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης
 δ' ὄφθῆναι γυμνόν, ἢ δίκην φεύγειν παρὰ
 ν φονικῶν καθαστώσι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς
 ἵν τὴν καλουμένην βούλλαν ἀπὸ τοῦ σχήμα
 πομφόλυγι περιδέφναιόν τι, καὶ περιπόρε
 ἰώματα δὲ αἱ βασιλεῖς αὐτῶν αἰθῆρας ἐν κ

τόν, εἶτα οὕτως εἰς ταυτὸν ἅπαντας συνήγον. Ὡμοιβι δὲ Τάτιος μὲν, ὅπου νῦν ὁ τῆς Μονήτης ναὸς ἐστὶ, Ῥωμύλος δὲ παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. Οὗτοι δὲ εἰσι περὶ τὴν εἰς τὸν ἵππόδρομον τὸν μέγαν ἐκ Παλαντίου κατάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν κράνειαν ἔφρασαν τὴν ἰερὰν γεγονέναι, μυθολογοῦντες, ὅτι πειρώμενος ὁ Ῥωμύλος αὐτοῦ, λόγχην ἀκοντίσειεν ἀπὸ τοῦ Ἀβεντίνου, τὸ ξυστὸν ἔχουσαν κρανείας· καταδύσης δὲ τῆς αἰχμῆς εἰς βράθος, ἀνασπᾶσαι μὲν οὐδεὶς, πειρωμένων πολλῶν, ἴσχυσε. Τὸ δὲ ξύλον ἔστεξεν ἢ γῆ ζώφυτος οὔσα, καὶ βλαστοὺς ἀνῆκε, καὶ στέλεχος εὐμέγεθες κρανείας ἔθρεψε. Τοῦτο δ' οἱ μετὰ Ῥωμύλον, ὡς ἐν τι τῶν ἀγιωτάτων ἰερῶν φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι, περὶετείχισαν. Ὅτω δὲ προσιόντι δόξεις μὴ θαλερὸν εἶναι, μηδὲ χλωρὸν, ἀλλ' οἷον ἀτροφεῖν καὶ φθίνειν, ὁ μὲν εὐθύς ἔφραζε κρανῆϊ τοῖς προστηγχάνουσιν· οἱ δ', ὡσπερ ἐμπρησμῶ βοηθοῦντες, ἐβόων ὕδωρ, καὶ συνέτρεχον πανταχόθεν, ἀγγεῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον. Γαίου δὲ Καίσαρος, ὡς φασὶ, τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευάζοντος, καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυττόντων τὰ πλησίον, ἔλαθον αἱ ρίζαι κακωθεῖσαι παντάπασι, καὶ τὸ φυτόν ἐμαράνθη.

XXI. Μῆνας μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίων ἐδέξαντο, καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα καλῶς εἶχεν ἐν τῷ Νουμᾷ βίῳ γέγραπται. Θυροῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσαστο, καὶ μετέβαλε τὸν ὄπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ῥωμαίων, Ἀργολικὰς πρότερον ἀσπίδας φορούντων. Ἐορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, ἃς μὲν ἤγε τὰ γένη πρότερον οὐκ ἀνελόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἢ τε τῶν Ματρωναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα ταῖς γυναῖξιν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει, καὶ ἢ τῶν Καρμένταλίων. Τῶ

PLUTARCHI

Καρμένταν αἰσθαιόμενοι τινας μοῖραν εἶναι, κυρίαν ἀνθρώ-
 ν γενέσεως· διὸ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέρες. Οἱ
 τὴν τοῦ Εὐάνδρου τοῦ Ἀρκάδος γυναῖκα, μαντικὴν
 καὶ φοιβαστικὴν ἐμμέτρων χρησμῶν γενομένην, Καρ-
 ταν ἐπονομασθῆναι (τὰ γὰρ ἔπη κάρμυνα καλοῦσι),
 ἰοσιράτη δὲ ἦν ὄνομα κύριον αὐτῇ. Καὶ τοῦτο μὲν
 ἰσοῦται· τὴν δὲ Καρμένταν ἔτι πιθανώτερον ἀφαρ-
 εῦουσιν, οἷον ἐστρημένην νοῦ, διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐνθου-
 σμοῖς παραφροσύνας. Τὸ μὲν γὰρ στέρεσθαι κάρμη-
 μέντεμ δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζουσι. Περὶ δὲ τῶν Παλη-
 ν προεῖρηται. Τὰ δὲ Λουπερκάλια, τῷ μὲν χρόνῳ
 εἶναι ἀνὰ καθάρσια· δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις ἀπο-
 κρίσι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, ὃν καθάρσιον ἂν τις
 ηγεύσειε, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ παλαιὸν ἐκάλον
 θράτην· τοῦνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει
 κρια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπὸ Ἀρκάδων
 καὶ τῶν περὶ Εὐάνδρον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κενόν ἐστι·
 αἰσθαιόμενοι γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγονέναι τοῦνομα. Καὶ
 ἄρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπερκούς ὄρω-
 ῖν ἐντεῦθεν, ὅπου τὸν Ρωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. Τὰ
 δρώμενα τὴν αἰτίαν ποιεῖ δυστόπαστον· σφάττουσι
 αἰγας, εἶτα μωρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέν-
 τας αὐτοῖς, αἱ μὲν ἠμαγμένη μαχαίρᾳ τοῦ μετώπου θιγ-
 νοῦσιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάτεουσιν εὐθύς, ἕριον βεβρωγ-
 ῶν γάλακτι προσφέροντες. Γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μωρακία
 ἐν τῇ ἀπάμαξι. Ἐκ δὲ τούτου τὰ δέρματα τῶν αἰ-
 νων κατατεμόντες, διαθείουσιν ἐν περιζώμασι γυμνοὶ, τοῖς
 ἴτεσι τὸν ἐμποδῶν παίοντες. Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκι
 φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν ἰ-
 σίαν συνεργεῖν. Ἴδιον δὲ τῆς ἑορτῆς τὸ καὶ κύναι θ

τούς Λουπέρκους. Βούτας δέ τις, αἰτίας μυθώδεις ἐν ἐλεγείοις περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀναγραφῶν, φησὶ, τοῦ Ἀπολλίου τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον κρατήσαντας, ἐλθεῖν δρόμῳ μετὰ χαρᾶς ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ νηπίοις οὖσιν αὐτοῖς ἡ λύκαινα θηλὴν ὑπέσχε. Καὶ μίμημα τοῦ τότε δρόμου τὴν δορτὴν ἄγασθαι, καὶ τρέχειν τοὺς ἀπὸ γένους, τοὺς

Ἐμποδίους τύπτοντας, ὅπως τότε φάσαν ἔχοντες
Ἐξ Ἀλβης ἔθεον Ῥωμύλος ἠδὲ Ῥέμος.

Καὶ τὸ μὲν ξέρος ἡμαγμένον προσφέρεσθαι τῷ μετώπῳ, τοῦ τότε φόρου καὶ κινδύνου σύμβολον, τὴν δὲ διὰ τοῦ γάλακτος ἀποκάθαρσιν, ὑπόμνημα τῆς τροφῆς αὐτῶν εἶναι. Γάϊος δὲ Ἀκίλιος ἱστορεῖ, πρὸ τῆς κτίσεως τὰ θρέμματα τῶν περὶ τὸν Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι· τοὺς δὲ, τῷ Φαύνῳ προσευξαμένους, ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὴν ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τοῦ ἰδρώτος μὴ ἐνοχλοῖντο· καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὺς περιτρέχειν τοὺς Λουπέρκους. Τὸν δὲ κύνα φαίη τις ἂν, εἰ μὲν ἡ θυσία καθαρμός ἐστι, θύεσθαι, καθαρσίῳ χρωμένων αὐτῷ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τε τοῖς καθαρσίαις σκύλακας ἐκφέρουσι, καὶ πολλαχοῦ χρῶνται ταῖς λεγομένοις περισκυλακισμοῖς. Εἰ δὲ τῇ λυκαίνῃ χαριστήρια ταῦτα, καὶ τροφῆα καὶ σωτήρια Ῥωμύλου τελοῦσιν, οὐκ ἀτόπως ὁ κύων σφάττεται· λύκοις γάρ ἐστι πολέμιος· εἰ μὴ γῆ Δία κολάζεται τὸ ζῶον ὡς παρενοχλοῦν τοὺς Λουπέρκους, ὅταν περιθῶσι.

XXII. Λέγεται δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ πῶρ ἁγιστίαν Ῥωμύλον καταστῆσαι πρῶτον, ἀποδαίξαντα παρθένους ἱεράς, Ἐστιάδας προσαγορευμένας. Οἱ δὲ τοῦτο μὲν εἰς Νουμῶν ἀναφέρουσι, τὰ δ' ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεασαβῆ, εἶτι δὲ μαντικῶν ἱστοροῦσι γενέσθαι, καὶ

φορεῖν ἐπὶ μαντικῇ τὸ καλούμενον λίτυον. Ἔστι δὲ ἡ πύλη ῥάβδος, ἣ τὰ πλινθία καθεζομένους ἐπ' οὐ διαγράφειν. Τοῦτο δ' ἐν Παλαντίῳ φυλαττόμενον ὁ νοσοθῆναι περὶ τὰ Κελτικά, τῆς πόλεως ἀλούσης· μέντοι τῶν βαρβάρων ἐκπεσόντων, εὖροθῆναι κατὰ τὴν βαθείας ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ πυρός, ἐν πᾶσι τοῖς ἀπολωλόσι καὶ διεφθαρμένοις. Ἔθηκε δὲ καὶ νότινας, ὧν σφοδρὸς μὲν ἔστιν ὁ γυναικὶ μὴ διδοῦς ἀπεινῶν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοῦς ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμικῶν τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν· εἰ δ' ἄλλως τις ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερόν κελεύων· τὸ ἀποδόμενον γυναῖκα θύεσθαι χθονίοις θεοῖς. Ἴδιο τὸ μηδεμίαν δίκην κατὰ πατροκτόνων ὀρίσαντα, πῶς ἀνδροφονίαν πατροκτονίαν προσειπεῖν· ὡς τούτου ὄντος ἐναγοῦς; ἐκείνου δὲ ἀδυνάτου. Καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔδοξεν ὀρθῶς ἀπογνῶναι τὴν τοιαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ σχεδὸν ἑξακοσίων διαγενομένων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον ἱστορεῖται Λεύκιος Ὀστιος πατροκτογενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ τούτων.

XXIII. Ἐτεὶ δὲ πέμπτῳ τῆς Τατίου βασιλείας, οἱ τινες αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς πρέσβυσιν ἀπὸ Λαυρεντοῦ δίζουσι εἰς Ῥώμην ἐντυχόντες καθ' ὁδὸν, ἐπεχειροῦν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βίβη, καὶ μὴ προἰεμένους, ἀμνηνομένους ἀνεῖλον. Ἔργου δὲ δεινοῦ τολμηθέντι μὲν Ῥωμῖλος εὐθύς δεῖν ὤρετο κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρήγε. Καὶ τὸ μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῦς διαφορᾶς· ἀλλὰ κατακοσμοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἐνὶ μάλιστα,

ῥῶντο καὶ μεθ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασιν. Οἱ δὲ τῶν ἠρημένων οἰκεῖοι, πάσης ἐξειργόμενοι δίκης νομίμου ἅ τὸν Τάτιον, ἀποκτινύουσιν αὐτὸν ἐν Λαβινίῳ, θύοντες μετὰ Ῥωμόλου, προσπεσόντες. Τὸν δὲ Ῥωμόλον, ὡς καιὸν ἄνδρα, προσέπεμψαν εὐφημοῦντες. Ὁ δὲ τὸ μὲν ὄμα τοῦ Τατίου κομίσας, ἐντίμως ἔθαψε, (καὶ κεῖται ἐν τῷ καλούμενον Ἀρμιλούστριον ἐν Ἀβεντίνῳ,) τῆς δὲ ἐκείνης τοῦ φόνου παντάπασιν ἠμέλησεν. Ἐνιοὶ δὲ τῶν συγγραφῶν ἱστοροῦσι, τὴν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντίων οβηθεῖσαν ἐκδιδόναι τοὺς αὐτόχειρας Τατίου, τὸν δὲ Ῥωμόλον ἀφεῖναι, φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι. Τοῦτο δὲ λόγον μὲν τινα παρέσχε καὶ ὑποψίαν, ὡς ἄσμένως ἴχονεν αὐτῷ τὸ τοῦ συνάρχοντος ἀπαλλαγῆναι, τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διατάραξεν, οὐδὲ διεστίασε τοὺς Σαύρους· ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοία τῇ πρὸς αὐτὸν, οἱ δὲ φόβῳ τῆς πύμνης, οἱ δ' ὡς θεῶν χρώμενοι, εἰς πᾶσαν εὐνοίαν ἀνμάζοντες διετέλουν. Ἐθαύμαζον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὸν Ῥωμόλον· οἱ δὲ προγενέστεροι Λαύροι πέμπαντες αὐτῷ φιλίαν ἐποίησαντο καὶ συμμαχίαν. Ἰδύνας δὲ εἶλεν, ἀστυγείτονα τῆς Ῥώμης πόλιν, ὡς μὲν οἱ φασίν, ἑξαίφνης τοὺς ἵππεας πέμψας, καὶ κελεύσας ἰστομεῖν τῶν πυλῶν τοὺς στρόφιγγας, εἶτα ἐπιφανεῖς ὑπὸς ἀπροσδοκῆτως· ἕτεροι δὲ λέγουσι, προτέρους ἐκείνων ἐμβαλόντας ἐλάσασθαι τε λείαν, καὶ ἰκαθυβρίσαι ὁλλὰ τὴν χώραν καὶ τὸ προάσθειον· ἐνέδρας δὲ τὸν Ῥωμόλον θέμενον αὐτοῖς, καὶ διαφθείραντα πολλοὺς, λαβεῖν ἴην πόλιν. Οὐ μὴν ἀνεῖλεν, οὐδὲ κατέσκαψεν, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν, διςχιλίους καὶ πεντακοσίους ποσταλάς οἰκήτορας, εἰδοῖς Ἀπριλλαῖς.

XXIV. Ἐκ τούτου λοιμὸς ἐπιπίπτει, θανάτους μὲν

αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἀνευ νόσων ἐπιφέρων, ἀπτόμενοι δὲ καὶ καρπῶν ἀφορίας, καὶ θρεμμιάτων ἀγονίας. Ὑσθη δὲ καὶ σταγῶσιν αἵματος ἢ πόλις, ὥστε πολλὰ προσγενέσθαι τοῖς ἀναγκαίοις πάθεσι δεισιδαιμονία. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τὸ Λαυρεντὸν οἰκοῦσιν ὅμοια συνέβαινον, ἤδη παντάπασιν ἐδόκει τῶν ἐπὶ Τατίῳ συγκεχυμένων δικαίων, ἐπὶ τε τοῖς πρέσβεσι φονευθεῖσι, μήνιμα δαιμονιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς πόλεις. Ἐκδοθέντων τῶν φονέων καὶ κολασθέντων παρ' ἀμφοτέροις, ἐλώφησεν ἐπιδήλως τὰ δεινὰ· καὶ καθαρμοῖς ὁ Ῥωμύλος ἤγγισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστοροῦσιν ἐπὶ τῆς Φερεντίνης πύλης συντελεῖσθαι. Πρὶν δὲ λῆξαι τὸν λοιμὸν, ἐπέθεντο Καμεριοὶ Ῥωμαίοις, καὶ κατέδραμον τὴν χώραν ὡς ἀδυνάτων ἀμύνεσθαι διὰ τὸ πάθος. Εὐθύς οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτούς, καὶ μάχῃ κρατήσας, ἑξακισχιλίους ἀπέκτεινε· καὶ τὴν πόλιν ἐλὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν περιγενομένων εἰς Ῥώμην ἐξώκισε, τῶν δ' ὑπομενοντων διπλασίους ἐκ Ῥώμης κατώκισεν εἰς τὴν Καμερίαν, Σεβαστιλίαις καλάνδαις. Τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν πολιτῶν, ἐκαστὸς καὶ κείδευκα ἔτη σχεδὸν οἰκοῦντι τὴν Ῥώμην. Ἐν δὲ τοῖς ἀλλοῖς λαφύροις καὶ χαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ Καμερίας· τοῦτο δὲ ἀνέστησεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ Νίκης στεφανοῦμενον.

XXV. Οὕτω δὲ φωνημένοις τοῖς πράγμασι, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσοίκων ὑπεδύοντο, καὶ τυγχάνοντες ἀδείας ἠγάπων· οἱ δὲ δυνατοὶ, δεδιότες καὶ φθονοῦντες οὐκ ᾔσονται δεῖν περιορᾶν, ἀλλ' ἐνίστασθαι τῇ ἀνέξει καὶ κολούειν τὸν Ῥωμύλον. Πρῶτοι δὲ Τυρρῶν Οὐγγίοι, χώραν κεκτημένοι πολλήν, καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες, ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου, Φιδίηντας ἀπαιτε

καὶ νῦν ἔτι θύοντες ἐπινίκια, ἀγορᾶς εἰς Καπιτώλιον ἐν περιπορφύρῳ, παιδικὴν ἄψαντες. Τυρρῆνοι γὰρ κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδιανούς ὠνίους. Τυρρῆνικὴ δὲ πόλις οἱ Οὐήϊοι.

XXVI.

Τοῦτον ἔσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπόλε- μησεν. Εἶθ' ὁ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ πλὴν ὀλίγων πάσχου- σι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυ- χίαις εἰς δύναμιν καὶ παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυ- ἀλλ' ἐκτεθαρρῆκώς τοῖς πράγμασι, καὶ βαρύτερῳ παθεῖν, ματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαχθῆ, καὶ ληποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατσοχημάτιζεν ἑαυτόν. Ἀλουεγῆ γέν γὰρ ἐνδύστο χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἐφόρει περιπόρφυρον. Ἦσαν θρόνῳ δ' ἀνακλιτῶ καθήμενος ἐχηματίζεν. Ἦσαν περὶ αὐτόν ἀεὶ τῶν νεῶν οἱ καλούμενοι Κέλερος ἀπὸ ἑτεροὶ βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ὄχλον, ὑπεζωσμένοι ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν εὐθύς, ὥς προστάξῃαι. Τῆσαι Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγᾶρε, νῦν δὲ ἀλλιγᾶρε κα- λλοῦνται, διὰ τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίαις. αἱ τε ῥάβδοι δὲ λιτώρεις, ἐντιθαμένου τοῦ κάππα, νῦν ὀνομά- ζονται Πρότερον γὰρ λιτώρεις, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὶ Λήϊτον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι καὶ νῦν Ἑλλήνες, καὶ πλῆθος ὀνομάζουσιν.

XXVII.

Ἐπεὶ δὲ, τοῦ πάππου Νομήτορος τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσήκον, ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐν- δείκνυσεν ἄρχοντα τοῖς Ἀλβανοῖς. Ἐδίδαξε δὲ

ROMULUS.

ὤμῃ δυνατοῦς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομ
 ρείαν, ἀρχομένους ἐν μέρει καὶ ἄρχοντας. Οὐδε
 καλούμενοι πατρίαιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ'
 καὶ σχῆμα περιῆν ἔντιμον αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶ
 γνώμης ἀθροισμένοις εἰς τὸ βουλευτήριον. Ἐπι
 προστάττοντος ἡρωῶντο καὶ τὸ προτέρους τὸ περ
 μένον ἐκείνους πυθέσθαι τῶν πολλῶν πλέον ἔχι
 ἀπηλλάττοντο. Καὶ τᾶλλα μὲν ἦν ἐλάττονα, τῆς δε
 τὴν δορούκτητον αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς σι
 τιώταις, καὶ τοὺς ὁμήρους τοῖς Οὐητοῖς ἀποδοῦς, ε
 τισθέντων, οὔτε βουλομένων ἐκείνων, ἔδοξε κομῆθῃ
 ερουσίαν προπηλακίζειν. Ὄθεν εἰς ὑποψίαν καὶ δι
 ἄλην ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ με
 ἴχον χρόνον. Ἐφανίσθη δὲ νόλαις Ἰουλίαις, ὡς κί
 μάζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κυντιλαίς· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον
 ἔ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολι
 , ἀλλ' ἢ τὸν χρόνον, ὡς προεῖρηται. Ἀρᾶται γὰρ ἔτι
 ἴμοια τῷ τότε πάθει πολλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.
 εἰ δὲ θαυμάζειν τὴν ἀσάφειαν, ὅπου καὶ Σκηπίωνος
 κανοῦ μετὰ δεῖπνον οἶκοι τελευτήσαντος, οὐκ ἔσχε
 , οὐδ' ἔλεγχον ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν
 κτως, ὄντα φύσει νοσῶδη, καμῶν λέγουσιν, οἱ δ'
 ἀφ' ἑαυτοῦ φαρμάκοις ἀποθανεῖν, οἱ δὲ τοὺς ἐχ
 τὴν ἀναπνοὴν ἀπολαβεῖν αὐτοῦ, νύκτωρ παρεισπε
 Καίτοι Σκηπίων ἔκειτο νεκρὸς ἐμφανῆς ἰδεῖν
 ἰ τὸ σῶμα παρεῖχε πᾶσιν ὁράμενον ὑποψίαν τι
 ἄθους καὶ κατανόησιν. Ῥωμύλου δὲ ἄφνω με
 τος, οὔτε μέρος ἄφθῃ σώματος, οὔτε λείψανον
 Ἄλλ' οἱ μὲν εἵκαζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαί
 βουλευτῆς ἐπαναστάνας αὐτῷ καὶ διαφθεῖ-

ραντας, νείμαντας τὸ σῶμα, καὶ μέρος ἕκαστον ἐνθήμενον εἰς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν· ἕτεροι δ' οἴονται, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, μήτε μόνων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμόν, ἀλλὰ τυχθεῖν μὲν ἔξω περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἢ ζορκὸς ἔλος ἐκαλησίαν ἄγοντα τὸν Ῥωμύλον, ἄφνω δὲ θανααστὰ καὶ κρείττονα λόγου περὶ τὸν αἶρα πάθη γενέσθαι καὶ μεταβολὰς ἀπίστους. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, οὐ πραεῖαν, οὐδὲ ἡσυχον, ἀλλὰ βροντὰς τε δεινὰς καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνόντων πανταχόθεν ἔχουσαν. Ἐν δὲ τούτῳ, τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφεῖναι μετ' ἀλλήλων. Ἐπεὶ δ' ἔληξεν ἡ ταραχὴ, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε, καὶ τῶν πολλῶν εἰς ταυτὸ πάλιν συνερχομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ πόθος, οὐκ εἶναι τοὺς δυνατοὺς ἐξετάζειν, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ τιμᾶν παρακαλεῦσθαι πᾶσι καὶ σέβασθαι Ῥωμύλον, ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεοὺς, καὶ θεὸν εὐμενῆ γενησόμενον αὐτοῖς ἐκ χρηστοῦ βασιλέως. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ταῦτα πυθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μετ' ἐλπίδων ἄγαθῶν προσκυνοῦντας· εἶναι δὲ τινας, οἳ τὸ πρᾶγμα πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγχοντες, ἐτάραττον τοὺς πατρικίους καὶ διέβαλλον, ὡς ἀβέλτερα τὸν δῆμον ἀναπεύθοντας, αὐτοὺς δὲ τοῦ βασιλέως αὐτόχειρας ὄντας.

XXVIII. Οὕτως οὖν ταραττομένων, ἄνδρα φασὶ τῶν πατρικίων, γένει πρῶτον, ἠθεὶ τε δοκιμώτατον, αὐτῷ τῷ Ῥωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη, τῶν ἀπ' Ἀλβης ἐποίκε Ἰούλιον Πρόκλον, εἰς ἀγορὰν προελθόντα, καὶ τῶν ἀγμάτων ἔνορκον ἱερῶν ἀψάμενον, εἰπεῖν ἐν πᾶσιν, ὡς αὐτῷ βαδίζοντι Ῥωμύλος ἐξ ἐναντίας προσίωσεν α

μη δύνασθαι πολλούς ὁμοῦ βιαζομένους· κατασχίσαντας δὲ τὴν κιβωτὸν, οὔτε ζῶντα τὸν ἄνθρωπον εὔρεϊν, οὔτε νεκρόν. Ἐπιπλαγέντας οὖν ἀποστειλαὶ θεοπρόπους εἰς Δελφούς, οἷς τὴν Πυθίαν εἶπεῖν·

Ἔσχατος ἡρώων Κλομήδης Ἀστυπαιαεύς.

Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀλκμήνης ἐκκομιζομένης νεκρὸν ἄδιλον γενέσθαι· λίθον δὲ φανῆναι κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης. Καὶ ὅλως πολλὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι πικρὰ τὸ εἶκος, ἐκθειάζοντες τὰ θνητὰ τῆς φύσεως ἅμα τοῖς θεοῖς. Ἀπογνῶναι μὲν οὖν παντάπασιν τὴν θειότητα τῆς ἀρετῆς, ἀνόσιον καὶ ἄγεννές· οὐρανῷ δὲ μὴ γνῦειν γῆν, ἀβέλτερον. Λεκτέον οὖν ἐχομένους τῆς ἀσφαλείας, κατὰ Πίνδαρον, ὡς σῶμα μὲν πάντων ἔπεται θανάτῳ περισθενεῖ, ζῶν δ' ἔτι λείπεται αἰῶνος εἰδῶλον· τὸ γὰρ μόνον ἐστὶν ἐκ θεῶν. Ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δ' ἀνεισιν· οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὼν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῆ, καὶ διακριθῆ, καὶ γένηται καθαρὸν παντάπασιν καὶ ἄσαρκον καὶ ἄγνόν. Αὕτη γὰρ ψυχὴ καὶ ξηρὴ ἀρίστη, καθ' Ἡράκλειτον, ὡσπερ ἀστραπὴ νέφους, διαπταμένη τοῦ σώματος. Ἡ δὲ σώματι πεφυρμένη καὶ περίπλεως σώματος, οἷον ἀναθυμίασις ἐμβριθῆς καὶ ὀμιχλώδης, δυσἔξαπτός ἐστι καὶ δυσανακόμιστος. Οὐδὲν οὖν δεῖ τὰ σώματα τῶν ἀγαθῶν συναναπέμπειν παρὰ φύσιν εἰς οὐρανόν, ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ψυχὰς παντάπασιν οἶσθαι κατὰ φύσιν καὶ δίκην θείαν, ἐκ μὲν ἀνθρώπων, εἰς ἡρώας, ἐκ δ' ἡρώων, εἰς δαίμονας, ἐκ δὲ δαιμόνων, ἂν τέλειον ὡσπερ ἐν τελειῇ καθαρθῶσι καὶ ὀσιωθῶσιν, ἅπαν ἀποφυγοῦσαι τὸ θνητὸν καὶ παθητικόν, οὐ νόμῳ πόλεως, ἀλλ' ἀληθείᾳ, καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον, εἰς θεοὺς ἀναφέρεσθαι, τὸ καλλίστον καὶ μακαριώτατον τέλος ἀπολαβούσας.

σαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν τε πόλεμον ἐφοβοῦντο, καὶ τὴν παράδοσιν τῶν γυναικῶν οὐδὲν αἰχμαλωσίας ἐπιεικέστερον ἔχειν ἐνόμιζον. Ἀποροῦσι δὲ αὐτοῖς θεράπαινα Φιλωτίς, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, Τουτόλα καλουμένη, συνβούλευσε μηδέτερα ποιεῖν, ἀλλὰ χρησαμένους δόλῳ διαφυγεῖν ἅμα τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐξομήρευσιν. Ἦν δ' ὁ δόλος αὐτὴν τε τὴν Φιλωτίδα, καὶ σὺν αὐτῇ θεραπαινίδας εὐπρεπεῖς, κοσμήσοντας ὡς ἐλευθέρας, ἀποστεῖλαι πρὸς τοὺς πολεμίους· εἶτα νύκτωρ τὴν Φιλωτίδα πυρσὸν ἄρα τὸν πολεμίου ἐπέλθειν μετὰ τῶν ὄπλων, καὶ χρησασθαι κοιμωμένοις τοῖς πολεμίοις. Ταῦτα δ' ἐδράτο περὶ σθέντων τῶν Λατίνων· καὶ τὸν πυρσὸν ἀνέσχευεν ἡ Φιλωτίς ἕκ τινος ἐρινβοῦ περισχοῦσα προκαλύμμασι καὶ παραπετάσμασιν ὀπισθεν, ὥστε τοῖς πολεμίοις ἀόρατα εἶναι τὸ φῶς, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατάδηλον. Ὡς οὖν ἐπέιδον, εὐθύς ἐξήεσαν ἐπειγόμενοι, καὶ διὰ τὴν ἐπιεξιὰν ἀλλήλους περὶ τὰς πύλας ἀνακαλοῦντες πολλάκις. Ἐμπεσόντες δὲ τοῖς πολεμίοις ἀπροσδοκῆτως, καὶ κρατήσαντες, ἐπινίκιον ἄγουσι τὴν ἐορτήν. Καὶ Καπρατῖναι μετὰ αἱ νόνναι καλοῦνται διὰ τὸν ἐρινβὸν καπρίφικον ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομαζόμενον· ἐστιῶσι δὲ τὰς γυναῖκας ἔξω, σκῆπτρα κλάδοις σκιαζόμενας. Αἱ δὲ θεραπαινίδες ἀγείρουσι περὶ ῥιιῶσαι καὶ παίζουσιν, εἶτα πληγαῖς καὶ βολαῖς λίθων χρῶνται πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῖς Ῥωμαίοις παραγεγνημένοι καὶ συναγωνισάμενοι μαχομένοις. Ταῦτ' οὖν πολλοὶ προσέειπεν τῶν συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὴν ἡμέραν χρῆσθαι τῇ ἀνακλήσει τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἔλος τὸ τῆς αἰγὸς ἔρχεσθαι, ἐπὶ θυσίαν βαδίσαι, ἔοικε τῷ προτέρῳ λόγῳ προστίθεσθαι μᾶλλον·

Διὰ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν χρόνοις ἑτέροις ἀμφὶ

τὰ πάθη συνέτυχε γενέσθαι. Λέγεται δὲ Ῥωμῦλος τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πενήκοντα γεγονώς, ὄγδοον δὲ βασιλείων ἐκεῖνο καὶ τριακοστὸν, ἕξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

COMPARATIO THESEI CUM ROMULO.

Ἄ μὲν οὖν ἄξια μνήμης ποθέσθαι περὶ Ῥωμῦλου καὶ Θησεύς συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ' ἔστι. Φαίνεται δὲ πρῶτον ὁ μὲν ἐκ προαιρέσεως, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ἐξὸν ἀδελῶς ἐν Τροίῃσι βασιλείῳ διαδεξάμενον ἀρχὴν οὐκ ἄδοξον, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ μεγάλων ὀρεχθεὶς· ὁ δὲ δουλείας φυγῇ παρούσης, καὶ τιμωρίας ἐπικερομένης, ἐκεῖνο τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀτεχνῶς ὑπὸ δίους ἀνδρείος γινόμενος, καὶ φόβῳ τοῦ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἐπὶ τὸ δρῶν μεγάλα δι' ἀνάγκην παραγενόμενος. Ἐπειτα τοῦτοι μὲν ἔργον ἔστι τὸ μέγιστον, ἀνελθεῖν ἕνα τὸν Ἄλβη, τυράννου ἐκείνου δὲ πάρεργα καὶ προαγῶνες ἦσαν, ὁ Σκίριον, ὁ Σίνις, ὁ Προακρούστης, ὁ Κορωνήτης· οὓς ἀναιρίων καὶ κολάζων, ἀπήλλαττε τὴν Ἑλλάδα δαιτῶν τυράννων, πρὶν ὅστις ἔστι, γινώσκειν τοὺς ὑφ' ἑαυτοῦ σωζόμενους. Καὶ τῷ μὲν παρῆν ἀπραγμόνως κομίζεσθαι διὰ θαλάττης, ἠδικουμένῳ μηδὲν ὑπὸ τῶν ληστῶν· Ῥωμῦλῳ δ' οὐ παρῆν μὴ πράγματα ἔχειν, Ἀμουλίου ζῶντος. Μέγα δὲ τοῦτοι ταμῆριον· ὁ μὲν γάρ, οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος, ὤρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηροὺς· οἱ δ', ἐφ' ὅσον αὐτῷ κακῶς οὐκ ἔπασχον ὑπὸ τοῦ τυράννου, περιεώρων αὐτῷ

κοῦντα πάντας. Καὶ μὴν, εἰ μέγα τὸ τρωθῆναι μαχόμενον Σαβίνοις, καὶ ἀνελθεῖν Ἄκρωνα, καὶ πολλῶν μάχη κρατῆσαι πολεμίων, τούτοις μὲν ἔστι τοῖς ἔργοις κενταυρομαχίαν καὶ τὰ πρὸς Ἀμαζόνας παραβάλλειν.

II. Ὁ δ' ἐτόλμησε Θησεὺς περὶ τὸν Κρητικὸν δασμὸν, εἴτε τινὶ θηρίῳ βορᾶν, εἴτε πρόσφαγμα τοῖς Ἀνδρόγεω τάφοις, εἴθ' ὃ κουφότατόν ἐστι τῶν λεγομένων, λατρεύειν παρ' ἀνδράσιν ὑβρισταῖς καὶ δυσμενέσιν ἀκλεῆ λατρείαν καὶ ἄτιμον ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ἔκουσίως μετὰ παρθένων πλεῦσαι καὶ παιδῶν νέων, οὐκ ἂν εἴποι τις, ἡλικίης ἐστὶ τόλμης, ἢ μεγαλοφροσύνης, ἢ δικαιοσύνης περὶ τὸ κοινόν, ἢ πόθου δόξης καὶ ἀρετῆς. Ὡστ' ἔμοιγε φαίνεται μὴ κακῶς ὀρίζεσθαι τοὺς φιλοσόφους τὸν ἔρωτα, θεῶν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν νέων. Ὁ γὰρ Ἀριάδνης ἔρωτος παντὸς μᾶλλον ἔοικεν ἔργον θεοῦ καὶ μηχανήματα γενέσθαι σωτηρίας ἕνεκα τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὐκ ἄξιον ἀπειῶσθαι τὴν ἐρασθεῖσαν, ἀλλὰ θαυμάζειν, εἰ μὴ πάντες οὕτω καὶ πᾶσαι διετέθησαν· εἰ δ' ἐκείνη μόνη τοῦτ' ἔπαθεν, εἰκότως ἔγωγε φαίην ἂν αὐτὴν ἀξιέραστον θεῶ γεγονέναι, φιλόκαλον καὶ φιλάγαθον καὶ τῶν ἀρίστων ἐρωτικὴν οὖσαν. Ἀμφοτέρων τοίνυν τῆ φύσει πολιτικῶν γεγονότων, οὐδέτερος διεφύλαξε τὸν βασιλικὸν τρόπον· ἐξέστη δὲ καὶ μετέβαλε μεταβολὴν, ὃ μὲν δημοτικὴν, ὃ δὲ τυραννικὴν, ταῦτόν ἀπ' ἐναντίων παθῶν ἀμαρτόντες. Δεῖ γὰρ τὸν ἄρχοντα σώζειν πρῶτον αὐτὴν τὴν ἀρχήν· σώζεται δ' οὐχ ἥττον ἀπεχομένη τοῦ μὴ προσήκοντος, ἢ περιεχομένη τοῦ προσήκοντος. Ὁ δ' ἐνδιδοὺς, ἢ ἐπιτείνων, οὐ μένει βασιλεὺς, οὐδὲ ἄρχων, ἀλλ' ἢ θεμακκῶς, ἢ δεσπότης γιγνώμενος, ἐμποιεῖ τὸ μισεῖν ἢ κατα τοῖς ἀρχομένοις. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν, ἐπιτείνων

ὡς φιλανθρωπίας εἶναι, τοῦτο δὲ, φιλαυτία·
ἰσχυροῦτος.

δὲ θεῶν καὶ τὰ δυστυχηθέντα μὴ παντάπασι
ἴσους, ἀλλ' ἠθικὰς καὶ παθητικὰς ζῆται ἐν
ραῖς, θυμοῦ μὲν ἀλογίστου καὶ τάχος ἐχού-
ου, μήτε τις ἐκβῆνον ἐν τοῖς πρὸς τὸν
λέτω, μήτε τοῦτον ἐν τοῖς πρὸς τὸν υἱόν.
τα τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον παραιτεῖται τὸν
αἰτίας, ὡσπερ ὑπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας,

Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἐκ βουλῆς καὶ σκέψεως
συμφερόντων διαφορᾶς γενομένης, οὐκ ἂν
φρονῶ τὴν διάνοιαν ἐν τηλικούτῳ πάθει γενέ-
ια δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ἃ πάντα ὀλίγοι τῶν
δούλων, ἔρωσ καὶ ζήλοιστία καὶ διαβολαὶ
ησαν. Ὁ δὲ μείζων ἐστίν, ὁ μὲν Ῥωμύλου
ον ἐξέπεσε καὶ πράξι οὐκ εὐτυχῆς ἔχουσαν
Θησεῶς ὀργὴ μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας
προσβυτικῆς προῆλθε· τὰ δ' ἄλλα φαίνονται
ασθαι τὸ μειράκιον. Ὡστε ταύτας μὲν ἂν
ῶ Θησεῖ τὰς ψήφους.

νω δὲ πρῶτον μὲν ὑπάρχει μέγα, τὸ μικρο-
ἀρχὰς ἐπὶ τὰ πράγματα. Δούλοι γὰρ δὴ
ν παῖδες ὀνομαζόμενοι, πρὶν ἐλεύθεροι γενέ-
ης ὀλίγου δεῖν ἠλευθέρωσαν Λατίνους, ἐν
αλλίστων ὀνομάτων ἅμα τυχόντες, φονεῖς
σωτήρες οἰκείων, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν, καὶ οἰ-
ν, οὐ μετοικισταί· καθάπερ ἦν ὁ Θησεύς, ἐκ
θεῖς καὶ συνοικοδομῶν ἐν οἰκητήριον, ἀναι-
ας πόλεις, ἐπωνύμους βασιλέων καὶ ἡρώων
Ῥωμύλος δὲ ταῦτα μὲν ὕστερον ἔδρα, τοὺς

Θησίως οὐκ ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἔπαθε τὰ τῆς Ἐκάβης, ἐγκαταλιπόντος καὶ προεμένου τοῦ παιδός· εἶγε μὴ πέλονται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς ἔδει γε καὶ τοῦτο ψεύδος εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων. Ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τοῦ θείου μυθολογούμενα πολλὴν ποιῆ διαφοράν. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἡ σωτηρία μετὰ πολλῆς ὑπῆρξε θεῶν εὐμενίας· ὁ δ' Αἰγυῖ δοθεὶς χρησμὸς, ἀπέχεσθαι γυναικὸς ἐπὶ ξένης, ἔοικεν ἀποφαίνεσθαι, παρὰ γνώμην θεῶν γεγονέναι τὴν Θησέως τέκνωσιν.

Λ Υ Κ Ο Υ Ρ Γ Ο Σ.

Περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθόλου μὲν οὐδὲν ἔστιν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον, οὗ γε καὶ γένος, καὶ ἀποδημία, καὶ τελευτῆ, καὶ πρὸς ἅπασιν ἡ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔσχεν ἱστορίας· ἥκιστα δὲ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς γέγονεν ὁ ἀνὴρ, ὁμολογοῦνται. Οἱ μὲν γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκχειρίαν λέγουσιν αὐτόν· ὧν ἔστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προφέρων τὸν Ὀλυμπιάσι δίσκον, ἐν ᾧ τοῦνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον. Οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὡσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος, οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρῶτον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Τιμαῖος δὲ ὑπονοεῖ, δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γεγονότων Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ ἑτέρῳ τὰς ἀμφότερας

πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακείσθαι· καὶ τὸν γε πρεσβύτερον οὐ πόρρω τῶν Ὀμήρου χρόνων γεγονέναι, ἔνιοι δὲ, καὶ κατ' ὄψιν ἐντυχεῖν Ὀμήρω. Δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος, ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας. Γένει μὲν γὰρ Ἡρακλεΐδαι δήπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων· ὁ δὲ ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνους καὶ σύνεγγυς Ἡρακλέους ὀνομάζειν Ἡρακλείδας. Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ οὕτω πεπλανημένης τῆς ἱστορίας, πειρασόμεθα τοῖς βραχυτάτας ἔχουσιν ἀντιλογίας, ἢ γνωριμωτάτους μάρτυρας, ἐπόμενοι τῶν γεγραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι τὴν διήγησιν.

II. Ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμου λέγει τὸν Λυκοῦργον πατὴρ, ἀλλὰ Πρωτιάνιδος· καὶ τὸν Λυκοῦργον καὶ τὸν Εὐνομον οἱ πλεῖστοι σχεδὸν οὐχ οὕτω γενεαλογοῦσιν, ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον· Σόου δὲ, Εὐρυτίωνα· τούτου δὲ, Πρωτιανιν· ἐκ τούτου δὲ, Εὐνομον· Εὐνόμου δὲ, Πολυδέκτην ἐκ προτέρας γυναικὸς, Λυκοῦργον δὲ, νεώτερον ἐκ Διανάσσης· ὡς δὲ Διευτυχίδας ἰστορήκεν, ἔκτον μὲν ἀπὸ Πατροκλέους, ἐνδέκατον δὲ ἀφ' Ἡρακλέους. Τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ τοὺς εἰλωτάς ἐποίησαντο δούλους οἱ Σπαρτιῆται, καὶ χώραν προσεκτήσαντο πολλήν, Ἀρκάδων ἀποτεμόμενοι. Λέγεται δὲ τὸν Σόον, ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνύδρῳ πολιορκούμενον ὑπὸ Κλιπορίων, ὁμολογῆσαι τὴν δορικτήτην γῆν αὐτοῖς, ἀφήσεν, εἰ πῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπὶ τῆς πλησίον πηγῆς. Γενομένων δὲ τῶν ὀρκίων καὶ ὁμολογιῶν, συναγαγόντα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, δίδοναι τῷ μὴ πῶς τὴν βασιλείαν· οὐδενὸς δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ

πάντων πiónτων, αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάντα, καὶ περι-
 ῥιανάμενον, ἔτι τῶν πολεμίων παρόντων, ἀπελθεῖν κ
 τὴν χώραν κατασχῆν, ὡς μὴ πάντων πiónτων. Ἄλλ
 καίπερ ἐπὶ τούτοις θαυμάζοντες αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τού
 τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσε
 Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρυτίων τὸ ἄγαν μ
 ναρχικὸν ἀνεῖναι τῆς βασιλείας, δημαγωγῶν καὶ χαριζ
 μενος τοῖς πολλοῖς. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνέσθως, τ
 μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλείων, τ
 μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ
 πρὸς χάριν, ἢ δι' ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία κ
 ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολὺν χρόνον· ὑφ'
 καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τ
 λυτιῆσαι. Διερόκων γὰρ ἀψιμαχίαν τιὰ, μαγικῆ κ
 πίδι πληγεὶς, ἀπέθανε, τῷ πρεσβυτέρῳ παιδί Πολυδέκ
 καταλιπὼν τὴν βασιλείαν.

III. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρό
 νον, ἔδει βασιλεύειν, ὡς πάντες ᾔοντο, τὸν Λυκούργου
 καὶ πρὶν γε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανεράν γενέσθαι
 κύνουσαν, ἐβασίλευεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τάχιστα ἦσθαι
 τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφησε τοῦ παιδὸς οὐσαν, ἄνπερ ἄ
 ῥην γένηται, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπίτροπος διεῖπ
 Τοὺς δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλείων ἐπιτρόπους Λακεδαιμ
 νιοι προδίκως ᾠνόμαζον. Ὡς δὲ ἡ γυνὴ προσέπεμ
 κρήφα, καὶ λόγους ἐποιεῖτο, βουλομένη διαφθεῖραι
 βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικεῖν ἐκείνῳ βασιλεύοντι τῆς Σπάρτης
 τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτ
 οὐκ ἀντεῖπεν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσποιούμ
 νος οὐκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευομ
 νην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυνεύειν· αὐτῷ γε

μαλήσειν, ὅπως εὐθύς ἐκ ποδῶν ἔσται τὸ γεννηθὲν. Οὕτω δὲ παραγαγὼν ἄχρι τοῦ τόκου τὴν ἄνθρωπον, ὡς ἦσθετο τίκτουσαν, εἰσέπεμψε παρῆδρους ταῖς ὠδίσι αὐτῆς καὶ φύλακας, οἷς ἦν προστεταγμένον, ἐὰν μὲν θῆλυ τεχθῆ, παραδοῦναι ταῖς γυναιξίν· ἐὰν δὲ ἄρῶεν, κομίσαι πρὸς ἑαυτὸν, ὅ, τι ἂν τύχη πράττων. Ἐτυχε δὲ δειπνοῦντος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποκυηθὲν ἄρῶεν· καὶ παρῆσαν οἱ ὑπηρέται τὸ παιδάριον αὐτῷ κομίζοντες. Ὁ δὲ, δεξάμενος, ὡς λέγεται, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, „Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὃ Σπαρτιάται,“ κατέκλινεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαον ὠνόμασε, διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς, ἀγαμένους αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε δὲ μῆνας ὀκτώ τὸ σύμπαν. Ἦν δὲ καὶ τᾶλλα περίβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπιτρόποι βασιλείως καὶ βασιλικῆν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων οἱ δι' ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ, καὶ ποιεῖν ἐθέλοντες ἐτοιμῶς τὸ προσταττόμενον. Ἦν δὲ τι καὶ τὸ φθονοῦν, καὶ πρὸς τὴν αὐξήσειν ὄντι νέῳ πειρώμενον ἐνίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς, ὑβρίσθαι δοκούσης· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε τῷ Λυκούργῳ λοιδορηθεὶς, ὑπεῖπεν, ὡς εἰδεῖη σαφῶς μέλλοντα βασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν διδοὺς καὶ προκαταλαμβάνων διαβολῇ τὸν Λυκούργον, εἴ τι συμβαίῃ τῷ βασιλεῖ παθεῖν, ὡς ἐπιβεβουλευκότα. Τοιοῦτοι δὲ τινες λόγοι καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἐξεφοίτων· ἐφ' οἷς βαρέως φέρων, καὶ δεδοικῶς τὸ ἄδηλον, ἔγνω φυγεῖν ἀποδημίᾳ τὴν ὑπόνοιαν, καὶ πλανηθῆναι, μέχρις ἂν ὁ ἀδελφιδουὺς ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τεκνώσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

IV. Οὕτως ἀπάρας, πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο· καὶ τὰς αὐτόθι πολιτείας κατανοήσας, καὶ συγγενόμενος τοῖς πρωτεύουσι κατὰ δόξαν ἀνδράσι, τὰ μὲν ἐξήλωσε καὶ παρέλαβε τῶν νόμων, ὡς οἴκαδε μεταίσιων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ' ὧν καταφρόνησεν. Ἐνα δὲ τῶν νομιζομένων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολιτικῶν, χάριτι καὶ φιλικῆς πίσεως, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάλητα, ποιητὴν μὲν δοκοῦντα λορικῶν μελῶν, καὶ πρόσχημα τὴν τέχνην ταύτην πεπονημένον, ἔργῳ δὲ, ἅπερ οἱ κράτιστοι τῶν νομοθετῶν, διαπραττόμενον. Λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ὠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικοὶ διὰ μελῶν ἅμα καὶ ῥυθμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἐχόντων καὶ καταστατικόν· ὧν ἀκροώμενοι καταπραΰνοντο λεληθότως τὰ ἦθη, καὶ συνακκιοῦντο τῷ ζήλῳ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπιχωριαζούσης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας· ὥστε τρόπον τινὰ τῷ Λυκούργῳ προοδοποιεῖν τὴν παιδευσιν αὐτῶν ἐκεῖνον. Ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκούργος ἐπ' Ἀσίαν ἔπλευσε, βουλόμενος, ὡς λέγεται, ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὖσαις καὶ ἀσθηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ τρυφάς, ὥσπερ ἰατρός σώμασιν ὑγιεινοῖς ὑπουλα καὶ νοσώδη, παραβαλὼν, ἀποθωρηῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντεχνῶν πρῶτον, ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐγχόνοις τοῖς Κρησφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικόν, οὐκ ἐλάττονος ἀξίον σπονδῆς, ἀναμειγμένον, ἐγράφατο προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ ταῖς Ἑλλήσιν· ἐκέκτηντο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ, σπονδῆν τῆς ποιήσεως, ὡς ἔτυχε, διαφορομένης γινώσκοντες

δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐκώσθη Λυκούργος. Ἐ-
 γύπτιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὤμειψαν τὴν Λυκούργου
 οἴονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν τῶν μεγίστην δια-
 κρισιν μάλιστα θαυμάσια μετασηκῶν εἰς τὴν Σπάρ-
 την, καὶ χωρίσεντα τοὺς βασιλεῖς καὶ χειροτέρας,
 αὐταῖον ὡς ἀληθῶς τὸ καλύτεμα καὶ κέντρον ἐκδει-
 ξαι. Ταῦτα μὲν οὖν Λύγυπτιοις ἴσται καὶ τῶν Ἑλλή-
 κῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν· οὐ δὲ καὶ Λύγυπτιοι καὶ Ἰβη-
 ρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκούργος, καὶ παρὶ τῆς Ἰνδικῆς πλάσι-
 θαῖς τοῖς Γυμνοσοφισταῖς ὤμειψεν, οὐδὲνα πλὴν Ἀμ-
 στοκράτη τὸν Ἰππάρχου Σπαρτιάτην ἐξήρῳτα γινώσκου-
 μεν.

V. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκούργον ἐπόθουν
 ἀπόντα, καὶ μετεπέμποντο πολλάκις, ὡς τοὺς μὲν βασι-
 λεῖς ὄνομα καὶ τιμὴν, ἄλλο δὲ μηδὲν διακίρον τῶν πολλῶν
 ἔχοντας, ἐν ἐκείνῃ δὲ φύσιν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἄν-
 θρώπων ἀγωγὸν οὖσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν
 ἦν ἀβούλητος ἢ παρουσία τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἠελπίζον ἐκεί-
 νου συμπρόσθεντος ἦσαν ἐβρίζονσι χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς.
 Ἐπισπελθῶν οὖν πρὸς οὕτω διακειμένους, εὐθύς ἐπεχειρεῖ
 τὰ παρόντα κινεῖν, καὶ μεθιστάσθαι τὴν πολιτείαν, ὡς τῶν
 κατὰ μέρος νόμων οὐδὲν ἔργον ὄν οὐδ' ὄφελος, εἰ μὴ τις
 ὡσπερ σώματι ποτηρῷ καὶ γέμοντι παντοδαπῶν νοσημά-
 των τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτῆξας καὶ μεταβαλὼν κρασιν ὑπὸ
 φαρμάκων καὶ καθαρῶν, ἑτέρας ἀρξῆται καινῆς διαί-
 τῆς. Διανοηθεὶς δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν ἀπεδήμησεν εἰς
 Δελφοὺς, καὶ τῷ θεῷ χρησάμενος καὶ θύσας ἐπανῆλθε,
 τὸν διαβόητον ἐκείνον χρησμὸν κομίζων, ὃ θεοφιλή μὲν
 αὐτὸν ἢ Πυθία προσεῖπε, καὶ θεὸν μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον·
 εὐνοίας δὲ χρῆζοντι δίδοναι καὶ καταινεῖν ἕφη τὸν θεὸν

PLUTARCHI

πολύ κρατίστη τῶν ἄλλων ἔσται πολιτιῶν. Ἐπαρθεὶς τούτοις προσῆγε τοῖς ἀρίστοις, καὶ συναράπτεισθαι ἀρεκάλει, κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα ὕτως κατὰ μικρὸν ἀπτόμενος πλειόνων, καὶ συνισταὶς ἐπὶ ἡν πράξιιν. Ὡς δ' ὁ καιρὸς ἦκε, τριάκοντα τοὺς πρῶτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὀπλων ἔωθεν εἰς ἀγορὰν προσελθεῖν, ἐκπλήξως ἔνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπράττοντας. Ὡν εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἑρμῆπιος ἀνέγραψε· τὸν δὲ μάλιστα τῶν Δικούργου ἔργων κοινωνήσαντα πάντων καὶ συμπραγματευσάμενον τὰ περὶ τοὺς νόμους, Ἀρθμιάδαν ὀνομάζουσιν. Ἀρχομένης δὲ τῆς ταραχῆς, ὁ βασιλεὺς Χαρίλαος φοβηθεὶς, ὡς ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς πράξεως συνισταμένης, κατέφυγε πρὸς τὴν Χαλκίοικον· εἶτα πεισθεὶς καὶ λαβῶν ὄρκους, ἀνέστη, καὶ μετεῖχε τῶν πραττομένων, φύσει πρῶτος ὢν· ὡς που καὶ λέγεται συμβασιλεύοντα τὸν Ἀρχέλαον αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκωμιάζοντας τὸν νεανίσκον εἰπεῖν, „Πῶς δ' ἂν οὐκ εἶη Χαρίλαος ἀνὴρ ἀγαθός, ὃς οὐδὲ τοῖς πονηροῖς χαλεπός ἐστι;“ Πλειόνων δὲ κακοτομουμένων ὑπὸ τοῦ Δικούργου, πρῶτον ἦν καὶ μέγιστον ἡ κατάστασις τῶν γερόντων· ἦν φησὶν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βασιλέων ἀρχῇ φλεγμαινούσῃ μιχθεῖσαν, καὶ γενομένην ἰσόψηφον εἰς τὰ μέγιστα, σωτηρίαν ἅμα καὶ σωφροσύνην παρασχεῖν. Αἰωρουμένη γὰρ ἡ πολιτεία καὶ ἀποκλίνουσα νῦν μὲν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἔρμα τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν ἐν μίσῳ θεμένη καὶ ἰσοῤῥοπήσασα, τὴν ἀσφαλεστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν· ἀεὶ τῶν ὀκτώ καὶ εἴκοσι γερόντων τοῖς βασιλεῦσι προστιθεμένων, ὅσον ἀντιβῆναι πρὸς δημοκρατίαν, αὐτοῖς δὲ, ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα,

τὸν δῆμον ἀναρῶνόντων. Τοσοῦτους δὲ κατασταθῆ-
 ναί φησι τοὺς γέροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν
 πρώτων μετὰ Δικούργου γενομένων, δύο τὴν πρᾶξιν
 ἐγκατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. Ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀρχῆς
 φησι τοσοῦτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης μετασχόντας.
 Εἴη δ' ἂν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἑβδομάδος τετράδι
 πολλαπλασιασθείσης ἀποτελούμενον, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ
 μέρεσιν ἴσος ᾧν μετὰ τὴν ἑξάδα, τέλειός ἐστιν. Ἐμοὶ δὲ
 δοκεῖ μάλιστα τοσοῦτους ἀποδεῖξαι τοὺς γέροντας, ὅπως
 οἱ πάντες εἶεν τριάκοντα, τοῖς ἄκτῳ καὶ εἴκοσι τοῖν δυοῶν
 βασιλέω προστιθεμένοι.

VI. Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν ἀρχὴν ὁ
 Δικούργος, ὥστε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσει περὶ αὐ-
 τῆς, ἣν φήτρην καλοῦσιν. Ἔχει δὲ οὕτως. „Διὸς Ἑλλα-
 νίου καὶ Ἀθηναῖς Ἑλλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, φυλάς φυ-
 λάξαντα, καὶ ὠβάς ὠβάξαντα, τριάκοντα, γερονσίαν σὺν
 ἀρχαγέταις, καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν
 μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε
 καὶ ἀφίστασθαι· δάμω δ' ἀγορὰν εἶμεν καὶ κράτος.“
 Ἐν τούτοις, τὸ μὲν φυλάς φυλάξαι, καὶ ὠβάς ὠβάξαι,
 διελθεῖν ἐστι καὶ κατανεῖμαι τὸ πλῆθος εἰς μερίδας, ᾧν
 τὰς μὲν φυλάς, τὰς δὲ ὠβάς προσηγόρευκεν. Ἀρχαγέται
 δὲ οἱ βασιλεῖς λέγονται. Τὸ δὲ ἀπελλάζειν, ἐκκλησιάζειν·
 ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύ-
 θιον ἀνήψε. Τὴν δὲ Βαβύκαν, καὶ τὸν Κνακίωνα, νῦν
 Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν· Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν
 Κνακίωνα, ποταμὸν, τὴν δὲ Βαβύκαν, γέφυραν. Ἐν μέσῳ
 δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἤγον, οὔτε παστάδων οὐσῶν,
 οὔτ' ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. Οὐθέν γὰρ ᾤετο ταῦτα
 πρὸς σύβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν, φλυαρώδει

ἀπεργαζόμενα καὶ χαίνους φρονήματι κενῶ τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων, ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφὰς, ἢ προσκήνια θεάτρων, ἢ στέγας βουλευτηρίων ἤσκημένας περιτιῶς, ἐκκλησιάζοντες ἀποβλέπωσι. Τοῦ δὲ πλήθους ἀθροισθέντος, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφείτο, τὴν δ' ἐπὶ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. Ὑστερον μὲντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει τὰς γνώμας διαστρεφόντων, καὶ παραβιαζομένων, Πολύδαρος καὶ Θεόπομπας οἱ βασιλεῖς τάδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν. „Αἰ δὲ σκολιὰν ὁ δῆμος ἔλοιτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατήρας εἶμεν,“ τοῦτ' ἔστι μὴ κρυοῦν, ἀλλ' ὅπως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιοῦντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον. Ἐπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν, ὡς τοῦ θεοῦ ταῦτα προστάσσοντος, ὡς πον Τυρταῖος ἐπιμύθηται διὰ τούτων.

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν οἴκαδ' ἔνθεσαν

Μαγτείας τε θεοῦ καὶ τάλεντ' ἔπεα·

Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,

Οἷσι μέλει Σπάρτας ἡμερόεσσα πόλις,

Πρεσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,

Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

VII. Οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μίξαντος, ὅμως ἄκρατον ἔτι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἰσχυρὰν οἱ μετ' αὐτὸν ὄρωντες, καὶ σπαργώσαν καὶ θυμουμένην, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, οἷον ψάλιον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν, ἕτσὶ πον μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκούργου, πρώτων τῶν περὶ Ἐλατον ἐφόρων κατασταθέντων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καὶ φησὶ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ὄνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω πα-

ραιδώσονται τοῖς παισὶ τὴν βασιλείαν, ἢ παρέλαβε, „Μείζω μὲν οὖν (εἰπεῖν), ὄσω χρονιωτέραν.“ Τῷ γὰρ ὄντι τὸ ἄγαν ἀπαβαλοῦσα, μετὰ τοῦ φθόρου διεφυγε τὸν κίνδυνον· ὥστε μὴ παθεῖν, ἃ Μεσσηνιοὶ καὶ Ἀργεῖοι τοὺς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν, μηδὲν ἐνδοῦναι, μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ δημοτικὸν ἐθελήσαντας. Ὁ καὶ μέγιστα τὴν Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανεράν, εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων, συγγενῶν καὶ γειτόνων, δῆμων καὶ βασιλέων στάσεις καὶ κακοπολιτείας ἀφορῶσιν· οἱ τῶν ἴσων ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες, ἐν δὲ τῷ κλήρῳ καὶ πλεόν ἔχειν ἐκείνων δόξαντες, οὐκ ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐδαιμόνησαν, ἀλλ' ὕβρι μὲν τῶν βασιλέων, οὐκ εὐπειθία δὲ τῶν ἄλλων, τὰ καθεστῶτα συνταράξαντες, ἔδειξαν, ὅτι θεῖον ἦν ὡς ἀληθῶς εὐτύχημα τοῖς Σπαρτιάταις ὃ τὴν πολιτείαν ἀρμοσάμενος καὶ κεράσας παρ' αὐτοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

VIII. Δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων καὶ νεανικώτατον ὃ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. Δεινῆς γὰρ οὔσης ἀνωμαλίας, καὶ πολλῶν ἀκτημόνων καὶ ἀπόρων ἐπιφορομένων τῇ πόλει, τοῦ δὲ πλοῦτου παντάπασι εἰς ὀλίγους συνεξουσιάζοντος, ὕβριν, καὶ φθόρον, καὶ κακοουρίαν, καὶ τρυφήν, καὶ τὰ τούτων ἔτι πρῶτα καὶ μέγιστα νοσήματα πολιτείας, πλοῦτον καὶ πενίαν ἐξελαίνων, συνέπεισε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς μέσον θέντας, ἐξ ἀρχῆς ἀναδάσασθαι, καὶ ζῆν μετ' ἀλλήλων ἅπαντας ὁμαλεῖς καὶ ἰσοκλήρους τοῖς βίοις γενομένους, τὸ δὲ πρωτεῖον ἀρετῇ μετιόντας· ὡς ἄλλης ἐτέρῳ πρὸς ἕτερον οὐκ οὔσης διαφορᾶς, οὐδ' ἀνισότητος, πλὴν ὅσῃν αἰσχυρῶν ψόγος ὀφείβει καὶ καλῶν ἔπαινος. Ἐπάγων δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον, δίδωμι τὴν μὲν ἄλλην τοῖς περιοίκοις Λακωνικῆν, τρισμυ-

ρίους κλήρους, τὴν δ' εἰς τὸ ἄστυ τὴν Σπάρτην συντελοῦσαν, ἑννακισχιλίους· τοσοῦτοι γὰρ ἐγένοντο κλήροι Σπαρτιατῶν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ τὸν μὲν Λυκούργον ἑξακισχιλίους νεῖμαι, τρισχιλίους δὲ μετὰ ταῦτα προσθεῖναι Πολύδωρον· οἱ δὲ τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἑννακισχιλίων τοῦτον, τοὺς δὲ ἡμίσεις, Λυκούργον. Ὁ δὲ κλῆρος ἦν ἐκάστου τοσοῦτος, ὥστ' ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν ἑβδομήκοντα κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρπῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. Ἀρκίσειν γὰρ ὄψο τοσοῦτον αὐτοῖς τῆς τροφῆς, πρὸς εὐξίαν καὶ ὑγείαν ἱκανὴν ἄλλου μηδενὸς δεησομένοις. Λέγεται δ' αὐτὸν ὑστερόν ποτε χρόνῳ τὴν χώραν διεξερχόμενον ἐξ ἀποδημίας ἄρτι τεθραυρισμένην, ὄρωντα τοὺς σωρούς παραλλήλους καὶ ὀμαλεῖς, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται πᾶσα πολλῶν ἀδελφῶν εἶναι νεωστὶ νενεμημένων.

IX. Ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἔπιπλα διαιρεῖν, ὅπως παντάπασιν ἐξέλῃ τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς ἑώρα προσδεχομένους τὴν ἀντικρυς ἀφαίρεσιν, ἑτέρα περιήλθεν ὁδῷ, καὶ κατεπολιτεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε· καὶ τούτῳ δ' ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος. Τούτου δ' ἐπιχυθέντος, ἐξέπεσεν ἀδικημάτων γένη πολλὰ τῆς Λακωνδαίμονος. Τίς γὰρ ἢ κλέπτειν ἔμελλεν, ἢ δωροδοκεῖν, ἢ ἀποστρεῖν, ἢ ἀρπάξαι, ὃ μήτε κατακρύψαι δυνατόν ἦν, μήτε κεντῆσθαι ζηλωτὸν, ἀλλὰ μηδὲ κατακόψαι λυσitte-
λέες; ὅξει γὰρ, ὡς λέγεται, διαπύρου σιδήρου τὸ στόμαμα

κατασβέσας, ἀφείλετο τὴν εἰς τᾶλλα χρῆσιν καὶ δύναμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυσέργου γενομένου. Μετὰ δὲ τοῦτο τῶν ἀχρήστων καὶ περισσῶν ἐποιεῖτο τεχνῶν ξηνηλασίαν. Ἐμῆλλον δὲ πού, καὶ μηδενὸς ἐξελαύνοντος, αἱ πολλαὶ τῷ κοινῷ νομίσματι συνεπεσεῖσθαι, διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἔχόντων. Τὸ γὰρ σιδηροῦν ἀγώγιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδ' εἶχε τιμὴν, καταγελάμενον ὥστ' οὐδὲ πρίασθαι τι τῶν ξηνικῶν καὶ ῥωπικῶν ὑπῆρχεν· οὐδ' εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας· οὐδ' ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστῆς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρτικὸς, οὐχ ἑταιρῶν τροφεὺς, οὐ χρυσῶν τις, οὐκ ἀργυρῶν καλλωπισμάτων δημιουργὸς, ἅτις δὴ νομίσματος οὐκ ὄντος. Ἀλλὰ οὕτως ἀπερημωθῆσα κατὰ μικρὸν ἡ τροφή τῶν ζωπυρούντων καὶ τρεφόντων αὐτήν, δι' αὐτῆς ἐμαραίνετο· καὶ πλεῖον οὐδὲν ἦν τοῖς τὰ πολλὰ κακτημένοις, ὁδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἐγκατακοδομημένης καὶ ἀργούσης. Δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλινηρῆς καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὡς φησὶ Κριτίας. Τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύπτετο τῇ χροῆ, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπιοντος ἐντὸς καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. Αἴτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης· ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδίδανον τὴν καλλιτεχνίαν.

Χ. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τροφῇ καὶ τὸν ζῆλον ἀφελῆσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεῖς, καὶ τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν τῶν συσσιτίων κα-

τασκευῆν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιόντας, ἐτ
νοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἴκοι δὲ μί
τᾶσθαι, ἐπὶ στρωμνᾶς πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, ἐν
δημιουργῶν καὶ μαγαίρων, ὑπὸ σκότος, ὥσπερ ἀδι
ζῶα, πιανομένους, καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἡθ
σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλ
νῆν, μακρῶν μὲν ὑπνῶν, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολ
ἡσυχίας, καὶ τρόπον τινὰ νοσηλείας καθημερινῆς δε
Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μείζον δὲ τὸ τὸν π.
* ἄσυλον, μᾶλλον δ' * ἄζηλον, ὡς φησι Θεόφραστι
ἄπλουτον ἀπεργάσασθαι τῇ κωρότητι τῶν δεῖπνων
τῇ περὶ τὴν διαίταν εὐτελείᾳ. Χρησις γὰρ οὐκ ἦν
ἀπόλαυσις, οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς
σκευῆς, ἐπὶ ταυτὸ δεῖπνον τῷ πένητι τοῦ πλουσίου
ζοντος· ὥστε τοῦτο δὴ τὸ θρυλούμενον ἐν μόνῃ τι
τὸν ἥλιον πόλεων τῇ Σπάρτῃ σῶζεσθαι, τυφλὸν
τὸν πλοῦτον, καὶ κείμενον, ὥσπερ γραφὴν, ἀψυχι
ἀκίνητον. Οὐδὲ γὰρ οἴκοι προδειπνήσαντας ἐξῆν
ζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμε
λοιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα, μηδ' ἐσι
μετ' αὐτῶν, ἐκάμζον, ὡς ἀκρατῆ καὶ πρὸς τὴν
ἀπομαλακίζομενον διαίταν.

XI. Διὸ καὶ μάλιστα φασὶ τῷ Λικούργῳ πρὸς
τὸ πολίτευμα χαλεποὺς γενέσθαι τοὺς εὐπόρου
συστάοντας ἐπ' αὐτὸν ἀθρόους καταβοᾶν καὶ ἀγανι
τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν ἐξέπεσε τῆς ἀγορῆ
μῶ. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερῶν κα
γῶν· εἷς δὲ τις νεανίσκος, ἄλλως μὲν οὐκ ἀφυῆς, ἔ
καὶ θυμοειδῆς, Ἄλκανδρος, ἐπικείμενος καὶ διώκων
στραφέντος αὐτοῦ τῇ βακτηρίᾳ πετάξας τὸν ὄφθα

ἐξέκομεν. Ὁ μὲν οὖν Λυκούργος, οὐδὲν ἐνδοῦς πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ στὰς ἐναντίος, ἔδειξε τοῖς πολίταις τὸ πρόσωπον ἡμαγμένον, καὶ διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. Αἰδῶς δὲ πολλὴ καὶ κατήφεια τοὺς ἰδόντας ἔσχευ, ὥστε παραδοῦναι τὸν Ἀλεξανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι μέχρι τῆς οἰκίας συναγανακτοῦντας. Ὁ δὲ Λυκούργος ἐκείνους μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δ' Ἀλεξανδρον εἰσαγαγὼν οἴκαδε, κακὸν μὲν οὐδὲν οὐτ' ἐποίησεν, οὐτ' εἶπεν, ἀπαλλάξας δὲ τοὺς συνήθεις ὑπηρέτας καὶ θεραπευτῆρας, ἐκείνῃν ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν. Ὁ δ', οὐκ ὢν ἀγεννής, ἐποίει τὸ προστασσόμενον σιωπῇ, καὶ παραμένων ἅμα τῷ Λυκούργῳ καὶ συνδιαιτώμενος, ἐν τῷ κατανοεῖν τὴν προαίτητα καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τὴν δίαιταν ἀσπιηρόν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς πόρους ἄκαμπτον, αὐτός τε θεϊκῶς διετέθη περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ἔλεγεν, ὡς οὐ σκληρὸς, οὐδ' ἀνθάδης ὁ Λυκούργος, ἀλλὰ μόνος ἐκείνος ἡμερας καὶ πρῶός ἐστι τοῖς ἄλλοις. Οὕτω μὲν οὖν οὗτος ἐσεκόλαστο, καὶ τοιαύτην ὑπεσχῆται δίκην, ἐκ πονηροῦ νέου καὶ ἀνθάδους ἐμμελέστατος ἀνὴρ καὶ σωφρονικώτατος γενόμενος. Τοῦ δὲ πάθους ὑπόμνημα Λυκούργος ἰδρύσατο τῆς Ἀθηναίας ἱερὸν, ἦν Ὀπιλίτιν προσηγόρευσε· τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς ὀπιλίους οἱ τῆδε Δωριεῖς καλοῦσιν. Ἐνιοὶ μὲντοι τὸν Λυκούργον, ὢν καὶ Διοσκορίδης ἐστὶν ὁ συντεταγμένος τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν, πληγῆναι μὲν φασιν, οὐ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερὸν τῇ θεῷ τῆς ἀσπίδος χαριστήριον ἰδρύσασθαι. Τὸ μὲντοι φέρειν βακτηρίαν ἐκκλησιάζοντες οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην ἀπέμαθον.

XII. Τὰ δὲ συσσίτια, Κρήτες μὲν ἄνδρα, Λακεδαι-

μόνιοι δὲ φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φιλοφροσύνης ὑπαρχόντων, ἀντὶ τοῦ λ τὸ δ λαμβάνοντες, εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδῶ συνεθίζόντων. Οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὸν πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φθόγγον, ὡσπερ ἔνοιό φασιν, ἐδίτιων παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωδὴν λεγομένων. Συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα, καὶ βραχὺ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους. Ἐφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν συσσίτων ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χόας ὀκτώ, τυροῦ πέντε μνάς, σύκων ἡμίμνια πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὄψωνίαν μικρὸν τι κομιδῆ νομίσματος. Ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις, ἀπαρχὴν, καὶ θηρέυσας, μέρος ἔπεμψεν εἰς τὸ συσσίτιον. Ἐξῆν γὰρ οἴκοι δειπνεῖν, ὅποτε θύσας τις ἢ κνηγῶν ὀψίσαις, τοὺς δ' ἄλλους ἔδει παρεῖναι. Καὶ μέχρι γε πολλοῦ τὰς συσσιτήσεις ἀκριβῶς διεφύλαττον. Ἄγιδος γοῦν τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπαινῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας καταπεπολεμηκῶς Ἀθηναίους, βουλομένου παρὰ τῆ γυναικὶ δειπνεῖν, καὶ μεταπεμπομένου τὰς μερίδας, οὐκ ἔπεμψαν οἱ πολέμαρχοι. Τοῦ δὲ μεθ' ἡμέραν ὑπ' ὀργῆς μὴ θύσαντος, ἦν ἔδει, θυσίαν, ἐξημίωσαν αὐτόν. Εἰς δὲ τὰ συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὡσπερ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγων ἠκροῶντο πολιτικῶν, καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἐώρων, αὐτοὶ τε παίζειν εἰθίζοντο καὶ σκώπτειν ἀνεβωμολοχίας, καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. Σφόδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνέχασθαι· μὴ φέροντα δ' ἐξῆν παραιτεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων πέπαντο. Τῶν δ' εἰσιόντων ἐκάστῳ δεῖξας ὁ προσβύτατος τὰς θύρας, „Διὰ τούτων (φησὶν) ἔξω λόγος οὐκ ἐμπορεύεται.“ Δοκιμάζεσθαι δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ συσσιτίου μετασχεῖν οὕτω φασί. Λαβὼν τῶν συσ-

στίων ἕκαστος ἀπομαγδαλίαν εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ διακόνου φέροντος ἄγγειον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλλε σιωπῆ καθάπερ ψῆφον· ὁ μὲν δοκιμάζων ἀπλῶς, ὁ δ' ἐκκρίνων σφόδρα τῇ χειρὶ πιέσας. Ἡ γὰρ πεπισμένη τῆς τετραμένης ἔχει δύναμιν. Κῆν μίαν εὕρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα, βουλόμενοι πάντας ἡδομέτους ἀλλήλοις συνεῖναι. Τὸν δὲ οὕτως ἀποδοκιμασθέντα κεκαδέϊσθαι λέγουσι· κάδδος γὰρ καλεῖται τὸ ἄγγειον, εἰς ὃ τὰς ἀπομαγδαλίας ἐμβάλλουσι. Τῶν δὲ ὄψων εὐδοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζωμός, ὥστε μηδὲ κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ παραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ ζωμοῦ κατατεταγμένους ἐστίασθαι. Λέγεται δὲ τινα τῶν Ποντικῶν βασιλέων ἕνεκα τοῦ ζωμοῦ καὶ πρίασθαι Λακωνικὸν μάγειρον· εἶτα γευσάμενον, δυσχερᾶναι, καὶ τὸν μάγειρον εἰπεῖν· „ὦ βασιλεῦ, τοῦτον δεῖ τὸν ζωμὸν ἐν τῷ Εὐρώτῃ λελουμένους ἐποψᾶσθαι.“ Πιόντες δὲ μετρίως, ἀπίασι δίχα λαμπάδος. Οὐ γὰρ ἔξεστι πρὸς φῶς βαδίζειν, οὔτε ταύτην, οὔτε ἄλλην ὁδὸν, ὅπως ἐθίζονται σκότους καὶ νυκτὸς εὐθαρσῶς καὶ ἀδεῶς ὀδεύειν. Τὰ μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει τάξιν.

XIII. Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκούργος οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ μία τῶν καλουμένων ἡμερῶν ἔστιν αὕτη. Τὰ μὲν οὖν κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως καὶ ἀρετὴν ἐν τοῖς ἡθροσιν ᾤετο καὶ ταῖς ἀγωγαῖς τῶν πολιτῶν ἐγκατεστοιχειωμένα μένειν ἀκίνητα καὶ βέβαια, ἔχοντα τὴν προαίρεσιν δεσμόν ἰσχυρότερον τῆς ἀνάγκης, ἣν ἡ παιδευσίς ἐμποιεῖ τοῖς νέοις, νομοθέτου διάθεσιν ἀπεργαζομένη περὶ ἕκαστον αὐτῶν. Τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικὰ συμβόλαια, καὶ μεταπίπτοντα ταῖς

Θένοις γυγονῶς ἀπῆει μεγαλονόμενος ὑπὸ τῶν ἐπαίων
αἱ δὲ μετὰ παιδιᾶς καὶ σκωμμάτων δῆξεις οὐδὲν ἀμβλύ-
τεραι τῶν μετὰ σπουδῆς νοουθετημάτων ἦσαν· ἄτε δι-
πρὸς τὴν θεάν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ τῶν βα-
σιλέων καὶ τῶν γερόντων συμπορευομένων. Ἡ δὲ γύ-
μνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν πα-
ρούσης, ἀκρασίας δ' ἀπούσης· ἀλλ' ἐθισμόν ἀφελῆ κα-
ζήλον εὐσεβίας ἐνειργάζετο, καὶ φρονήματος τὸ θῆλυ πα-
ρέγευεν οὐκ ἀγεννοῦς, ὡς μηδὲν ἦτιον αὐτῷ καὶ ἀρετῇ
καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν οὔσαν. Ὅθεν αὐταῖς καὶ λέ-
γειν ἐπῆει καὶ φρονεῖν, οἷα καὶ περὶ Γοργοῦς ἱστορήσατο
τῆς Λαωνίδου γυναικός. Εἰπούσης γάρ τις, ὡς ἔοικε
ξένης πρὸς αὐτήν, ὡς „Μόναί τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε ὑμεῖς
αἱ Λάκαιναι· Μόναί γάρ, ἔφη, τίκτομεν ἀνδρας.“

XV. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρορμητικὰ πρὸς γά-
μον· λέγω δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀπο-
δύσεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν ὄψει τῶν νέων, ἀγομένων σε-
γεωμετρικαῖς, ἀλλ' ἐρωτικαῖς, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, ἀνάγ-
καις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτιμίαν τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγά-
μοις. Εἶρχοντο γὰρ ἐν ταῖς γυμνοπαιδαῖς τῆς θεᾶς
τοῦ δὲ χειμῶνος οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτοὺς ἐκέλευον ἐν κύκλῳ
γυμνοῦς περιῦμαι τὴν ἀγορὰν, οἱ δὲ περιῦοντες ἦδον ἐν
αὐτοῦς ὠδήν τινα πεποιημένην, ὡς δίκαια πάσχοιεν, ὅτι
τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι· τιμῆς δὲ καὶ θεραπείας, ἣν νέοι
πρεσβυτέροις παρεῖχον, ἐστέρωντο. Ὅθεν καὶ τὸ πρὸ
Λεοκυλλίδαν ἱηθέν οὐδεὶς ἐμέμψατο, καίπερ εὐδόκιμοι
ὄντα στρατηγόν. Ἐπιόντι γὰρ τῶν νεωτέρων τις ἔδρα-
σεν οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ, εἰπὼν, „Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ σὺ τὸν ὑπε-
ξόντα γεγέννηκας.“ Ἐγάμον δὲ δι' ἀρπαγῆς, οὐ μικρὰς
οὐδ' ἀάφρους πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀκμαζούσας καὶ πε-

111

τείρους. Τὴν δὲ ἄρπασθεῖσαν ἢ νυμφεύτρια καλεῖται
 παραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χροῶ περιέκ-
 ματιῶ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκευάσασα, κί-
 λινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. Ὁ δὲ νυμφ-
 ῶν μεθύων, οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων, ὡς περ
 δεδαιτυνηκῶς ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρεισελθὼν ἔλκε τὴν ζυ-
 γην, καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδι-
 τρέψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν, ἀπήει κοσμίως, οὔτερ εἰώθει
 τὸ πρότερον, καθευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Κα-
 τὰ τὸ λοιπὸν οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημε-
 ρεύων καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ'
 ἡλικίας φοιτῶν, αἰσχυνόμενος καὶ δεδουκῶς, μή τις
 κίσθοιτο τῶν ἔνδον· ἅμα καὶ τῆς νύμφης ἐπιτεχνωμένης
 καὶ συνευπορούσης, ὅπως ἂν ἐν καιρῷ καὶ λανθάνοντες
 ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. Καὶ τοῦτο ἔπραττον οὐκ ὀλί-
 γον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ παῖδας γενέσθαι ἐνίοις, πρὶν
 ἡμέραν θεάσασθαι τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Ἡ δὲ τοι-
 οῦτη σύνοδος οὐ μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκη-
 ῖν, ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμους, καὶ τῷ φιλεῖν ἀει-
 νοῦς καὶ προσφάτους ἦγεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ
 ἰσορεῖς, οὐδ' ἐξιτήλους ταῖς ἀνέδην κοινωνίαις, ἀλλ' ἀβί-
 βησανον καὶ ὑπέκκαυμα πόθου καὶ χάριτος ἐναπολεί-
 πτας ἀλλήλοις. Τοσαύτην δὲ τοῖς γάμοις ἐπιστήσας
 καὶ τάξιν, οὐδὲν ἤτιον ἐξέβαλε τὴν κενὴν καὶ γυναι-
 ζηλοτυπίαν, ἐν καλῷ καταστήσας, ὕβριν μὲν καὶ
 νύμφην πᾶσαν εἴργειν ἀπὸ τοῦ γάμου, παιδῶν δὲ καὶ
 ἡλικίας κοινωνίαν εἶναι τοῖς ἀξίοις, καταγελῶν τῶν, ὡς
 καὶ ἀκοινώνητα, ταῦτα μετιόντων σφαγαῖς καὶ
 ἰσχυροῦς. Ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναι-
 κὰς ἢ τινὰ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπιάσασαι νέων

καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτήν, καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος, ἴδιον αὐτοῦ ποιήσασθαι τὸ γεννηθέν. Ἐξῆν δὲ πάλιν ἀνδρὶ χρηστῷ, τῶν εὐτέκνων τινὰ καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν ἑτέρῃ γεγαμημένην, πείσαι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν, ὡσπερ ἐν χώρᾳ καλλικάρπιω φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας ἀγαθούς, ἀγαθῶν ὁμαίμους καὶ συγγενεῖς ἔσομένους. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἠγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας, ἀλλὰ κοινούς τῆς πόλεως, ὁ Λυκούργος. Ὅθεν οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας. Ἐπειτα πολλὴν ἀβελτερίαν καὶ τύφον ἐνεώρα τοῖς περὶ ταῦτα τῶν ἄλλων νομοθετήμασιν· οἱ κύνες μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ τοῖς κρατίστοις τῶν ὀχείων βιβάζουσι, χάριτι πείθοντες ἢ μισθῷ τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας ἐγκλεισάμενοι φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνῃ τίκτειν ἀξιούντες, κἂν ἀφρονες ᾖσι, κἂν παρήλικες, κἂν νοσώδεις· ὡς οὐχὶ πρῶτοις τοῖς κεκτημένοις καὶ τρέφουσι τῶν παιδῶν γενομένων πονηρῶν, ἔαν ἐκ πονηρῶν γένωνται, καὶ τοῦναντίον χρηστῶν, ἂν τοιαύτης τύχῃσι γενέσθωσιν. Ταῦτα δὲ, οὕτως πραττόμενα φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, τοσοῦτον ἀπέειχε τῆς ὑστερον λεγομένης γενέσθαι περὶ τὰς γυναῖκας εὐχερῆσιν, ὥστε ὅλως ἀπιστον εἶναι τὸ τῆς μοιχείας παρ' αὐτοῖς. Καὶ λόγος ἀπομνημονεύεται Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα παλαιῶν, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ξένου, τί πάσχουσιν οἱ μοιχοὶ παρ' αὐτοῖς, εἶπεν· „ὦ ξένε, οὐδὲς γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῖν.“ Ἐκείνου δὲ ὑπολαβόντος, „Ἐὰν δ' οὖν γένηται;“ „Ταῦρον, ἔφη ἱ Γεράδας, ἐκτίνει μέγαν, ὃς ὑπερκύμασεν τὸ Ταῦργετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίεται.“ Θαυμάσαντος δ' ἐκείνου καὶ φη-
ραντος· „Πῶς δ' ἂν γένοιτο βούς τηλικούτος;“ γελᾷ-

σας ὁ Γεράδας, „Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς γένοιτο;“ Ταῦτα μὲν οὖν ἱστοροῦνται περὶ τῶν γάμων.

XVI. Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον· ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι, καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγὲς αἶη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κλῆρον αὐτῷ τῶν ἐννακισχιλίων προσνέμοντας· εἰ δ' ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον, ἐπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας Ἀποθέτας, παρὰ Ταύγετον, βαραθρώδη τόπον, ὡς οὔτε αὐτῷ ζῆν ἄμενον, οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ καλῶς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην πεφυκός. Ὄθεν οὐδὲ ὕδατι τὰ βρέφη, ἀλλ' οἴνῳ περιέλουον αἱ γυναῖκες, βάσανόν τινα ποιούμεναι τῆς κράσεως αὐτῶν. Λέγεται γὰρ εἴσταςθαι τὰ ἐπιληπτικὰ καὶ νοσώδη πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελίζοντα· τὰ δ' ὑγιεινὰ μᾶλλον στομούσθαι καὶ κρατύνεσθαι τὴν ἕξιν. Ἦν δὲ καὶ περὶ τὰς τροφούς ἐπιμέλειά τις μετὰ τέχνης, ὥστ' ἄνευ σπαργάνων ἐκτρεφούσας τὰ βρέφη, τοῖς μέλσιν καὶ τοῖς εἶδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ εὐκόλα ταῖς διαίταις, καὶ ἄσικχα, καὶ ἀθαμβῆ σκότον, καὶ πρὸς ἐρημίαν ἀφυβια, καὶ ἄπειρα δυσκολίας ἀγεννοῦς καὶ κλαυθμυρισμῶν. Διὸ καὶ τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐνοῦντο τιθεῖν· καὶ τὴν γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην τιτθεύσασαν Ἀμύκλαν ἱστοροῦσι γεγονέναι Λάκαιναν. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν, ὡς Πλάτων φησὶ, Ζώπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς, εὐδὲν τι τῶν ἄλλων διαφέροντα δούλων· τῶν δὲ Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς, οὐδὲ μισθίοις ἐποίησατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκούργος, οὐδ' ἔξῃν ἐκάστω τρέφειν, οὐδὲ παιδεύειν, ὡς ἐβούλετο, τὸν υἱὸν ἀλλὰ πάντας εὐθύς ἐπταετείς γενομένους παραλαμβάνοντες

αὐτοῖς, εἰς ἀγύλας πατελόχιστα, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους, μετ' ἀλλήλων εἰδίξο συμπαίξων καὶ συσχολάζων. Ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρίστατο τῆς ἀγύλας τὰ τῆ φρονῶν διαφέροντα καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῆ μάχασθαι· καὶ πρὸς τοῦτον ἀφείρων, καὶ προστάκτοντα ἠκροῦντο, καὶ κολάζοντος ἠαρτίρον, ὥστε τὴν παιδείαν εἶναι μαλέτην ἐπιπαιδείας. Πρεσβύτους δὲ οἱ πρεσβύτεροι παίζοντες αὐτοῖς, καὶ τὰ πολλὰ μάχας τινὰς ἐμβάλλοντες ἀπὸ καὶ φιλονεικίας, οὐ παρέργως καταμάνθανον, ὅποῖός ἐστι τὴν φύσιν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ τολμῶν καὶ μὴ φοβομαχεῶν ἐν ταῖς ἀμίλλαις. Γράμματα μὲν οὖν ἔπειτα τῆς χρῆας ἐμάνθανον· ἢ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἀρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερῶν παροῦντα, καὶ τιμῆν μαχομένον. Αἱ δ' οὖ καὶ τῆς ἡλικίας προαρχομένης ἐπιτενον αὐτῶν τὴν ἀσκησιν, ἐν χρόνῳ τε κείροντας, καὶ βελτίων ἀνεποδῆτους, παίζων τε γυμνοῖς εἰς τὰ πολλὰ συνεδίξοντες. Γινόμενοι δὲ δωδεκαεταῖς, ὅπου χιτῶν ἤδη δεπέλον, ἐν ἰμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες ἀνυμηροὺ τὰ σώματα, καὶ λουτρῶν καὶ αἰσιμμάτων ἀπειροί· πλὴν ὄλγας ἡμίρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετέχον. Ἐκάθευδον δὲ ὁμοῦ κατ' ἰση καὶ ἀγύλην, ἐπὶ στιβάδων, ἃς αὐτοὶ συνεφόρον, τοῦ περὶ τὸν Εὐρώταν περικύτος καλῶμον τὰ ἄκρα ταῖς χερσὶ ἀνευ σιδήρου κατακλιάσαντες. Ἐν δὲ τῆ χειμῶνι τοῦ λεγομένου λυκοφάνους ἐπαβάλλοντο, καὶ καταμηνύοντα ταῖς στιβάσι, θερμαντικῶν ἔχον τι τῆς ὕλης δοκούσης.

XVII. Ἢδη δὲ τοῖς τηλικούτοις ἐρασταὶ τῶν εὐδαίμων νῆων συναντιστρέφοντο, καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι καὶ μᾶλλον, ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ μαχε

παρέργως, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε μήτε καιρὸν ἀπολείπεσθαι, μήτε χωρίον ἔρημον τοῦ νουθετοῦντος τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ κολάζοντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παιδονόμος ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐτάττετο· καὶ κατ' ἀγέλας αὐτοὶ προΐσταντο τῶν λεγομένων εἰρένων ἀεὶ τὸν σωφρονέστατον καὶ μαχιμώτατον. Εἴρενας δὲ καλοῦσι τοὺς ἔτος ἤδη δεῦτερον ἐκ παιδῶν γεγονότας· μελλείρενας δὲ τῶν παιδῶν τοὺς πρεσβυτάτους. Οὗτος οὖν ὁ εἶρην, εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, ἄρχεται τῶν ὑποτιταγμένων ἐν ταῖς μάχαις, καὶ κατ' οἶκον ὑπηρέταις χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐπιτάσσει δὲ τοῖς μὲν ἀδροῖς, ξύλα φέρειν, τοῖς δὲ μικροτέροις, λάχανα. Καὶ φέρουσι κλέπτοντες, οἱ μὲν, ἐπὶ τοὺς κήπους βαδίζοντες, οἱ δὲ, εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια παρεισρέοντες εὐ μάλα πανούργως καὶ πεφυλαγμένως· ἂν δ' ἄλῳ, πολλὰς λαμβάνει πληγὰς τῇ μᾶστιγι, ῥαθύμως δοκῶν κλέπτειν καὶ ἀτέχνως. Κλέπτουσι δὲ καὶ τῶν σιτίων ὅ, τι ἂν δύνωνται, μανθάροντες εὐφυῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς καθεύδουσιν, ἢ ῥαθύμως φυλάσσουσι. Τῷ δὲ ἀλόντι ζημίαι πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. Γλίσχρον γὰρ αὐτοῖς ἐστὶ δεῖπνον, ὅπως δι' αὐτῶν ἀμινόμενοι τὴν ἔνδειαν, ἀναγκάζονται τολμᾶν καὶ πανουργεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν ἔργον τῆς ὀλιγοσιτίας· πάρεργον δὲ φασὶ τὴν τῶν σωμάτων αὐξησιν. Φέρεται γὰρ εἰς μήκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν σχῆ διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν ἐπὶ πλήθους τροφῆς εἰς βᾶθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδίξῃ διὰ κορυφότητα, τοῦ σώματος ἐκλύτως καὶ ῥαδίως ἐπιδιδόντος. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ καλοῦς δοκεῖ ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενοι μᾶλλον ἔξαις ὑπακούουσι πρὸς τὴν διάρθρωσιν· αἱ δ' ὀγκώδεις καὶ πολὺ

τροφοι διὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τῶν ἐν τῷ κύειν καθαιρομένων γυναικῶν ἰαχνὰ μὲν, εὐσιδῆ δὲ καὶ γλαφυρὰ γίνεται τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς ὕλης κρατουμένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τυποῦντος. Ἄλλὰ γὰρ ἡ μὲν αἰτία τοῦ συμβαίνοντος ἐν μέσῳ προκρίσθω σκοπεῖν.

XVIII. Οὕτω δὲ κλέπτουσι πεφροντισμένως οἱ παῖδες, ὥστε λέγεται τις ἤδη σκύμνον ἀλώπεκος κεκλοφῶς, καὶ τῷ τριβωνίῳ περιστέλλων, σπαρασσόμενος ὑπὸ τοῦ θηρίου τὴν γαστέρα τοῖς ὄνυξι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν, ὑπερ τοῦ λαθεῖν ἐγκατεργῶν ἀποθανεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν οὐδ' ἀπὸ τῶν νῦν ἐρήβων ἄπιστόν ἐστιν, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας ἐωράκαμεν ἐναποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Δειπνήσας δὲ ὁ εἶρην κατακείμενος, τῷ μὲν ἔσαι προσέταξε τῶν παιδῶν, τῷ δὲ ἐρώτημά τι προὔβαλε, πεφροντισμένης δεόμενον ἀποκρίσεως· οἷον, Ὅστις ἄριστος ἐν τοῖς ἀνδράσι, ἢ Ποία τις ἢ τοῦδε προὔξις. Ἐκ τούτου δὲ καὶ κρίνειν τὰ καλὰ καὶ πολυπραγματεῖν αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς ἐβίβλοτο περὶ τῶν πολιτῶν. Τὸ γὰρ, ἐρωτηθέντα, Τίς πολίτης ἀγαθός, ἢ Τίς οὐκ εὐδόκιμος, ἀπορεῖν τοῦ ἀποκρίνασθαι, νωθροῦς ἐποιοῦντο καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀφιλοτίμου ψυχῆς σημειῖον. Ἔδει δὲ τὴν ἀπόκρισιν καὶ μετ' αἰτίας εἶναι καὶ ἀποδείξεως εἰς βραχύν τινα συνηγμένης λόγον καὶ σύντομον· ὁ δὲ πλημμελῶς ἀποκρινάμενος ἐκολάζετο, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τοῦ εἴρενος εἰς τὸν ἀντίχειρα. Πολλάκις δὲ καὶ πρεσβυτέρων παρόντων καὶ ἀρχόντων, ὁ εἶρην ἐκόλαζε τοὺς παῖδας, ἀπόδειξις θιδούς, εἰ μετὰ λόγου, καὶ ὡς δεῖ, κολάζει. Καὶ κολάζων μὲν, οὐκ ἐκωλύετο· τῶν δὲ παιδῶν ἀπελθόντων, εὐθύνας ὑπεῖχεν, εἰ τραχύτερον τοῦ δέοντος ἐπετίμησεν, ἢ τούναντι

ἐκλαλυμένως καὶ ἀτόνως. Ἐκοινώνουν δ' οἱ ἐρασταὶ τοῖς παισὶ τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρα· καὶ λέγεται ποτε, παιδὸς ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγεννῆ προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν ἐραστὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ τοῦ ἐρᾶν ἐγκεκριμένου παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθεένων ἐρᾶν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας, τὸ ἀντερᾶν οὐκ ἦν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες, καὶ διπέλον κοινῇ σπουδάζοντες, ὅπως ἀριστον ἀπεργάσαντο τὸν ἐρώμενον.

XIX. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας καὶ λόγῳ χρῆσθαι πικρίαν ἔχοντι μεμιγμένην χάριτι, καὶ πολλὴν ἀπὸ βραχείας λέξεως ἀναθωρήσιν. Τὸ μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα μικρὰν ἔχειν ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Λυκοῦργος, ὡς εἴρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τούναντίον, ἀπ' εὐτελοῦς καὶ ὀλίγης λέξεως, εἰς πολλὴν καὶ περιττὴν κατεσκεύασε διάνοιαν, τῇ πολλῇ σιωπῇ τοὺς παῖδας ἀποφθεγματικούς καὶ πεπαιδευμένους πρὸς τὰς ἀποκρίσεις μηχανώμενος. Ὡς γὰρ τὸ σπέρμα τῶν πρὸς τὰς σπουδῆς ἀκολάστων ἄγονον ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἄκαρπὸν ἐστίν, οὕτως ἢ πρὸς τὸ λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τὸν λόγον ποιῆι καὶ ἀνόητον. Ἄγισ μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, σκώπτουτος Ἀττικοῦ τινος τὰς Λακωνικὰς μαχαίρας εἰς τὴν μικρότητα, καὶ λέγοντος, ὅτι φαιδῶς αὐτὰς αἰ θαυματοποιῶν καταπίνουσιν ἐν τοῖς θεάτροις, „Καὶ μὴν μάλιστα (εἶπεν) ἡμεῖς ἐφικνούμεθα τοῖς ἐγχειριδίοις τῶν πολεμίων.“ Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λόγον ὁρῶ τὸν Λακωνικόν, βραχὺν μὲν εἶναι δοκοῦντα, μάλιστα δὲ τῶν πραγμάτων ἐφικνούμενον, καὶ τῆς διανοίας ἀπτόμενον τῶν ἀκροωμένων. Καὶ γὰρ ὁ Λυκοῦργος αὐτὸς βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός, εἰ δεῖ τεκμαίρεσθαι τῷ

ἀπομνημονεύμασιν· οἷόν ἐστι τὸ περὶ τῆς πολιτείας, πρὸς τὸν ἀξιούντα ποιεῖν δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει· „Σὺ γὰρ (ἔφη) πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν.“ Καὶ τὸ περὶ τῶν θυσιαῶν, πρὸς τὸν πυθόμενον, διὰ τί μικρὰς οὕτω καὶ εὐτελεῖς ἔταξεν· „Ἴνα μὴ ποτε (ἔφη) τιμῶντες τὸ θεῖον διαλίπωμεν.“ Καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων, ταῦτα μόνον μὴ κωλύσαντος ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεῖρ οὐκ ἀνατείνεται. Φέρονται δ' αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀποκρίσεις τοιαῦται πρὸς τοὺς πολίτας. Πῶς ἂν πολεμίων ἔφοδον ἀλεξοίμεθα; „Ἄν πτωχοὶ μὲνῃτε, καὶ μὴ μέσδω ἄτερος θατέρω ἐρατέητε.“ Καὶ πάλιν περὶ τῶν τειχῶν· „Οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἅτις ἀνδράσι, καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται.“ Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπιστῆσαι ῥάδιον, οὔτε πιστεῦσαι.

XX. Τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων διαβολῆς δείγματα τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστί. Λεωνίδας ὁ βασιλεὺς, ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων οὐκ ἀχρήστων διαλεχθέντος· „Ὡ ξένη, εἶπεν, οὐκ ἐν δέοντι χρεῖη τῶν δέοντι.“ Χαρίλαος δὲ, ὁ ἀδελφιδεὺς τοῦ Λυκούργου, περὶ τῆς ὀλιγότητος αὐτοῦ τῶν νόμων ἐρωτηθεὶς, εἶπεν, ὡς „Οἱ λόγοις μὴ χρώμενοι πολλοῖς οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν.“ Ἀρχιδαμίδας δὲ, μεμφομένῳ τινῶν Ἐκαταῖον τὸν σοφιστὴν, ὅτι παραληφθεὶς εἰς τὸ συσσίτιον οὐδὲν ἔλεγεν, „Ὁ εἰδὼς, ἔφη, λόγον, καὶ καιρὸν οἶδεν.“ Ἄ δὲ τῶν πικρῶν ἔφη ἀπομνημονευμάτων οὐκ ἀμοιρεῖν χάριτος, τοιαῦτ' ἐστί. Δημάρατος, ἀνθρώπου πονηροῦ κόπτοντος αὐτὸν ἀκαίροις ἐρωτήμασι, καὶ δὴ τοῦτο πολλὰκις ἐρωτῶντος, Τίς ἄριστος Σπαρτιατῶν; ἔφη· „Ὁ

τὴν ἀνομοιοτάτος.“ Ἅγις δὲ, ἐπαινούντων τινῶν τοὺς Ἥλειους, ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας· „Καὶ τί μέγα (ἔφη) Ἥλειοι ποιοῦντι, δι' ἐτῶν πέντε ἡμέρα μιᾷ χρώμενοι τῇ δικαιοσύνῃ;“ Θεόπομπος δὲ, ξένου τινὸς εὐνοίαν ἐνδεικνυμένου, καὶ φάσκοντος, ὡς παρὰ τοῖς αὐτοῦ πολίταις φιλολόκων καλεῖται· „Καλὸν ἦν τοι (εἶπεν) ὦ ξένη, φιλοπολίταν καλεῖσθαι.“ Πλειστώναξ δὲ ὁ Πανσανίου, φήτορος Ἀθηναίου τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμαθεῖς ἀποκαλοῦντος, „Ὀρθῶς (ἔφη) λέγεις· μόνοι γὰρ Ἑλλήνων ἄμμες οὐδὲν κακὸν μεμαθήκαμεν παρ' ὑμῶν.“ Ἀρχιδαμίδας δὲ πρὸς τὸν πνυθόμενον, Πόσοι εἰσὶ Σπαρτιάται; „Ἰκανοὶ (εἶπεν) ὦ ξένη, τοὺς κακοὺς ἀπερύνειν.“ Ἔστι δὲ καὶ τοῖς μετὰ παιδιᾶς εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν τεκμήρασθαι τὸν ἐθισμόν. Εἰθίζοντο γὰρ μηδέποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρέργως, μηδ' ἀφιέναι φωνήν, ἥτις οὐκ ἀμωσγέπως ἔχει τινὸς θεωρίας ἀξίαν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ μιμουμένου τὴν ἀηδὸνα παρακαλούμενος, „Αὐτᾶς (ἔφη) ἄκουκα τήνας.“ ὁ δ' ἀναγνοὺς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο·

Σβεννύντας ποτὲ τούσδε τυραννίδα χάλκκος Ἄρης

ἔϊλε· Σελινοῦντος δ' ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

„Δικαίως (εἶπε) τεθνήκαντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέναι ὅλον αὐτὰν κατακαῆμεν.“ Νεανίσκος δὲ πρὸς τὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ δώσειν ἀλεκτρούνας θνήσκοντας ἐν τῷ μάχεσθαι· „Μὴ σύγες (εἶπεν), ἀλλὰ δός μοι τῶν ἀποκτεινόντων ἐν τῷ μάχεσθαι.“ Ἄτερος δὲ τις ἰδὼν θασκύνοντας ἐν ἀποχωρήσει ἐπὶ δίφρων ἀνθρώπους· „Μὴ γένοιτο (εἶπεν) ἐνταῦθα καθίσαι, ὅθεν οὐκ ἔστιν ὑπεξανασιῆναι πρεσβυτέρῳ.“ Τὸ μὲν οὖν τῶν ἀπορθημάτων εἶδος ἦν τοιοῦτον, ὥστε λέγειν τινὰς οὐκ αὐτό

πως, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ τὸ φιλογυμναστῆσθαι λακωνίζειν.

XXI. Ἡ δὲ περὶ τὰς ᾠδὰς καὶ τὰ μέλη παιδεύσεις οὐχ ἥτιον ἐσπουδάξεται τῆς ἐν τοῖς λόγοις εὐτελείας καὶ καθαριότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμοῦ, καὶ παραστατικὸν ὁρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς· καὶ ἡ λέξις ἦν ἀφελῆς καὶ ἀθροῦπιος ἐπὶ πράγμασι σεμνοῖς καὶ ἡθλοποιοῖς. Ἐπαινοὶ γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, εὐδαιμονιζομένων· καὶ ψόγοι τῶν τρεσάντων, ὡς ἀλγεῖνόν καὶ κακοδαίμονα βιούντων βίον, ἐπαγγελία τε καὶ μεγαλαυχία πρὸς ἀρετὴν, πρόπουσα ταῖς ἡλικίαις· ὧν, ἔνεκα δείγματος, οὐ χεῖρόν ἐστιν ἐν τι προσηνεῖσθαι. Τριῶν γὰρ χορῶν κατὰ τὰς τρεῖς ἡλικίας συνισταμένων ἐν ταῖς ἑορταῖς, ὁ μὲν τῶν γερόντων ἀρχόμενος ἦδεν·

Ἄμμες πῶς ἡμεῖς ἀλκιμοὶ νεανίαι.

ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν·

Ἄμμες δὲ γ' εἰμὲς· αἱ δὲ λῆς, πεῖραν λάβε.

ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παιδῶν·

Ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεσθα πολλῶν κάρηνες.

Ὅπως δ' ἂν τις ἐπιστήσας τοῖς Λακωνικοῖς ποιήμασιν, ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἔνια διδασκάζεται, καὶ τοὺς ἐμβατηρίους ὁρθμοὺς ἀναλαβῶν, οἷς ἐχρῶντο πρὸς τὸν οὐλὸν ἐπάγοντες τοῖς πολεμίοις, οὐ κακῶς ἠγήσασθαι καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν Πίνδαρον τὴν ἀνδρείαν τῇ μουσικῇ συνάπτειν. Ὁ μὲν γὰρ οὕτως πεποίηκε περὶ τῶν Λακωνοειδῶν·

Ἐνθ' αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα λίγεια,

Καὶ δίκαια εὐρυάγυια — —

Πίνδαρος δὲ φησιν· Ἐνθα βουλαὶ γερόντων, καὶ νέων ἐπι-

δρῶν ἀριστεύοντι αἰχμαῖ, καὶ χοροὶ, καὶ Μοῦσα, καὶ ἄγλαΐα. Μουσικωτάτους γὰρ ἅμα καὶ πολεμικωτάτους ἀποφαίνουσιν αὐτούς.

Ἔρπει γὰρ ἅντα τῷ σιδάρεϊ τὸ καλῶς κιθαρίσδειν, ὡς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἶρηκε. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις προσθύετο ταῖς Μούσαις ὁ βασιλεὺς, ἀναμιμνήσκων, ὡς ἔοικε, τῆς παιδείας καὶ τῶν ῥήσεων, ἵνα ὡσι πρόχειροι παρὰ τὰ δευρῶ, καὶ λόγου τινὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις τῶν μαχομένων.

XXII. Τότε δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀγωγῆς ἐπανιέντες, οὐκ ἐκώλουν καλλωπίζεσθαι περὶ κόμην, καὶ κόσμον ὄπλων καὶ ἱματίων, χαίροντες, ὡσπερ ἵπποις, γανυριῶσι καὶ φρουαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Διὸ κομῶντες εὐθύς ἐκ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας, μάλιστα περὶ τοὺς κινδύνους ἐθεράπευον τὴν κόμην, λιπαράν τε φαίνεσθαι καὶ διακεκριμένην· ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λόγον περὶ τῆς κόμης, ὅτι „Τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ποιεῖ, τοὺς δ' αἰσχροὺς φοβερωτέρους.“ Ἐχρῶντο δὲ καὶ γυμνασίοις μάλιστα παρὰ τὰς στρατείας· καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν οὐχ οὕτω κεκολασμένην, οὐδ' ὑπεύθυνον τοῖς νέοις παρεῖχον, ὥστε μόνοις ἀνθρώπων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκήσεως ἀνάπαιυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. Ἦδη δὲ συντεταγμένης ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρόντων, ὁ βασιλεὺς ἅμα τὴν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο, καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελλε πᾶσι, καὶ τοὺς ἀύλητὰς ἀύλητ' ἐκέλευε τὸ Καστόρειον μέλος· ἅμα δ' ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος· ὥστε σερμῆν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι θυθμῶι τε πρὸς τὸν σὺλὸν ἐμβαινόντων, καὶ μήτε διάσπασμα ποιούντων ἐν τῇ φάλαγγι, μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ

πρώως καὶ ἰλαρῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. Οὔτε γὰρ φόβον, οὔτε θυμὸν ἐγγίνεσθαι πλεονάζοντα τοῖς οὕτω διακειμένοις εἰκὸς ἔστιν, ἀλλ' εὐσταθεῖς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θάρσους, ὡς τοῦ θεοῦ συμπαρόντος. Ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα. Καὶ φασὶ γέ τινα, χρημάτων πολλῶν ἐν Ὀλυμπίοις διδομένων αὐτῷ, μὴ δεξάμενον, ἀλλὰ πολλῶ πόνῳ καταπαλαίσατα τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὡς τις εἶπεν αὐτῷ, „Τί σοι πλεόν, ὦ Δάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης;“ φάναι μειδιάσαντα, „Πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις.“ Τρεψάμενοι δὲ καὶ νικήσαντες ἐδίωκον, ὅσον ἐββαιώσασθαι τὸ νίκημα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων, εἴτ' εὐθύς ἀνεχώρουν, οὔτε γενναῖον, οὔτε Ἑλληνικὸν ἠγούμενοι, κόπτειν καὶ φονεύειν ἀπολεγόμενους καὶ παρακχωρηκότας. Ἦν δ' οὐ μόνον καλὸν τοῦτο καὶ μεγαλόψυχον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. Εἰδότες γὰρ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτούς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιροῦσι, φεῖδονται δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μένειν τὸ φεύγειν ἠγοῦντο λυσιτελέστερον.

XXIII. Αὐτὸν δὲ τὸν Λυκούργον Ἰππίας μὲν ὁ σοφιστὴς πολεμικώτατον φησι γενέσθαι, καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατηγιῶν. Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλαμούς τῶν ἰππέων διανομὴν Λυκούργῳ προστίθησιν· εἶναι δὲ τὸν οὐλαμὸν, ὡς ἐκείνος συνέστησεν, ἰππέων πενήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τετραγώνῳ σχήματι τεταγμένων. Ὁ δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος, οὐδεμιᾶς ἀψάμενον πολεμικῆς πράξεως, ἐν εἰρήνῃ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν. Ἔοικε δὲ καὶ τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας ἢ ἐπίνοια πρῶτον καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι. Καί ται φασὶ τινες, ὡς Ἐρμιππος μνημονεύει, τὸν Λυκούργον οὐ

προσέχειν, οὐδέ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν Ἴφιτον, ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον· ἀκούσαι δὲ φωνὴν ὡσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπισθεν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντος, ὅτι τοὺς πολίτας οὐ προτρέπεται κοινωνεῖν τῆς πανηγύρεως· ὡς δὲ, μεταστραφέντος, οὐδαμοῦ φανερός ὁ φθεγξάμενος ἦν, θεῖον ἠγησάμενον, οὕτω πρὸς τὸν Ἴφιτον τραπέσθαι, καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἐορτὴν, ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστήσαι.

XXIV. Ἡ δὲ παιδεία μέχρι τῶν ἐνηλίκων διέτεινεν. Οὐδεὶς γὰρ ἦν ἀφριμένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ' οἷον ἐν στρατοπέδῳ τῇ πόλει καὶ δίαιταν ἔχοντες ὠρισμένην, καὶ διατριβὴν περὶ τὰ κοινὰ, καὶ ὅλως νομίζοντες οὐχ αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι, διετέλουν· εἰ μὴ τι πράττειν ἕτερον εἴη προσισταγμένον, ἐπισκοποῦντες τοὺς παῖδας, καὶ διδάσκοντές τι τῶν χρησίμων, ἢ μανθάνοντες αὐτοὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ γὰρ ἐν τι τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ μακαρίων, ἃ παρεσκευάκει τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ὁ Λυκούργος, ἀφθονίαν σχολῆς, οἷς τέχνης μὲν ἀψασθαι βαναύσου τὸ παράπαν οὐκ ἐφίετο· χρηματισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντας ἐργώδη καὶ πραγματείαν, οὐδ' ὅτιοῦν ἔδει, διὰ τὸ κομιδῇ τὸν πλοῦτον ἄζηλον γεγονέναι καὶ ἄτιμον. Οἱ δὲ εἰλωτες αὐτοῖς εἰργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν τὴν εἰρημένην τελοῦντες. Ἐπιδημῶν δὲ τις Ἀθήνησι, δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυνθόμενός τινα δίκην ἀργίας ὠφληκότα βαδίζεν ἀθυμοῦντα, καὶ προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν φίλων συναχθόμενων καὶ βαρέως φερόντων, ἔδειτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ, τίς ἐστίν ὁ τὴν ἐλευθερίας ἐαλωκῶς δίκην. Οὕτω δουλοπρεπὲς ἠγῶντο τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν. Δι-

καὶ δὲ, ὡς εἰκόσ, ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι, μήτε πλεονεξίας, μήτ' ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δ' ἐν εὐπορίᾳ, καὶ φραστώνης δι' εὐτέλειαν γεγενημένης. Χοροὶ δὲ καὶ θάλλαι καὶ εὐαχίαι, καὶ διατριβαὶ περὶ τὴν θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λέσχας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπεχωρίαζον, ὅτε μὴ στρατευόμενοι τύχοιεν.

XXV. Οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τριάκοντα ἐτῶν τὸ παρῶπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγορὰν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις αἰσχρὸν ἦν συνεχῶς ὀρεῖσθαι περὶ ταῦτα διατρίβουσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀναστρέφουσθαι. Καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ἐπιβικῶς ἐσχόλαζον μετ' ἀλλήλων, οὐδενὸς μεμνημένοι τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρῆσαν ἀγοραίων συντελούντων· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον, ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν, ἢ τῶν αἰσχρῶν ψέγειν, μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος ἑλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκράτως ἀυστηρὸς ὁ Λυκούργος· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ γέλωτος ἀγαλμάτιον ἐκείνου ἰδρύσασθαι Σωσίβιος ἱστορεῖ, τὴν παιδίαν, ὡσπερ ἠδυσμα τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης, ἐμβαλόντα κατὰ καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. Τὸ δ' ὅλον, εἰθίξε τοὺς πολίτας μὴ βούλοσθαι, μήτ' ἐπίστασθαι κατ' ἴδιαν ζῆν, ἀλλ' ὡσπερ τὰς μελίττας, τῷ κοινῷ συμφυεῖς ὄντας ἀεὶ, καὶ μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἄρχοντα, μικροῦ δεῖν ἐξουσιᾶς ἐαυτῶν ὑπὲρ ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοτιμίας, ὅλους εἶναι τῆς πατρίδος· ὡς ἔστι καὶ φωναῖς τισιν αὐτῶν ἀποθεωρῆσαι τὴν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ Παιδάργητος, οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, ἀπῆει μάλα φαι-

δρῶς, ὡσπερ χαίρων, ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἢ πόλις ἔχει. Πεισιστρατίδας δὲ ὁ πρεσβύων πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγούς μαθ' ἑτέρων, ἐρομένων αὐτῶν, πότερον ἰδίᾳ πάρισιν, ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν, „Αἶκα τύχωμες, δημοσίᾳ· αἶκα ἀποτύχωμες, ἰδίᾳ.“ Ἡ δὲ Βρασιίδου μήτηρ Ἀργιλεωνίς, ὡς ἀφικόμενοί τινες εἰς Λακεδαιμόνα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσῆλθον πρὸς αὐτήν, ἠρώτησεν, εἰ καλῶς ὁ Βρασιίδας ἀπέθανε, καὶ τὰς Σπάρτας ἀξίως· μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα, καὶ λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἢ Σπάρτη· „Μὴ λέγετε, εἶπεν, ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασιίδας· πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαιμόνων ἔχει τήνου κάρφονας.

XXVI. Τοὺς δὲ γέροντας αὐτὸς μὲν, ὡς εἴρηται, κατέστησε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μετασχόντων τοῦ βουλευματος· ὕστερον δὲ, ἀντὶ τοῦ τελευτῶντος, ἔταξε καθιστάναι τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα τῶν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων. Καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγῶνων οὗτος εἶναι, καὶ περιμαχητότατος· οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστον, οὐδ' ἐν ἰσχυροῖς ἰσχυρότατον, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σώφροσιν ἄριστον καὶ σωφρονέστατον ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν τῆς ἀρετῆς διὰ βίου τὸ σύμπαν, ὡς εἰπεῖν, κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας, καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. Ἐγένετο δὲ ἡ κρίσις τόνδε τὸν τρόπον. Ἐκκλησίας ἀθροισθείσης, ἄνδρες αἵρετοὶ καθείργοντο πλησίον εἰς οἴκημα, τὴν μὲν ὄψιν οὐχ ὀρῶντες, οὐδ' ὀρώμενοι, τὴν δὲ κραυγὴν μόνον ἀκούοντες ἐκκλησιαζόντων. Βοῆ γὰρ, ὡς τᾶλλα καὶ τοὺς ἀμιλλωμένους ἔκρινον, οὐχ ὁμοῦ πάντων, ἀλλ' ἐκάστου κατὰ κλήρον εἰσαγομένου, καὶ σιωπῇ διαπορευομένου τὴν ἐν

κλησίαν. Ἐχοντες οὖν οἱ κατάκλειστοι γραμματεῖα, καθ' ἕναστον ἐπισημαίνοντο τῆς κρανῆς τὸ μέγεθος, οὐκ εἰδότες, ὅτω γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ ὅποστοσοῦν εἶη τῶν εἰδαγομένων. Ὅτω δὲ πλείστη γένοιτο καὶ μέγιστη, τοῦτον ἀνηγόρευον. Ὁ δὲ στεφανωσάμενος περιήει τοὺς θεούς· εἶποντο δὲ πολλοὶ νέοι, ζηλοῦντες τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλύνοντες, πολλαὶ τε γυναῖκες ἐγκωμιάζουσαι δι' ὠδῆς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸν βίον εὐδαιμονίζουσαι. Τῶν δὲ ἐπιτηδίων ἕκαστος αὐτῷ δεῖπνον παρατιθεὶς ἔλεγεν, ὅτι ταύτῃ ἢ πόλις σε τιμᾷ τῇ τραπέζῃ. Περιελθὼν δὲ, εἰς τὸ συσσίτιον ἀπήει· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγένετο συνήθως, δευτέρας δὲ μερίδος αὐτῷ παρατεθείσης, ἐφύλαττεν ἀράμενος· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ φιδιτίου τῶν οἰκείων παρουσῶν γυναικῶν, ἣν μάλιστα τυγχάνοι τιμῶν, προσεκαλεῖτο· καὶ διδοὺς τὴν μοῖραν ἔλεγεν, ὅτι ταύτην αὐτὸς λαβὼν ἀριστεῖον, ἐκείνη δίδωσιν, ὥστε κἀκείνην, ζηλουμένην ὑπὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν.

XXVII. Καὶ μὴν καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς ἄριστα διέκόσμησεν αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δευσιδαιμονίαν ἅπασαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλησίον ἔχειν τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε, συντρόφους ποιῶν ταῖς τοιαύταις ὄψεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ ταράττεσθαι, μηδ' ὀρθῶδεῖν τὸν θάνατον, ὡς μαίνοντα τοὺς ἀψαμένους νεκροῦ σώματος, ἢ διὰ τάφων διελθόντας. Ἐπειτα συνθάπτειν οὐδὲν εἴασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντες τὸ σῶμα, περιέστελλον. Ἐπιγράψαι δὲ τοῦνομα θάψαντας οὐκ ἔειπεν τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ, καὶ γυναικὸς ἱερᾶς ἀποθανόντων. Χρόνον δὲ πένθους ὀλίγον προσώρισεν.

ἡμέρας ἔνδεκα τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας ἔδωκε Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἀργόν, οὐδ' ἀφαιμένον, ἀλλὰ πᾶσι κατεμίγνυε τοῖς ἀναγκαίοις ἀρετῆς τινα ζῆλον, ἢ κακίας διαβολήν· καὶ κατεπίκουρον παραδειγμάτων πλήθει τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν ἐντυγχάνοντας ἀεὶ καὶ συντρεφομένους, ἄγασθαι καὶ κατασχηματίζεσθαι ἴοντες πρὸς τὸ καλόν. Ὅθεν οὐδ' ἀποδημεῖν ἔδωκε τοῖς βουλομένοις καὶ πλανᾶσθαι, ξενικὰ συνάγοντας ἡθῆ, καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδευτῶν, καὶ πολιτευμάτων διαφορᾶν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθροιζομένους ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, καὶ παρσιρέοντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήλαυνεν, οὐχ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ, δεδιὼς, μὴ τῆς πολιτείας μιμηταὶ γένωνται, καὶ πρὸς ἀρετὴν τι χρήσιμον ἐκμάθωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅπως μὴ διδάσκαλοι κακοῦ τινος ὑπάρξωσιν. Ἀμα γὰρ ξένοις σώμασιν ἀνάγκη λόγους ἐπισιέναι ξένους· λόγοι δὲ καινοὶ κρίσεις καινὰς ἐπιφέρουσιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη πάθῃ πολλὰ φύεσθαι, καὶ προαιρέσεις ἀπαδούσας πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν. Διὸ μᾶλλον ὤπτεο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως ἡθῶν οὐκ ἀναπλησθήσεται πονηρῶν, ἢ σωμάτων νοσερῶν ἔξωθεν ἐπισιόντων.

XXVIII. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδὲν ἐστὶν ἀδικίας ἵχνος οὐδὲ πλονεξίας, ἢν ἐγκαλοῦσιν ἔτιοι τοῖς Λυκούργου νόμοις, ὡς ἱκανῶς ἔχουσι πρὸς ἀνδρείαν, ἐνδεῶς δὲ πρὸς δικαιοσύνην. Ἡ δὲ καλουμένη κρυπτία παρ' αὐτοῖς, εἶγε δὴ καὶ τοῦτο τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων ἐν ἐστίν, ὡς Ἀριστοτέλης ἰστόρηκε, ταύτην ἂν εἶη καὶ τῷ Πλάτωνι περὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐνεργασμένη δόξαν. Ἦν δὲ τοιαύτη· τῶν νέων οἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου τοὺς μάλιστα νοῦν ἔχουσιν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν

ἄλλον ἄλλοσ' ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ τροφήν ἀναγκαίαν, ἄλλο δὲ οἶδιν· οἱ δὲ μεθ' ἡμέραν μὲν εἰς ἀσυνδήλους δι' ἰσπειρόμενοι τόπους, ἀπέκρυπτον ἑαυτούς καὶ ἀνεπαύοντο, νύκτωρ δὲ κατιόντες εἰς τὰς ὁδοὺς, τῶν εἰλώτων τὸν ἀλισκόμενον ἀπέσφαττον. Πολλάκις δὲ καὶ ταῖς ἀγροῖς ἐπιπορευόμενοι, τοὺς ῥωμαλεωτάτους καὶ κρατίστους αὐτῶν ἀνήρουν. Ὡσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐν τοῖς Ἡελοπονησιακοῖς ἱστορεῖ, τοὺς ἐπ' ἀνδρείῃ προκριθεὶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, στεφανώσασθαι μὲν ὡς ἔλευθέρους γεγονότας, καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν θεῶν ἱερά, μικρὸν δὲ ὑστερον ἀπαντίας ἀφανεῖς γενέσθαι, πλείονας ἢ διαχιλίους ὄντας ὡς μήτε παραχρῆμα, μήτε ὑστερον ἔχειν τι ἄλγιν, τῷ τρόπῳ διεφθάρσαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστα φησι καὶ τοὺς ἐφόρους, οὕτω εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσι πρῶτον, τοῖς εἰλώσι καταγγέλλειν πόλεμον, οὕτω εὐαγῆς ἢ τὸ ἀνελεῖν. Καὶ τῆλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥστε καὶ πένειν ἀναγκάζοντες ποῖον ἄκρατον, εἰς τὰ συσσίτια παρεισήγον, ἐπιδικαζόμενοι τὸ μεθύειν οἶον ἐστὶ τοῖς νέοις. Καὶ ᾠδὰς ἐκέλευον ᾄδειν, καὶ χοροῖς χορεύειν ἀγινεῖς καὶ καταγυλάστους, ἀπεχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διὸ καὶ φασὶν ὑστερον ἐν τῇ Θηβυαίῳ εἰς τὴν Λακωνικὴν στρατείῃ τοὺς ἰλισκομένους εἰλώτας, κελευομένους ᾄδειν τὰ Τερπιάδρου καὶ Ἀλκμάνου καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος, παραιτεῖσθαι, μάλιστα οἷα ἐθέλειν τὰς δεσποσύνας. Ὡστε τοὺς λέγοντας, ἐν Λακεδαιμόνι καὶ τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δούλον μάλιστα δούλον, ἐν φασὶν ἰσχυρῶς τεθεωρημέναι τὴν διαφορὰν. Τὰς μὲν οὖν

υνεπιθέσθαι τοὺς εἰλωτας μετὰ Μεσσηνίων ἱστοροῦσι, καὶ πλεῖστα κακὰ τὴν χώραν εἰργάσθαι, καὶ μέγιστον ἢ πόλει περιστῆσαι κίνδυνον. Οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε προσείην Λυκούργῳ μαρὸν οὕτω τὸ τῆς κρυπτίας ἔργον, πρὸ τῆς ἄλλης αὐτοῦ προύτητος καὶ δικαιοσύνης τεκμαιρόμενος τὸν τρόπον, ᾧ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπεμαρτύρησε.

XXIX. Κατειλημμένων δὲ ἤδη τοῖς ἐθισμοῖς τῶν υριωτάτων ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τῆς πολιτείας ἐκτεθραμμένης ἰκανῶς, καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτὴν καὶ σώζειν δι' ἑαυτῆς, ὡσπερ ὁ Πλάτων φησὶν, ἐπὶ τῷ κόσμῳ, γενομένων καὶ κινήσεντι τὴν πρώτην κίνησιν, εὐφρανθῆναι τὸν θεόν, ὥτως ἀγασθῆναι καὶ ἀγαπήσασ τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν ἔργῳ γενομένης καὶ ὁδῷ βαδιζούσης, τεθύμησεν, ὡς ἀνοστὸν ἐξ ἀνθρωπίνης προνοίας, ἀθάκτον αὐτὴν ἀπολιπεῖν, καὶ ἀκίνητον εἰς τὸ μέλλον. Συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, τὰ μὲν ἄλλα μετρίως εἶπεν ἔφη καὶ ἰκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν τῆς ὀλέως· ὁ δὲ κυριώτατόν ἐστι καὶ μέγιστον, οὐκ ἂν ἐξεργασθῆναι πρότερον πρὸς αὐτούς, ἢ χρήσασθαι τῷ θεῷ. Ἔειπεν οὖν ἐκείνους ἐμμένειν τοῖς καθεστῶσι νόμοις, καὶ μηδὲν ἀλλάσσειν, μήτε μετακινεῖν, ἕως ἐπάνεισιν ἐκ Δελφῶν αὐτός. Ἐπανελθὼν γὰρ, ὅ, τι ἂν τῷ θεῷ δοκῆ, οἰήσιν. Ὁμολογούντων δὲ πάντων καὶ κλυδόντων βαλλεῖν, ὄρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόνων, ἔπειτα παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἐμμενεῖν καὶ χρῆσασθαι τῇ καθεστῶσῃ πολιτεία, μέχρις ἂν ἐπανέλθῃ ὁ Λυκούργος, ἀπῆρσεν εἰς Δελφούς. Παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ μαντεῖον, καὶ τῷ θεῷ θύσας, ἠρώτησεν, εἰ καὶ ὡς οἱ νόμοι καὶ ἰκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν ὀλέως κείμενοι τυγχάνουσιν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ

θεοῦ, καὶ τοὺς νόμους καλῶς κέεσθαι, καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμαντῶν τῆ Δικουόργου χρημάτων πολιτείῃ, τὸ μόντευμα γραφάμενος, εἰς Σπάρτην ἀπέστειλεν. Αὐτός δὲ τῆ θῆν πάλιν θύσας, καὶ τοὺς φίλους ἀσπασάμενος καὶ τὸν υἱόν, ἔγνω μὴκέτι τοῖς πολίταις ἀρεῶναι τὸν ὄρκον, αὐτοῦ δὲ καταλύσαι τὸν βίον δικουσίως, ἡλικίας γεγονότως, ἐν ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ κηπαῦσθαι βουλευμένοις ὠραῖόν ἐστι, καὶ τῶν παρὶ αὐτὸν ἰκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν ἔχειν δοκοῦντων. Ἐταλεύτησεν οὖν ἀποκαρταρήσας, ἡγοούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολλεῖντον εἶναι, μηδ' ἀργὸν τὸ τοῦ βίου τέλος, ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μαρίδι καὶ πράξεως γυνόμενον. Αὐτῆ τε γὰρ, βειρησασμένη τὰ κάλλιστα, τὴν τελευταίην ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τοῖς πολίταις, ὡς διὰ τοῦ βίου παροσκύσασθαι καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλασσε τὸν θάνατον ἀπολείπειν, ὁμαμοπόσι χρῆσθαι τῆ πολιτείῃ, μέχρις ἂν ἐκείνος ἐπιανίθῃ. Καὶ οὐ διεφύεσθαι τῶν λογισμῶν. Τοσοῦτον γὰρ ἐπρώτευσεν ἢ πόλις τῆς Ἑλλάδος εὐνομία καὶ δόξη, χρόνῃ ἐτῶν πεντακοσίῳ τοῖς Δικουόργου χρησαμένη νόμοις, οὓς δεκατεσσάρων βασιλείων, μετ' ἐκείνων εἰς Ἄγων τὸν Ἀρχιδάμου γυνόμενον, οὐδεὶς εἰνήσεν. Ἡ γὰρ τῶν ἐφόρων κατὰστασις, οὐκ ἄνεσις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τῆς πολιτείας, καὶ δοκοῦσα πρὸς τοῦ δήμου γεγονέναι, σφοδροτέραν ἐποίησε τὴν ἀριστεκρατίαν

XXX. Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος, εἰσαφύη νόμους πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος πλεονεξία καὶ πλοῦτος ἕηλος ἐπίβη, διὰ Λύσανδρον· ὅς, αὐτός ὦν ἀνάλωτος ὑπὸ χρημάτων, ἐνέπλησε τὴν πατρίδα φιλοπλουτίας καὶ τρυφῆς, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐκ τοῦ

πολέμου καταγαγῶν, καὶ τοὺς Λυκούργου καταπολιτευ-
 σάμενος νόμους. Ὡν ἐπικρατούντων πρότερον, οὐ πό-
 λεως ἢ Σπάρτη πολιτείαν, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σο-
 φοῦ βίον ἔχουσα, μᾶλλον δ', ὡσπερ οἱ ποιηταὶ τὸν Ἡρα-
 κλέα μυθολογοῦσι δέρμα καὶ ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμέ-
 νην ἐπιπορεύεσθαι, κολάζοντα τοὺς παρανόμους καὶ θη-
 ριώδεις τυράννους, οὕτως ἢ πόλις ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς
 καὶ τρίβωνος ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἐκούσης καὶ βουλο-
 μένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστείας καὶ τυραννίδας ἐν
 τοῖς πολιτεύμασι, καὶ πολέμους ἐβράβειε, καὶ στάσεις
 κατέπαυε, πολλάκις οὐδ' ἀσπίδα κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἔνα
 πέμπασα πρεσβευτήν, ᾧ πάντες εὐθύς ἐποίουν τὸ προς-
 τασσόμενον, ὡσπερ αἱ μέλισσαι φανέντος ἡγεμόνος,
 συντρέχοντες καὶ κατακοσμούμενοι. Τοσοῦτον περιῆν
 εὐνομίας τῇ πόλει καὶ δικαιοσύνης. "Ὅθεν ἔγωγε θαυμά-
 ζω τῶν λεγόντων, ὡς ἄρχεσθαι μὲν ἤδεσαν, ἄρχειν δ'
 οὐκ ἐπίσταντο Λακεδαιμόνιοι· καὶ τὸν Θεοπόμπου τοῦ
 βασιλέως ἐπαινούντων λόγον, ὃς, εἰπόντος τινὸς, σώζε-
 σθαι τὴν Σπάρτην διὰ τοὺς βασιλεῖς ἀρχικούς γεγονότας,
 „Μᾶλλον (εἶπε) διὰ τοὺς πολίτας πειθαρχικούς ὄντας·“
 οὐ γὰρ ἀκούειν ὑπομένουσι τῶν προστατεῖν μὴ δυναμέ-
 νων. Ἄλλ' ἢ πειθαρχία μάθημα μὲν ἐστὶν ἄρχοντος
 (ἐμποιεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων τὸ καλῶς ἔπασθαι· καὶ κα-
 θάπερ ἵπικῆς τέχνης ἀποτελεσμα, πρᾶον ἵππον καὶ
 πειθήνιον παρασχεῖν, οὕτω βασιλικῆς ἐπιστήμης ἔργον,
 εὐπειθειαν ἐργάσασθαι). Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ εὐπει-
 θειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν ἐνβριγάζοντο τοῖς ἄλλοις τοῦ ἄρ-
 χεσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς. Ἦιτον γὰρ οὐ ναῦς, οὔτε
 χρήματα παρ' αὐτῶν, οὐδ' ὄπλιτας πέμποντες, ἀλλὰ ἔνα
 Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ λαβόντες ἐχρῶντο μετὰ τιμῆς

καὶ δέους, ὥσπερ Γυλιππὸν Σπαλιῶται, καὶ Βρασίδαρ Χαλκιδαῖς, Δυσάνδρῳ δὲ, καὶ Καλλικρατίδῳ, καὶ Ἀγνοσίῳ, πάντες οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες· τοὺς μὲν ἄνδρας, ἀριστοτάς καὶ σωφρονιστάς τῶν ἐκασταχοῦ δήμων καὶ ἀρχόντων ὀνομάζοντες, πρὸς δὲ σύμστασαν τὴν τῶν Σπαρτιατῶν πόλιν, ὥσπερ παιδαγωγὸν ἢ διδάσκαλον εὐσχήματος βίον καὶ τεταγμένης πολιτείας, ἀποβλέποντες. εἰς ὃ καὶ Στρατόνικος ἐπισκῶσαι δοκεῖ μετὰ παιδείας νομοθετῶν καὶ καλεῖων, Ἀθηναίους ἄγνῳ μυστήρια καὶ πομπάς· Ἡλείους δ' ἀγνοοθεταῖν, ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιούσας· Λακεδαιμονίους δ', ἂν ἀμαρτάνωσαν οὕτοι, δέσασθαι. Καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν τοῦ γαλοῖου· Ἀτισθένης δὲ ὁ Σπαρτιατικὸς ἀπὸ τῆς ἐν Λευκτροῖς μάχης ὄρων τοὺς Θηβαίους μύγα φρονοῦντας, οὐδὲν οὕτως ἔρη διαφέρειν παιδαρίων ἐπὶ τῷ συγκόψαι τὸν παιδαγωγὸν γαυριῶντων.

XXXI. Οὐ μὴν τοῦτό γε τῷ Λυκούργῳ κεφάλαιον ἦν τότε, πλείστων ἠγομένην ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς βίῳ καὶ πόλει ὅλης νομίζων εὐδοκμίαν ἀπ' ἀρετῆς ἐγγίνεσθαι καὶ ὁμοιοῦσας τῆς πρὸς αὐτῶν, πρὸς τοῦτο συνέταξε καὶ συνήρμοσεν, ὅπως ἐλευθέρῳ καὶ ἀντάρκαις γινόμενοι καὶ σωφρονοῦντες ἐπὶ πλείστον χρόνον διαταλῶσι. Ταύτην καὶ Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν, καὶ Διογένης, καὶ Ζήνων, καὶ πάντες ὅσοι τι περὶ τούτων ἐπιχαρήσαντες αἰπῶν ἐπαινοῦνται, γράμματα καὶ λόγους ἀπολιπόντες μόνον. Ὁ δὲ εὐ γράμματα καὶ λόγους, ἀλλ' ἔργῳ πολιτείαν ἀμίμητον εἰς φῶς προσηγάμενος, καὶ τοῖς ἀνύπαρκτον εἶναι τὴν λογίμην περὶ τὸν σοφὸν διάθεσιν ὑπολαμβάνουσι ἐπιδείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσιν, ἐκότως ὑπερῆρε τῇ

η τοὺς πάποτε πολιτευσαμένους ἐν τοῖς Ἑλλήσι. Δι-
 οῦ Ἀριστοτέλης ἐλάττονας σχεῖν φησι τιμᾶς, ἢ προσῆ-
 ῖν αὐτὸν ἔχειν ἐν Λακεδαιμόνι, καίπερ ἔχοντα τὰς
 ἰστας. Ἰερὸν τε γάρ ἐστιν αὐτοῦ, καὶ θύουσι καθ'-
 ἴστον ἐνιαυτὸν ὡς θεῶν. Λέγεται δὲ, καὶ τῶν λειψά-
 νων αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε, κεραννὸν εἰς τὸν τάφον
 κατασκήψαι. Τοῦτο δὲ οὐ φραδίως ἐτέρω τινὶ τῶν ἐπι-
 κλητῶν, πλὴν Εὐριπίδῃ, συμπεσεῖν ὕστερον, τελευτήσαντι
 ταφέντι τῆς Μακεδονίας περὶ Ἀρέθουσαν. Ὡστε
 λόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν
 ἐπιπύδην, τὸ μόνω συμπεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτῆν καὶ
 ἐσθαι, ἢ τῷ θεοφιλοστάτῳ καὶ ὀσιωτάτῳ πρότερον
 ἔπεσε. Τελευτήσαι δὲ τὸν Λυκούργον οἱ μὲν ἐν Κιό-
 λέγουσιν. Ἀπολλόθεμις δὲ, εἰς Ἡλιὸν κομισθέντα·
 οἱ δὲ καὶ Ἀριστόξενος, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα·
 τὰς ἀφ' ἧς Ἀριστόξενος αὐτοῦ δείκνυσθαι φησὶν ὑπὸ
 ἡγετῶν τῆς Περγαμίας περὶ τὴν ξενικὴν ὁδόν. Υἱὸν δὲ
 εἶναι μονογενῆ καταλιπεῖν Ἀντίωρον· οὗ τελευτήσαν-
 τῶν ἀπέκτανον, τὸ γένος ἐξέλιπεν. Οἱ δ' ἐταῖροι καὶ οἰκεῖοι
 βοήθησαν τε καὶ σύνοδον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμείνα-
 ντες κατέστησαν, καὶ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς συνήρχοντο, Λυ-
 κούργου προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δὲ ὁ Ἰππάρ-
 χος φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου τελευτήσαντος ἐν
 ἡμέτῃ καῦσαι τὸ σῶμα καὶ διασπείραι τὴν τέφραν εἰς
 θάλασσαν, αὐτοῦ δεηθέντος, καὶ φυλαξαμένου, μή
 τι ἄρα τῶν λειψάνων εἰς Λακεδαιμόνα κομισθέντων,
 ἐπανήκοντος αὐτοῦ, καὶ τῶν ὄρκων λελυμένων, μετα-
 ωσι τὴν πολιτείαν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Λυ-
 κούργου.

Ν Ο Υ Μ Α Σ.

Ἔστι δὲ καὶ περὶ τῶν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως χρόνων, καθ' οὓς γέγονε, τεταυρῆ διαφορὰ, καί τε αὖ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον κατὰ γασθαι τῶν σταμμάτων ἀκριβῶς δοκοῦντων. Ἀλλὰ Κλειδίος τις ἐν Ἐλέγχῳ χρόνων (οὕτω γὰρ πως ἐπιγράφεται τὸ βιβλίον) ἰσχυρίζεται, τὰς μὲν ἀρχαίας ἐπιγραφὰς ἀναγραφὰς ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθος τῆς πόλεως ἠφραίνεσθαι· τὰς δὲ νῦν φαινομένας οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι δι' ἀνδρῶν χαριζομένων τισίν, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους οἴκους ἐξ οὗ προσηκόντων εἰσβιαζομένοις. Λεγομένου δ' οὖν, ὡς Νουμᾶς γένοιτο Πυθαγόρου συνήθης, οἱ μὲν ὅλως ἀξιοῦσι μηδὲν Ἑλληνικῆς παιδείσεως Νουμᾶ ματεῖναι, καθάπερ ἢ φύσει δυνατόν καὶ αὐτάρτη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίονι Πυθαγόρου βαρβάρῳ τιμὴ τὴν τοῦ βασιλέως ἀποδοῦναι [βουλόμενοι] παιδεύειν· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὀψὲ γενέσθαι, * καὶ * τῶν Νουμᾶ χρόνων ὁμοῦ τι πέντε γενεαῖς ἀπολειπόμενον· Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην, Ὀλύμπια νεανικώτα στάδιον ἐπὶ τῆς ἐκκαδικῆς Ὀλυμπιάδος, ἧς ἔτι τρίτῳ Νουμᾶ εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη, πλανηθέντα περὶ τὴν Ἰταλίαν συγγενέσθαι τῷ Νουμᾶ, καὶ συνεδιακοσμήσαι τὴν βασιλείαν. Ὅθεν οἱ ὀλίγα τοῖς Ρωμαῖκοῖς ἐπιτηδύμασι τῶν Λακωνικῶν ἀναμειχθαι, Πυθαγόρου διδάξαντος. Ἄλλως δὲ Νουμᾶς, γένος μὲν ἦ

ἐκ Σαβίνων· Σαβίνοι δὲ βούλονται Λακεδαιμονίων ἑαυ-
τους ἀποίκους γεγονέναι. Τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἔξακρι-
βῶσαι χαλεπὸν ἔστι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Ὀλυμπιο-
νικῶν ἀναγομένους· ὧν τὴν ἀναγραφὴν ὀψὲ φασὶν Ἴπ-
πίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἡλείον, ἀπ' οὐδενὸς ὀρμώμενον ἀναγ-
καίου πρὸς πίστιν. Ἄ δὲ παρειλήφραμεν ἄξια λόγου ἡμῖς
περὶ Νουμᾶ διεξιμεν, ἀρχὴν οὐκ εὐλαβήσαντες.

II. Ἐβδομον ἐνιαυτὸν ἢ Ῥώμη καὶ τριακοστὸν ἤδη,
Ῥωμύλου βασιλεύοντος, ὠκεῖτο· πέμπτη δὲ ἵσταμένου
μηνός, ἦν νῦν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦσι, θυ-
σίαν τινα δημοτικῆν πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ῥωμύλος ἔθυσε πε-
ρὶ τὸ καλούμενον Αἰγὸς ἔλος, καὶ παρῆν ἢ τε βουλή καὶ
τοῦ δήμου τὸ πλεῖστον. Ἐξαίφνης δὲ μεγάλης περὶ τὸν
ἀέρα τροπῆς γενομένης, καὶ νέφους ἐπὶ τὴν γῆν ἐρείσαν-
τος ἅμα πνεύματι καὶ ζάλῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὄμιλον ἐκπλα-
γέντα συνέβη φυγεῖν καὶ σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ῥωμύλον
ἀφανῆ γενέσθαι, καὶ μήτε αὐτὸν ἔτι, μήτε τὸ σῶμα
τεθνηκότος εὑρεθῆναι· χαλεπὴν δὲ τιν' ὑπόνοιαν ἄψα-
σθαι τῶν πατρικίων, καὶ ρυῆναι λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ'
αὐτῶν, ὡς πάλαι βραχνόμενοι τῷ βασιλεύεσθαι, καὶ με-
ταστῆσαι τὸ κράτος εἰς ἑαυτούς θέλοντες, ἀνέλοιεν τὸν
βασιλέα. Καὶ γὰρ ἐδόκει τραχύτερον ἤδη προσφέρεσθαι
καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς. Ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν ὑπο-
ψίαν ἐθεράπευον, εἰς θεῶν τιμὰς ἀνάγοντες ὡς οὐ τε-
θνηκότα τὸν Ῥωμύλον, ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μοίρας· καὶ
Πρόκλος, ἀνὴρ ἐπιφανής, διωμόσατο Ῥωμύλον ἰδεῖν εἰς
οὐρανὸν σὺν τοῖς ὀπλοῖς ἀναφερόμενον, καὶ φωνῆς ἀκοῦ-
σαι κελεύοντος αὐτὸν ὀνομάζεσθαι Κυρῖνον. Ἐτέρα δὲ
ταραχὴ καὶ στάσις καταλάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ μέλ-
λοντος ἀποδειχθῆσεσθαι βασιλέως, οὕτω τῶν ἐπιηλύδων

PLUTARCHI

νος, ἀνδρείαν δὲ ἀληθῆ τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυ-
 ἐν αὐτῷ κάθξεν ἡγούμενος. Ἐκ δὲ τούτου, πᾶσαν
 ἴδεν ἅμα τρυφήν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαίνων, παντὶ
 τολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον
 ἀσπὴν καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δ' ἑαυτῷ σχολάζοντι χρώ-
 σος οὐδὲν πρὸς ἡδοναθείας καὶ πορισμούς, ἀλλὰ θε-
 πείαν θεῶν καὶ θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν
 ἢ δυνάμει, ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ
 ἄτιον τὸν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλον, μιᾶς
 ὑπὸ θυγατρὸς οὐσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν
 κεῖνον. Οὐ μὴν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι
 πρὸς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' αὐτοῦ περιέπων πατέρα γηραιὸν
 ἐν Σαβίνοις ὑπέμενεν, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἐλομένης τὴν
 τοῦ ἀνδρὸς ἰδιώτου ὄντος ἡσυχίαν πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ
 τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης. Αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρί-
 τῷ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτήσαι.

IV. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς
 ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἡθελεν ἐν ἄλ-
 σσι θεῶν, καὶ λειμῶσιν ἱεροῖς, καὶ τόποις ἐρήμοις ποιού-
 μενος τὴν διαίταν. Ὅθεν οὐχ ἡκιστα τὴν ἀρχὴν ὁ περὶ
 τῆς θεᾶς ἔλαβε λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀθη-
 μονία τινὲ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετ' ἀνθρώπων ἀπολι-
 λοιπε βίον, ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγευμένος ὁμιλίας, καὶ γι-
 μων θεῶν ἡξιωμένος, Ἰγερία δαίμονι συνὼν ἐρώση ἢ
 συνδιαιτώμενος, εὐδαίμων ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα πεπνευμένῃ
 γέγονεν. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάντων παλαι-
 μύθων ἔοικεν, οὓς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω, καὶ Βη-
 νοὶ περὶ Ἡροδότου, καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκαῶδες, αἱ
 τε πολλῶν εὐδαιμόνων δὴ τινῶν καὶ θεοφιλῶν γενεᾶ
 δοκοῦντων, παραλαβόντες ἡγάπησαν, οὐκ ἀθελόν

Καὶ που λόγος ἔχει, τὸν θεόν, οὐ φίλιππον, οὐδὲ φλορ-
 νιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ὄντα, τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς
 ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ ἀτιμάζειν
 ἀνδρὸς θείου καὶ σώφρονος ὁμίλιαν. Ὡς δὲ καὶ σώμα-
 τος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἐστὶ τις θεῶ καὶ δαίμονι κοι-
 νωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πεισθῆναι. Καίτοι
 δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαιρεῖν, ὡς γυναικὶ
 μὲν οὐκ ἀδύνατον πνεῦμα πλησιάσαι θεοῦ, καὶ τινὰς ἐν-
 τεκεῖν ἀρχὰς γενέσεως, ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς
 θεόν, οὐδὲ ὁμίλια σώματος. Ἄγνοοῦσι δὲ, ὅτι τὸ μίγνυ-
 μενον, ὃ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἀνθρώπον εἶναι θεῶ, καὶ τὸν
 ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα, καὶ φνόμενον εἰς ἐπιμέλειαν
 ἡθους καὶ ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἶη. Καὶ οὐ πλημμελοῦ-
 σιν οἱ τὸν Φόρβαντα καὶ τὸν Ὑάκινθον καὶ τὸν Ἄδμη-
 τον ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες,
 ὥσπερ αὐ καὶ τὸν Σικυώνιον Ἰππόλυτον, ὃ δὴ καὶ, φα-
 σιν, ὅσάκις τύχοι διαπλέων εἰς Κιόρραν ἐκ Σικυῶνος, αὐτοῖ
 χρωσάν τὴν Πυθίαν, οἷον αἰσθανομένου τοῦ θεοῦ καὶ
 χαίροντος, ἀποθεσπίζειν τότε τὸ ἠρώων·

Καὶ δ' αὐθ' Ἰππολύτοιο φίλον κάρα εἰς ἅλα βαίνει.
 Πυθάρου δὲ καὶ τῶν μελῶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν Πᾶνα
 μυθολογοῦσιν. Ἀπέδωκε δὲ τινὰ τιμὴν καὶ Ἀρχιλόχῳ
 καὶ Ἡσιόδῳ τελευτήσασι διὰ τὰς Μούσας τὸ δαιμόνιον.
 Σοφοκλεῖ δὲ καὶ ζῶντι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιξενωθῆναι λό-
 γος ἐστὶ, πολλὰ μέχρι δεῦρο διασώζων τεκμήρια· καὶ τε-
 λευτήσαντι τυχεῖν ταφῆς ἄλλος θεός, ὡς λέγεται, παρέ-
 σχεν Ἄρα οὖν ἄξιόν ἐστι, ταῦτα συγχωροῦντας ἐπὶ
 τούτων, ἀπιστεῖν, εἰ Ζαλεῖκῳ, καὶ Μίνῳ, καὶ Ζωροάστρῳ,
 καὶ Νομῳ, καὶ Λυκούργῳ, βασιλείας κυβερνώσι, καὶ πο-

λειπείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ αὐτὸ ἐφοῖτα τὸ δὲ
 Ἦ τούτοις μὲν εἰκός ἐστι καὶ σπουδάζοντας θύ-
 λαῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστα-
 ταῖς δὲ καὶ λυρικοῖς μινυρίζουσιν, εἰπερ ἄρα,
 παιζοντας· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδου
 τεῖα κέλευθος. Οὐδὲ γὰρ ἄτερος λόγος ἔχει τὸ
 ὄν περὶ Διουκόργου καὶ Νουμῆα καὶ τοιούτων ἀ-
 δρῶν λέγουσιν, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστοι
 χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολιτι-
 νοτομίαις, προσεποιήσαντο τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δό-
 τοῖς ἐκείνοις, πρὸς οὓς ἐσχηματίζοντο, σωτήριον

V. Ἄλλὰ γὰρ ἔτος ἦδη διατελοῦντι τῷ Νο-
 σαρακοστῶν, ἦκον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρ-
 τες ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Τούτους δὲ λόγους ἐποιήσα-
 κλος καὶ Οὐέλσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ ὀ-
 ρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα· Πρόκλιον μὲν τῶν
 λου λαῶν, Οὐέλσω δὲ τῶν Τατίου μάλιστα προ-
 Οὔτοι μὲν οὖν βραχέα διελέχθησαν, οἴομενοι τὴν
 τὴν συντυχίαν ἀσπαζομένῳ γηγονέναι· ἦν δ' οὐ
 ὡς ἔοικεν, ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δε-
 πείσσαι καὶ μεταστῆσαι γνώμην ἀνδρὸς ἡσυχία-
 νη βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεως τρόπον τινὰ γ-
 νης πολέμου καὶ συντηρημένης. Ἐλεγεν οὖν τοῖς
 τρὸς αὐτοῦ παρόντος, καὶ Μαρκίου, τῶν συγγε-
 ὡς „ Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολή, σ-
 ῶ δὲ μήτ' ἄπειστί τι τῶν ἱκανῶν, μήτε μεμπτ-
 τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἀνοια,
 σμεῖ καὶ μεθίστησιν ἐκ τῶν συνήθων· οἷς καὶ
 ἕτερον προσεῖη, τῷ βεβαιωτέρῳ διαφέρει τῶν
 Ἄλλ' οὐδ' ἀδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλοισι

ρομένῳ παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν, ἐπιβουλεύσαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις περιποίησεν, ὡς ἀνηρημένος ὑπὲρ αὐτῶν. Καίτοι Ῥωμύλον μὲν οὕτοι παῖδα θεῶν ὑμνοῦσι φήμαις, καὶ τροφήν τινα δαιμόνιον αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἄπιστον ἔτι νηπίου λέγουσιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ γένος θνητὸν ἔστι, καὶ τροφή καὶ παιδεύσεις ὑπὲρ ἀνθρώπων, ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε, γεγεννημένη· τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρόπου, βασιλεύειν πόρρω μέλλοντος ἀνδρός, ἡσυχία τε πολλή καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἀπράγμονας, ὃ τε δεινὸς οὗτος καὶ σύντροφος εὐρήνης ἔρως καὶ πραγμάτων ἀπολέμων, καὶ ἀνθρώπων ἐπιτιμῇ θεῶν καὶ φιλοφροσύναις εἰς τὸ αὐτὸ συνιόντων, τὰ δ' ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς γεωργοῦντων, ἢ νεμόντων. Ὑμῖν δὲ, ὡς Ῥωμαῖοι, πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλήτους ἀπολέλοιπε πολέμους Ῥωμύλος, οἷς ἀντρείδοντας ἢ πόλις ἐμπύρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλὴ δὲ καὶ συνήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τῷ δήμῳ, καὶ οὐδένα λέληθαν ἀνῆξασθαι καὶ κρατεῖν ἐτέρων βουλόμενος· ὥστε καὶ γέλωσ ἂν εἶη τὰμὰ, θεραπεύοντος θεοὺς, καὶ δίκη τιμῶν, βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος πόλιν, στρατηλάτου μᾶλλον ἢ βασιλέως δομένην.“

VI. Τοιούτοις λόγοις ἀφοσιουμένου τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνδρός, οἱ τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν, ἀντιβολουῦντες καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὐθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ ὄντος ἐτέρου, πρὸς ὃν ἀμφότεραι συννεύσουσιν αἱ στάσεις· ὃ τε πατὴρ καὶ ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μεταστάντων, ἰδίᾳ προσκείμενοι τὸν Νουμᾶν ἔπαιθον δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. „Εἰ δὲ αὐτὸς οὔτε πλούτου δέη δι' αὐτάρκειαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐξήλωκας, κρείσσονα τὴν ἀπὸ ἀρε-

τῆς ἔχων, ἀλλ' ὑπηρεσίαν γε θεοῦ τὸ βασιλοῦειν ἡγούμενος, ὅς γ' ἀνίστησι καὶ οὐκ ἐξ κτισθαι καὶ ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην, μὴ φεύγε, μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχὴν, ἀνδρὶ φρονίμῳ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων οὐσαν χώραν· ἐν ἧ καὶ θεραπείαι θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσι, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμαρτίαις ῥῆστα καὶ τάχιστα μετακοσμουμένων, ἐπὶ τοῦ κρατοῦντος. Οὔτοι καὶ Τάτιον ἕσταρξαν ἑπὶ τὴν ἡγεμόνα, καὶ τὴν Ῥωμύλου μνήμην ἀπαθεοῦσι ταῖς τιμαῖς. Τίς δὲ οἶδεν εἰ καὶ νικῶντι δήμῳ πολέμου κόρος ἔσται, καὶ μιστοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρῶτον καὶ δικῆς ἐταῖρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποθεοῦσιν; Εἰ δὲ δὴ καὶ πατάρπασιν ἀκρατῶς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἀρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσθαι τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντα τὰς ἡλίας, τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀμμάζουσαν καὶ δυνατὴν γενέσθαι;“ Τούτοις προσῆν, ὡς λέγεται, σημειῖά τε χρηστὰ, καὶ σπουδὴ τῶν πολιτῶν, καὶ ζήλος, ὡς ἐπέθυοντο τὴν πρεσβείαν δεομένων βαδίζεν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν ἐπὶ κοινωσίᾳ καὶ συγγραφῇ τῶν πολιτῶν.

VII. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο, θύσας τοῖς θεοῖς, προῆγε εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἔρωσι θαυμασιῶ τοῦ ἀνδρός· εὐφημίαι τε πρέπουσαι γυναικῶν ἐγένοντο καὶ θυσίαι πρὸς ἱεροῖς, καὶ χαρὰ πάντων, ὡσπερ οὐ βασιλέα τῆς πόλεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀγορὰν κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὥραις ἐκείναις συμβληχῶς μεσοβασιλεὺς Σπόριος Οὐάτιος ψῆφον ἐπέ-

ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῆ.
 Παραλαβὼν δὲ μάντις καὶ ἱερεῖς, ἀνέβαινον εἰς τὸ Κα-
 πιτώλιον· Ταρπήϊον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι προση-
 γόρευον. Ἐνταῦθα τῶν μάντων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν
 εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παρα-
 στάς ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος
 αὐτοῦ, κατήξαστο, καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν θεῶν
 ἐν οἰωνοῖς ἢ συμβόλοις προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς
 ἡβῆς περιφέρων. Σιγῇ δ' ἄπιστος ἐν πλήθει τοσοῦτοι
 τὴν ἀγορὰν κατεῖχε, καταδοκούντων καὶ συναικωρουμένων
 εἰ μᾶλλοντι, μέχρις οὗ προῦφάνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ,
 καὶ δεξιοὶ ἐπέπτησαν. Οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν
 ἐσθῆτα κατέβαινε Νουμᾶς εἰς τὸ πλήθος ἀπὸ τῆς ἄκρας.
 Τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς εὐσεβέστατον
 καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρ-
 ρῆν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύστημα
 διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα Κέλσρας
 προσηγόρευσε, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν πι-
 τεύουσιν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἡξίου. Δεύτε-
 ρον δὲ, τοῖς οὖσιν ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύ-
 λου προσκατέστησεν, ὃν Φλαμίνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν.
 Ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους Φλαμίνας, ἀπὸ τῶν
 τετραφανίων πύλων, οὓς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πι-
 λαμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνο-
 μιάτων τότε μᾶλλον, ἢ νῦν, τοῖς Λατίνοις ἀνακεκραμένων.
 Καὶ γὰρ ἄς ἐφόρον οἱ βασιλεῖς λαίνας, ὁ Ἰόβας χλαίνας
 ρησὶν εἶναι, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμ-
 μθαλῇ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν
 οὕτως ἔνοιο τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας
 προσηγόρευον.

VIII. Ταῦτα δὲ ὁ Νουμᾶς ἐπὶ εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τῷ δήμῳ πολιτευσάμενος, εὐθύς ἐπεχείρει τὴν πόλιν, ὥστ' αἰσθητὸν, ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς, μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ δικαιότεραν. Ἀτεχνῶς γὰρ, ἣν Πλάτων ἀποκαλεῖται φλογμαίνουσαν πόλιν, ἐκείνη τότε ἦν, συστίᾳσα μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τόλμη τινὶ καὶ παραβόλῳ θρασύτητι τῶν θρασυτάτων καὶ μαχιμωτάτων ἐκεῖ πανταχόθεν ὡσαμύνονταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ τοῖς συνεχέσι πολέμοις τροφῇ χρησαμένη καὶ αὐξήσει τῆς δυνάμει, καὶ καθ' ἑαυτὴν περὶ τὰ καταπηγνύμενα τῷ σείεσθαι μᾶλλον ἐδράζειτο ἢ ῥῶνυσθαι δοκοῦσα διὰ τῶν κινδύνων. Οὕτω δὲ μετὰ χρόνον καὶ τετραχυμένον δῆμον οὐ μικρᾶς οὐδὲ φανύλης οὐκ ἀμενός εἶναι πραγματείας μεταχειρίσασθαι καὶ μετακοσμεῖν πρὸς εἰρήνην, ἐπηγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν θεῶν βοήθειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς καὶ χορείαις ἃς αὐτὸς ὠργίασε καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότητι διαγωγῆν ἐπίχαρον καὶ φιλόφρονον ἡδονὴν ἐχούσαις, δημοφιλῶν καὶ τιθασσέων τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμον. Ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς οὐκ εὐμενῶν ἐδούλου καὶ ταπεινῆν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισιδαιμονίας. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχεν ἡ σοφία καὶ ἡ παιδεία τοῦ ἀνδρός, ὡς Πυθαγόρα συγγεγονότα. Μέγα γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τὸ πρὸς τῷ τῆς πολιτείας ἢ περὶ τὸ θεῖον ἁγιεῖν καὶ διατροπῆν. Δέχεται δὲ καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυθαγόρα διανοίας περιβαλέσθαι. Καὶ γὰρ ἐκείνος αὐτὸν τε δοκεῖ πρᾶναι φωναῖς τισιν ἐπιστήμης καὶ καταγαγῶν ὑπεριπτάμενον, τὸν τε μηρὸν ὑποφῆναι δ' ἡσούων Ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος τὴν πατήν. Ἔτι

λας τε τερατώδεις μηχανὰς αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἔγραψε·

Πυθαγόρην δὲ γόητας ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας,

Θήρη ἐπ' ἀνθρώπων, σεμνηγορήης ὀαριστήν.

Τῷ δὲ Νουμῷ δράμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὀρσίας ἔρωσ ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος, ὥσπερ εἴρηται, καὶ κοινὰ μετὰ Μουσῶν διατριβαί. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων εἰς Μούσας ἀνήγε, καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβασθαι τοὺς Ῥωμαίους, Ταύταν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν, ἢ ἑνεάν· ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἔχουσαν καὶ τιμῶτος. Ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρομάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφὰ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. Οὗτε γὰρ ἐκεῖνος αἰσθητὸν, ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ νοητὸν ὑπελάμβανε εἶναι τὸ πρῶτον· οὗτός τε διεκάλυπτεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίους νομίζειν. Οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ πρότερον· ἀλλ' ἐν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι ναοὺς μὲν οἰκοδομούμενοι, καὶ καλιάδας ἱεράς ἰστώντες, ἄγαλμα δ' οὐδὲν ἑμμορφον ποιούμενοι διστέλουν· ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτ' ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. Κομιδῇ δὲ καὶ τὰ τῶν θυσῶν ἔχεται τῆς Πυθαγορικῆς ἀγιστείας· ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν αἱ γε πολλαὶ, δι' ἀλφίτου καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐταλεστάτων πεποιημένα. Χωρὶς δὲ τούτων, ἑτέροις ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται τεκμηρίοις οἱ τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ συνοικειοῦντες. Ὡν ἓν μὲν ἐστίν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἰστόρηκεν Ἐπίχαρμος ὁ περικὸς ἐν τινὶ λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμμένον·

παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγοραϊκῆς διατριβῆς μετασχὴ
κῶς· ἕτερον δὲ, ὅτι τασάρων υἱὸν βασιλεὺς Νουμᾶ γενε
μῆναι, ἕνα Μάμερον ἐπὶ τῷ Πυθαγόρου παιδὶ προση
γόρευσαν. Ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ τὸν Αἰμυλίον εἶλον ἕνα
μυθῶντα τοῖς πατρίοις ὀνομασθῆναι φασιν, οὗτω
ὑποκοριζομένου τοῦ βασιλέως τὴν ἐν ταῖς λόγοις τοῦ ἐν
δρὸς αἰμύλλαν καὶ χάριν. Αὐτοὶ δ' ἐμπρόσμων πολλῶ
ἐν Ῥώμῃ διεξιόντων, ὅτι Ῥωμαίοις ποτὲ χρησμοῦ γενομῆ
νον τὸν φρονιμώτατον καὶ τὸν ἀνδρειώτατον Ἕλληνα
ἰδρύσασθαι παρ' αὐτοῖς, ἔστησαν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς εἰσό
νας χαλκᾶς δύο, τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου, τὴν δὲ Πυθαγό
ρου. Ταῦτα μὲν οὖν ἀμφισβητήσεις ἔχοντε πολλὰς, κα
τὸ κινεῖν διὰ μακροτέρων, καὶ τὸ πιστοῦσθαι, μακρομῆ
δους ἐστὶ φιλονεικίας.

ΙΧ. Νουμᾶ δὲ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων, οὓς Ποντίφι
κας καλοῦσι, διάταξιν καὶ κατάστασιν ἀποδιδόασιν, πι
φασιν αὐτὸν ἕνα τούτων τὸν πρῶτον γεγονέναι. Κακῆ
σθαι δὲ τοὺς Ποντίφικας, οἳ μὲν, ὅτι τοὺς θεοὺς θαρρα
πύουσι, δυνατοὺς καὶ κυρίους ἀπάντων ὄντας· ὁ γὰρ
δυνατὸς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομάζεται ποτήης· ἕτεροι δὲ φα
σι, πρὸς ὑπαξαίρεσιν γεγονέναι τοῦνομα τῶν δυνατῶν, ἢ
τοῦ νομοθέτου τὰς δυνατὰς ἐπιταλῆν ἱερουργίας τοὺς ἱε
ρεῖς κελύοντος, ἂν δ' ἤ τι κώλυμα μείζον, οὐ σικιοφρα
τοῦντος. Οἳ δὲ πλείστοι μάλιστα καὶ τὸ γελῶμενον τὰ
ὀνομάτων δοκιμάζουσιν, ὡς οὐδὲν ἄλλ' ἢ γεφυροποιεῖ
τοὺς ἀνδρας ἐπικληθέντας ἀπὸ τῶν ποιουμένων παρὲ τι
γέφυραν ἱερῶν, ὀγιωτάτων καὶ παλαιωτάτων ὄντων· πε
τέμ γὰρ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσιν. Ἐπι
μόντοι καὶ τὴν τήρησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπισκευήν, εἴσα
ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων καὶ πατρίων ἱερῶν, προσήκουσι

NUMA.

τοῖς ἱερεῦσιν. Οὐ γὰρ θεμιτὸν, ἀλλ' ἐπάρατον ἦ
 σθαι Ῥωμαίους τὴν κατάλυσιν τῆς ξυλίνης γεφύρας. Λ
 γεται δὲ καὶ τὸ πάμπαν ἄνευ σιδήρου κατὰ δὴ τι λόγι
 συγγεγομφῶσθαι διὰ τῶν ξύλων. Ἡ δὲ λιθίνη πολλο
 ὕστερον ἐξεργάσθη χρόνοις ὑπ' Αἰμιλίου ταμιεύοντο.
 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ξυλίνην τῶν Νουμᾶ χρόνων ἀπολεί
 πτωσθαι λέγουσιν, ὑπὸ Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ θυγατριδοῖ
 βασιλεύοντος ἀποτελεσθεῖσαν. Ὁ δὲ μέγιστος τῶν Πον
 τιφίων, οἷον ἐξηγητοῦ καὶ προφήτου, μᾶλλον δὲ ἱερο
 φάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ μόνον τῶν δημοσίου δρομένων
 ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίᾳ θύοντας ἐπισκοπῶν,
 καὶ κωλύων παρεκβαίνειν τὰ νενομισμένα, καὶ διδάσκων,
 ὅτου τις θέοιτο πρὸς θεῶν τιμῆν, ἢ παραίτησιν. Ἦν δὲ
 καὶ τῶν ἱερῶν παρθένων ἐπίσκοπος ἅς Ἐστιάδας προσ
 αγορεύουσιν. Νουμᾶ γὰρ δὴ καὶ τὴν τῶν Ἐστιάδων
 παρθένων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὴν περὶ τὸ πῦρ τὸ ἀθά
 νατον, ὃ φυλάττουσιν αὐταί, θεραπείαν τε καὶ τιμῆν
 ἀποδιδόασιν, εἴτε ὡς καθαρὰν καὶ ἄφθαρτον τὴν τοῦ
 πυρὸς οὐσίαν ἀκηράτοις καὶ ἀμιάντοις παρατιθεμένου
 σώμασιν, εἴτε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῇ παρθενίᾳ
 συνοικειοῦντος. Ἐπεὶ τοι τῆς Ἑλλάδος, ὅπου πῦρ ἄσβε
 στὸν ἐστίν, ὡς Πυθοῖ καὶ Ἀθήνησιν, οὐ παρθένοι, γυ
 ναῖκες δὲ πεπανυμέναί γάμων ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐὰν
 ἔῃ ὑπὸ τύχης τινὸς ἐκλίπη, καθ' ἅπερ Ἀθήνησι μὲν, ἐπὶ
 ἧς Ἀριστίωνος λέγεται τυραννίδος ἀποσβεσθῆναι τὸν
 ῥὸν λύχνον, ἐν Δελφοῖς δὲ, τοῦ ναοῦ καταπρησθέντος
 ὁ τῶν Μήδων, περὶ δὲ τὰ Μιθριδατικά καὶ τὸν ἐμφύ
 ν Ῥωμαίων πόλεμον, ἅμα τῷ βωμῷ καὶ τὸ πῦρ ἤφα
 θη, οὗ φασιν δεῖν ἀπὸ ἐτέρου πυρὸς ἐνάυεσθαι, καινὸν
 τοιεῖν καὶ νέον, ἀνάπτοντας ἀπὸ τοῦ ἡλίου φλόγα κα-

θαράν καὶ ἁμίστων. Ἐξάπτουσι δὲ μάλιστα τοῖς σπαφίοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου καλαινόμωτα, σπυγίαι δ' εἰς ἓν ἐκ τῆς παραφερσίας κέντρον. Ὅταν οὖν θίσω ἐναντίαν λαβὴν πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε τὸς αὐγὰς πανταχόθεν ἀναπτεμίνης ἀθροῖσθαι καὶ συμπλέεσθαι πρὸς τὸ κέντρον, αὐτὸν τε διακρῖνει τὸν αἶρα λεπτονόμενον, καὶ τὰ κορυφώτατα καὶ ξηρότατα τῶν προστιθεμένων ὀξείως ἀνάπτει κατὰ τὴν ἀτίρσιον, σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδη τῆς αὐγῆς λαμβανούσης. Ἔνιοι μὲν οὖν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερῶν παραθίνωσι ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἑκείνο φρουρεῖσθαι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναι τινὰ φασὶν ἀθίατα τοῖς ἄλλοις ἱερῶν κρυπτόμενα, περὶ ὧν ὅσα καὶ πυθῆσθαι καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τῷ Καμίλλου βίῳ γέγραπται.

Κ. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι λέγουσι Πυγανίαν καὶ Βαρηνίαν, δεύτερον δὲ Κανουλητίαν καὶ Ταρπητίαν· ὑστέρων δὲ Σεργίου δύο προσθέντες ἄλλας τῷ ἀριθμῷ, διατηρεῖσθαι μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὸ πλῆθος. Ἦράσθη δὲ ταῖς ἱερῶν παραθίνωσις ἐπὶ τοῦ βασιλείως ἄγχια τριακονταίτις, ἐν ἧ τὴν μὲν πρώτην δεκάσιαν, ἃ χρῆ δρᾶν μαρθάνουσι· τὴν δὲ μίσην, ἃ μαμαθήμασι δρῶσι· τὴν δὲ τρίτην, εἰτίας αὐταὶ διδάσκουσιν. Εἶτα ἀναῖται τῇ βουλομίνῃ μετὰ τὸν χρόνον τούτον ἤδη καὶ γάμου μεταλαμβάνειν, καὶ πρὸς ἕτερον τρεπίεσθαι βίον, ἀπαλλαγίσῃ τῆς ἱερουργίας. ~~Ἔχουσι~~ δὲ οὐ πολλὰ ταύτην ἀσπιάσασθαι τὴν αἰδίαν, διὰ ἐσπασαμέναις χρηστὰ πράγματα συντυχῶν, ἀλλὰ μετανόησιν καὶ κατηφῆσιν σπυοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλαις εἰς δαισιδαίμονίαν, ὥστε μέχρι γήρωσ καὶ θανάτου διατελλῶν ἑγκαρτεροῦσας καὶ παραθενομίνης. Τιμὰς δὲ μεγάλας

NUMA.

ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἔστι καὶ τὸ διαθῆσθαι ζῶντος, ναι πατρός, καὶ τὰλλα πράττειν ἄνευ προστάτου διαγ-
 σας, ὡσπερ αἱ τρίπαιδες. Ραβδουχοῦνται δὲ προΐουσι
 καὶ ἀγομένην τινὶ πρὸς θάνατον αὐτομάτως συντύχαι
 οὐκ ἀναιρεῖται. Δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον, ἀκο-
 σιον καὶ τυχαίαν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἐξεπίτηδες τὴν ἀπά-
 τησιν. Ὁ δὲ ὑπελθὼν κομιζομένων ὑπὸ τὸ φορεῖον ἀπο-
 θνήσκει. Κόλασις δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἁμαρτημάτων
 πληγαὶ ταῖς παρθένοις, τοῦ μεγίστου Ποντίφικος κολά-
 ζοντος ἔστιν ὅτε καὶ γυμνὴν τὴν πλημμελήσασαν, ὀθόνις
 ἐν παλινσκίῳ παρατεινομένης. Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν κα-
 ταισχύνουσα, ζῶσα κατορύττεται παρὰ τὴν Κολλίνην λε-
 γομένην πόλιν· ἐν ἣ ἔστι τις ἐντὸς τῆς πόλεως ὄφρυς-
 γεώδης, παρατεινούσα πόρρω· καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτῳ
 τῇ Δαλίνων. Ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγχιος οἶκος
 οὐ μέγας, ἔχων ἄνωθεν κατάβασιν. Κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ
 κλίση τε ὑπεστρωμένη, καὶ λύχνος καιόμενος, ἀπαρχαί τε
 τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βρουχεῖαί τινες· οἷον ἄρτος,
 ἴδιον, ἐν ἀγγεῖῳ γάλα, ἔλαιον· ὡσπερ ἀφοσιουμένων τὸ
 ἢ λιμῶ διαφθεῖρειν σῶμα ταῖς μεγίσταις καθιερωμένον
 ἰστιάις. Αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέ-
 νοι, καὶ καταστεγάζουσιν ἔξωθεν, καὶ καταλαβόντες
 ἴσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι, κομίζουσι
 ἀγορᾶς. Ἐξίστανται δὲ πάντες σιωπῇ, καὶ παρα-
 τούσιν ἄφθογγοι μετὰ τινος δεινῆς κατηφείας· οὐδὲ
 ἕτερον θέαμα φρικτότερον, οὐδ' ἡμέραν ἢ πόλιν
 ἄγχι στυγνοτέρα ἐκείνης. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν τό-
 ρμισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρεταὶ τοὺς δεσμούς
 ἀν, ὁ δὲ τῶν ἱερέων ἕξαρχος εὐχάς τινας ἀπορρή-
 οησάμενος, καὶ χεῖρας ἀνατείνας θεοῖς πρὸ τῆς

ἀνάγκης, ἐξάγει συγκακαλυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἶκημα κάτω φερούσης. Ἐἴτ' αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων· τῆς δὲ καταβάσης, ἢ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται, καὶ κατακρύπτεται τὸ οἶκημα, γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥστ' ἰσόπεδον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. Οὕτω μὲν αἱ προέμεναι τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολάζονται.

XI. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστιν πυρὶ φρουράν· ἀπομιμούμενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὐ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἰδρῦσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσι καὶ μονάδα· τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκίνητον, οὔτ' ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὔσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην, οὔτε τῶν τιμωτάτων οὐδέν, οὔτε τῶν πρώτων τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. Ταῦτά δὲ καὶ Πλάτωνα φασὶ προσβύτην γενόμενον διανενοῆσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρῳ χώρῳ καθεστῶσης, τὴν δὲ μέσην καὶ κυριωτάτην ἑτέρῳ τινὶ κρείττονι προσήκουσαν.

XII. Οἱ δὲ Ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτρια τοῖς χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ διδάξαντος μηδὲν ἠγεῖσθαι μίασμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκείθεοὺς σέβασθαι τοῖς νενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ὑποδεχομένους· ἔξαιρέτως δὲ τὴν προσηγορευμένην Λιβέτιναν, ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὀσίων θεῶν οὔσαν, εἴτε Περσεφόνην, εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσι, Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μιᾶς δυνάμιν θεοῦ τὰ περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν· οἷον, παῖδα μὴ πενθεῖν νεώτι

ρον τριετούς, μηδὲ πρεσβύτερον πλείονας μῆνας ὧν ἐβίω-
 σεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δέκα, καὶ περαιτέρω μηδεμίαν
 ἡλικίαν· ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δε-
 καμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόν-
 των γυναῖκες. Ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα βοῦν ἐγκύμο-
 να κατέθυσεν, ἐκείνου νομοθετήσαντος. Πολλὰς δὲ καὶ
 ἄλλας Νουμᾶ καταδειξάντος ἱερωσύνας, ἔτι δυοῖν μνη-
 σθήσομαι, τῆς τε Σαλίων, καὶ τῆς τῶν Φιτιαλίων, αἱ μά-
 λιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ
 Φιτιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὡς δ' ἔμοι δοκεῖ, καὶ
 τοῦνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως, λόγῳ τὰ νείκη κατέ-
 παυον, οὐκ ἔωντες στρατεύειν πρότερον, ἢ πᾶσαν ἐλπίδα
 δίκης ἀποκοπήναι. Καὶ γὰρ εἰρήνην Ἑλλήνες καλοῦσιν,
 ὅταν λόγῳ, μὴ βία, πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι λύσωσι τὰς
 διαφοράς. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Φιτιαλεῖς πολλάκις μὲν ἐβά-
 διζον ὡς τοὺς ἀδικοῦντας, αὐτοὶ πείθοντες εὐγνωμονεῖν·
 ἀγνωμονούντων δὲ, μαρτυράμενοι θεοὺς καὶ κατευξάμενοι
 πολλὰ καὶ δεινὰ καθ' αὐτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρίδος, εἰ
 μὴ δικαίως ἐπεξίυσιν, οὕτω κατήγγελλον αὐτοῖς τὸν πό-
 λεμον. Κωλύόντων δὲ τούτων, ἢ μὴ συναινούντων, οὔτε
 στρατιώτῃ θεμιτὸν, οὔτε βασιλεῖ Ῥωμαίων ὄπλα κινεῖν·
 ἀλλὰ παρὰ τούτων ἔδει τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου δεξάμενον,
 ὡς δικαίου, τὸν ἄρχοντα, τότε σκοπεῖν περὶ τοῦ συμφέ-
 ροντος. Λέγεται δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐκεῖνο πάθος τῇ
 πόλει γενέσθαι τούτων τῶν ἱερῶν παρανομηθέντων.
 Ἐτυχον μὲν γὰρ οἱ βάρβαροι Κλουσίνους πολιορκοῦντες·
 ἐπέμφθη δὲ πρεσβευτῆς Φάβιος Ἀμβουστος εἰς τὸ στρα-
 τόπεδον, διαλύσεις πράξων ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων.
 Λαβῶν δὲ ἀποκρίσεις οὐκ ἐπιεικεῖς, καὶ πέρασ σχεῖν αὐτῷ
 τὴν πρεσβείαν οἰόμενος, ἐνθαινεύσατο, ὑπὲρ τῶν Κλουσι

καὶ ὅτις λαβὴν, προκαλίσσασθαι τὸν ἀρισταίωνα τῶν
 Σαρδάρων. Τὰ μὲν γὰρ τῆς μάχης ἐντυχῆτε, καὶ μετα-
 ραίως ἰσχυρίσασθε τὸν ἄνδρα· γνωρίσασθε δὲ οἱ Κελτοὶ,
 κηποῦσιν αἱ Ῥώμην κέρουα, τοῦ Φαβίου κατηγοροῦντες
 ὡς ἐκπορῶν καὶ ἄπιστον καὶ ἀνατάγγελλον ἕκτροχό-
 τος πρὸς οὐτοῖς πόλεμον. Ἐνταῦθα τῆν μὲν σύγκλητον
 ἡ Φιτιαλὴ Ἰπαθῶν ἐκδιδόναι τὸν ἄνδρα τοῖς Κελτοῖς·
 καταργῶν δὲ ἑαυτὸς εἰς τοῖς πολλοῖς, καὶ τῆ δῆμῳ
 σπαιδάζοντι χρησάμενος, διακροῖσαστο τὴν δίκην. Μὰ
 οὐδὲν δὲ ἐπελθόντες οἱ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ
 Καπιτωλίου διεπόρθησαν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς πε-
 ρὴ Καμίλλου μᾶλλον ἐκρίβουται.

XIII. Τοῖς δὲ Σαλίους ἱερῶν ἐκ τῆς τοιαύτης λέγε-
 ται εὐσιτέσασθαι προφάσασως. Ἐίς ὄργισον αὐτοῦ βα-
 σιλείουτος, λοιμῶδες νόσος περιῶνσα τὴν Ἰταλίαν ἰστρο-
 βησε καὶ τὴν Ῥώμην. Ἀθεμοῖστων δὲ τῶν ἀνθρώπων,
 ἱστορεῖται χυλῶν πάλιν ἐξ οὐρανοῦ κατασφομῶν εἰς
 τὰς Νυμφῶν περὶ χάρμας. Ἐπὶ δὲ αὐτῇ θουμῶσιόν τινε
 λόγον λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλείου, ὃν Ἠγαρίας τε καὶ τῶν
 Μουσῶν πυνθίσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὄπλον ἦκεν ἐπὶ σωτη-
 ρίᾳ τῆς πόλεως, καὶ δεῦν αὐτὸ φροῖφῶσθαι, γανομῶν
 ἄλλων ἔνδεκα καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφὴν ἑαυτῶν
 παραπλησίωσ, ὅπως ἄπορον εἴη τῶ κλίπτῃ δι' ὁμοιότητα
 τοῦ διοπετοῦς ἐπιτυχῆν· εἶτι δὲ χρῆται Μούσαις καθι-
 ρῶσαι τὸ χωρίον ἑαυτοῦ, καὶ τοῖς παρὶ αὐτὸ λαιμῶνας,
 ὅπου τὰ πολλὰ φοιτῶσαι συνδιατρίβουσιν αὐτῶ· τὴν δὲ
 πηγὴν, ἣ κατάρθει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδειξαι ταῖς
 Ἑστιάσι παρθένους, ὅπως λαμβάνουσαι κατ' ἡμέραν,
 ἠγνῶσι καὶ φάβουσι τὸ ἀνάκτορον. Τούτοις μὲν οὖν
 μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου παραχρηῖμα παν-

σάμνα. Τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ, καὶ κελύσαντος ἀμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον, ἓνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Νουμᾶν διαγινώσκειν. Τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφιπόλους ἀπέδειξε τοὺς Σαλίους ἱερεῖς. Σάλιοι δ' ἐκλήθησαν, οὐχ, ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι, Σαμόθρακος ἀνδρὸς, ἢ Μαντινέως, ὄνομα Σαλίου, πρώτου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὄρχήσεως αὐτῆς ἀλτικῆς οὐσῆς, ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱεράς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί, φοινικοῦς μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκους, μίτραις δὲ χαλκαῖς ὑπεξωσμένοι πλατεῖαις, καὶ κράνη χαλκῆ φοροῦντες, ἐγχειριδίους δὲ μικροῖς τὰ ὄπλα κρούοντες. Ἡ δὲ πολλὴ τῆς ὄρχήσεως ποδῶν ἔργον ἐστὶ· κινοῦνται γὰρ ἐπιτερωπῶς, ἐλιγμούς τινας καὶ μεταβολὰς ἐν ὄρθμῳ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ κουφύτητος ἀποδιδόντες. Αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἐλικοειδοῦς, ἣς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι, καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν· ἢ διὰ τὸν ἀγκῶνα, περὶ ὃν περιφέρονται. Ταῦτα γὰρ ὁ Ἰόβας εἶρηκε, γλιχόμενος ἐξελληνίσαι τοῦνομα. Δύναιτο δ' ἂν τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς πρώτον ἐπάνυμον γεγονέναι, καὶ τῆς ἀκέρσεως τῶν νοσοῦντων, καὶ τῆς τῶν αὐχμῶν λύσεως, ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀνασχέσεως· καὶ ὁ καὶ τοὺς Διοσκούρους Ἄνακας Ἀθηναῖοι προστηγόρευσαν· εἴ γε δεῖ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἐξάγειν τοῦ

νομα. Τῷ δὲ Μαιμούριε λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης μνήμην τινὰ δι' ἑδῆς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἄμα τῇ πυρρίχῃ διαπαρωμομένης. Οἱ δὲ οὐ Βητούριον Μαιμούριον εἶναι φασὶ τὸν ᾄδόμενον, ἀλλὰ Οὐστέρην μαιμούριον, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην.

XIV. Ἐπεὶ δὲ διακόσμησε τὰς ἱερωσύνας, ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τὴν καλουμένην Ῥηγίαν, οἷόν τι βασιλείον οἶκημα· καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέτριβεν, ἱερουργῶν, ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς ἐννοίαν τινὲ τῶν θεῶν πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. Οἰκίαν δ' εἶχεν ἐτέραν παρὰ τὸν Κυρένου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐπιδεικνύουσιν. Ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς, καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς, προηγούντο κήρυκες ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐλπίειν καλεύοντες, καὶ τὰ ἔργα καταπύοντες. Ὡς γάρ φασὶ τοὺς Πυθαγορικούς οἱμ ἔαν ἐκ παρόδου προσκινεῖν καὶ προσεύχουσθαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἴκοθεν εὐδύς ἐπὶ τοῦτο γνώμη παρασκευασμένους βαδίζειν· οὕτως ᾤετο Νοίμας χρῆναι τοὺς πολίτας μῆτε ἀκοίειν τι τῶν θεῶν, μῆτε ὄρεῖν ἐν παρίσθη καὶ ἀμαλῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διανοίαν ὡς πράξις μεγίστη τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν, ψόφου τε καὶ πατάγων καὶ στεναγμῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις πόνοις ἔπεται, καθαρὰς τὰς ὁδοὺς ταῖς ἱερουργίαις παρέχοντας. Ὡν ἔχτος τι μέχρι νῦν διασώζοντες, ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρειαν ἢ θυσίαις διατρίβῃ, βοῶσιν, Ὅκ ἄγα· σημαίνει δὲ ἡ φωνή, Τοῦτο πρῶσσε, συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς προστυχάνοντας. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων αὐτοῦ πολλὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς εἰκόσια. Ὡς γάρ ἐκεῖνοι πε-

NUMA.

καλεῦειν, καὶ βαδίζοντας εἰς ἀποδημίας μὴ μεταίεσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐρανόις περισσὰ θύειν, ἄρτοις χθονίοις, ὧν ἐκάστου τὴν διάνοιαν ἀπεκρύπτει πρὸς τοὺς πολλούς· οὕτως ἔνια τῶν Νουμᾶ πατρὸς πόρϕητον ἔχει τὸν λόγον· οἶον, τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἱμπέλων ἀτμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων· καὶ προσκυνεῖν περιστρεφομένους, καὶ τὸ καθῆσθαι προσκνησαντας. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τὴν γῆς ἑξημέρωσιν οὐκε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας οὖσαν· ἡ δὲ περιστροφή τῶν προσκυνούντων, λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἰς τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς· δόξεις δ' ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνῶν, ἐπεὶ, πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλέπόντων, ἀπέτραπται τὰς ἀνατολάς, μεταβάλλειν ἑαυτὸν ἐνταῦθα καὶ περιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεόν, κύκλον ποιῶν καὶ συνάτων τὴν ἐπιτελείωσιν τῆς εὐχῆς δι' ἀμφοῖν· εἰ μὴ νῆ Δία ἴς Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίττεταιί τι καὶ διδάσκει παραήσιον ἢ μεταβολὴ τοῦ σχήματος, ὡς οὐδενὸς ἐστῶτος ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπως ἂν στρέφη καὶ ἀνελίττη τὸν ἡμῶν ὁ θεός, ἀγαπᾶν καὶ δέχεσθαι προσῆκον. Τὸ καθῆσθαι προσκνησαντας, οἰωνισμόν εἶναι λέγουσι θεβαιότητα ταῖς εὐχαῖς καὶ διαμονὴν τοῖς ἀγαθοῖς εἶεσθαι. Δίγουσι δὲ καὶ πράξεων διορισμόν εἶναι ἀπαυσιν· ὡς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξει πέρας ἐπιτι- καθῆσθαι παρὰ τοῖς θεοῖς, ἵνα ἑτέρας πάλιν ταρ' ἐκείνων λάβωσι. Δύναται δὲ καὶ τοῦτο τοῖς κως ὁμολογεῖν, ἐθίζοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου μὴ κει τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ καὶ κως, οἶον σπεύδοντας, ἀλλ' ὅταν χρόνον ἔχωμεν καὶ γωμεν.

Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ θεῖον

δὲ θεόν, ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ, προστάσσειν, ὡς χρή γενέσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς· ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾷ, Κρομμύων; εἰπεῖν, Ἀνθρώπων· τὸν δὲ αὐθις ἐκτρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινὸν, ἐπέρεσθαι, Θριξίν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διὸς, Ἐμφύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾷν, Μαινίσι; Ταῦτα [δὲ] λέγειν ὑπὸ τῆς Ἥγερίας δεδιδασμένον. Καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀπελθεῖν ἴλω γυνόμενον, τὸν δὲ τόπον, Ἰλίκιον ἀπ' ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρμὸν οὕτω συντελεῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ μυθώδη καὶ γλοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἐθισμὸς αὐτοῖς ἐνεποίησεν. Αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾷν οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνηρητῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε καὶ προσαγγαλίας αὐτῷ ποτε γυνομένης, ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν· Ἐγὼ δὲ θύω.

XVI. Πρῶτον δὲ φασὶ καὶ Πίστεως καὶ Τέρμονος ἱερὸν ἰδρύσασθαι· καὶ τὴν μὲν Πίστιν ὄρκον ἀποδειξαι Ῥωμαίοις μέγιστον· ὃ χράμενοι μέχρι νῦν διατελοῦσιν· ὁ δὲ Τέρμων, ὄρος ἃν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἴδιᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμούς, νῦν μὲν ἔμψυχα, τὸ παλαιὸν δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία, Νουμᾷ φιλοσοφήσαντος, ὡς χρή τὸν ὄριον θεὸν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυν ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι. Δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὀρίσαι τὴν χώραν ὃ βασιλεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουλευθέντος ἐξομολογήσασθαι τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου· δεσμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὄρον, ἃν φυλάττηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ, τῆς ἀδικίας ἔλεγχον. Οὐ μὴν οὐδὲ ἦν δασιλῆς χώρα τῇ πόλει κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσπητήσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾷς δού-

νεμο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκη ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημεροῦμενον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δριμύν εὐρήνης ἐπεργάζεται καὶ ταχύν, ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τῆς πολεμικῆς εὐτολμίας τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἴκελου διαμένει καὶ πάρεστι, τὸ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ πλοναξίαν ἀνεμίνον ἐκκίεοπται. Διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμάς οἷον εὐρήνης φίλτρον ἐνεμίστατο τοῖς πολιταῖς· καὶ μᾶλλον ὡς ἠθοποιὸν, ἢ πλοιοποιὸν, ἀγαπήσας τέχνην, εἰς μέρη τὴν χώραν διῶλεν, ἃ πάγους προστηγόρουσα, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπισκόπους ἔταξε καὶ περιπόλους. Ἔστι δ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἐφορῶν καὶ ταυμαζόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν εἰς τιμὰς καὶ πίστεις ἀνήγε, τοὺς δὲ φαθύμους καὶ ἀμελεῖς ψέγων καὶ κακῶν, ἐσωφρόνιζε.

XVII. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἢ κατὰ τέχνας διανομὴ τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμάζεται. Τῆς γὰρ πόλεως ἐκ δυοῖν γενῶν, ὡσπερ εἴρηται, συνστάσαι δοκούσης, διστώσης δὲ μᾶλλον, καὶ μηδενὶ τρόπῳ μᾶς γενέσθαι βουλομένης, μηδ' οἷον ἐξαλεῖψαι τὴν ἐταρότητα καὶ διαφορὰν, ἀλλὰ συγκρούσεις ἀπαύστους καὶ φιλοπορίας τῶν μερῶν ἐχούσης, διανοηθεῖς, ὅτι καὶ τῶν σωμάτων τὰ φύσει δύσμακτα καὶ σκληρὰ καταθραύοντες καὶ διαιροῦντες ἀναμιγνύουσιν, ὑπὸ σμικρότητος ἀλλήλους συμβαίοντα μᾶλλον, ἔγνω καταπεμῶν τομὰς πλείονας τῆς σύμπαν πλήθους. Ἐκ δὲ τούτων, εἰς ἑτέρας ἑμβολῶν διαφορὰς, τὴν πρώτην ἐκνήτην καὶ μεγάλην ὄφαισις, τῆς ἐλάττωσιν ἐνδιασπαρεῖσαν. Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας, αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφίων, σπου-

ων, σκυτοδειψῶν, χαλκίων, κεραιμένων. Τὰς δὲ λοιπὰς νὰς εἰς ταὐτὸ συναγαγῶν, ἐν αὐτῶν ἐκ πασῶν ἀπέ-
 ρε σύστημα. Κοινωνίας δὲ καὶ συνόδους καὶ θεῶν
 ἀς ἀποδοὺς ἐκάστῳ γένει πρεπούσας, τότε πρῶτον ἐκ
 πόλως ἀνεῖλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν
 βίνους, τοὺς δὲ Ῥωμαίους, καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς
 Ῥωμύλου πόλτας· ὥστε τὴν διαίρεσιν εὐαρμοστίαν
 ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας. Ἐπαινεῖ-
 δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν νόμον διόρ-
 μα, τὸν διδόντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπράσκειν,
 ξελομένου τοὺς γεγαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπαι-
 ντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. Δεινὸν γὰρ
 ἴτο τὴν ὡς ἐλευθέρῳ γεγαμημένην γυναῖκα δούλῳ
 οικεῖν.

XVIII. Ἦσατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγμα-
 ρς, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Ῥω-
 ου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μηνὶ καὶ
 ἰκτως, τοὺς μὲν οὐδ' εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ
 ἴκοντα, τοὺς δὲ πλειόνων λογιζόμενοι· τῆς δὲ γινομέ-
 ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιαν
 ἔχοντες, ἀλλ' ἐν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα
 τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται. Νουμᾶς δὲ
 παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἔνδεκα γίνεσθαι
 ἰζόμενος, ὡς τοῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας πεντήκον-
 τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ τριακοσίας
 ἴκοντα πέντε, τὰς ἔνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων,
 γαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμ-
 μον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκηδῖνον καλούμενον, εἴκοσι
 δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦ τὸ ἴαμα
 ἀνωμαλίας μειζόνων ἔμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι. Με-

τακίησθε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν· τὸν γὰρ ἅ
 πρῶτον ὄντα, τρίτον ἕταξε, πρῶτον δὲ τὸν Ἰανου
 ὄς ἦν ἑκάτατος ἐπὶ Ῥωμίῳ, δεκάτατος δὲ καὶ
 ταῖος ὁ Φεβρουάριος, ἃ νῦν δευτέρῃ χρῶνται.
 δι' αἰσῶν, αἱ καὶ προστεθῆναι τούτους ὑπὸ Νουμ
 μῆνας λέγουσι, τὸν τε Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρ
 εῖ ἀρχῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μηνῶν εἰς τὸν ἑτασι
 ἴνιοι τῶν βαρβάρων τρισὶ, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἄρκε
 τέσσαρσιν, εἰ δ' Ἀκαρνῶνες· Αἰγυπτίοις δὲ μην
 ὁ ἑτασιός, εἴτα τετράμηνος, ὡς φασί. Διὸ καὶ
 τοὶ τὴν χώραν οἰκοῦντες, ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶ
 πληθὺς ἀμύχανον ἑτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις δι
 σιν, αἵτε δὴ τοὺς μηνῶν εἰς ἑτῶν ἀριθμὸν τιθίμεν.

XIX. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μηνῶν εἰς τοὶ
 τὸν ἑτασιον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἢ τοῦ τελευταῖο
 κηγορία· δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσιν.
 τὸν Μάρτιον πρῶτον, ἢ τάξις ἑτασιλοῖ· τὸν γὰρ ἑ
 του πέμπτον ἑκάτων πέμπτον· ἕκτον δὲ τὸν ἕκ
 τῶν ἄλλων ἑτασιος ὁμοίως ἑκαστον. Ἐπεὶ τὸν Ἰαν
 καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένη
 εβαίναν αὐτοῖς τὸν εἰρημῆνον μῆνα, πέμπτον μὲν
 ἦν, ἑβδομον δ' ἀριθμεῖν. Ἄλλως δὲ καὶ λόγον ἰ
 Μάρτιον Ἄρει καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμίῳ
 ὀνομάζεσθαι· δεύτερον δὲ τὸν Ἀπρίλιον, ἐπὶ αὐτῆς
 τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾗ θύουσι τε τῆς θεᾶς, καὶ ταῖς
 δαίς ἐστεφανωμένοι αἱ γυναῖκες κυρσίην, λούονται
 δ' οὐ διὰ τὴν Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλιον φασίν, ἀλλ'
 ἔχει τοῦνομα ψιλόν, Ἀπρίλιον κεκλήσθαι τὸν μῆ
 ἰαροῦς αἶρας ἀμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ ἀναπαύ
 τοὺς βλαστὰς τῶν φυτῶν· τοῦτο γὰρ ἢ γλίσσασθαι

δ' ἐφεξῆς τὸν μὲν Μαΐιον καλοῦσιν ἀπὸ Μαΐας·
 ρ ἀφιέρωται· τὸν δὲ Ἰούνιον ἀπὸ τῆς Ἑρας.
 ινες οἱ τούτους ἡλικίας ἐπωνύμους εἶναι λέγον-
 βυτέρας καὶ νεωτέρας· μαϊώρης γὰρ οἱ προσβί-
 ρ' αὐτοῖς, ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται.
 οἰπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως, ὡσπερ ἀριθ-
 ῶνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἑβδομον, ὄγδοον,
 δέκατον· εἶτα ὁ πέμπτος ἀπὸ Καίσαρος τοῦ
 ταμένου Πομπήϊου, Ἰούλιος· ὁ ἕκτος δὲ Λύγου-
 τοῦ δευτέρου μὲν ἄρξαντος, Σεβαστοῦ δὲ ἐπι-
 ς, ὠνομάσθη. Τούς δὲ ἐφεξῆς δύο Δομestιανὸς
 ε ταῖς αὐτοῦ ἐπωνυμίαις οὐ πολὺν χρόνον· ἀλλὰ
 ν ἀναλαβόντες πάλιν, ἐκείνου σφαγέντος, ὁ μὲν
 ᾧ δὲ ὄγδοος καλοῦνται. Μόνοι δ' οἱ τελευ-
 τὴν ἀπὸ τῆς τάξεως κλησιν, ὡσπερ ἔσχον ἐξ
 κρύλαξαν. Τῶν δὲ ὑπὸ Νουμᾶ προστεθέντων,
 θέντων, ὁ μὲν Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἄν-
 αὶ γὰρ ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς
 ἔναγιζουσι τότε, καὶ τὴν τῶν Δουπερκαλίων ἐοφ-
 ἰ πολλὰ καθαρμῶ προσβοικυῖαν τελοῦσιν. Ὁ δὲ
 Ιανουάριος, ἀπὸ τοῦ Ἰανου. Δοκεῖ δέ μοι τὸν
 ὁ Νουμᾶς, ἐπωνύμον ὄντα τοῦ Ἄρβος, ἐκ τῆς
 ς μεταστῆσαι, βουλόμενος ἐν παντὶ τῆς πολεμι-
 μεως προτιμᾶσθαι τὴν πολιτικὴν. Ὁ γὰρ Ἰανὸς
 αλαιοῖς πάνν, εἴτε δαίμων, εἴτε βασιλεὺς γενό-
 ολιτικός καὶ κοινωνικός, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ
 ἔγεται μεταβαλεῖν τὴν διαίταν. Καὶ διὰ τοῦτο
 τιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἑτέραν ἐξ ἑτέρας
 ιεραιοῖσάντα τὴν μορφήν, καὶ διάθεσιν.

Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ νεῶς ἐν Ῥώμῃ δίθυρος, ὅν

πολέμου πύλην καλοῦσι. Νομίζονται γὰρ, ἀνεύχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ἢ πόλεμος, κεκλιῖσθαι δὲ, εἰρήνης γινομένης. Ὁ δὲ χαλεπὸν ἦν, καὶ σπανίως γινόμενον, αἰ τιμὴν συνηρημένης πολέμου τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς πικρῶς περικεχυμένοις γένησι βαρβάρους ἀνταρμιδούσης. Πλὴν ἐπὶ γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον· καὶ πρότερον, ὑπαταυόντων Μάρκου Ἀτιλλίου καὶ Τίτου Μαλλίου χρόνον οὐ πολὺν· εἴτα εὐθύς ἀνεύχθη πόλεμον σφόδραγόντος. Ἀλλ' ἐπὶ γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας οὐδεμίαν ἡμέραν ἀνεογγμένος ᾤφθη, τρία δὲ καὶ τεσσαράκοστα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλισμένος· οὕτως ἐξήρητο παντιλῶς τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πανταχόθεν. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ κατακακῆλητο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ προῖτητι τοῦ βασιλείως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὡσπερ αὔρας τινὸς ἐκείθεν ἢ πνεύματος ἡγεμονίου φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβη, καὶ πόθος εἰπερῶν πάντας ἐννομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν φυτεύειν, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβασθαι θεοὺς. Ἐορταὶ δὲ καὶ θάλλαι, καὶ παρ' ἀλλήλους ἀδελῶς ἰόντων καὶ ὑπαμιγνυμένων ὑποδοχαὶ καὶ φιλοφροσύναι τὴν Ἰταλίαν κατεῖχον, οἷον ἐκ πηγῆς τῆς Νουμᾶ σοφίας τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐπεισρεόντων εἰς ἀπαντας, καὶ διαχβομένης τῆς περὶ ἐκείνων γαλήνης· ὥστι καὶ τὰς ποιητικὰς ὑπερβολὰς ἐνδεῖν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν λέγουσιν· „Ἐν δὲ σιδαροδέτοις πόρπαξεν αἰθᾶν ἀραχνῶν ἔργα, καὶ οὐρανὸς δάμναται ἔγχεά τε λογχωτά, ξίφεά τ' ἀμφήκεα· χαλκῶν δ' οὐκέτι σαλπύγγων κτύπος, οὐδέ στυλᾶται μελίφρων ὕπνος ἀτὸ βλαφάρων.“ Οὕτε γὰρ πόλεμος, οὕτε στάσις, οὕτε νεκροτασιμὸς περὶ τὸν Ἰταλίαν ἐσπάρησαν. Νουμᾶ βασιλείᾳ

νος, ἣ δι' ἔρωτι βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασ
 δρῶν. Ἄλλ' εἴτε φόβος θεῶν προκήδεσθαι δοκε
 τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδώς, εἴτε δαιμόνιος
 πάσης κακίας ἀθάκτον ἐπ' ἐκείνου καὶ καθαρὸν δι
 λάτιουσα τὸν βίον, ἐναργεῖς ἐξήνεγκε παράδειγμα
 τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερον ἐκεῖνος
 ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀρεῖναι περὶ πι
 τείας, ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστὶ
 ἕκ τινος τύχης θείας εἰς ταῦτό διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασι
 κῆν συμπεσοῦσαν δύναμιν, ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τι
 κακίας τὴν ἀρετὴν καταστήσαι. Μακάριος μὲν γὰρ αὐ
 τὸς ὁ σώφρων ἀληθῶς, μακάριοι δ' οἱ συνήκοι τῶν ἐκ
 τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων. Τάχα γὰρ
 οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς·
 αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδήλῳ παραδείγματι καὶ λαμ
 προῦ τῷ βίῳ τοῦ ἀρχοντος ὁρῶντες, ἐκουσίως σωφρονοῦ
 τι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμοιοῖ
 ἣ πρὸς αὐτοὺς, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος, ἀμύ
 ονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ κάλλιστον ἀπάσης βα
 λείας τέλος ἐστί· καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων ὁ τοῦτον
 βίον καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργά
 τθαι δυνάμενος. Ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶς παντὸς
 λον φαίνεται συνεωρακώς.

XXI. Περὶ δὲ παιδῶν αὐτοῦ καὶ γάμων ἀντιλογίαι
 νάσι τοῖς ἱστορικοῖς. Οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον ἄλ
 ἣ τὸν Τατίας λαβεῖν αὐτὸν, οὔτε παιδὸς ἐτέρου γε
 πατέρα, πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγου
 δὲ πρὸς ταύτην τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐ
 ὄμπωνα, Πῖνον, Κάλπον, Μάμερκον, ὧν ἕκαστον
 ἰαδοχὴν καὶ γένους ἐντίμου καταλιπεῖν. Ἐκ

γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμπου τοὺς Πομπηίους, ἀπὸ δὲ Πόνου τοὺς Ποπυρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρίους, ἀπὸ δὲ Μαρμίου τοὺς Μαρμυρίους· οἷς διὰ τοῦτο καὶ Ῥήγας γινώσθαι παρανόμων, ὅπως ἐστὶ βασιλείας. Τρίται δὲ εἰσὶν οἱ τούτων μὲν κατηγοροῦντες, ὡς χαριζομένων τοῖς γίνεσθαι, καὶ προστιθέμεν οἷα ἀληθῆ στίγματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ διαδοχῆς, τὴν δὲ Πομπιλίαν οἷα ἐκ Τατίας γεγονέναι λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἐτέρας γυναίκος, ἣν ἴδῃ βασιλείων ἔγημε, Λουκρητίας· πάντες δ' οὖν ἀπολογουσι, τὴν Πομπιλίαν Μαρμίῳ γαμηθῆναι. Παῖς δὲ ἦν ὁ Μάρμιος ἐκείνου Μαρμίου τοῦ Νουμᾶν παροφημέστος ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ συμμετόκησεν εἰς Ῥώμην αὐτῆ, καὶ τῆς συγγλήτου μετέσχε τιμώμενος, καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευταίην Ὀστίλλῃ παρὰ τῆς βασιλείας εἰς ἀγῶνα καταστάς καὶ ἠττηθεὶς ἀπεκαρτέρησεν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρμιος, ἔχων τὴν Πομπιλίαν, κατέμειον ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρμιον ἄγκων ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τύλλῳ Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τούτων, ὡς λέγεται, παντασίῃ καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχέως, οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευταίας, ἀλλὰ κατὰ μακρῶν ἐπὶ γῆρας καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἰστορεῖται Πλάτων. Ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀχθοόμενοις προσβιάσας.

XXII. Ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον ἐποίησαν οἱ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνελθόντες ἐπὶ τὰς ταφάς, ἅμω δημοσίαις ἐπιφοραῖς καὶ στεφάνοις, οἱ τε πατρίσιοι τὸ λίκος ἀράμενοι, καὶ συμπαρόντες οἱ τῶν θεῶν ἱερεῖς καὶ παραπίμποντες· ὁ δ' ἄλλος ὄμιλος ἀναμεμιγμένων γεναίων καὶ παιδῶν, οἷα ὡς βασιλεὺς ταφῆς γηραιῶ παρόντες, ἀλλ' ὡς τινα τῶν φιλετάτων

ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου ποθούμενον θάπτων, μετ' οἰμωγῆς καὶ κλαυθμῶν ἐπόμενοι. Πυρὶ μὲν οὖν οὐκ ἔδοσαν τὸν νεκρὸν, αὐτοῦ κωλύσαντος, ὡς λέγεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σορούς, ὑπὸ τὸ Ἴάνοκλον ἔθηκαν, τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δ' ἑτέραν τὰς ἱερὰς βίβλους, ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτός, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων νομοθεῖται τοὺς κύρβεις, ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς ἐτι ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἕξιν τε καὶ γνώμην ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκέλευσε τὰς ἱερὰς βίβλους συνταφῆναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ καλῶς ἐν ἀνύχοις γράμμασι φρουρουμένων τῶν ἀπορρήτων. Ὡς λογισμῶ φασι μὴδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν κατατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παιδευσιν αὐτῶν ἀγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις. Καὶ τῆς γε περὶ τὰς ἀπόρους καὶ ἀρρήτους λεγομένας ἐν γεωμετρίᾳ μεθόδους πραγματείας πρὸς τινὰ τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσης, ἔφασαν ἐπισημαίνεσθαι τὸ δαιμόνιον, μεγάλῳ τινὶ καὶ κοινῶ κακῶ τὴν γεγενημένην παρανομίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπερχόμενον. Ὡςτε συγγνώμην ἔχειν πολλὴν τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ Πυθαγόρᾳ Νουμῶν φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐπὶ τισαύταις ὁμοιότησιν. Οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἱστοροῦσι, δώδεκα μὲν εἶναι βίβλους ἱεροφαντικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικὰς φιλοσόφους εἰς τὴν σορὸν συντεθείσας. Τετρακοσίων δὲ που διαγενομένων ἐτῶν, ὑπατοὶ μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος καὶ Μάρκος Βαίβιος· ὄμβρων δὲ μεγάλων ἐπιπεσόντων, καὶ χόματος περιφύραγέντος, ἐξέωσε τὰς σορούς τὸ θεῦμα· καὶ τῶν ἐπιδημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν ἑτέρα κενὴ παντάπασιν ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν, οὐδὲ λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν γραμμάτων εὐρεθέντων, ἀναγνώσθαι μὲν αὐτὰ λέγεται Πετίλιος στρατηγῶν τότε, π

τὴν σύγκλητον ὀφείηται μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμιτὸν εἶναι [λέγων] μηδὲ ὅσιον ἔκπυστα τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα γενέσθαι· διὸ καὶ κομισθεῖσας εἰς τὸ Κομίτιον τὰς βιβλους κατακαῆναι. Πᾶσι μὲν οὖν ἔπεται τοῖς δίκαιοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μάλιστα ὧν κατόπιον ὁ μετὰ τελευταίην ἔπαινος, τοῦ φθάνου πολὺν χρόνον οὐκ ἐπιζῶντος, ἐπίων δὲ καὶ προαποθνήσκοντος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνου γε τὴν δόξαν αἰ τῶν ὕστερον βασιλείων τύχαι λαμπροτέρων ἐποίησαν. Πάντα γὰρ γενομένων μετ' αὐτὸν, ὁ μὲν ἔσχατος ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς ἐν φηγῇ καταγήρασε· τῶν δὲ τεσσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν ἐταλεύτησεν· ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν· Ὀστέλλιος δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμῶν ἐβασίλευσε, καὶ τὰ πλείστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρώτοις καὶ μάλιστα τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευάσας καὶ καθυβρίσας, ὡς ἀργοποιὸν καὶ γυναικώδη, πρὸς πόλεμον ἔτρεψε τοὺς πολίτας, οὐδ' αὐτὸς μὲν οὖν ἐνάμεινε τοῖς θεανισύμασι τούτοις, ἀλλ' ἐπὶ νόσου χαλεπῆς καὶ πολυτρόπου τὴν γνώμην ἀλλασσόμενος, εἰς δεισιδαιμονίαν ἐτίδωκεν, οὐδέν τι τῆ κατὰ Νουμῶν εὐσεβεῖα προσήκουσαν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν.

COMPARATIO LYCURGI CUM NUMA.

Ἄλλ' ἐπεὶ τὸν Νουμᾶ καὶ Λυκούργου διεληλύθαμεν βίον, ἐκκειμένων ἀμφοῖν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἔργον, οὐκ ἀποκνητέον συναγαγεῖν τὰς διαφοράς. Αἶ μὲν γὰρ κοινότητες ἐπιφαίνονται ταῖς πράξεσιν, οἷον ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἡ εὐσέβεια, τὸ πολιτικόν, τὸ παιδευτικόν, τὸ μίαν ἀρχὴν παρὰ τῶν θεῶν ἀμφοτέρους λαβεῖν τῆς νομοθεσίας· τῶν δ' ἰδίᾳ ἑκατέρου καλῶν πρῶτόν ἐστι Νουμᾶ μὲν, ἡ παράληψις τῆς βασιλείας, Λυκούργῳ δὲ, ἡ παράδοσις. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ αἰτῶν ἔλαβεν, ὁ δὲ, ἔχων ἀπέδωκε. Καὶ τὸν μὲν κύριον ἕτεροι αὐτῶν κατέστησαν, ἰδιώτην καὶ ξένον ὄντα· ὁ δὲ, αὐτὸς αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως ἐποίησε. Καλὸν μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνην τὴν βασιλείαν, κάλλιον δὲ τὸ προτιμῆσαι τὴν δικαιοσύνην τῆς βασιλείας. Ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν μὲν οὕτως ἐνδοξον κατέστησιν, ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, τὸν δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν, ὥστε βασιλείας καταφρονῆσαι. Δεύτερον τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἀρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλελυμένην καὶ τραφεῶσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην, ὁ δὲ τῆς Ῥώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον, ἡ μὲν χαλεπότης τοῦ ἔργου τῷ Λυκούργῳ πρόσθεστιν. Οὐ γὰρ θάρακας ἐκδύναι καὶ ξίφη τοὺς πολίτας καταθέσθαι ἔπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀφεῖναι, καὶ στραμνὰς ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας· οὐδὲ παυσανέμου

πολέμων φορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ δεῖπνα καὶ πότους
 εἶσαντας, ἐν ταῖς ὀπλοῖς καὶ ταῖς παλαιστραῖς διαπο-
 νεῖσθαι καὶ ἀσχεῖν. Ὅθεν ὁ μὲν, δι' εὐνοίας καὶ τιμῆς
 ἅπαντα παύσων ἐπραξεν, ὁ δὲ, κινδυνεύων καὶ βαλλόμε-
 νος, μόλις ἐπεκράτησεν. Ἡμερος μέντοι καὶ φιλόανθρω-
 πος ἢ τοῦ Νουμᾶ Μοῦσα, πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην
 μεθαρμοσαμίνου καὶ καταπραῦναντος ἐξ ἀκράτων καὶ
 διαπύρων ἠθῶν τοὺς πολίτας. Εἰ δὲ καὶ τὸ παρὰ τοὺς
 Εἰλωτας ἀναγκάσει τις ἡμᾶς εἰς τὴν Λυκούργου θείσθαι
 πολιτείαν, ὠμότατον ἔργον καὶ παρανομώτατον, μακρῶ
 ται τὸν Νουμᾶν ἑλληνικώτερον γεγονέναι νομοθέτην φή-
 σομεν, ὅς γε καὶ τοὺς ἀμολογημένους δούλους ἔγχεσε τι-
 μῆς ἐλευθέρας, ἐν ταῖς Κρονίοις ἐστιασθαι μετὰ τῶν
 δεσποτῶν ἀναμεμιγμένους ἐθίσας. Καὶ γὰρ τοῦτο τῶν
 Νουμᾶ πατρίων ἐν εἶναι λέγουσιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων
 ἀπολαύσεις καρπῶν τοῖς συναργούσι παραλαμβάνοντος.
 Ἔναι δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρονικῆς ἐκείνης ἰσονομίας
 ἀποσώζεσθαι μυθολογοῦσιν, ὡς μηδενὸς δούλου, μηδὲ
 δεσπότη, πάντων δὲ συγγενῶν καὶ ἰσοτίμων νομιζο-
 μένων.

II. Ὅπως δὲ φαίνονται πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ἀμφο-
 τεροὶ καὶ σωφροσύνην ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλήθη· τῶν δὲ
 ἄλλων ἀρετῶν, ὁ μὲν τὴν ἀνδρείαν μᾶλλον, ὁ δὲ τὴν δι-
 καιοσύνην ἠγαπητικῶς· εἰ μὴ νῆ Δία πρὸς τὴν ὑπακμῆ-
 τιν τῶν πολιτευμάτων ἑκατέρου φύσιν ἢ συνήθειαν, οὐχ
 ὁμοίαν οὔσαν, ἀνομοίας ἴδιαι παρασκευῆς. Οὔτε γὰρ
 Νουμᾶς διὰ δειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ μὴ
 ἀδικεῖν· οὔτε Λυκούργος εἰς ἀδικίαν κατασκευάσασε πολε-
 μικούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. Τὰς οὖν ὑπερ-
 βολαῖς ἀφαιροῦντες ἀμφοτέρου, καὶ τὰς ἐνδείας ἀναπλη-

ροῦντες τῶν ὑπαρχόντων περὶ τοὺς πολίτας, ἠναγκάζοντο
 μεγάλαις χρῆσθαι μεταβολαῖς. Καὶ μὴν, τῆς τε διατά-
 ξως καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν
 ἀκράτως ἢ τοῦ Νουμᾶ καὶ θεραπευτικὴ τοῦ πλήθους, ἐκ
 χρυσοχόων καὶ ἀνλητῶν καὶ σκυτοτόμων συμμιγῆ τινα
 καὶ παμπούβιλον ἀποφαίνοντος δῆμον· ἀύστηρά δὲ ἢ
 Λυκούργιος καὶ ἀριστοκρατικὴ, τὰς μὲν βαναύσους ἀπο-
 καθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας· αὐ-
 τοὺς δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δῆρου συνά-
 γουσα, πολέμου χειροτέχνας καὶ θεράποντας Ἄρτος ὄν-
 τας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότας, οὐδὲ μελετῶντας, ἢ πείθε-
 σθαι τοῖς ἄρχουσι, καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Οὐδὲ
 γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐξῆν, ἵνα ἐλεύθεροι
 παντελῶς καὶ καθάπαξ ᾤσιν, ἀλλ' ἦν ἢ περὶ τὰ χρήματα
 κατασκευὴ διδομένη δούλοις καὶ Εἰλωσιν, ὥσπερ ἢ περὶ
 τὸ δεῖπνον καὶ ὄψον διακονία. Νουμᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε
 τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς μὲν στρατιωτικὰς ἔπαυσε πλονεξίας,
 τὸν δ' ἄλλον οὐκ ἐκάλυψε χρηματισμὸν· οὐδὲ τὴν τοιαύ-
 την κατστόρῃσεν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ πλούτῳ προϊέναι
 μέχρι παντός ἐφήκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθροισμένης
 καὶ ὑποξέουσης εἰς τὴν πόλιν ἠμέλησε, δέον εὐθύς ἐν
 ἀρχῇ, μηδέπω πολλῆς, μηδὲ μεγάλης ἀνισότητος οὔσης,
 ἀλλ' ἔτι τοῖς βίοις ὁμαλῶν καὶ παραπλησίων ὄντων, ἐν-
 στήναι πρὸς τὴν πλονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυκούργος, καὶ
 φυλάξασθαι τὰς ἀπ' αὐτῆς βλάβας, οὐ μικρὰς γενομένας,
 ἀλλὰ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων κακῶν, ὅσα συνηρέχθη,
 σπέρμα καὶ ἀρχὴν παρασχούσας. Ὁ δὲ τῆς γῆς ἀνα-
 δασμὸς οὔτε τὸν Λυκούργον, ἐμοὶ δοκεῖν, ποιεῖ ψεκτὸν
 γενόμενος, οὔτε τὸν Νουμᾶν μὴ γενόμενος. Τῷ μὲν γὰρ
 ἔδραν καὶ κρηπίδα τῆς πολιτείας ἢ ἰσότης αὕτη παρῆ

τὸν δὲ, προσφάτου τῆς πληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἤπειγεν ἄλλον ἔμβαλεῖν ἀναθασμὸν, οὐδὲ κινεῖν τὴν πρώτην νέμισιν, ὡς εἰκὸς ἐστὶ, κατὰ χώραν μένουσαν.

III. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τενοτροφίας κοινωρίας τὸ ἀξιοπλοῦτον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐπιποιούντες ἀμφοτέρω τοῖς ἀνδράσιν, οὐ κατὰ πᾶν εἰς ταῦτο συνηνέχθησαν. Ἄλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀνὴρ, ἰσχυρῶς ἔχων παιδοτροφίας, ὑπὸ πτέρου δὲ πεισθαιῶς δεομένου τέκνων, ἐξιστατο τῆς γυναικὸς, ἐκδοῦσθαι καὶ μετακδοῦσθαι κύριος ὑπάρχων· ὁ δὲ Λάκων, οἴκοι τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦ γάμου μένοντος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων, μεταδίδου τῷ πείσαντι τῆς κοινωρίας εἰς τέκνωσιν. Πολλοὶ δὲ, ὡς περ εἰρηται, καὶ παρακαλοῦντες εἰσηγοῦν ἐξ ὧν ἂν ἰδοῦντο μάλιστα παῖδας εὐκλεῖς καὶ ἀγαθοὺς γενέσθαι. Τίς οὖν ἡ διάκρισις τῶν ἔθισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθια πρὸς γαμητὴν, [καὶ τὰ] ἐκταράττοντα καὶ κατακαίοντα λίπαις καὶ ζηλοτυπίας τοὺς πολλοὺς· ἰκεῖνα δὲ, ὡς περ αἰσχυνομένη ἀτυφία τις, παρακάλυμμα τὴν ἐγγύην ἐφαλομένη, καὶ τὸ δυσκαρτίρητον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωρίας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται τῷ Νουμῷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον· ἢ δὲ τοῦ Λυκούργου, παντάπασιν ἀναπεπταμένη καὶ ἀθῆλος οὔσα, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρίσχηκε. Φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβηκος, καὶ ἀνδρομανεῖς ἱστοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης λέγων·

Αἱ σὺν νίοισιν ἐξερημοῦσιν δόμους,

Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις.

Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν συναρτάμμιναι κάτωθεν, ἀλλ' ἐνεπίπτεοντο καὶ

συνανεγύμνον ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. Καὶ σαφέστατα τὸ γινόμενον εἶρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις· Καὶ τὸν νέορτον, ἃς ἔτ' ἄστολος χιτῶν ἀραιὸν ἀμφὶ μηρόν πτύσσεται, Ἑρμιόναν. Διὸ καὶ θρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον ἀνδράδεις τοὺς ἀνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἴκων ἀρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις πράγμασι καὶ γνώμῃ μεταλαμβάνουσαι καὶ παρῴησις περὶ τῶν μεγίστων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν εἰήρησε πρὸς τοὺς ἀνδρας, ἣν εἶχον ἐπὶ Ῥωμύλου θεράπευόμεναι διὰ τὴν ἀρπαγὴν· αἰδῶ δὲ πολλὴν ἐπέστησεν αὐταῖς καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφῆλε, καὶ νήφειν ἐδίδαξε καὶ σιωπᾶν εἰθισεν, οἴνου μὲν ἀπεχομένας τὸ πάμπαν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἀνδρὸς ἀνευ χρωμένας. Λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ, πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς θεοῦ, πυνθανομένην, τίνος ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἶη τὸ γεγενημένον. Καὶ τῆς τε ἄλλης εὐπειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἢ μνήμη τῶν χειρόνων. Ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς, ἢ πατρὸς ἀντόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος, μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν [ἐν] ἔτσει τριάκοντα καὶ διακοσίοις οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος· πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου Θαλαῖα τοῦνομα διηνέχθη πρὸς ἐκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος. Οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

IV. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυκούργου πεπείρους καὶ

ὀργώσας νεφεύστος, ὅπως ἢ τε ὀμίλια, θεομένης ἤδη
 τῆς φύσεως, χάριτος ἢ καὶ φίλιας ἀρχῆ μάλλον ἢ μίσους
 καὶ φόβου παρὰ φύσιν βιαζομένων, καὶ τὰ σώματα φέρει,
 ἔχη πρὸς τὸ τὰς κήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς αἰτίας, εἰς
 ἐπὶ οὐδὲν ἄλλο γενομένων, ἢ τὸ τῆς τελευτήσεως ἔργον.
 τῶν δὲ Ῥωμαίων δωδεκαεταῖς καὶ νεωτέρας ἐκιδόντων.
 οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθα-
 ρὸν καὶ ἔθικτον ἐπὶ τῷ γενοῦντι γενέσθαι. Δῆλον οὖν,
 ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέλευσιν, τὸ δὲ ἠθικώτερον
 πρὸς συμβίωσιν. Ἄλλα μὲν ἐπιστάσεις τε παιδῶν καὶ
 συναγυλασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις καὶ κοσμησίαις, παρὶ τε
 δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παιδιᾶς αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ
 ἡλιακοσμήσεσιν, οὐδὲν τι τοῦ προστυχόντος νομοθέτου
 βελτίονα τὸν Νουμῶν ὁ Λυκούργος ἀποδείξουσιν, ἐπὶ ταῖς
 τῶν πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρείαις τὰς τῶν
 νέων ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιο ποιεῖν τὸν
 εἶον, εἴτε ναυπηγὸν, ἢ χαλκίαν διδάσκων, ἢ οὐλητῆρ,
 ἵσπαρ οὐ πρὸς ἓν τέλος ὀφελόντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι,
 καὶ συνεπιστρέφασθαι τοῖς ἦθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς ναῶν
 ἐπιβάτας ἕταρον ἐξ ἑτέρας ἦκοντα χρείας καὶ προαιρέσεως
 ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φόβῳ τοῦ ἰδίου συνίστασθαι πρὸς
 τὸ κοινόν, ἄλλως δὲ τὸ καθ' αὐτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ
 τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν νομοθέταις τοῖς ἀ-
 λείπουσιν ἢ δὲ ἄγνοιαν, ἢ δὲ ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῇ
 βιαστικῆν παραλαβόντι δήμου νεωστὶ σπυρισταμένου καὶ
 πρὸς μηδὲν ἀντικείμενος, παρὶ τί πρῶτον ἦν σπουδάζειν
 προσῆκον, ἢ παιδῶν ἐκτροφήν, καὶ νέων ἀσκησιν, ὅπως
 μὴ διάφοροι, μηδὲ παραχάριτοι γένοιτο τοῖς ἦθεσιν, ἀλλ'
 εἰς ἓν τι κοινόν ἀρετῆς ἔχοντος εὐδύς ἐξ ἀρχῆς πλαττάμενοι
 καὶ τυπασμένοι συμβαίνοιν ἀλλήλοις; ὃ δὲ πρὸς τα τῶν

CUM NUMA.

καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκούργον. Μία γὰρ αὖ ἦν ὁ τῶν ὄρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τῆς παιδείας τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἠθεσι τῶν παιδῶν τῶν νόμους, καὶ συνακείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον τῆς ποιότητος· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμείναι καθαραμένης. Νουμᾶ δὲ, ὅπως ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαρᾶς καὶ εὐρήνης καὶ φιλίας τὴν Ῥώμην ἦν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εὐρήνῃ καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνου τὸν ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλισμένον αὐτὸς συνέχεν, ὡσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσεύων καθειργμένον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες, αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐνέπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἠκαλλίστη καὶ δικαιοτάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ συνδαιμονικὸν ἐν αὐτῇ, τὴν παιδείαν, οὐκ ἔχουσα. Τί οὖν, φῆσιν οἱ, οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον προήλθεν ἢ Ῥώμῃ τοῖς πολέμοις; ἐρωτῶν ἑρῶν ἐρώτημα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ καὶ τροφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον, ἢ σωτηρίᾳ καὶ προσότητι καὶ τῇ μεγίστῃ δικαιοσύνῃς ἀνταρκείᾳ τιθεμένων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Νουμᾶ κατάστασιν ἐξαλλάξαντας ἐπιδοῦναι τοῖς Ἰταλοῦσι τοσοῦτον Δακεδαίμονιους δ' ἅμα τῷ πρώτῳ γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀποβαλεῖν κινδυνεύσαι περὶ ἀναστάσεως. Εκείνο μέντοι τῷ Ἰταλίᾳ μέγα καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς ὑπάρχει, τὸ ξένῳ καὶ ἔμπτῳ γενέσθαι καὶ πάντα παιδοῖ μεταβαλεῖν, καὶ ταῖς πόλεσι οὕτω συμπεπνευκίᾳ, μήτε ὄπλων δεηθῆναι μήτε βίας τινός, ὡς Λυκούργος ἐπὶ τὸν δῆμον

ἦγε τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ σοφία καὶ δικαιοσύνη πάντας οὕτω καλῶς συναγαγόμενον καὶ συναρμόσοντα.

Σ Ο Λ Ω Ν.

Δίδυμος ὁ γραμματικὸς, ἐν τῇ περὶ τῶν ἀξίωνων τῶν Σόλωνος ἀντιγραφῇ πρὸς Ἀσκληπιάδην, Φιλακλίους τινὰς τέθεικα λίξιν, ἐν ἧ τὸν Σόλωνα πατὴρ Εὐφορίωνος ἀποφαίνει, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξαν, ὅσοι μέμνηται Σόλωνος. Ἐξημεσιτίδου γὰρ αὐτὸν ἅπαντες ὁμαλῶς γινόμεναί λέγουσιν, ἀνδρὸς οὐσία μὲν, ὡς φασί, καὶ δυνάμει μέσον τῶν πολιτῶν, οἰκίας δὲ πρώτης κατὰ γένος· ἦν γὰρ Κοδριδῆς ἀνέκαθεν. Τὴν δὲ μητέρα τοῦ Σόλωνος Ἡρακλείδης ὁ Ποτικὸς ἱστορεῖ τῆς Πεισιστράτου μητρὸς ἀνθυσίαν γενέσθαι. Καὶ φίλα τὸ πρῶτον ἦν αὐτοῖς πολλή μὲν διὰ τὴν συγγένειαν, πολλή δὲ διὰ τὴν εὐφροσύνην καὶ ᾠραν, ὡς ἐνοιό φασιν, ἐρωτικῶς τὸν Πεισιστράτην ἀσπαζομένου τοῦ Σόλωνος. Ὅθεν ὕστερον, ὡς ἔοικεν, εἰς διαφορὰν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καταστάστων, οὐδὲν ἤργηκεν ἢ ἐχθρὰ σκληρὰ οὐδ' ἀγρίον πάθος, ἀλλὰ παρέμεινε ἐκεῖνα τὰ δίκαια ταῖς ψυχαῖς, καὶ παραφύλαξε τυφομένην ἀδροῦ πυρὸς ἔτι ζῶσαν φλόγα τῆς ἐρωτικῆς μνήμης καὶ χάριν. Ὅτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς οὐκ ἦν ἐχθρὸς ὁ Σόλων, οὐδ' ἐρωτικὸν θάρσάλειος ἀνταναστήναι,

Πύκτις ὅπως ἐς χεῖρας,

ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἔστι, καὶ τόμου, ὅ

SOLON.

ἔγραψε διαγορεύοντα δοῦλον μὴ ξηραλοφεῖν, μηδὲ
 δεραστῆν, εἰς τὴν τῶν καλῶν μερίδα καὶ σεμνῶν ἐπιτη-
 μάτων τιθέμενος τὸ πρᾶγμα, καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ἀξ-
 ῖων τοὺς ἀναξίους ἀπήλαυε. Λέγει
 προκαλούμενος, ὧν τὸν Πεισίστρατος ἐραστής ἀπήλαυε.
 δὲ καὶ Πεισίστρατος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθισθῶσαι, ὅπου
 ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθισθῶσαι, ὅπου
 πῦρ ἀνάπτουσι οἱ τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες.

II. Ὁ δ' οὖν Σόλων, τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς ἔλατ-
 τώσαντος εἰς φιλανθρωπίας τιμᾶς, ὡς φησὶν Ἐρμιππος,
 καὶ χάριτας, οὐκ ἂν ἀπορήσας τῶν βουλομένων ἐπαρκεῖν,
 αἰδούμενος δὲ λαμβάνειν παρ' ἑτέρων, ἐξ οἰκίας γεγονώς
 εὐδισμένης ἑτέροις βοηθεῖν, ὥρμησε νέος ὧν ἔτι πρὸς ἐμ-
 πορίαν. Καίτοι φασὶν ἔνιοι, πολυπειρίας ἕνεκα μᾶλλον
 καὶ ἱστορίας, ἢ χρηματισμοῦ, πλατηθῆναι τὸν Σόλωνα.
 Σοφίας μὲν γὰρ ἦν ὁμολογουμένως ἐραστής, ὅς γε καὶ
 πρῶτος ὧν ἔλεγε

Γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.
 Τλοῦτον δ' οὐκ ἐθαύμαζεν, ἀλλὰ καὶ φησιν ὁμοίως

ὅτω πολὺς ἄσχυρός ἐστι
 Καὶ χρυσός, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία,
 Ἴπποι θ' ἡμίονοί τε, καὶ αἱ μόνα ταῦτα πάρεστι,
 Γαστρί τε καὶ πλευραῖς καὶ ποσὶν ἄβρα παθεῖν.
 Ταυδὸς τ' ἠδὲ γυναικὸς, ἐπὶν καὶ ταῦτ' ἀφίηται,
 "Ἐβη· σὺν δ' ὥρη γίγνεται ἄρμοδια.

ἑτέρωθεν λέγει.
 ἤματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι
 ἢ ἐθέλω. Πάντως ὕστερον ἦλθε δίκη.
 ἀεὶ οὐδὲν τὸν ἀγαθὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα μήτε
 ἰτῶν τὴν κτῆσιν ἐν σπουδῇ τίθεσθαι, μήτε τῆς

χρείας τῶν ἀνεγκλίτων καὶ ἰκανῶν καταφρονεῖν. Ἴκν δὲ τοῖς τότε χρόνοις, καθ' Ἡσίοδον, ἔργον οὐδὲν ἦν ὄνειδος, οὐδὲ τέχνη διαφορὰν ἔφερεν· ἐμπορία δὲ καὶ δόξαν εἶχεν οἰκειομένη τὰ βαρβαρικά, καὶ προξενούσα φίλας βασιλείων, καὶ πραγμάτων ἐμπείρους ποιοῦσα πολλῶν. Ἐνιοὶ δὲ καὶ πόλεων οἰκισταὶ γυγόνασι μεγάλων, ὡς καὶ ὁ Μασσαλίας Πρωῖτος ὑπὸ Καλτῶν τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν ἀγαπηθεὶς. Καὶ Θαλῆν δὲ φασιν ἐμπορίᾳ χρήσασθαι, καὶ Ἰπποκράτην τὸν μαθηματικόν, καὶ Πλάτωνι τῆς ἀποδημίας ἐφόδιον ἐλαίου τινὸς ἐν Αἰγύπτῳ διάθεσθαι γενέσθαι.

III. Τὸ δ' οὖν εὐδάπανον τῷ Σόλωνι καὶ ὑγρὸν πρὸς τὴν δίαιταν, καὶ τὸ φορτικώτερον, ἢ φιλοσοφώτερον, ἐν τοῖς ποιήμασι διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἡδονῶν, τὸν ἐμπορικὸν οἶονται βίον προστετριφθῆναι· πολλοὺς γάρ ἔχοντα κινδύνους καὶ μεγάλους, ἀνταπειτῶν πάλιν εὐπαθίας τινὰς καὶ ἀπολαύσεις. Ὅτι δ' αὐτὸν ἐν τῇ τῶν πενήτων μερίδι μᾶλλον, ἢ τῇ τῶν πλουσίων ἔταττε, δῆλόν ἐστιν ἐκ τούτων·

Πολλοὶ γὰρ πλουτεῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται,

Ἄλλ' ἡμῖς αὐτοῖς οὐ διαμενόμεθα

Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ,

Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Τῇ δὲ ποιήσει κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς, ἀλλὰ παιζῶν πως ἔοικε προσχρήσασθαι, καὶ παράγωγον αὐτῶν ἐν τῷ σχολάζειν· ὕστερον δὲ, καὶ γνώμας ἐνέτασσε φιλοσόφους, καὶ τῶν πολιτικῶν πολλὰ συγκατέπλεσε τοῖς ποιήμασιν, οὐχ ἱστορίας ἔνεκεν καὶ μνήμης, ἀλλ' ἀπολογισμούς τε τῶν πεπραγμένων ἔχοντα, καὶ προτροπὰς ἐνῆχου καὶ νουθεσίας, καὶ ἐπιπλήξεις πρὸς τοὺς Ἀθη-

αίλους. Ἐνιοὶ δὲ φασιν, ὅτι καὶ τοὺς νόμους ἐπεχείρησαν ἐντείναις εἰς ἔπος ἐξενεγκεῖν, καὶ διαμνημονεύουσι τὴν ἀρχὴν οὕτως ἔχουσαν·

Πρῶτα μὲν εὐχόμεσθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῆϊ,
Θεσμοῖς τοῖσδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀπάσσαι.
Φιλοσοφίας δὲ τοῦ ἡθικοῦ μάλιστα τὸ πολιτικόν, ὥσπερ εἰ πλεῖστοι τῶν τότε σοφῶν, ἠγάπησεν. Ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀπλοῦς ἐστὶ λίαν καὶ ἀρχαῖος, ὡς δῆλον ἐκ οὐτών·

Ἐκ νεφέλης πέλεται χιόνος μένος ἠδὲ χαλάζης·
Βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀστροπῆς.
Ἐξ ἀνέμων δὲ θάλασσα ταράσσεται. ἦν δὲ τις αὐτὴν
Μὴ κενῆ, πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

Καὶ ὅλως ἔοικεν ἡ θάλασσα μόνου σοφία τότε περαιτέρω ἢς χρείας ἐξικέσθαι τῇ θεωρίᾳ· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τοῦνομα τῆς σοφίας ἐπῆρξε.

IV. Γενέσθαι δὲ καὶ μετ' ἀλλήλων ἔν τε Δελφοῖς οὐ λέγονται, καὶ πάλιν ἐν Κορίνθῳ, Περιάνδρου σύλ-
λόν τινα κοινὸν αὐτῶν καὶ συμπόσιον κατασκευάσαν-

Ἔτι δὲ μᾶλλον εἰς ἀξίωμα καὶ δόξαν αὐτοὺς κατέ-
τεν ἡ τοῦ τρίποδος περίοδος, καὶ διὰ πάντων ἀνα-
ησις καὶ ἀνθύπειξις μετ' εὐμελείας φιλοτίμου γινομέ-
Κάων γὰρ, ὡς φασι, καταγόντων σαγήνην, καὶ ξέ-
ε Μιλήτου πριαμένων τὸν βόλον οὕτω φανερόν ὄν-
ωσοῦς ἐφάνη τρίπους ἐλκόμενος, ὃν λέγουσιν Ἐλέ-
έουσαν ἐκ Τροίας αὐτόθι καθεῖναι, χρησμοῦ τι-
ιμησθεῖσαν παλαιοῦ. Γενομένης δὲ τοῖς ξένοις
ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἀλλοίους περὶ τοῦ τρίποδος,
πόλεων ἀναδεξαμένων τὴν διαφορὰν ἄχρι πολέ-
λθοῦσαν, ἀνεῖλεν ἀμφοτέροις ἡ Πυθία, τῷ σο-

κεφαλῆν, καὶ τὰλλα ποικῶν καὶ λίγων, ἃ συμβαίνει τοῖς περιπαθεύουσι. Τὸν δὲ θαλῆν ἐπιλαβόμενον αὐτοῦ, καὶ γαλάσσοντα, Τούτῳ τοι, φάναι, ὦ Σόλων, ἐμὲ γάμον καὶ παιδοποιΐας ἀρίστην, ἢ καὶ εἰ καταραίει τὸν ἐξέταμνίστατον. Ἀλλὰ θάρσει τῶν λόγων ἔστω τούτων· οὐ γὰρ εἰσὶν ἀληθεῖς. Τούτω μὲν οὖν Ἑρμῆπος ἱστορεῖν φησι Πάταμον, ὃς ἔρασκε τῆν Διωύπου φυγὴν ἔχειν.

VII. Ἄτοκος δὲ καὶ ἀγαθῆς ἡ τῷ φόβῳ τῆς ἀποβολῆς τὴν κτῆσιν ἄν χρηρῆ προΐμενος· οὕτω γὰρ ἂν τις οὐ πλοῦτον, οὐ δόξαν, οὐ σοφίαν ἀγαπήσῃ παραγνωμίαν, δεδιώς στίρασθαι. Καὶ γὰρ ἀρετῆν, ἧς κτῆμα μᾶλλον οὐδὲν, οὐδ' ἡδίων, ἐπισταμέντην ὑπὸ νόσων καὶ φαρμάκων ὀρώμεν· ἀντὶ τῆς θαλῆς μὴ γήμαντι πλέον οὐδὲν εἰς ἀφοβίαν, εἰ μὴ καὶ φίλων κτῆσιν ἔφυγε καὶ οἰκίων καὶ πατρῷδος. Ἀλλὰ καὶ παῖδα θετὸν ἔσχε ποιησάμενος αὐτὸς τὸν τῆς ἀδελφῆς, ὡς φασί, Κύβισθος. Ἐχούσης γὰρ τι τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὸν ἐν ἑαυτῇ, καὶ παφροῦρας, ὡσπερ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ μετμηνοσύνην, οὕτω καὶ φιλεῖν, ἰνδύεται τι τούτῳ καὶ προσφύεται τῶν ἑτέρων, εἰς οἰκίον οὐδὲν ἴστω· καὶ καθάπερ οἶκον καὶ χώραν γνησίων ἔργον διαδόχων, τὸ φιλόστοργον ἀλλότριον καὶ νόθοι θεραπεύοντες, εἰσομισάμενοι καὶ καταλαβόντες, ἄμμε τῷ φιλεῖν τὸ φροτιλεῖν καὶ δεδιέναι περὶ αὐτῶν ἐνεποίησαν. Ὡστ' ἴδοις ἂν ἀνθρώπους σταφύλιον τῇ φύσει περὶ γάμου καὶ γενέσεως παιδῶν διαλεγόμενους, εἴτε τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ παισὶν οἰκοτρίβων ἢ θρίμμασι παλλακῶν νοσοῦσι καὶ θνήσκουσι παρατανομένους πόθῳ, καὶ φωνῆς ἀγαθῆς ἀφίνας. Ἐποιοὶ δὲ καὶ πτωῶν θανάτῳ καὶ ἄπικῳ αἰσχυρῶς καὶ ἀβιώτως ὑπὸ λύπης διατίθησαν. Ἀλλ' ἴτεροι γε παῖδας ἀγαθούς ἀποβαλόντες, οὐδὲν ἕκαστος

δεινόν, οὐδ' ἐποίησαν αἰσχρόν, ἀλλὰ καὶ χρώμενοι τῷ λοιπῷ βίῳ κατὰ λόγον διτέλεσαν. Ἀσθένεια γάρ, οὐκ εὐνοια, λύπας ἀπεράντους ἐπάγεται καὶ φόβους ἀνθρώποις ἀνασκήτοις ὑπὸ λόγου πρὸς τύχην, οἷς οὐδ' ἀπόλαυσις ἐγγίνεται τοῦ ποθουμένου παρόντος, τοῦ μέλλοντος ὠδῖνας ἀεὶ καὶ τρόμους καὶ ἀγῶνας, εἰ στερήσονται, παρέχοντος αὐτοῖς. Δεῖ δὲ μήτε πενήκει πρὸς χρημάτων ἀντιτετάχθαι στέρησιν, μήτ' ἀφίλλε πρὸς φίλων ἀποβολήν, μήτ' ἀπαιδία πρὸς τέκνων θάνατον, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ πρὸς πάντα. Καὶ ταῦτα μὲν, ὡς ἐν τῷ παρόντι, πλείονα τῶν ἱκανῶν.

VIII. Ἐπεὶ δὲ μακρόν τινα καὶ δυσχερῆ πόλεμον οἱ ἐν ἄστει περὶ τῆς Σαλαμνίων νήσου Μεγαρεῦσι πολεμιοῦντες ἐξέκαμον, καὶ νόμον ἔθεντο, μήτε γράψαι τινα, μήτ' εἰπεῖν αὐθις, ὡς χρή τὴν πόλιν ἀντιποιεῖσθαι τῆς Σαλαμῖνος, ἢ θανάτῳ ζημιοῦσθαι, βαρέως φέρων τὴν ἀδοξίαν ὁ Σόλων, καὶ τῶν νέων ὄρων πολλοὺς δεομένους ἀρχῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον, αὐτοὺς δὲ μὴ θάρσυνοντας ἀρξασθαι διὰ τὸν νόμον, ἐσκήσατο μὲν ἕκστασιν τῶν λογισμῶν, καὶ λόγος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς οἰκίας διεδόθη παρακινήτικῶς ἔχειν αὐτόν. Ἐλεγεία δὲ κρύφα συνθεῖς, καὶ μελετήσας, ὥστε λέγειν ἀπὸ στόματος, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἄφνω πιλίον περιθήμενος. Ὀχλου δὲ πολλοῦ συνδραμόντος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον, ἐν ὠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, ἧς ἐστὶν ἀρχή,

Αὐτὸς κήρυξ ἦλθον ἀφ' ἡμερτῆς Σαλαμῖνος,
κόσμον ἐπέων ὠδὴν ἀντ' ἀγορῆς θέμενος.

Τοῦτο τὸ ποίημα Σαλαμῖς ἐπιγέγραπται, καὶ στίχων ἑκατόν ἐστι χαρίεντως πάνυ πεποιημένων. Τότε δὲ ἰσθέντος αὐτοῦ, καὶ τῶν φίλων τοῦ Σόλωνος ἀρξαμένων ἐταί-

ταῖν, μάλιστα δὲ τοῦ Παισιστράτου τοῖς πολέταις ἐγκλεινομένου καὶ παρορμηθέντος παρορμηθεὶς τῶν λέγοντι, λύσαντες τὸν νόμον, αὐτοὶς ἤπιοντα τοῦ πολέμου, προστησάμενοι τὸν Σόλωνα. Τὰ μὲν οὖν δευτέρω τῶν λεγομένων τοιοῦτ' ἐστίν, ὅτι πλείους ἐπὶ Καλλιόδα μετὰ τοῦ Παισιστράτου, καὶ καταλαβὼν αὐτόθι πάσας τὰς γυναῖκας τῆ Ἀθήνῃ τὴν πόλιν θυσίαν ἐπιταλοῦσας, ἐπεμφέν ἄνδρα πιστὸν εἰς τὴν Σαλαμίνα, προσπειοῦμενον αὐτόμολον εἶναι, καλοῦσόντα τοὺς Μεγαρεῖς, εἰ βούλονται τῶν Ἀθηναίων τὰς πρώτας λαβεῖν γυναῖκας, ἐπὶ Καλλιόδα μετ' αὐτοῦ πλεὴν τὴν ταχίστην. Ὡς δὲ παρορμηθέντες οἱ Μεγαρεῖς ἄνδρας ἐξέπεμφον ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ καταῖδων ὁ Σόλων τὸ πλοῖον ἐλευθόμενος ἀπὸ τῆς νῆσου, τὰς μὲν γυναῖκας ἐν ποδῶν ἀπαλθῶν ἀέλευσε, τῶν δὲ νεωτέρων τοὺς μηδέπω γενοῦντας ἐνδύμασι καὶ μίτραις καὶ ὑποδήμασι τοῖς ἐκείνων σκευασμένους, καὶ λαβόντας ἐργασίδια κρητὰ, παῖζαν καὶ χοροῖαν προσέταξε πρὸς τῆ θάλασσαν, μέχρις ἂν ἀποβῶσιν οἱ πολέμοι, καὶ γένηται τὸ πλοῖον ὑποχείριον. Οὕτω δὲ τοῦτων πρατταμένων, ἐπαχθέντες οἱ Μεγαρεῖς τῆ ὄψει, καὶ προσμύζοντες ἐργίς, ἐξεπήδων εἰς ἐπὶ γυναῖκας ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους· ὥστε μηδὲνα διαφυγεῖν, ἀλλὰ πάντας ἀπολέσθαι, καὶ τὴν νῆσον ἐπιπλεύσαντας αὐτοὺς ἔχων τοὺς Ἀθηναίους.

ΙΧ. Ἄλλοι δὲ φασιν, οὐ τοῦτον τὸν τρόπον γενέσθαι τὴν κατάληψιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτῶ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν χρῆσαι ταῦτα·

Ἀρχηγούς χώρας θυσίαις ἤρωας ἐνοίκους
 Ἴλασο, τοὺς κόλπος Ἀσώπιος ἀμφοταλάπτει,
 αἱ φθήμενοι δέρονται ἐς ἥλιον δίοντα.

Τὸν δὲ Σόλωνα διαπλεύσαντα νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον, ἐν-
 τεμῆν σφάγια Περιφήμεν καὶ Κυχραῖ τοῖς ἥρωσιν. Εἶτα
 παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐθελοντὰς λαβεῖν πεντακοσίους,
 δόγματος γενομένου, τούτους, ἂν κατάσχωσι τὴν νῆσον,
 κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος. Ἀναχθέντα δὲ συχναῖς
 ἀλιάσῃ ἅμα τριακοντόρου συμπαραπλευούσης, ὑφορμύ-
 σασθαι τῇ Σαλαμῖνι κατὰ χηλὴν τινα πρὸς τὴν Εὐβοίαν
 ἀποβλέπουσαν. Πυθομένους δὲ τοὺς ἐν Σαλαμῖνι Με-
 γαρεῖς ἔκ τινος φήμης οὐδὲν βέβαιον, αὐτοὺς μὲν εἰς τὰ
 ὄπλα θορυβουμένους βαδίζων, ναῦν δ' ἀποστῆλαι κατα-
 σκευομένην τὰ τῶν πολεμίων· ἧς ἐγγὺς ἐλθούσης, κρα-
 τῆσαι τὸν Σόλωνα καὶ καθάρξαι τοὺς Μεγαρεῖς. Ἐμ-
 βιβάσαι δὲ τῶν Ἀθηναίων τοὺς κρατίστους, κελύσαντα
 πλεῖν ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς ἂν ἐνδέχεται μάλιστα κρύπτοντας
 δαυτούς· ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους ἀναλαβόντα
 ποῖη συμφέρεσθαι τοῖς Μεγαρεῦσι· καὶ τῆς μάχης ἔτι
 συνεσιώσης, φθάσαι τοὺς ἀπὸ τῆς νεῶς καταλαβόντας
 τὴν πόλιν. Ἔοικε δὲ καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ δρώμενα
 μαρτυρεῖν. Ναὺς γάρ τις Ἀττικὴ προσέπλεε σιωπῇ τὸ
 πρῶτον, εἶτα κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ προσφερομένων, εἰς
 ἀγῆρ ἔνοπλος ἐξαλλόμενος μετὰ βοῆς ἔθρι πρὸς ἄκρον τὸ
 Σικραδίον ἐκ γῆς προσφερομένοις. Πλησίον δὲ τοῦ
 Ἐνωαλίου τὸ ἱερόν ἐστιν, ἰδρυσάμενου Σόλωνος. Ἐνί-
 κησε γὰρ τοὺς Μεγαρεῖς, καὶ ὅσοι μὴ διεφθάρησαν ἐν
 τῇ μάχῃ, πάντας ὑποσπόνδους ἀφῆκεν.

Κ. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν Μεγαρείων ἐπιμενόντων, πολλὰ
 κακὰ καὶ δρώντες ἐν τῷ πολέμῳ καὶ πάσχοντες ἐποιήσαν-
 το Λαπεδαμονίους διαλλακτὰς καὶ δικαστὰς. Οἱ μὲν
 εὖν πολλοὶ τῷ Σόλῳ συναγωνίσασθαι λέγουσι τὴν

Ὁμήρου δόξαν· ἐμβαλόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κα-
τάλογον, ἐπὶ τῆς δίκης ἀναγνῶναι·

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας,
στῆσε δ' ἄγων ἐν Ἀθηναίων ἴσταντο φάλαγγες.

Αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι ταῦτα μὲν οἴονται φλυαρίαν εἶναι·
τὸν δὲ Σόλωνά φασιν ἀποδειῖξαι τοῖς δικασταῖς, ὅτι Φι-
λαῖος καὶ Εὐρυσάκης, Αἴαντος υἱοὶ, Ἀθήνησι πολιτείας
μεταλαβόντες, παρέδωσαν τὴν νῆσον αὐτοῖς, καὶ κατώκη-
σαν, ὁ μὲν ἐν Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς, ὁ δὲ ἐν Μελίτι·
καὶ δῆμον ἐπάνυμον φιλαίου τῶν Φιλαϊδῶν ἔχουσιν, ὅθεν
ἦν Πεισίστρατος. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξβλέγξει τοὺς Μεγα-
ρέας βουλόμενον, ἰσχυρίσασθαι περὶ τῶν νεκρῶν, ὡς οὐχ
ὄν τρόπον ἐκεῖνοι θάπτουσι κεκτεδυμένων, ἀλλ' ὄν αὐ-
τοί. Θάπτουσι δὲ Μεγαρεῖς πρὸς ἑῷ τοὺς νεκροὺς στρέ-
φοντες, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ἐσπέραν. Ἡρέας δ' ὁ Με-
γαρεὺς ἐνιστάμενος λέγει καὶ Μεγαρεῖς πρὸς ἐσπέραν
τετραμμένα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τιθέναι· καὶ μῆζον
ἔτι τούτου, μίαν ἕκαστον Ἀθηναίων ἔχειν θήκην, Μεγα-
ρέων δὲ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἐν μιᾷ κεῖσθαι. Τῶ
μέντοι Σόλωνι καὶ Πυθικούς τινες βοηθῆσαι λέγουσι
χρησμούς, ἐν οἷς ὁ θεὸς Ἰαονίαν τὴν Σαλαμῖνα προση-
γόρευσε. Ταύτην τὴν δίκην ἐδίκασαν Σπαρτιατῶν πέντε
ἄνδρες, Κριτολαΐδας, Ἀμομφάρετος, Ὑψηχίδας, Ἀναξί-
λας, Κλεομένης.

XI. Ἦδη μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἔνδοξος ἦν ὁ Σό-
λων καὶ μέγας. Ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διβροήθη μᾶλλον ἐν
τοῖς Ἑλλησιν, βιπῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς, ὡς
χρὴ βοηθεῖν καὶ μὴ περιορᾶν Κιρῆαίους ὑβρίζοντας εἰς
τὸ μαντεῖον, ἀλλὰ προσαμύνειν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Δελφοῖς.
Πεισθέντες γὰρ ὑπ' ἐκείνου πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν

οἱ Ἀμφικτύονες, ὡς ἄλλοι τε μαρτυροῦσι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Πυθιονικῶν ἀναγραφῇ, Σόλωνι τὴν γνώμην ἀνατιθεῖς. Οὐ μίντοι στρατηγὸς ἐπὶ τούτῳ ἀπεδείχθη τὸν πόλεμον, ὡς λέγειν φησὶν Ἑρμιππος Εὐάνθη τὸν Σάμιον. Οὔτε γὰρ Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ τοῦτ' εἶρηκεν, ἐν τε τοῖς τῶν Δελφῶν ὑπομνήμασιν Ἀλκμαίων, οὐ Σόλων, Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀναγράφεται.

XII. Τὸ δὲ Κυλώνειον ἄγος ἦδη μὲν ἐκ πολλοῦ διατάραττε τὴν πόλιν, ἐξ οὗ τοὺς συνωμότας τοῦ Κύλωνος ἰκετεύοντας τὴν θεὸν Μεγακλῆς ὁ ἄρχων ἐπὶ δίκη καταβθεῖν ἔπεισεν· ἐξάψαντας δὲ τοῦ ἔδους κρόκην κλωστήν, καὶ ταύτης ἔχομένους, ὡς ἐγένοντο περὶ τὰς σεμνὰς θεὰς καταβαίνοντες, αὐτομάτως τῆς κρόκης φαγείσης, ὥρμησε συλλαμβάνειν ὁ Μεγακλῆς καὶ οἱ συνάρχοντες, ὡς τῆς θεοῦ τὴν ἰκασίαν ἀπολεγομένης· καὶ τοὺς μὲν ἔξω κατέλευσαν, οἱ δὲ τοῖς βωμοῖς προσφυγόντες ἀπεσφάγησαν· μόνοι δ' ἀφείθησαν οἱ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἰκτεύσαντες. Ἐκ τούτου δὲ κληθέντες ἐναγεῖς ἐμισοῦντο· καὶ τῶν Κυλώνειων οἱ περιγενόμενοι πάλιν ἦσαν ἰσχυροὶ, καὶ στασιάζοντες αἰεὶ διετέλουν πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ Μεγακλέους. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς στάσεως ἀκμὴν λαβούσης μάλιστα, καὶ τοῦ δήμου διαστάντος, ἦδη δόξαν ἔχων ὁ Σόλων παρήλθεν εἰς μέσον ἅμα τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἀθηναίων, καὶ θεόμενος καὶ διδάσκων ἔπεισε τοὺς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν καὶ κριθῆναι, τριακοσίων ἀριστήνδην δικαζόντων. Μύρωνος δὲ τοῦ Φλυεῶς κατηγοροῦντος, ἐάλωσαν οἱ ἄνδρες, καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες· τῶν δ' ἀποθανόντων τοὺς νεκροὺς ἀγορεύσαντες, ἐξέροφον ὑπὲρ τοὺς ὄρους. Ταύταις δὲ ταῖς ταραχαῖς καὶ Μεγαρέων συνεπιθεμένων, ἀπέβαλόν τε Νισαίαν οἱ Ἀθη

αἰοι, καὶ Σαλαμῖνος ἐξέπεσον αὐτοῖς. Καὶ φόβοι τινὲς
 ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ φάσματα κατεῖχε τὴν πόλιν·
 οἳ τε μάντις ἄγη καὶ μισμοὺς θεομένων καθαρμοῶν
 προφαίνεσθαι διὰ τῶν ἱερῶν ἠγόρευον. Οὕτω δὲ μετὰ-
 πεμπτος αὐτοῖς ἦκεν ἐκ Κρήτης Ἐπιμενίδης ὁ Φαίστιος,
 ὃν ἔβδομον ἐν ταῖς σοφαῖς καταριθμοῦσιν ἔνιοι τῶν ὑ-
 προσιμένων τὸν Περίανδρον. Ἐδόκει δὲ τις εἶναι θεο-
 φιλῆς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ
 ταλαστικὴν σοφίαν. Διὸ καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλ-
 τῆς, καὶ Κούρητα νέον αὐτὸν οἱ τότε ἄνθρωποι προση-
 γόρευον. Ἐλθὼν δὲ, καὶ τῷ Σόλωνι χρησάμενος φίλῳ,
 πολλὰ προσυπειργάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῷ τῆς
 νομοθεσίας. Καὶ γὰρ εὐσταλείς ἐποίησε ταῖς ἱερου-
 γίαις, καὶ περὶ τὰ πένθη προσητέρους, θυσίας τινὰς εὐ-
 θύς ἀναμίξας πρὸς τὰ κήδη, καὶ τὸ σκληρὸν ἀφελὼν καὶ
 τὸ βαρβαρικόν, ᾧ συνέχοντο πρότερον αἱ πλεῖσται γυ-
 ναῖκες. Τὸ δὲ μέγιστον, ἱλασμοῖς τισι καὶ καθαρμοῖς
 καὶ ἰδρύσεισι κατοργιάσας καὶ καθοσιώσας τὴν πόλιν,
 ὑπήκοον τοῦ δικαίου καὶ μᾶλλον ἀπειθῆ πρὸς ἑμῆνοιαν
 κατέστησε. Λέγεται δὲ, τὴν Μουνηχίαν ἰδὼν καὶ κατα-
 μαθὼν πολὺν χρόνον, εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς
 τυφλὸν ἐστὶ τοῦ μέλλοντος ἄνθρωπος· ἐκφαγεῖν γὰρ ἂν
 Ἀθηναίους τοῖς αὐτῶν ὀδοῦσιν, εἰ προΐδουσιν, ὅσα τὴν
 πόλιν ἀνιάσει τὸ χωρίον. Ὅμοιον δὲ τι καὶ Θαλῆν εἰπά-
 σαι λέγουσι· κελῶσαι γὰρ αὐτὸν ἐν τινὶ τόπῳ τῆς Μιλη-
 σίας φάλλῳ καὶ παρορωμένῳ τελευτήσαντα θεῶν, προει-
 πῶν, ὡς ἀγορά ποτε τοῦτο Μιλησίων ἐστὶ τὸ χωρίον.
 Ἐπιμενίδης μὲν οὖν μάλιστα θαυμασθεὶς, καὶ χρήματα δι-
 δόντων πολλὰ, καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν ἤθελ-
 λὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας αἰτησάμενος καὶ λαβεῖν ἀπέηλθεν.

ΧΙΙΙ. Αἱ δ' Ἀθῆναι, τῆς Κυλωνίου πεποιμένης ταραχῆς, καὶ μεθεστῶτων, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἐναγῶν, τὴν παλαιὰν αὐθις στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον, ὅσας ἢ χώρα διαφορὰς εἶχεν, εἰς τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διαστάσης. Ἦν γὰρ τὸ μὲν τῶν Δικαιῶν γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν Πεδιέων· τρίτοι δ' οἱ Πάραλοι, μέσον τινα καὶ μεμιγμένον αἵρουμένοι πολιτείας τρόπον, ἐμποδῶν ἦσαν καὶ διεκώλυνον τοὺς ἑτέρους κρατῆσαι. Τότε δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἢ πόλις διέκειτο, καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι καὶ πικύσασθαι ταραττομένη τυραννίδος γενομένης. Ἄπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων. Ἡ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινομένων τελούντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες· ἢ χρεῖα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύσοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένῃ, πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν (οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε), καὶ τὴν πόλιν φεύγειν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν θανειστίων. Οἱ δὲ πλειστοὶ καὶ ῥωμαλεώτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ περιορᾶν, ἀλλ' ἐλομένους ἕνα προστάτην, ἀνδρα πιστόν, ἀφελῆσθαι τοὺς ὑπερημέρους, καὶ γῆν ἀναδάσασθαι, καὶ ὅλως μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν.

ΧΙΥ. Ἐνταῦθα δὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονιμώτατοι, συνορῶντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα τῶν ἀμαρτημάτων ἐπὶ ὄντα, καὶ μήτε τοῖς πλουσίοις κοινωνοῦντα τῆς ἀδικίας, μήτε ταῖς τῶν πενήτων ἀνάγκαις ἐνεχόμενον, εἰδέοντο τοῖς κοινῶς προσελθεῖν, καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφορὰς. Καίτοι Φανίας ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἱστορεῖ τὸν

Σόλωνα, χρησάμενον ἀπάτῃ πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίῃ τῆς πόλεως, ὑποσχέσθαι κρύψει τοῖς μὴν ἀπόροις τὴν τέμνησιν, τοῖς δὲ χρηματικοῖς βαβαίωσιν τῶν συμβολαίων. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σόλων, ὡπῶν, φησὶ, τὸ πρῶτον ἀψασθαι τῆς πολιτείας, καὶ δεδοικὼς τῶν μὴν τὴν φιλοχρημασίαν, τῶν δὲ τὴν ὑπερτρυφίαν. Ἡφιέθη δ' ἄρχων μετὰ Φιλόμυρον ὁμοῦ καὶ διαλλακτῆς καὶ νομοθέτης· δεξαμένων προθύμως αὐτὸν, ὡς μὴν εὐπορον, τῶν πλουσίων, ὡς δὲ χρηστὸν, τῶν πανήτων. Λέγεται δὲ φωνή τις αὐτοῦ, περιφρομένη πρότερον, αἰτόντος, ὡς τὸ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ, καὶ τοῖς κτηματικοῖς ἀρίσκειν καὶ τοῖς ἀπέημοσι, τῶν μὲν ἀξία καὶ ἀρετῆ, τῶν δὲ μίτρον καὶ ἀριθμῶ τὸ ἴσον ἔξω προσδοκῶντων· ὅθεν ἐπ' ἑλπίδος ἐκατέρων μεγάλῃς γενομένων, οἱ προῖστάμενοι προσέειπον τῷ Σόλωνι, τυραννίδα προξενούντες, καὶ ἀναπαίδοντες εὐτολμώτερον ἀψασθαι τῆς πόλεως ἐγκρατῆ γενόμενον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν διὰ μίσου πολιτῶν τὴν ὑπὸ λόγον καὶ νόμον μεταβολὴν ὀρώντες ἐργῶδη καὶ χαλεπὴν οὖσαν, οἷα ἔφυγον ἵνα τὸν δίκαιότατον καὶ φρονιμώτατον ἐπιστήσαι τοῖς πράγμασιν. Ἔνιοι δὲ φασὶ καὶ μαντείας γενέσθαι τῷ Σόλωνι Πυθουῖ τοιαύτην·

Ἴσο μίστην κατὰ νῆα, κυβερνητήριον ἔργον
εὐθύων· πολλοὶ τοὶ Ἀθηναίων ἐπίκουροι.

Μάλιστα δὲ οἱ συνήθεις ἐκάκιζον, εἰ διὰ τοῦτομα δυσωπῆται τὴν μοναρχίαν, ὥσπερ οἷα ἀρετῆ τοῦ λαβάντες εὐθύς ἂν βασιλείαν γενομένην· καὶ γεγενημένην πρότερον μὲν Εὐβοῦσι Τυννώδαν, νῦν δὲ Μιτυληναίοις Πιπτακῶν ἠρημένους τύραννον. Τούτων οὐδὲν ἔξισουσα τὸν Σόλωνα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἀλλὰ πρὸς μὴν τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς λέγεται, καλὸν μὲν εἶναι τὴν τυραννίδα χωρεῖν,

οὐκ ἔχσεν δὲ ἀπόβασιν.
σι γράφων φησὶν.

SOLON.

Πρὸς δὲ Φῶκον ἐν τοῖς π

εἰ δὲ γῆς ἐφρυσάμη
πατριδος, τυραννίδος δὲ καὶ βίης ἀμειλίχου
οὐ καθηγάμη, μίνας καὶ καταισχύνας κλέος,
οὐδὲν αἰδοῦμαι· πλέον γὰρ ὧδε νικήσῃ δοκῶ
πάντας ἀνθρώπους.

Ὅθεν εὐδηλον, ὅτι καὶ πρὸ τῆς νομοθεσίας μεγάλην
ξάν εἶχεν. Ἄ δὲ φυγόντος αὐτοῦ τὴν τυραννίδα πολ
καταγαλῶντες ἔλεγον, γέγραπεν οὕτως.

Οὐκ ἔβη Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ.
ἔσθλα γὰρ θεοῦ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἀδέξατο.
Περιβαλὼν δ' ἄγραν ἀγρευτῆς οὐκ ἀνέσπασεν μέγα
δάκτυον, θυμοῦ δ' ἄμαρτῆ καὶ φρενῶν ἀποσφαλεῖς.

Ἦθελε γὰρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἀφθονον λαβῶν,
καὶ τυρανεύσας Ἀθηνῶν μῶνον ἡμέραν μίαν,
ἀσκὸς ὑστερον δεδάρθαι κάπιτετριφθαι γένος.

XV. Ταῦτα τοὺς πολλοὺς καὶ φαύλους περὶ αὐτοῦ
εποίηκε λέγοντας. Οὐ μὴν ἀπώσάμενός γε τὴν τυραν-
δα, τὸν πραότατον ἐχρήσατο τοῖς πράγμασιν,
δὲ μαλακῶς, οὐδ' ὑπαίκων τοῖς δυναμένοις, οὐδὲ πρὸς
νήν τῶν ἐλομένων ἔθετο τοὺς νόμους· ἀλλ' ἢ μὲν ἀρι-
στην, οὐκ ἐπήγαγεν ἰατραίαν, οὐδὲ καινοτομίαν, φο-
βεῖς, μὴ συγγέας παντάπασι καὶ ταράξας τὴν πόλιν,
ἀριστερος γένηται τοῦ καταστήσαι πάλιν καὶ συναρ-
ισθαι πρὸς τὸ ἄριστον. Ἄ δὲ καὶ λέγων ἤλπιζε
ρμένους, καὶ προσάγων ἀνάγκην ὑπομένουσι χρήσα-
ταῦτ' ἔπραττεν, ὡς φησὶν αὐτὸς, ὁμοῦ βλήν τε καὶ
συναρμόσας. Ὅθεν ὑστερον ἐρωτηθεῖς, εἰ τοὺς
υς Ἀθηναίους νόμους ἔγραψεν. Ὡν ἂν, ἔφη, προς-

ελιξάντο τοὺς ἀρίστους. Ἄ δ' οὖν οἱ ταῦταροι τοὺς
 Ἀθηναίους λέγουσι τὰς τῶν πραγμάτων δυσχερείας ἀπό-
 μωσι χρηστοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπικαλύπτοντας ἀσταίως
 ὑποκορῖσθαι, τὰς μὲν πόρους, θιαίρας, τοὺς δὲ φόρους,
 συντάξεις, φυλακὰς δὲ τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων, οὐκῆμα
 δὲ τὸ δεσμοπήριον καλοῦντας, πρώτου Σόλωνος ἦν, ὡς
 ἔοικε, σόφισμα, τὴν τῶν χρῶν ἀποκοπὴν σμυσάχθαιον
 ὀνομάσαντος. Τοῦτο γὰρ ἐποιήσατο πρῶτον πόλιτευμα,
 γράψας τὰ μὲν ὑπάρχοντα τῶν χρῶν ἀπείσθαι, πρὸς δὲ
 τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς σώμασι μηδὲν δαναῖζαι. Καίτοι τι-
 νες ἔγραψαν, ὡν ἴστω Ἀνδροσίαν, οἷα ἀποκοπῆ χρῶν,
 ἀλλὰ τόκων μετριότητι κορυφωθέντας ἀγαπήσαι τοὺς πέ-
 νητας, καὶ σμυσάχθαιον ὀνομάσαι τὸ φιλανθρώπιον
 τοῦτο, καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γανομένην τῶν τε μέτρων ἐπιπέ-
 ξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμῆν. Ἐκατὸν γὰρ ἐποίησε
 δραχμῶν τὴν μῶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖ-
 σαν· ὡστὶ ἀριθμῶ μὲν ἴσον, δυνάμει δ' Ἐλαττον ἀποδι-
 δόντων, ὡφραῖσθαι μὲν τοὺς ἐπιθρόντας μεγάλα, μηδὲν
 δὲ βλάπτεσθαι τοὺς κομιζομένους. Οἱ δὲ πλεῖστοι πάν-
 των ὁμοῦ φασὶ τῶν συμβολαίων ἀναίρεσιν γινέσθαι τὴν
 σμυσάχθαιον, καὶ τούτοις συνάδει μᾶλλον τὰ ποιήματα.
 Σμνύνεται γὰρ Σόλων ἐν τούτοις, οἷα τῆς τε προῦποιου-
 μίνης γῆς ὄρους ἀνάστα πολλαχῆ πεπηγότας. Πρῶτον
 δὲ δουλοῦσσα, γῆν Ἀλευθίρα· καὶ τῶν ἀγωγίμων πρὸς
 ἀργύριον γεγονότων πολιτῶν, τοὺς μὲν ἐπαιτηγῶν ἀπὸ
 ξίνης, — γλῶσσαν οἷα ἔτ' Ἀττικὴν Ἰέντας, ὡς ἂν πολ-
 λαχῆ πλακαμένους· τοὺς δ' ἐνθάδ' αὐτοῦ δουλοῦσιν
 ἀεμία ἔχοντας — Ἀλευθίρους φησὶ ποιῆσαι. Πρῶτον
 δ' αὐτῷ συμπεσεῖν λέγεται πάντως ἀναρτέτατον ἀπὸ
 τῆς πράξεως ἀειότης. Ὡς γὰρ ἔφησεν ἀνιῶναι τὰ χρῆμα

καὶ λόγους ἀρμόττοντας ἐζήτηι καὶ πρέπουσαν ἀρχήν, ἐκοινώσατο τῶν φίλων οἷς μάλιστα πιστεύων καὶ χρώμενος ἐτύχανε, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἰππόδικον· ὅτι γῆν μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς ἔγνωκεν. Οἱ δὲ, προλαβόντες εὐθύς καὶ φθάσαντες, ἔδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλουσίων, καὶ μεγάλας συνεωνήσαντο χώρας. Εἶτα τοῦ δόγματος ἐξενεχθέντος, τὰ μὲν κτήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην καὶ διαβολὴν, ὥσπερ οὐ συναδικούμενον, ἀλλὰ συναδικοῦντα, κατέστησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθύς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖς πέντε ταλάντοις· τοσαῦτα γὰρ εὐρέθη δανείζων, καὶ ταῦτα πρῶτος ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον. Ἐνιοὶ δὲ πεντεκαίδεκα λέγουσιν, ὧν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥοδιός ἐστι. Τοὺς μέντοι φίλους καὶ αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διτέλεσαν.

XVI. Ἦρσε δ' οὐδτεροῖς, ἀλλ' ἐλύπησε καὶ τοὺς πλουσίους ἀνελὼν τὰ συμβόλαια, καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πένητας, ὅτι γῆς ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησεν ἐλπίσασιν αὐτοῖς, οὐδὲ παντάπασιν, ὥσπερ ὁ Λυκούργος, ὁμαλοὺς τοῖς βλοῖς καὶ ἴσους κατέστησεν. Ἀλλ' ἐκείνος μὲν ἐνδέκατος ὧν ἀφ' Ἡρακλέους, καὶ βασιλευσικῶς ἔτη πολλὰ τῆς Λακεδαιμόνος, ἀξίωμα μέγα καὶ φίλους καὶ δύναμιν, οἷς ἔγνω καλῶς περὶ τῆς πολιτείας, ὑπηρετοῦσαν εἶχε, καὶ βία μᾶλλον, ἢ παιθοῖ, χρησάμενος, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκοπῆναι, κατειργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτηρίαν πόλεως καὶ ὁμόνοϊαν, μηδένα πένητα μηδὲ πλούσιον εἶναι τῶν πολιτῶν· Σόλων δὲ τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῇ πολιτείᾳ, δημοτικὸς ὧν καὶ μέσος, ἐνδεέστερον δὲ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως οὐδὲν ἔπρῃξεν, ὀρμώμενος ἐκ μόνου

τοῦ βούλευσθαι, καὶ πιστεύειν αὐτῷ τοὺς πολίτας. Ὅτι δ' οὖν προσέειπεν τοῖς πλείστοις ἔτι καὶ προσδοκῆσασα, αὐτὸς εἶρηκε περὶ αὐτῶν, ὡς

Χαῖνε μὲν τότε ἐφράσαντο, νῦν δέ μοι χολοῦμαι
λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὀρώσι πάντας ὥστε δήιον.

Καίτοι φησὶν, ὡς εἴ τις ἄλλος ἔσχε τὴν αὐτὴν δύναμιν,
οὐτ' ἂν κατέσχε θυμὸν, οὐτ' ἐπαύσατο,
πρὶν ἂν ταραξῆς πῖσος ἐξάλη γάλα.

Ταχὺ μὲντοι τοῦ συμφέροντος αἰσθόμενοι, καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν μίμναις ἀφάντες, ἔθυσάν τε κοινῇ, Συσάχθαισιν τὴν θυσίαν ὀνομάσαντες, καὶ τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν· οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐχί, πάντα δ' ὁμαλῶς ἐπιτρέφαντες, ἀρχάς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βουλὰς· καὶ τμήμα τούτων ἐκάστου, καὶ ἡριθμὸν καὶ καιρὸν ὀρίσαι, λύοντα καὶ φυλάττοντα τῶν ὑπαρχόντων καὶ καθιστώτων ὃ, τι δοκοῖη.

XVII. Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀπέλε πλὴν τῶν φονεαῶν ἅπαντας, διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιτιμῶν. Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὤριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζῆμια, θάνατος· ἅσπερ καὶ τοὺς ἀργίας ἄλόντας ἀποθνήσκων, καὶ τοὺς λάχαρα κλέψαντας ἢ ὀπίσσαν, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδροφόνους. Διὸ Δημάδης ὑστερον εὐδοκίμησεν, εἰπὼν, ὅτι δι' αἵματος, οὐ διὰ μέλανος, τοὺς νόμους οἱ Δράκων ἔγραψεν. Αὐτὸς δ' ἐκάστος, ὡς φασιν, ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς πλείστοις ἀδικήμασι ζῆμια ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ὀξεία νομίζων, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μάλισσα.

XVIII. Δεύτερον δὲ Σόλων, τὰς μὲν ἀρχάς ἐπέσχε ἄντικρυ ἦσαν, τοῖς ἐνπόροις ἀπολιτικῶν βουλιόμενος, τὴν δ'

ἄλλων μὲν πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μεταίχων, ἔλαβε τὰ
 τμήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὄμοῦ καὶ
 ὑγραῖς μέτρα πεντακόσια ποιῶντας, πρῶτους ἔταξε, καὶ
 Πέντακοσιομεδίμνους προσηγόρευσε· δευτέρους δὲ τοὺς
 ἵππον τρέφειν δυναμένους, ἢ μέτρα ποιῶν τριακόσια· καὶ
 τούτους ἱππάδα τελῶντας ἐκάλουν· Ζευγῖται δ' οἱ τοῦ
 τρίτου τμήματος ὀνομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμφο-
 τέρων διακοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο Θῆτες,
 οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἀρχεῖν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιάζ-
 ζειν καὶ δικάζειν μόνον μεταίχων τῆς πολιτείας. Ὁ κατ'
 ἀρχὰς μὲν οὐδὲν, ὕστερον δὲ καμμέγεθες ἐφάνη· τὰ γὰρ
 πλεῖστα τῶν διαφορῶν ἐπέπιπτεν εἰς τοὺς δικαστάς. Καὶ
 γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔταξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκεί-
 νων εἰς τὸ δικαστήριον ἐφέσει εἰς τοὺς βουλομένους.
 Δύσται δὲ καὶ τοὺς νόμους ἀσαφέστερον γράψας, καὶ
 πολλὰς ἀντιλήψεις ἔχοντας, αὐξῆσαι τὴν τῶν δικαστη-
 ρίων ἰσχύν· μὴ δυναμένους γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων διαλυθῆ-
 ναι περὶ ἧν διαφέροντο, συνέβαινε ἀεὶ δεῖσθαι δικα-
 στῶν, καὶ πᾶν ἄγεαι ἀμφισβήτημα πρὸς ἐκείνους, τῶν νό-
 μων τρόπον τινὰ κυριεύοντας. Ἐπισημαίνονται δ' αὐτὸς
 ὑπὸ τῆν εἰσιῶσιν οὕτως·

Δῆμος μὲν γὰρ ἔδωκε τόσον κράτος, ὅσον ἐπαρκῆ,
 τιμῆς οὐτ' ἀφελῶν, οὐτ' ἐπορεξάμενος.

Οἱ δ' εἶχον δύναμιν, καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγῆτοι,
 καὶ τοῖς ἐφρασάμην μηδὲν ἀδικεῖν ἔχειν.

Κατὴν δ' ἀμφιβαλὼν κρατερόν σάκος ἀμφοτέροισι·
 νεῶν δ' οὐκ εἶασ' οὐδετέρους ἀδικῶς.

Μέντοι μᾶλλον οἴομενος δεῖν ἐπαρκῆν τῇ τῶν πολλῶν
 ἀδικίᾳ, παντὶ λαβεῖν δίκην ὑπὲρ τοῦ κακῶς παπονθό-
 ῦτο. Καὶ γὰρ πληγέντος ἑτέρου, καὶ βλαβέντος·

καὶ βιασθέντος, ἔην τῷ δυναμίνῃ καὶ βουλομένῃ γρά-
φασθαι τὸν ἀδικούντα καὶ δίκην ἄρδως ἐδίδοντος τοῦ
νομοθέτου τοὺς πολίτας, ὥσπερ ἐπὶ μέρη σώματος,
συναισθάνεσθαι καὶ συναλγεῖν ἀλλήλοις. Τούτῃ δὲ τῷ
νόμῳ συμφωνοῦντα λόγον αὐτοῦ διασημονοῦσιν. Ἐρω-
τηθεὶς γάρ, ὡς ἔοικεν, ἦ τις οὐκ αἶται κάλλιστα τῶν πό-
λεων. Ἐκείῃ, εἶπεν, ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐκ ἦττον οἱ
μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ καλεῖσσι τοὺς ἀδι-
κούντας.

ΚΙΧ. Συστησάμενος δὲ τὴν ἐν Ἀραίῃ πύγῃ βουλήν
ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς διὰ τὸ ἀρξαι καὶ αὐ-
τὸς μετείχεν, ἔτι δ' ὄρων τὸν δῆμον οἰδοῦντα καὶ θρα-
συνόμενον τῇ τῶν χρόων ἀφάτῃ, δευτέρως προσκατέταμ
βουλήν, ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης, τετάρων οὐσῶν, ἑκατὸν ἄν-
δρας ἐπιλεξάμενος, οὓς προβουλευσὶν ἔταξε τοῦ δήμου,
καὶ μηδὲν ἔσθ' ἀπροβούλευτον εἰς ἐπιλησίαν εἰσφέρεισθαι.
Τὴν δ' ἄνω βουλήν, ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν
ῥήματ' ἐκάθισεν, οἰόμενος ἐπὶ δυσὶ βουλαῖς ὥσπερ ἀγνό-
μαλλον ἀτραμοῦντι ἦττον ἐν σάλῃ τὴν πόλιν ἵστασθαι, καὶ
στοι τὴν ἐξ Ἀραίου πύγῃ δῆμον παρέξω. Οἱ μὲν οὖν πλεί-
συστήσασθαι φασί, καὶ μαρτυρίην, ὥσπερ εἴρηται Σόλωνε
τὸ μηδαμοῦ τὸν Δράκοντα λέγειν, ἄλλοις μάλιστα δοκεῖ
παγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφέταις ἀπὸ οὐσῶν ὀνομάζων Ἀρειο-
φορικῶν. Ὁ δὲ τρισκαιδέκατος ἄξων ἀλέγεσθαι παρὶ τῶν
ὄγδοον ἔχει τῶν νόμων οὕτως αὐτοῖς ἐκ τοῦ Σόλωνος τὸν
νον. „Ἄτιμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν νόμοισι γεγραμμέ-
ῃ τιμίους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀραίου πύγῃ Σόλωνε ἀρξαι,
τῶν Ἐφετῶν, ἢ ἐκ Πρωτανείου καταδικασθῶσι λόγου, ἢ ὅσοι ἐκ
Βασιλείων ἐπὶ φόνοισι, ἢ σφαγαῖσιν, ἢ ἐπὶ τυραννίαις ἐπὶ τῶν
ἐν τῇ πόλει ἐκρυγῶν,

ὅτε θεσμός ἐράνη ὄδε. Ταῦτα δὴ πάλιν ὡς πρὸ τῆς Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν οὖσαν ἐνδεύονται. Τίνες γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πάγῳ καταδικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ τὸ κρίνειν; εἰ μὴ γῆ Δία γέγονέ τις ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ἢ ἔκλειψις, ὥστε τοὺς ἠλεπότας ἐπὶ αἰτίαις, ἃς κρίνουσιν οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ Ἐφέται καὶ Πρυτάνεις, ὅτε ὁ θεσμός ἐράνη ὄδε, μένειν ἀτίμους, τῶν ἄλλων ἐπιτίμων γενομένων. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπισκόπει.

XX. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ παράδοξος ὁ καλεύων ἀτίμον εἶναι τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γερόμενον. Βούλεται δ', ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς, μηδ' ἀναισθήτως ἔχειν πρὸς τὸ κοινόν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεία, καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα πράττοισι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον, ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. Ἄτοπος δὲ καὶ γελοῖος δοκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδούς, ἂν ὁ κρατῶν καὶ κύριος γεγονῶς κατὰ τὸν νόμον, αὐτὸς μὴ δυνατὸς ἢ πλησιάζειν, ὑπὸ τῶν ἔγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὀπνίσσθαι. Καὶ τοῦτο δ' ὀρθῶς ἔχειν τινὲς φασὶ πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους συνεῖναι, χρημάτων δ' ἕνεκα λαμβάνοντας ἐπικλήρους, καὶ τῷ νόμῳ καταβιαζόμενους τὴν φύσιν. Ὁρῶντες γὰρ, ὃ βούλεται, τὴν ἐπικληρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι, φιλοπλουτίας καὶ ὑβρεως δίκην δίδόντες. Ἐν δ' ἔχει καὶ τὸ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς, ὃ βούλεται, διαλέγεσθαι τὴν ἐπικληρον, ὅπως οὐκ ἐπὶ ἡ καὶ μετέχον τοῦ γένους τὸ τικτόμενον. Εἰς τοῦ-

το δὲ συνταλαῖ καὶ τὰ τῆν νύμφην τῆ νυμφίῳ συγκαταθαρ-
 γνησθαι μήλου πυθωνίου συγκατατραγοῦσαν, καὶ τὸ τρεῖς
 ἑκάστον μῦθος ἐντυγχάνει πάντως τῆ ἐπιλήρη τὸν λα-
 βόντα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ γίνονται παῖδες, ἀλλὰ τιμὴ τις
 ἀνδρὸς αὐτῆ πρὸς σώφρονα γυναῖκα καὶ φιλοφροσύνη,
 πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιρούσα,
 καὶ ταῖς διαφοραῖς οἷα ἕωσα παντάπασι ἀποστραφῆ-
 ναι. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀραῖλα τὰς φερὰς, ἰσάτια
 τρία, καὶ σπυρὴ μικροῦ νομίσματος ἄξια καλεῖσας, ἕτερον
 δὲ μηδὲν, ἐπιφέρεισθαι τὴν γαμομίσην. Οὐ γὰρ ἰβούλε-
 το μισθοφόρον, οὐδ' ὅμοιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ
 τακνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃτι γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ
 γυναϊκὸς συνοικισμὸν. Ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος, ἀξιούσης
 τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναι τῶν τῶν πολιτῶν πρὸς γάμον,
 ἔφη, τοὺς μὲν τῆς πάλευς νόμους λαλεῖναι τυραννῶν,
 τοὺς δὲ τῆς φρίσεως οἷα εἶναι δυνατὸς βιάσασθαι, γάμους
 νυμφαγωγῶν κατ' ἡλικίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀτα-
 ξίαν ταύτην οὐ δοτιόν, οὐδέ παραιοπίον αἴρωνος καὶ ἀχα-
 ρίτους ἐπιπλοκάς, καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας,
 μηδὲ τέλος. Ἀλλὰ γέροντι νῆσαν ἀγομένην φαίη τις ὡς
 ἱμμελῆς ἀρχῶν, ἢ νομοθέτης, τὸ πρὸς τὸν Φιλοκτήτην,

— εὐ γ' οἶω ὡς γαμῶν ἔχαις τάλας·

καὶ νῆσον ἐν δωματίῳ πλουσίας πρεσβυτίδος, ὡσπερ οὐ
 πέρδικας, ἀπὸ συνοουσίας παχυνόμενον ἔλαστυριον, μετα-
 κίσει πρὸς παρθένον νύμφην ἀνδρὸς δεομένην. Τῷτα
 μὲν οἷα παρὶ τούτων.

XXI. Ἐπαυαῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ καλύτερ νό-
 μος τὸν ταδνηκότα κακῶς ἀγορήσειν. Καὶ γὰρ ὄφρα
 τοὺς μεθεστώτας ἱεροὺς νομίζων, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι
 οἷα οὐκ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρῶν τῆς ἑχθρῆς

τὸ αἰδῖον. Ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἰεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὐσης ἀγῶνων· ἢ τρεῖς δραχμαῖς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίθειν εἰς δημόσιον ἔταξε. Τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς, ἀπαίδευτον καὶ ἀκόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ, χαλεπὸν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀδύνατον· δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατόν γραφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλέγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. Εὐδοκίμησε δὲ καὶ τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἔξην, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν· ὁ δ' ὃ βούλεται τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἴεν αὐτοῦ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, φιλλαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἀπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν * ἢ * ἀνάγκῃ κατασχεθεῖς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος· εὐ πάνυ καὶ προσηκόντως τὸ πεισθῆναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἠγοούμενος τοῦ βιασθῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταῦτό τιν' ἀπάτην τῇ ἀνάγκῃ, καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν θέμενος, ὡς οὐχ ἦτιον ἐσθῆσαι λογισμὸν ἀνθρώπου δυναμένων. Ἐπέστησε δὲ καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν, καὶ τοῖς πίνθεσι καὶ ταῖς ἐορταῖς νόμον ἀπειργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἔξιναί μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσαν κελύσας, μηδὲ βρωτὸν, ἢ ποτὸν, πλείονος, ἢ ὀβολοῦ φερομένην, μηδὲ κάρητα πηχυαίου μείζονα, μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἀμάξῃ κομιζομένην, λύχνου προφαίνοντος. Ἀμυχὰς δὲ κοπτομένων, καὶ τὸ θρηγεῖν πεποιημένα, καὶ τὸ κωνεῖν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἐτέρων ἀφείλαν. Ἐναγίζειν δὲ βοῶν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήμια βαδίζειν, χω-

ρις ἐκκομιδῆς. Ὡν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμετέροις
μοις ἀπηγόρευται· πρόσκειται δὲ τοῖς ἡμετέροις ζημι
σθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων,
ἀνάνδρῳι καὶ γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη πάθ
καὶ ἁμαρτήμασιν ἐνεχομένους.

XXII. Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστν πιμπλάμενον ἀνθρώπ
ἀνὶ συρρέοντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικ
τὰ δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χε
μένους τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μη
ἔχουσι ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔστρεψε τοὺς πα
τας· καὶ νόμον ἔγραψεν, οὗ ὡς τρέφειν τὸν πατέρα, μὴ
δαξάμενον τέχνην, ἐπάναγκες μὴ εἶναι. Τῷ μὲν γὰρ
κούργῳ καὶ πόλιν οἰκοῦντι καθαράν ὄχλου ξενικοῦ,
χώραν κερτημένῳ πολλοῖς πολλήν, δις τοσοῖσδε πλεῖο
κατ' Εὐριπίδην, καὶ τὸ μέγιστον εἰλωτικοῦ πλήθους
βέλτιον ἢ μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ τριβόμενον ἀνὶ καὶ πον
ταπεινοῦσθαι, περικεχυμένου τῇ Λακεδαιμόνι, καλῶς
χεν ἀσχολιῶν ἐπιπόνων καὶ βαναύσων ἀπαλλάξαντα τ
πολίτας, συνέχειν ἐν τοῖς ὄπλοις, μίαν τέχνην ταύτην
μανθάνοντας καὶ ἀσκοῦντας. Σόλων δὲ τοῖς πράγμα
τοὺς νόμους μᾶλλον, ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσε
μόζων, καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γεωργοῦσι γ
σχωρῶς διαρκοῦσαν, ἀργόν τε καὶ σχολαστὴν ὄχλον
δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε·
τὴν ἐξ Ἀρβίου πάγου βουλήν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν, ὅ
ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζ
Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ εἰαίρας
νομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡ
κλειδῆς ἐστόρηκεν ὁ Ποντικός. Ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρο
τό καλόν, οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς, ἀτ

γόμενος γυναῖκα· τὸν τε μισθὸν ἀπέχει, καὶ παρῴησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν, οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

XXIII. Ὅλως δὲ πλείστην ἔχειν ἀτοπίαν οἱ περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλωνι δοκοῦσι. Μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελθεῖν τῷ λαβόντι δέδωκεν· ἐὰν δ' ἀρπιάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσῃται, ζημίαν ἑκατὸν δραχμᾶς ἔταξε· κἂν προαγωγῆ, δραχμᾶς εἴκοσι, πλὴν τῶν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται, λέγων δὴ τὰς ἑταίρας. Αὗται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς δίδοντας. Ἔτι δ' οὔτε θυγατέρας πωλεῖν, οὔτ' ἀδελφὰς δίδωσι, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρθέρον ἀνδρὶ συγγεγεννημένην. Τὸ δ' αὐτὸ πρᾶγμα, ποτὲ μὲν πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως κολάζειν, ποτὲ δὲ εὐκόλως, καὶ παίζοντα, πρόστιμον ζημίαν τὴν τυχοῦσαν ὀρίζοντα, ἄλογόν ἐστι· πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον. Εἰς μὲν γὰρ τὰ τιμήματα τῶν θυσιῶν λογίζεται πρόβατον καὶ δραχμὴν ἀντὶ μεδίμνου· τῷ δ' Ἴσθμια νικήσαντι, δραχμᾶς ἔταξε ἑκατὸν δίδοσθαι· τῷ δ' Ὀλύμπια, πεντακοσίας· λύκον δὲ τῷ κομίσαντι, πάντε δραχμᾶς ἔδωκε, λυκιδέα δὲ, μίαν, ὧν φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν βοὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτου τιμήν. Ἄς γὰρ ἐν τῷ ἐκκαιδεκάτῳ τῶν ἀξόνων ὀρίζει τιμὰς τῶν ἐκαρτίων ἱερῶν, εἰκὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κἀκείναι πρὸς τὰς νῦν εὐτελεῖς εἶσιν. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν, ἢ γεωργεῖν, χώραν ἔχουσι. Καὶ τὰς φυλάς εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἴωνος υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γενῶν, εἰς αἱ διηρέθησαν οἱ βλοῖοι τὸ πρῶτον, ὠνομάσθαι, τὸ μὲν μάχιμον, Ὀπλίτας, τὸ δ' ἐργατικόν, Ἐργάδεις· θυεῖν δὲ

τῶν λοιπῶν Γαλιάντας μὲν, τοὺς γεωργοὺς, Διγμοροῦς δὲ, τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβαταίαις διατρίβοντας. Ἐπὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἴστω ἀπνείοις οὔτε λίμναις εἰσιν, οὔτ' ἀφ' ὄρειοις πηγαῖς ἢ χεῖρα διαρκῆς, ἀλλ' οἱ πλείστοι φρέιασι ποητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψαν, ὅπου μὲν ἴστω δημόσιον φρέιαρ ἐστὶς ἰππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· τὸ δ' ἰππικόν, διάστημα τεσσάρων ἢ σταδίων· ὅπου δὲ πλείον ἀπαίχῃ, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον· ἴστω δὲ, ὀρύξαντες ἀργικῶν δέκα βάθος παρ' ἰσπτοῖς, μὴ εὐρωσι, τότε λαμβάνων παρὰ τοῦ γείτονος ἐξάγων ὕδραν δις ἐκάστης ἡμέρας πληροῦντας· ἀπορία γὰρ ἦτο δαῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίον ἐροδιάζειν. Ἦρισι δὲ καὶ φυτικῶν μέτρα μάλ' ἐμπίρως, τοὺς μὲν ἄλλο τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πάντα πόδας ἀπέχων τοῦ γείτονος καλεῖσας, τοὺς δὲ σικῆν, ἢ ελαιάν, ἐννέα. Παρ' ἄνω γὰρ ἐκκεῖται ταῦτα ταῖς ῥίζαις· καὶ οὐ πάσι γεινιῶ τοῖς φυτοῖς ἄσπῳς, ἀλλὰ καὶ τροφήν παραφαῖται, καὶ βλάπτουσαν ἐλοῖς ἀπορροῆν ἀφήσι. Βόθρους δὲ καὶ τάφρους τὸν βουλόμενον ἐκίλευσεν ὀρύσσειν, ὅσον ἐμβάλοι βάθος, ἀφιστάμενον μήκος τάλλοτριον· καὶ μελισσῶν σμήνη καθιστάμενον, ἀπέχων τῶν ὑφ' ἑτέρου πρότερον ἰδρυμένων πόδας τριακοσίους.

XXIV. Τῶν δὲ γνωμένων διάθεσιν πρὸς εἶνους ελαιῶν μόνον ἔδωκεν, ἀλλὰ δ' ἐξάγειν ἐκάλυσε· καὶ κατὰ τῶν ἐξαγόντων ἀρὰς τὸν ἀρχοντα ποιῆσθαι προσέταξεν, ἢ ἐκτίθειν αὐτὸν ἐκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. Καὶ πρῶτος ἄξων ἴστω ὁ τούτου παρμέχων τὸν νόμον. Οὐκ ἂν οὖν τις ἠγῆσατο πανταλῶς ἀπιθάνους τοῖς λέγοντας, ὅτι καὶ σίκων ἐξαγωγή τὸ παλαιὸν ἀπιθήτο, καὶ τὸ φαίμενον ἰσπτοῦμενον τοὺς ἐξαγόντας κληθῆναι σικοφαντεῶν.

Ἐγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύναι δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῶ τετραπήχει δεδεμένον· τὸ μὲν ἐνθύμημα, χάριν πρὸς ἀσφάλειαν. Παρέχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίταις οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγία τὴν ἑαυτῶν, ἢ πανστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνη. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι φασὶν αὐτὸν, οὐχ οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὡς κατακαλούμενον Ἀθήναζε τούτους ἐπὶ βεβαίῳ τῷ μεθεῖξιν τῆς πολιτείας· καὶ ἅμα πιστοὺς νομίζοντα, τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ἑαυτῶν, διὰ τὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀπολελοιπότας, διὰ τὴν γνώμην. Ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίᾳ σιτήσεως, ὅπερ αὐτὸς παρασιτεῖν κέκληκε. Τὸν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἔα σιτεῖσθαι πολλάκις· ἐὰν δὲ ᾧ καθήκη μὴ βούληται, κολλάζει, τὸ μὲν ἡγούμενος πλοναξίαν, τὸ δ' ὑπεροψίαν τῶν κοινῶν.

XXV. Ἰσχὺν δὲ τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς ἔδωκε· καὶ κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας, ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους· ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἐν Πρωτανείῳ λήψανα μικρὰ διεσώζετο· καὶ προσηγορεύθησαν, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, κύρβεις· Καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς εἶρηκέ που·

Πρὸς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἷσι νῦν φεύγουσιν ἤδη τὰς κάρους ταῖς κύρβεσιν.

Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι περιέχονται, κύρβεις, ἄξονας δὲ τοὺς ἄλλους ὠνομάσθαι. Κοινὸν μὲν οὖν ὤμωσεν ὄρκον ἢ βουλήν, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπεδώσειν, ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν θεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς τῷ λίθῳ, καταφατιζῶν, εἴ τι παραβαλὴ τῶν θεσμῶν, ἅνδριάντα χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. Σ.

ιδῶν δὲ τοῦ μηνὸς τὴν ἀνωμαλίαν, καὶ τὴν κίνησιν τῆς σελήνης, οὔτε δυομένῳ τῷ ἡλίῳ πάντως, οὔτ' ἀνίσχοντι συμφερομένην, ἀλλὰ πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ καταλαμβάνουσιν καὶ παρερχομένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἔταξεν ταύτην ἔννην καὶ νέαν καλεῖσθαι, τὸ μὲν πρὸ συνόδου μόριον αὐτῆς, τῷ παυομένῳ μηνί, τὸ δὲ λοιπὸν ἤδη τῷ ἀρχομένῳ προσήκειν ἡγούμενος· πρῶτος, ὡς ἔοικεν, ὀρθῶς ἀκούσας Ὀμήρου λέγοντος,

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ' ἰσταμένοιο·
τὴν δ' ἐφεξῆς ἡμέραν νομηνίαν ἐκάλεσε. Τὰς δ' ἀπ' εἰκάδος οὐ προστιθεῖς, ἀλλ' ἀφαιρῶν, καὶ ἀναλύων, ὡσπερ τὰ φῶτα τῆς σελήνης ἑώρα, μέχρι τριακάδος ἠρίθμησεν. Ἐπεὶ δὲ, τῶν νόμων εἰσνεχθέντων, ἔνιοι τῷ Σόλωνι καθ' ἑκάστην προσήεσαν ἡμέραν, ἐπαινοῦντες, ἢ ψέγοντες, ἢ συμβουλεύοντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ, τι τύχοιεν, ἢ ἀφαιρεῖν· πλεῖστοι δ' ἦσαν οἱ πυνθανόμενοι καὶ ἀνακρίνοντες, καὶ κελύοντες αὐτὸν, ὅπως ἕκαστον ἔχει καὶ πρὸς ἣν κεῖται διάνοιαν, ἐπεκδιδάσκων καὶ σαφηνίζων· ὁρῶν, ὅτι ταῦτα καὶ τὸ πράττειν, ἄτοπον, καὶ τὸ μὴ πράττειν, ἐπίφθονον, ὅλως δὲ ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι βουλόμενος, καὶ διαφυγεῖν τὸ δυσάρεστον καὶ τὸ φιλαίτιον τῶν πολιτῶν· ἔργμασι γὰρ ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἀδεῖν χαλεπὸν, ὡς αὐτὸς εἶρηκε· πρόσχημα τῆς πλάνης τὴν ναυκληρίαν ποιησάμενος, ἐξέπλευσε, δεκαετῆ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμενος. Ἡλιπίζε γὰρ ἐπὶ τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τοὺς νόμους αὐτοῖς ἔσσεσθαι συνήθεις.

XXVI. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο καὶ διέτριψεν, ὡς καὶ πρότερον αὐτὸς φησι,

Νεῖλου ἐπὶ προχοῇσι Κανωβίδος ἐγγύθεν ἀκτῆς.

Χρόνον δὲ τινα καὶ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἥλιου πόλιτην, καὶ Σώγχιν τὸν Σαίτην, λογιωτάτοις οὔσι τῶν ἱερέων, συνεφιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκούσας λόγον, ὡς Πλάτων φησὶν, ἐπεχείρησε διὰ ποιήματος ἐξενεγκεῖν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπειτα πλεύσας εἰς Κύπρον, ἠγαπήθη διαφερόντως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τῶν ἐκεῖ βασιλέων, ὃς εἶχεν οὐ μεγάλην πόλιν ἀκισμένην ὑπὸ Δημοφῶντος τοῦ Θησεῶς, περὶ τὸν Κλάριον ποταμὸν, ἐν χωρίοις ὄχυροῖς μὲν, ἄλλως δὲ δυσχερεῖσι καὶ φρούλοις κειμένην. Ἐπεισεν οὖν αὐτὸν ὁ Σόλων, ὑποκειμένου καλοῦ πεδίου, μεταθέντα τὴν πόλιν, ἠδιόνα καὶ μείζονα κατασκευάσαι. Καὶ παρῶν ἐπεμελήθη τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ συνδικιόσμησε πρὸς τε διαγωγὴν ἄριστα καὶ πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε πολλοὺς μὲν οἰκήτορας τῷ Φιλοκύπρῳ συναλθεῖν, ζηλῶσαι δὲ τοὺς ἄλλους βασιλέας· διὸ καὶ τῷ Σόλωνι τιμὴν ἀποδιδούς, Αἰπείαν καλουμένην τὴν πόλιν πρότερον ἀπ' ἐκείνου Σόλους προσηγόρευσε. Καὶ αὐτὸς δὲ μέμνηται τοῦ συνοικισμοῦ. Προσαγορευσας γὰρ ἐν ταῖς ἐλεγείαις τὸν Φιλόκυπρον,

Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲν Σολλοῖσι πολὺν χρόνον ἐνθάδ' ἀνάσσων

τὴν πόλιν εὖ ναίεις καὶ γένος ὑμῶν·
 αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηϊ̄ θοῇ κλεινῆς ἀπὸ νήσου
 ἀσκηθῆ̄ πάμπτοι Κύπρις ἰοστέφανος·
 οἰκισμῶ̄ δ' ἐπὶ τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάξοι
 ἐσθλόν, καὶ νόστον πατρίδ' ἐς ἡμετέραν.

XXVII. Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἐντευξίν αὐτοῦ δοκούσιν ἔνοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν. Ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσοῦτους μάρτυρας ἔχοντα, καὶ, ὃ μείζον ἴστι, πρέποντα τῷ Σόλωνος ἦθαι, καὶ τῆς

ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὐ μοι ἐπι-
 προήσασθαι χρονικοῖς τισι λεγομένοις κανόνισιν, οὓς
 ῥίοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον εἰς οὐδέν αὐτοῖς ὁμολο-
 γούμενον δύνανται καταστήσαι τὰς ἀντιλογίας. Τὰ
 οὖν Σόλωνα φασὶν εἰς Σάρδεϊς δεσθέντι τῷ Κροῖσῳ
 ραγνόμενον, παθεῖν τι παραπλήσιον ἀνδρὶ χειρσαίῳ
 τιόντι πρῶτον ἐπὶ θάλατταν. Ἐκείνός τε γὰρ ὄρων
 λον ἐξ ἄλλου ποταμὸν, ὥστε τὴν θάλασσαν εἶναι
 τῷ Σόλωνι τὴν αὐτὴν διαπορευομένῳ, καὶ πολλοὺς ὄρων
 τῶν βασιλικῶν πεκοσμημένους πολυτελῶς, καὶ σοβοῦ-
 ἔν ὄχλῳ προπομπῶν καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖ-
 σος εἶναι· μέχρι πρὸς αὐτὸν ἤχθη, πᾶν ὅσον ἐν λίμνῃ
 ἐν βαφαῖς ἐσθῆτος, ἐν τέχναις χρυσοῦ περὶ κόσμου
 προπέδῃ ἔχειν, ἢ περιττόν, ἢ ζηλωτὸν ἐδόκει, περικείμε-
 ὡς δὴ θέαμα σμυντότατον ὀφθαλμῶν καὶ ποικιλώτατον.
 δ' ὁ Σόλων ἀντικρὺς καταστάς οὐτ' ἔπαθεν οὐδέν,
 εἶπε πρὸς τὴν ὄψιν, ὣν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν,
 καὶ δῆλος ἦν τοῖς εὐφρονούσι τῆς ἀπειροκαλίας καὶ
 κροπρηπείας καταφρονῶν, ἐκέλευσεν ἀντιῶ τοὺς θη-
 ροὺς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ἄλλην ἄγοντας
 δεῖξαι μηδὲν δεομένῳ κατασκευῆν καὶ πολυτέλειαν.
 κει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τοῦ τρόπου κατανόησιν πε-
 σχεῖν. Ὡς δ' οὖν αὐθις ἤχθη γεγονώς ἀπάντων
 τῆς, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος, εἴ τινα εἶδεν ἀνθρώ-
 οῦ αὐτοῦ μακαρωτέρου. Ἀποφνημαμένου δὲ τοῦ Σό-
 ὄτι εἶδε Τέλλον αὐτοῦ πολίτην, καὶ διεξελθόντος, ὅτι
 στός ἀνὴρ ὁ Τέλλος γενόμενος, καὶ παῖδας εὐδοκί-
 ἀπολιπῶν, καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεῶ τῶν ἀναγκαίων, ἐπι-
 τησεν ἐνδόξως, ἀριστεύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἠδὲ
 ἀλλόκοτος ἐδόκει εἶναι τῷ Κροῖσῳ καὶ ἄγροικος,

πρὸς ἀργύριον πολὺ, μηδὲ χρυσίον, τῆς εὐδαιμονίας ποι-
εῖται τὴν ἀναμέτρησιν, ἀλλὰ δημοτικῶν καὶ ἰδιώτου βίον
καὶ θάνατον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῆν δύ-
ναμιν καὶ ἀρχήν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠρώτησεν
αὐτόν, εἰ μετὰ Τέλλον, ἄλλον ἔγνωκεν ἀνθρώπων εὐδαι-
μονέστερον. Πάλιν δὲ τοῦ Σόλωνος εἰπόντος εἰδέναι
Κλέοβιν καὶ Βίωνα, φιλαδέλφους καὶ φιλομήτορας δια-
φερόντως ἀνδρας, οἱ τὴν μητέρα, τῶν βοῶν βραδυνόντων,
ὑποδύντες αὐτοὶ τῷ ζυγῷ τῆς ἀμάξης, ἐνόμισαν πρὸς τὸ
τῆς Ἥρας ἱερόν, εὐδαιμονιζομένην ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ
χαίρουσαν, εἶτα θύσαντες καὶ πίνοντες, οὐκ ἔτι μεθ' ἡμέ-
ραν ἀνέστησαν, ἀλλὰ τεθνήκότες, ἀναλγῆ καὶ ἄλυπον ἐπὶ
δόξῃ τοσαύτῃ σχόντες θάνατον ὤφθησαν. Ἡμᾶς δὲ, εἶ-
πεν ἤδη πρὸς ὄργην ὁ Κροῖσος, εἰς οὐδένα τίθης εὐδαι-
μόνων ἀριθμὸν ἀνθρώπων; Καὶ ὁ Σόλων, οὔτε κολα-
κεῖν βουλόμενος αὐτόν, οὔτε περραιτέρω παροξύνειν,
„Ἐλλησιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ Λυδῶν, πρὸς τὰ ἄλλα με-
τρίως ἔχειν ὁ θεὸς ἔδωκε, καὶ σοφίας τινὸς εὐθαρσοῦς,
ὡς ζοικᾶ, καὶ δημοτικῆς, οὐ βασιλικῆς, οὐδὲ λαμπρᾶς, ὑπὸ
μετριότητος ἡμῶν μέτεστιν, ἢ τύχαις ὀρῶσα παντοδαπαῖς
χρῶμενον αἰεὶ τὸν βίον, οὐκ ἔα τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς
μέγα φρονεῖν, οὐδὲ θαυμάζειν ἀνδρὸς εὐτυχίαν μεταβο-
λῆς χρόνον ἔχουσαν. Ἐπεισι γὰρ ἐκάστῳ ποικίλον ἐξ
ἀδήλου τὸ μέλλον· ὃ δ' εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔθετο τὴν εὐ-
πραξίαν, τοῦτον ἡμεῖς εὐδαίμονα νομίζομεν. Ὁ δὲ ζῶν-
τος ἔτι καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμὸς, ὡσπερ
ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ στέφανος, ἔστιν ἀβέβαιος καὶ
ἄσκητος.“ Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Σόλων ἀπηλλάττετο, λυπήσας
μὲν, οὐ νοουθετήσας δὲ τὸν Κροῖσον.

XXVIII. Ὁ δὲ λογοποιὸς Αἴσωπος, ἐτύγχευε γὰρ

εἰς Σάρδεις γεγονώς μετ' ἀπεμπτος ὑπὸ Κροῖσου, καὶ τιμώμενος, ἠχθίσθη τῷ Σόλωνι μηδεμιᾶς τυχόντι φιλανθρωπίας· καὶ προτρέπων αὐτὸν, ὦ Σόλων, ἔφη, τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὀμιλεῖν. Καὶ ὁ Σόλων· *Μὰ Δί'*, εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἄριστα. Τότε μὲν οὖν ὁ Κροῖσος οὕτω τοῦ Σόλωνος καταφρόνησεν· ἐπεὶ δὲ Κύρῳ συμβαλὼν ἐκρατήθη μάχῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσε, καὶ ζῶν ἄλους αὐτὸς ἔμελλε καταπίμπρασθαι, καὶ γενομένης πυρᾶς, ἀνεβιβᾶσθη δεδεμένος, θεωμένων Περσῶν ἀπάντων καὶ Κύρου παρόντος, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖτο καὶ δυνατὸς ἦν τῇ φωνῇ φθεγγόμενος ἀνεβόησε τρις, ὦ Σόλων. Θαυμάσας οὖν ὁ Κύρος ἔπεμψε τοὺς ἐρησομένους, ὅστις ἀνθρώπων, ἢ θεῶν, οὗτός ἐστιν ὁ Σόλων, ὃν ἐν τύχαις ἀπόροις μόνον ἀνακαλεῖται. Καὶ ὁ Κροῖσος οὐδὲν ἀποκρηψάμενος, εἶπεν, ὅτι „Τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν εἷς οὗτος ἦν ἀνὴρ, ὃν ἐγὼ μετεπεμψάμην, οὐκ ἀκοῦσαί τι βουλόμενος, οὐδὲ μαθεῖν, ὧν ἐνδεής ἤμην, ἀλλ' ὡς δὴ μοι θεατῆς γένοιτο, καὶ μάρτυς ἀπλοὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνης, ἢ ἀποβαλεῖν ἄρα μείζον ἢ κακόν, ἢ λαβεῖν ἄγαθόν. Λόγος γὰρ ἦν καὶ δόξα τ' ἀγαθὸν παρούσης· αἱ μεταβολαὶ δὲ μοι αὐτῆς εἰς πάθη δεινὰ καὶ συμφορὰς ἀνηκέστους ἔργῳ τελευτῶσι. Καὶ ταῦτ' ἰκτείνος ὁ ἀνὴρ, ἐκ τῶν τότε τὰ νῦν τεκμαιρόμενος, ἐκέλευε τὸ τέλος τοῦ βίου σκοπεῖν, καὶ μὴ θρασυνόμενον ἀβεβαίους ὑπονοίαις ὑβρίζειν.“ Ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἀνηνέχθη πρὸς τὸν Κύρον, αἶθε δὴ σοφώτερος ὢν τοῦ Κροῖσου, καὶ τὸν λόγον τοῦ Σόλωνος ἰσχυρὸν ἐν τῷ παραδείγματι βλέπων, οὐ μόνον ἀφῆκε τὸν Κροῖσον, ἀλλὰ καὶ τιμῶν, ἐφ' ὅσον ἔζη, διετέλεσε· καὶ δόξαν ἔσχεν ὁ Σόλων, ἐνὶ λόγῳ τὸν μὲν σώσας, τὸν δὲ παιδεύσας τῶν βασιλείων.

XXIX. Οἱ δὲ ἐν ἄστυ πάντες ἐστασίαζον, ἀποδη-
 μώντος τοῦ Σόλωνος· καὶ προειστήκει τῶν μὲν Πεδιέων
 Λυκοῦργος, τῶν δὲ Παράλων Μεγακλῆς ὁ Ἀλκμαίωνος,
 Πεισιστράτος δὲ τῶν Διακρίων· ἐν οἷς ἦν ὁ θητικὸς
 ὄχλος, καὶ μάλιστα τοῖς πλουσίοις ἀχθόμενος· ὥστε
 χρῆσθαι μὲν ἔτι τοῖς νόμοις τὴν πόλιν, ἤδη δὲ πράγματα
 νεώτερα προσδοκᾶν, καὶ ποθεῖν ἅπαντας ἑτέραν κατὰ-
 στασιν, οὐκ ἴσον ἐλπίζοντας, ἀλλὰ πλεον ἕξειν ἐν τῇ με-
 ταβολῇ, καὶ κρατήσειν παντάπασιν τῶν διαφορομένων.
 Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων ἐχόντων, ὁ Σόλων παραγενόμε-
 νος εἰς τὰς Ἀθήνας, αἰδῶ μὲν εἶχε καὶ τιμὴν παρὰ πᾶ-
 σιν, ἐν δὲ κοινῷ λέγειν καὶ πράσσειν ὁμοίως οὐκ ἔτ' ἦν
 δυνατὸς, οὐδὲ πρόθυμος ὑπὸ γήρωσ, ἀλλ' ἐντυγχάνων
 ἰδίᾳ τοῖς προεστῶσι τῶν στάσεων ἀνδράσιν, ἐπειρᾶτο
 διαλύειν καὶ συναρμόττειν, μάλιστα τοῦ Πεισιστράτου
 προσέχειν δοκοῦντος αὐτῷ. Καὶ γὰρ αἰμύλον τι καὶ
 προσφιλὲς εἶχεν ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ βοηθητικὸς ἦν
 τοῖς πένησι, καὶ πρὸς τὰς ἔχθρας ἐπεικῆς καὶ μέτριος.
 Ἄ δὲ φύσει μὴ προσῆν αὐτῷ, καὶ ταῦτα μιμούμενος, ἐπι-
 στεύειτο μᾶλλον τῶν ἐχόντων, ὡς εὐλαβῆς καὶ κόσμιος
 ἀνὴρ, καὶ μάλιστα δὴ τὸ ἴσον ἀγαπῶν, καὶ δυσχεραίνων,
 εἴ τις τὰ παρόντα κινῶι, ἢ νεωτέρων ὀρέγοιτο· τούτοις
 γὰρ ἐξηπάτα τοὺς πολλούς. Ὁ δὲ Σόλων ταχὺ τὸ ἦθος
 ἐφώρασεν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιβουλήν πρῶτος ἐγκατεῖδεν·
 οὐ μὲν ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐπειρᾶτο πρᾶνναι καὶ νοουθετεῖν,
 καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε καὶ πρὸς ἑτέρους, ὡς εἴ τις ἐξέλῃ
 τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰά-
 σαιτο τῆς τυραννίδος, οὐκ ἔστιν ἄλλος εὐφυνέστερος πρὸς
 ἀρετὴν, οὐδὲ βελτίων πολίτης. Ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ
 Θέσπιν ἤδη τὴν τραγωδίαν κινεῖν, καὶ διὰ τὴν καινότητι

τοῖς πολλοῦς ἄγοντος τοῦ πράγματος, οὕτω δὲ εἰς ἄμιλλαν ἐναγώνιον ἐξηγμένου, φύσει φιλήκοος ὢν καὶ φιλομαθῆς ὁ Σόλων, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν γῆρι, σχολῇ καὶ παιδιᾷ καὶ νῆ Δία πότοις καὶ μουσικῇ παραπέμπων ἑαυτὸν, ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. Μετὰ δὲ τὴν θεῖαν προσαγορευσάσασ αὐτὸν, ἠρώτησεν, εἰ τοσοῦτων ἐναντίον οὐκ αἰσχύνεται τηλικαῦτα ψευδόμενος. Φήσαντος δὲ τοῦ Θέσπιδος, μὴ δεινὸν εἶναι τὸ μετὰ παιδιᾶς λέγειν τὰ τοιαῦτα καὶ πράσσειν, σφόδρα τῇ βακτηρίᾳ τὴν γῆν ὁ Σόλων πατάξας· „Ταχὺ μέντοι τὴν παιδιάν, ἔφη, ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ τιμῶντες, εὐρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις.“

XXX. Ἐπεὶ δὲ κατατρώσας αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Πεισιστρατος ἦκεν εἰς ἀγορὰν ἐπὶ ζεύγους κομιζόμενος, καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ὡς διὰ τὴν πολιτείαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβεβουλευμένος, καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀγανακτοῦντας καὶ βοῶντας, προσελθὼν ἐγγὺς ὁ Σόλων καὶ παραστάς· „Οὐ καλῶς, εἶπεν, ὦ παῖ Ἴπποκράτους, ὑπόκρινῃ τὸν Ὀμηρικὸν Ὀδυσσεᾶ· ταῦτά γὰρ ποιεῖς τοὺς πολίτας παρακρούμενος, οἷς ἐκεῖνος τοὺς πολεμίους ἐξηπάτησεν αἰκισάμενος ἑαυτὸν.“ Ἐκ τούτου τὸ μὲν πλῆθος ἦν ἔτοιμον ὑπερμαχεῖν τοῦ Πεισιστράτου, καὶ συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος· Ἀρίστωνος δὲ γράψαντος, ὅπως δοθῶσι πεντήκοντα κορυνηφόροι τῷ Πεισιστράτῳ, φυλακὴ τοῦ σώματος, ἀντιεῖπεν ὁ Σόλων ἀναστάς, καὶ πολλὰ διεξήλθεν ὅμοια τούτοις, οἷς διὰ τῶν ποιημάτων γέγραπεν·

Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὄρατε καὶ εἰς ἔπη αἰμόλου ἀνδρός.

Ἵμῶν δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἔχνεσι βαίνει,

σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῖνος ἔνεστι νόος.

Ὅρων δὲ τοὺς μὲν πένητας ὀρμωμένους χαρίζεσθαι Πει-

σιστράτω, καὶ θορυβοῦντας, τοὺς δὲ πλουσίους ἀποδι-
 δράσκοντας καὶ ἀποδειλιῶντας, ἀπῆλθεν, εἰπὼν, ὅτι τῶν
 μὲν ἔστι σοφώτερος, τῶν δὲ ἀνδρειότερος· σοφώτερος μὲν
 τῶν μὴ συνιέντων τὸ πραττόμενον, ἀνδρειότερος δὲ τῶν
 συνιέντων μὲν, ἐναντιοῦσθαι δὲ τῇ τυραννίδι φοβουμένων.
 Τὸ δὲ ψήφισμα κυρώσας ὁ δῆμος, οὐδὲ περὶ τοῦ πλήθους
 ἔτι τῶν κορυνηφόρων διεμικρολογεῖτο πρὸς τὸν Πεισί-
 στρατον· ἀλλ' ὅσους ἐβούλετο τρέφοντα καὶ συνάγοντα
 φανερώς περιεώρα, μέχρι τὴν ἀκρόπολιν κατέσχε. Γενο-
 μένου δὲ τούτου, καὶ τῆς πόλεως συνταραχθείσης, ὁ μὲν
 Μεγακλῆς εὐθύς ἔφυγε μετὰ τῶν ἄλλων Ἀλκμαϊωνιδῶν.
 Ὁ δὲ Σόλων, ἤδη μὲν ἦν σφόδρα γέρον, καὶ τοὺς βοη-
 θοῦντας οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ προῆλθεν εἰς ἀγοράν, καὶ
 διελέχθη πρὸς τοὺς πολίτας, τὰ μὲν κακίζων τὴν ἀβου-
 λίαν αὐτῶν καὶ μαλακίαν, τὰ δὲ παροξύνων ἔτι καὶ πα-
 ρακαλῶν μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν· ὅτε καὶ τὸ μνη-
 μονεζόμενον εἶπεν, ὡς πρώην μὲν ἦν εὐμαρέστερον αὐτοῖς
 τὸ κωλύσαι τὴν τυραννίδα συνισταμένην, νῦν δὲ μισζόν
 ἔστι καὶ λαμπρότερον ἐκκόψαι καὶ ἀνελεῖν συνεστῶσαν
 ἤδη καὶ πεφικυῖαν. Οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ διὰ
 τὸν φόβον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ λαβὼν
 τὰ ὄπλα, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν θέμενος εἰς τὸν στενωπὸν,
 „Ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, ὡς δυνατόν ἦν, βεβοήθηται τῇ πατρί-
 δι καὶ τοῖς νόμοις.“ Καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἤγε· καὶ
 τῶν φίλων φεύγειν παραινούντων, οὐ προσεῖχεν, ἀλλὰ
 ποιήματα γράφων, ὠνείδιζε τοῖς Ἀθηναίοις·

Εἰ δὲ πεπόνθατε λυγρὰ δι' ὑμετέστην κακότητα,
 μὴ τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφέρετε.
 Αὐτοὶ γὰρ τούτους ἠὔξήσατε ῥύσια δόντες,
 καὶ διὰ ταῦτα κακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.

XXXI. Ἐπὶ τούτοις δὲ πολλῶν νουθετούντων αὐτὸν ὡς ἀποθανούμενον ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ πυνθανομένων, τίνι πιστεύων οὕτως ἀπονοεῖται; Τῷ γήρῳ, εἶπεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Πεισίστρατος, ἐγκρατὴς γενόμενος τῶν πραγμάτων, οὕτως ἐξεθεράπευσε τὸν Σόλωνα, τιμῶν καὶ φιλοφρονοούμενος καὶ μεταπειμπόμενος, ὥστε καὶ σύμβουλον εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν πρασσομένων ἐπαινεῖν. Καὶ γὰρ ἐφύλαττε τοὺς πλείστους νόμους τοῦ Σόλωνος, ἐμμένων πρῶτος αὐτός, καὶ τοὺς φίλους ἀναγκάζων· ὅς γε καὶ φόνου προσκληθεὶς εἰς Ἄρβιον πάγον, ἤδη τυραννῶν, ἀπήντησε κοσμίως, ἀπολογησόμενος· ὁ δὲ κατήγορος οὐχ ὑπήκουσε. Καὶ νόμους αὐτὸς ἐτέρους ἔγραψεν, ὧν ἔστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφασθαι κελεύων. Τοῦτο δὲ φησὶν Ἡρακλείδης καὶ πρότερον ἐπὶ Θερασίππῳ πηρωθέντι τοῦ Σόλωνος ψηφισαμένου, μιμήσασθαι τὸν Πεισίστρατον. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἰστόρηκε, καὶ τὸν τῆς ἀργίας νόμον οὐ Σόλων ἔθηκεν, ἀλλὰ Πεισίστρατος, ὃν τὴν τε χώραν ἐνεργεστέραν καὶ τὴν πόλιν ἡρεμαιοτέραν ἐποίησεν. Ὁ δὲ Σόλων ἀψάμενος μεγάλης τῆς περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν λόγον ἢ μῦθον πραγματείας, ὃν διήκουσε τῶν περὶ Σάϊν λογίων, προσήκοντα τοῖς Ἀθηναίοις, ἐξέκαμεν, οὐ δι' ἀσχολίαν, ὡς Πλάτων φησὶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ γήρωσ, φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τῆς γραφῆς. Ἐπεὶ σχολῆς γε περιουσίαν αὐτοῦ μνηύουσιν αἱ τοιαῦται φωναί·

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος·

καί,

Ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσου,
καὶ Μουσέων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας.

XXXII. Ὡς δὲ χώρας καλῆς ἔδαφος ὁ Πλάτων ἔφη·

μον, αὐτῷ δὲ πως κατὰ συγγένειαν προσήκον, ἐξεργά-
 σασθαι καὶ διακοσμήσαι φιλοτιμούμενος τὴν Ἀτλαντικὴν
 ὑπόθεσιν, πρόθυρα μὲν μεγάλα, καὶ περιβόλους καὶ αὐ-
 λὰς τῇ ἀρχῇ περιέθηκεν, οἷα λόγος οὐδεὶς ἄλλος ἔσχεν,
 οὐδὲ μῦθος, οὐδὲ ποιήσις· ὅψι δὲ ἀρξάμενος, προκατέ-
 λυσε τοῦ ἔργου τὸν βίον, ὅσω μᾶλλον εὐφραίνει τὰ γυ-
 γραμμένα, τοσοῦτω μᾶλλον τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἀνιάσας.
 Ὡς γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπιεῖον, οὕτως
 ἡ Πλάτωνος σοφία τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν πολλοῖς καλοῖς μό-
 νον ἔργον ἀτελὲς ἔσχηκεν. Ἐπεβίωσε δ' οὖν ὁ Σόλων ἀρ-
 ξαμένου τοῦ Πεισιστράτου τυραννεῖν, ὡς μὲν Ἡρακλείδης
 ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ, συχνὸν χρόνον, ὡς δὲ Φανίας ὁ Ἐφέ-
 σιος, ἐλάττονα δυοῖν ἐτῶν. Ἐπὶ Κωμίου μὲν γὰρ ἤρξατο
 τυραννεῖν Πεισιστράτος· ἐφ' Ἡγεστράτου δὲ Σόλωνα φη-
 σὶν ὁ Φανίας ἀποθανεῖν, τοῦ μετὰ Κωμίαν ἀρξάντος.
 Ἡ δὲ δὴ διασπορὰ κατακαυθέντος αὐτοῦ τῆς τέφρας
 περὶ τὴν Σαλαμινίων νῆσον, ἔστι μὲν διὰ τὴν ἀτοπίαν
 ἀπίθανος παντάπασι καὶ μυθώδης· ἀναγέγραπται δ'
 ὑπὸ τε ἄλλων ἀνδρῶν ἀξιολόγων, καὶ Ἀριστοτέλους τοῦ
 φιλοσόφου.

Π Ο Π Λ Ι Κ Ο Λ Α Σ .

Τοιοῦται δὲ γενομένῳ τῷ Σόλωνι τὸν Ποπλικόλαν παραβάλλομεν· ὃ τοῦτο μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἐπὶ τιμῇ τοῦνομα, πρὸ τοῦ δὲ Πόπλιος Οὐαλέριος ἐκαλεῖτο, Οὐαλερίου δοκῶν ἐπόγονος εἶναι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶς αἰτιωτάτου γενομένου Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους ἐκ πολεμίων εἶνα γενέσθαι δῆμον. Ὁ γὰρ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς εἰς ταῦτο πείσας συνελθεῖν καὶ διαλλάξας, ἐκείνός ἐστι. Τούτῳ δὴ κατὰ γένος προσήκων Οὐαλέριος, ὡς φασι, βασιλευσμένης μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης, ἐπιφανῆς ἦν διὰ λόγον καὶ πλοῦτον· ὧν τῷ μὲν ὀρθῶς καὶ μετὰ παρφοῆσιαις ἀεὶ χρώμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἀπ' οὗ δὲ τοῖς δομένοις ἐλευθερίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαρκῶν, δῆλος ἦν εὐθύς, εἰ γένοιτο δημοκρατία, πρωτεύσων. Ἐπεὶ δὲ Ταρκύνιον Σούπερβον, οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρανόμως, οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα, μισῶν ὁ δῆμος καὶ βαρυνόμενος, ἀρχὴν ἀποστιάσας ἔλαβε τὸ Λουκρητίας πάθος, αὐτὴν ἐπὶ τῷ βιασθῆναι διεργασαμένης, καὶ Λεύκιος Βροῦτος ἀπτόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ἐπὶ πρῶτον ἦλθε τὸν Οὐαλέριον, καὶ χρησάμενος αὐτῷ προθυμοτάτῳ, συνεξέβαλε τοὺς βασιλεῖς· μέχρι μὲν ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος εἶνα χειροτονήσιν ἀντὶ τοῦ βασιλείας στρατηγόν, ἡσυχίαν ἤγεεν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βροῦτῳ

μᾶλλον ἄρχειν προσῆκον, ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γεγενημένῳ· δυσχεραينوμένου δὲ τοῦ τῆς μοναρχίας ὀνόματος, καὶ δοκοῦντος ἂν ἀλυπότερον τοῦ δήμου μερισθεῖσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀρχὴν, καὶ δύο προβαλλομένου καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτου αἰρεθῆσεσθαι καὶ συναπατεῦσαι, διήμαρτεν. *Ἡρέθη γὰρ ἅκοντι τῷ Βρούτῳ συνάρχων ἀντὶ τοῦ Οὐαλερίου Ταρκύνιος Κολλατῖνος, ὁ Λουκρητίας ἀγῆρ, οὐδὲν ἀρετῆ Οὐαλερίου διαφέρων. Ἄλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιότες τοὺς βασιλεῖς, ἔτι πολλὰ πειρῶντας ἔξωθεν, καὶ μαλάσσοντας τὴν πόλιν, ἐβούλοντο τὸν ἐντοκώτατον αὐτοῖς ἐχθρὸν ἔχειν στρατηγὸν, ὡς οὐχ ὑψηλόμενον.*

II. Ἀγανακτῶν οὖν ὁ Οὐαλέριος, εἰ μὴ πιστεύσται πάντα πράττειν ἔνεκα τῆς πατρίδος, ὅτι μηδὲν ἰδία κακὸν ὑπὸ τῶν τυράννων πέπονθε, τῆς τε βουλῆς ἀπίστη, καὶ τὰς συνηγορίας ἀπέπεισε, καὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ πανταλῶς ἐξέλιπεν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρασχεῖν καὶ φροντίδα, φοβουμένοις, μὴ δι' ὀργὴν προσθέμενος τοῖς βασιλεῦσιν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν ἐπισφαλῶς ἔχουσιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους τινὺς ὑποψίαν ἔχων ὁ Βρούτος ἐβούλετο διὰ σφαγίων ὀρκῶσαι τὴν βουλὴν, καὶ προσέειπεν ἡμέραν, κατέβη μάλιστα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν ὁ Οὐαλέριος, καὶ πρῶτος ὁμῶσας μηδὲν ἐνδύσασθαι, μηδ' ὑφήσεσθαι Ταρκύνιῳ, ἀλλὰ πολεμήσειν κατὰ κράτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡδονὴν τε τῇ βουλῇ καὶ θάρσος ἅμα τοῖς ἀρχουσι παρέσχεν. *Εὐθύς δὲ καὶ τὰ ἔργα τὸν ὄρκον ἐβεβαίουν. Πρέσβεις γὰρ ἦκον ἀπὸ Ταρκυνίου γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου, καὶ λόγους ἐπισκεῖς, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ὕοντι διαφθεῖραι, λεγομένοις παρὰ βασιλέως, ἀφαικέναι τὸ φρόνημα*

καὶ μετρίων δεῖσθαι δοκοῦντος. Τούτους εἰς τὸ πλῆθος οἰομένων δεῖν τῶν ὑπάτων προάγειν, οὐκ εἶασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέστη καὶ διεκάλυπεν ἀνθρώποις πίνησι, καὶ μᾶλλον βαρυνομένοις τῆς τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἀρχὰς καὶ προφάσεις νεωτερισμῶν ἐγγενέσθαι.

III. Μετὰ δὲ ταῦτα πρέσβεις ἦκον ἕτεροι, τῆς τε βασιλείας ἀφίστασθαι, καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρκύνιον λέγοντες, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ χρήματα, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶ, καὶ φίλοις καὶ οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβιώσονται φεύγοντες. Ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Κολλατίνου συναγορευόντος, ἄτρεπτος ὢν ἀνὴρ καὶ τραχὺς ὀργῆν ὁ Βροῦτιος, ἐξέδραμεν εἰς ἀγορὰν, προδότην ὑποκαλῶν τὸν συνάρχοντα, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον, οἷς δεινὸν ἦν ὄντως ἐφόδια φυγῆς ψηφίσασθαι. Συνελθόντων δὲ τῶν πολιτῶν, πρῶτος ἰδιώτης ἀνὴρ εἶπεν ἐν δήμῳ τότε Γάϊος Μινούκιος, τῷ τε Βροῦτῳ διακελευόμενος, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις παρανοῶν, ὄραν, ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα πολεμοῖη πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον, ἢ μετ' ἐκείνων πρὸς αὐτούς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν ἐλευθερίαν ἔχουσιν, ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν, μὴ προέσθαι τὴν εἰρήνην ἕνεκα χρημάτων, ἀλλὰ συνεχβάλλειν καὶ ταῦτα τοῖς τυράννοις. Ἦν δὲ ἄρα Ταρκυνίῳ λόγος μὲν ἐλάχιστος τῶν χρημάτων, ἢ δ' ἀπαίτησις ἅμα πῆρα τοῦ δήμου καὶ κατασκευὴ προδοσίας. Καὶ ταύτην ἔπραττον οἱ πρέσβεις, ὑπομίνοντες ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει, τὰ μὲν ἀποδίδοσθαι, τὰ δὲ φυλάττειν, τὰ δ' ἀποπέμπειν φάσκοντες, ἄχρις οὗ διέφθειραν οἴκους δύο τῶν καλῶν κάγαθῶν νομιζομένων, τὸν Ἀκυλλῶν τρεῖς ἔχοντα βουλευτὰς, καὶ δύο τὸν Οὐϊταλλῶν. Οὗτοι πάντες ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφίδοι Καί-

λατίου τοῦ ὑπατεύοντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐτέλλιοις ἑτέρα πρὸς Βρούτον οἰκειότης ὑπῆρχεν. Ἀδελφὴν γὰρ αὐτῶν· ὁ Βρούτος εἶχε, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς πλείονας· ὧν δύο τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, συγγενεῖς ὄντας ἅμα καὶ συνήθεις, οἱ Οὐτέλλιοι προσηγάγοντο, καὶ συνέπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι, καὶ καταμίξαντας ἑαυτοὺς εἰς γένος μέγα τὸ τῶν Ταρκυνίων καὶ βασιλικᾶς ἐλπίδας, ἀπαλλαγῆναι τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτερίας καὶ χαλεπότητος· χαλεπότητα μὲν τὸ ἀπαραίτητον αὐτοῦ πρὸς τοὺς πονηροὺς λέγοντες· τῇ δ' ἀβελτερίᾳ προσποιήματι καὶ παρακαλύμματι πολὺν χρόνον, ὡς ἔοικε, χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα πρὸς τοὺς τυράννους, οὐδ' ὕστερον ἔφυγεν αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν.

IV. Ὡς δ' οὖν ἐπίσθη τὰ μειράκια, καὶ τοῖς Ἀκυλίοις εἰς λόγους ἦλθεν, ὄρκον ὁμόσαι μέγαν ἔδοξε πᾶσι καὶ δεινόν, ἀνθρώπου σφαγέντος ἐπισπείσαντας αἷμα, καὶ τῶν σπλάγχχνων θιγόντας. Ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν Ἀκυλίαν οἶκον συνῆλθον. Ἦν δ' οἶκος, ἐν ᾧ ταῦτα δράσειν ἔμελλον, οἶον εἰκὸς, ἐπέρημος καὶ σκοτιώδης. Ἐλαθον οὖν αὐτοὺς οἰκέτης, ὄνομα Οὐινδίκιος, ἔνδον κατακρύψας δαυτὸν, οὐ κατ' ἐπιβουλήν, ἢ προαίσθησιν τινα τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' ἔνδον ὧν ἔτυχε, καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μετὰ σπουδῆς ὀφθῆναι φοβηθεῖς, ὑπέστη, λάρνακα κειμένην πρὸ αὐτοῦ ποιησάμενος, ὥστε καὶ τῶν πραττομένων θεατῆς γενέσθαι, καὶ τῶν βουλευμάτων ἐπήκοος. Ἐδοξε δ' αὐτοῖς τοὺς ὑπάτους ἀναιρεῖν· καὶ ταῦτα δηλούσας γράφαντες ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Ταρκύνιον, ἔδωκαν τοῖς πρέσβεσι. Καὶ γὰρ ὥκουν αὐτόθι, τῶν Ἀκυλίων ξένοι γεγονότες, καὶ τότε τῇ συνωμοσίᾳ παρῆσαν. Ὡς δὲ ταῦτα πράξαντες ἀπηλλάγησαν, ὑπεξελθὼν ὁ Οὐινδίκιος λάθρα, χρήσασθαι τοῖς προσπεσοῦσιν οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἠπορέετο

δεινὸν μὲν ἠγοούμενος, ὥσπερ ἦν, πρὸς πατέρα Βροῦ
 υἱῶν ἐξάγιστα κατηγορεῖν, ἢ πρὸς θεῖον ἀδελφιδῶν,
 Κολλατῖνον· ἰδιώτην δὲ Ῥωμαίων οὐδένα νομίζων ἐχ
 γυον ἀποφρόητων τηλικούτων. Πᾶν δ' αὖ μᾶλλον, ἢ
 νατὸς ὧν ἠσυχίαν ἄγειν, ἐλαυνόμενος τῷ συνειδῶτι
 πράγματος, ὤρμησε πρὸς τὸν Οὐαλέριον, μάλιστα
 τοῖς κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαρθεὶς τοῦ ἀνδρός,
 πᾶσιν εὐπρόσδοτος ἦν τοῖς δομομένοις, καὶ τὴν οἰκίαν
 παρεῖχεν ἀνευγμμένην, καὶ λόγον οὐδενός, οὐδὲ χρ
 ἀπέφροητε τῶν ταπεινῶν.

V. Ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐνδίκιος καὶ
 τεῖπε πάντα, Μάρκου τε τοῦ ἀδελφοῦ παρόντος α
 μόνου, καὶ τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγεὶς καὶ δέσας ὁ Οὐ
 ριος, οὐκέτι προήκατο τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατακλει
 βὶς τὸ οἶκημα, καὶ φύλακα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ταῖς
 ραῖς ἐπιστήσας, τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐκέλευσε τὴν βασιλ
 ἔπαυλιν περισχόντα, τὰ γράμματα λαβεῖν, ἂν δυνατὸ
 καὶ τοὺς οἰκέτας παραφυλάττειν· αὐτὸς δὲ, πελατῆ
 πολλῶν καὶ φίλων ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, καὶ θεραπ
 συχνῆς, ἐβάδιζε πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλίων, οὐκ ἔ
 ὄντων. Διὸ, μηδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ὠσάμενος
 τῶν θυρῶν, ἐντυγχάνει τοῖς γράμμασι κειμένοις, ἃ
 κατέλουν οἱ πρέσβεις. Ταῦτα δ' αὐτοῦ πράττοντος
 Ἀκύλιοι δρόμῳ προσεφέροντο, καὶ περὶ τὰς θύρας σ
 μίξαντες, ἐζήτουν ἀφελῆσθαι τὰς ἐπιστολάς. Οἱ δ' ἢ
 ναντο, καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν ταῖς τραχιῇ
 ὑπὸ βίας καὶ μόλις, ὠθούμενοι καὶ ὠθούντες, διὰ
 στενωπῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπέβαλον. Τὰ δ' αὐτὰ
 περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τὴν βασιλικὴν ἐγίνετο, τοῦ Μάρκου
 γραμματῶν ἐτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων ἐπιλα

μένων, καὶ τῶν βασιλικῶν ὅσους δυνατὸς ἦν ἔλκοντος εἰς τὴν ἀγοράν.

VI. Ἐπεὶ δὲ τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ ὑπαιοι, καὶ τοῦ Οὐαλερίου καλέσαντος, ἐκ τῆς οἰκίας Οὐινδίκιος προήχθη, καὶ γενομένης κατηγορίας, ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, καὶ πρὸς οὐδέν ἐτόλμησαν ἀντιπεῖν οἱ ἄνδρες· ἦν μὲν κατήφεια καὶ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ὀλίγοι δὲ, βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι, φυγῆς ἐμέμνηντο. Καί τι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπιεικοῦς ἐνεδίδου, δεδακρυμένος, καὶ Οὐαλέριος σιωπῶν. Ὁ δὲ Βρούτος ὀνομαστὶ τοῖν υἱοῖν ἑκάτερον προσειπὼν, Ἄγε, ὦ Τίτε, εἶπεν, ἄγε, ὦ Οὐαλέριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; Ὡς δ' οὐδέν ἀπεκρίναντο τρεῖς ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποστρέψας πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τὸ πρόσωπον, Ὑμέτερον ἤδη, εἶπε, τὸ λοιπὸν τὸ ἔργον. Οἱ δὲ εὐθύς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, περιεῶρήγγνον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἐπιήγον ὀπίσω, ράβδοις ἔξαινον τὰ σώματα· τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορῆν, οὐδὲ καρτερούντων, ἐκείνον δὲ λέγεται μῆτε τὰς ὄψεις ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε, μῆτ' οἴκῳ τι τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ἐνορῆν κολαζομένοις τοῖς παισὶν, ἄχρι οὗ καταταίναντες αὐτοὺς ἐπὶ τοῦδαφος, πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοψαν. Οὕτω δὲ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ συνάρχοντι ποιησάμενος, ὄχετ' ἐξανασιάς· ἔργον εἰργασμένος, οὐτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως, οὔτε ψέγειν, ἐφικτόν. Ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησε τὴν ψυχὴν, ἢ πάθους μέγεθος εἰς ἀναληθσίαν. Οὐδέτερον δὲ μικρὸν, οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες. Δίκαιοι δὲ τῇ δόξῃ τοῦ ἀνδρὸς τὴν κρίσιν ἐπισθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἀσθενάμει τοῦ κρινόντος ἀπιστεῖσθαι. Ῥωμαῖοι

γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔργον οἴονται Ῥωμύλου γενέσθαι, πόλεως τὴν ἰδρυσιν, ὅσον Βρούτου τὴν κτίσιν τῆς πόλεως τείας καὶ κατάστασιν.

VII. Ὡς δ' οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, πολλὸν χρόνον ἐκπληξίς εἶχε καὶ φρίκη καὶ σιωπὴ πάντων τοῖς διαπεπραγμένοις· πρὸς δὲ τὴν τοῦ Κολλατίνου λαλίαν καὶ μέλλησιν ἀνεθάρρῳησαν οἱ Ἀκύλιοι, καὶ ἠξίουσαν λαβόντες ἀπολογήσασθαι, καὶ τὸν Οὐνδίκιον τοῖς ἀποδοθῆναι, δοῦλον ὄντα, καὶ μὴ παρὰ τοῦτο γόροις εἶναι· βουλομένου δὲ ταῦτα συγχωρεῖν, καὶ κλύοντος ἐπὶ τούτοις τὴν ἐκκλησίαν, ὁ Οὐαλέριος οὐκ ἄνθρωπον οἷός τ' ἦν ἀφεῖναι τῷ περὶ αὐτὸν ὄχλῳ μεμιγμένον, οὔτε τὸν δῆμον εἰς προέμενον τοὺς πρὸς ἀπελθεῖν. Τέλος δὲ τοῖς σώμασιν ἐπιβαλὼν τὰς ἐπεκαλεῖτο τὸν Βρούτον, καὶ τὸν Κολλατῖνον ἐβουλοῖτο ποιεῖν, εἰ τῷ συνάρχοντι παιδοφονίας ἀνάγκην πεποιθὴς ψάμενος, αὐτὸς οἶεται δεῖν καταχαρίζεσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν προδότας καὶ πολεμίους τῆς πατρίδος. κλοῦντος δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ κελεύοντος ἀπάγεσθαι τὸν Οὐνδίκιον, οἱ μὲν ὑπηρέται διωσάμενοι τὸν ὄχλον, καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοὺς ἀφαιρουμένους ἔτυπον· οἱ δὲ φίλοι τοῦ Οὐαλερίου προέστησαν ἀμυνόμενοι τῷ δῆμῳ ἐβόα, κελεύων παρεῖναι τὸν Βρούτον. Ἐπειδὴ αὐτῷ ὑποστρέψας· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, αὐτὸς οἶεται δεῖν ἀποχρῶν ἦν δικαστῆς, τῶν ἄλλων τοῖς πολίταις, ἐλευθέροις οὖσι, ψῆφον ἔλαβον· λεγέτω δὲ ὁ βουλόμενος καὶ πειθέτω τὸν δῆμον. μὲντοι λόγων ἐδέησεν, ἀλλὰ τῆς ψῆφου δοθείσης, ἄλόντες ἐπικρίσθησαν. Ὁ δὲ Κολλατῖνος ἦν ἔοικεν, ἐν ὑποψίᾳ τινὶ καὶ διὰ συγγένειαν τῶν β

ἤχθοντο δ' αὐτοῦ καὶ τῷ δευτέρῳ τῶν ὀνομάτων, ἀφοσιούμεσοι τὸν Ταρκύνιον. Ὡς δὲ ταῦτα συνέβη, παντάπασι προσκρούσας, ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ἐκὼν, καὶ τῆς πόλεως ὑπεξῆλθεν. Οὕτω δὴ πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ὑπάτος ἀνεδείχθη λαμπρῶς Οὐαλέριος, ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν· ἧς οἰόμενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐψηφίσατο πρῶτον ἀπελευθερὸν ἐκείνον ἐν τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι πολίτην, καὶ φέρειν ψῆφον, ἣ βούλοιο φρατρίμ προσνεμηθέντα. Τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελευθεροῖς ὀψὲ καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐξουσίαν ψήφου δημαγωγῶν ἔδωκεν Ἀππιος· ἡ δὲ παντελής ἀπελευθερώσις ἄχρι νῦν οὐινδίκτα λέγεται, δι' ἐκείνον, ὡς φασι, τὸν Οὐινδίκιον.

VIII. Ἐκ τούτου, τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων διαρπάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκεν, τὴν δὲ οἰκίαν κατέσκαψαν καὶ τὴν ἔπαυλιν. Τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου τὸ ἥδιστον ἐκείνητο Ταρκύνιος, καὶ τοῦτο τῷ θεῷ καθιέρωσαν. Ἔτιγε δὲ τεθερισμένον ἄρτι· καὶ κειμένων ἔτι τῶν δραγμάτων, οὐκ ὄντο δεῖν ἀλοῦν, οὐδὲ χρῆσθαι διὰ τὴν καθιέρωσιν, ἀλλὰ συνδραμόντες ἐφόρουσιν τὰς ἀμάλλας εἰς τὸν ποταμόν. Ὡς δ' αὕτως καὶ τὰ δένδρα κόπτοντος ἐπέβαλον, ἀργὸν παντάπασι τὸ χωρίον ἀνιέντες τῷ θεῷ καὶ ἄκαρπον. Ὡθουμένων δὲ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις καὶ ἀθρόων, ὑπήγαγεν ὁ θεὸς οὐ πολὺν τόπον, ἀλλ' ὅπου τὰ πρῶτα συνενεχθέντα καὶ περιπεσόντα τοῖς στεροῖς ὑπέστη, τῶν δ' ἐπιφερομένων διεξοδὸν οὐκ ἐχόντων, ἀλλ' ἐνισχομένων καὶ περιπλεκομένων, ἐλάβανεν ἡ σύμπηξις ἰσχὺν καὶ ῥίζωσιν ἀύξανομένην ὑπὸ τοῦ θεύματος. Ἴλυντε γὰρ ἐπήγαγε πολλήν, ἣ προσισταμένη τροφήν παρῆεν ἅμα καὶ κόλλησιν, αἱ τε πληγαὶ σάλον οὐκ ἐποίησαν.

ἀλλὰ μαλακῶς πιέζουσαι συνήλαννον εἰς ταῦτὸ πάντα καὶ συνέπλαττον. Ὑπὸ δὲ μεγέθους καὶ στήσως, ἕτερον αὐτῷ μέγεθος ἐκτάτο, καὶ χώραν ἀναδεχομένην τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερομένων. Τοῦτο νῦν νῆσός ἐστιν ἰσρὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἔχει δὲ ναοὺς θεῶν καὶ περιπάτους, καλεῖται δὲ τῇ Λατίνων φωνῇ Μέση δυοῖν γερυρῶν. Ἐνιοὶ δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἱστοροῦσιν, οὐχ ὅτε Ταρκυνίου καθιερώθη τὸ πεδῖον, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ἄλλο χωρίον ὁμοροῦν ἐκείνῳ Ταρκυνίας ἀνείασης. Ἡ δὲ Ταρκυνία παρθένος ἦν ἰέρεια μίᾳ τῶν Ἑστιάδων. Ἔσχε δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτου μεγάλας, ἐν αἷς ἦν καὶ τὸ μαρτυρίαν αὐτῆς δέχασθαι μόνης γυναικῶν· τὸ δ' ἐξεῖναι γαμβρῖσθαι ψηφισαμένων, οὐ προσεδέξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι μυθολογοῦσι.

ΙΧ. Ταρκύνιον δὲ τὴν ἐκ προδοσίας ἀπογνόντα τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν ἐδέξαντο Τυρρῆνοὶ προθύμως, καὶ μεγάλη δυνάμει κατήγον. Ἀντεξήγον δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ἕπατοι, καὶ παρέταξαν ἐν χωρίοις ἰσροῖς, ὧν τὸ μὲν Ἄρσιον ἄλσος, τὸ δὲ Αἰσούειον λειμῶνα προσαγορεύουσιν. Ἀρχομένων δὲ αὐτῶν συνάγειν εἰς χεῖρας, Ἄρων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ἕπατος, οὐ κατὰ τύχην ἀλλήλοις περιπεσόντες, ἀλλ' ὑπ' ἐχθροῦ καὶ ὀργῆς, ὁ μὲν ὡς ἐπὶ τύραννον καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ δὲ τῆς φυγῆς ἀμνόμενος, ὠρμησαν ὁμόσθε τοῖς ἵπποις. Θυμῷ δὲ μᾶλλον, ἢ λογισμῷ προσμίξαντες, ἠφείδθησαν αὐτῶν, καὶ συναπέθανον ἀλλήλοις. Οὕτω δὲ δεινοῦ γενομένου τοῦ προαγῶνος, οὐκ ἔσχεν ὁ ἀγὼν τέλος ἐπιεικτέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα καὶ παθόντες οἱ στρατοὶ διεκρίθησαν ὑπὸ χειμῶνος. Ἦν οὖν ἐν ἀπόροις ὁ Οὐαλέριος, οὐκ εἰδὼς τὸ τῆς μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στρα-

τιώτας ὄραν τοῖς μὲν αὐτῶν νεκροῖς ἀθυμοῦντας, ἐπαιρομένους δὲ τοῖς τῶν πολεμίων· οὕτως ἄκριτος ἦν καὶ παράλληλος ὑπὸ πλήθους ὁ φόνος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἑκατέροις ἐγγύθεν ὀρώμενα τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν ἦταν, ἢ τὴν νίκην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπελθούσης δὲ νικτὸς, οἷαν εἰκὸς οὕτω μεμαχημένοις, καὶ γενομένων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν στρατοπέδων, λέγουσι σβισθῆναι τὸ ἄλσος, ἐκ δ' αὐτοῦ φωνὴν ἐκπεσεῖν μεγάλην φράζουσαν, ὡς ἐνὶ πλείους ἐν τῇ μάχῃ τεθνήμασι Τυρρῶνων, ἢ Ῥωμαίων· ἦν δ' ἄρα θεῖόν τι τὸ φθεγγόμενον. Εὐθύς τε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀλαλάξαι παρέστη μέγα καὶ θαρραλέον· οἱ δὲ Τυρρῶνοι, περίφοβοι γεγόμενοι καὶ συνταραχθέντες, ἐξέπεσον ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ διεσπάρησαν οἱ πλείστοι. Τοὺς δὲ καταλειφθέντας ὀλίγοι πεντακισχιλίων ἐλάσσους ἐπελθόντες εἶλον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τᾶλλα διήρπασαν. Οἱ δὲ νεκροὶ διαριθμηθέντες, εὐρέθησαν τριακόσιοι μὲν ἐπὶ χιλίοις καὶ μυρίοις οἱ τῶν πολεμίων, οἱ δὲ Ῥωμαίων παρ' ἓνα τοσοῦτοι. Ταύτην τὴν μάχην λέγουσι γενέσθαι πρὸ μιᾶς καλανδῶν Μαρτίου. Ἐθριάμβευσε δ' ἀπ' αὐτῆς Οὐαλέριος, εἰσελάσας τεθρήπκι πρῶτος ὑπάτων. Καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὴν καὶ μεγαλοπρεπεῖν παρέσχεν ὄψιν, οὐκ ἐπίφθονον, οὐδ' ἀνιάσασαν, ὡς ἔνιοι λέγουσι, τοὺς ὄρωντας· οὐ γὰρ ἂν ἔσχε ζῆλον τοσοῦτον, οὐδὲ φιλοτιμίαν εἰς ἔτη πάμπολλα διαμένουσαν. Ἀπεδέξαντο δὲ τοῦ Οὐαλερίου καὶ τὰς εἰς τὸν συνάρχοντα τιμὰς, αἷς ἐκκομιζόμενον καὶ θαπτόμενον ἐκόσμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῷ διεξῆλθεν ἐπιτάφιον, ὃς οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων ἠγαπήθη, καὶ τοσαύτην ἔσχε χάριν, ὥστε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ μεγάλοις ὑπάρχειν ἔξ ἑαυτοῦ τελευτήσασιν ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐγκωμιάζεσθαι. Λέγεται

δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιταφίων ἐκεῖνος γασσῆσαι πρῶτος· εἶγε μὴ καὶ τοῦτο Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ φῆτωρ ἱστόρηκεν.

Χ. Ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μᾶλλον ἤχθοντο τοῖ Οὐαλερίω καὶ προσέκρουον, ὅτι Βροῦτος μὲν, ἂν πατέρα τῆς ἐλευθερίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος, οὐκ ἠξίωσεν μόνος ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον ἀντὶ συνάρχοντα προσέβλετο καὶ δεύτερον· οὕτως δ', ἔφασαν, εἰς αὐτὸν ἅπαντα συνενεργάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βροῦτου κληρονόμος ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρκυνίου τυραννίδος. Καίτοι τί δαί λόγῳ μὲν Βροῦτον ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμῆσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ φάβδουσι ὁμοῦ πάσαις καὶ παλέεσι κατιόντα μόνον, ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος, ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν τοῦ βασιλείως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλερίος ὤκει τραγικώτερον, ἐπὶ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν ἐπικρατημένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὑψους ἅπαντα, δυσπρόσοδον δὲ παλάσαι καὶ χαλεπὴν ἐξωθεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὰ σχῆμα μετέωρον εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθῶν ἦν ἔχειν ὧτα παρῴησιαν ἀντικολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ, ὅτι τοῖς πολλοῖς ἀμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διδασκόντων, οὐκ ἐφιλονείκησαν, οὐδ' ἠγανάκτησαν, ἀλλὰ ταχὺ πολλοὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὖσης, κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πᾶσαν· ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὄρωντας καὶ συναστραμένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυμάζειν τὴν μεγαλοφροσύνην, ἄχθασθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ παθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὡσπερ ἀνθρώπου, διὰ φθόρον οὐδ' ἀδικαίως καταλελυμένης, τοῦ δὲ ἄρχοντος, ὡσπερ αὐ-

στίου, παρ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρισ αὐτόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατασκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Οὐίκας πότας ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντὶ φοβεραῆς χειροσῆ-θη καὶ προσφιλῆ ποιεῖν τοῖς πολλοῖς, τοὺς τε πελέκεις ἀπέλωσε τῶν φάβδων, αὐτάς τε τὰς φάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν, ὑψῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλινε, μέγα ποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοκρατίας. Καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. Ἐλάνθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾔοντο, ποικῶν ταπεινῶν, ἀλλὰ τὸν φθόρον τῆ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων, αὐτῷ δὲ προστιθεὶς τοσοῦτον μέγεθος δυνάμεως, ὅσον ἀφαιρεῖν ἐδόκει τῆς ἔξουσίας, ὑποδνομένου μεθ' ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου, καὶ φέροντος ἔκουσίως. Ὡστε καὶ Ποπλικόλαν ἀνηγόρευσε αὐτόν· σημαίνει δὲ τοῦνομα δημοκηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων, ὧ καὶ ἡμεῖς χρῆσόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἱστοροῦντες.

ΧΙ. Ὑπατεῖαν μὲν γὰρ ἔδωκε μετιέναι καὶ παραγγέλλειν τοῖς βουλομένοις· πρὸ δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ συνάροντος, οὐκ εἰδὼς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς ἀντίπραξιν, ὑπὸ φθόρου τινός, ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῆ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε τὴν βουλὴν ὀλιγανδροῦσαν· ἐτεθνήκυσαν γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου πρότερον, οἱ δὲ ἔναγχος ἐν τῇ μάχῃ. Τοὺς δ' ἐγγραφέντας ὑπ' αὐτοῦ λέγουσιν ἑκατὸν δεξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα νόμους ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυροὺς ἐποίησε τοὺς πολλοὺς ὁ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπικαλεῖσθαι διδούς· δεύτερος-

ὁ τοὺς ἀρχὴν λαβόντας, ἦν ὁ δῆμος οὐκ ἔδωκεν, ἀποθνήσκειν κελύων· τρίτος δὲ μετὰ τούτους, ὃς ἐβοήθησε τοῖς πένησιν, ὧ τὰ τέλη τῶν πολιτῶν ἀφείλε, καὶ προθυμότερον ἀπίσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησεν ἅπαντας. Ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθούντων τοῖς ὑπάτοις, οὐχ ἦτον ἔδοξε δημοτικός εἶναι, καὶ πρὸς τῶν πολλῶν μᾶλλον, ἢ δυνατῶν, γεγράφθαι. Ζημίαν γὰρ ἀπειθείας ἔταξε βοῶν πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν. Ἦν δὲ τιμὴ μὲν προβατίου ὄβολοὶ δέκα, βοὸς δὲ ἑκατὸν, οὕτω νομισματι χρωμένων πολλῶ τότε Ῥωμαίων, ἀλλὰ προβατεῖαις καὶ κτηνοτροφίαις εὐθηνούντων. Διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκούλια καλοῦσι, καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. Ἐτίθεντο δὲ καὶ παισὶν αὐτῶν, Συῖλλους, καὶ Βουβούλκους, καὶ Καπραρίους, ὀνόματα, καὶ Πορκίους· κάπρας μὲν, τὰς αἴγας, πόρκους δὲ, τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες.

XII. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα δημοτικός γενόμενος νομοθέτης καὶ μέτριος, ἐν τῷ μὴ μετρίῳ τὴν τιμωρίαν ὑπερέτεινε. Ἐγραψε γὰρ νόμον, ἄνευ κρίσεως κτείνειν διδόντα τὸν βουλόμενον τυραννεῖν· κτείναντα δὲ, φόνου καθαρὸν ἐποίησεν, εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος τοὺς ἐλέγχους. Ἐπεὶ γὰρ οὐ δυνατόν ἐπιχειροῦντα τηλικούτοις λαθεῖν ἅπαντας, οὐκ ἀδύνατον δὲ τὸ μὴ λαθόντα τοῦ κριθῆναι φθάσαι κρείττονα γενόμενον, ἦν ἀναιρεῖ τὸ ἀδικημα κρίσιν, προλαβεῖν ἔδωκε τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικούντος. Ἐπηνέθη δὲ καὶ διὰ τὸν ταμιστικὸν νόμον. Ἐπεὶ γὰρ ἔδει χρήματα εἰς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τοὺς πολίτας, οὗτ' αὐτὸς ἄψασθαι τῆς οἰκονομίας, οὕτε φίλους εἶναι βουλόμενος, οὗθ' ὅλως εἰς ὄϊον ἰδιώτου

παρελθεῖν δημόσια χρήματα, ταμειῖον μὲν ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου ναόν, ᾧ μέχρι νῦν χρώμενοι διατελοῦσι· ταμίας δὲ τῷ δήμῳ δύο τῶν νέων ἔδωκεν ἀποδειῖσαι, καὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πρῶτοι, Πούπλιος Οὐετούριος καὶ Μινούκιος Μάρκος, καὶ χρήματα συνήχθη πολλά. Τρισκαίδεκα γὰρ ἀπεγράψαντο μυριάδας, ὄρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυναῖξιν ἀνεθείσης τῆς εὐφορίας. Ταῦτα δὲ διοικήσας, ἀπέδειξεν ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν Λουκρητίας πατέρα, Λουκρητίον, ᾧ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἐξιστάμενος ὄντι πρεσβυτέρῳ τάξεως, παρέδωκε τοὺς καλουμένους φάσκης· καὶ τοῦτο διέμεινεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρεσβεῖον ἀπὸ ἐκαίνου τοῖς γεραιτέροις φυλαττόμενον. Ἐπεὶ δ' ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λουκρητίος, πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ἤρθε Μάρκος Ωράτιος, καὶ συνῆρχε τῷ Ποπλικόλῳ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ.

XIII. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυρρήνῳ κινούντος, μύγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι· βασιλεῶν γὰρ ἔτι, καὶ τὸν νεῶν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος ὅσον οὐπὼ συντεταλασμένον, εἴτε μαντείας γενομένης, εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως, ἄρμα κατὰ κορυφὴν ἐπιστῆσαι κεραμειῶν ἐξέδωκε Τυρρήνοῖς πισιν ἐξ Οὐηίων δημιουργοῖς, εἴτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. Τῶν δὲ Τυρρήνῳ διαπεπλασμένον τὸ τέθριππον ἐμβαλόντων εἰς κάμινον, οὐκ ἔπαθεν, ἃ προσῆκε πάσχειν πηλὸν ἐν πυρὶ, πικνοῦσθαι καὶ συνιζάνειν, ἐκπηκομένης τῆς ὑγρότητος· ἀλλ' ἐξίστη καὶ ᾗδησε, καὶ μέγεθος ἔσχεν ἅμα φάμη καὶ σκληρότητι τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι, τὴν ὀροφὴν ἀποσκηνασασμένων τῆς καμίνου, καὶ τῶν ταίχων περιαιρεθέντων. Ὡς οὖν ἐδόκει τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον εὐτυχίας καὶ δυνάμεως, παρ' οἷς ἔσοιτο τὸ

ἐπειδὴ γενόμενον, καὶ φθαιρόμενον μετ' ὀλίγον οὐκ ἐπέιδεν, ἀλλὰ τοσοῦτον εὐτυχίᾳ Σύλλαν παρηλάθεν, ὅσον ἐκείνον μὲν τῆς ἀφιέρσεως τοῦ ἔργου, τοῦτον δὲ τῆς ἀναίρεσως προαποθανεῖν. Ἄμα γὰρ τῷ τελευτῆσαι Οὐσπεσιανόν, ἐνεπρήσθη τὸ Καπιτώλιον. Ὁ δὲ τέταρτος οὗτος ὑπὸ Δομετιανοῦ καὶ συντελέσθη καὶ καθιερώθη. Λέγεται δὲ Ταρμάνιον εἰς τοὺς θαμβέλιους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας· ταύτου δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς, τὸν μέγιστον ἂν ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιαιτικῶν πλοῦτον ἐκλογισθέντα τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελεῖσαι ἀνάλωμα, πλεόν ἢ δισχιλίω καὶ μυρίω ταλάντων γενόμενον. Οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πεντέλῃσιν ἐτιμήθησαν λίθου, κάλλιστα τῷ πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες· εἶδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πληγέντες αὐτοὶ καὶ ἀναξοσθέντες, οὐ τοσοῦτον ἔσχον γλαφυρίας, ὅσον ἀπώλεσαν συμμετρίας, πέρα τοῦ καλοῦ διάκενοι καὶ λαγαροὶ φρονέτες. Ὁ μέντοι θαυμάσας τοῦ Καπιτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανοῦ στοάν ἢ βασιλικήν, ἢ βαλανεῖον, ἢ παλλακίδων διαίταν, οἷόν ἐστι τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ἄσωτον·

Οὐ φιλάνθρωπος, τὴ γ' ἔσσ' ἔχεις νόσον· χαίρεις διδούς·

τοιούτου ἂν τι πρὸς Δομετιανόν εἴπειν προήχθη· Οὐκ εὐσεβής, οὐδὲ φιλότιμος τὴ γ' ἔσσι' ἔχεις νόσον, χαίρεις κατοικοδομῶν, ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκείνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XVI. Ὁ δὲ Ταρμάνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ἧ καὶ τὸν υἱὸν ἀπώλεσε μονομαχήσαντα Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἐκέτευσε Κλάραν Πορσίναν, ἄν-

καὶ δύνανται μεγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλείων, δοκοῦντα χρηστὸν εἶναι καὶ φιλότιμον· ὁ δ' ἐπίσχετο θῆσεν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην, κενώσασθαι τὸν Ταρκύνιον· ὡς δ' οὐχ ἐπίκουσαν οἱ παῖδες, καταγγείλας αὐτοῖς πόλεμον, καὶ χρόνον, ἐν ᾧ, τόπον, εἰς ὃν ἔμελλεν ἐμβαλεῖν, ἀφίκετο μετὰ πολλῆς ἰμεως. Ποπλικόλας δ' ἠρέθη μὲν ἀπὸν ὑπάτος τὸ ἔργον, καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Λουκρητίος· ἐπανελθεῖν δὲ Ῥώμην, καὶ βουλόμενος τῷ φρονήματι πρῶτον ὑπερῆσθαι τὸν Πορσήναν, ἔκτιζε πάλιν Σηλυουρίαν, ἤδη πλεοναστοῦ ὄντος. Καὶ τειχίσας μεγάλοις ἀναλώμασι πεντακισίους ἀποίκους ἀπέστειλεν, ὡς ῥαδίως φέρων ἀδούξας τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ, προσβολῆς ὀξείας ταίχαι γενομένης, ἐξωώθησαν οἱ φύλακες ὑπὸ τοῦ πορσήνα, καὶ φεύγοντες, ὀλίγου συνεσπίασαντο τοὺς ποταμούς εἰς τὴν πόλιν. Ἐφθῆ δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐκβοηθήσας Ποπλικόλας, καὶ μάχην συνάψας παρὰ τὸν ποταμὸν, ἔχε πλήθει βιαζομένοις τοῖς πολεμίοις· ἄχρις οὗ τραυνοῦ περιπεσῶν, ἀπεκομίσθη φοράδην ἐκ τῆς γῆς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Λουκρητίου, τοῦ συνάρχοντος, παθόντος, ἀθυμία τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέπεσε, καὶ ἦ πρὸς τὴν πόλιν ἔσωζον ἑαυτούς. Ὀθουμένων δὲ πολεμίων διὰ τῆς ξυλῆνης γεφύρας, ἐκινδύνευσεν ἡ πόλις κατὰ κράτος ἀλῶναι. Πρῶτος δὲ Κόκλιος Ὠράτιος, καὶ σὺν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, Ἐργος καὶ Λουκρητίος, ἀντέστησαν περὶ τὴν ξυλῆνην γέφυραν. Ὁ δ' Ὠράτιος τὸ Κόκλιος ἐπικνημίων ἔσχεν, ἐν ἱμῶ τῶν ὀμμάτων θάτερον ἐκκοπέει· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, διὰ σιμότητα τῆς γῆνός ἐνδεδυκίας, ὥστε μὴ εἶναι κορῆζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς σιγηκεῖσθαι,

Κίλιωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ, τῆς γὰρ τῆς ὀλισθαίνουσης, ἐπέστησαν ὑπὸ πλήθους Κόκα καλεῖσθαι. Οὗτος ἑστὼς πρὸ τῆς γέφυρας, ἤμνητο πολέμιους, ἄχρῃ οὐ διάκοψαν οἱ σὺν αὐτῷ κατόπι γέφυραν. Οὕτω δὲ μετὰ τῶν ὀπλων ἀφείς ἑαυτὸν εἰς ποταμὸν ἀπεπήξατο, καὶ προσέμιξε τῇ πέτρῃ ἔχθη ρατι Τυρρηνικῶ βεβλημένος τὸν γλοιπὸν. Ὁ δὲ Πόκας, τὴν ἀρετὴν θαυμάσας, αὐτίκα μὲν εἰσηγγήσας Ῥωμαίους ἅπαντας, ὅσῃν ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ τροφήν λισκα, δοῦναι συνεισηγγόντας, ἔπειτα τῆς χώρας ἠτός περιαρόσειεν ἐν ἡμέρᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις εἰκόνα κῆν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, τὴν μὲν ἐκ τοῦ τραύματος τῷ ἀνδρὶ χαλότητα μετὰ παρηγοροῦντες.

XVII. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσῆνα τῇ πόλει λιμὸς ἤπειτο τῶν Ῥωμαίων, καὶ Τυρρηνῶν ἕτερος αὐτὸς κατ' αὐτὸν εἰς τὴν χώραν ἐπέβαλε. Ποπίας δὲ τὸ τρίτον ὑπατεύων, Πορσῆνα μὲν, ἀτρεμῶν φυλάττων τὴν πόλιν, ᾗτο δεῖν ἀντέχειν· τοῖς δὲ Τυρρηνῶσι ἐπέζηλθε, καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀνεῖλε. Τὸ δὲ περὶ Μούκιον εἴρηται μετὰ πολλῶν καὶ διαφόρων· λεκτέον δὲ, ἢ μάλιστα πιστεῖται καὶ ἡμῖν. Ἦν ἀνὴρ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθός, ἐν δευτέρῳ πολεμικοῖς ἀριστός· ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσῆναν καλεῖν, παρεισῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον Τυρρηνίδα φερόμενα ἐσθῆτα, καὶ φωνῇ χρώμενος ὁμοίᾳ. Περιελθὼν εἰς τὸ βῆμα τοῦ βασιλέως καθεζομένου, καὶ σαφῶς μὲν αὐτὸν οὐκ εἰδὼς, ἐρέσθαι δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιώς, ὃν ἀνῆγγεῖν μάλιστα τῶν συγκαθεζομένων ἐκείνον εἶναι, σπασάμενος ἕξιος ἀπέκτεινεν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίθη

καὶ τινος ἐσχαρίδος πῶρ έχούσης, μέλλοντι τῷ Πορσίῃνα θύειν κεκομισμένης, ὑπεροχῶν τὴν δεξιὰν χεῖρα, καιομένης τῆς σαρκὸς εἰστίγαι πρὸς τὸν Πορσίῃναν ἀποβλέπων ἐταρῶ καὶ ἀτρέπτω τῷ προσώπῳ, μᾶχος οὗ θαυμάσια; ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδούς ᾤρεξεν ἐπὶ τοῦ βήματος· ὁ δὲ τὴν εὐώνυμον προτείνας ἐδέξατο. Καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτῷ γενέσθαι τὸ Σκαιόλαν ἐπίκλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαιόν. Ἔφη δὲ, τὸν φόβον τοῦ Πορσίῃνα νενηκρῶς, ἠτιᾶσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μνήσειν, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσε. Τριακόσιοι γὰρ Ῥωμαίων, ἔφη, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου πλανῶνται καιρὸν ἐπιτηροῦντες· ἐγὼ δὲ κλήρω λαχὼν καὶ προεπιχειρήσας, οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ διαμαρτῶν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, καὶ φίλου μᾶλλον, ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις εἶναι πρέποντος. Ταῦθ' ὁ Πορσίῃνας ἀκούσας ἐπίστειψε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἥδιον ἔσχεν, οὐ τοσοῦτο, μοὶ δοκεῖ, φόβῳ τῶν τριακοσίων, ὅσον ἀγασθεῖς καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν Ῥωμαίων. Τοῦτον τὸν ἄνδρα Μούκιον ὁμοῦ τι πάντων καὶ Σκαιόλαν καλοῦντων, Ἀθηνόδαρος ὁ Σάνδωνος ἐν τῷ πρὸς Ὀκταουίαν τὴν Καίσαρος ἀδελφῆν, καὶ Ὀψίγονον ἠνομάσθαι φησὶν.

XVIII. Ὁ μέντοι Ποπλιόλας αὐτὸς, οὐχ οὕτω πολέμιον ὄντα τὸν Πορσίῃναν βαρὺν ἠγούμενος, ὡς ἄξιον πολλοῦ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι καὶ σύμμαχον, οὐκ ἔφρουγε ἐπὶ αὐτοῦ δίκη κριθῆναι πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐθάψαι, καὶ προῦκαλεῖτο πολλάκις ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἄνδρῶν, καὶ δικαίως ἀφαιρεθέντα τὴν ἀρχήν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Ταρκυνίου τραχύτερον, οὐδένα ποιῆσθαι δυναστὴν, ἤμισα δὲ Πορσίῃναν, εἰ σύμμαχος ὦν μετα-

βάλλεται, δυσχεράνας καὶ κατωγυνοὺς ὁ Πορσίνας, δὲ τοῦ παιδὸς Ἄρωντος δευτέρου καὶ σπουδαίοντος ἰ τῶν Ῥωμαίων, καταλύσεται τὸν πόλεμον, ξισταμένοι ἀπετάμεντο τῆς Τυφηνίδος γῆρας, καὶ τοὺς αἰχμαλιῶ ἀποπέμψουσι, κομίζομένοις δὲ τοὺς αὐτομάλους. τούτοις ἡμέρους ἰδωκαν ἐξ οὐπατριδῶν περιπαρφή δῖνα, καὶ παρθένοὺς τρεσάντας, ὧν ἦν καὶ ἡ Ποπλι γυάτηρ Οὐαλαρία.

XIX. Πραττομένων δὲ τούτων, τοῦ τε Πορι πᾶσαν ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀνακίτος παρασκευὴν διά σταν, εἰ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατηλθόν ἐπὶ λονι ἔνθα δὴ μρωσιδῆς τις ὄχθη περιβάλλουσα τὸν ποτα ἡσυχίας μάλιστα καὶ γελήνην τοῦ κύματος παρι Ὡς δ' οὔτε τὰ φυλακτῆ κώρων, οὔτε παριόντας ἢ ἢ διαπλέοντας, ὄρμη ἰσχυρὸν ἀπονήξασθαι πρὸς ἰ πολὺ καὶ δῖνας βαθείας. Ἐμοι δὲ φασιν, οὐτῶν ὄνομα Κλοίλλαν, ἰππηρ διαξέλασαι τὸν πόρον, ἔγκλι μῆνη ταῖς ἄλλαις κούσαις καὶ παραθαφύνουσαν. δὲ σωθεῖσαι πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἦρον, οὐκ ἔθει οὐδ' ἠγάπησαν, ἀλλ' ἠτιάθη, ὅτι Πορσίνας κακίως σται φανῆται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρθένων εἰ κακοῖσθημα Ῥωμαίων γεγονέναι. Διὸ συλλαβῶν πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσίναν. Ταῦτα δὲ τὸν Ταρμόνιον προαισθόμενοι, καὶ καθίσαντες τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἔν τῷ παρῶν ἐπάθευτε ὄντες. Ἐκείνων δὲ ἄμως ἀμνησμένων, ἡ Ποπλι γυάτηρ Οὐαλαρία διὰ μέσων ὄρμησασα τῶν ἰ ἔφυγε, καὶ τρεῖς τρεὶς οἰκίται συνδιηκασόντ σίτην. Τῶν δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμνητ μαχομένοις, εἰσθόμενος Ἄρων, ὁ Πορσίνας

ιοσεβοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων, πεποιήσε τοὺς Ῥωμαίους. Ὡς δὲ τὰς παρθέτους κομιθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην τῆς πράως, καὶ παρακλευσαμένην ταῖς ἄλλαις ἐζήτει. Ἀκούεις δὲ τὸ ὄνομα τῆς Κλοιλίας, προσέβλεπεν αὐτὴν ἰλεῖν ἐν φαιδρῶ τῷ προσώπῳ, καὶ κλεύσας ἵππον ἀχθῆναι ἐν βασιλικῶν κεκοσμημένον εὐπρεπῶς, ἐδωρήσατο. ἵππο ποιοῦνται μαρτύριον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν λέσστες ἵππῳ διεξελάσαι τὸν ποταμόν. Οἱ δ' οὐ φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι τὸ ἀνδρῶδες αὐτῆς τὸν Τυρῶνόν. Ἀνάκειε δὲ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδριάς τῆς ἔφιππος, ὃν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐάρας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγῆς τοῖς Ῥωμαίοις, ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλοφροσύνην ἐπέβησε τῇ πόλει, καὶ τὰ ὄπλα τοὺς Τυρῶνους ἀναλαβὴν κλεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ' ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα τοῦ τε πολλοῦ καὶ χρημάτων γέμοντα παντοδαπῶν, πάλιν τοῖς Ῥωμαίοις. Διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦνται τὰ δημόσια, πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρήματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ τῆς χάριτος αἰδίδιον ἐν τῇ μνήμῃ διαλάττοντες. Εἰστήκει δὲ χαλκοῦς ἀνδριάς αὐτοῦ παρὰ βουλευτήριον, ἀπλοῦς καὶ ἀρχαϊκὸς τῇ ἐργασίᾳ.

XX. Μετὰ δὲ ταῦτα, Σαβίνων ἐμβολόντων εἰς τὴν γῆν, ἕνατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τούβετος. Πραττοντων δὲ τῶν μεγίστων γνώμη καὶ παρουσίᾳ Ποπλικόλα, τὴ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μνηδὲνα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλλοὺς ἐπὶ μυρίοις ἐν πολεμίων ἀνείλε. Καὶ γέρας ἔσχεν ἐπὶ τοῖς θείαις, οὐκίαν αὐτῷ γενέσθαι δημοσίοις ἀναλώμασιν ἐν Πα-

λακίω. Τῶν δ' ἄλλων τότε θυρῶν ἄνω τῆς οἰκίας ἢ τὸ κλεισίον ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἀκούσαν ἐπιτέεσθαι τὴν αὐλαίον, ὡς δὴ κατὰ τὸ συχρόνημα τῆς τιμῆς αἰὲ τοῦ δημοσίου προσεπιλαμβανόμενου. Τὰς δὲ Ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχον ἀπέσλῆγονται, ἀπὸ τῶν κομηθίων λαμβάνοντες, ὅτι κόπτοι καὶ φοροῦσι τὰς αὐτῶν θύρας ἴσως οἱ προϊῶται μόνοντες, ὅπως αἰσθησὶς ἔξω γένοιτο τοῖς προσερχομένοις ἢ προσεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοντο προϊούσαις τὴν κλεισίωσιν εἰς τὸν σταυρῶν.

XXI. Τῷ δ' ἔξῃς ἔτι πάλιν ὑπάτειο Ποπλικόλας τέταρτος ἦν δι' προσδοκία πολέμου, Σαβῶν καὶ Ἀπυίων συνισταμένων. Καὶ τις ἅμα διωιδαιμονία τῆς πλεως ἔφασκε· πᾶσαι γὰρ αἱ γυναῖκες ἀβασίον ἀνάπηρα, καὶ τέλος οὐδαμία γένεσις ἔσχε. Ὅτε ἐκ τῶν Σιφυλλείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τῷ Ἄιδρω, ἰππῶν ἀγῶνας πυθόχρηστους ἀναλαβὼν, καὶ ταῖς ἀπὸ πρὸς τὸ θεῖον ἡδύονα καταστήσας τὴν πόλιν, ἔφη τὸ ἀπὸ ἀνδράπων φοβεροῖς προσέειπε. Μεγάλη γὰρ ἔφασκε κατασκευὴ τῶν πολέμων καὶ σύστασις. Ἦν Ἰππῆος Κλαῦσος ἐν Σαβίνοις, ἀνὴρ χρήμασι τε δυνατὸς καὶ σώματος βίωμῃ πρὸς ἀλκίῃ ἐπιφανής, ἀρετῆς δὲ ἐκμάλιστα καὶ λόγου δεινότητι πρωτεύων. Ὁ δὲ πᾶσι συμβαίνοντι τοῖς μεγάλοις, οὐ δίαφυγε καθεῖν, ἀλλ' ἐφθασκὸν καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρέσχε, καταπιύων τὸν ἰλλυριον, ἐξέειπε τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ τυραννίδι καὶ δουλείῃσι πεπρωμένος. Αἰσθόμενος δὲ τοὺς λόγους τούτους βουλήσας τῷ πλήθει λεγομένους, καὶ προσκρούοντα τοῖς ἰλλυριοῖσι καὶ στρατιωτικοῖς ἐσπῶν, ἐφοβήθη τὴν ἰππῶν· ἀπαιρθεὶς δὲ καὶ δεικνύων φίλων καὶ οἰκίαν ἢ

μίνουσαν περὶ αὐτὸν, ἐστασίαζε. Καὶ τοῦτ' ἦν τοῦ
 πολέμου διατριβὴ καὶ μέλλησις τοῖς Σαβίνοις. Τοῦτ' οὖν
 Ποπλικόλας οὐ μόνον εἰδέναι ποιούμενος ἔργον, ἀλλὰ
 καὶ κινεῖν καὶ συνεξορμᾶν τὴν στάσιν, εἶχεν ἄνδρας ἐπι-
 ηδέλους, οἱ τῷ Κλαύσῳ διελέγοντο παρ' αὐτοῦ τοιαῦτα·
 Ζεὶ ὁ Ποπλικόλας ἄνδρα σε χρηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον
 ἔδωκεν κακῷ δεῖν οἶεται τοὺς σθαντοῦ πολίτας ἀμύνασθαι,
 αἵμαρ ἀδικούμενον· εἰ δὲ βούλοιο σώζων ἑαυτὸν μετα-
 τῆσαι, καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑποδέξεται σε δημο-
 τία καὶ ἰδίᾳ, τῆς τε σῆς ἀρετῆς ἀξίως, καὶ τῆς Ῥωμαίων
 ἀμπρότητος. Ταῦτα πολλάκις ἀνασκοποῦντι τῷ Κλαύ-
 σῳ βέλτιστα τῶν ἀναγκαίων ἐφαίνετο, καὶ τοὺς φίλους
 ὑμπαρακαλῶν, ἐκείνων τε πολλοὺς ὁμοίως συναναπει-
 λόντων, πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστήσας μετὰ παιδῶν
 αἰ γυναικῶν, ὅπερ ἦν ἐν Σαβίνοις ἀθόρυβον μάλιστα,
 ἐπὶ βίου πρῶτον καὶ καθεστῶτος οἰκεῖον, εἰς Ῥώμην ἤγε,
 φιειδέτος τοῦ Ποπλικόλα, καὶ δεχομένου φιλοφρόνως
 αἰ προθύμως ἐπὶ πᾶσι δικαίοις. Τοὺς μὲν γὰρ οἴκους
 ἐθὺς ἀνέμψε τῷ πολιτεύματι, καὶ χώρον ἀπένειμεν ἐκά-
 ται δυοῖν πλέθρων, παρὰ τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν· τῷ δὲ
 Κλαύσῳ πλέθρα πέντε καὶ εἴκοσι γῆς ἔδωκεν· αὐτὸν δὲ
 ἢ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην,
 χρωόμενος ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα,
 καὶ δύναμιν ἔσχε μεγάλην, καὶ γένος οὐδενὸς ἀμαυρότε-
 ρον ἐν Ῥώμῃ τὸ Κλαυδίον ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε.

XXII. Τὰ δὲ Σαβίνων οὕτω διακριθέντα τῷ μισοι-
 σμῳ τῶν ἀνδρῶν οὐκ εἶασαν οἱ δημαγωγοῦντες ἀτρεμῆ-
 ναι καὶ καταστῆναι, σχετιλιάζοντες, εἰ Κλαῦσος, ἃ παρῶν
 καὶ ἔπειτα, διαπράξεται φυγᾶς γενόμενος καὶ πόλεμος,
 ἢ δοῦναι αἴμαρ Ῥωμαίους εἰς ὑβρίζουσαν. Ἄφρατες οὖν

στρατῆ μεγάλης γερὶ Φιδήνας καταλάσαντο, καὶ τι λόχον θίμενοι πρὸ τῆς Ῥώμης ἐν χωρίοις συνηραφῆσι καίλοις, διασχίλους ὀπλίτας, ἔμεινον ἄμ' ἡμέραν φανεῶς ὀλῆγοις ἱππεῦσι λάσαν ἐλαίνων. Εἶρητο δ' αὐτοῖς, ὅτι τῇ πόλει προσελάσσωσι, ὑποφεύγαν, ἕως ἐμβάλωσιν τὴν ἐνέδραν τοὺς πολεμίους. Ταῦθ' ὁ Ποπλικόλας ἐθημαρὸν πυθόμενος παρ' αὐτομόλων, ταχὺ δεηρόσσε πρὸς πάντα καὶ δύναιμα τὴν δύναμιν. Προστούμιος γάρ Βάλβιος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, τρισχιλίους ὀπλίταις ἔσφρας ἔτι προσελθὼν, καὶ καταλαβὼν τοὺς ἀκρολόφους, οἷς ἐνήδρουν Σαβῖνοι, παραφύλατταν· ὁ δὲ συνάρα Λοικρήτιος, ἔχων τὸ κουρότατον ἐν τῇ πόλει καὶ γεναιότατον, ἐτάχθη τοῖς ἐλαίνουσι τὴν λάσαν ἱππεῦ ἐπιχειρεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν στρατικὴν κίβλην περιῆλθε τοὺς πολεμίους, καὶ κατὰ τύχην ὁμίμβασθαι ἐπιπεσοῦσης, παρὶ ὄρεθρον ἅμα Προστούμιος τοὺς ἐνεδρεύοντας ἐμβοήσας ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων, τοῖς προἰππευσταμένοις ἐφῆκε τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ Λοικρήτιος, καὶ Ποπλικόλας προσίβαλε τοῖς στρατοπέδοις καὶ πολεμίων. Πάντη μὲν οὖν ἐκακοῦντο τὰ Σαβῖνων· διαφθαίροντο τοὺς δ' ἐσταῦθα μὴδ' ἀμνησμένους, εὐφραίνοντας, εὐδὺς ἔκτεινον οἱ Ῥωμαῖοι, τῆς ἐλπίδος καὶ τοῖς ἀλεθριωτάτης γενομένης. Σώζεσθαι γὰρ οἴατο τοὺς ἑτέρους οἱ ἕτεροι, τῶ μάχεσθαι καὶ μένειν οὐκ ἐσχεῖον· ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐρυμάτων πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, οἱ δὲ πάλιν εἰς ἐκείνους εἰς τὸ στρατόπεδον θέτεροι, ἐναντίοι φεύγουσαν ἐπέπιπτον, πρὸς οὓς ἔκρουσαν, βοηθείας δεομένους, οὓς ἤλαζον αὐτοῖς βοηθήσαν.

Ὅτι μὴ πάντας ἀπολίεσθαι τοὺς Σαβῖνους, ἀλλὰ καὶ κατεγείεσθαι τινάς, ἢ Φιδηναίων πόλις ἔγγυς οὖσα περὶ

καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅθ' ἤλiskeτο, διεκπίπτουσιν. Ὅσοι δὲ Φιδηνῶν διήμαρτον, διεφθάρσαν, ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν λαβόντων.

XXIII. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ εὐθότες ἅπασι τοῖς μεγάλοις ἐπιφημίζουσιν τὸ δαιμόνιον, ἐνὸς ἔργον ἠγοῦντο τοῦ στρατηγοῦ γεγονέναι. Καὶ τῶν μεμαχημένων πρῶτον ἦν ἀκούειν, ὅτι χλωροὺς καὶ τυφλοὺς αὐτοῖς καὶ μόνον οὐ καθείρξας τοὺς πολεμίους Ποπλικόλας παρέδωκε χρῆσθαι τοῖς ξίφεσιν. Ἐρρώσθη δὲ καὶ χρήμασιν ὁ δῆμος, ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Ποπλικόλας, τὸν τε θρίαμβον ἀγαγὼν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀποδειχθεῖσιν ὑπάτοις παραδούς τὴν πόλιν, κούθως ἐτελεύτησεν, ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώποις μάλιστα τοῖς νονομισμένοις καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκαλειώσας· ὁ δὲ δῆμος ὡσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκώς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὰς συμφρονήσασαι, ἐπένηθησαν ἐνιαυτὸν ὅλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτόν. Ἐτάφη δὲ καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων ἐντὸς ἄστυος παρὰ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, ὥστε καὶ γένει παντὶ τῆς ταφῆς μεταῖναι. Νῦν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους, κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ κατατίθενται, καὶ δᾶδᾶ τις ἡμμένην λαβὼν ὅσον ἠπήνεγκεν, εἴτ' ἀναιρεῖται, μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φείδεσθαι δὲ τῆς τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

COMPARATIO SOLONIS CUM POPLICOLA.

Ἄρ' οὖν ἰδίον τι περὶ ταύτην τὴν σύγκρισιν ὑπάρχει
καὶ μὴ πάνυ συμβεβηκὸς ἕτεροι τῶν ἀναγεγραμμένων,
ἕτερον γεγονέναι μιμητὴν τοῦ ἕτερου, τὸν ἕτερον δὲ μι-
μητὴν. Ὅρα γάρ, ἣν ὁ Σόλων ἐξήνεγκε περὶ εὐδαιμο-
σύνης ἀπόφασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλα μᾶλλον, ἢ Τέλλου,
προσέηκε. Τέλλου μὲν γάρ, ὃν εἶπε γεγονέναι μα-
κροτάτον δι' εὐποτίαν καὶ ἀρετὴν καὶ εὐτεχνίαν,
αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔσθαι
οὔτε παῖδες, οὔτ' ἀρχὴ τις εἰς δόξαν ἦλθεν. Ποπλικό-
λα δέ, καὶ ζῶν ἐπρώτευσσε δυνάμει καὶ δόξῃ, δι' ἀρετὴν,
ἐπιφανείᾳ, καὶ τεθνηκότος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις γένεσσι
στέρμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς οἱ Ποπλικόλαι, καὶ Μεσσήνιοι
καὶ Οὐαλέριοι, δι' ἐτῶν ἑξακοσίων τῆς εὐγενείας τὴν δόξαν
ἀναφέρουσι. Καὶ Τέλλος μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων,
ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τάξει μένων καὶ μαχόμενος, κατέσθαι
ἔφη. Ποπλικόλας δέ, τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὅσοι
ἔπειθεν εὐτυχέστερόν ἐστι, τὴν δὲ πατρίδα νικῶσαν ἐπι-
στὰς δι' ἑαυτὸν ἀρχοντα καὶ στρατηγούντα, τιμηθεὶς δὲ
θριαμβεύσας ἔτιχε τῆς ζήλουμένης ὑπὸ Σόλωνος καὶ
καριζομένης τελευτῆς. Ἐτι τοίνυν, ἃ τοῖς περὶ Μίμνεον
ἀντιειπῶν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε.

Μηδὲ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι
καλλείπομι θανάτων ἄλγεα καὶ στοναχάς.

εὐδαιμόνα τὸν Ποπλικόλαν ποιεῖ. Τελευτήσας γὰρ, οὐ φίλοις, οὐδ' οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ τῇ πόλει πάσῃ, μυριάσι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ κατήφειαν ἐφ' αὐτῷ παρέσχεν· αἱ γὰρ Ῥωμαίων γυναῖκες ἐπέπθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἱόν, ἢ ἀδελφόν, ἢ πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι.

Χρήματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, (φησὶν ὁ Σόλων)
ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι

οὐκ ἐθέλω,

ὡς ὁμοίως ἐπούσης· Ποπλικόλα δ' ὑπῆρχεν οὐ μόνον μὴ κακῶς πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἀναλίσκεν, εὖ ποιοῦντι τοὺς θεομένους. Ὡστ', εἰ σοφώτατος ἀπάντων ὁ Σόλων, εὐδαιμονέστατος ἦν ὁ Ποπλικόλας. Ἄ γὰρ εὗξατο τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνος, ὡς μέγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτήσασθαι Ποπλικόλα καὶ φυλάξαι χρωμένῳ μέχρι τέλους ὑπῆρξεν.

II. Οὕτω μὲν ὁ Σόλων κειόσμηκε τὸν Ποπλικόλαν, τὸν Σόλωνα δὲ αὐτὸν πάλιν ἐκεῖνος, ἐν τῇ πολιτείᾳ παραδειγμάτων κάλλιστον ἀνδρὶ κοσμοῦντι δημοκρατίαν θέμενος, τῆς μὲν ἀρχῆς τὸν ὄγκον ἀφελὼν εὐμενῇ πᾶσι καὶ ἄλυπον κατέστησε, νόμοις δὲ πολλοῖς ἐχρήσατο τῶν ἐκεῖνου. Καὶ γὰρ ἀρχόντων καταστάσεως κυρίου ἐποίησε τοὺς πολλούς, καὶ τοῖς φεύγουσι δίκην, ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον, ὥσπερ ὁ Σόλων τοὺς δικαστάς, ἔδωκε. Καὶ βουλὴν μὲν ἑτέραν οὐκ ἐποίησεν, ὥσπερ ὁ Σόλων, τὴν δ' οὖσαν ἠὔξησεν, ἀριθμῷ μικροῦ διπλασιάσας. Ἡ τε τῶν ταμῶν ἐπὶ τοῖς χρήμασι κατάστασις ἐκεῖθεν ἦλθεν, ὅπως ἀρχῶν, μήτ' εἰ χρηστός ἐστιν, ἀσχολίαν ἔχη πρὸς τὰ μείζω, μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμὰς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γενόμενος. Τὸ δὲ μισοτίραννον ἐν τῷ Ποπλικόλα σφοδρότερον. Εἰ γὰρ τ

ἐπιχειροίη τυραννεῖν, ὁ μὲν ἀλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησθαι
 ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀναλίσσει δίδωσι. Σεμνουργία
 δὲ τοῦ Σόλωνος ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραγμ
 τῶν αὐτῶ διδόντων τυραννεῖν, καὶ τῶν πολιτῶν ε
 ἀκουσίως δεχομένων, ἀπέπεισε, οὐχ ἧτιον ὑπάρχει καὶ
 τῷ Ποπλικόλα, τὸ λαβόντα τυραννακὴν ἀρχὴν, ποιῆσθαι
 δημοτικωτέραν, καὶ μηδ' αἷς ἐξὴν ἔχοντα χρῆσασθαι
 Καὶ τοῦτο δ' ἔοικε συνιδεῖν πρότερος ὁ Σόλων,
 δῆμος

— — ὧδ' ἂν ἄριστα σὺν ἠγαμέμνονσιν ἔποιτο,
 μήτε λίαν ἀναθεῖς, μήτε πιεζόμενος.

III. Ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος ἦ τῶν χρεῶν ἀνοσίς,
 μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν ἐβεβαίωσε τοῖς πολιταῖς. Ἐ
 δὲν γὰρ ὄφελος νόμων ἰσότητα παρεχόντων, ἢ ἀφαιρ
 ται τὰ χρεῖα τοῖς πένητας· ἀλλ' ὅπου μάλιστα χρῆσθ
 τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι, δουλεύουσι μάλιστα τοῖς πλουσίο
 ἐν τῷ δικάζει καὶ ἀρχῶν καὶ λέγειν, ἐπιτατιόμενοι ἢ
 ὑπηρετοῦντες. Τούτου δὲ μεῖζον, ὅτι πάση χρεῶν ἀπ
 κοπῇ στάσεως ἐπομένης, ἐκείνη μόνη, καθάπερ φαρμά
 παραβόλη μὲν, ἰσχυρῶ δὲ χρῆσάμενος πικαίως, καὶ ἰ
 οῦσαν στάσιν ἔλυσε, τῇ περὶ αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ ἢ
 τοῦ πράγματος ἀδοξίας καὶ διαβολῆς περιγενόμενος. Ἦ
 δ' ὅλης πολιτείας τῇ μὲν ἀρχῇ λαμπρότερος ὁ Σόλο
 ἠγήσατο γὰρ καὶ οὐκ ἠκολούθησε, καὶ καθ' αὐτὸν,
 μεθ' ἑτέρων, ἔπραξε τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κοινῶν
 τοῦ τέλει δὲ ἄτερος εὐτυχῆς καὶ ζηλωτός. Τὴν μὲν γ
 Σόλωνος πολιτείαν αὐτὸς ἐπέειθε Σόλων καταλεθεῖσθαι,
 δὲ Ποπλικόλα μέχρι τῶν ἐμφυλίων πολέμων διαφύλαξ
 ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν· ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θίσθαι τι
 νόμους, ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γράμμασιν ἐθήμους ἢ

βοηθούντος, ὄχρετ' ἀπιὼν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· ὁ δὲ, μένων καὶ ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, ἴδρυσε καὶ κατέστησεν εἰς ἀσφαλές τὴν πολιτείαν. Ἔτι δ' ἐκείνῳ μὲν οὐδὲ μέλλοντα κωλύσαι προαισθομένῳ Πεισίστρατον ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἠιτήθη τῆς τυραννίδος συνισταμένης· οὗτος δὲ βασιλείαν ἰσχύουσαν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσαν ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν παρασχόμενος, τύχῃ δὲ καὶ δυνάμει τελεσιουργῶ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος.

IV. Τῶν μέντοι πολεμικῶν, Σόλωνι μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαΐμαχος ὁ Πλαταιεὺς μεμαρτύρηκεν, ὥσπερ ἡμεῖς διεληλύθαμεν· Ποπλικόλας δὲ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατώρθωσε. Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, ὁ μὲν ἐν παιδιᾷς τινι τρόπῳ, καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβῶν, ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἐρῶν προῆλθεν· ὁ δ' αὐτόθεν ἀναρρήψας τὸν ἐπὶ μεγίστων κίνδυνον, ἐπανέστη Ταρκυνίῳ, καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρῃσε· καὶ τοῦ κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς αἰτιώτατος γενόμενος, οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοπεν. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς δεχομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντίταξιν ἐρῶμένως καὶ ἀτενῶς ἀπαντήσας, ἔτι βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὁμιλίας ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑπεικούσης δεομένοις, Προσῆραν ἄμαχον ἄνδρα καὶ φοβερόν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μεταστήσας εἰς φίλιαν. Καίτοι φήσιν τις ἐνταῦθα, τὸν μὲν Σόλωνα προεμένους ἀναλαβεῖν Ἀθηναίοις Σαλαμῖνα, Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι χώρας ἀποστῆναι. Δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς τὰς πράξεις θεωρεῖν. Ποικίλος γὰρ ὢν ὁ πολιτικός, ὅτι τρόπῳ τῶν ὄντων

ἕκαστον εὐλαμπτόν ἐστι, μεταχειρίζεται, καὶ μέρους ἀφέ-
 σκε πολλάκις ἔσωσε τὸ πᾶν, καὶ μικρῶν ἀποστίας, μειζό-
 των ἔτυχεν. Ἵσπερ ἐκείνος ὁ ἀνὴρ τότε τῆς μὲν ἀλλο-
 τρίας χώρας ἀποστίας, ἔσωσε τὴν ἑαυτοῦ βεβιαίως ἔπα-
 σαν· οἷς δ' ἦν μέγα τὴν κᾶλον διαφυλάξει, προσεκλήσατο
 τὸ τῶν πολιορκουμένων στρατόπεδον Ἐπιτρέφας δὲ τοῦ
 πολέμου δικαστῆ γενέσθαι, καὶ παραγνώμενος, τῇ δίκῃ
 προσέλαβεν, ὅσα δόγματα ἀγαπητόν ἦν νικήσαι· καὶ γὰρ
 τὸν πόλεμον διέλυσε, καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου
 κατέλιπεν αὐτοῖς, διὰ πίστιν ἀρετῆς καὶ παλαιαγαθίας,
 ἣν ὁ ἄρχων ὑπὲρ πάντων ἐνεποίησεν αὐτῷ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI
VITAE PARALLELAE.

NOVA EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

TOMUS II.

THEMISTOCLES, CAMILLUS, PERICLES, FABIVS
MAXIMVS, ALCIBIADES, CORIOLANVS.

NOVA IMPRESSIO.

LIPSIAE
SUMPTIBVS OTTONIS HOLTZE.

1869.

IMPRESSERUNT METZGER & WITTIG, LIPSIAE.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.

Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς ὄξαν ὑπῆρχε· πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν τιφανῶν Ἀθήνησι, Φρεαρίου τὸν δῆμον ἐκ τῆς Λεοντίου φυλῆς· νόθος δὲ πρὸς μητρός, ὡς λέγουσιν·

Ἀβρότονον Θρηῖσσα γυνὴ γένος· ἀλλὰ τεκέσθαι

Τὸν μέγαν Ἑλλήσιν φημὶ Θεμιστοκλέα.

Ἰανίας μέντοι τὴν μητέρα Θεμιστοκλέους, οὐ Θρηῖτταν, ἀλλὰ Καρίην, οὐδ' Ἀβρότονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐτέρπην ναγράφει. Νεάνθη δὲ καὶ πόλιν αὐτῇ τῆς Καρίας Ἰλικαρνασσὸν προστίθησι. Δι' ὃ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελούντων, (τοῦτο δ' ἔστιν ἔξω πυλῶν ὑμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπεὶ κάκεῖνος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν ἑοῖς, ἀλλ' ἐνείχετο νοθεῖα διὰ τὴν μητέρα Θνητὴν οὐραν) ἔπειθε τινὰς ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν ἐν γυγονότων νεαίσκων, καταβαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀλείφασθαι μετ' ὑποῦ. Καὶ τούτου γενομένου, δοκεῖ πανούργως τὸν ὦν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀνελεῖν. Ὅτι μέντοι οὐ Λυκομηδῶν γένους μετεῖχε, δῆλόν ἐστι· τὸ γὰρ Φλυγῆι τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομηδῶν κοινόν, ἐμπρησθὲν πρὸ τῶν βαρβάρων, αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκόμησεν, ὡς Σιμωνίδης ἱστόρηκεν.

11. Ἐτι δὲ πῶς ὦν, ὁμολογεῖται φορῶς μεστός εἶναι, καὶ τῇ μὲν φύσει στυβτός, τῇ προαιρέσει δὲ μεγαλοπράγμων καὶ πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς ἀνάσει καὶ σχολαῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων γενόμενος, οὐκ ἐπαιζεν, οὐδ' ἐρύμθυμει, καθάπερ οἱ λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκειτο λόγους τινὰς μελετῶν καὶ συνταττόμενος πρὸς ἑαυτόν. Ἰσαν δ' οἱ λόγοι κατηγορία τινὸς ἢ συνηγορία τῶν παιδῶν. Ὅθεν εἰώθει λέγειν ὁ διδάσκαλος, ὡς Οὐδὲν ἔσῃ, παῖ, σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθόν, ἢ κακόν. Ἐπεὶ καὶ τῶν παιδεύσεων τὰς μὲν ἠθοποιούς, ἢ πρὸς ἡδονήν τινα καὶ χάριν ἐλευθέριασιν υποουδαζομένας, ἀντιρῶς καὶ ὑπερθύμως ἐξεμάσθαι· τῶν δ' εἰς σύνεσιν ἢ πράξιν λεγομένων δῆλος ἦν οὐχ ὑπεροφῶν παρ' ἡλικίαν, ὡς τῇ φύσει πιστεύων. Ὅθεν ἵστερον ἐν ταῖς ἐλευθέριας καὶ ἀστεύιας λεγομέναις διατριβαῖς, ἐπὶ τῶν πεπαιδῶσθαι δοκούτων χλευαζόμενος, ἰναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνασθαι, λέγων, ὅτι λῦραν μὲν ἀρμόσασθαι, καὶ μεταχειρίσασθαι ψιλλήριον οὐκ ἐπίσταται, πόλιν δὲ, μικρὰν καὶ ἀδοξον περιλαβὼν, ἐνδοξοὶ καὶ μεγάλης ἀπεργάσασθαι. Καίτοι Σιμισύροτος Ἀνικηγόρου τε διακοῦσαι τὸν Θεμιστυαλεὶ φύσι, καὶ περὶ Μέλισσον σπουδάσαι τὸν φυσικῶν, οὐκ εὖ τῶν χρόνων ἀπτόμενος. Περικλεῖ γὰρ, ὅς πῶν τεύτερος ἦν Θεμιστυακλείου, Μέλισσος μὲν ἀντιστρατιγῆι πολιορκοῦντι Σαμίους, Ἀνικηγόρου δὲ συνδιτριβε. Μᾶλλον οὖν ἂν τις προσέχοι τοῖς Μησιφίλου τὸν Θεμιστυακλεία τοῦ Φρεαφίου ἑλιστήν γενέσθαι λέγοντιν, ὡς τε ἤγερος ὄντος, οἴτε τῶν φυσικῶν κληθέντων φυσικῶν, ἀλλὰ τὴν τότε καλομένην σοφίαν, οὐσαν δὲ δεινότητα πολιτικῆν, καὶ δημοσίων σύνεσιν, ἐπιτήδευμα πεποιημένου καὶ διωσώζοντος ὡσπερ αἴρατον ἐκ διαιουχῆς

ἀπὸ Σόλωνος· ἦν οἱ μετὰ ταῦτα δικανικαῖς μίξαντες τέχναις, καὶ μεταγαγόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἀσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους, σοφισταὶ προσηγορεύθησαν. Τούτῳ μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησίαζεν. Ἐν δὲ ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὁρμαῖς ἀνώμαλος ἦν καὶ ἀστάθμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὐτὴν χρώμενος ἀνευ λόγου καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφοτέρα μεγάλως ποιουμένη μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ πολλάκις ἐξανισταμένη πρὸς τὸ χειρόν, ὡς ὕστερον αὐτὸς ὠμολόγει, καὶ τοὺς τραχυτάτους πώλους ἀρίστους ἵππους γίνεσθαι φάσκων, ὅταν, ἧς προσήκει, τύχῳσι παιδείας καὶ καταρτύσεως. Ἐὰ δὲ τούτων ἐξαρτῶσιν ἔνιοι διτηγῆματα πλάττοντες, ἀποκήρυξι μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἐκοίσιον, ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς ἀτιμίᾳ περιλόπου γενομένη, δοκεῖ κατενεῦσθαι· καὶ τούναντίον εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἀποτρέπων αὐτὸν ὁ πατήρ ἐπεδείκνυε πρὸς τῇ θαλάττῃ τὰς παλαιὰς τριήρεις ἐξομιμένας καὶ παρεωραμένας, ὡς δὲ καὶ πρὸς τοὺς δημαγωγούς, ὅταν ἄχρηστοι γέρονται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἔχόντων.

III. Ταχὺ μέντοι καὶ νεανικῶς ἔοικεν ἀψιασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ σφόδρα ἢ πρὸς δόξαν ὁρμὴ κρατῆσαι. Δι' ἦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρωτεύειν ἐφιέμενος, ἰταμῶς ὑψίστατο τὰς πρὸς τοὺς δυναμένους ἐν τῇ πόλει καὶ πρωτεύοντας ἀπεχθείας, μάλιστα δ' Ἀριστείδην τὸν Λυσιμάχου, τὴν ἐναντίαν ἀεὶ πορευόμενον αὐτῷ. Καίτοι δοκεῖ παντάπασιν ἢ πρὸς τούτον ἔχθρα μειρακιώδη λαβεῖν ἀρχήν. Ἰπράσθησαν γὰρ ἀμφοτέροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Τηίου τὸ γένος ὄντος, ὡς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἰστόρηκεν. Ἐκ δὲ τούτου διετέλλον καὶ περὶ τὰ δημόσια στασιάζοντες. Οὐ μὴν ἀλλ'

ἢ τῶν βίων καὶ ἢ τῶν τρόπων ἀνομοιότης ἔοικεν αὐξῆσαι τὴν διακυσρᾶν. Πρῶτος γὰρ ὢν φάσει καὶ καλοκαγαθικός τοι τρόπον ὁ Ἀριστείδης, καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν, οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετ' ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἠναγκάζετο τῷ Θεμιστοκλεῖ, τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινεῖν, καὶ μεγάλας ἐπιείροντι καινοτομίας, ἐναντιοῦσθαι πολλάκις, ἐνιστάμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐξήσιν. Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι, καὶ πράξεων μέγιστον ὑπὸ φιλοτιμίας ἐραστής, ὥστε, νέος ὢν ἔτι, τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης, καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης, σύννοος ὄρασθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῷ, καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν, καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς σνηθήεις, καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμάζοντες τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολήν, ὡς καθεύδειν σίτον οὐκ ἐοῖη τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ἴοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἦταν εἶναι, Θεμιστοκλῆς δὲ ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οὓς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἔλειψεν αἰδῆ, καὶ τὴν πόλιν ἤσκει, πόρρωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον.

IV. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Ἀιυρωτικὴν πρόσδοσον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετάλλων ἔθος ἔχοντων Ἀθηναίων διανεμεσθαι, μόνος εἰπεῖν ἐτόλμισε παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὡς χρῆ, τὴν διανομὴν εἰσάσαντας, ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατασκευασασθαι τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινητάς πόλεμον. Ἰκμαῖε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα, καὶ κατεῖχον οἱ Αἰγινηταὶ πλήθει νεῶν τὴν θάλασσαν. Ἦν

ὡς ἀφιζόμενοι παρεῖχον) ἐπισειῶν, ἀλλὰ τῇ πρὸς Αἰγινή-
 τας ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν πολιτῶν ἀποχρησάμενος εὐ-
 καιρῶς ἐπὶ τὴν παρασκευὴν. Ἐκατὸν γὰρ ἀπὸ τῶν χρη-
 μάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, αἱ καὶ πρὸς Ξέρξην
 ἐναυμάχησαν. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων καὶ
 καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς τὰ περὶ
 μὲν οὐδὲ τοῖς ὁμόροις ἀξιωμαχοὺς ὄντας, τῇ δ' ἀπὸ τῶν
 νεῶν ἀλκῇ καὶ τοὺς βαρβάρους ἀμύνασθαι καὶ τῆς Ἑλλά-
 δος ἄρχειν δυναμένους, ἀντὶ μονίμων ὀπλιτῶν, ὡς φησι
 Πλάτων, ναυβάτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε· καὶ διαβο-
 λὴν καθ' αὐτοῦ παρέσχεν, ὡς ἄρα Θεμιστοκλῆς τὸ δόρυ
 καὶ τὴν ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος, εἰς ὑπηρεσίον
 καὶ κόπην συνέστειλε τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον. Ἐπραξε
 δὲ ταῦτα Μιλτιάδου κρατήσας ἀντιλέγοντος, ὡς ἱστορεῖ
 Στησίμβροτος. Εἰ μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ καθαρὸν
 τοῦ πολιτεύματος ἔβλαψεν, ἢ μὴ, ταῦτα πράξας, ἔστω
 φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν. Ὅτι δ' ἢ τότε σωτηρίᾳ τοῖς
 Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε, καὶ τὴν Ἀθηναίων πό-
 λιν αὐθις ἀνέστησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, τὰ τ' ἄλλα, καὶ
 Ξέρξης αὐτὸς ἐμαρτύρησε. Τῆς γὰρ περὶ τῆς θανάσεως
 ἀθραύστου διαμενούσης, ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἥττιαν,
 ὡς οὐκ ὦν ἀξιόμαχος, καὶ Μαροδόιον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς
 Ἕλλησι τῆς διώξεως μᾶλλον, ἢ δουλωσόμενον αὐτούς, ὡς
 ἐμοὶ δοκεῖ, κατέλιπεν.

V. Ἐντονον δὲ γεγονέναι χρηματιστὴν οἱ μὲν φασὶ δι'
 ἐλευθεριότητα· καὶ γὰρ φιλοθύτην ὄντα καὶ λαμπρὸν ἐν
 ταῖς περὶ τοὺς ξένους δαπάναις, ἀφθόνου δεῖσθαι χουρ-
 χίας. Οἱ δὲ τούναντίον γλισχρότητα πολλὴν καὶ μικρο-
 λογίαν κατηγοροῦσιν, ὡς καὶ τὰ περὶ τὸν ~~καταβιβάζων~~

μικρὸν πωλῶντος. Ἐπεὶ δὲ Φιλίδης ὁ ἵπποτρόφος αἰτηθεὶς ἔλθαι αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἴδωκεν, ἠπελάγησε τὸν οἶκον αὐτοῦ ταχὺ ποιῆσαι δοῦριον ἵππον· αἰνεξίμενος ἐγκλήματι στυγερικῶς καὶ δίκαις τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς οἰκίους τιπέτιναις. Τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πάντας ὑπερῖβαλεν, ὥστ' ἔμεινεν γένος ὦν καὶ ἀφανῆς, Ἐπικλῆς τὸν ἐξ Ἐρμιόνης, κίθαριστην, σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκλιπαρῆσαι μελετῶν παρ' αὐτῷ, φιλοτιμούμενος πολλοῦ· τὴν οἰκίαν δὲ τεῖν καὶ φοιτᾶν παρ' αὐτῷ. Εἰς δὲ Ὀλυμπίαν ἔλθων καὶ διαμιλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ δεῖπνα καὶ σκηπᾶς, μετὴν ἄλλης λαμπρότητος καὶ παρασκευῆς, οὐκ ἤρεσκε τὸ Ἕλλησιν. Ἐκαὶ μὲν γὰρ ὄντι νέω καὶ ἀπ' οἰκίας μεγάλης ἦσαν ταῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνῶριμος γεγονώς, ἀλλὰ καὶ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων παρ' αἰξίαν ἐπαίρουσθαι, προσωφλίσκαθεν ἀλαζονείαν. Ἐνθάδε καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς, μεγάλῃς ἤδη τότε σπουδαίαις καὶ φιλοτιμίαις τοῦ ἀγῶνος ἔχοντας. Καὶ πύνακα τῆς κριτικῆς ἀνέθηκε, τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· „Θεμιστοκλῆς φρεῶντος ἐχορήγει, φρίνχος ἐδάσκει, Ἀδείμωντος ἤγειρεν.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς ἐτήρομτε, τοῦτο μὲν ἐκάστου τῶν πολιτῶν τοῦνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ κριτικῆν ἀσφαλῆ περὶ τὰ συμβόλαια παρέχων ἐπιτῶν· ὥστε πού κηὶ πρὸς Σιμωνίδην τὸν Λεῖον εἰπεῖν, οὐ τοῖς μόνον τι τῶν οὐ μετρίων κηὶ αὐτοῦ στρατηγούτο ἐξ οὐκ οὐτ' ἐκεῖνος ἀν' ἐγένετο ποιητῆς ἀγαθὸς ἦδ' ὡς παρ' ἀμελος, οὐτ' αὐτὸς ἀστειῶς ἀρχῶν παρ' ἄνθρωπον νόμον χαριζόμενος. Πάλιν δὲ ποτε τὸν Σιμωνίδην ἐπισκώπτων εἰπεῖν τοῖς οἰκίαις ἔχειν, Κρηνηθίους μὲν λαιδαροῦντα μεγάλης οὐ κοινῆς πόλιν, οὐτοῦ δὲ ποιούμενον ἑκόνας, οὕτως ὄντι

σκων, τέλος κ...
σθέντα τον Α...

VI. Ἰδὸν

λάδια, καὶ τῶν Α...
τοὺς μὲν ἄλλους ἐκείτους...
... ἐκπεπληγμένους...
... ἰδὸν, διμεινύσας...
... χῆν, καὶ χ...
... κτήσιν ἐπίδοξον...
... κλέα, δεισιπνία...
... τι, τῆς ἡ...
... τιμῶν ἐξωστῆσαι...
... αὐτῶν καὶ τῶν...
... θεῶν ὑπὸ...
... νία γὰρ ὅτι...
... ὠνῆν Ἑλλη...
... ἰ. Ἐτι δὲ καὶ τῶν...
... λέους γὰρ...
... δας αὐτῶν...
... σον εἰς τῶν...
... τὸ καταλῆσαι...
... τὰς πόλεις...
... ἰον ἀναβαλέσθαι...
... ἰστα συναγωγῆσαι...
... Μαραθῶν δὲ...
... ας ἐμμελῆσαι...
... πόντας, ὡς...
... ἰ κατὰ...
... ἰλὴν στρατιάν...
... ἰτόθι προκιδεύων...

... τῶν Α...
... ἐκείτους...
... ἐκπεπληγμένους...
... ἰδὸν, διμεινύσας...
... χῆν, καὶ χ...
... κτήσιν ἐπίδοξον...
... κλέα, δεισιπνία...
... τι, τῆς ἡ...
... τιμῶν ἐξωστῆσαι...
... αὐτῶν καὶ τῶν...
... θεῶν ὑπὸ...
... νία γὰρ ὅτι...
... ὠνῆν Ἑλλη...
... ἰ. Ἐτι δὲ καὶ τῶν...
... λέους γὰρ...
... δας αὐτῶν...
... σον εἰς τῶν...
... τὸ καταλῆσαι...
... τὰς πόλεις...
... ἰον ἀναβαλέσθαι...
... ἰστα συναγωγῆσαι...
... Μαραθῶν δὲ...
... ας ἐμμελῆσαι...
... πόντας, ὡς...
... ἰ κατὰ...
... ἰλὴν στρατιάν...
... ἰτόθι προκιδεύων...

PLUTARCHI

μηδίξειν δοκούσης· ἐπεὶ δ' ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν κιοι, καὶ Θετταλῶν βασιλεῖ προσγενομένων, ἐμῆδις ἐχρι Βοιωτίας, μᾶλλον ἤδη τῇ Θεμιστοκλεῖ προσεῖοι Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πέμπεται μετὰ ἐπ' Ἀρχιτέμισιον τὰ στενὰ φυλάξων. Ἐνθα δὴ τῶν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδην καὶ Λακεδαιμονίους ἡγεῖσθαι εὐόντων, τῶν δὲ Ἀθηναίων, ὅτι πλήθει τῶν νεῶν σύμριτας ὁμοῦ τι τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλλον, οὐκ ἀξιούντων ἔροις ἔπεσθαι, συνιδῶν τὸν κίνδυνον ὁ Θεμιστοκλῆς, υἱὸς τε τὴν ἀρχὴν Εὐρυβιάδῃ παρήκε, καὶ κατεπράυνε οὓς Ἀθηναίους, ὑπισχνόμενος, ἂν ἄνδρες ἀγαθοὶ γέωνται πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκόντας αὐτοῖς παρέξειν εἰς τὰ λοιπὰ πειθόμενους τοὺς Ἕλληνας. Διόπερ δοκεῖ τῆς σωτηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι, καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους προαγαγεῖν εἰς δόξαν, ὡς ἀνδρεῖα μὲν τῶν πολεμίων, εὐγνωμοσύνη δὲ τῶν συμμάχων περιγενομένους. Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἀφῆταις τοῦ βαρβυρικοῦ στόλου προσμίζαντος, ἐκπλαγεὶς Εὐρυβιάδης τῶν κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλήθος, ἄλλας δὲ πνυθανόμενος διακοσίας ὑπὲρ Σκιάθου κύκλῳ περιπλεῖν, ἐβούλτε τὴν ταχίστην εἶσω τῆς Ἑλλάδος κομισθεὶς ἄψασθαι Πελοποννήσου, καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεριβαλέσθαι, πανιάπασιν ἀπρόσμαχον ἡγούμενος τὴν κατὰ θάλατταν ἀλκίην βασιλέως, δείσαντες οἱ Εὐβοεῖς, μὴ σφᾶς οἱ Ἕλληνες πρόονται, κρούφα τῇ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο, Πελάγοντα μετὰ χρημάτων πολλῶν πέμπσαντες. Ἀ λαβὼν ἐκεῖνος, ὡς Ἰηρόδοτος ἰστόρηκε, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην ἔδωκεν Ἐναντιουμένου δὲ αὐτῷ μάλιστα τῶν πολιτῶν Ἀρχιτέλους, ὅς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς νεῶς τριήραρχος, οὐκ ἔχε ἄχρημάτα τοῖς ναύταις χορηγεῖν, ἔσπευδεν ἀποπλεῖσαι

παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς πολίτας ἐπ' αὐτόν, ὥστε τὸ δεῖπνον ἀρπάσαι συνδραμόντας. Τοῦ δ' Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ἐπὶ τούτῳ καὶ βαρέως φέροντος, εἰσέπεμψε Θεμιστοκλῆς πρὸς αὐτόν ἐν κίστῃ δεῖπνον ἄρτων καὶ κρεῶν, ὑποθβίς κάτω τάλαντον ἀργυρίου, καὶ κελεύσας αὐτόν τε δειπνεῖν ἐν τῷ παρόντι, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιμεληθῆναι τῶν τριηριτῶν· εἰ δὲ μὴ, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολίτας, ὡς ἔχοντος ἀργύριον παρὰ τῶν πολεμίων. Γυῖα μὲν οὖν Φανίας ὁ Λέσβιος εἶρηκεν.

VIII. Δί δὲ γενόμεναι τότε πρὸς τὰς τῶν βικηθῶν ναῦς περὶ τὰ στενὰ μάχαι κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλην οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνησαν, ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας, ὡς οὐτε πλήθη νεῶν, οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισήμων, οὔτε κραυγαὶ κομπῶδεις, ἢ βάρβαροι παιᾶνες, ἔχουσι τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένοις εἰς χεῖρας ἵναι, καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν· ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦντας, ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι, καὶ πρὸς ἐκεῖνα διαγωνίζεσθαι συμπλακέντας. Ὁ δὲ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς ἔοικε συνιδῶν, ἐπὶ τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν,

ὅθι παῖδες Ἀθηναίων ἐβάλοντο φαινήν κρητῖδ' ἐλευθερίας·

ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρρῆν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισιον ὑπὲρ τὴν Ἑστιαίαν αἰγιαλὸς εἰς βορείαν ἀναπεπταμένος· ἀντιτείνει δὲ αὐτῷ μάλιστα τῆς ἐπὶ Φιλοκίτην χώρας γενομένης Ὀλιζών. Ἐχει δὲ ναὸν οὐ μίγαν Ἀρτέμιδος ἐπὶ κλησιν Προσηώας, καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέφυκε, καὶ στήλαι κύκλῳ λίθου λευκοῦ πεπήγασιν· ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος, καὶ χροῖαν κ

ὄσμην κροκίζουσαν ἀναδίδουσιν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν σπιγλῶν
ἐλεγείον ἦν τόδε γεγραμμένον·

Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γενεὰς Ἀσίης ἀπὸ χώρας

Μαιῶδες Ἀθηναίων τῶδ' ἐν πελάγει

Ναυμαχίῃ θαμάσπαντες, ἐπεὶ στρατὸς ὤλετο Μήδων,

Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένω Ἀρτεμίδι.

Δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ περίῃ θανά
κόνην τεφρώδη καὶ μέλαιναν ἐκ βιάθους ἀναδιδούς, ὡσπερ
πυρῶσαντον, ἐν ᾗ τὰ ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς καῦσαι
δοκοῦσι.

ΙΧ. Τῶν μίγτοι περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον
ἀπαγγελθέντων, πυθόμενοι Λεωνίδαυ τε κῆσθαι, καὶ
κρατεῖν Ξέρξην τῶν κατὰ γῆν παρόδιον, εἰσὼ τῆς Ἑλλάδος
ἀνεκομιζοίτο, τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πᾶσι τειταγμένων, καὶ
δι' ἀρετὴν μέγα τοῖς πεπραγμένοις φηροσύντων. Παρα-
πλέων δὲ τὴν χώραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἢ κατάρσεις ἀναγ-
καίας καὶ καταφυγὰς ἕωρα τοῖς πολεμίοις, ἐνεχάρητι
κατὰ τῶν λίθων ἐπιφανῆ γράμματα, τοὺς μὲν εὐρύσκων
ἀπὸ τέχνης, τοὺς δὲ αὐτὸς ἰστίαις περὶ τὰ ναύλοχα καὶ τὰς
ὑδρείας· ἐπισκῆπτων Ἴωνσι διὰ γραμμάτων, εἰ μὲν οἶόν τε,
μετατάξασθαι πρὸς αὐτοὺς, πατέρας ὄντας καὶ προκιν-
δυεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας, εἰ δὲ μὴ, κακοῦν
τὸ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ συνταραγῆται. Ταῦτα
δ' ἠλπίξεν ἢ μεταστήσειν τοὺς Ἴωνας, ἢ ταραξείν, ὑπό-
πτους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ξέρξου δὲ διὰ τῆς
Λαορίδος ἀνωθεν ἐμβολόντος εἰς τὴν Φωκίδα, καὶ τὰ τῶν
Φωκῆιασ ἀσπιη πυρπολοῦντος, οὐ προσήμινον οἱ Ἕλληνες,
καίπερ τῶν Ἀθηναίων δευμένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπω-
τήσαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὡσπερ αὐτοὶ κατὰ θάλασσαν
ἐπὶ Ἀιγυπτίαι 10 ὁ

αὐτοῖς, ἀλλὰ τῆς Πελοποννήσου περιεχομένων, καὶ πᾶσιαν ἐντὸς Ἴσθμοῦ τὴν δύναμιν ὠρμημένων συνάγειν, καὶ διατειχιζόντων τὸν Ἴσθμόν εἰς θάλατταν ἐκ θαλάττης, ἅμα μὲν ὄργῃ τῆς προδοσίας εἶχε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δυσθυμία καὶ κατήφεια μεμονωμένους. Μάχεσθαι μὲν γὰρ οὐ διανοοῦντο μυριάσι στρατοῦ τοσαύταις· ὁ δ' ἦν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι, τὴν πόλιν ἀφέντας, ἐμβῆναι ταῖς ναυσίν· ὅπερ οἱ πολλοὶ χαλεπῶς ἤκουον, ὡς μήτε νίκης δεόμενοι, μήτε σωτηρίαν ἐπιστάμενοι, θεῶν τε ἱερὰ καὶ πατέρων ἠροῖα προῖεμένων.

Χ. Ἐνθα δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος, ὥσπερ ἐν τραγωδίᾳ μηχανὴν ἄρας, σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμούς ἐπήγεν αὐτοῖς· σημεῖον μὲν λαμβάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὅς ἀφανῆς ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι· καὶ τὰς καθ' ἡμέραν αὐτῶ προτιθεμένας ἀπαρχὰς εὐρίσκοντες ἀπαύστους οἱ ἱερεῖς, ἐξήγγελλον εἰς τοὺς πολλοὺς, Θεμιστοκλέους λόγον διδόντος, ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἢ θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς τὴν θάλατταν αὐτοῖς. Τοῦ δὲ χρησμοῦ πάλιν ἐδημαγώγει, λέγων μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος, ἢ τὰς ναῦς· διὸ καὶ τὴν Σαλαμίνα θείαν, οὐχὶ δειλὴν, οὐδὲ σχετλίαν, καλεῖν τὸν θεόν, ὡς εὐτυχήματος μεγάλου τοῖς Ἕλλησιν ἐπάνουμον ἐσομένην. Κρατήσας δὲ τῆ γνώμῃ, ψήφισμα γράφει, τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηναῖ τῇ Ἀθηναίων μεδεούσῃ, τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σώζειν ἕκαστον ὡς δυνατόν. Κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, οἱ πλείστοι τῶν Ἀθηναίων ὑπεξέθεντο γονέας καὶ γυναῖκας εἰς Τροίην, φιλοτίμως πάνυ τῶν Τροίηνων ὑποδεχομένων

Καὶ γὰρ τρέφειν ἐψηφίσαντο δημοσίῃ, δύο ὀβολοὺς
 στω δίδόντες, καὶ τῆς ὀπώρας λαμβάνειν τοὺς πρὸς
 ἐξεῖναι πανταχόθεν, ἔτι δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλοις τ
 μισθούς. Τὸ δὲ ψήφισμα Νικαγόρας ἔγραψεν.
 ὄντων δὲ δημοσίων χρημάτων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀριστι
 λης μὲν φησι τὴν ἐξ Ἀρβίου πάγου βουλήν πορίσει
 ἐκάστῳ τῶν στρατευομένων ὀκτὼ δραχμᾶς, αἰτιωτ
 γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις· Κλειδῆμος δ
 τοῦτο Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγημα. Κατα
 νόντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων φησὶν ἀπολέει
 τὸ Γοργόνειον ἀπὸ τῆς θεοῦ τοῦ ἀγάλματος. Τοῖ
 Θεμιστοκλέα προσποιούμενον ζητεῖν, καὶ διβροενώμ
 ἅπαντα, χρημάτων εὐρίσκειν πλῆθος ἐν ταῖς ἀποσκευ
 ἀποκεκρυμμένων· ὧν εἰς μίσον κομισθέντων, εὐπορ
 τοὺς ἐμβαίοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. Ἐκπλεούσι
 τῆς πόλεως, τοῖς μὲν οἴκτον τὸ θέαμα, τοῖς δὲ θ
 τῆς τόλμης παρῆχε, γονέας μὲν ἄλλη προπεμπόντων,
 τῶν δ' ἀκάμπτων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα γυναι
 καὶ τέκνων περιβολὰς, διαπερώντων εἰς τὴν νῆσον.
 τοι πολλοὶ μὲν διὰ γῆρας ἀπολιμπανόμενοι τῶν ποι
 ἔλεον εἶχον· ἦν δὲ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων καὶ συν
 φων ζώων ἐπικλῶσα γλυκυθυμία μετ' ὠρυγῆς καὶ πι
 συμπαραθεόντων ἐμβαίνουσιν τοῖς ἑαυτῶν τροφεῦσιν.
 οἷς ἱστορεῖται κύνων Ξανθίππου τοῦ Περικλέους πα
 οὐκ ἀνασχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν, ἐναλέσθη
 θαλάττῃ, καὶ τῇ τριήρει παρανηχόμενος, ἐμπεσεῖν εἰς
 Σαλαμῖνα, καὶ λειποθυμήσας ἀποθανεῖν εὐθύς· οἱ
 τὸ δεικνύμενον ἄχρι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς σῆμα
 φον εἶναι λέγουσι.

XI. Ταῦτα δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους· ὁ

τοὺς πολίτας αἰσθόμενος ποθοῦντας Ἀριστείδην, καὶ δεδιότας, μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ προσθεὶς ἑαυτὸν, ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, (ἔξωστράκιστο γὰρ πρὸ τοῦ πολέμου καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους) γράφει ψήφισμα, τοῖς ἐπὶ χρόνῳ μεθεστῶσιν ἐξεῖναι καταλθοῦσι πρᾶττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν. Εὐρυβιάδου δὲ τὴν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντος διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ δὲ περὶ τὸν κίνδυνον ὄντος, αἶρειν δὲ βουλομένου καὶ πλεῖν ἐπὶ τὸν Ἴσθμόν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἠθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν· ὅτε καὶ τὰ μυθιμονευόμενα λεχθῆναι φασί. Τούτῳ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι· Ναὶ, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν. Ἐπαρμένου δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάξοντος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη· Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ. Θαυμάσαντος δὲ τὴν προῖότητα τοῦ Εὐρυβιάδου, καὶ λέγειν κελεύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνήγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον. Εἰπόντος δὲ τινος, ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκει τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προέσθαι τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιστρέψας τὸν λόγον· Ἡμεῖς τοι, εἶπεν, ὦ μοχθηρέ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη καταλελοίπαμεν, οὐκ ἀξιοῦντες ἀπύχων ἵνεκα δουλεύειν· πόλις δ' ἡμῖν ἐστὶ μέγιστη τῶν Ἑλληνίδων, αἱ διακόσιαι τριῆρεις, αἱ τῶν ὑμῖν παρεστᾶσι βοηθοὶ σῶξασθαι δι' αὐτῶν βουλομένοις. Εἰ δ' ἄπιτε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, ἀντίκα πείνεται τις Ἑλλήνων Ἀθηναίους, καὶ πόλιν ἐλευθέραν, καὶ χώραν οὐ χείρονα κακτιμένους ἢς ἀπέβαλον. Ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος, ἔγνοια καὶ δέος ἔσχε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν

Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολιπόντες οἴχονται. Τοῦ Ἐρετριέως πειρωμένου λέγειν τι πρὸς αὐτὸν· Ἢ γὰρ, ἔκαι ὑμῖν περὶ πολέμου τίς ἐστι λόγος, οἱ, καθάπερ τευθίδες, μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχετε;

XII. Λέγεται δ' ὑπό τινων, τὸν μὲν Θεμιστοκλῆς περὶ τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἄνωθεν τῆς νηὸς διαλέγεσθαι, γλαῦκα δ' ὀφθῆναι διαπετομένην ἐπὶ δεξιὰ τῶν νεῶν, καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσαν· δὴ καὶ μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ, καὶ παρεσκευάζοντο ναυμαχήσοντας. Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος, τοὺς περικλόντας ἀπέκρουσεν αἰγιαλοὺς, αὐτὸς τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ στρατοῦ καταβὰς ἐπὶ τὴν θάλατταν ἄθρους ὤφθη, τῶν δυνάμεων ὁμοῦ γενομένων, ἐξερέψθησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἐπάπτανον οἱ Ἰωνεὶς ἠλοπονησιοὶ πρὸς τὸν Ἰσθμὸν, εἴ τις ἄλλο τι λέγοι κερδολεπαιίνοντες. Ἐδόκει δὲ τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν, καὶ πρὸς ἠγροὺς ἤρηγγέλλετο πλοῦς τοῖς κυβερνήταις. Ἐνθα δὴ βαρύνοντες φέρον ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενωπῶν προέμενοι βοήθειαν οἱ Ἕλληνας διαλυθήσονται κατὰ πόλεις, ἐβουλεύετο καὶ συνειπίθει τὴν περὶ τὸν Στράβωνος πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ γένει Πέρσης ὁ Σίνουσιος αἰχμάλωτος, εὐνοῦς δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ, καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Ὁν ἐκπέμπει πρὸς τὸν Πέρσην κρύφα, κελεύσας λέγειν, ὅτι Θεμιστοκλῆς, ὁ τῶν Ἀθηναίων ναυαρχὴς, αἰρούμενος τὰ βασιλέως, ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ δεικνύεται μὴ παρεῖναι φυγεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ᾧ ταράσσεται τῶν περὶ χωρὶς ὄντες, ἐπιθέσθαι καὶ διαφθερῆσαι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Πέρσης ὡς ἔ

νοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἤσθη, καὶ τέλος εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καὶ ἡσυχίαν, διακοσίαις δ' ἀναχθέντας ἤδη περιβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα, καὶ διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφυγῇ μηδεὶς τῶν πολεμίων. Τούτων δὲ πραττομένων, Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου πρῶτος αἰσθόμενος ἦκεν ἐπὶ τὴν σκητὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον ἐξωστρακισμένος, ὥσπερ εἴρηται· προσελθόντι δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν. Ὁ δὲ, τὴν τ' ἄλλην καλοκαγαθίαν τοῦ ἀνδρός εἰδὼς, καὶ τῆς τότε παρουσίας ἀγάμενος, φράζει τὰ περὶ τὸν Σίκινον αὐτῷ, καὶ παρεκάλει τῶν Ἑλλήνων συνεπιλαμβάνεσθαι καὶ συμπροθυμεῖσθαι, πίστιν ἔχοντα μᾶλλον, ὅπως ἐν ταῖς στενοῖς ναυμαχήσωσιν. Ὁ μὲν οὖν Ἀριστείδης, ἐπαινῶσας τὸν Θεμιστοκλέα, τοὺς ἄλλους ἐπήει στρατηγούς καὶ τριηράρχους ἐπὶ τὴν μάχην παροξύνων. Ἐτι δ' ὁμῶς ἀπιστούντων, ἐφάνη Τηρία τριήρης αὐτόμολος, ἧς ἐναυάρχει Παναίτιος, ἀπαγγέλλουσα κύκλωσιν· ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἕλληνας κινήσασθαι μετ' ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον.

XIII. Ἄμα δ' ἡμέρα Ξέρξης μὲν ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παρατάξιν, ὡς μὲν Φανόδιμος φησιν, ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ἧ βριαχεῖ πόρῳ διείργεται τῆς Ἀττικῆς ἢ νῆσος· ὡς δ' Ἀκιστόδωρος, ἐν μεθορίῳ τῆς Μεγαρίδος, ὑπὲρ τῶν καλομένων Κεράτων, χρυσοῦν δίφρον θέμενος, καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστησάμεν ὧν ἔργον ἦν ἀπογράφεσθαι κατὰ τὴν μάχην τὰ πραττόμενα. Θεμιστοκλεῖ δὲ παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη σφραγιαζομένῳ τρεῖς προσήχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι μὲν ἰδεῖσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθῆσι δὲ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένοι

διαπρεπῶς. Ἐλέγοντο δὲ Σανδάκης παῖδες εἶναι, τῆς
 θρακίως ἀδελφῆς, καὶ Ἀρταύκτου. Τούτους ἰδὼν Εὐ-
 φραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψεν ἐκ τῶν ἰερῶν
 μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ, ἅμα δὲ πταρμός ἐκ τῶν δεξιῶν
 ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλῆα δεξιωσάμενος, ἐκέλευσε τῶν
 νεανίσκων κατάρξασθαι, καὶ καθιερῶσαι πάντας ὠμηστῆ
 Διοκῆσιν προσευξάμενον· οὕτω γὰρ ἅμα σωτηρίαν τε καὶ
 εἰρήνην ἔσσεσθαι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκπλαγέντος δὲ τοῦ Θεμι-
 στοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινόν, οἶον εἰώθειρ
 ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πράγμασι χαλεποῖς, μᾶλλον ἐκ
 τῶν περιλόγων, ἢ τῶν εὐλόγων, τὴν σωτηρίαν ἐλπίζοντες
 οἱ πολλοὶ, τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατακαλοῦντο φωνῇ, καὶ
 τοὺς αἰχμαλώτους τῷ βωμῷ προσαγαγόντες, ἠνάγκασαν,
 ὡς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελεσθῆναι. Τῶν-
 τα μὲν οὖν ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ γραμματέων οὐκ ἄπειρος
 ἱστορικῶν Φανίας ὁ Δεσβίος εἴρηκε.

XIV. Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βαρβαρικῶν νεῶν
 Δισχύλος ὁ ποιητής, ὡς ἂν εἰδῶς, διαβεβαιούμενος ἐν
 τραγωδίᾳ Πέρσαις λέγει ταῦτα

Ξέρξης δὲ (καὶ γὰρ οἶδμ) χιλιάς μὲν ἦν

Νεῶν τὸ πλήθος· αἱ δ' ὑπέρομποι τάχει

Ἐκατὸν δις ἦσαν ἐπτά θ'· ὧδ' ἔχει λόγος.

Τῶν δ' Ἀτικῶν, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλήθος οὐσῶν,
 ἐκάστη τοῦς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μαχομένους ὀκτω-
 κκίδεκα εἶχεν· ὧν τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δ'
 ὀφθαῖται. Δοκεῖ δ' οὐχ ἥττον εὐ τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστο-
 κλῆς, ἢ τὸν τόπον, συνιδῶν καὶ γυλάξας, μὴ πρότερον
 ἀντιπρῶτους καταστήσαι ταῖς βαρβαρικαῖς ταῖς τμηρήεις,
 ἢ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν παραγονέσθαι, τὸ πνεῖμα λαμπρὸν
 ἐκ πλάγους ἀεὶ καὶ κῆμα διὰ τῶν στενῶν κατὰγονσαν· ὁ

τάς μὲν Ἑλληνικὰς οὐκ ἔβλαπτε ναῦς, ἀλιτενεῖς οὔσας καὶ ταπεινοτέρας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς, ταῖς τε πρύμναις ἀνεστῶσας, καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑπορόφους καὶ βαρείας ἐπιφερομένας ἔσφαλλε προσπίπτον, καὶ παρεδίδου πλλαγίας τοῖς Ἑλλήσιν ὀξείως προσφερομένοις, καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχουσιν, ὡς ὁρῶντι μάλιστα τὸ συμφέρον· καὶ ὅτι κατ' ἐκείνον ὁ Ξέρξου ναύαρχος Ἀριαμένης, ναῦν ἔχων μεγάλην, ὥσπερ ἀπὸ τείχους ἐτόξευε καὶ ἠκόντιζεν, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, καὶ τῶν βασιλέως ἀδελφῶν πολὺ κράτιστός τε καὶ δικαιοτάτος. Τοῦτον μὲν οὖν Ἀμεινίας ὁ Δεκελεύς, καὶ Σωσικλῆς ὁ Πεδιεὺς, ὁμοῦ πλέοντες, ὡς αἱ γῆς ἀντίπρωροι προσπεσοῦσαι καὶ συνερείσασαι τοῖς χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν, ἐπιβαίνοντα τῆς αὐτῶν τριήρους, ὑποστάντες καὶ τοῖς δόρασι τίπτοντες, εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον· καὶ τὸ σῶμα μετ' ἄλλων φερόμενον ναυαγίων Ἀρτεμισία γνωρίσασα πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν.

XV. Ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος, φῶς μὲν ἐκλάμπαι μέγα λέγουσιν Ἐλευσινόθεν, ἦχον δὲ καὶ φωνὴν τὸ Θριάσιον κατέχειν πεδῖον ἄχρι τῆς θαλάττης, ὡς ἀνθρώπων ὁμοῦ πολλῶν τὸν μυστικὸν ἐξαγαγόντων Ἰακχον. Ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν φθεγγομένων, κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὐθις ὑπνοστεῖν καὶ κατασκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. Ἔτεροι δὲ φάσματα καὶ εἰδωλα καθορᾶν ἔδοξαν ἐνόπλων ἀνδρῶν, ἀπ' Αἰγίνης τὰς χεῖρας ἀνεχόντων πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν τριηρῶν· οὓς εἰκάζον Δίακίδας εἶναι, παρακεκλημένους εὐχαῖς πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ τὴν βοήθειαν. Πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Δυκομήδης, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τριηραρχῶν, ἧς τὰ παράστημα περικόπας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ. Οἱ δ' ἄλλοι τοῖς βαρβάροις ἐξισούμενοι τὸ πλήθος, ἐν στενῶν

καὶ μέρος προσφερομένους, καὶ περιπέπτατος ἀλλήλοις, ἐτρέψαντο μέχρι θαλάσσης ἀντισχόντας, ὡς εἶρηκε Σικανίδης, τὴν καλὴν ἐκάστην καὶ παρβόητον ἀράμνοιο νίκην, ἣς οὐδ' Ἑλλήσιω, οὔτε βαρβάρους ἐνάλιον ἔργον εἰργασται λιμπρότερον, ἀνδρεία μὲν καὶ προθυμία κοινῇ τῶν ναυμαχησάντων, γνώμη δὲ καὶ δεινότητι Θεμιστοκλείους.

XVI. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν, Ξέρξης μὲν εἶτι θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπόταξιν ἐπαχειρεῖ διὰ χωμάτων ἐπάγειν τὸ πεζὸν εἰς Σαλαμίνα τοῖς Ἑλλήσιν, ἐμφράξας τὸν διὰ μέσου πόρον. Θεμιστοκλῆς δ' ἀποπειρώμενος Ἀρισταίδου λόγοι, γνώμην ἐποιεῖτο λέων τὸ ζῆγμα ταῖς ναυσὶν ἐπιπλεύσαστας εἰς Ἑλλήσποτον. Ὅπως, ἔφη, τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ λάβωμεν. Δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Ἀρισταίδου, καὶ λέγοντος, ὅτι Νῦν μὲν τραχώντι τῷ βαρβάρῳ πεπολεμήκαμεν, ἂν δὲ κατακλείσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ καταστήσωμεν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ δέους ἄνδρα τηλικούτων θυράμεων κύριον, οἰκίετι καθήμενος ὑπὸ σκιάδι χινοῦ θάσσεται τὴν μάχην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πάντι τολμῶν, καὶ πᾶσιν αὐτὸς παρῶν διὰ τὸν κίνδυνον, ἐπαυροθώσεται τὰ παρεμῖνα, καὶ βουλευσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὀλων. Οὐ τὴν οὖσαν οὖν, ἔφη, δεῖ γάρφυραν, ὡς Θεμιστοκλείς, ἡμᾶς ἀπαιρεῖν, ἀλλ' ἑτέραν, εἴπερ οἶόν τε, προσκατασκευάσαντας, ἐμβαλεῖν διὰ τάχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οἰκοῦν, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ δοκεῖ ταῦτα συμφέραν, ὥρα σκοπεῖν καὶ μηχανᾶσθαι πάντις ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγῆσεται τὴν ταχίστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ἐποῖ δὲ ταῦτ' ἔδοξε, πέμπει τινὰ τῶν βασιλικῶν εὐνοίχων ἐν τοῖς αἰχμηλώτοις ἀντιφῶν, Ἀρνάκτην ὄνομα, φράζειν βιαιεῖ κελεύσας, ὅτι τοῖς μὲν Ἑλλήσι δέδοκται, τῷ ναυτικῷ κυριαρχίας, ἀναπλεῖν εἰς τὸν Ἑλλή-

σποντον ἐπὶ το ζεύγμα, καὶ λύειν τὴν γέφυραν· Θεμιστοκλῆς δὲ κηδόμενος βασιλέως, παραινεῖ σπεύδειν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ θάλασσαν, καὶ περαιοῦσθαι, μέχρις αὐτὸς ἐμποιεῖ τινὰς διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις πρὸς τὴν δίαξιν. Ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας, καὶ γενόμενος περίφοβος, διὰ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν. Καὶ πείραν ἢ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίῳ παρέσχεν, εἶγε πολλοστημορίῳ τῆς Ξέρξου δυνάμει διαγωνισάμενοι Πλαταιᾶσιν, εἰς τὸν περὶ τῶν ὄλων κίνδυνον κατέστησαν.

XVII. Πόλεων μὲν οὖν τὴν Αἰγινήτων ἀριστεῦσαι φησὶν Ἡρόδοτος, Θεμιστοκλεῖ δὲ, καίπερ ἄκοντες ὑπὸ φθόνου, τὸ πρωτεῖον ἀπέδωσαν ἅπαντας. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχωρήσαντες εἰς τὸν Ἴσθμόν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν ψῆφον ἔφερον οἱ στρατηγοὶ, πρῶτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέφαινεν ἀρετῇ, δεύτερον δὲ μεθ' ἑαυτὸν Θεμιστοκλέα. Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες, Εὐρυβιάδῃ μὲν ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδωσαν, θαλλοῦ στέφανον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἀρμάτων τὸ πρωτεῖον ἔδωρήσαντο, καὶ τριακοσίους τῶν νέων πομπὰς ἄχρι τῶν ὄρων συνεξέπεμψαν. Λέγεται δ', Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγομένων, καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀμελήσαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκεῖνον θεᾶσθαι, καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντας καὶ κροτοῦντας· ὥστε καὶ αὐτὸν ἡσθέντα πρὸς τοὺς φίλους ὁμολογῆσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αὐτῶ πονηθέντων.

XVIII. Καὶ γὰρ ἦν τῇ φύσει φιλοτιμώτατος, εἰ δέ τι τεκμαίρεσθαι διὰ τῶν ἀπομνημονευομένων. Αἰρεθεῖς τὸ

γὰρ ναύαρχος ὑπὲρ τῆς πόλεως, οὐδὲν οὔτε τῶν ἰδίων,
 οὔτε τῶν κοινῶν, κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πᾶν ἀνα-
 βάλλετο τὸ προσπίπτον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν
 ἐμπλεῖν ἔμελλεν, ἐν ὁμοῦ πολλὰ πράττων πράγματα, καὶ
 παντοδαποῖς ἀνθρώποις ὁμιλῶν, μέγας εἶναι δοκῆ, καὶ
 πλεῖστον δύνασθαι. Τῶν τε ναυῶν τοὺς ἐκπεσόντας
 ἐπισκοπῶν παρά τὴν θάλασσαν, ὡς εἶδε περικείμενα
 ψίλλια χρυσᾶ καὶ στρεπτοὺς, αὐτὸς μὲν παρήλθε, τοῦ δ'
 ἐπιμένοντος φίλῳ δείξας, εἶπεν· Ἄναλόν σου τῆ· σὺ γὰρ οὐκ
 εἶ Θεμιστοκλῆς. Πρὸς δὲ τινὰ τῶν καλῶν γηγορότων,
 Ἀντιφάτην, ὑπερηφάνως αὐτῷ κερχημῖνον πρότερον,
 ὑπεροχὴν δὲ θεραπεύοντα διὰ τὴν δόξαν· Ὡ μωρῶτατον,
 εἶπεν, ὁπῆ μὲν, ἀμφοτέρω δ' ἅμα νοῦν ἐσχῆμαμεν. Ἐλεγε
 δὲ, τοὺς Ἀθηναίους οὐ τιμᾶν αὐτῶν, οὐδὲ θαυμάζειν,
 ἀλλ' ὥσπερ πλατάνῳ χαυμαζομένους μὲν ἐπιτρέχειν καὶ
 κινδυνεύοντας, εὐδίας δὲ παρὶ αὐτοὺς γενομένης, εἰλεῖν
 καὶ κολοῦσιν. Τοῦ δὲ Σαρπίδιου πρὸς αὐτὸν αἰπόντος, ὡς
 οὐ δι' αὐτὸν ἔσχηκε δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν· Ἀλη-
 θεύων λέγεις, εἶπεν, ἀλλ' οὐτ' ἂν ἐγὼ, Σαρπίδιος ὢν, ἐγε-
 νόμην ἔνδοξος, οὔτε σὺ, Ἀθηναῖος. Ἐτέρου δὲ τινος τῶν
 στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεπραχθῆαι τῇ πό-
 λει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆα, καὶ τὰς ἐπι-
 τοῦ ταῖς ἐκείνου πράξεσιν ἀντιπαραβάλλοντος, ἔφη τῇ
 ἐορτῇ τὴν ὑστέραν ἐρίσαι, λέγουσαν, ὡς ἐκείνη μὲν ἀσχο-
 λιῶν τε μεστή καὶ κοπώδης ἐστίν, ἐν αὐτῇ δὲ πάντες
 ἀπολαύουσι τῶν παρεσκευασμένων σχολάζοντες· τὴν δ'
 ἐορτὴν πρὸς ταυτ' εἰπεῖν· Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ἐμοῦ μὴ
 γενομένης, σὺ οὐκ ἂν ἦσθα· κάμου τοόνου, ἔφη, τότε μὴ
 γενομένου, ποῦ ἂν ἦτε νῦν ὑμῖς; Τὸν δ' υἱὸν ἐντροφῶν-
 τα τῇ μητρὶ, καὶ δι' ἐκείνην αὐτῆ, σκώπτων ἔλεγε πλεῖ-

στον τῶν Ἑλλήνων δύνασθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἑλλησιν ἐπιτάττειν Ἀθηναίους, Ἀθηναίοις δ' αὐτόν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, τῇ μητρὶ δ' ἐκείνον. Ἴδιος δὲ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι, χωρίον μὲν πιπράσκων, ἐκέλευε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει. Τῶν δὲ μνωμένων αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, τὸν ἐπιεικῆ τοῦ πλουσίου προκρίνας, ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμενον μᾶλλον, ἢ χρήματα ἀνδρός. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέγμασι τοιοῦτός τις ἦν.

XIX. Γενόμενος δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων, εὐθύς ἐπεχειρεῖ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ τειχίζειν, ὡς μὲν ἱστορεῖ Θεόπομπος, χρήμασι πείσας μὴ ἐναντιωθῆναι τοὺς Ἐφόρους· ὡς δ' οἱ πλεῖστοι, παρακρουσάμενος. Ἦκε μὲν γὰρ εἰς Σπάρτην, ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραψάμενος. Ἐγκαλούντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι τειχίζουσι ὁ ἄστυ, καὶ Πολιάρχου κατηγοροῦντος, ἐπίτηδες ἐξ Αἰῶνης ἀποσταλέντος, ἤρνεῖτο, καὶ πέμπειν ἐκέλευεν εἰς Θῆνας τοὺς κατοπομένους· ἅμα μὲν ἐμβάλλων τῷ τειτμῷ χρόνον ἐκ τῆς διατριβῆς, ἅμα δὲ βουλόμενος ἀνθ' τοῦ τοὺς πεμπομένους ὑπάρχειν τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ συνέβη· γνόντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἀληθές, ἠδίκησαν αὐτόν, ἀλλ' ἀδήλως χαλεπαίνοντες, ἀπέπεμψαν. Ἐκ δὲ τούτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάζε, τὴν τῶν ἑυρυΐαν κατανοήσας, καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀρμοστος πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ τρόπον τινὰ τοῖς παρβασιλεῦσι τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτενόμενος. Ἐκεῖν γὰρ, ὡς λέγεται, πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας τάσαι τῆς θαλάσσης, καὶ συνεθίσαι ζῆν μὴ πλέον· ἰλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς Ἀθηνῶν λόγον, ὡς, ἐμίσαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Πο-

σειδῶνος, δεῖξασα τὴν μορῆν τοῖς δικασταῖς, ἐν
 Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγ
 πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆλθε
 Πειραιῶς, καὶ τὴν γῆν τῆς θαλάττης· ὁ καὶ τὸν
 ἠΰξησε κατὰ τῶν ἀρίστων, καὶ θράσους ἐνέπλησσε
 αὐτὰς καὶ κελυστίας καὶ κυβερνήτας τῆς δυνάμεως
 κομίνης. Διὸ καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πηνκί, πεποιθ
 ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὕστερον οἱ
 κοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν, οἰόμενοι, τὴν
 κατὰ θαλάτταν ἀρχὴν γένεσιν εἶναι δημοκρατίας,
 γαρχίᾳ δ' ἦττον δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας.

XX. Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μεῖζόν τι περὶ τῆς ναυ
 διενότηθι δυνάμεως. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων σ
 ἀπηλλαγμένου Ξέρξου, κατῆρσεν εἰς Παγασὰς, καὶ ὁ
 μαζε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ἔφη τινὰ πράξι
 ὠφέλιμον μὲν αὐτοῖς καὶ σωτήριον, ἀπόρρητον δὲ
 τοὺς πολλούς. Τῶν δ' Ἀθηναίων Ἀριστείδη μόνον
 σαι κελυσόντων, κὰν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, περαίνειν,
 Θεμιστοκλῆς ἔφραζε τῷ Ἀριστείδῃ, τὸ νεώριον ἐμπ
 διανοεῖσθαι τῶν Ἑλλήνων· ὁ δ' εἰς τὸν δῆμον παρε
 ἔφη, τῆς πράξεως, ἣν διανοεῖται πράττειν ὁ Θεμιστ
 μηδεμίαν εἶναι μήτε λυσιτελεστέραν, μήτε ἀδικωτέρο
 μὲν οὖν Ἀθηναῖοι διὰ ταῦτα πάυσασθαι τῷ Θεμισ
 προσέταξαν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοι
 Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀπειργωντο
 Ἀμφικτυονίας αἰ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Λ
 πόλεις, φοβηθεῖς, μὴ Θετταλοὺς καὶ Ἀργεῖους,
 Θηβαίους, ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου, παντελῶς ἐπ
 τήσωσι τῶν ψήφων, καὶ γένηται τὸ δοκοῦν ἐκείνοις.
 εἶπε ταῖς πόλεσι, καὶ μετέθρησε τὰς γνώμας τῶν

γόρων· διδάξας, ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἰσὶν αἱ μετασχούσαι τοῦ πολέμου, καὶ τούτων αἱ πλείους παντάπασι μικραὶ. Δεινὸν οὖν, εἰ, τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκσπόνδου γενομένης, ἐπὶ ταῖς μεγίσταις δυσίῃ ἢ τρισὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. Ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέχρουσε· διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προῆγον ταῖς τιμαῖς, ἀντίπαλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες.

XXI. Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθῆς, περιπλέων τε τὰς νήσους καὶ χρηματιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸς Ἀνδρίους ἀργύριον αἰτοῦντα φησὶν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. Δύο γὰρ ἦκεν ἔφη θεοὺς κομίζων, Παιθῶ καὶ Βίαν· οἱ δ' ἔφασαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς θεοὺς μεγάλους δύο, Πενίαν καὶ Ἀπορίαν, ἵφ' ὧν κωλύεσθαι δοῦναι χρήματα ἐκείνοι. Τιμοκρέων δ' ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ᾧσματι καθάπτεται πικρότερον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας διαπραξαμένου κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμένου δι' ἀργύριον. Λέγει δ' οὕτως·

Ἄλλ' εἰ τὴ γε Πανσανίαν, ἢ καὶ τὴ γε Ξάνθιππον αἰνεῖς,
ἢ τὴ γε Λευτυχίδα·

Ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω, ἄνδρα ἰσθᾶν ἀπ' Ἀθανᾶν
ἐλθεῖν ἕνα λῶστον.

Ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤχθασε Λατῶ ψεύσταν, ἄδικον,
προδόταν, ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἔοντα,

Ἀργυρίοισι σκυβαλικοῖσι πεισθεῖς, οὐ κατὰ γενεὴν εἰς πατρίδα Ἰάλυσον·

Λαβὼν δὲ τρί' ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέον ἐς Ὀλεθρον,
Τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ
καίνων,

Ἀργυρίων ὑπόπλεως. Ἴσθμοῖ δ' ἐπανδόκευς γελείως
 ψυχρὰ κρέα παρέχων.

Οἱ δ' ἦσθιον, κ' ἠϋχοντο μὴ ὤραν Θεμιστοκλέους γε-
 νέσθαι.

Πολὺν δ' ἀσελγεσιτέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς τὸν
 Θεμιστοκλέα κέχρηται βλασφημίᾳ μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ
 καὶ τὴν καταδίκην ὁ Τιμοκρέων, ἄσμα ποιήσας, οὗ ἔστιν
 ἀρχή·

Μοῦσα τοῦδε τοῦ μέλεος κλέος ἀν' Ἑλλανας τίθει, ὡς
 ἔοικὸς καὶ δίκαιον.

Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῷ φυγεῖν, συγκατα-
 ψηφισαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστο-
 κλῆς αἰτίαν ἔσχε μηδίξειν, ταῦτ' ἐποίησε πρὸς αὐτόν·

Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μοῦνος Μῆδοισιν ὄρκια τέμνει·

Ἄλλ' ἐντὶ κ' ἄλλοι δὴ πονηροί. Οὐκ ἐγὼ μόνον κό-
 λουρις·

Ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

XXII. Ἦδη δὲ καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τὸ φθορεῖν
 ἠδέως τὰς διαβολὰς προσιεμένων, ἠναγκάζετο λυπηρὸς
 εἶναι, τῶν αὐτοῦ πράξεων ἐν τῷ δήμῳ πολλάκις μνημο-
 νεύων· καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας; Τί κοπιᾶτε, εἶπεν,
 ὑπὸ τῶν αὐτῶν πολλάκις εὐπάσχοντες; Ἠνίασε δὲ τοὺς
 πολλοὺς καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν εισάμενος, ἦν Ἀρι-
 στοβούλην μὲν προσηγόρευσε, ὡς ἄριστα τῇ πόλει καὶ
 τοῖς Ἑλλησι βουλευσάμενος· πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατε-
 σκεύασεν ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερόν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θά-
 νατουμένων οἱ δῆμιοι προβάλλουσι, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ
 τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχνομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκ-
 φέρουσιν. Ἐκεῖτο δὲ καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους εἰκόνην ἐν
 τῷ ναῷ τῆς Ἀριστοβούλης ἔτι καθ' ἡμᾶς· καὶ φαίνεται

τις οὐ τὴν ψυχὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν ἡρωϊκὸς γενόμενος. Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸν ἐποιήσαντο κατ' αὐτοῦ, καθαιροῦντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ βιώθυσαν ἐπὶ πάντων, οὓς ᾔοντο τῇ δυνάμει βαρεῖς, καὶ πρὸς ἰσότητα δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρακισμὸς, ἀλλὰ παραμυθία φθόρου καὶ κυρισμὸς, ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοῖς ὑπερέχοντα, καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπέμποντος.

XXIII. Ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ διατρίβοντος ἐν Ἀργεῖ, τὰ περὶ Πανσανίαν συμπεσόντα κατ' αὐτοῦ παρέσχε τοῖς ἐχθροῖς ἀφορμὰς. Ὁ δὲ γραψάμενος αὐτὸν προδοσίας Λεωβότης ἦν Ἀλκμαίωνος, Ἀγραύληθεν, ἅμα συνεπαιτιωμένων τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ γὰρ Πανσανίας, πράττων ἐκεῖνα δὴ τὰ περὶ τὴν προδοσίαν, πρότερον μὲν ἀπεκρύπτετο τὸν Θεμιστοκλέα, καίπερ ὄντα φίλον· ὡς δ' εἶδεν ἐκπεπτωκότα τῆς πολιτείας καὶ φέροντα χαλεπῶς, ἐθάρσησεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πρατομένων παρακαλεῖν, τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ, καὶ παροξύνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, ὡς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους. Ὁ δὲ τὴν μὲν δέησιν ἀπετρίψατο τοῦ Πανσανίου, καὶ τὴν κοινωνίαν ὅλως ἀπέπειπατο, πρὸς οὐδέναν δὲ τοὺς λόγους ἐξήνεγκεν, οὐδὲ κατεμήνησε τὴν πράξιν· εἴτε παύσασθαι προσδοκῶν αὐτὸν, εἴτ' ἄλλως καταφανῆ γενήσεσθαι, σὺν οὐδενὶ λογισμῷ προικμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. Οὕτω δὴ τοῦ Πανσανίου θανατωθέντος, ἐπιστολαὶ τινες ἀνθυρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων, εἰς ὑποψίαν ἐνέβαλον τὸν Θεμιστοκλέα· καὶ κατεβόων μὲν αὐτοῦ Λακεδαιμόνιοι, κατηγόρου δ' οἱ φθονοῦντες τῶν πολιτῶν, οὐ παρόντος

ἀλλὰ διὰ γραμμάτων ἀπολογουμένου μάλιστα
τέραις κατηγορίαις. Διαβαλλόμενος γὰρ
ἐχθρῶν, πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραφεν, αἰ-
ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ περνεῖς, μηδὲ
ἵν ποτε βαρβάρους καὶ πολεμίους αὐτῆ
τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὴν ἀλλὰ συνεπι-
γορούντων ὁ δῆμος, ἐπαμυνν ἄνδρα
βάνειν καὶ ἄγειν κριθιζόμενον ο

XXIV. Προμισθόμενος δ'

πέρασεν, οὐσης αὐτῷ πρὸς τ'
μενος γάρ αὐτῶν κριτῆς π
φορὰν, ἔλυσε τὴν ἐχθρα
Κορινθίους καταβαλεῖν.

φωτέρων ἄποικον. Ἔ-
διωκόμενος ὑπὸ τῶν
πων αὐτὸν εἰς ἑλπίδι
πρὸς Ἀδμητρον, ὅς

τι τῶν Ἀθηναίων, κ.
κλέους, ὅτ' ἤκμαζεν εἰ
αἰεῖ, καὶ δῆλος ἦν, εἰ
τότα φυγῆ μᾶλλον ὁ Θερ-
πρόσφατον φθόρον οργῆς

φέρων ὑπέθηκεν ἑαυτὸν, ἰκ.

ἰδιὸν τινα καὶ παρηλλαγμένον

τὸν υἱὸν, ὄντα παῖδα, πρὸς τὴν

τὴν μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν α

ἰκσλίου τῶν Μολοσσῶν. Ἐνιοὶ μὲν

ναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑποθέσ.

τὸ ἰκέτευμα τοῦτο, καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴ
μακ' αἰτῶν· τινὲς δ' αὐτὸν τὸν Ἀδμητρον.

Καὶ μὲν
ἵδιον καὶ
ἄγειν καὶ
κρίθιζόμενον
ἀνδρα
βάνειν καὶ
ἄγειν κριθιζόμενον
ο

ἀφῆμαι, καὶ αὐτός τε πείσομαι τοῖς ἑμείοις νόμ
 ἐπεὶ θεῶ τῷ μεγαλύναντι Πέρσας οὕτω δοκεῖ, καὶ δι
 πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν. Ὡστε το
 μηδὲν ἐμποδῶν ἔστω τοῖς λόγοις, οὓς βούλομαι πρὸς ε
 νον εἰπεῖν.“ „Τίνα δ', εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος, Ἑλλ
 ἀφῆθαι σε φῶμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτη τὴν γνώμην ἔοικ
 Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς· „Τοῦτ' οὐκ εἶ ἄν, ἔφη, πύθοιτό
 Ἀρτάβανος, πρότερος βασιλέως.“ Οὕτω μὲν ὁ Φα
 φησί. Ὁ δ' Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ πλούτου πε
 ιστορήσας, διὰ γυναικὸς Ἐρετρικῆς, ἣν ὁ χιλιάρχος
 τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔντευξιν γενέσθαι
 σύστασιν.

XXVIII. Ἐπιδὴ οὖν εἰσῆχθη πρὸς βασιλέα,
 προσκυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τῷ ἑρμηνεῖ
 βασιλέως ἐρωτῆσαι, τίς ἐστι, καὶ τοῦ ἑρμηνέως ἐρωτήσ
 τος, εἶπεν· „Ἦκω σοι, βασιλεῦ, Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθην
 ἐγὼ, φυγὰς ὑφ' Ἑλλήνων διωχθεὶς, ὧ πολλὰ μὲν ὀφεί
 σι κακὰ Πέρσαι, πλείω δ' ἀγαθὰ κωλύσαντι τὴν δία
 ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενομένης, παρέσχε τὰ σ
 σωζόμενα χαρίσασθαι τι καὶ ὑμῖν. Ἐμοὶ μὲν οὖν πα
 πρέποντα ταῖς παρούσαις συμφοραῖς ἐστί, καὶ πα
 σκευασμένος ἀφῆμαι δέξασθαι τε χάριν εὐμενῶς δι
 λαττομένου, καὶ παραιτεῖσθαι μνησικακοῦντος ὄφ
 Σὺ δὲ τοὺς ἐμὸς ἐχθροὺς μάρτυρας θέμενος, ὧν εὐσε
 τισι Πέρσας, ἀπόχρησαι ταῖς ἐμαῖς τύχαις πρὸς ἐπι
 ξιν ἀρετῆς μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀποπλήρωσιν ὀργῆς. Σώ
 μὲν γὰρ ἰκέτην σὸν, ἀπολεῖς δ' Ἑλλήνων πολέμιον γ
 μενον.“ Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπεθείασε τῷ
 γῶ προσδιελθὼν τὴν ὄψιν, ἣν εἶδεν ἐν Νικογένους, κα
 μαίτευμα τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς κελυσοθεὶς πρὸς

μῶνυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν, συμφρονήσειε πρὸς ἐκείνον ναπέμπεσθαι· μεγάλους γὰρ ἀμφοτέρους εἶναι τε καὶ ἔγχεσθαι βασιλέας. Ἀκούσας δ' ὁ Πέρσης, ἐκείνοι μὲν ἔδεν ἀπεκρίνατο, καίπερ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ὄλμαν αὐτοῦ· μακαρίσας δὲ πρὸς τοὺς φίλους ἑαυτὸν, ἵς ἐπ' εὐτυχία μεγίστη, καὶ κατευξάμενος ἀεὶ τοῖς πολεμοῖς τοιαύτας φρένας δίδοναι τὸν Ἀριμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους ἐξ ἑαυτῶν, θῦσαι τοῖς θεοῖς λέγεται, αὐτὸς πρὸς πόσιν εὐθὺς τραπέσθαι, καὶ νύκτωρ ὑπὸ χαρᾶς ἐὰ μέσων τῶν ἕπνων βοῆσαι τρίς· Ἐγὼ Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον.

XXIX. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ συγκυλέσας τοὺς φίλους, εἰσήγαγεν αὐτὸν, μηδὲν ἐλπίζοντα χρηστὸν, ἐξ ὧν ἑώρα τοὺς πύθουρας, ὡς ἐπύθοντο τοῦνομα παρόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς διακειμένους καὶ κακῶς λέγοντας. Ἐτι δὲ Ῥωξάτης ὁ χιλιάρχος, ὡς κατ' αὐτὸν ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς προσῶν, καθημένου βασιλέως, καὶ τῶν ἄλλων σιωπῶντων, ἰπρέμα στενάξας εἶπεν· Ὅφρις Ἕλληρ ὁ ποικίλος, ὁ βασιλέως σε δαίμων δεῦρο ἤγαγεν. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰς ὄψιν ἐλθόντος αὐτοῦ, καὶ πάλιν προσκυνήσαντος, ἀσπασάμενος αὐτὸν προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς, ἤδη μὲν ἔφησεν ἵπτα διακόσια τάλαντα ὀφείλεις· κομίσαντα γὰρ αὐτὸν, ἰπολήμπεσθαι δικαίως τὸ ἐπικηρυχθέν τῷ ἀγαγόντι. Τολλῶ δὲ πλείω τούτων ὑπισχνεῖτο, καὶ παρεθάρύοντε αὐτὸν λέγειν ἐκέλευε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἃ βούλοιο, πικρῶς ἠσυχάζομενον. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίνατο, τὸν λόγον οὐκ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου τοῖς ποικίλοις στρώμασιν· ὡς ἀρ' ἐκείνα, καὶ τοῦτον, ἐκτεινόμενον μὲν ἐπιδεικνύσθαι αὐτῷ, ἀεὶ εἶδη, συστέλλομενον δὲ κρύπτειν καὶ διαφθεῖρειν· ὅθεν ἵπτα χρόνου δεῖν. Ἐπιβὶ δ', ἡσθέντος τοῦ βασιλέως τῆ

PLUTARCHI

πρ
τ

βάνειν κελύσαντος, ἐνιαυτὸν αἰτησάμε-
Ιερσίδα γλώττιαν ἀποχρώντως ἐμαθῶν,
Γιλῆϊ δὲ αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς δόξαν παρέ-
Ἑλληνικῶν πραγμάτων διαιλέχθαι· πολλῶν
κρίσεων περὶ τὴν αὐλήν καὶ τοὺς φίλους τοῦ
ἐκείνου τῷ καιρῷ, φθόνον· ἔσχεν παρὰ τοῖς
στειολμηρῶς. Οὐδὲν γὰρ ἦσαν αἱ τιμαὶ ταῖς
ἐν εὐκυῖαι ξένων, ἀλλὰ καὶ κνηγεσίων βασιλεῖ
καὶ τῶν οἴκοι διατριβῶν, ὥστε καὶ μητρὶ τοῦ βα-
σιλέως ἔλθεῖν καὶ γενέσθαι συνήθης, διακούσαι
τῶν μαγικῶν λόγων, τοῦ βασιλέως κελύσαντος.
ἢ δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρτιάτης, αἰτήσασθαι δω-
κέουσαι, ἐπαράμενος ὁ Σπαρτιάτης, ὡς περ οἱ βασι-
λεῖς, ἀνεπιός ὢν βασιλέως, ἠτήσατο τὴν κίδαριν, Μιθροπαύστης
καὶ ἀψάμενος· Αὕτη μὲν ἡ κίδαρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον,
καὶ ἐπικαλήσει· σὺ δ' οὐκ ἔση Ζεὺς, κὰν λάβῃς κεφαλήν.
Ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημάρατον ὀργῇ διὰ τὸ αἶτημα τι
βασιλέως, καὶ δοκούντος ἀπαραιτήτως ἔχειν πρὸς αὐ-
τὸν ὁ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισεν καὶ διήλλαξεν· λέγει
καὶ πράξεις ταῖς Ἑλληνικαῖς συνανεκράθησαν, ὁ
δεηθεῖεν ἀνδρὸς ἑσοῖτο παρ' αὐτῷ Θεμιστο-
κλῆς, ὡς μείζων ἔσοιτο παρ' αὐτῷ Θεμιστο-
κλῆς, πρὸς τοὺς παῖδας ἐπείν, ἤδη μέγαν ὄντα κα-
τὰ τὴν ἀνδραγαθίαν, ἵνα μὴ ἀπώλωμεθα· Ὡ παῖδες, ἂ
ἂν, εἰ μὴ ἀπώλωμεθα· Πόλις δ' αὐτῷ τι
ἰσχυροὶ δοθῆναι λέγουσιν, εἰς ἄρτον καὶ οἶνον

Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦντα· δύο δ' ἄλλας προστίθησιν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ Φανίας, Περκώτην καὶ Παλαιόσκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόντην.

XXX. Καταβαίνοντι δ' αὐτῶ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἐπὶ θάλατταν, Πέρσης ἀνὴρ, Ἐπιξίης ὄνομα, σατραπεύων τῆς ἀνω Φρυγίας, ἐπεβούλευσε, παρσκευακῶς ἔκπαλαι Πισίδας ἀποκτενοῦντας, ὅταν ἐν τῇ καλουμένῃ πόλει Λεοντοκεφάλῳ γενόμενος καταυλισθῆ. Τῷ δὲ λέγεται καθεύδοντι μεσημβρίας τὴν Μητέρα τῶν Θεῶν ὄναρ φανεῖσαν εἰπεῖν· „ὦ Θεμιστοκλεῖς, ὑστέρῃ κεφαλῆς λέοντων, ἵνα μὴ λέοντι περιπέσης. Ἐγὼ δ' ἀντὶ τούτου σε αἰτῶ θεράπαιναν Μνησιπτολέμαν.“ Διαταραχθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς, προσευξάμενος τῇ Θεῷ, τὴν μὲν λεωφόρον ἀφῆκεν, ἑτέρη δὲ περιελθὼν, καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἤδη νυκτὸς οὔσης κατηυλίσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν κομιζόντων ὑποζυγίων ἑνὸς εἰς ποταμὸν ἐμπασόντος, οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους οἰκέται τὰς αὐλαίας διαβρόχους γενομένας ἐκπετάσαντες ἀνέψυχον· οἱ δὲ Πισίδαί τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες, ἠήθησαν εἶναι τὴν σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλέους, κακεῖνον ἔνδον εὐρήσειν ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γενομένοι τὴν αὐλαίαν ἀνέστελλον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ παραφυλάσσοιτες, καὶ συλλαμβάνουσι. Διαφυγῶν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω, καὶ θαυμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Θεοῦ, ναὸν κατασκευάσεν ἐν Μαγνησίᾳ Δινδυμένης, καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμαν ἱέρειαν ἀπέδειξεν.

XXXI. Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεις, καὶ σχολὴν ἄγων ἐθείασατο τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν, καὶ τῶν ἀναθημάτων τὸ πλῆθος, εἶδε δὲ καὶ ἐν Μητρὸς ἱερῷ τὴν καλου-

μένην ὑδροφόρον κόρην χαλκῆν, μέγεθος δίπηχυν, ἦν αὐ-
 τός, ὅτε τῶν Ἀθηνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, εὐρῶν τοὺς
 ὑψηρομένους τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύσαντας, ἀνέθηκεν ἐκ
 τῆς ζημίας ποιησάμενος· εἶτε δὴ παθῶν τι πρὸς τὴν αἰ-
 χμαλωσίαν τοῦ ἀναθήματος, εἶτε βουλόμενος ἐνδείξα-
 σθαι τοῖς Ἀθηναίοις, ὅσῃν ἔχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν
 τοῖς βασιλέως πράγμασι, λόγον τῷ Λυδίας σατραπῆ
 προσήνεγκεν, αἰτούμενος ἀποστεῖλαι τὴν κόρην εἰς τὰς
 Ἀθήνας. Χαλεπαίνοντος δὲ τοῦ βαρβάρου, καὶ βασιλεῖ
 γράψειν φήσαντος ἐπιστολὴν, φοβηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς,
 εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατέφυγε, καὶ τὰς παλλακίδας αὐτοῦ
 θεραπεύσας χρήμασιν, ἐκείνόν τε κατεπράυνε τῆς ὀργῆς,
 καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐλαβεστερον, ἤδη καὶ
 τὸν φθόνον τῶν βαρβάρων δεδοικώς. Οὐ γὰρ πλανώ-
 μενος περὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς φησι Θεόπομπος, ἀλλ' ἐν Μα-
 γνησίᾳ μὲν οἰκῶν, καρπούμενος δὲ δωρεὰς μεγάλας, καὶ
 τιμώμενος ὅμοια Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ πολὺν χρόνον
 ἀδεῶς διῆγεν, οὐ πᾶν τι τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι προσ-
 ἔχοντος τοῦ βασιλέως ὑπ' ἀσχολιῶν περὶ τὰς ἄνω πρά-
 ξεις. Ὡς δ' Αἴγυπτός τ' ἀφισταμένη, βοηθούτων
 Ἀθηναίων, καὶ τριήρεις Ἑλληνικαὶ μέχρι Κύπρου καὶ
 Κιλικίας ἀναπλείσασαι, καὶ Κίμων θαλασσοκρατῶν ἐπέ-
 στρεψεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν τοῖς Ἑλλησι, καὶ κωλίειν
 ἀύξανομένους ἐπ' αὐτὸν, ἤδη δὲ καὶ δυνάμεις ἐκινούντο
 καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο, καὶ κατέβαινον εἰς Μαγνη-
 σίαν ἀγγελίαι πρὸς Θεμιστοκλέα, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξάπτε-
 σθαι κελεύοντος βασιλέως, καὶ βεβαίου τὰς ὑποσχέσεις·
 οὔτε δι' ὀργὴν τινα παροξυνθεὶς κατὰ τῶν πολιτῶν, οὔτ'
 ἐπαρθεὶς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλεμον,
 ἀλλ' ἴσως μὲν οὐκ ἐφικτὸν ἠγούμενος τὸ ἔργον, ἄλλως τε

μεγάλους τῆς Ἑλλάδος ἐχούσης στρατηγούς τότε, καὶ Κίμωνος ὑπερφυῶς εὐημεροῦντος ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς· τὸ δὲ πλεῖστον, αἰδοῖ τῆς τε δόξης τῶν πράξεων ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τροπαίων ἐκείνων, ἄριστα βουλευσάμενος ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τελευταίην πρόπουσαν, ἔθυσσε τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν, καὶ δεξιωσάμενος, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, αἶμα ταύρου πιὼν, ὡς δ' ἔνιοι, φάρμακον ἐφήμερον προσενεγκάμενος, ἐν Μαγνησίᾳ κατέστρεψε, πάντε πρὸς τοῖς ἐξήκοντα βεβιωκῶς ἔτη, καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν πολιτείαις καὶ ἡγεμονίαις. Τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν τρόπον πυθόμενον βασιλεῖα λέγουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσαι τὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χρώμενον διατελεῖν φιλανθρώπως.

XXXII. Ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας, ἐκ μὲν Ἀρχίππης τῆς Λυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν, Ἀρχέπτολιν καὶ Πολύεακτον, καὶ Κλεόφαντον· οὐ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ὡς ἱππέως ἀρίστου, τᾶλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γενομένου μνημονεύει. Τῶν δὲ πρεσβυτάτων, Νεοκλῆς μὲν, ἔτι ταῖς ὤν, ὑφ' ἵππου δηχθεὶς ἀπέθανε, Διοκλέα δὲ Λυσάνδρου ὁ πάππος υἱὸν ἐποιήσατο. Θυγατέρας δὲ λείους ἔσχεν, ὧν Μησιπτολέμαν μὲν, ἐκ τῆς ἐπιγαμίας γενομένην, Ἀρχέπτολιν ὁ ἀδελφός, οὐκ ὧν ὁμομήτιος, ἔγημεν· Ἰταλίαν δὲ Πανθειδῆς ὁ Χῖος, Σύβαριν δὲ κομήτης Ἀθηναῖος· Νικομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ ἀδελφοῦς Θεμιστοκλέους, ἥδη τετελευτηκότος ἐκείνου, πλεύσας εἰς Μαγνησίαν, ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεωτάτην πάντων τῶν τέκνων Ἀσίαν ἔθρεψε. Καὶ τάφον μὲν ἡ λαμπρόν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητες ἔχουσι· περὶ δὲ λειψάνων οὐτ' Ἀνδοκίδῃ προσέχειν ἄξιον, ἐν τῷ Περὶ ἑταίρους λέγοντι, φωράσαντας τὰ λείψανα διαυῖ-

ψαι τοὺς Ἀθηναίους· ψεύδεται γὰρ, ἐπὶ τὸν δῆμον παροξύνων τοὺς ὀλιγαρχικούς· ὃ τε Φύλαρχος, ὡσπερ ἐν τραγωδίᾳ τῇ ἱστορίᾳ μονοῦ μηχανῆν ἄρας, καὶ προαγαγὼν Νεοκλέα τινὰ καὶ Δημόπολιν, υἱοὺς Θεμιστοκλέους, ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, ὃ οὐδ' ἂν ὁ τυχὼν ἀγνοήσῃεν ὅτι πέπλασται. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς Περὶ τῶν μνημάτων εἶρηκεν, ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον, ἢ γινώσκων, ὅτι περὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἀλκιμον ἀκρωτηρίου, πρόκειται τις οἶον ἀγκῶν, καὶ κάμψαντι τοῦτον ἐντός, ἢ τὸ ὑπεύδιον τῆς θαλάττης, κρηπὶς ἔστιν εὐμεγέθης, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν βωμοειδὲς τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἶσται δὲ καὶ Πλάτωνα τὸν κωμικὸν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἐν τούτοις·

Ὁ σὸς δὲ τύμβος, ἐν καλῷ κρηωσμένος,
 τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ,
 τοὺς τ' ἐκπλέοντας εἰσπλέοντάς τ' ὄψεται,
 χῶπόταν ἄμιλλα τῶν νεῶν, θεάσεται.

Τοῖς δ' ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τιμαὶ τινας ἐν Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν, ἃς ἐκαρποῦτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γινόμενος.

Κ Α Μ Ι Λ Λ Ο Σ.

ΠΕΡΙ δὲ Φουρίου Καμίλλου πολλῶν καὶ μεγάλων λεγομένων, ἴδιον εἶναι δοκεῖ μάλιστα καὶ παράδοξον, ὅτι πλείστα μὲν ἐν ἡγεμονίαις καὶ μέγιστα κατορθώσας, δικτάτωρ δὲ πεντάκις αἰρεθεὶς, θριαμβεύσας δὲ τριτάκις, κτίστης δὲ τῆς Ῥώμης ἀναγραφεὶς δεύτερος, οὐδ' ἄπαξ ὑπάτευσε. Τούτου δ' αἴτιον ἢ τῆς τότε πολιτείας κατάστασις, ἐκ διαφορᾶς τοῦ δήμου πρὸς τὴν σύγκλητον, ὑπάτους μὲν ἐρίσαντος μὴ ἀποδεικνύναι, χιλιάρχους δὲ χειροτονοῦντος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, ὧν, καίπερ ἀπ' ἐξουσίας καὶ δυνάμει ὑπατικῆς ἅπαντα πραττόντων, ἥτιον ἦν ἐπαχθῆς ἢ ἀρχὴ διὰ τὸ πλῆθος. Τὸ γὰρ ἐξ ἀνδρας, ἀλλὰ μὴ δύο, τοῖς πράγμασιν ἐφροσάμενοι, παρεμυθεῖτο τοὺς βαρυνομένους τὴν ὀλιγαρχίαν. Κατὰ τοῦτο δὴ καιροῦ μάλιστα τῇ δόξῃ καὶ τοῖς πράγμασιν ἀκμάσας ὁ Κάμιλλος, ὑπάτος μὲν οὐκ ἠξίωσεν ἄκοντι τῷ δήμῳ γενέσθαι· καίπερ ἐν τῷ δια μέσου δεξαμένης ὑπατικῆς ἀρχαιρεσίας τῆς πολιτείας πολλάκις· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡγεμονίαις, πολλαῖς καὶ παντοδαπαῖς γενομέναις, τοιοῦτον αὐτὸν παρέσχεν, ὥστε τὴν μὲν ἐξουσίαν καὶ μοναρχοῦντος εἶναι κοινὴν, τὴν δὲ δόξαν ἰδίαν καὶ μεθ' ἑτέρων στρατηγούντος· ὧν τοῦ μὲν ἢ μετριότης αἴτιον, ἀνεπιφθόνως ἄρχοντος, τοῦ δ' ἢ φρόνησις, δι' ἣν ὁμολογημένως ἐπρώτευσεν.

II. Οὕτω δὲ τότε παρὶ τὸν Φουρίων οἶκον οὔσης με-
 γάλῃς ἐπιφανείας, πύτος ἀφ' ἑαυτοῦ πρῶτος εἰς δόξαν
 προήλθεν, ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Οὐο-
 λούσκους ὑπὸ δικαίῳρι Ποστουμίῳ Τουβίρῳ στρατευό-
 μενος. Πρωῖππειῶν γὰρ τοῦ στρατοῦ, καὶ πληγῇ περι-
 πεσὼν εἰς τὸν μηρόν, οἷα ἀνήκεν, ἀλλ' ἐγχεόμενον τῷ
 τραίματι παρέλκων τὸ ἀκόντισμα, καὶ συμπλεκόμενος
 τοῖς ἀρίστοις τῶν πολεμίων, τροπὴν ἐποίησεν. Ἐν δὲ
 τούτου τῶν ἑἰς ἄλλων γερούν ἔτυχε, καὶ τιμητῆς ἀπεδείχθη
 μέγα τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα ταύτης ἐπὶ τῶν τότε χρόνων
 ἐχούσης. Μνημονίζεται δ' αὐτοῦ τιμητοῦ ὄντος καλὸν
 μὲν ἔργον, τὸ τοὺς ἀγάμους, λόγοις τε πείθοντα, καὶ
 ζημίας ἀπειλοῦντα, συγκαταζεύξαι ταῖς χηραινύσαις γυ-
 ναιξὶ (πολλὰ δ' ἦσαν αὐταὶ διὰ τοὺς πολέμους), ἀναγ-
 καῖον δὲ, τὸ τοὺς ὄρφανούς ὑποτελεῖς ποιῆσαι, πρότερον
 ἀνεισφόρους ὄντας. Αἰτίαι δ' ἦσαν αἱ συνεχεῖς στρα-
 ταῖαι, μεγάλων ἀναλωμάτων θεόμεναι· καὶ μάλιστα κατή-
 πειγεν ἡ Βηθίων πολιορκία. Τούτους ἔτι οἱ Οὐηῖεντανοὺς
 καλοῦσιν. Ἦν δὲ πρόσχημα τῆς Τυρρήνιας ἢ πόλις,
 ὄπλων μὲν ἀριθμῶν, καὶ πλήθει τῶν στρατευσόμενων οὐκ
 ἀποδίουσα τῆς Ἑρώμης· κλούτῳ δὲ καὶ βίων ἀβρότητι καὶ
 τροφαῖς καὶ πολυτελείαις ἀγαλλομένη, πολλοὺς καὶ καλοὺς
 ἡγῶνας ἠγωνίσασα, παρὶ δόξης καὶ δυναστείας πολεμοῦσα
 Ἑρωμαίοις. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς μὲν φιλοτιμίας
 ἀφειστήκει, συντριβεῖσα μεγάλαις μάχαις· ἐπαράμενοι δὲ
 τείχη μακρὰ καὶ καρτερά, καὶ τὴν πόλιν ὄπλων καὶ βελῶν
 καὶ σίτου καὶ παρασκευῆς ἀπάσης ἐμπλήσαντες, ἀδούως
 ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, μακρὰν μὲν οὖσαν, οὐχ ἥττον
 δὲ τοῖς πολιορκουσίῳ ἐργώδη καὶ χαλεπὴν γενομένην. Ἐ-
 θισμέναι γὰρ αἱ πόλεις κούσαι ἢ ἄλλοις δίκαιον. Ἐν

στρατεύειν, οἴκοι δὲ διαχειμάζειν, τότε πρῶτον ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν χιλιάρχων, φρούρια κατασκευασάμενοι καὶ τὸ στρατόπεδον τειχίσαντες, ἐν τῇ πολεμίᾳ χειμῶνα καὶ θέρος συνάπτειν, ἤδη σχεδὸν ἔτους ἐβδόμου τῷ πολέμῳ τελευτῶντος. Ὡστε καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐν αἰτίᾳ γενέσθαι, καὶ μαλακῶς πολιορκεῖν δοκούντας ἀφαίρεθῆναι τὴν ἀρχὴν, ἐτέρων αἰρεθέντων ἐπὶ τὸν πόλεμον· ὧν ἦν καὶ Κάμιλλος, τότε χιλιάρχων τὸ δεύτερον. Ἐπραξεν δὲ περὶ τὴν πολιορκίαν οὐδὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, λαχῶν Φαλερείοις καὶ Καπηνάταις πολεμεῖν, οἱ δι' ἀσχολίαν πολλὰ τὴν χώραν τότε καθυβρίσαντες, καὶ παρὰ πάντα τὸν Τυρρήνικόν πόλεμον ἐνοχλήσαντες, ἐπιέσθησαν ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, καὶ συνεστίαλθον εἰς τὰ τείχη, πολλοὺς ἀποβαλόντες.

III. Ἐκ τούτου τὸ περὶ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην πάθος ἀκμάζοντι τῷ πολέμῳ συνενεχθέν, οὐδενὸς ἦτιον τῶν ἀπίστων πυθέσθαι θαυμάτων, αἰτίας κοινῆς ἀπορίας, καὶ λόγου φυσικὴν ἔχοντος ἀρχὴν, ἐφόβησεν. Ἦν μὲν γὰρ ὦρα μετοπωρινή, καὶ τὸ θέρος ἔληγεν, οὔτε ἔπομβρον, οὔτε πνεύμασι νοτίοις χαλεπὸν ἐπιδήλως γενόμενον. Πολλὰς δὲ λίμνας καὶ ποταμοὺς καὶ νάματα παντοδαπὰ τῆς Ἰταλίας ἐχούσης, τὰ μὲν ἐξέλιπε κομιδῇ, τὰ δ' ἀντιέχευε γλίσχρως καὶ μόλις· οἱ δὲ ποταμοὶ πάντες ὥσπερ αἰετοὶ κοῖλοι καὶ ταπεινοὶ διὰ θερούς ἐρύύθησαν. Τὸ δὲ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, ἀρχὴν ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τελευτὴν, ὄρεσιν ἐγγείοις περιεχόμενον, ἀπ' οὐδενὸς αἰτίου, πλὴν εἴ τι θεῖον, ἀνυξόμενον ἐπιδήλως διωγκοῦτο, καὶ προσίστατο ταῖς ὑπωρείαις, καὶ τῶν ἀνωτάτω λόφων ὁμαλῶς ἐπέφραυεν, ἄνευ σάλου καὶ κλύδωνος ἔξανιστάμενον. Καὶ πρῶτον μὲν ἦν ποιμένων θαῦμα καὶ βοτῆρων· ἐπεὶ δὲ

PLUTARCHI

ος ἀπὸ τῆς κάτω χώρας οἷον ἰσθμοῦ τῆν ἀγέντος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ βάρους, μέγα αινε διὰ τῶν ἀρουμένων καὶ φυτευομένων ἐπέαν, οὐ μόνον αὐτοῖς παρεῖχε Ῥωμαίοις ἔκλα καὶ πᾶσιν ἐδόκει τοῖς τῆν Ἰταλίαν κατοινὸς μικροῦ σημεῖον εἶναι. Πλεῖστος δ' αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ πολιορκοῦντι τοὺς Βηβ κακείοις ἔκπυστον γενέσθαι τὸ περὶ τῆν λ-δος.

Οἷα δ' ἐν πολιορκίᾳ διὰ χρόνου μῆκος ἐπιμιξίας ἀς ἐχούση καὶ κοινολογίας πρὸς τοὺς πολεμίους, ι τινὶ Ῥωμαίῳ συνήθεια καὶ παύρησία πρὸς ἕνα ιλεμίων, ἀνθρωπον ἔμπειρόν τε λογίων παλαιῶν, πλέον εἰδέναι τῶν ἄλλων ἀπὸ μαντικῆς δοκοῦντα. ν οὖν ὁ Ῥωμαῖος, ὡς ἤκουσε τῆν ἐπίδοσιν τῆς λ- ὄρων ὑπερηδόμενόν τε καὶ κατυγελῶντα τῆς πο-ίας, οὐ ταῦτα μόνον ἔφη ἐνηγοχέναι θαυμαστὰ τὸν ντα χρόνον, ἀλλ' ἕτερα τούτων ἀτοπώτερα σημεῖα ίοις γεγονέναι· περὶ ὧν ἐθέλειν ἐκείνῳ κοινοσάμα- εἴ τι δύναιτο θέσθαι τῶν ἰδίων ἄμεινον, ἐν τοῖς κοι- νοσοῦσιν. Ὑπακούσαντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου προ- ρς, καὶ διδόντος ἑαυτὸν εἰς κοινολογίαν, ὡς ἀπορρή- τινῶν ἀκροατὴν ἐσόμενον, κατα μικρὸν οὕτω διαλε- ρος, καὶ ὑπάγων αὐτόν, ὡς πυρρῶτέρῳ τῶν πυλῶ ἰνβισαν, αἶψαι τε μετέωρον εὐρωστίοτερος ὢν, κί- νων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου συνδραμόντων, χειρωσι- και κρατήσας, παρέδωκε τοῖς στρατηγοῖς. ρ δ' ἀνάγκης γεγονώς ὁ ἀνθρωπος, καὶ μαθὼν ἱ- πρωμένον ὡς ἄφικτον εἶη, λόγια προῦφαινεν ἀπ- περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ὡς οὐκ οὔσης ἄλλως

πρότερον, ἢ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην ἐκχυθεῖσαν, καὶ φερομένην εἰς ὁδοὺς εἰέρας, ὥσαντες ὀπίσω καὶ περισπάσαντες οἱ πολέμιοι, κωλύσουσι μίγνυσθαι τῇ θαλάττῃ. Τοῦτα τῇ συγκλήτῳ πνυθομένη, καὶ διαπορούσῃ, καλῶς ἔχων ἔδοξε, πέμπαντας εἰς Δελφοὺς ἔρεσθαι τὸν θεόν. Οἱ δὲ πεμφθέντες, ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ μεγάλοι, Κόσσος Δικίνιος, καὶ Οὐαλέριος Ποτίτιος, καὶ Φάβιος Ἀμβουστος, πλῶ τε χρησάμενοι καὶ τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ τυχόντες, ἔκον ἄλλας τε μαντείας κομίζοντες, αἱ πατρίων τινῶν περὶ τὰς καλουμένας Λατίνας ἑορτὰς ὀλιγωρίαν ἔφραζον αὐτοῖς, καὶ τὸ τῆς Ἀλβανίδος ὕδωρ ἐκέλευον, εἰργοντίας ὡς ἄνυστόν ἐστι τῆς θαλάσσης, ἀνωθεῖν εἰς τὸν ἀρχαῖον πόρον, ἢ τοῦτο μὴ δυναμένους, ὀρύγμασι καὶ τάφροις παράγειν εἰς τὸ πεδίον καὶ καταναλίσκαιν. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἰσθεῖς τὰ περὶ τὰς θυσίας ἱπραττον, ὁ δὲ δῆμος ἐχώρει πρὸς τὰ ἔργα, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξίτρεπεν.

V. Ἡ δὲ σύγκλητος εἰς τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου καταλύσασα τὰς ἄλλας ἀρχὰς, δικτάτωρα Κάμιλλον ἀπέδειξεν· ἱππαρχον δ' ἐκεῖνος αὐτῷ προσελόμενος Κορνήλιον Σκηπίωνα, πρῶτον μὲν εὐχὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς, ἐπὶ τῷ πολέμῳ τέλος εὐκλεές λαβόντι τὰς μεγάλας θεὰς ἄξειν, καὶ νεῶν θεᾶς, ἣν Μητέρα Ματούταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. Ταύτην ἂν τις ἀπὸ τῶν δρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθέαν νομίσειεν εἶναι. Καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσαι ῥαπίζουσιν, εἰτ' ἐξελώνουσι, καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν τέκνα πρὸ τῶν ἰδίων ἐναγκαλίζονται, καὶ δρῶσι περὶ τὴν θυσίαν, ἃ ταῖς Διονύσου τροφοῖς, καὶ τοῖς διὰ τὴν παλλακὴν πάθει τῆς Ἰουῖς προσέοικε. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς Κάμιλλος εἰς τὴν

PLUTARCHI

λε, καὶ μάχη μεγάλη τούτους τε καὶ Κα-
βοηθήσαντας αὐτοῖς, ἐνίκησεν. Ἐπειτα
ῥοκίαν τραπόμενος τῶν Βηίων, καὶ τὸν ἐκ-
ῶνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὄρων, ὑπονό-
ται κατὰδεχομένων τῶν πόλιν χωρίων ἐνδιδόντων τοῖς
μισ τὰ ἔργα. Διὸ προϊούσης ὁδῶ τῆς ἐπι-
μὲν ἔξωθεν προσέβαλλεν ἐκαλούμενος ἐπὶ τὰ
πολεμίουσ· ἄλλοι δ', ἀδήλως ὑποπορευόμενοι
Ἰφρας ἱερὸν, ὃ μέγιστον ἦν ἐν τῇ πόλει, καὶ μά-
ῶμενον. Ἐνταῦθα λέγεται τυχεῖν κατ' ἐκείνο
ἂ σπλάγχνα κατιδόντα, καὶ μέγα φθεγξάμενον,
ὅτι νίκην ὁ θεὸς δίδωσι τῷ κατακολουθήσαντι
ροῖς ἐκείνοις· ταύτης δὲ τῆς φωνῆς τοὺς ἐν τοῖς
μοις Ῥωμαίους ἐπακούσαντας, ταχὺ διασπᾶσαι τὸ
ος, καὶ μετὰ βοῆς καὶ ψόφου τῶν ὀπλῶν ἀναδύντας,
αγέντων τῶν πολεμίων καὶ φυγόντων, ἀρπάσαντας
πλάγχνα, κομίσει πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀλλὰ ταῦτα
ἴσως εἰκέναι δόξει μυθεύμασιν. Ἀλούσης δὲ τῆς
λως κατὰ κράτος, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων καὶ φε-
πτων ἀπειρόν τινα πλοῦτον, ἐφορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὸ
ῆς ἄκρας τὰ πραττόμενα, πρῶτον μὲν ἐστὼς ἐδάκρυσεν,
ἴτα μακαρισθεὶς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἀνέσχε τὰς χεῖρας
τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπε· „Ζεῦ μέγιστε, κα-
θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι καὶ ποιητῶν ἔργων, αὐτοὶ πι-
σύνιστε Ῥωμαίοις, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκη
ἀμυνόμενοι, μετροχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρα-
Εἰ δ' ἄρα τις (ἔφη) καὶ ἡμῶν ἀντίστη

ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὐχομαι, ταύτην ὑπὲρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων εἰς ἑμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτήσαι.“ Ταῦτ' εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. Διαταραχθέντων δὲ τῶν παρόντων, πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος, εἶπεν, ὡς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστη.

VI. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν, ἔγνω τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὡσπερ ἠύξατο. Καὶ συνελθόντων ἐπὶ τούτῳ τῶν τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔθνε καὶ προσήχετο τῇ θεῷ δέχεσθαι τὴν προθυμίαν αὐτῶν, εὐμενῆ τε γενέσθαι σύνοικον τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς. Τὸ δ' ἄγαλμα φασὶν ὑποφθεγξάμενον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταινεῖ. Λιούϊος δὲ φησιν, εὐχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπτόμενον τῆς θεοῦ καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δὲ τινὰς τῶν παρόντων, ὅτι καὶ βούλεται, καὶ συγκαταινεῖ, καὶ συνακολουθεῖ προθύμως. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες, μεγίστην μὲν ἔχουσι συνήγορον τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ σμικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως προελθεῖν διχα θεοῦ, πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἐπιφανείαις ἐκάστοτε συμπαρόντος, ἀμήχανον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν ἰδρωῶτας ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δὲ στεναγμούς ἀκουσθέντας, ἀποστροφᾶς τε δεικνύντες, καὶ καταμύσεις ξοάνων, ἃς ἱστορήκασιν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρότερον. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκόετες ἀνθρώπων λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν οὐκ ἂν τις εἰκῆ καταφρονήσῃεν. Ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ πιστεῦειν σφόδρα

PLUTARCHI

ε, καὶ μάχη μεγάλη τούτους τε καὶ Κα-
 ζοθήσαντας αὐτοῖς, ἐνίκησεν. Ἐπειτα
 ἄνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὄρων, ὑπονό-
 τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρίων ἐνδιδόντων τοῖς
 κὶ καταδεχομένων εἰς βάθος ἄγειν ἄδηλον
 μὲν ἔξωθεν προσέβαλλεν ἐκκαλούμενος ἐπὶ τὰ
 πολεμίους· ἄλλοι δ', ἀδήλως ὑποπορευόμενοι
 πονύμων, ἔλαθον ἐντὸς γινόμενοι τῆς ἄκρας,
 ἱρας ἱερὸν, ὃ μέγιστον ἦν ἐν τῇ πόλει, καὶ μά-
 κώμενον. Ἐνταῦθα λέγεται τυχεῖν κατ' ἐκεῖνο
 ὄν ἡγεμόνα τῶν Τυρόρηων ἐπὶ ἱεροῖς· τὸν δὲ μίσι-
 τὰ σπλάγχνα κατιδόντα, καὶ μέγα φθεγξάμενον,
 ὅτι νίκη ὁ θεὸς δίδωσι τῷ κατακολουθήσαντι
 εροῖς ἐκείνοις· ταύτης δὲ τῆς φωνῆς τοὺς ἐν τοῖς
 ὁμοῖς Ῥωμαίους ἐπακούσαντας, ταχὺ διασπάσαι τὸ
 ρος, καὶ μετὰ βοῆς καὶ ψόφου τῶν ὀπλῶν ἀναδύντας,
 λιγύντων τῶν πολεμίων καὶ φυγόντων, ἀρπάσαντας
 σπλάγχνα, κομίσαι πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀλλὰ ταῦτα
 ἐν ἴσως εὐκείναι δόξει μυθεύμασιν. Ἀλούσης δὲ τῆς
 ὀλεως κατὰ κράτος, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων καὶ φε-
 ρόντων ἄπειρόν τινα πλοῦτον, ἐφορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὶ
 τῆς ἄκρας τὰ πραττόμενα, πρῶτον μὲν ἐστὼς ἐδάκρυσεν
 εἶτα μακαρισθεὶς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἀνέσχε τὰς χεῖρας
 τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπε· „Ζεῦ μέγιστε,
 θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοὶ
 σὺνιστε Ῥωμαίους, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνά-
 γκα, μετρηόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρ-
 εἰ δ' ἄρα τις (ἔφη) καὶ ἡμῶν ἀντί-

ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὐχομαι, ταύτην ὑπὲρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων εἰς ἑμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι.“ Ταῦτ' εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. Διαταραχθέντων δὲ τῶν παρόντων, πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος, εἶπεν, ὡς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστῃ.

VI. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν, ἔγνω τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὡσπερ ἠΐξαστο. Καὶ συνελθόντων ἐπὶ τούτῳ τῶν τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔθυσε καὶ προστήχετο τῇ θεῷ δέχεσθαι τὴν προθυμίαν αὐτῶν, εὐμενῆ τε γενέσθαι σίνοικον τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς. Τὸ δ' ἄγαλμα φασὶν ὑποφθεγξάμενον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταινεῖ. Διουῖος δὲ φησιν, εὐχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπτόμενον τῆς θεοῦ καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δὲ τινὰς τῶν παρόντων, ὅτι καὶ βούλεται, καὶ συγκαταινεῖ, καὶ συνακολουθεῖ προθύμως. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες, μεγίστην μὲν ἔχουσι συνήγορον τὴν τέχνην τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ σμικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως προελθεῖν δίχα θεοῦ, πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἐπιφανείαις ἐκάστοτε συμπαρόντος, ἀμήχανον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν ἰδρωτάς ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δὲ στεναγμούς ἀκουσθέντας, ἀποστροφὰς τε δεικνύντες, καὶ καταμύσεις ἑοάνων, ἃς ἱστορήκασιν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρότερον. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκόετες ἀνθρώπων λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν οὐκ ἂν τις εἰκῆ καταφρονήσειεν. Ἀλλὰ τοῖς τοιοῦτοις καὶ τὸ πιστεύειν σφόδρα

καὶ τὸ μὲν ἀπιστῶν, ἐπισηφαλὲς ἐστὶ, διὰ τὴν ἀνδρωπύην ἀσθένειαν, ὅρασι οὐκ ἔχουσαν, οὐδέ κρατούσαν κούτης, ἀλλ' ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δευσιδαιμονίαν καὶ τύπον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγαρίαν τῶν θεῶν καὶ περιφρόνησιν· ἢ δ' ἐπιλάθεια, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον.

VII. Ὁ δὲ Κάμιλλος, εἴτε μεγέθει τοῦ ἔργου, πόλιν ἀντίπαλον τῆς Ῥώμης ἔπει δεκάτις τῆς πολιορκίας καθηρηκῶς, εἴθ' ὑπὸ τῶν εὐδαιμονιζόντων αὐτὸν εἰς ὄγκον ἐξαφθῆκε καὶ φρόνημα νομίμον καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐπαχθέστερον, τὰ τ' ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ τίθεισκον ὑποζυζάμενος λευκόπυλον ἐπιβῆ, καὶ διαξήλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστατον. Ἰερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπαρημισμένον. Ἐκ τε δὴ τοῦτου διαβλήθη πρὸς τοὺς πολίτας οὐκ εὐδισμίνους ἐντριφᾶσθαι, καὶ δευτέραν ἔλαβεν αἰτίαν, ἐπιστάμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. Εἰσηγοῦντο γὰρ οἱ δήμαρχοι τὸν τε δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον εἰς μέρη διανεμηθῆναι, καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ πλῆρως ληχόντας, εἰς τὴν αἰχμάλωτον μεταστῆναι πόλιν, ἕως εὐπορωτέρων ἰσομίτων, καὶ δυσὶ μεγάλοις καὶ καλοῖς ἄστεσι τὴν τε χώραν ὁμοῦ καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλάξοντων. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ἤδη πολὺς γεγονὼς καὶ ἐχρήματος, ἄσμενος ἐβίβαστο καὶ συνεχῆς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα θορύβοις αἰτῶν τὴν ψῆφον· ἢ δὲ βουλή, καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι πολίτων, οὐ διαίρεσιν, ἀλλ' ἐπαίρεσιν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτεῖσθαι τοὺς δημάρχους, καὶ δυσπρασχετοῦντες, ἐπὶ τὸν Κάμιλλον κατέρηγον. Κακῆρος, ἀφραδῶν τὸν ἀγῶνα, προφάσεις ἐτίβαλε τῷ δήμῳ καὶ ἀντιπάλῳ αὐτῷ εἰς τὴν πόλιν ἐπιβῆναι. Ἴτε οὖν

οὖν διὰ ταῦτα λυπηρός. Ἡ δὲ φανερωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆμον ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον, εἰ καὶ μὴ πάνυ δικαίαν, ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων. Ἡῤῥατο μὲν γὰρ, ἐπὶ τοὺς Βηίους, ὡς ἔοικε, βαδίζων, εἰ τὴν πόλιν ἔλοι, τῷ θεῷ τούτων τὴν δεκάτην καθιερώσειν. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπασθείσης, εἴτ' ὀκνήσας ἐνοχλήσαι τοῖς πολίταις, εἴτε λήθη τις αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε τῆς εὐχῆς, περιεΐδεν ὠφεληθέντας. Ὑστερον δὲ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη πεπαυμένος, ἀνήνεγκε παρὶ τούτων εἰς τὴν σύγκλητον· οἱ τε μάντις ἠγγελλον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς προφαίνεσθαι θεῶν μῆνιν, ἰλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεομένην.

VIII. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν μὲν ὠφέλειαν (χαλεπὸν γὰρ ἦν) ἀνάδαστον μὴ γενέσθαι, τοὺς δὲ λαβόντας αὐτοὺς σὺν ὄρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς μέσον, ἐγένετο πολλὰ λυπηρὰ καὶ βίαια περὶ τοὺς στρατιώτας, ἀνθρώπους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας, ἀναγκαζομένους, ὧν ἐκέκτηντο καὶ κατεκέχρηντο, μέρος εἰσφέρειν τοσοῦτον. Θορυβουμένῳ δ' ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Καμίλλῳ, καὶ προφάσεως ἀποροῦντι βελτίονος, εἰς τὸν ἀτοπώτατον τῶν λόγων συνέβαινε καταφεύγειν, ὁμολογοῦντι ἐπιλαθῆσθαι τῆς εὐχῆς. Οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ τὰ τῶν πολεμίων δεκατεύσειν εὐξάμενος τότε, νῦν δεκατεύει τὰ τῶν πολιτῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων, ὅσον ἔδει μέρος, εἰσενεγκόντων, ἔδοξε κρατῆρα χρυσοῦν κατασκευάσαντας, εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι. Χρυσίου δ' ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει· καὶ τῶν ἀρχόντων, ὅθεν ἂν πορισθεῖη, σκοπούντων, αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὐτὰς βουλευσάμεναι, τὸν ὄντα χρυσοῦν ἐκάστη περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδωκαν εἰς τὸ

ἀνάθημα,
Καὶ ταύταις μὲν ἡ συ-
σαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον,
καὶ ταῖς γυναῖξι λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινο.
εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημο-
τελευτήσασαν. Ἐλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων
θεωροῦς, καὶ ναῦν μακρὰν κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν. Ἦν δ'
κόσμῳ πανηγυρικῶ κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν. Ἦν δ'
ἄρα καὶ χειμῶν, καὶ γαλήνη θαλάσσης, ἀργαλίον ὡς
ἐκείνοις συνέτυχε τότε παρ' οὐδέν ἐλθόντας ἀπολέσθαι
διαφυγεῖν αὐθις ἀπροσδοκῆτως τὸν κίνδυνον. Ἐπέπλευ-
σαν γὰρ αὐτοῖς Λιπαρέων τριήρεις περὶ τὰς Αἰόλου νή-
σους, τοῦ πνεύματος ἐκλιπόντος, ὡς λησταῖς. Λεομέν-
δὲ καὶ προϊσχομένων χεῖρας, ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο, τῆ
ναῦν ἀναψάμενοι καὶ καταγαγόντες, ἐπεκήρυκτον ἅμα
τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα, πειρατικά κρίναντες
Μόλις δ' ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρετῆ καὶ δυνάμει Τιμησ-
-οῦ στρατηγοῦ πεισθέντες, μεθῆκαν. Ὁ δὲ καὶ
ἰδία πλοῖα παρέπεμψε, καὶ συγκα-
... καὶ τιμὰς ἔσχεν, ὡς εἰκόσ...

ἐλεῖν οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ χρόνου τοῦ τυχόντος ἡγούμενος, ἄλλως δὲ τριβεῖν τοὺς πολίτας καὶ περισπῶν βουλόμενος, ὥς μὴ σχολάζοιεν, οἴκοι καθήμενοι, δημαγωγείσθαι καὶ στασιάζειν. Ἐπιεικῶς γὰρ αἰεὶ φαρμάκῳ τούτῳ χρώμενοι διατέλουν, ὥσπερ ἰατροὶ, τὰ ταρακτικὰ πάθη τῆς πολιτείας ἔξω τρέποντες.

X. Οὕτως δὲ τῆς πολιορκίας καταφρόνουν οἱ Φαλέριοι, τῷ πανταχόθεν ἐξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, ὥστε πλὴν τῶν τὰ τείχη φυλαττόντων, τοὺς ἄλλους ἐν ἱματίοις κατὰ τὴν πόλιν ἀναστρέφεσθαι· τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν εἰς τε τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶν, καὶ περὶ τὰ τείχη περιπατήσοντας καὶ γυμνασομένους ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καταβιβάζεσθαι. Κοινῶ γὰρ ἐχρῶντο τῇ διδασκάλῳ, ὥσπερ Ἕλληνες, οἱ Φαλέριοι, βουλόμενοι συντρέφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι μετ' ἀλλήλων εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοὺς παῖδας. Οὗτος οὖν ὁ διδάσκαλος, ἐπιβουλεύων τοῖς Φαλερίοις διὰ τῶν παιδῶν, ἐξῆγεν αὐτοὺς ἡμέρας ἑκάστης ὑπὸ τὸ τείχος, ἐγγὺς τὸ πρῶτον, εἴτ' ἀπῆγεν αὐτοὺς εἴσω γυμνασαμένους. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων εἴθισε θαρσύνειν, ὡς πολλῆς οὔσης ἀδείας· καὶ τέλος ἔχων ἅπαντας, εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλε, καὶ παρίδωκεν, ἄγειν κελεύσας πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀχθεῖς δὲ καὶ καταστάς εἰς μέσον, ἔλεγε παιδευτῆς μὲν εἶναι καὶ διδάσκαλος, τὴν δὲ πρὸς ἐκεῖνον χάριν ἀντὶ τούτων ἐλόμενος τῶν δικαίων, ἴκειν αὐτῷ τὴν πόλιν ἐν τοῖς παισὶ κομίζων. Δεινὸν οὖν ἀκούσαντι τὸ ἔργον ἐφάνη Καμίλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, ὥς χαλεπὸν μὲν ἐστὶ πόλεμος, καὶ διὰ πολλῆς ἀδικίας καὶ βιαίων περαινόμενος ἔργον, εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ νικῶν οὐχ οὕτω διωκτέον, ὥστε μὴ

PLUTARCHI

; ἐν παλαιῶν ἢ ἀσπίδων ἔργων χάριτας (ἀρετῇ
 τὸν μέγαν στρατηγὸν, οὐκ ἄλλοτρίᾳ θαρρόν-
 χρήναι στραταίῳ), προσέταξε τοῖς ὑπηρέταις,
 ἰνδράϊον καταβύτην τὰ ἱμάτια, καὶ τὰς
 ἰσῶ περιάγειν, τοῖς δὲ πασι δίδόναι ἑβδομα-
 ῖας, ὅπως κολάζοντας τὸν προδότην, ἑλευθέρωσεν
 πάλιν. Ἄρτι δὲ τῶν Φαλαρίων ῥηθιμῶν τὴν
 ἰσάλου προδοσίαν, καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷον εἰκός,
 ἀπορῆ τηλικαύτη θήσους κατέχοντος, ἀνδρῶν δὲ
 καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ τεῖχη καὶ τὰς πύλας ἐν
 λογισμῷ φερομένων, προσήγαγον οἱ παῖδες, τὸν δι-
 λον γυμνὸν καὶ δεδαμνὸν προσηλακίζοντας, τὸν δὲ
 λυτὸν σωτήρα καὶ θεὸν καὶ πατέρα ἀνακαλοῦντες·
 μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παιδῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 πολιταῖς ταῦθ' ὀρώσι θαῦμά τε καὶ κόπον ἑπιτε-
 τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιοσύνης. Καὶ συνδραμόντες
 ἐκκλησίαν πρῆσβεις ἔπεμφαν, ἀπάνη τὰ κατ' ἑαυτοῖς
 κέλευστας, οὓς ὁ Κάμιλλος ἀπίστους εἰς Ῥώμην. Ἐν
 ἡ βουλῇ καταστάτες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς εἰρήνης
 δικαιοσύνην προτιμήσαντες, εἰδίδαξαν ἐντοῦς τὴν ἡσ-
 ἀγαπήσαι πρὸ τῆς ἑλευθερίας, οὐ τοσοῦτον τῇ δου-
 λείᾳ λείπεσθαι δοκοῦντας, ὅσον ἠτιᾶσθαι τῆς ἀρετῆς
 σγαῖντας. Ἀποδοῦσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν ἔπειθε
 ἦναι καὶ διαιτῆσαι ταῦτα, χρήματα λαβῶν παρὰ τῶν
 φίλων, καὶ φιλίαν πρὸς ἅπαντας Φαλίους θύμους
 ὤρησεν.

XI. Οἱ δὲ στρατιῶται, διαρπάσαντες προσδοκῆσαντες
 Φαλαρίους, ὡς ἐπιστῆλθον εἰς Ῥώμην κεναῖς χερσὶ
 ῥάρον τοῦ Καμίλλου πρὸς τοῖς ἄλλοις πολιταῖς εἰς
 ἴμον, καὶ φθονήσαντος ἀφελήθηται τοῖς κείνων

Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον οἱ δήμαρχοι προθέντες αὐτοῖς ἐπὶ τὴν ψῆφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὃ δὲ Κάμιλλος οὐδεμιᾶς ἀπεχθείας οὐδὲ παρόρησίας φεισάμενος, ἐφάνη μάλιστα πάντων ἐβριαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοντες ἀπεψηφίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον δι' ὀργῆς εἶχον· ὥστε καὶ δυστυχήσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεία (τῶν γὰρ υἱῶν ἀπέβαλε τὸν ἕτερον νοσήσαντα), μηδὲν οἴκτω τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. Καίτοι τὸ πάθος οὐ μετρίως ἤνεγκεν ἡμερος ἀνὴρ καὶ χρηστός, ἀλλὰ τῆς δίκης προγεγραμμένης αὐτῷ, διὰ πένθος οἰκούρει, καθειργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν.

XII. Ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπουλήϊος, ἔγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυρρηνικὰ χρήματα. Καὶ δῆτα καὶ θύραι τινὲς ἐλέγοντο χαλκαῖ παρ' αὐτῷ φανῆναι τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο, καὶ δῆλος ἦν ἐκ πάσης προφάσεως κατ' αὐτοῦ τῇ ψήφῳ χρῆσόμενος. Οὕτως οὖν συναγαγὼν τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς συστρατευσαμένους καὶ τοὺς συνάρξαντας, οὐκ ὀλέγουσιν τὸ πλῆθος ὄντας, ἐδεῖτο μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὄφλοντα, καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γενόμενον. Ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς, ἀπεκρίναντο, πρὸς μὲν τὴν κρίσιν αὐτῷ μηδὲν οἶσθαι βοηθήσειν, τὴν δὲ ζημίαν ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος, ἔγνω μεταστῆναι καὶ φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργήν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, ἀπὸ τῆς οἰκίας προῆει σιωπῇ μέχρι τῆς πύλης· ἐκεῖ δ' ἐπέστη, καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον, ἐπῆρύξατο τοῖς θεοῖς, εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δῆμου καὶ φθόνῳ προπυλακίζόμενος ἐκπίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι, καὶ

πάντων ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι δομένους αὐτοῖς,
καὶ ποθοῦντας Κάμιλλον.

XIII. Ἐκείνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀρὰς θέ-
μενος ἐπὶ τοὺς πολίτας, καὶ μισιστὰς, ὥφλε τὴν δίκην
ἰρήμην, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων
ἔχουσαν. Ὅ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον, χίλια δραχμαὶ
καὶ πεντακόσσια· ἀσσαρίον γὰρ ἦν δίκυτον ἀργυρίου, καὶ
τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἑκαλεῖτο δινάριον. Οὐδεὶς δ' ἐστὶ
Ῥωμαίων, ὃς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχῆ
τὴν Δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς
αδικίας, οὐχ ἠδεῖαν, ἀλλ' ἀνιαράν, ὀνομαστήν δὲ καὶ πε-
ριβόητον· τοσαύτη περιῆλθε τὴν Ῥώμην νέμεισις, καὶ
τυσοῦτον ἄγων φόβον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνῃς,
ἑρπύνη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελ-
θούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελεῖν
ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κα-
κοῦ μεγάλου προσιόντος ἢ Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευτή-
μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομιζουσιν ἱεράν
τὴν τῶν τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δέ, πρὸ τῆς Καμίλλου
γενῆς, ἀνὴρ οὐκ ἐπιφανῆς μὲν, οὐδ' ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπιει-
κῆς δὲ καὶ χρηστὸς εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκιος, ἀνή-
κεχε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον.
Ἐμὴ γὰρ ἐν τῇ παρεχτημένῃ νυκτὶ καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἦν
Καινὴν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπὸ τινος, φθρυξαμένου
μέγα, στραφῆναι, καὶ θεάσασθαι μὲν οὐδένα, ἤμων δὲ
μειζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκοῦσαι, τὰδε λεγούσης·
„Ἄγε, Μάρκε Κεδίκια, λέγε πρὸς τοὺς ἀρχοντας ἑω-
θεν ἡθρῶν ἑλθόντων ἡμῶν Γαλιάτας παραλήντας“

Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλίαρχοι, γέλωτα καὶ παιδιὰν ἐποι-
οῦντο. Καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ
πλήθους λέγονται τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὔσαν αὐ-
τάρκη τρέφειν ἅπαντας, ἐπὶ ζήτησιν ἐτέρας ὀρμηῆσαι.
Μυριάδες δὲ πολλὰι γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων,
ἔτι δὲ πλείους παιδῶν καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ἐπὶ
τὸν βόρειον Ὀκεανὸν, ὑπερβαλόντες τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, ῥυῆ-
ναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχεῖν, οἱ δὲ μετα-
ξὺ Πυρρῆνης ὄρους καὶ τῶν Ἀλπεων ἰδρυθέντες, ἐγγύς
Σεννῶνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον πολὺν. Ὅψι
δ' οἴνου γευσάμενοι τότε πρῶτον ἐξ Ἰταλίας διακομι-
σθέντος, οὕτως ἄρα θαυμάσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν
καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστ'
ἀράμενοι τὰ ὄπλα, καὶ τοὺς γονέας ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς
Ἀλπεὺς φέρεσθαι, καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον
καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἠγεῖσθαι καὶ
ἀνήμερον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον παρ' αὐτοὺς, καὶ
παροξύνας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος, Ἄρων
λέγεται γενέσθαι Τυρρῆνός, ἀνὴρ ἐπιφανῆς, καὶ φύσει
μὲν οὐ πονηρός, συμφορᾷ δὲ τοιαύτῃ χρησάμενος. Ἦν
ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλούτῳ τε πρῶτου τῶν πολι-
τῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λουκομίωτος.
Οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἄρωνι δίαιταν εἶχε, καὶ μειρά-
κιον ὦν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαί-
ρειν συνῶν ἐκείνω. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθανε διε-
φθαρκῶς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκεί-
νης· ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων,
καὶ μὴτ' ἀφείναι τὴν ἐπιθυμίαν, μήτε κρύπτειν ἔτι δυνα-
μένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερώς ἀποσπῆσαι

πᾶσιν ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι θεομίχους αὐτοῖν, καὶ ποθοῦντας Κάμιλλον.

XIII. Ἐκείνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀρᾶς θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας, καὶ μεταστάς, ὥφλε τὴν δίκην ἱρήμη, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν. Ὁ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον, χίλια δραχμαὶ καὶ πεντακόσiai· ἀσσαρίον γάρ ἦν δέκατον ἀργυρίου, καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. Οὐδεὶς δ' ἐστὶ Ῥωμαίων, ὃς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχὺ τὴν Δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἠδεῖαν, ἀλλ' ἀνιαράν, ὀνομαστικὴν δὲ καὶ περιβόητον· τοσαύτη περιῆλθε τὴν Ῥώμην νίμεις, καὶ τοσοῦτον ἄγων φόβον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνης· ἐφάνη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελεῖν ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κακοῦ μεγάλου προσιόντος ἢ Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευταί· μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱερὰν τὴν τῶν τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δὲ, πρὸ τῆς Καμίλλου φυγῆς, ἀνὴρ οὐκ ἐπιφανῆς μὲν, οὐδ' ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπιεικῆς δὲ καὶ χρηστὸς εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκιος, ἀνήτερχε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἐμὴ γὰρ ἐν τῇ παροχτημένῃ νυκτὶ καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἦν Λαινὴν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπὸ τινος, φθρεγμαμένου μέγα, στραφῆναι, καὶ θεάσασθαι μὲν οὐδένα, φωνῆς δὲ μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκοῦσαι, τὰδε λεγούσης· ἦγε, Μάρκα Κεδίκια, λέγε πρὸς τοὺς ἀρχοντας ἰω-

Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλίαρχοι, γέλωτα καὶ παιδιὰν ἐποι-
οῦντο. Καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ
πλήθους λέγονται τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὔσαν αὐ-
τάρκη τρέφειν ἅπαντας, ἐπὶ ζήτησιν ἐτέρας ὁρμηῆσαι.
Μυριάδες δὲ πολλαὶ γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων,
ἔτι δὲ πλείους παίδων καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ἐπὶ
τὸν βόρειον Ὀκεανὸν, ὑπερβαλόντες τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, ἐνῆ-
ναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχεῖν, οἱ δὲ μετα-
ξὺ Πυρρῆνης ὄρους καὶ τῶν Ἀλπεων ἰδρυθέντες, ἐγγύς
Σεννῶνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον πολὺν. Ὅψι
δ' οἴνου γευσάμενοι τότε πρῶτον ἐξ Ἰταλίας διακομι-
σθέντος, οὕτως ἄρα θαυμάσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν
καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστ'
ἀράμενοι τὰ ὄπλα, καὶ τοὺς γονέας ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς
Ἀλπεὺς φέρεσθαι, καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον
καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἠγεῖσθαι καὶ
ἀνήμερον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον παρ' αὐτοῦς, καὶ
παροξύνας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος, Ἄρων
λέγεται γενέσθαι Τυρρῆνός, ἀνὴρ ἐπιφανής, καὶ φύσει
μὲν οὐ πονηρός, συμφορᾷ δὲ τοιαύτῃ χρησάμενος. Ἦν
ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλούτῳ τε πρῶτου τῶν πολι-
τῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λουκομίωτος.
Οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἄρωνι δίαιταν εἶχε, καὶ μειρά-
κιον ὦν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαί-
ρειν συνῶν ἐκείνῳ. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθανε διε-
φθαρκῶς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκεί-
νης ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων,
καὶ μὴτ' ἀφεῖναι τὴν ἐπιθυμίαν, μήτε κρῖπτειν ἔτι δυνά-
μειων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχειρεῖ φανερῶς ἀποσπῆσαι

ἀλλὰ διὰ γραμμάτων ἀπολογουμένου μάλιστα ταῖς
τέραις κατηγορίας. Διαβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ
ἐχθρῶν, πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραψεν, ὡς ἄρχων
ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκῶς, μηδὲ βουλόμενος
ἂν ποτε βαρβάροις καὶ πολεμίοις αὐτὸν ἀποδοῦσθαι
τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὴν ἀλλὰ συμπεισθεὶς ὑπὸ τῶν
γορούντων ὁ δῆμος, ἔπεμψεν ἄνδρας, οἷς εἰρητο
βάνειν καὶ ἄγειν κριθησόμενον αὐτὸν ἐν τοῖς Ἑλλη

XXIV. Πρωαισθόμενος δ' ἐκεῖνος, εἰς Κίρην
πέρασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργασίας.
Μενομένης γὰρ αὐτῶν κριτῆς πρὸς Κορινθίους ἐχόντα
φορὰν, ἔλυσεν τὴν ἐχθρὰν, εἴκοσι τάλαντα κέρει
Κορινθίους καταβαλεῖν, καὶ Λευκάδα κοινῇ τῶν
φοιτέρων ἄποικον. Ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἡπειρον ἔφυγε
διακόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων
ψεν αὐτὸν εἰς ἐλπίδας χαλεπὰς καὶ ἀπόρους, καὶ
πρὸς Ἀδμητον, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοτιῶν, δε
τι τῶν Ἀθηναίων, καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ
κλέους, ὅτ' ἠκμαῖζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὀργῆς ἐπὶ
αὐτῷ, καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, τιμωρησόμενος.
τότε φυγῇ μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς φοβηθεὶς ἑ
πρόσφατον φθόνον ὀργῆς παλαιᾶς καὶ βασιλι
φῶν ὑπέσθηκεν ἑαυτὸν, ἰκέτης τοῦ Ἀδμήτου
ἰδιὸν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον. Ἐχ
τὸν υἱὸν, ὄντα παῖδα, πρὸς τὴν ἐστίαν προ
τὴν μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν ἀναντιόφη
ἰκυσίαν τῶν Μολοσσῶν. Ἐνιοὶ μὲν οὖν ἄ
ναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑποθέσθαι ἰ
τὸ ἰκέτευμα τοῦτο, καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν
μειν' αὐτοῦ· τινὲς δ' αὐτὸν τὸν Ἀδμήτου

μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν
 1. Ταῦτά δ' ἄρα καὶ
 μὲν Ἀλβανοὶ καὶ Φι-
 λισταίνοι καὶ Καπηναῖται, καὶ
 ἕρ' οὓς ἡμεῖς στρα-
 τὴν ἀγαθῶν, ἀνδραπο-
 ρεῖτε τὰς πόλεις αὐτῶν,
 κλονοῦντες, ἀλλὰ
 οὐκ ἔσονται, ὅς τῷ κρείτ-
 τω ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,
 ἢ τούτοις ἐκ φύσεως
 ἴσχυρα τῶν ὑποδεεστέ-
 ρων οἰκτι-
 ρηστούς καὶ φιλο-
 τῶν ἀδικουμένοις.
 Ἡμεῖς οὖν τὸν Βρέννον
 εἰς τὸ Κλούσιον,
 ἵνα ἐπιέλθῃν τοῖς
 ἰσχυροῦσι ἀλήθην καταμα-
 ρτύνοιτες. Ἐκδρο-
 μὴ τὰ τείχη γενομέ-
 νος, ἵππον ἔχων
 ἄλλοι, Γαλάτη, πολὺ
 ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ τὴν
 εὐρυτάτην περιλαμβάνοντα τὴν
 ἰσχυροῦσι τῆ μάχῃ, καὶ
 ἵσχυροῦσι ὁ Βρέννος αὐ-

καὶ γενεα

βασι

ἔχειν τὴν ἀνθρώπων· ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δόκην ὤθει, καὶ κρούμενος πλήθει φιλῶν καὶ χρημάτων καὶ θαπύνας ἐπὶ τοῦ Λουκιόωνος, ἐξέλιπε τὴν θάου· καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἦκεν ὡς αὐτοῖς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας.

XVI. Οἱ δ' ἐμβαλόντες, εὐθύς ἐκράτουσιν τῆς χώρας, ὅσην τὸ παλαιὸν οἱ Τυρρήνοι κατεῖχον, ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐπ' ἀμφοτέρας καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ τοῦ νομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυρρήνικης πόλεως Ἀδρίας· τὴν δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην, ἀντικρυς Τυρρήνικόν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δεινρόφυτος αὕτη, καὶ θρέμμασιν εἰςβοτος, καὶ κατάρφυτος ποταμοῖς. Καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατασκευασμένας πρὸς τὰ χρηματισμὸν ἐργατικῶς, καὶ πρὸς διαίτησιν πατηγρικῶς, ὡς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυρρῆνοὺς ἐμβαλόντες, αὐτοὶ κατέσχον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπιράχθη συχνῶ ται χρόνῳ πρότερον.

XVII. Οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυρρῆνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουσι. Οἱ δὲ Κλουσίνοι καταφυγόντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἤτήσαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπέμψθησαν δὲ τοῦ Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι, καὶ τιμὰς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. Τούτους ἐδέξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρώπως, διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ παυσάμενοι τῆς πρὸς τὰ ταίχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον. Πυνθανομένων δ' αὐτῶν, ὅ, τι παθόντες ἐπὶ Κλουσίων ἤμοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελᾶσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρίννος· „Ἄδικοῦσιν ἡμᾶς, ἔφη, Κλουσίνοι, γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν δύναμενοι,

πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὗσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. Ταῦτά δ' ἄρα καὶ ὑμᾶς ἠδίκουν, ὡς Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλβανοὶ καὶ Φιδηνάται, καὶ Ἀρδεάται, νῦν δὲ Οὐήϊοι καὶ Καπηνάται, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐολούσκων· ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, ἐὰν μὴ μεταδιδῶσιν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίξασθε, λεηλατεῖτε, καὶ κατασκάπτετε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδὲν οὐδὲ ὑμεῖς γε δεινὸν, οὐδ' ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὅς τῷ κρείττονι τὰ τῶν ἡτιόνων δίδωσιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. Καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως ἔνεστι, τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων. Κλουσίνους δὲ πᾶσασθε πολιορκουμένους οἰκτείροντες, ὡς μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε χρηστοὺς καὶ φιλοκτίρμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδικουμένοις.“

Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα· καὶ παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον, ἐθάρρουνον καὶ παρώρων τούτους ἄνδρας ἐπεξελθεῖν τοῖς βαρβάροις μετ' αὐτῶν, εἴτε τὴν ἐκείνων ἀλκὴν καταμαθεῖν, εἴτε τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι θέλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν Κλουσίνων καὶ μάχης παρὰ τὰ τείχη γενομένης, εἰς τῶν Φαβίων, Κόϊντος Ἀμβουστος, ἵππον ἔχων ἐξήλασεν ἀντίος ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ, Γαλάτῃ, πολὺ προῖππεύοντι τῶν ἄλλων, ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ τὴν σύνοδον ὀξεῖαν γενέσθαι, καὶ τὰ ὄπλα περιλάμποντα τὴν ὄψιν ἀποκρίπτειν. Ὡς δ' ἐπικρατήσας τῇ μάχῃ, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας ὃ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεοῦς, ὡς παρὰ τὰ κοινὰ καὶ νενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὅσια καὶ δίκαια, πρεσβυτάτῳ μὲν ἦκοντος, πολέμια δ' εἰργασμένου. Καταπαύσας

τὴν μάχην αὐτίκα, Κλονσάουους μὲν εἶα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρατὸς ἦσαν. Οὐ βουλόμενος δὲ δοῦσαι τὴν ἀδικίαν αὐτοῖς ὡσπερ ἀσμίνοις γεγονέναι καὶ δοθέναι προφάσειως, ἐπεμψεν ξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα· καὶ προῆγεν ἅμα σχολαίως.

XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθεῖστος, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγοροῦν, καὶ τῶν ἱερῶν οἱ καλούμενοι Φητιαλεῖς ἐνήγον, ἐπιθαιάζοντες καὶ κελούοντες τὸ τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἓνα τὸν αἴτιον τρέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τούτους τοὺς Φητιαλεῖς Πομπήλιος Νουμάς, βασιλείων ἡμερώτατος γινόμενος καὶ δικαιοτάτος, κατέστησεν, φέλοσκα· μὲν εἰρήνης, ἐπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτάς αἰτιῶν, αἱ σὺν δίκῃ πόλεμον ἐπισυνάπτουσι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀνερεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερῶν ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγοροῦντων, οὕτω περιῦβρισαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θῦια καὶ καταγέλασαν, ὥστε καὶ χιλίαρχον ἀποδειῖξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Οἱ δὲ Κελτοὶ, πυνθόμενοι ταῦτα, καὶ χαλεπῶς φέροντες, οὐδὲν ἐμποδῖα ἐποιούοντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τάχει· καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν καὶ θυμὸν, ἐκπεπληγμένων τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὴν τε χῶρην ἀπειροῦσαι πᾶσαν ἤδη πόλει, ἐνθὺς ἀπολεισθᾶν, ἔπεισαν, παρ' ἐλπίδα ἡδίκου, οὐδ' ἐλάμβανον τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ἐπὶ τοῖς ἑσπέραις ἐγὼ. Ἔβουλον τὴν Ῥώμην καταστῆσαι ἐπὶ τοὺς ἄλλους Ῥωμαίους, ὡς οὐκ ἔμελλεν ἴσως εἶναι.

κισμακίων οὐκ εὐύσσουσι, ἀνασκήτους δὲ τοὺς ποίλλη, καὶ τότε πρῶτον ἀπιτυμένους ὀπλῶν. Ἐπι δ' ἐξημέλητο τὰ τῶν θεῶν ἀντοῖς, οὐτε καλλιεργήσασιν, οὔτε μάντις, πρὸ κινδύου καὶ μάχης αἰκός τῆν, ἐρομένοις. Οὐδέποτε δ' ἔστιον ἐτάραττον ἢ παλαιαρχία τὰ πρακτόμενα. Καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλαττοναίς ἀγῶνας εἴλοντο πολλαίς μονάρχους, οὓς Δικτάτωρα; καλεῖσιν· οὐκ ἀγνοοῖτες, ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος, μὴ χρωμένου; γνώμη πρὸς ἀντιπύθουσαν ἀρχὴν, ἐν χειρὶ τῆν δίκην ἔχουσιν, ἐπιπακτεῖν. Οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ Κάμιλλο; ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν, μηδὲ κολακεύοντα; ἀρχῆν, φοβεροῦ γενομένου. Πρωεὶθόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐντενήκοντα, πικρὰ τὸν Ἄλλαν ποταμὸν ἠύλισθησαν, οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τῆν Θύμβριδι συμφερόμενον. Ἐπταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων, αἰσχυρῶ; ἀγωνισόμενοι δι' ἀταξίαν, ἐτάραττον. Καὶ τὸ μὴν ἀριστερόν κίρας ἐνθύς ἐμβυλόνας εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διέψθειραν· τὸ δὲ δεξιόν, ὑπεκαλῆσαν τῆν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἔστιον ἐξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τῆν πόλιν οἱ πολλοί. Τοῖς δ' ἄλλοις, ὅσοι, τῶν πολεμίων ἀπαιπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, εἰς Βηθίου; καὶ φουγὰ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ οὐκ εἰς πάντων ἀπολωλότων.

ΚΙΧ. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπῆς θερνάς περὶ τῆν ἀλλήλων· ἢ καὶ περὶ τῆν ἡμέραν μέγα πάθος συνέβη· οἱ γὰρ ἐκ τοῦ γένου; ἀπῆλθε δὲ, τῆν ἡμέραν οἱ νῦν καλεῖσθαι διὰ τῆν ῥαδίων, εἴτε χροῖ

τὴν μάχην αὐτίκα, Κλουσίνους μὲν εἶα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρατὸν ἤγεν. Οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐτοῖς ὥσπερ ἀσμένους γεγονέναι καὶ δεομένοις προφάσεως, ἔπεμψεν ἑξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν ἀνδρῶν· καὶ προῆγεν ἅμα σχολαίως.

XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγοροῦν, καὶ τῶν ἱερέων οἱ καλούμενοι Φητιαλεῖς ἐνήγον, ἐπιθειάζοντες καὶ κελεύοντες τὸ τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἓνα τὸν αἴτιον τρέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τούτους τοὺς Φητιαλεῖς Πομπίλιος Νουμάς, βασιλέων ἡμερώτατος γενόμενος καὶ δικαιοτάτος, κατέστησε, φύλακας μὲν εἰρήνης, ἐπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν, αἱ σὺν δίκῃ πόλεμον ἐπισυνάπτουσι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀνενεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερέων ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω περιϋβρίσαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα καὶ κατεγέλασαν, ὥστε καὶ χιλίαρχον ἀποδείξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Οἱ δὲ Κελτοὶ, πυθόμενοι ταῦτα, καὶ χαλεπῶς φέροντες, οὐδὲν ἐμποδῶν ἐποιούντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τάχει· καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν καὶ θυμὸν, ἐκπεπληγμένων τῶν διὰ μέσου, καὶ τὴν τε χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη, καὶ τὰς πόλεις εὐθύς ἀπολέσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδους οὐδὲν ἠδίκουν, οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐγγὺς παρεξιόντες, ἐβόων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι, καὶ μόνοις πολεμεῖν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους φίλους ἐπίστασθαι. Τοιαύτη δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων, ἐξήγον οἱ χιλίαρχοι τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδεεῖς (ἐγίνοντο γὰρ ὀπλίται τετρα-

κισμυρίων οὐκ ἐλάσσους), ἀνασκήτους δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τότε πρῶτον ἀπτομένους ὄπλων. Ἔτι δ' ἐξημέλητο τὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς, οὔτε καλλιερῆσασιν, οὔτε μάντις, ἅ πρό κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν, ἐρομένοις. Οὐδενὸς δ' ἤτιον ἐτάραitten ἢ πολυαρχία τὰ πραττόμενα. Καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἶλοντο πολλάκις μονάρχους, οὓς Δικτάτωρας καλοῦσιν· οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος, μιᾷ χρωμένους γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν, ἐν χερσὶ τὴν δίκην ἔχουσαν, εὐτακτεῖν. Οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ Κάμιλλος ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν, μηδὲ κολακεύοντα ἀρχεῖν, φοβεροῦ γενομένου. Προελθόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐννεήκοντα, παρὰ τὸν Ἀλίαν ποταμὸν ἠύλισθησαν, οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. Ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων, αἰσχροῦς ἀγωνισάμενοι δι' ἀταξίαν, ἐτράποντο. Καὶ τὸ μὲν ἀριστερόν κέρας εὐθύς ἐμβαλόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διεφθειραν· τὸ δὲ δεξιόν, ὑπεκλίναν τὴν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἤτιον ἐξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί. Τοῖς δ' ἄλλοις, ὅσοι, τῶν πολεμίων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, εἰς Βηίους αἰ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολωλότων.

XIX. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπᾶς θερινᾶς περὶ τὴν πανσέληνον· ἢ καὶ πρότερον ἡμέρῃ μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους· τριακόσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρῆνῶν ἀνηρέθησαν. Ἐκράτησε δὲ, τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡτιης Ἀλιάδα μέχρι νῦν καλεῖσθαι διὰ τὸν ποταμὸν. Περὶ δ' ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴτε χρο

τίθεσθαι τινας, εἴτ' ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδῳ, τὰς μὲν ἀγαθὰς ποιουμένη, τὰς δὲ φαύλας, ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας ἀπάσης μίαν οὔσαν, ἐτέρωθι διηπόρηται. Τῇ δ' ὑποκειμένη γραφῇ τὸ μνημονεῦσαι παραδειγμάτων ὀλίγων ἴσως ἂν ἀρμόσειε. Τοῦτο μὲν, Βοιωτοῖς, Ἴπποδρομίου μηνός, ὡς δ' Ἀθηναῖοι καλοῦσιν, Ἐκατομβαιῶνος ἱσταμένου πέμπτη, δύο λυβείν συνέβη νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τοὺς Ἕλληνας ἠλευθέρωσαν, τὴν τε περὶ Λεύκτρα, καὶ τὴν ἐπὶ Κερησσῶ, ταύτης πρότερον ἔτισι πλείοσιν ἢ ἑκατὸν, ὅτε Λατταμῶν καὶ Θεσσαλοῦς ἐνίκησαν. Τοῦτο δ' αὖ πάλιν, Πέρσαι μηνός Βοηδρομιῶνος ἕκτη μὲν ἐν Μαριθῶνι, τρίτη δ' ἐν Πλαταιαῖς ἅμα καὶ περὶ Μυκάλην ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πέμπτη δὲ φθίνοντος ἐν Ἀρβήλοις. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὴν περὶ Νάξον ἐνίκων ναυμαχίαν, ἧς Χαβρίας ἐστρατήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος περὶ τὴν πανσέληνον· ἐν δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας, ὡς ἡμῖν ἐν τῷ Περὶ ἡμερῶν ἀποδέδωκται. Ἐνήνοχος δὲ καὶ ὁ Θαρρηλιῶν μὴν τοῖς βαρβάροις ἐπιδήλως ἀτυχίας· καὶ γὰρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Γρανικῶ τοὺς βασιλέως στρατηγούς Θαρρηλιῶνος ἐνέκτησεν· καὶ Καρχηδόνιοι περὶ Σικελίαν ὑπὸ Τιμολέοντος ἠτῶντο τῇ ἑβδόμῃ φθίνοντος, περὶ ἣν δοκεῖ καὶ τὸ Ἴλιον ἀλῶναι, ὡς Ἐφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δαμάστης καὶ Φύλαρχος ἱστορήκασιν. Ἀνάπαλιν δ' ὁ Μεταγεινιῶν, ὃν Βοιωτοὶ Πάνεμον καλοῦσιν, Ἕλλησιν οὐκ εὐμενῆς γέγονε. Τούτου γὰρ τοῦ μηνός ἑβδόμῃ, καὶ τὴν ἐν Κρανῶνι μάχην ἠττήθέντες ὑπ' Ἀντιπάτρου τελείως ἀπώλοντο, καὶ πρότερον ἐν Χαιρωνεῖα μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον ἠτύχησαν. Τῆς δ' αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μεταγεινιῶνι κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν, οἱ μετ' Ἀρχιδάμου

διαβάντες εἰς Ἰταλίαν, ὑπο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων διαφθάρησαν. Καρχηδόνιοι δὲ τὴν ἐννάτην φθίνοντος ὡς τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀτιχημάτων αὐτοῖς ἀεὶ φέρουσαν παραφυλάττουσιν. Οὐκ ἄγνωσθ' ὅτι περὶ τὸν τῶν μυπηρίων καιρὸν αὐθις Θῆβαι τε κατεσκάφησαν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν εἰκάδα τοῦ Βοηδρομιῶνος, ἧ τὸν μυστικὸν Ἰακχον ἐξάγουσιν. Ὅμοίως δὲ Ῥωμαῖοι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν ὑπὸ Κίμβρων τὸ μετὰ Καιπίωνος ἀπέβαλον στρατόπεδον, ὕστερον δὲ Λευκούλλου στρατηγούντος, Ἀρμενίους καὶ Τιγράνην ἐνίκησαν. Ἄτταλος δ' ὁ βασιλεὺς καὶ Πομπηΐος Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γενεθλίοις ἀπέθανον. Καὶ ὅλως ἐστὶ πολλοὺς ἐπὶ ἀμφοτέρω ταῖς αὐταῖς χρησαμένους ἀποδειξάει περιόδοις. Ἀλλὰ Ῥωμαίοις αὕτη μία τῶν ἀποφράδων ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἐκάστου μηνὸς ἔτεροι δύο, τῆς πρὸς τὸ συμβᾶν εὐλαβείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐπὶ πλεον, ὡσπερ εἶωθε, φρεΐσης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ Περὶ αἰτιῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμυητέστερον διήρηται.

XX. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην, εἰ μὲν εὐθύς ἐπηκολούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσιν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τὴν Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι, καὶ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνβριγάζοντο δεῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης πάλιν ἐνεπίμπλαντο ταραχῆς καὶ παραφροσύνης. Νυνὶ δ' ἀπιστία τοῦ μεγέθους οἱ βάρβαροι τῆς νίκης, καὶ πρὸς εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περιχαροῦς, ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἐαλωκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ χρημάτων τραπόμενοι, τῷ μὲν ἐκπίπτουσι τῆς πόλεως ὄχλοι ῥαστώνην φυχῆς παρῆσχον, ἐλπῖσαι δ' ἔτι καὶ παρασκευάσασθαι

τοῖς ὑπομίνουσι. Τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προίμενοι, τὸ Καπιτώλιον ἐφράξαντο βάλσαι καὶ διατειχίσμασιν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀντισκευάσαντο· τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀρπασάμεναι ἔφυγον. Καίτοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φρουρούμενον ὑπὲρ κούτων ἕτερον, ἢ πῦρ ἀφθικόν ἱστοροῦσι, Νουμᾶ τοῦ βασιλέως καταστήσαντος, ὡς ἀρχὴν ὑπάντων, σέβασθαι. Κινητικώτατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κινήσεις δὲ τις, ἢ σὺν κινήσει πάντως, ἢ γίνεσσι. Τὰ δ' ἄλλα τῆς ὕλης μόρια, θερμότητος ἐπιλιπούσης, ἀργὰ κείμενα καὶ νεκροὺς ἐσκότια, ποθεῖ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, ὡς ψυχὴν, καὶ προσελθούσης ἀμωσγέπως ἐπὶ τὸ δρᾶν τι καὶ πάσχειν τρέπεται. Τοῦτ' οὖν, αἰετὸ δὴ περιττὸν ἄνδρα τὸν Νουμᾶν καὶ λόγον ἔχοντα ταῖς Μούσαις συντείνει διὰ σοφίαν, ἔξοσιῶσαι, καὶ φρουρεῖν ἀκοίμητον ἐν εἰκόνι τῆς τὰ πάντα κοσμούσης αἰδίου δυνάμεως. Οἱ δὲ, τὸ μὲν πῦρ, ὡσπερ παρ' Ἑλλήσι, πρὸ ἱερῶν αἰθεσθαι καθάρσιον, ἄλλα δὲ τὰ ἐντύς ἀθέατα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύταις ταῖς παρθένοις, ἃς Ἑστιάδας ἐπονομάζουσι. Καὶ πλεῖστος μὲν λόγος κατεῖχε, τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Μαλλάδιον ἀποκείσθαι δι' Αἰνείου κομισθὲν εἰς Ἰταλίαν. Εἰσὶ δ' οἱ τὰ Σαρμοθρίκια μυθολογούντες Δάρδανον μὲν εἰς Τροίαν ἐξενεγκάμενον ὀργιάσαι καὶ καθιερῶσαι κτίσαντα τὴν πόλιν, Αἰνεῖον δὲ περὶ τὴν ἄλωσιν ἐκλέψαντα διασῶσαι μέχρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατοικήσεως. Οἱ δὲ προσποιούμενοι πλεον ἐπίστασθαι τι περὶ τούτων, δύο φασὶν οὐ μεγάλους ἀποκείσθαι πίδακας, ὧν τὸν μὲν, ἀνευρότα καὶ κενόν, τὸν δὲ, πλήρη καὶ κατασεσημασμένον· ἀμφοτέρους δὲ ταῖς παναγίσαι μόναῖς παρθένοις ὄρατοῦς εἶναι. Ἄλλοι δὲ τούτους διακρίνωσθαι νομίζουσι,

τῷ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐμβαλούσας εἰς πίθους δύο κατὰ γῆς κρύψαι ὑπὸ τῷ ἱερῷ τοῦ Κυρίνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔτι καὶ νῦν τῶν Πίθων φέρεσθαι τὴν ἐπωνυμίαν.

XXI. Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν αὐταὶ λαβοῦσαι φηγῆ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιοῦντο τὴν ἀναχώρησιν. Ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβῖνος, ἀνὴρ δημοτικός, ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἀμάξης ὑπεκκομίζων. Ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένους, ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερά, θεραπείας ἐρήμους πορευομένας καὶ κακοπαθοῦσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παιδῶν καὶ τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἀμάξης, ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι καὶ διαφυγεῖν εἰς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ τιμῆν, ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενομένην, οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς, οἱ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν καὶ θριαμβικῶν ἀνδρῶν, τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, ἱεράς δὲ καὶ λαμπράς ἀναλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγομένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως, ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦντες, ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι, τὴν ἐπιούσαν τύχην ὑπομένοντες.

XXII. Τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· καὶ τὰς τε πύλας εὐρῶν ἀνεσχημένας, καὶ τὰ τεῖχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον μὲν ἔδαισεν ἐνέδραν καὶ δόλον, ἀπιστιῶν οὕτω παντάπασιν ἀπειρηκέναι τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὰ κτηθεῖς εἰσελάσας διὰ τῆς Κολλίνης πύλης, εἶλε τὴν Ῥώμην.

κοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺ χρόνον ἀπὸ
 τῆς κτίσεως ἔχουσαν, εἴ τῃ πιστὸν ἀποσώζεσθαι τινα
 τῶν χρόνων ἀκριβῆσαν, οἷς καὶ περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμ-
 ασιβήτησαν ἢ σύγχυσις ἐκείνη παρέσχε. Τοῦ μίντοι πά-
 θους αὐτοῦ καὶ τῆς ἀλώσεως ἴσμεν ἀμυδρά τις εὐθύς εἰς
 τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλείδης γάρ ὁ Ποντι-
 κός, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἰαίων ἀπολειπόμενος, ἐν τῇ
 Ἠερὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας λόγον
 κατασχέειν, ὡς στρατὸς ἐξ Ὑπερβορέων ἄθων ἔξωθεν,
 ἤρκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην ἐκεῖ που κατοικημένην περὶ
 τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οἷα ἂν οὖν θαυμάσοιμι μν-
 θώδη καὶ πλοσματίην ὄντα τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λό-
 γῳ τοῦ περὶ τῆς ἀλώσεως ἐπικομπάσαι τοὺς Ὑπερβορέους
 καὶ τὴν μεγάλην θάλατταν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσο-
 φος τὸ μὲν ἀλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν, ἀκριβῶς δηλὸς
 ἔστιν ἀκριβῶς· τὸν δὲ σώσαντα Λεῖμιον εἶναι φησὶν· ἦν
 δὲ Μάρκος, οὐ Λεῖμιος, ὁ Κάμιλλος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 εἰκασμοὶ λελεκται. Κατασχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ Βρίννος,
 τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν περιέστησεν, αὐτὸς δὲ κατα-
 βαίνων δι' ἀγορᾶς, ἐθαύμαζε τοὺς προκαθήμενους ἄν-
 δρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ, θαύματος, ὡς οὐδ' ὑπαξανέ-
 στησαν ἐπιόντων πολεμίων, οὐτ' ὄψιν ἢ χροῶν ἔτρεψαν,
 ἀλλὰ φραδίμως καὶ ἀδῶς ἐγκεκλιμένοι τοῖς σκίμποισι,
 οὓς ἔφερον, καὶ προσβλέποντες ἀλλήλους ἠσύχαζον. Ἦν
 οὖν θαῦμα τοῖς Γαλάταις πρὸς τὴν ἀτοπίαν, καὶ πολὺν
 χρόνον ἀκοῦντες ἀφασθαι καὶ προσελθεῖν ὡς κρείττοσι,
 διηπόρουν. Ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς πα-
 ρέστη Παπυρία Μανίη, καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖρα
 πρῶτως ἤψατο τοῦ γενείου, καὶ κατήγε τὴν ὑπὲρ τὴν βα-
 ρείαν οὖσαν· ὁ μὲν Παπυρίος τῇ βακτηρίῳ τὴν κεφαλὴν

αὐτοῦ πατάξας συνέτριψεν, ὁ δὲ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκεῖνον. Ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνῆρουν προσπεσόντες, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοις ἐπιτύχοιεν, διεχρῶντο, καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγοντες καὶ φέροντες. Εἶτα κατεπίμπρασαν καὶ κατέσκαπτον, ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπιτώλιον, ὅτι καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλλουσι πληγὰς ἔδουσαν, ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος ἀμυνόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν καὶ προσδιέφθειρον τοὺς ἀλισκομένους, ὁμοίως μὲν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας καὶ παῖδας.

XXIII. Τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λυμβανούσης, ἐπισιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυτοὺς, οἱ μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν περιϋόντες ἐληλάτουν, καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν προσπίπτοντες, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἄλλοι δ' ἄλλη καθ' ἡγεμονίας καὶ συντάγματα, τῷ μέγα φρονεῖν ὑπὸ τῶν εὐτυχημάτων καὶ δεδιέναι μηδὲν ἀποσκιδνάμενοι. Τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντισταγμένον ἐχώρει πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν, ἐν ἣ διέτριβε Κάμιλλος, ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φυγὴν καὶ ἰδιωτεύων· ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμούς, οὐχὶ τὸ λαθεῖν καὶ διαφγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγένοιτο καιρὸς, ἀμυνεῖται σκοποῦντος. Διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεάτας ὄρων πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τόλμης, δι' ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς νέους πρῶτον, ὡς οὐ χρὴ τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν, ἀνδρίαν Κελτῶν νομίζειν· οὐδ' ἄ κακῶς φρονήσασι συνέβη παθεῖν ἐκείνοις, ἔργα τῶν οὐδὲν εἰς τὸ νικῆσαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξιν ἡγεῖσθαι

Καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικόν, ὃ τοῦ κρατεῖν πέρας, ὡσπερ τῷ πυρὶ, διαφθαρήναι τὸ νικώμενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαυροῦσι καὶ προθυμουμένοις αὐτοῖς ἀκίνδυνον ἐν καιρῷ τὴν νίκην παρεξέειν. Τούτους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων, ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ἦει καὶ τοὺς προβούλους τῶν Ἀρδεατῶν ὁ Κάμιλλος. Ὡς δὲ κάκεινους συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας, καὶ συνεῖχε τοῦ τείχους ἐντὸς, ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἵππασάμενοι, καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ φερομένων, ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσαν, ἐκ δὲ τούτου νύξ ἐπῆλθε μεθύουσιν αὐτοῖς, καὶ σιωπῇ κατέσχε τὸ στρατόπεδον· πυθόμενος ταῦτα παρὰ τῶν κατασκόπων ὁ Κάμιλλος, ἐξῆγε τοὺς Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν καθ' ἡσυχίαν τὸν μεταξὺ τόπον, περὶ μέσας τὰς νύκτας προσέμιξε τῷ χάρακι, κραυγῇ τε χρώμενος πολλῇ, καὶ ταῖς σάλπιγξι πανταχόθεν ἐκταράττων ἀνθρώπους κακῶς ὑπὸ μέθης καὶ μόλις ἐκ τῶν ἵπνων ἀναφέροντας πρὸς τὸν θόρουσον. Ὀλίγοι μὲν οὖν ἀνανήψαντες ἐν τῷ φόβῳ καὶ διασκευασάμενοι, τοὺς περὶ τὸν Κάμιλλον ὑπέστησαν, ὡς ἀμυνόμενοι πεσεῖν· τοὺς δὲ πλείστους ἔτι κρατουμένους ὑπνῷ καὶ οἴνῳ καταλαμβάνοντες ἀνόπλους ἔκτεινον. Ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος οὐ πολλοὶ, τούτους μεθ' ἡμέραν σποράδας ἐν τῇ χώρᾳ διαφερομένους ἐπελαύνοντες οἱ ἵππεῖς διέφθειρον.

XXIV. Ἢ δὲ φήμη, ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν πράξιν ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλικίᾳ συνισταμένους· μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι διαφυγόντες ἐκ τῆς ἐπ' Ἀλλεῖ μάχης, ἐν Βηΐοις ἦσαν, καὶ ὠδύροντο κατὰ σφᾶς

αὐτοὺς, „Οἷον ἡγεμόνα τῆς Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐκόσμησε τοῖς Καμίλλου κατορθώμασιν, ἣ δὲ γειναμένη καὶ θρηνημένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις οἴχεται καὶ ἀπόλωλεν. Ἴμεῖς δ' ἀπορία στρατηγοῦ, ἀλλότριαι τεῖχη περιβαλλόμενοι, καθήμεθα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. Φέρε, πέμπαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἐαυτῶν στρατηγόν, ἣ λαβόντες τὰ ὄπλα αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνον βαδίζωμεν· οὐκέτι γάρ ἐστι φυγὰς, οὐθ' ἡμεῖς πολῖται, πατρίδος οὐκ οὔσης, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων.“ Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ πέμπαντες ἐδέοντο τοῦ Καμίλλου δέχεσθαι τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πρότερον, ἣ τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πολίτας ἐπισηφίσασθαι κατὰ τὸν νόρον. Ἐκείνους γὰρ ἡγεῖσθαι πατρίδα σωζομένους· καὶ κελεύουσι μὲν ὑπακούσειν προθύμως, ἀκόντων δὲ, μηδὲν πολυπραγμονήσειν. Τῆς μὲν οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κάμιλλον ἐθαύμασαν. Ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος εἰς τὸ Καπιτώλιον· μᾶλλον δ' ὅπως ἀδύνατον ἐδόκει, τῶν πολεμίων ἐχόντων τὴν πόλιν, ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρελθεῖν.

XXV. Ἦν δὲ τις ἐν τοῖς νέοις Πόντιος Κομίνιος, τῶν μέσων κατὰ γένος πολιτῶν, δόξης δὲ καὶ τιμῆς ἐραστής· οὗτος ὑπέστη τὸν ἄθλον ἐκουσίως. Καὶ γράμματα μὲν οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος αὐτοῦ φωράσωσιν οἱ πολέμοι δι' αὐτῶν τοῦ Καμίλλου τὴν διάνοιαν· ἐπθῆτα δὲ φάυλην ἔχων, καὶ φελλοὺς ὑπ' αὐτῇ κομίζων, τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἀδεῶς διηλθεν· ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γενόμενος ἤδη σκοταῖος, ἐπεὶ κατὰ γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περάσαι, τῶν βαρβάρων παραφυλαττόντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περισπειράσας, οὐ πολλὴν οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φελλοῖς ἐφείς τὸ

σῶμα καὶ συνεπικουρίζων τῷ περαιοῦσθαι πρὸς τὴν
 λιν, ἐξέβη. Καὶ παραλλάττων ἀεὶ τοὺς ἐργηγοὺς
 τοῖς φέγγεσι καὶ τῷ θορύβῳ τεκμαιρόμενος, ἐβάδιζε
 τὴν Καρμεντίδα πύλιν, ἣ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν
 μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτωλίου
 ἀνέστηκες, καὶ πέτρα κίκλω πολλὴ καὶ τραχεῖα παρι-
 κειμένη δι' ἧς ἀνέβη λαθῶν, καὶ προσέμιξε τοῖς φυλά-
 κῶν τὸ διατείχισμα χαλεπῶς καὶ μόλις κατὰ τὸ λαγαρόν.
 Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας, καὶ φράσας ἐάν τις
 ὀνόματος, ἀναληφθεὶς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἐν τέλει
 Ῥωμαίων. Ταχὺ δὲ συγκλήτου γενομένης, παρὰ
 τὴν τε νίκην ἀπήγγειλε τοῦ Καμίλλου, πρότερον οὐ
 δοθέντων, καὶ τὰ δοκοῦντα τοῖς στρατιώταις διη-
 γησάμενος καὶ παρεκάλεσε τῷ Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρχὴν,
 ἵνα οὐκ ἐπιπείθωνται τοῖς ἐξω πολιτῶν. Οἱ δ' ἄν-
 τισαντες καὶ βουλευσάμενοι, τὸν τε Κάμιλλον ἀποδο-
 οῦσι Δικτάτωρα, καὶ τὸν Πόντιον αὐτίς ἀποπέμ-
 ψαντες τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον.
 Ἦν γὰρ τοὺς πολεμίους, καὶ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς
 γειλε τοῖς ἐξω Ῥωμαίοις.

XXVI. Ἐκείνων δὲ δεξαμένων προθύμως, ἀφικ-
 νησάμενος ὁ Κάμιλλος, ἤδη μὲν ἐν ὅπλοις δισχυροῦς καὶ
 πλείονας δὲ συνῆγεν ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ παρε-
 βύθη πρὸς τὴν ἐπίθεσιν. [Οὕτω μὲν ἠρέθη Δικτά-
 τωρ Κάμιλλος τὸ δεύτερον, καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐνήϊους,
 ἔπεισε τοὺς στρατιώταις, καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμ-
 μάχων, ὡς ἐπιθησόμενος τοῖς πολεμίοις.] Ἐν δὲ τῇ
 ἐπιθέσει τῶν βαρβάρων τινὲς ἐκείνη κατὰ τύχην παρεξιώντες,
 νικτὸς ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμ-
 νύσσας πολλοὺς μὲν ἰχνη καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν, οἷς ὡς

βάνετο καὶ περιδράττετο, πολλαχῆ δὲ τῶν ἐπιπεφυκῶτων τοῖς κρημνοῖς ἀποτριβὰς καὶ περιολισθήσεις τῶν γεωδῶν, κρᾶζουσι τῷ βασιλεῖ. Κάκεινος ἐπελθὼν καὶ θεασάμενος, τότε μὲν ἤσυχάζεν, ἐσπέρας δὲ τοὺς ἐλαφροτάτους τοῖς σώμασι, καὶ πεφυκότας ὀρειβατεῖν μάλιστα τῶν Κελτῶν συναγαγὼν, „Τὴν μὲν ὁδὸν, εἶπεν, ἡμῖν ἐπ' αὐτοὺς ἀγνοουμένην οἱ πολέμοι δεικνύουσιν, ὡς οὐτ' ἀπόρετος, οὐτ' ἄβατος ἀνθρώποις ἐστίν. Δυσχὴν δὲ πολλή, τὴν ἀρχὴν ἔχοντας, ἔλλιπεν πρὸς τὸ τέλος, καὶ προέσθαι τὸν τόπον ὡς ἀνάλωτον, αὐτῶν τῶν πολεμίων, ἢ λεπτός ἐστι, διδασκόντων. Ἦι γὰρ ἐνὶ προσβῆναι ῥᾶδιον, οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἓνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμη καὶ βοήθεια πολλή μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. Δωρεαὶ δὲ καὶ τιμαὶ πρέπουσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἑκάστῳ δοθήσονται.“

XXVII. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος, ὑπέστησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας ὑβάντες ἅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ κπιῆς συμφυρόμενοι τοῖς χωρίοις, ἀποτόμοις οὖσι καὶ λαποῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ἢ προσεδοκῆθη, πεινῶν αὐτῶν, προσιεμένοις καὶ παρείκουσιν· ὥστε τοὺς ἴτους ἀψαμένους τῶν ἄκρων καὶ διασκευασαμένους, οὐκ ἤδη τοῦ προτειχίσματος ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς ἕξ ἐπιχειρεῖν κοιμωμένοις· ἤσθετο γὰρ οὐτ' ἄντος, οὐτε κύων. Ἀλλὰ χῆνες ἦσαν ἱεροὶ περὶ τὸν τῆς Ἰήρας, τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθόνως· λέ, τῶν σιτίων ἤδη γλίσχωρος καὶ μόλις αὐτοῖς διαφῶν, ἀμελούμενοι, κακῶς ἔπραττον. Ἔστι μὲν δὴ ἴσει πρὸς αἰσθησιν ὄξυ καὶ ψοφοδεῖς τὸ ζῶον· δέ, καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυπνητικοὶ καὶ θορυβώδεις

PLUTARCHI

6

γεγονότες, ταχὺ τὴν εἴσοδον ἤσθοντο τῶν Γαλατῶν, καὶ
 γειραν ἅπαντας, ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ μὴ λαν-
 θάνειν ἀφειδούντων θορύβου, καὶ βιαιότερον ἐπιτιθεμέ-
 νων. Ἀρπιάσαντες οὖν ὑπὸ σπουδῆς, ὧς τις ἕκαστος
 ὄπλῳ προσεΰγγαγεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβόηθον. Πάν-
 των δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπατικός, τὸ τε σῶμα ὑψο-
 σὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρμένου κοπί-
 τάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ὡσεν ὀπίσω κατὰ τῆς πέτρας.
 Ἐπιστάς δὲ τῷ τεχεῖ μετὰ τῶν συνδραμόντων, καὶ γενο-
 μένων περὶ αὐτὸν, ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, ὅτι πολλοὺς
 ἄνω γενομένους, οὔτε πράξαντάς τι τῆς τόλμης ἄξιον
 οὔτω δὲ τὸν κίνδυνον διεκφυγόντες, ἀμ' ἡμέρα τὸν μέ-
 γαλην μάλλον, ἢ χροσίαν, ψηφισάμενοι, εἰς τοὺς πολεμίους κα-
 ῶσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν, σίτου
 ἡμίλιτρον ἐπιχωρίου (οὔτω γὰρ καλοῦσιν αὐτὸ), οἷον
 κοτύλης Ἑλληνικῆς τέταρτον.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθρο-
 βῶ τοῦ Καμίλλου· καὶ νόσος ὑποκρούθησεν αὐτῶν
 κρῶν πλήθει καὶ χύδην καταβεβλημένων, σκῆ-
 ζοειπίοις. Τὸ τε βάθος τῆς τέφρας, ἀέρα ἔχον-
 τος, ἐλυσσάντο ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμῶ-
 σης, ἐλυμάνετο τὰ σώματα διὰ τῆς ἀν-
 ῆ μεταβολῆ τῆς συντρόφου δια-

ῥῶν καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύτους ἔχόντων ἐμβα-
 ας εἰς χώραν ταπεινὴν, καὶ κεκραμένην ἀφυῶς πρὸς
 εἰσόδον, ἐκίνησεν αὐτούς· ἢ τε πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ
 ἰδρα καὶ σχολὴ γενομένη χρόνιος. Ἐβδομον γὰρ
 οὐκ οἰκούμενον μῆνα πολιορκούντες. Ὡστε φθορὰν
 πολλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ μηδὲ θάπτεσθαι
 πλῆθος ἔτι τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οὐ μὴν παρὰ
 οὐ βελτίῳ τὰ πράγματα τοῖς πολιορκουμένοις ἦν.
 γινε γὰρ ὁ λιμὸς, ἢ τε τῶν περὶ Κάμιλλον ἀγνοια
 ἔχε δυσθυμίαν· οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν, διὰ
 κινεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων.
 οὕτω πράττουσιν ἀμφοτέροις ἐγίνοντο συμβατικοὶ
 διὰ τῶν προφυλάκων τὸ πρῶτον ἀλλήλοις ἐντυγα-
 ας· εἶτα, ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συνελθόντος εἰς
 οὐς Βρέννω Σουλπικίου τοῦ χιλιάρχου τῶν Ῥωμαίων,
 λογήθη, τοὺς μὲν χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ,
 δὲ λαβόντας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας
 αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτοις γενομένων ὄρκων, καὶ τοῦ χρυ-
 κομισθέντος, τῶν δὲ Κελτῶν περὶ τὸν σταθμὸν
 μονούτων κρύφα τὸ πρῶτον, εἶτα καὶ φανερῶς
 κόντων καὶ διαστρεφόντων τὴν ἕσπην, ἠγανάκτουσιν οἱ
 αἰοὶ πρὸς αὐτούς. Ὁ δὲ Βρέννος, οἷον ἐφυβρίσων
 καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν ἅμα καὶ
 ἔωσθηρα, προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυνθανομέ-
 δὲ τοῦ Σουλπικίου, τί τοῦτο; Τί γὰρ ἄλλο, εἶπεν, ἢ
 νικημένοις ὀδύνη; Καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἤδη παροι-
 ης λόγος γέγονε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν ἠγανά-
 ας, καὶ τὸ χρυσίον ὄντο δεῖν λαβόντας αὐτοῖς ἀπιε-
 ας καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπομένειν· οἱ δὲ συγχωρεῖν ἐπι-
 ας ἀδικουμένους μέτρια, καὶ μὴ τῷ πλέον διδοῦν.

XXXI. Ὡς δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἔδει παντάπασι διεφθαρμένην, ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον ἐνέπιπτε τοῖς πολλοῖς, καὶ μέλλησις ἦν ἐστρημένοις ἀπάντων, καὶ τινος ἐν τῷ παρόντι ῥαστώνης καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομένοις μᾶλλον, ἢ κάμνειν καὶ ἀποτρίχειν ἑαυτοὺς, οὔτε χρήμασιν, οὔτε σώμασιν ἐρῶμενους. Οὕτω δὲ ἡσυχῇ πρὸς τοὺς Βηΐους αὐθις ἀποστρεφόμενοι, πόλιν ἅπασι κατεσκευασμένην καὶ διαμένουσαν, ἀρχὰς δημαγωγῶν ἐνέδοσαν τοῖς πρὸς χάριν εἰθισμένοις ὁμιλεῖν· καὶ λόγων ἠκροῶντο στασιαστικῶν πρὸς τὸν Κάμιλλον, ὡς ἐκείνου φιλοτιμίας ἔνεκα καὶ δόξης ἰδίας ἀποστεροῦντος αὐτοὺς πόλεως ἐτοιμῆς, καὶ βιαζομένου σκηνοῦν ἐρεΐπια, καὶ πυρκαϊᾶν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ μόνον ἡγεμῶν Ῥώμης καὶ στρατηγός, ἀλλὰ καὶ κτίστης λέγηται, παρῶσας Ῥωμύλον. Ἐκ τούτου φοβηθεῖσα τὸν θόρυβον ἡ βουλή, τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἶασε βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, καίπερ ἕξ μῆνας οὐδαμῶς ὑπερβάλλοντος ἐτέρου Δικτιάτωρος· αὐτὴ δὲ παρεμυθεῖτο καὶ κατεπράϊνε πείθουσα καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον· ἐπιδεικνυμένη μὲν ἠρία καὶ τάφους πατέρων, ὑπομιμνήσκουσα δὲ χωρίων ἱερῶν καὶ τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος, ἢ Νουμᾶς, ἢ τις ἄλλος αὐτοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθειάσας παρέδωκεν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν θείων, τὴν τε νεοσφαγῆ κεφαλὴν προῦφερον, ἐν τῇ θεμελιώσει τῇ τοῦ Καπιτωλίου φανεῖσαν, ὡς τῷ τόπῳ πεπρωμένον ἐκείνῳ τῆς Ἰταλίας κεφαλῆ γενέσθαι, καὶ τὸ τῆς Ἑστίας πῦρ, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν παρθένων ἀναπτόμενον, αὐθις ἀφανίζεῖν καὶ σβεννῆναι τοὺς προλιπόντας τὴν πόλιν, ὄνειδος αὐτοῖς ἐσόμενον, ἂν τε ὑπὲρ ἄλλων οἰκουμένην ὀρῶσιν ἐπιηλύθειν καὶ ξένων, ἂν τ' ἔρημον οὖσαν καὶ μηλόβοτον. Τοιαῦτα καὶ

πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ σχε-
τλιάζοντες, ἐπεκλῶντο πάλιν ὑπὸ τῶν πολλῶν, τὴν παρού-
σαν ὀλοφυρομένων ἀμηχανίαν, καὶ δεομένων, μὴ σφᾶς,
ὥσπερ ἐκ ναυαγίας γυμνοὺς καὶ ἀπόρους σωθέντας,
προσβιάζεσθαι τὰ λείψανα τῆς διεφθαρμένης συμπηγνύ-
ναι πόλεως, ἐτέρας ἐτοιμῆς παρουσίας.

XXXII. Ἐδοξεν οὖν βουλήν προθεῖναι τῷ Καμίλλῳ·
καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε παρακαλῶν ὑπὲρ τῆς πα-
τριδος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλόμενος· τέλος δὲ
τὸν πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώμην, Λεύκιον Λουκρήτιον,
ἀναστήσας, ἐκέλευσεν ἀποφίνασθαι πρῶτον, εἶτα τοὺς
ἄλλους ἐφθεῖς. Γενομένης δὲ σιωπῆς, καὶ τοῦ Λουκρη-
τίου μέλλοντος ἐνάρχεσθαι, κατὰ τύχην ἔξωθεν ἑκατον-
τάρχης ἄγων τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεπορεύετο, καὶ
τὸν φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον μεγάλη φωνῇ προσαγο-
ρεύσας, ἐκέλευσεν αὐτοῦ μῆναι καὶ τὸ σημεῖον τίθεσθαι·
κάλλιστα γὰρ ἐνταῦθα καθεδεῖσθαι καὶ μενεῖν. Ἄμα δὲ
τῷ καιρῷ, καὶ τῇ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐννοίᾳ καὶ ἀδηλότη-
τι τῆς φωνῆς γενομένης, ὃ, τε Λουκρήτιος ἔφη προσκυνή-
σας τῷ θεῷ προστίθεσθαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ τῶν
ἄλλων ἕκαστος ἐπηκολούθησε. Θαυμαστὴ δὲ καὶ τὸ
πλῆθος ἔσχε μεταβολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλλήλους παρακαλούν-
των καὶ τρεπομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐκ ἐκ διανομῆς τι-
νος, ἢ τάξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἐτοιμότητος ἢ βουλήσεως
ἔσχε, τῶν χωρίων καταλαμβανομένων. Διὸ καὶ τεταρα-
γμένην τοῖς στενωποῖς καὶ συμπεφυρμένην ταῖς οἰκήσε-
σι ἀνήγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ σπουδῆς καὶ τάχους. Ἐν-
τὸς γὰρ ἔνιαυτοῦ λέγεται καὶ τοῖς τείχεσι καινῇ, καὶ ταῖς
ἰδιωτικαῖς οἰκοδομαῖς ἀναστῆναι πάλιν. Οἱ δὲ τοὺς ἱε-
ροὺς τόπους ἀναλαβεῖν καὶ ὀρίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ

Καμίλλου, συγκυχυμένων πάντων, ὡς ἤκον ἐπὶ τὴν καλιά-
 दा τοῦ Ἄρεως, περιοδεύοντες τὸ Παλάτιον, αὐτὴν μὲν, ὡς
 τᾶλλα, διεφθαρμένην καὶ κατακεκαυμένην εὗρον ὑπὸ τῶν
 βαρβάρων· σκευωρούμενοι δὲ καὶ καθαίροντες τὸ χωρίον,
 ἐντυγχάνουσι τῷ μαντικῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέ-
 φρας πολλῆς καὶ βαθείας καταδευκότι. Τοῦτο δ' ἔστι
 μὲν ἐπικαμπὲς ἐκ θατέρου πέρατος, καλεῖται δὲ λίτυον·
 χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τὰς τῶν πλινθίων ὑπογραφάς,
 ὅταν ἐπ' ὄρνισι διαμαντεύομενοι καθέξωνται· ἢ καὶ ἐκεί-
 νος ἐχρήτο μαντικώτατος ὢν. Ἐπεὶ δ' ἔξ ἀνθρώπων
 ἠφρανίσθη, παραλαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸ ξύλον, ὡσπερ ἄλλο
 τι τῶν ἱερῶν, ἄψανστον ἐφύλαττον. Ταῦτο δὴ τότε,
 τῶν ἄλλων ἀπολωλότων, ἀνευρόντες διαπεφευγὸς τὴν
 φθορὰν, ἠδίους ἐγένοντο ταῖς ἐλπίσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης,
 ὡς αἰδίδιον αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βεβαιούστος.

XXXIII. Οὕτω δὲ τῆς περὶ ταῦτα πεπανμένοις
 ἀσχολίας αὐτοῖς ἐπιπίπτει πόλεμος, Αἰκανῶν μὲν ἅμα
 καὶ Οὐολούσκων καὶ Λατίνων εἰς τὴν χώραν ἐμβαλλόν-
 των, Τυρρήνων δὲ πολιορκούντων Σούριον, συμμαχίᾳ
 Ῥωμαίων πόλιν. Ἐπεὶ δ' οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες χι-
 λιαρχοὶ στρατοπεδευσάμενοι περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος ὑπὸ
 τῶν Λατίνων ἐπολιορκούντο, καὶ κινδυνεύοντες ἀποβαλεῖν
 τὸ στρατόπεδον, εἰς Ῥώμην ἔπεμψαν, ἀποδείκνυσται τὸ
 τρίτον Κάμιλλος Δικτάτωρ. Περὶ τούτου τοῦ πολέμου
 διττοὶ λόγοι λέγονται· διειμι δὲ τὸν μυθώδη πρότερον.
 Φασὶ τοὺς Λατίνους, εἴτε προφάσει χρωμένους, εἴτε βου-
 λομένους ὡς ἀληθῶς ἀναμίξασθαι τὰ γῆν πάλιν ἐξ
 ὑπαρχῆς, πέμψαντας αἰτεῖν παρὰ τῶν Ῥωμαίων παρθέ-
 νους ἐλευθέρως γυναῖκας. Ἀπορούντων δὲ τῶν Ῥω-
 μαίων, τί χρῆ ποιεῖν (καὶ γὰρ τὸν πόλεμον ὠρῶντων,

οὐπω καθεστηκότες, οὐδ' ἀνειληφότες αὐτούς, καὶ τὴν αἴτησιν τῶν γυναικῶν ὑπώπιεον ἐξομήρευσιν εἶναι, τοῦ δ' εὐπρεποῦς χάριν ἐπιγαμίαν καλεῖσθαι), Θεραπαινίδα τοῦνομα Τουτούλαν, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, Φιλωτίδα, τοῖς ἄρχουσι παραινέσαι, πέμπειν σὺν αὐτῇ τῶν δμωίδων τὰς ἐν ὧρμ μάλιστα καὶ ταῖς ὄψεσιν ἐλευθερίους, κοσμήσαντας ὡς νύμφας εὐγενεῖς, τὰ λοιπὰ δ' αὐτῇ μελήσειν. Πισθέντας δὲ τοὺς ἄρχοντας, ἐπιλέξασθαι τῶν Θεραπαινίδων, ὅσας ἐκείνη πρὸς τὴν χρεῖαν ἐδοκίμασε, καὶ κοσμήσαντας ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ, παραδοῦναι τοῖς Λατίνοις, οὐ πᾶν πόρρω τῆς πόλεως στρατοπεδεύουσι· νύκτωρ δὲ, τὰς μὲν ἄλλας ὑφελέσθαι τὰ ἐγχειρίδια τῶν πολεμίων, τὴν δ', εἴτε Τουτούλαν, εἴτε Φιλωτίδα, προσβᾶσαν ἐρινεῶι μεγάλῳ καὶ παρατείνασαν ὀπίσω τὸ ἱμάτιον, ἄραι πυρσὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὡσπερ ἦν συγκείμενον αὐτῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὐδενὸς ἄλλου τῶν πολιτῶν εἰδότος. Δι' ὃ καὶ Θορυβώδη γίνεσθαι τὴν τῶν στρατιωτῶν ἔξοδον, ὡς κατήπειγον οἱ ἄρχοντες, ἀλλήλους ἀνακαλούντων, καὶ μόλις εἰς τὴν τάξιν καθισταμένων. Ἐπελθόντας δὲ τῷ χάρακι τῶν πολεμίων οὐ προσδεχομένων καὶ καθευδόντων, εἰλεῖν τὸ στρατόπεδον, καὶ διαφθεῖραι τοὺς πλείστους. Τοῦτο δὲ γενέσθαι ταῖς νῦν Ἰουλίαις, τότε δὲ Κυντιλίαις Νόναις· καὶ τὴν ἀγομένην ἐορτὴν ὑπόμνημα τῆς πράξεως ἐκείνης εἶναι. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐξιόντες ἀθρόοι διὰ τῆς πύλης, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ κοινῶν ὀνομάτων βοῆ φθέγγονται, Γάϊον, Μάρκον, Λούκιον, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· μιμούμενοι τὴν τότε γενομένην μετὰ σπουδῆς ἀλλήλων ἀνάκλησιν. Ἐπειτα κακοσμημέναι λαμπρῶς αἱ Θεραπαινίδες, περιῖασι παίζουσαι διὰ σκωμμάτων εἰς τοὺς ἀπαντῶντας. Γίνεται δὲ καὶ μάχη τῆ

αὐταῖς πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῦ πρὸς τοῖς
 νους ἀγῶνος συναπιλαμβανομένας. Ἐστρώμεναι ἔ-
 θείζονται, κλάδοις σικκῆς σκισζόμεναι· καὶ τὴν ἰ-
 Νόννας Καπραινάς καλοῦσιν, ὡς οἶονται διὰ τὴν
 κτῶν, ἀφ' οὗ τὴν παιδίωκην τὸν πυρσὸν ἀραῖ· τ-
 ἐρινεὸν καπρίφικον ὀνομάζουσιν. Ἄλλοι δὲ τοῖς
 πλείοστα δράσθαι καὶ λέγεσθαι φασιν ἐπὶ τῷ Ἐ-
 πάθῳ. Κατὰ ταύτην γὰρ ἀφανισθῆναι τὴν ἰ-
 αὐτὸν ἔξω πύλης, ζόφου καὶ θυέλλης ἄφνω περισχ-
 ὡς δ' ἔνιοι νομίζουσιν, ἐλευθέρως ἤλιον γενομένης.
 τὴν ἡμέραν ἀπὸ τούτου Νόννας Καπραινάς κλη-
 τὴν γὰρ αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν. Ὁ δὲ Ἄ-
 ἠφανίαθη δημηγορῶν παρὶ τὸ τῆς Αἰγὸς Ἴλος προ-
 ρηυόμενον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXXIV. Τὸν δ' ἕτερον λόγον οἱ πλείοτοι τῶν
 γραφῶν δοκιμάζοντες οὕτω λίγουσιν. Ἀποδειχθῆ-
 κτάτωρ τὸ τρίτον ὁ Κάμιλλος, καὶ πυθόμενος τι-
 τῶν χιλιάρχων στρατεύματα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν
 νων καὶ τῶν Οὐολούσκων, ἠναγκάσθη καὶ τοὺς
 ὄρα τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἤδη παρηβηκότας καθο-
 Περιελθὼν δὲ μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρμιον
 καὶ λαθῶν τοὺς πολεμίους, ἰδρυσθὲ τὴν στρατιάν κ-
 αὐτῶν, καὶ πυρὰ πολλὰ καίσας, διασῆμψε τὴν
 παρουσίαν. Οἱ μὲν οὖν πολιορκούμενοι θαρσύνῃ
 ἐπεξίνασι διανοοῦντο, καὶ μάχην συνάπτουσιν· οἱ δὲ
 νοι καὶ Οὐολοῖσχοι, συστειλάντες εἰς τὸ χάρακον
 τοὺς, ἀπεσταύρουσιν ξύλοις πολλοῖς καὶ διαφράσσουσιν
 ταχύθεν τὸ στρατόπεδον, ἀμφίβολοι γεγονότες ὑ-
 πολεμίων, καὶ περιμένειν ἐγνωκότας ἔτιραν οἰκοθε-
 μιν, ἅμα δὲ καὶ Τυρρήνων προσδεχόμενοι βο-

Τοῦτο δ' αἰσθόμενος ὁ Κάμιλλος, καὶ δεδοικῶς παθεῖν, ὅπερ ἐποίησεν αὐτὸς τοὺς πολεμίους κνκλωσάμενος, ἔσπευθε προλαβεῖν τὸν καιρὸν. Ὅντος δὲ τοῦ περιφράγματος ξυλίνου, καὶ πνεύματος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ἑρέων ἅμα φάει, πυρὰ πολλὰ παρασκευασάμενος, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι, καὶ καθ' ἕτερον μέρος κραυγῇ· αὐτὸς δὲ τοὺς τὸ πῦρ ἀφήσειν μέλλοντας ἔχων, ὅθεν εἰώθει μάλιστα προσπίπτειν ὁ ἄνεμος τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἀνέμεινε τὴν ὥραν. Ἐπεὶ δὲ συνεστῶσης τῆς μάχης ὅ, τὸ ἥλιος ἀνήγει, καὶ τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐξέπιπτε, σημίνας ἐπιδρομὴν, κατίσπειρε τοῦ χάρακος ἄφθονα τῶν πυροβόλων. Ταχὺ δὲ τῆς φλογὸς ἐν ὕλῃ πυκνῇ καὶ σταυρώμασι ξυλίνοις ἀνατραφείσης, καὶ κύκλῳ περινεμομένης, οὐδὲν ἄκος, οὐδὲ σβεστήριον ἔχοντες οἱ Λατῖνοι παρεσκευασμένον, ὡς πλήρες ἦν ἤδη τὸ στρατόπεδον πυρὸς, ἐπ' ὀλίγον συστελλόμενοι τόπον, ἐξέπιπτον ὑπ' ἀνάγκης πρὸς ὠπλισμένους καὶ παρατεταγμένους πρὸ τοῦ χάρακος τοὺς πολεμίους. Καὶ τούτων μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ καταλειφθέντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάντας διέφθειρε τὸ πῦρ, μέχρις οὗ κατασβέσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασαν.

XXXV. Γεγονότων δὲ τούτων, ἀπολιπὼν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τὸν υἱὸν Λούκιον φύλακα τῶν ἡλωκότων ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, αὐτὸς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐνέβαλε. Καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἐλὼν, καὶ προσαγαγόμενος τοὺς Οὐολούσκους, εὐθύς ἤγε τὴν στρατιὰν πρὸς τὸ Σούτριον, οὐπω τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρίνοις πεπυσμένοις, ἀλλ' ὡς ἔτι κινδυνεύουσι καὶ πολιορκουμένοις ὑπὸ τῶν Τυρρήνων βοηθῆσαι σπεύδων. Οἱ δ' ἔτι

ἤδη τὴν μὲν πόλιν τοῖς πολεμίοις παραδεδωκότες, αὐτοὶ δὲ, πάντων ἐνδεεῖς, ἐν ἱματίοις μόνον ἀφαιμένοι, καθ' ὁδὸν ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν ἀπὴντων ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας. Ὁ δὲ Κάμιλλος, αὐτός τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὄρων, ἐμφυομένων αὐτοῖς τῶν Σουτρίνων, δακρύνοντας καὶ δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τοῖς γυγενημένοις, ἔγνω μὴ ποιῆσθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολὴν, ἀλλ' εὐθύς ἄγειν ἐπὶ τὸ Σούτριον ἐκείνης τῆς ἡμέρας, λογιζόμενος ἀνθρώπους εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἄρτι κατελιηφότες, καὶ μηδένα τῶν πολεμίων ὑπολειπόμενος ἐν αὐτῇ, μηδὲ προσδεχομένους ἔξωθεν, ἐκλελυμένους παντάπασιν καὶ ἀφυλάκτους εὐρήσειν· ὀρθῶς λογισάμενος. Οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλαθε διελθὼν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος, καὶ τὰ τείχη καταλαβὼν· ἐφύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ συνουσίαις ἦσαν ἐσκεδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. Ἐπεὶ δ' ἦσθοντο τοὺς πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέκειντο μοχθηρῶς ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὥς μηδὲ πρὸς φυγὴν ὀρμησαὶ πολλοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἴσχιστα πάντων ὑπομένοντας ἀποθνήσκειν, ἢ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις. Τὴν μὲν οὖν Σουτρίνων πόλιν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δις ἀλοῦσαν οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποβαλεῖν, καὶ τοὺς ἀφηρημένους ἀπολαβεῖν διὰ Κάμιλλον.

XXXVI. Ὁ δ' ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χάριν οὐκ ἐλάττονα καὶ κόσμον ἤνεγκε τῶν πρώτων δυοῖν. Καὶ γὰρ τοὺς πάντας βασκαίνοντας τῶν πολιτῶν, καὶ πάντα βουλομένους εὐτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον, ἢ δι' ἀρετὴν κατωρθῆσθαι, τότε ἠνάγκαζον αἱ πράξεις τῆς δεινότητι καὶ τῆς δραστηρίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδιδόναι τὴν δόξαν. Ἦν δὲ

τῶν διαιμαχομένων αὐτῷ καὶ προσφθονούντων ἐπιφανέ-
 στατος Μάρκος Μάλλιος, ὁ πρῶτος ὠσάμενος τοὺς Κελ-
 τοὺς ἀπὸ τῆς ἄκρας, ὅτι τῷ Καπιτωλίῳ διὰ νυκτὸς ἐπέ-
 φετο, καὶ διὰ τοῦτο Καπιτωλῖνος ἐπικληθεῖς. Οὗτος
 γὰρ ἀξιῶν πρῶτος εἶναι τῶν πολιτῶν, καὶ μὴ δυνάμενος
 τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίστου τρόπου τῇ δόξῃ παρελ-
 θεῖν, ὑπόθεσιν τυραννίδος ἐποιήσατο κοινήν καὶ συνήθη,
 δημαγωγῶν τοὺς πολλοὺς, μάλιστα δὲ τῶν ὀφειλόντων
 χρεῖα, τοῖς μὲν ἀμύνων καὶ συνδικῶν ἐπὶ τοὺς δανειστάς,
 τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βία, καὶ κωλύων ἄγεσθαι πρὸς τὸν
 νόμον· ὥστε πολλοὺς τῶν ἀπόρων ταχὺ περὶ αὐτὸν γενέ-
 σθαι καὶ πολὺν φόβον παρασχεῖν τοῖς βελτίστοις τῶν
 πολιτῶν θρασυνομένους καὶ τυράττοντας τὴν ἀγοράν.
 Ἐπεὶ δὲ κατασταθεῖς ἐπὶ ταῦτα Δικτιάτωρ Κόϊντος Κα-
 πιτωλῖνος εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάλλιον, ὁ δὲ δῆ-
 μος, γενομένου τούτου, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶγμα
 γινόμενον ἐπὶ συμφοραῖς μεγάλαις καὶ δημοσίαις, δέισα-
 σα τὸν θόρουβον ἢ σύγκλητος ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι τὸν
 Μάλλιον. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεῖς ἀμείνων, ἀλλὰ σοβα-
 ρώτερον ἐδημαγῶγει καὶ διστασίαζε τὴν πόλιν. Αἰ-
 ροῦνται δὲ πάλιν χιλίαρχον τὸν Κάμιλλον. Εἰσαγομένων
 δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μαλλίου δικῶν, μεγάλα τοὺς κατηγό-
 ρους ἔβλαπτεν ἢ ὄψις. Ὁ γὰρ τόπος, ἐφ' οὗ βεβηκῶς ὁ
 Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς Κελτοὺς, ὑπερφαίνετο
 τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου, καὶ παρεῖχεν οἶκτον
 τοῖς ὄρωσιν· αὐτὸς τε τὰς χεῖρας ὀρέγων ἐκείσε, καὶ δα-
 κρύων ὑπεμύνησθε τῶν ἀγῶνων, ὥστε τοὺς κρίνοντας
 ἀπορεῖν, καὶ πολλὰκις ἀναβάλλεσθαι τὴν δίκην, μὴτ'
 ἀφίναί βουλομένους ἐπὶ τεκμηρίοις φανεροῖς τὸ ἀδικημα,
 μήτε χρῆσασθαι τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν

πράξεως ούσης διὰ τὸν τόπον. Ὁ δὲ συμφρονήσας ὁ Κάμιλλος μετήγαγεν ἔξω πόλης τὸ δικαστήριον εἰς τὸ *Πατηλίον ἄλσος*. ὅθεν οὐκ ὄντος τοῦ Καπιτώλιου καταφανοῦς, ὃ, το δικάων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ, καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρισεν ἡ μνήμη τῶν γεγονότων, ἀξίαν λαβεῖν ὀργὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀδικήμασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἀλοῦς, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὡς θεῖς, τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημιῶν. (Ὡς δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες, ἱερὸν ἰδρύσαντο θεᾶς, ἣν *Μονήταν* καλοῦσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν Πατρικίων ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν.

XXXVII. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιάρχιον ἔκτην καλούμενος, παρηγεῖτο, γεγονὼς μὲν ἡλικίας ἤδη πρόσω, καὶ πού τινα καὶ φθόρον δεδιώς καὶ νέμεσιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασιν. Ἡ δὲ φανερωτάτη τῶν αἰτιῶν ἦν ἀρρώστια τοῦ σώματος· ἐτύχανε γὰρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Οὐ μὴν παρῆκεν αὐτοῖ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν, μήτε, ἰππεύοντος αὐτοῦ, μήτε ὀπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι δεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνον καὶ προστάτιοντος, ἠνάγκασεν ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν, καὶ μεθ' ἐνὸς τῶν συναρχόντων *Λευκίου Φουρίου* τὸν στρατὸν ἄγειν εὐθύς ἐπὶ τοῖς πολεμίοις. Οὗτοι δ' ἦσαν Πραίνεστῖνοι καὶ Οὐλοῦσκοι, μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθοῦντες. Ἐξελεύων δὲ καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις, αὐτὸς μὲν ἠξίου τρίβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ, κἄν εἰ μάχης δεήσῃς, φώσας τὸ σῶμα διαγωνιάσθαι. *Λευκίου* δὲ τοῦ παλαιότερου ἐπιθεωρία δόξῃς κατακτείνου ποῶς τίς

κίνδυνον ἀκατασχέτως, καὶ συνεξορμῶντος ἅμα ταξίαρχους καὶ λοχαγούς, φοβηθεῖς, μὴ φθόνῳ δὴ τινι δοκῆ κατόρθωμα καὶ φιλοτιμίαν ἀφαιρεῖσθαι νέων ἀνδρῶν, συνεχώρησεν ἄκων ἐκείνῳ παρατάξαι τὴν δύναμιν, αὐτὸς δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑπελείφθη μετ' ὀλίγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τοῦ δὲ Λευκίου προπετιῶς χρησαμένου τῇ μάχῃ, καὶ σφαλέντος, αἰσθόμενος τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων, οὐ κατίσχευεν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθορῶν ἐκ τῆς στιβάδος, ἀπήντα μετὰ τῶν ὀπαδῶν ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ χάρακος, διὰ τῶν φευγόντων ὠθούμενος εἰς τοὺς διώκοντας· ὥστε τοὺς μὲν εὐθύς ἀναστρέφειν καὶ συνακολουθεῖν, τοὺς δὲ προσφερομένους ἔξωθεν ἴστασθαι πρὸ αὐτοῦ καὶ συνασπίζειν, παρεγγυῶντας ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ στρατηγοῦ. Τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπειράποντο τῆς διώξεως οἱ πολέμιοι· τῇ δ' ὑστεραία προαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Κάμιλλος, καὶ συνάψας μάχην, αὐτούς τε νικᾷ κατὰ κράτος, καὶ τὸν χάρακα λαμβάνει συνεισπεσῶν τοῖς φεύγουσι, καὶ διαφθείρας τοὺς πλείστους. Ἐκ δὲ τούτου πυθόμενος πόλιν Σατρίαν ὑπὸ Τυρῶνην ἑαλωκέναι, καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀπεσφάχθαι, Ῥωμαίους ἅπαντας ὄντας, τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἀκμάζοντας μάλιστα καὶ προθυμοτάτους ἀναλαβὼν, ἐπέβαλε τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι Τυρῶνηνοῖς· καὶ κρατήσας, τοὺς μὲν ἐξήλασεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἀπέκτεινεν.

XXXVIII. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην, ἐπίδειξε φρονιμωτάτους ἀπάντων τοὺς μὴ φοβηθέντας ἀσθένειαν καὶ γῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν ἔχοντας, ἀλλ' ἐλομένους ἐκείνον ἄκοντα καὶ σῶντα μᾶλλον, ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ

δάζοντας ἄρχων. Διὸ καὶ Τουσκίων ἀφιστάναί λεγέ-
 μινων, ἐκέλευον ἐξίναί τὸν Κάμιλλον ἐπ' αὐτούς, ἕνα το-
 πῖντε συντραιτῆρων προσαλόμενον. Ὁ δὲ, καίπερ ἐπί-
 των βουλομένων καὶ θεομένων, ἔασας τοὺς ἄλλους, προ-
 εἴλετο Λαίκιον Φούριον, οὐδενὸς ἂν προσδοκίσαντο
 Ἐκείνος γὰρ ἦν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ Καμίλλου διαγω-
 σασθαι προθυμηθεὶς ἔπηχος, καὶ δυστυχῆσας περὶ τι-
 μάχην· ἀλλὰ βουλόμενος, εἰς ἴσασιν, ἀποκρίψαι τὴν συμ-
 φορίαν, καὶ τὴν αἰσχίαν ἀπαλλάξαι τοῦ ἀνδρός, ἂν
 πάντων τοῦτον προήγαγε. Οἱ δὲ Τουσκιῆτοι τὴν ἀμα-
 τίαν ἐπανορθούμενοι πανούργως, ἤδη βαδίζοντες ἐ-
 αὐτούς τοῦ Καμίλλου, τὸ μὲν πεδίον ἀνδράπων εἰς
 εἰρήνη γεωργοῦστων καὶ νομόντων ἐπέπλασαν, τὰς δὲ πι-
 λας εἶχον ἀνοημίας, καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς διδασκα-
 λείοις μανθάνοντας. Τοῦ δὲ δήμου τὸ μὲν βάνανσι
 ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἠωρᾶτο περὶ τὰς τέχνας, τὸ
 ἀστέιον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις· οἱ δ' ἄρχοντες τι-
 ρήσαν σπουδῇ καταλύσει τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαγγέλλου-
 τες, ὡς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες, οὐδὲ συνειδότες. Τοι-
 των δὲ πρακτομένων, ἀπιστιῶν μὲν οὖν ἐπήει τῷ Καμίλλῳ
 τὴν προδοσίαν, οἰκτιρίας δὲ τὴν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ μετε-
 νοίαν αὐτῶν, ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγκλητον ἐλθόντας πε-
 ραιτῆσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παρακτομένοις συνέπραξε
 αὐτὸς, ἀφελθῆναι τε τὴν πόλιν αἰτίας ἀπάσης, καὶ μετε-
 λαβεῖν ἰσοπολιτείας. Αὐταὶ μὲν οὖν ἐγένοντο τῆς ἐκτι-
 χιλιαρχίας ἐπιφανίσταται πράξεις.

XXXIX. Μετὰ δὲ ταῦτα, Λικινίου Στόλωνος ἐν
 πάλαι μεγάλην στάσιν ἐγένοντος, ἦν ὁ δῆμος ἰσχυρῶς
 πρὸς τὴν σύγκλητον, βιαζόμενος, δυοῦ ὑπάτων καθιστε

ρους Πατρικίους, δήμαρχοι μὲν ἤρεθθησαν· τὰς δ' ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐπιτελεσθῆναι διεκώλυσαν οἱ πολλοί. Καὶ τῶν πραγμάτων δι' ἀναρχίας φερομένων ἐς μείζονα ταραχὰς, ἀποδείκνυται Δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ τὸ τέταρτον· οὐδ' αὐτὸς ὢν πρόθυμος, οὐδὲ βουλόμενος ἐναντιοῦσθαι πρὸς ἀνθρώπους παύρησίαν ἔχοντας, ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων, πρὸς αὐτὸν, ὡς πλείονα μετ' αὐτῶν διαπεπραγμένος ἐν στρατηγίαις, ἢ μετὰ τῶν Πατρικίων ἐν ταῖς πολιτείαις· καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ἠρημένος ὑπὸ αὐτῶν, ὅπως ἢ καταλύσει τὸν δῆμον ἰσχύσας, ἢ καταλυθεῖ μὴ κρατήσας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρώμενος ἀμύνειν τοῖς παροῦσι, τὴν ἡμέραν γνοὺς, ἐν ἣ νομοθετεῖν οἱ δήμαρχοι διεννοῦντο, προέγραψε στρατιᾶς κατάλογον, καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδῖον, μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τοῦ μὴ ὑπακούσαντος. Τῶν δὲ δημάρχων ἐκείθεν αὖ πάλιν ἐνισταμένων ταῖς ἀπειλαῖς, καὶ διομνυμένων πέντε μυριάσιν ἀργυρίου ζημιώσειν, εἰ μὴ παύσοιτο τοῦ δήμου τὸν νόμον ἀφαιρούμενος καὶ τὴν ψῆφον, εἴτ' οὖν δεῖσας φυγὴν ἑτέραν καὶ καταδίκτην, ὡς ἂν ἤδη πρῶβύτη καὶ κατειργασμένοι πολλὰ μὴ πρέπουσαν, εἴτε τοῦ πλήθους τὴν βίαν ἄμαχον οὔσαν καὶ δυσνίκητον ὑπερβαλέσθαι μὴ δυνάμενος, τότε μὲν ὑπεχώρησεν οἴκαδε· ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις σκηψάμενος ἀρόρωσιτιν, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον Δικτάτωρι κατέστησε· κακεῖνος ἀποδείξας ἵππαρχον αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς στάσεως Στόλωνα, παρήκεν ἐπικυρῶσαι τὸν νόμον τὸν μάλιστα λυποῦντα τοὺς Πατρικίους. Ἐκέλευσε δ' οὗτος μηδένα πλείονα πεντακοσίων πλείονα χῶραν κατεῆσθαι. Τότε μὲν οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων ἐγεγόνει

τῇ ψήφῳ κρατήσας· ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸς ἐάλω κεκτημένος, ὅσπιν ἔχειν ἐκώλυεν ἐτέρους, καὶ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον δίκην ἔδωκεν.

XL. Ὑπολειπομένης δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν φιλονεικίας, ὃ δὴ χαλεπώτατον τῆς στάσεως ἦν, καὶ πρῶτον ἤρξε, καὶ πλεῖστα πράγματα τῇ βουλῇ παρέσχε διαφορομένη πρὸς τὸν δῆμον, ἀγγελίαι προσέπεσον σαφεῖς, Κελτοὺς αὐθις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἄραντας θαλάσσης, μυριάσι πολλαῖς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου παρῆν, προφθουμένης τῆς χώρας, καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοις μὴ ῥάδιον ἦν εἰς τὴν Ῥώμην καταφυγεῖν, ἀνὰ τὰ ὄρη σκεδαννυμένων. Οὗτος ὁ φόβος κατέπαυσε τὴν στάσιν, καὶ συνελθόντες εἰς ταῦτό τοῖς πολλοῖς οἱ κράτιστοι, καὶ τῇ βουλῇ τὸ δημοτικόν, εἶλοντο πάντες ἐκ μιᾶς γνώμης Δικτάτωρα τὸ πέμπτον τὸν Κάμιλλον. Ὁ δ' ἦν μὲν σφόδρα γέρον, καὶ μικρὸν ἀπέλειπεν ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονέναι· συνορῶν δὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν κίνδυνον, οὔτε ὑποτίμησιν εἰπῶν, ὡς πρότερον, οὔτε προφάσει χρησάμενος, ἀλλ' αὐτόθεν ὑποστάς τὴν στρατηγίαν, κατέλεγε τοὺς μαχησομένους. Εἰδὼς δὲ τῆς τῶν βαρβάρων ἀλκῆς τὴν βιαιοτάτην ἐν ταῖς μαχαίραις οὔσαν, ἅς βαρβαρικῶς καὶ σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέροντες ὤμους μάλιστα καὶ κεφαλὰς διέκοπτον, ἐχαλκεύσατο μὲν κράνη τοῖς πλείστοις ὀλοσιδίηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνεν ἢ κατάγρυσθαι τὰς μαχαίρας· τοῖς δὲ θυρεοῖς κύκλῳ περιήρμοσε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου καθ' αὐτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος· αὐτὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδίδαξε τοῖς ὕσσοις μακροῖς διὰ χειρὸς χρῆσθαι, καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν πολεμίων ὑποβάλλοντας ἐκδέχεσθαι τὰς καταφορὰς.

ΧΛΙ. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀνί-
 να ποταμὸν, στρατόπεδον βαρὺ καὶ μεστὸν ἀφθόνου
 λαίας ἔχοντες, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, ἴδρυσε κατὰ νάπης
 μαλακῆς καὶ συγκλίσεις πολλὰς ἐχούσης· ὥστε τὸ μὲν
 πλεῖστον ἀποκρούπτεσθαι, τὸ δ' ὀρώμενον δοκεῖν ὑπὸ
 δέους εἰς χωρία προσάντη κατειλεῖσθαι. Ταύτην δὲ τὴν
 δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος αὖξιν βουλόμενος, οὐ προσή-
 μυνε, τῶν ὑπὸ πόδας πορθομένων, ἀλλὰ τὸν χάρικκι
 φραξάμενος ἤρεμι· μέχρις οὗ τοὺς μὲν ἐν προνομαῖς
 ἐσκαδασμένους κατεῖδε, τοὺς δ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ πᾶσαν
 ὥραν ἐμπιπλαμένους ἀφειδῶς καὶ μεθύοντας. Τότε δὲ
 νυκτὸς ἔτι, τοὺς ψιλούς προεκπέμψας ἐμποδῶν εἶναι τοῖς
 βαρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ διαταράττειν εὐ-
 θὺς ἐπεξιόντας, κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς ὀπλίτας, καὶ
 παρέταίτην ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, πολλοὺς καὶ προθύμους,
 οὐχ ὥσπερ οἱ βάρβαροι προσεδόκων, ὀλίγους καὶ ἀτόλ-
 μους φανέντας. Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο τῶν Κελτῶν ἀνέ-
 τρεψε τὰ φρονήματα, παρ' ἀξίαν ἐπιχειρεῖσθαι δοκούντων.
 Ἐπειτα προσπίπτοντες οἱ ψилоὶ, καὶ πρὶν ἢ τὸν συνήθη
 λαβεῖν κόσμον καὶ διακριθῆναι κατὰ λόχους, κινούντες
 αὐτοὺς καὶ βιαζόμενοι πρὸς τὸ συντυχὸν ἀτάκτους ἠνά-
 γκασαν μάχεσθαι. Τέλος δὲ τοῦ Καμίλλου τοὺς ὀπλί-
 τας ἐπάγοντος, οἱ μὲν, ἀνατινάμενοι τὰς μαχαίρας, συν-
 δραμεῖν ἔσπευδον, οἱ δὲ τοῖς ὕσσοις ἀπαντῶντες, καὶ σε-
 σιδηρωμένα μέρη ταῖς πληγαῖς ὑποφέροντες, ἀνέστρεφον
 τὸν ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα καὶ λεπτῶς ἐληλαμέ-
 νον, ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ διπλοῦσθαι τὰς μαχαί-
 ρας, τοὺς δὲ θυρεοὺς συμπεπάρθαι καὶ βαρύνεσθαι τῶν
 ὕσσων ἐφελκομένων. Δι' ὃ καὶ μεθιστάμενοι τῶν ἰδίων
 ὀπλῶν, ἐπειρῶντο τοῖς ἐκείνων συστρέφεσθαι, καὶ

ὑσσοὺς παραφέρειν, ἐπιλαμβανόμενοι ταῖς χερσίη. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυμνοὺς ὄρωντες, ἤδη τοῖς ξίφεσιν ἐχρῶντο, καὶ φόνοσ μὲν ἦν πολὺσ τῶν προτακτῶν, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων ἀπανταχόσθε τοῦ πεδίου. Τοὺσ γὰρ λόφοουσ καὶ τὰ ὑψηλὰ προκατειλήφει Κάμιλλοσ, τὸ δὲ στρατόπεδοσ διὰ τὸ θαρσεῖν ἀφρακτοσ ἔχοντεσ, ἤδυσαν οὐ χαλεπῶσ ἀλωσόμενον. Ταύτην τὴν μάχην ἔττειν ὕστεροσ τρισκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι τῆσ Ῥώμησ ἀλώσσεωσ, καὶ βέβαιον ἔξ αὐτῆσ φρόνημα κατὰ τῶν Κελτῶν ἐγγενέσθαι Ῥωμαίοισ, σφόδρα δεδοικόσι τοὺσ βαρβάρουσ, ὡσ τὸ πρῶτοσ διὰ νόσοουσ καὶ τύχασ παραλόγοουσ, οὐ κατὰ κράτοσ, ὑπὲρ αὐτῶν νενικημένουσ. Οὕτω δ' οὖν ὁ φόβοσ ἦν ἰσχυρόσ, ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺσ ἱερθεῖσ στρατείασ, χωρίσ ἂν μὴ Γαλατικὸσ ἦ πόλεμοσ.

XLII. Τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγῶνων οὔτοσ ἠγωνίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖοσ. Τὴν γὰρ Οὐελιτράνων πόλιν εἶλεν ἐν τῷ παρεργῷ ταύτησ τῆσ στρατείασ, ἀμαχεῖ προσχωρήσασαν αὐτῷ. Τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστοσ ὑπελείπετο, καὶ χαλεπώτατοσ, ὁ πρὸσ τὸν δῆμοσ, ἰσχυρόν ἐπιανήκοντα τῇ νίκη, καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοτῶν ὑπατοσ ἀποδειῖξαι παρὰ τὸν καθεστώτα νόμον, ἀντιπραττομένησ τῆσ βουλήσ, καὶ τὸν Κάμιλλον οὐκ ἐώσθησ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, ὡσ μετ' ἰσχυρῶσ καὶ μεγάλησ ἐξουσίασ τῆσ ἐκείνου μαχησομένων ἂν βέλτιον ὑπὲρ τῆσ ἀριστοκρατίασ. Ἐπεὶ δὲ, προκαθημένου τοῦ Καμίλλου καὶ χρηματίζοντοσ ἐπὶ τῆσ ἀγορῶσ, ὑπηρέτησ πεμφθεῖσ παρὰ τῶν δημάρχων, ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν χεῖρα τῷ σώματι προσῆγεν ὡσ ἀπάξων, κραυγῆ δὲ καὶ θόρυβοσ, οἷοσ οὕτω, κατέσχε τὴν ἀγορᾶν, τῶν μὲν περὶ τὸν Κάμιλλον ὠθούντων ἀπὸ τοῦ βήματοσ τὸν δῆμοσ, τῶν

δὲ πολλῶν κάτωθεν ἔλκειν ἐπικελευομένων, ἀπορούμενος τοῖς παροῦσι, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐ προήκατο, τοὺς δὲ βουλευτὰς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν σύγκλητον. Καὶ, πρὶν εἰσελθεῖν, μεταστραφεὶς εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἠΰξατο τοῖς θεοῖς κατευθῆναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος, ὑποσχόμενος ναὸν Ὀμονοίας ἰδρύσειν τῆς ταραχῆς καταστάσης. Μεγάλου δ' ἀγῶνος ἐν τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς τὰς ἐναντίας γνώμας, ὅμως ἐνίκησεν ἡ μαλακωτέρα καὶ ὑπέικουσα τῷ δήμῳ, καὶ διδοῦσα τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον ἀπὸ τοῦ πλήθους ἀρχαιρεσιάσαι. Ταῦτα δ' ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τοῦ Δικτάτωρος ἀνειπόντος ἐν τῷ δήμῳ, παραχρῆμα, οἷον εἰκός, ἠδόμενοι τῇ βουλῇ διηλλάττοντο, καὶ τὸν Κάμιλλον οἴκαδε κρότῳ καὶ βοῇ παρέπεμπον. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ συνελθόντες, ἐψηφίσαντο τῆς μὲν Ὀμονοίας ἱερόν, ὡσπερ ἠΰξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀποπτον, ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἰδρύσασθαι· ταῖς δὲ καλουμέναις Λατίναις μίαν ἡμέραν προσθέντας, ἑορτάζειν τέσσαρας, παραντικά δὲ θύειν καὶ στεφανηφορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. Τῶν δ' ἀρχαιρεσιῶν βραβευθέντων ὑπὸ Καμίλλου, κατεστήθησαν ὑπάτοι, Μάρκος μὲν Αἰμίλιος ἐκ πατρικίων, Λεύκιος δὲ Σέξτιος ἐκ δημοτῶν πρῶτος. Καὶ τοῦτο τὸ πέρασ αἱ Καμίλλου πράξεις ἔσχον.

XLIII. Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ λοιμώδης νόσος ἐμπεσοῦσα τῇ Ῥώμῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον οὐ περιληπτὸν ἀριθμῷ διέφθειρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κάμιλλος, ἡλικίας μὲν ἕνεκα καὶ βίου τελειότητος, ὡς εἶ τις ἄλλος ἀνθρώπων, ὠραῖος, ἀνιάσας δὲ Ῥωμαίους, ὡς οὐδὲ σύμπαντες οἱ τῇ νόσῳ κατ' ἑκάστου τὸν χρόνον ἀποθανόντες.

Π Ε Ρ Ι Κ Λ Η Σ.

ΞΕΝΟΥΣ τινὰς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους, κυνῶν τεκνα καὶ πιθήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας καὶ ἀγαπῶντας ἰδὼν ὁ Καῖσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν, εἰ παῖδιά παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες· ἡγεμονικῶς σφόδρα νουθετήσας τοὺς τὸ φύσει φιλητικὸν ἐν ἡμῖν καὶ φιλόστοργον εἰς θηρία καταναλίσκοντας, ἀνθρώποις ὀφειλόμενον. Ἄρ' οὖν, ἐπιὶ φιλομαθές τι κέκτηται καὶ φιλοθέαμον ἡμῶν ἢ ψυχὴ φύσει, λόγον ἔχει ψέγειν τοὺς καταχρωμένους τούτῳ πρὸς τὰ μηδεμιᾶς ἄξια σπουδῆς ἀκούσματα καὶ θεάματα, τῶν δὲ καλῶν καὶ ὠφελίμων παραμελοῦντας. Τῇ μὲν γὰρ αἰσθήσει, κατὰ πάθος τῆς πληγῆς ἀντιλαμβανομένη τῶν προστυγχανόντων, ἴσως ἀνάγκη πᾶν τὸ φαινόμενον, ἂν τε χρήσιμον, ἂν τ' ἄχρηστον ἦ, θεωρεῖν· τῷ νῶι δ' ἕκαστος εἰ βούλοιο χρῆσθαι, καὶ τρέπειν ἑαυτὸν αἰεὶ καὶ μεταβάλλειν ῥᾶστα πρὸς τὸ δοκοῦν πέφυκεν. Ὡστε χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφεται τῷ θεωρεῖν. Ὡς γὰρ ὀφθαλμῷ χρῶα πρόσφορος, ἧς τὸ ἀνθηρὸν ἅμα καὶ τερπνὸν ἀναζωπυρεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν, οὕτω τὴν διάνοιαν ἐπάγειν δεῖ θεάμασιν, ἃ τῷ χαίρειν πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτὴν ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ. Ταῦτα δ' ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπὸ ἀρετῆς ἔργοις, ἃ καὶ ζῆλόν τινα καὶ προθυμίαν ἀγωγὸν εἰς μίησιν ἐμποιεῖ τοῖς ἱστορήσασιν. Ἐπεὶ τῶν γ' ἄλλων οὐα

εὐθύς ἀκολουθεῖ τῷ θαυμάσαι τὸ πραχθέν ὁρμὴ πρὸς τὸ πράξει. Πολλάκις δὲ καὶ τὸναντίον, χαίροντες τῷ ἔργῳ, τοῦ δημιουργοῦ καταφρονοῦμεν· ὡς ἐπὶ τῶν μύρων καὶ τῶν ἀλουργῶν, τοῖτοις μὲν ἠδόμεθα, τοὺς δὲ βαφεῖς καὶ μυρεψοὺς ἀνελευθέρους ἠγούμεθα καὶ βαναύσους. Διὸ καλῶς μὲν Ἀντισθένης, ἀκούσας, ὅτι σπουδαῖός ἐστιν ἀύλητῆς Ἰσμηνίας· „Ἄλλ' ἄνθρωπος, ἔφη, μοχθηρός· οὐ γὰρ ἂν οὕτω σπουδαῖός ἦν ἀύλητῆς.“ Ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν ἐπιτερωπῶς ἐν τινι πότῳ ψήλαντα καὶ τεχνικῶς εἶπεν· „Οὐκ αἰσχύνῃ καλῶς οὕτω ψάλλον;“ Ἀρχεῖ γὰρ, ἂν βασιλεὺς ἀκροᾶσθαι ψαλλόντων σχολάζῃ· καὶ πολὺ νέμει ταῖς Μούσαις, ἐτέρων ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα θεατῆς γιγνόμενος.

II. Ἢ δ' αὐτουργία τῶν ταπεινῶν, τῆς εἰς τὰ καλὰ θυμίας μάρτυρα τὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις πόνον παρέχεται καθ' αὐτῆς· καὶ οὐδεὶς εὐφυῆς νέος, ἢ τὸν ἐν Πίσῃ θεασάμενος Δία, γενέσθαι Φειδίας ἐπεθύμησεν, ἢ τὴν Ἥραν τὴν ἐν Ἀργεῖ, Πολύκλειτος, οὐδ' Ἀνακρέων, ἢ Φιλίμων, ἢ Ἀρχίλοχος, ἢ σθεῖς αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν. Οὐ γὰρ ἀναγκαῖον, εἰ τέρπει τὸ ἔργον ὡς χάριεν, ἄξιον σπουδῆς εἶναι τὸν εἰργασμένον. Ὅθεν οὐδ' ὠφελεῖ τὰ τοιαῦτα τοὺς θεωμένους, πρὸς ἃ μιμητικὸς οὐ γίνεται ζῆλος, οὐδ' ἀνάδοσις κινῶσα προθυμίαν καὶ ἀφορμὴν ἐπὶ τὴν ἐξομοίωσιν. Ἄλλ' ἢ γ' ἀρετὴ ταῖς πράξεσιν εὐθύς οὕτω διατίθησιν, ὥστε ἅμα θαυμάζεσθαι τὰ ἔργα, καὶ ζηλοῦσθαι τοὺς εἰργασμένους. Τῶν μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύχης ἀγαθῶν, τὰς κτήσεις καὶ ἀπολαύσεις, τῶν δ' ἀπ' ἀρετῆς, τὰς πράξεις ἀγαπῶμεν· καὶ τὰ μὲν ἡμῖν παρ' ἐτέρων, τὰ δὲ μᾶλλον ἐτέροις παρ' ἡμῶν ὑπάρχειν βουλομεθα. Τὸ γὰρ καλὸν ἐφ' αὐτὸ πρακτικῶς νικεῖ, κ

πρακτικὴν εὐθύς ὁρμὴν ἐντίθησιν ἠθοποιούσιν οἱ μίσει τὸν θεατὴν, ἀλλὰ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔργου, τὰ αἴρεσιν παροχόμενον. Ἔδοξαν οὖν καὶ ἡμῶν ἐνδοτῇ περὶ τοὺς βίους ἀναγραφῇ· καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον συντετάχαμεν, τὸν Περικλείου βίον, καὶ βίου Μαξίμου, τοῦ διαπολεμήσαντος πρὸς Ἀννίριον, ἀνδρῶν κατὰ τε τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁμοίωσιν δὲ πρᾶξι καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ τῷ δυνασθεῖ δῆμων καὶ συναρχόντων ἀγνωμοσύνας, ὠφελυτικαῖς πατρίσι γενομένων. Εἰ δ' ὀρθῶς στοχαστοῦ δέοντος, ἔξεστι κρίναν ἐκ τῶν γραφομένων.

III. Περικλῆς ἦν τὴν μὲν φυλὴν Ἀκαμαντίδῃ δῆμον Χολαργεὺς, οἴκου δὲ καὶ γένους τοῦ πρώτου ἀμφοτέρους. Ξάνθιππος γὰρ ὁ νικήσας ἐν τοῖς βασιλείω στρατηγός, ἔγημεν Ἀγαρίστην Ἰωνοῦς ἔγγονον, ὃς ἐξήλασε τοὺς Πεισιστρατίδας, τέλευσε τὴν τυραννίδα γενναίως, καὶ νόμους ἔθετο πολιτείαν ἀριστα κεκραμένην πρὸς ὁμόνοίην καρίαν κατέστησεν. Αὕτη κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξε λέοντα, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλείαν, ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος ἀμειπτον, προμήκην κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον. Ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες σχεδὸν ἅπασαι κράνσι περιέχονται, μὴ βουλομὴ εἶκοι, τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζουσιν. Οἱ δ' Ἀττικοὶ σχινοκέφαλον πύτον ἐκάλουσαν· τὴν γὰρ σκίλλαν ἰκαὶ σχίτον ὀνομάζουσιν. Τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν νος ἐν Χείροσι· Στάσις δὲ (φησὶ) καὶ προσφυγεντος, ἀλλήλοισι μιγύντε, μέγιστον τίκτερον τυραννικῆ κεφαλῆγερέταν θεοὶ καλέουσι. Καὶ πάλιν ἐν Ἰσόλῳ, ὦ Ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε. Τηλεκλείδης

μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἠπορημένον καθῆσθαι φησιν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει καρηβαροῦντα, ποτὲ δὲ μόνον ἐκ κερφαλῆς ἐνδεκακλίνου θόρουβον πολὺν ἐξανατέλλειν. Ὁ δ' Εὐπολις ἐν τοῖς Δίμοις πυνθανόμενος περὶ ἐκάστου τῶν ἀναβεβηκότων ἐξ ἄδου δημαγωγῶν, ὡς ὁ Περικλῆς ὠνομάσθη τελευταῖος·

“Ὁ, τι περ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἡγάγες.

IV. Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν οἱ πλεῖστοι Δάμωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ φασι δεῖν τοῦνομα βραχύνοντας τὴν προτέραν συλλαβὴν ἐκφέρειν. Ἀριστοτέλης δὲ παρὰ Πυθοκλειδῆ τὴν μουσικὴν διαπονηθῆναι τὸν ἄνδρα φησίν. Ὁ δὲ Δάμων ἔοικεν, ἄκρος ὢν σοφιστῆς, καταδύεσθαι μὲν εἰς τὸ τῆς μουσικῆς ὄνομα, πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐπικρουπτόμενος τὴν δεινότητα· τῷ δὲ Περικλεῖ σινῆν, καθάπερ ἀθλητῆ τῶν πολιτικῶν ἀλείπτῆς καὶ διδάσκαλος. Οὐ μὴν ἔλαθεν ὁ Δάμων τῇ λύρα παρακαλύμματι χρώμενος, ἀλλ' ὡς μεγαλοπράγμων καὶ φιλοτύραννος ἐξωστρακίσθη καὶ παρέσχε τοῖς κωμικοῖς διατριβήν. Ὁ γοῦν Πλάτων καὶ πυνθανόμενον αὐτοῦ τινα πεποίηκεν οὕτω·

Πρῶτον μὲν οὖν μοι λέξον, ἀντιβολῶ· σὺ γάρ,

“Ὡς φασιν, ὦ Χείρων, ἐξέθρεψας Περικλέα.

Διήκουσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, πραγματευομένου περὶ φύσιν, ὡς Παρμενίδης, ἐλεγκτικὴν δὲ τινα, καὶ δι' ἐναντιολογίας εἰς ἀπορίαν κατακλείουσαν ἐξασκήσαντος ἕξιν, ὡς πού καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος εἵρηκε διὰ τούτων·

Ἀμφοτερογλώσσου τε μέγα σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν

Ζήνωνος, πάντων ἐπιλήπιτος

Ὁ δὲ πλεῖστα Περικλεῖ συγγενόμενος, καὶ μάλιστα πᾶσι

θεῖς ὄγκον αὐτῷ καὶ φρόνημα δημαγωγίας ἐμβριθέστερον, ὅλως τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡθους, Ἀναξαγόρας ἦν ὁ Κλαζομένιος· ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι Νοῦν προσηγόρευον, εἴτε τὴν σίνεσιν αὐτοῦ μεγάλην εἰς φυσιολογίαν καὶ περιττὴν διαφανεῖσαν θαυμάσαντες, εἴθ' ὅτι τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην, οὐδ' ἀνάγκην, διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε καθαρὸν καὶ ἀκράτον, ἐμμεμιγμένον πᾶσι τοῖς ἄλλοις, ἀποκρίνοντα τὰς ὁμοιομερείας.

V. Τοῦτον ὑπερφυῶς τὸν ἄνδρα θαυμάσας ὁ Περικλῆς, καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας καὶ μεταρσιολεσχίας ὑποπιμπλάμενος, οὐ μόνον, ὡς ἔοικε, τὸ φρόνημα σοβαρὸν, καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας· ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἀθρυπτος εἰς γέλωτα, καὶ προότης πορείας, καὶ καταστολὴ περιβολῆς πρὸς οὐδέν ἐκταραττομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν, καὶ πλάσμα φωνῆς ἀθόρουβον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, πάντας θαυμαστῶς ἐξέπληττε. Δοιδορούμενος γοῦν ποτε καὶ κακῶς ἀκούων ὑπὸ τινος τῶν βδελυρῶν καὶ ἀκολάστων ὅλην ἡμέραν, ὑπέμεινε σιωπῇ κατ' ἀγορὰν ἅμα τι τῶν ἐπειγόντων καταπραττόμενος· ἐσπέρας δ' ἀπήγει κοσμίως οἴκαδε, παρακολουθοῦντος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάση χρωμένου βλασφημίᾳ πρὸς αὐτόν. Ὡς δ' ἔμελλεν εἰσιέναι σκότους ὄντος ἤδη, προσέταξε τινὶ τῶν οἰκετῶν, φῶς λαβόντι, παραπέμψαι καὶ καταστήσαι πρὸς τὴν οἰκίαν τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων μοιθωνικὴν φησι τὴν ὁμιλίαν καὶ ὑπότυπον εἶναι τοῦ Περικλέους, καὶ ταῖς μεγαλαυχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροψίαν ἀναμεμίχθαι καὶ περιφρόνησιν τῶν ἄλλων· ἐπαινεῖ δὲ τὸ Κίμωνος ἐμμελές καὶ ὑγρὸν καὶ μεμουςωμένον ἐν ταῖς περιφοραῖς. Ἄλλ'

να μὲν, ὡσπερ τραγικὴν διδασκαλίαν, ἀξιοῦντα τὴν εἶη ἔχειν τι πάντως καὶ σατυρικὸν μέρος, ἐῷμεν· τοὺς τοῦ Περικλέους τὴν σεμνότητα, δοξοκομίαν τε καὶ ρον ἀποκαλοῦντας, ὁ Ζήνων παρεκάλει καὶ αὐτοὺς τι οὔτον δοξοκοπεῖν, ὡς τῆς προσποιήσεως αὐτῆς τῶν λῶν ὑποποιούσης τινὰ λεληθότως ζῆλον καὶ συνή-
μην.

VI. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου συνουσίας ἔλαυσε Περικλῆς· ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονίας δοκεῖ γενέ-
ται καθυπέροτος, ὅσην τὸ πρὸς τὰ μυστήρια θάμβος ργάζεται τοῖς αὐτῶν τε τούτων τὰς αἰτίας ἀγνοοῦσι, καὶ ρὶ τὰ θεῖα δειμαίνουσι καὶ ταραττομένοις δι' ἀπειρίαν τῶν· ἦν ὁ φυσικὸς λόγος ἀπαλλάττων, ἀντὶ τῆς φο-
νίας καὶ φλεγμαινούσης δεισιδαιμονίας, τὴν ἀσφαλῆ μετ' ἰδων ἀγαθῶν εὐσέβειαν ἐνεργάζεται. Λέγεται δὲ ποτε ῶ μόνοκερω κεφαλὴν ἐξ ἀγροῦ τῷ Περικλεῖ κομισθῆ-
καὶ Λάμπωνα μὲν τὸν μάντιν, ὡς εἶδε τὸ κέρας ἰσχυ-
καὶ στερεὸν ἐκ μέσου τοῦ μετώπου πεφυκός, εἰπεῖν, οὔιν οὐσῶν ἐν τῇ πόλει δυναστιῶν, τῆς Θουκυδίδου Περικλέους, εἰς ἓνα περιστήσεται τὸ κράτος, παρ' οἷ ο τὸ σημεῖον· τὸν δ' Ἀναξαγόραν, τοῦ κρανίου ἰέντος, ἐπιδειξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ πεπληρωκότα ἰσιν, ἀλλ' ὄξυν ὡσπερ ὄον, ἐκ τοῦ παντός ἀγγείου τθηκότα κατὰ τὸν τόπον ἐκείνον, ὅθεν ἡ ῥίζα τοῦ εἶχε τὴν ἀρχήν. Καὶ τότε μὲν θαυμασθῆναι ἰξαγόραν ὑπὸ τῶν παρόντων, ὀλίγοι δ' ὕστερον ἰπωνα, τοῦ μὲν Θουκυδίδου καταλυθέντος, τῶν δὲ ῶ πραγμάτων ὁμαλῶς ἀπάντων ὑπὸ τῷ Περικλεῖ ν. Ἐκώλυε δ' οὐδέν, οἶμαι, καὶ τὸν φυσικὸν εἶν, καὶ τὸν μάντιν, τοῦ μὲν τὴν αἰτίαν, τῶν

τὸ τέλος καλῶς ἐκλαμβάνοντος· ὑπέκειτο γὰρ τῷ μὲν, ἐκ τίνων γέγονε, καὶ πῶς πέφυκε, θεωρῆσαι· τῷ δὲ, πρὸς τί γέγονε, καὶ τί σημαίνει, προειπεῖν. Οἱ δὲ τῆς αἰτίας τὴν εὐρεσιν, ἀναίρεσιν εἶναι λέγοντες τοῦ σημείου, οὐκ ἐπινοοῦσιν ἅμα τοῖς θείοις καὶ τὰ τεχνητὰ τῶν συμβόλων ἀθετοῦντες, ψόφους τε δίσκων, καὶ φῶτα πυρσῶν, καὶ γνωμόνων ἀποσκιασμούς· ὧν ἕκαστον αἰτία τινὶ καὶ κατασκευῇ, σημεῖον εἶναι τινος πεποιήται. Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἐτέρας ἐστὶ πραγματείας.

VII. Ὁ δὲ Περικλῆς, νέος μὲν ὢν, σφόδρα τὸν δῆμον εὐλαβεῖτο. Καὶ γὰρ ἐδόκει Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ τὸ εἶδος ἐμφορῆς εἶναι, τὴν τε φωνὴν ἠδεῖαν οὖσαν αὐτοῦ καὶ τὴν γλῶσσαν εὐτροχον ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ ταχεῖαν οἱ σφόδρα γέροντες ἐξεπλήττοντο πρὸς τὴν ὁμοίότητα. Πλούτου δὲ καὶ γένους προσόντος αὐτῷ λαμπροῦ, καὶ φίλων, οἱ πλεῖστον ἠδύναντο, φοβούμενος ἐξοστρακισθῆναι, τῶν μὲν πολιτικῶν οὐδὲν ἔπραττεν, ἐν δὲ ταῖς στρατείας ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν καὶ φιλοκίνδυνος. Ἐπεὶ δ' Ἀριστιδῆς μὲν ἀποτεθνήκει, καὶ Θεμιστοκλῆς ἐξεπεπτώκει, Κίμωνα δ' αἱ στρατεῖαι τὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ἔξω κατεῖχον, οὕτω δὴ φέρων ὁ Περικλῆς τῷ δήμῳ προσένειμεν ἑαυτὸν, ἀντὶ τῶν πλουσιῶν καὶ ὀλίγων τὰ τῶν πολλῶν καὶ πενήτων ἐλόμενος παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἠκιστα δημοτικὴν οὖσαν. Ἄλλ', ὡς ἔοικε, δεδιὼς μὲν ὑποψία περιπεσεῖν τυραννίδος, ὁρῶν δ' ἀριστοκρατικὸν τὸν Κίμωνα, καὶ διαφερόντως ὑπὸ τῶν καλῶν καγαθῶν ἀνδρῶν ἀγαπώμενον, ὑπῆλθε τοὺς πολλοὺς, ἀσφάλειαν μὲν ἑαυτῷ, δύναμιν δὲ κατ' ἐκείνου παρασκευαζόμενος. Εὐθύς δὲ καὶ τοῖς περὶ τὴν δίαιταν ἐτέραν τάξιν ἐπέθηκεν. Ὀδόν **ξ** γὰρ ἐν ἄστει μίαν ἑωρᾶτο τὴν ἐπὶ ἀγορᾶν καὶ τὸ βου-

λευτήριον πορευόμενος, κλήσεις τε δείπνων καὶ τὴν τοιαύτην ἅπασαν φιλοφροσύνην καὶ συνήθειαν ἐξέλιπεν· ὡς ἐν οἷς ἐπολιτεύσατο χρόνοις, μακροῖς γενομένοις, πρὸς μηδένα τῶν φίλων ἐπὶ δεῖπνον ἔλθειν· πλὴν Εὐρυπτολέμου τοῦ ἀνεψιοῦ γαμοῦντος, ἄχρι τῶν σπονδῶν παραγερόμενος, εὐθύς ἐξανέστη. Δειναὶ γὰρ αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγενέσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ τὸ πρὸς δόξαν σεμνὸν ἐστι. Τῆς ἀληθινῆς δ' ἀρετῆς κάλλιστα φαίνεται τὰ μάλιστα φαινόμενα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν οὐδὲν οὕτω θαυμάσιον τοῖς ἐκτὸς, ὡς ὁ καθ' ἡμέραν βίος τοῖς συνοῦσιν. Ὁ δὲ, καὶ τοῦ δήμου τὸ συνεχές φεύγων καὶ τὸν κόρον, οἷον ἐκ διαλειμμάτων ἐπλησίαζεν, οὐκ ἐπὶ παντὶ πράγματι λέγων, οὐδ' ἀεὶ παριῶν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἑαυτὸν, ὥσπερ τὴν Σαλαμινίαν τριήρη, φησὶ Κριτόλαος, πρὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιδιδούς, τᾶλλα δὲ, φίλους καὶ ῥήτορας ἐταίρους καθιεῖς, ἔπραττεν. Ὡν ἓνα φασὶ γενέσθαι τὸν Ἐφιάλτην, ὃς κατέλυσε τὸ κράτος τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, πολλὴν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ ἄκρατον τοῖς πολίταις ἐλευθερίαν οἰνοχοῶν· ὑφ' ἧς, ὥσπερ ἵππον, ἐξυβρίσαντα τὸν δῆμον οἱ κωμωδοποιοὶ λέγουσι, πειθαρχεῖν οὐκέτι τολμᾶν, ἀλλὰ δάκνειν τὴν Εὐβοίαν, καὶ ταῖς νήσοις ἐπιπηδῆν.

VIII. Τῇ μέντοι περὶ τὸν βίον κατασκευῇ καὶ τῷ μεγέθει τοῦ φρονήματος ἀρμόζοντα λόγον, ὥσπερ ὄργανον, ἐξαρτούμενος παρενέτεινε πολλαχοῦ τὸν Ἀναξαγόραν· οἷον βαφὴν τῇ ῥητορικῇ τὴν φυσιολογίαν ὑποχρόμενος. Τὸ γὰρ ὑψηλόνοον τοῦτο καὶ πάντα τελεσιουργόν, ὡς ὁ θεῖος Πλάτων φησὶ, πρὸς τῷ εὐφυῆς εἶναι, κτησάμενος ἐκ φυσιολογίας, καὶ τὸ πρόσφορον ἐλκίσας ἐπὶ τῷ

τῶν λόγων τέχνην, πολὺ πάντων διήνεγκε. Διὸ καὶ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι· καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν, οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτεία καὶ ταῖς στρατηγίαις δυνάμεως, Ὀλύμπιον αὐτὸν οἴονται προσαγορευθῆναι· καὶ συνδραμεῖν οὐδὲν ἀπέοικεν ἀπὸ πολλῶν προσόντων τῷ ἀνδρὶ τὴν δόξαν. Αἱ μὲντοι κωμωδίαι τῶν τότε διδασκάλων σπουδῇ τε πολλὰς καὶ μετὰ γέλωτος ἀφεικότων φωνὰς εἰς αὐτὸν, ἐπὶ τῷ λόγῳ μάλιστα τὴν προσωνομίαν γενέσθαι δηλοῦσι, βροντᾶν μὲν αὐτὸν καὶ ἀστράπτειν, ὅτε δημηγοροῖη, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσση φέρειν λεγόντων. Διαμνημονεύεται δὲ τις καὶ Θουκυδίδου τοῦ Μιλησίου λόγος, εἰς τὴν δεινότητα τοῦ Περικλέους μετὰ παιδιᾶς εἰρημένος. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Θουκυδίδης τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ πλεῖστον ἀντεπολιτεύσατο τῷ Περικλεῖ χρόνον· Ἀρχιδάμου δὲ, τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως, πυνθανομένου, πότερον αὐτὸς, ἢ Περικλῆς, παλαιεὶ βέλτιον, Ὅταν, εἶπεν, ἐγὼ καταβάλω παλαίων, ἐκεῖνος ἀντιλέγων, ὡς οὐ πέπτωκε, νικᾷ, καὶ μεταπείθει τοὺς ὄρωντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς περὶ τὸν λόγον εἰλαβῆς ἦν, ὥστ' αἰεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ἤρχετο τοῖς θεοῖς μηδὲ ῥῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρεῖαν ἀνάρμοστον. Ἐγγραφον μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολέλοιπε, πλὴν τῶν ψηφισμάτων· ἀπομνημονεύεται δ' ὀλίγα παντάπασιν· οἷον, τὸ τὴν Αἴγιαν ὡς λήμην τοῦ Πειραιῶς ἀφελεῖν κελεῦσαι· καὶ τὸ, τὸν πόλεμον ἤδη φάναι καθορᾶν ἀπὸ Πελοποννήσου προσφερόμενον. Καί ποτε τοῦ Σοφοκλέους, ὅτε συστρατηγῶν ἐξέπλευσε μετ' αὐτοῦ, παῖδα καλὸν ἐπαινέσαντος, Οὐ μόνον, ἔφη, τὰς χεῖρας, ὦ Σοφόκλεις, δεῖ καθαρὰς ἔχειν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ τὰς

ἄφεις. Ὁ δὲ Σιτησίμβροτος φησὶν, ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκωμιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι, καθάπερ τοὺς θεούς· οὐ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς ὀρώμεν, ἀλλὰ ταῖς τιμαῖς, ἃς ἔχουσι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἃ παρέχουσιν, ἀθανάτους εἶναι τεκμαιρόμεθα· ταῦτ' οὖν ὑπάρχειν καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανούσιν.

ΙΧ. Ἐπεὶ δὲ Θουκυδίδης μὲν ἀριστοκρατικὴν τινα τὴν τοῦ Περικλέους ὑπογράφει πολιτείαν, λόγῳ μὲν οὖσαν δημοκρατίαν, ἔργῳ δ' ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχὴν, ἄλλοι δὲ πολλοὶ πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φασὶ τὸν δῆμον ἐπὶ κληρουχίας καὶ θεωρικῶν καὶ μισθῶν διανομᾶς προαχθῆναι, κακῶς ἐθισθέντα, καὶ γενόμενον πολυτελεῖ καὶ ἀκόλαστον ὑπὸ τῶν τότε πολιτευμάτων ἀντὶ σώφρονος καὶ αὐτουργοῦ· θεωρησθῆναι διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἢ αἰτία τῆς μεταβολῆς. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, πρὸς τὴν Κίμωνος δόξαν ἀντιταττόμενος, ὑπεποιεῖτο τὸν δῆμον· ἐλαττούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, ἀφ' ὧν ἐκείνος ἀνελάμβανε τοὺς πένητας, δεῖπνόν τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων, τῶν τε χωρίων τοὺς φραγμοὺς ἀφαιρῶν, ὅπως ὀπωριζῶσιν οἱ βουλόμενοι· τούτοις ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος, τρέπεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων διανομὴν, συμβουλεύσαντος αὐτῷ Δημωνίδου τοῦ Οἰήθεν, ὡς Ἀριστοτέλης ἰστόρηκε. Καὶ ταχὺ θεωρηκοῖς καὶ δικαστικοῖς λήμμασιν, ἄλλαις τε μισθοφοραῖς καὶ χορηγίαις συνδεκάσας τὸ πλῆθος, ἐχρήτη κατὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἧς αὐτὸς οὐ μετεῖχε, διὰ τὸ μὴτ' ἀρχῶν, μήτε θεσμοθέτης, μήτε βασιλεὺς, μήτε πολέμαρχος λαχεῖν. Αὐταὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ κληρωταὶ τ' ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ

δι' αὐτῶν οἱ δοκιμασθέντες ἀνέβαινον εἰς Ἄρειον πάγι Διὸ καὶ μᾶλλον ἰσχύσας ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δήμῳ, καταστάσασα τὴν βουλήν, ὥστε τὴν μὲν ἀφαιρεθῆναι τὰ πλείστα κρίσεις δι' Ἐφιάλτου, Κίμωνα δ' ὡς φιλολόκῳ καὶ μισόδημον ἐξοστρακισθῆναι, πλούτῳ μὲν καὶ γέ μηδενὸς ἀπολειπόμενον, νίκας δὲ καλλίστας νενικηκότους βαρβάρους, καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ λαφύρων ἐπεπληκότα τὴν πόλιν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται Τοσοῦτον ἦν τὸ κράτος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ Περικλέους.

Χ. Ὁ μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸς ὠρισμένην εἶχε νόμον δεκαετίαν τοῖς φεύγουσιν· ἐν δὲ τῷ δια μῆσου, Λακεδαιμονίων στρατῷ μεγάλῳ ἐμβολόντων εἰς τὴν Ταναγραῖκα καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐθύς ὀρμησάντων ἐπ' αὐτούς, ὁ Κίμων ἐλθὼν ἐκ τῆς φυγῆς, ἔθροτο μετὰ τῶν φυλετῶν λόχον τὰ ὄπλα, καὶ δι' ἔργων ἀπολύσθαι τὸν Λακωνισμὸν ἐβούλετο, συγκινδυνεύσας τοῖς πολίταις. Οἱ δὲ φίλοι τοῦ Περικλέους συστάσαντες ἀπήλασαν αὐτὸν ὡς φεύγοντα. Διὸ καὶ δοκεῖ Περικλῆς ἐρῶμενεστάτην τὴν μάχην ἐκείνην ἀγωνίσασθαι, καὶ γενέσθαι πάντων ἐπιφανέστατος, ἀφειδήσας τοῦ σώματος. Ἐπεσον δὲ καὶ τοῦ Κίμωνος οἱ φίλοι πάντες ὁμαλῶς, οὓς Περικλῆς συνεπηγιότατος τοῦ Λακωνισμοῦ· καὶ μετάνοια δεινὴ τοὺς Ἀθηναίους καὶ πόθος ἔσχε τοῦ Κίμωνος, ἠττημένους μὲν ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Ἀττικῆς, προσδοκῶντας δὲ καὶ βαρὺν εἰς ἔτι ὄραν πόλεμον. Αἰσθόμενος οὖν ὁ Περικλῆς οὐκ ἠνέχετο χαρίσασθαι τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα γράψας ἐπέτατος ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα· κακῆνος ἐπανελθὼν εἰρήνην ἐπέτασε ταῖς πόλεσιν. Οἰκείως γὰρ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἀπήχθοντο τῷ Περικλεῖ καὶ τοῖς φίλοις δημοαγωγοῖς. Ἐνιοὶ δὲ φασιν οὐ πρότερον γραφῆ

τῷ Κίμωνι τὴν ἀπόδοτον ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἢ συνθή-
 κας αὐτοῖς ἀπορρήτους γενέσθαι δι' Ἐλπινίκης, τῆς Κί-
 μωνος ἀδελφῆς, ὥστε Κίμωνα μὲν ἐκπλεῦσαι, λαβόντα
 ναῦς διακοσίας, καὶ τῶν ἔξω στρατηγεῖν, καταστρεφόμε-
 νον τὴν βασιλέως χώραν, Περικλεῖ δὲ τὴν ἐν ἄστει δύνα-
 μιν ὑπάρχειν. Ἐδόκει δὲ καὶ πρότερον ἢ Ἐλπινίκη τῷ
 Κίμωνι τὸν Περικλέα προότερον παρασχεῖν, ὅτε τὴν θα-
 νατικὴν δίκην ἔφυγεν. Ἦν μὲν γὰρ εἰς τῶν κατηγορῶν ὁ
 Περικλῆς ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος· ἐλθούσης δὲ
 πρὸς αὐτὸν τῆς Ἐλπινίκης καὶ δεομένης, μειδιάσας εἶπεν·
 Ὡς Ἐλπινίκη, γραῦς εἶ, γραῦς εἶ, ὡς πράγματα τηλικαῦτα
 πράσσειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λόγον ἀπαξ ἀνέ-
 στη, τὴν προβολὴν ἀφοσιούμενος, καὶ τῶν κατηγορῶν
 ἐλάχιστα τὸν Κίμωνα λυπήσας ἀπεχώρησε. Πῶς ἂν οὖν
 τις Ἰδομενεῖ πιστεύσειε, κατηγοροῦντι τοῦ Περικλέους, ὡς
 τὸν δημαγωγὸν Ἐφιάλτην, φίλον γενόμενον, καὶ κοινωνὸν
 ὄντα τῆς ἐν τῇ πολιτεία προαιρέσεως, δολοφονήσαντος
 διὰ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον τῆς δόξης; Ταῦτα γὰρ, οὐκ
 οἶδ' ὅθεν συναγαγὼν, ὥσπερ χολὴν τὰνδρὶ προσβέβλυκε,
 πάντα μὲν ἴσως οὐκ ἀνεπιλήπτῳ, φρόνημα δ' εὐγενές
 ἔχοντι, καὶ ψυχὴν φιλότιμον, οἷς οὐδὲν ἐμφύεται πάθος
 ὠμὸν οὕτω καὶ θηριώδες. Ἐφιάλτην μὲν οὖν, φοβερὸν
 ὄντα τοῖς ὀλιγαρχικοῖς, καὶ περὶ τὰς εὐθύνας καὶ διώξεις
 τῶν τὸν δῆμον ἀδικούντων ἀπαραίτητον, ἐπιβουλεύσαν-
 τες οἱ ἐχθροὶ δι' Ἀριστοδίκου τοῦ Ταναγραικοῦ κρυ-
 φαίως ἀνεῖλον, ὡς Ἀριστοτέλης εἶρηκεν. Ἐτελεύτησε δὲ
 Κίμων ἐν Κύπρῳ στρατηγῶν.

XL Οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ, μέγιστον μὲν ἦδη τὸν Περικλέα καὶ πρόσθεν ὀργῶντες γεγονότα τῶν πολιτῶν, βου-
 λόμενοι δ' ὁμῶς εἶναί τινα τὸν πρὸς αὐτὸν ἀντιπασσόμενον.

νον ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλύνοντα, ὥστε μὴ κομιδῇ μοναρχίαν εἶναι, Θουκυδίδην τὸν Ἀλωπεκῆθεν, ἄνδρα σώφρονα καὶ κηδεστήν Κίμωνος, ἀντέστησαν ἐναντιωσόμενον· ὃς, ἦτιον μὲν ὢν πολεμικός τοῦ Κίμωνος, ἀγοραῖος δὲ καὶ πολιτικός μᾶλλον, οἰκουρῶν ἐν ἄστυ, καὶ περὶ τὸ βῆμα τῷ Περικλεῖ συμπλεκόμενος, ταχὺ τὴν πολιτείαν εἰς ἀντίπαλον κατέστησεν. Οὐ γὰρ εἶασε τοὺς καλοὺς καὶ γαθοὺς καλουμένους ἄνδρας ἐνδισπάρθαι καὶ συμμεμίχθαι πρὸς τὸν δῆμον, ὡς πρότερον, ὑπὸ πλήθους ἡμαυρωμένους τὸ ἀξίωμα· χωρὶς δὲ διακρίνας, καὶ συναγαγὼν εἰς ταυτὸ τὴν πάντων δύναμιν, ἐμβριθῆ γενομένην, ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ, ῥοπήν ἐποίησεν. Ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς διπλὴ τις ὑπουλος, ὥσπερ ἐν σιδήρῳ, διαφορὰν ὑποσημαίνουσα δημοτικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς προαιρέσεως· ἣ δ' ἐκείνων ἀμίλλα καὶ φιλοτιμία τῶν ἀνδρῶν, βαθυτάτην τομὴν τεμοῦσα, τῆς πόλεως τὸ μὲν δῆμον, τὸ δ' ὀλίγους ἐποίησε καλεῖσθαι. Διὸ καὶ τότε μάλιστα τῷ δήμῳ τὰς ἡνίας ἀνεῖς ὁ Περικλῆς, ἐπολιτεύετο πρὸς χάριν, ἀεὶ μὲν τινα θεῖαν πανηγυρικὴν, ἣ ἐστίασιν, ἣ πομπὴν εἶναι μηχανώμενος ἐν ἄστυ, καὶ διαπαιδαγωγῶν οὐκ ἀμούσοις ἠδοναῖς τὴν πόλιν· ἐξήκοντα δὲ τριήρεις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκπέμπων, ἐν αἷς πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἔπλεον ὀκτῶ μῆνας ἔμμισθοι, μελετῶντες ἅμα καὶ μανθάνοντες τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν. Πρὸς δὲ τούτοις, χιλίους μὲν ἔστειλεν εἰς Χερσόνησον κληρούχους, εἰς δὲ Νάξον πεντακοσίους, εἰς δὲ Ἄνδρον ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θράκην χιλίους Βισάλταις συνοικήσοντας· ἄλλους δ' εἰς Ἰταλίαν, οἰκισομένης Συβάρεως, ἣν Θουρίους προσήγορεύσαν. Καὶ ταῦτ' ἔπραττεν, ἀποκουφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ διὰ σχολὴν πολυπράγμονος ὄχλου τὴν πόλιν,

ἐπανορθούμενος δὲ τὰς ἀπορίας τοῦ δήμου, φόβον δὲ καὶ φρουράν τοῦ μὴ νεωτερίζειν τι παρακατοικίζων τοῖς συμμάχοις.

ΧΙΙ. Ὁ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν ταῖς Ἀθήναις καὶ κόσμον ἤνεγκε, μεγίστην δὲ τοῖς ἄλλοις ἔκπληξιν ἀνθρώποις, μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, μὴ ψεύδεσθαι τὴν λεγομένην δύναμιν αὐτῆς ἐκείνην καὶ τὸν παλαιὸν ὄλβον, ἢ τῶν ἀναθημάτων κατασκευῇ, τοῦτο μάλιστα τῶν πολιτευμάτων τοῦ Περικλέους ἐβάσκαλλον οἱ ἐχθροὶ, καὶ διέβαλλον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, βοῶντες· ὡς ὁ μὲν δῆμος ἀδοξεῖ καὶ κακῶς ἀκούει τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐκ Δήλου μεταγαγῶν· ἢ δ' ἔνεστιν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας εὐπρεπεστάτη τῶν προφάσεων, δεῖσάντα τοὺς βαρβάρους ἐκεῖθεν ἀνελεσθαι, καὶ φυλάττειν ἐν ὀχυρῷ τὰ κοινὰ, ταύτην ἀνήρηκε Περικλῆς· καὶ δοκεῖ δεινὴν ὑβριν ἢ Ἑλλάς ὑβρίζεσθαι, καὶ τυραννεῖσθαι περιφανῶς, ὁρῶσα τοῖς εἰσφερομένοις ὑπὲρ αὐτῆς ἀναγκαίως πρὸς τὸν πόλεμον, ἡμᾶς τὴν πόλιν καταχρυσοῦντας καὶ καλλωπίζοντας, ὡσπερ ἀλαζόνα γυναικα, περιαιπτομένην λίθους πολυτελεῖς, καὶ ἀγάλματα, καὶ ναοὺς χιλιοταλάντους. Ἐδίδασκεν οὖν ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον, ὅτι χρημάτων μὲν οὐκ ὀφείλουσι τοῖς συμμάχοις λόγον, προπολεμοῦντες αὐτῶν, καὶ τοὺς βαρβάρους ἀνείργοντες, οὐχ ἵππον, οὐ ναῦν, οὐχ ὀπλίτην, ἀλλὰ χρήματα μόνον τελούντων· ἃ τῶν διδόντων οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν λαμβανόντων, ἃν παρέχωσιν, ἀνθ' ὧν λαμβάνουσι· δεῖ δὲ, τῆς πόλεως κατασκευασμένης ἱκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ἧν δόξα μὲν γενομένων αἰδῖος, εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοιμὴ παρέσται, παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης, καὶ ποι-

χρειῶν, αἱ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρα κινουῖσαι, σχεδὸν ὅλην ποιούσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν, ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμουμένην καὶ τρεφομένην. Τοῖς μὲν γὰρ ἡλικίαν ἔχουσι καὶ ῥώμην αἱ στρατεῖαι τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν εὐπορίας παρῆχον· τὸν δ' ἀσύντακτον καὶ βάνανσον ὄχλον, οὗτ' ἄμοιρον εἶναι λημμάτων βουλόμενος, οὕτε λαμβάνειν ἀργὸν καὶ σχολάζοντα, μεγάλας κατασκευασμάτων ἐπιβολὰς, καὶ πολυτέχνους ὑποθέσεις ἔργων διατριβὴν ἔχοντων, ἐνέβαλε φέρων εἰς τὸν δῆμον, ἵνα μηδὲν ἥττον τῶν πλεόντων, καὶ φρουρούντων, καὶ στρατευομένων, τὸ οἰκουρῶν ἔξη πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὠφελεῖσθαι καὶ μεταλαμβάνειν. Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι, τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοὶ, βαφθεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες, ἐλέφαντος ζωγράφοι, ποικιλταὶ, τορνεταί· πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι, καὶ ναῦται, καὶ κυβερνήται κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ κατὰ γῆν, ἄμαξοπηγοὶ, καὶ ζευγοτρόφοι, καὶ ἠνίοχοι, καὶ καλωστρόφοι, καὶ λινουργοὶ, καὶ σκητοτόμοι, καὶ ὄδοποιοὶ, καὶ μεταλλεῖς· ἐκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγός, ἴδιον στρατεύμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον· εἰς πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων, ὑπερηφάνων μὲν μεγέθει, μορφῇ δ' ἀμιμῆτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργῶν ἀμιλλωμένων ὑπερβαλίσθαι τὴν δημιουργίαν τῇ καλλιτεχνίᾳ, μάλιστα θαυμάσιον ἦν τὸ τάχος. Ὡν γὰρ ἕκαστον ὄντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος

ἀφίξεσθαι, ταῦτα πάντα μιᾶς ἀκμῆ πολιτείας ἐλάμβανε τὴν συντέλειαν. Καίτοι γὰρ φασὶν Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονούντος ἐπὶ τῷ ταχῶ καὶ ῥαδίως τὰ ζῶα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἶπεῖν· Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ. Ἢ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βῆρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὴν ἀποδίδωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυμάζεται τὰ Περικλέους ἔργα πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γεγόμενα. Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθύς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμῆ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθεῖ τις καινότης αἰεὶ ἀθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ αἰεθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγῆρω καταμειγμένην τῶν ἔργων ἔχόντων. Πάντα δὲ διεῖπε καὶ πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους ἀρχιτέκτονας ἔχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν μὲν γὰρ ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης εἰργάζετο καὶ Ἴκτινος, τὸ δ' ἐν Ἐλευσίνι τελεστήριον ἤρξατο μὲν Κόροιβος οἰκοδομεῖν, καὶ τοὺς ἐπ' ἐδάφους κίονας ἔθηκεν οὗτος, καὶ τοῖς ἐπιστυλοῖς ἐπέξευξεν· ἀποθανόντος δὲ τούτου, Μισαγένης ὁ Ξυπέτιος τὸ διάζωμα καὶ τοὺς ἄνω κίονας ἐπέστησε· τὸ δ' ὀπαῖον ἐπὶ τοῦ Ἀνακτόρου Ξενοκλῆς ὁ Χολαργεὺς ἐκορύφωσε· τὸ δὲ Μακρὸν τεῖχος, περὶ οὗ Σωκράτης ἀκούσαι φησὶν αὐτὸς εἰσηγουμένου γνώμην Περικλέους, ἠργολάβησε Καλλικράτης. Κωμῶδει δὲ τὸ ἔργον Κρατίως ὡς βραδίως περαινόμενον·

Πάλαι γὰρ αὐτὸ (φησὶ) λόγοισι προάγει Περικλέης,

Ἔργοισι δ' οὐδὲ κινεῖ

Τὸ δ' Ὠιδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολυέδρον καὶ

λύσιυλον, τῇ δ' ἐρέψει παρακλινῆς καὶ κάταντες ἐκ κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μμα τῆς βασιλῆως σκηπῆς, ἐμιστιατοῦντος καὶ τούτῳ Ἰκλίου. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θράτταις ππρὸς αὐτόν·

Ὁ σχενοκέφαλος Ζεὺς ὄδε προσέρχεται
Περικλῆς, τῆρδαῖον ἐπὶ τοῦ κρανίου
ἔχων, ἐπειδὴ τοῦστρακον παροίχεται.

Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐφημέμουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἀγασθαι, καὶ διξεν αὐτός, ἀθλοδοκίης αἰρεθείς, καθότι χρῆ τοὺς ἀγῶμένους αὐλεῖν, ἢ ἔδειν, ἢ κισσαρῶν. Ἐθεῶντο δὲ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν Ἰλιδεῖσι τοὺς μουσῶν ἀγῶνας. Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως ἐξεργάμην ἐν πενταστίᾳ, Μνησικλίου ἀρχιτεκτονοῦντος· τῷ θαυμαστῇ συμβᾶσα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνησε θεὸν οὐκ ἀποστατοῦσαν, ἀλλὰ συνεργητομένην τοῖ γου καὶ συνεπιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργύτατος καὶ θυμότατος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαλεῖς ἐξ ἕφους ἔκαὶ διέκειτο μοχθηρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμ Ἰθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλίου, ἢ θεὸς ὄναρ φαισυνεταξε θεραπείαν, ἢ χρώμενος ὁ Περικλῆς, τοχρὶ φραδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ κικαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ὑγείας Ἀθηνᾶς ἀνίστησεν ἐν ὀπάλῃ παρὰ τὸν βωμόν, ὅς καὶ πρότερον ἦν, ὡς λέγα Ὁ δὲ Φειδίας ἐργάζετο μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυσοῦν καὶ τούτου δημιουργός ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γίγρεαι πάντα δ' ἦν σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πᾶσιν, ὡς κίρη ἐπεστιάται τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλίου.

τούτο τῷ μὲν φθόρον, τῷ δὲ βλασφημίας ἤνεργα

ἔλευθέρως τῷ Περικλεῖ γυναῖκας εἰς τὰ ἔργα φοιτώσας ὑποδεχομένου τοῦ Φειδίου. Δεξάμενοι δὲ τὸν λόγον οἱ κωμικοὶ, πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ κατεσκεδάσαν, εἰς τε τὴν Μενίππου γυναῖκα διαβάλλοντες, ἀνδρὸς φίλου καὶ ὑποστρατηγοῦντος, εἰς τε τὰς Πυριλάμπους ὀρνιθοτροφίας, ὅς, ἑταῖρος ὢν Περικλέους, αἰτίαν εἶχε ταῶνας ὑφίεναι ταῖς γυναιξίν, αἷς ὁ Περικλῆς ἐπλησίαζε. Καὶ τί ἂν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίοις, καὶ τὰς κατὰ τῶν κρειτόνων βλασφημίας, ὥσπερ δαίμονι κακῷ, τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἐκάστοτε, θαυμάσειεν, ὅπου καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος δεινὸν ἀσέβημα καὶ μυθῶδες ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ υἱοῦ κατὰ τοῦ Περικλέους; Οὕτως ἔοικε πάντῃ χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθήρατον ἱστορίᾳ τὰληθές, ὅταν οἱ μὲν ὕστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχωσιν ἐπιπροσθούντα τῇ γνώσει τῶν πραγμάτων· ἢ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἡλικιωτίς ἱστορία, τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενεῖαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα, λυμαίνηται καὶ διαστρέφη τὴν ἀλήθειαν.

XIV. Τῶν δὲ περὶ τὸν Θουκυδίδην ὑπόθετον καταβοώντων τοῦ Περικλέους, ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα, καὶ τὰς προσόδους ἀπολλύντος, ἠρώτησεν ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν δῆμον, εἰ πολλὰ δοκεῖ δεδαπανῆσθαι· φησάντων δὲ, πάμπολλα· Μὴ τοίνυν, εἶπεν, ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ δεδαπανῆσθαι· καὶ τῶν ἀναθημάτων ἰδίαν ἐμαυτοῦ ποιήσομαι τὴν ἐπιγραφὴν. Εἰπόντος οὖν τὰυτα τοῦ Περικλέους, εἴτε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσαντες, εἴτε πρὸς τὴν δόξαν ἀντιφιλοτιμούμενοι τῶν ἔργων, ἀνέκραγον κελεύοντες ἐκ τῶν δημοσίων ἀναλίσκειν καὶ χορηγεῖν, μηδενὸς φειδόμενον. Τέλος δὲ πρὸς τὸν Θουκυδίδην εἰς ἀγῶνα

περὶ τοῦ ὀστράκου καταστάς καὶ διακινδυνεύσας, ἐκείνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντιτεταγμένην ἑταιρείαν.

XV. Ὡς οὖν, παντάπασι λυθείσης τῆς διαφορᾶς, καὶ τῆς πόλεως οἷον ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γενομένης, κομιδῇ περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηρητημένα πράγματα, φόρους, καὶ στρατεύματα, καὶ τριήρεις, καὶ νήσους, καὶ θάλασσαν, καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων, πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἤκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγεμονίαν, ὑπηκόοις ἔθνεσι, καὶ φίλαις βασιλείων καὶ συμμαχίαις πεφραγμένην δυναστῶν, οὐκέθ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χειροήθης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπέειπεν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπιθυμίαις, ὥσπερ πνοαῖς, τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρουπτομένης ἔνια δημαγωγίας, ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἀρμονίας, ἀριστοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινόμενος πολιτείαν, καὶ χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῇ καὶ ἀνεγκλήτῳ, τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἤγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν δῆμον· ἦν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων καὶ προσβιβάζων, ἐχειροῦντο τῷ συμφέροντι, μιμούμενος ἀτεχνῶς ἰατρὸν ποικίλῃ νοσήματι καὶ μακρῷ, κατὰ καιρὸν μὲν ἡδονὰς εὐλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμούς καὶ φάρμακα προσφέροντα σωτήρια. Παντοδαπῶν γὰρ, ὡς εἰκὸς, παθῶν ἐν ὄχλῳ τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι φνομένων, μόνος ἐμμελῶς ἕκαστα διαχειρίσασθαι πεφυκῶς, μάλιστα δ' ἐλπῖσι καὶ φόβοις, ὥσπερ οἶαξι, προασαστέλλων τὸ θρασυνόμενον αὐτῶν, καὶ τὸ δίσθυμον ἀνιείς καὶ παραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ἱστορικὴν, κατὰ Πλάτωνα, ψυχαγωγίαν οὖσαν, καὶ μέγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν περὶ τὰ ἡθῆ καὶ πάθη μέθοδον, ὥσπερ τινὰς τόνους

καὶ φθόγγους ψυχῆς, μάλ' ἔμμελοῦς ἀφῆς καὶ κρούσεως δεομένους. Αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψιλῶς δύναμις, ἀλλ', ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ τὸν βίον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρὸς, ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κορίττονος· ὅς τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην ποιήσας, καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ὧν ἔνιοι καὶ ἐπὶ τοῖς νείεσι διέθεντο, ἐκεῖνος μιᾶ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν, ἧς ὁ πατήρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δυνάμιν αὐτοῦ σαφῶς μὲν ὁ Θουκυδίδης διηγεῖται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσιν οἱ κωμικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐτὸν εἰταίρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυραννήσειν κελεύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου πρὸς δημοκρατίαν καὶ βαρύτερας περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς. Ὁ δὲ Τηλεκλείδης παραδωκῆναι φησὶν αὐτῷ τοὺς Ἀθηναίους

Πόλεων τε φόρους, αὐτάς τε πόλεις, τὰς μὲν δεῖν, τὰς δ' ἀναλύειν,

λαΐνα τείχη, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ αὐτὰ πάλιν καταβάλλειν,

σπονδάς, δυνάμιν, κράτος, εἰρήνην, πλοῦτόν τ', εὐδαιμονίαν τε.

Καὶ ταῦτα καιρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἀκμή καὶ χάρις ἀνθρώπου ἐφ' ὧρα πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν ἔτη πρωτεύων ἐν Ἐφιάλταις, καὶ Λεωκράταις, καὶ Μυρωνίδαῖς, καὶ Κίμωσι, καὶ Τολμίδαῖς, καὶ Θουκυδίδαῖς· μετὰ δὲ τὴν Θουκυδίδου κατάλυσιν καὶ τὸν ὄστρακισμόν, οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκα ἐτῶν διήνεγκε, καὶ μίαν οὔσιν ἐν ταῖς ἐνιαυσίαις στρατηγίαις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτισάμενος.

ἐφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καίτερον οὐ παντάπασιν ἀργῶς ἔχων πρὸς χρηματισμῶν, ἀλλὰ τὸν πατρῶον καὶ δίκαιον πλοῦτον, εἰς μὴτ' ἀμελοῦμενος ἐκφυγεῖν, μήτε πολλὰ πράγματα καὶ διατριβὰς ἀσχολουμένη παρῆχαι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν, ἣν ᾔετο φρότιν καὶ ἀκριβεστάτην εἶναι. Τοῖς γὰρ ἱππικαίοις παρκοῦς ἅπαντας ἀθρόους ἐπέτρεσκεν, εἴτα τῶν ἀναγκαίων ἔπεστον ἐξ ἀγορᾶς ἠνούμενος, διέκειε τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν διαίταν. Ὅθεν οὐχ ἤδως ἦν ἐηλείκοις παισὶν, οὐδὲ γυναιξὶ δαφιλῆς χορηγός, ἀλλ' ἐμίμνοντο τὴν ἐφήμερον ταύτην καὶ συνηγμένῃ εἰς τὸ ἀκριβίστατον δαπάνῃ, οὐδενός, οἷον ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, περιφρέοντος, ἀλλὰ παντός μὲν ἀναλώματος, παντός δὲ λήμματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρον βαδίζοντος. Ὁ δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκρίβειαν, εἰς ἣν οἰκέτης, Εὐάγγελος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς εὐ περικίως ἢ κατασκευασμένος ὑπὸ τοῦ Περικλίου πρὸς οἰκονομίαν. Ἀπαντία μὲν οὖν ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἶχε καὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνος ἐξέλιπε, καὶ τὴν χώραν ἐφήμερον ἀργὴν καὶ μηλόβοτον, ἐπὶ ἐνδοκτισασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. Οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν, οἶμαι, θεωρητικῶν φιλοσόφων καὶ πολιτικῶν βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνόργανον καὶ ἀπροσδεῖα τῆς ἐκτός ὕλης ἐπὶ τοῖς κελοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρωπείας χρῆας ἀναμιγνύντι τὴν ἀρετὴν, ἵσταν οὐ γένοσι ἂν οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν ἑπλοῦτος· ὡσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ, βοηθοῦντι πολλοῖς τῶν πενήτων. Καὶ μάλιστα τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέγουσιν ἀσχολουμένου Περικλίου, ἀμελοῦμενον καὶσθαι, συνηγμένον ἤδη γηραιὸν ἀποκαρτεροῦντα· προσπεισόντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ παύματος, ἐκπλαγίστα δῶς ἕδως

ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησιν, ὀλοφυρόμενον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμβουλον. Ἐγκαλυψάμενον οὖν τὸν Ἀναξαγόραν εἰπέειν πρὸς αὐτόν· Ὡ Περικλεις, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρεῖαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ ἀνξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ἔτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν, καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιούσων πραγμάτων, γράφει ψήφισμα, πάντας Ἕλληνας τοὺς ὀπίηποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης, ἢ τῆς Ἀσίας, παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθηναίους τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρβαροι, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεῶς, καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν. Ἐπὶ ταῦτα δ' ἄνδρες εἴκοσι τῶν ὑπὲρ πενήτην ἔτη γεγονότων ἐπέμφθησαν, ὧν πέντε μὲν, Ἴωνας καὶ Δωριεῖς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, καὶ νησιώτας ἄχρι Λέσβου καὶ Ῥόδου παρεκάλουν· πέντε δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ Θράκῃ μέχρι Βυζαντίου τόπους ἐπήεσαν, καὶ πέντε ἐπὶ τοῖτοις εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Πελοπόννησον, ἐκ δὲ ταύτης διὰ Λοκρῶν ἐπὶ τὴν πρόσοικον Ἠπειρον ἕως Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμβρακίας ἀπεστάλησαν· οἱ δὲ λοιποὶ δι' Εὐβοίας ἐπ' Οἰταιούς, καὶ τὸν Μαλιέα κόλπον, καὶ Φθιώτας, καὶ Ἀχαιοὺς, καὶ Θεσσαλοὺς ἐπορεύοντο, συμπείδοντες ἵεναι καὶ μετέχειν τῶν βουλευμάτων, ἐπ' εἰρήνῃ καὶ κοινοπραγίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπράχθη δ' οὐδὲν, οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις, Λακεδαιμονίων ὑπεναντιωθέντων, ὡς λέγεται, καὶ τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ τῆς πείρας ἐλεγχθείσης. Τοῦτο μὲν οὖν

παρεθέμην ἐνδεικνύμενος αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ γαλοφροσύνην.

XVIII. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις εὐδοκίμει μάλιστ' ἡ ἀσφάλεια, οὔτε μάχης ἐχούσης πολλὴν ἀδυναμίαν καὶ κίνδυνον ἐκουσίως ἀπτόμενος, οὔτε τοὺς ἐκ τῆς ἀτυχίας ἀρᾶσθαι χρησαμένους τύχῃ λαμπρᾷ, καὶ ἐπιβουλεύοντας ὡς μεγάλους, ζήλων καὶ μιμούμενος ἀγαθῶν ἀγώνων· αἰεὶ τε λέγων πρὸς τοὺς πολίτας, ὡς ὅσον ἐπιβουλεύουσιν ἀθάνατοι πάντα τὸν χρόνον. Ὀρῶν δὲ ἐπὶ τὴν τὸν Τολμαίου διὰ τὰς πρότερον εὐτυχίας, καὶ ἐπιβουλεύοντας διαφερόντως ἐκ τῶν πολεμικῶν, σὺν οὐδ' ἄλλῳ παρασκευαζόμενον εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν, καὶ ἐπιβουλεύοντας τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμίας ἐθέλοντι στρατεύεσθαι, χιλίους γενομένους, ἀνεπιβουλεύουσα δυνάμεως, κατέχειν ἐπειράτο καὶ παρακαλεῖται τὸν δήμον, τὸ μνημονεύομενον εἰπὼν, ὡς, εἰ μὴ πείθοιτο Περικλεῖ, τὸν γε σοφώτατον οὐχ ἁμαρτήσεται σύμφορον ἀναμείνας χρόνον. Τότε μὲν οὖν μετρίως εὐδοκίμῳ τοῦτ' εἰπὼν· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, ὡς ἀνηγορεύεται, τεθνεῶς μὲν αὐτὸς Τολμίδης, περὶ Κορώνειαν ἤματι μάχῃ, τεθνεῶτες δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τῶν πολιτῶν· γὰρ τὸ τοῦτο τῷ Περικλεῖ μετ' εὐνοίας δόξαν ἠνεγόρευσε ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπολίτῃ.

XIX. Τῶν δὲ στρατηγιῶν ἡγαπήθη μὲν ἡ περὶ τὸ φρόνησον αὐτοῦ μάλιστα, σωτήριος γενομένη τοῖς κατοικοῦσι τῶν Ἑλλήνων. Οὐ γὰρ μόνον ἐποίκουσαν ναίων χιλίους κομίσας ἐξώσεν εὐανδρίᾳ τὰς πόλεις καὶ τὸν ἀνχένα διαζώσας ἐρύμασι καὶ προβλήμασι θάλαττης εἰς θάλατταν, ἀπετείχισε τὰς καταδρομὰς Ἰσθμικῶν περικεχυμένων τῇ Χερσύνῳ καὶ πόλιν

δελεχῆ καὶ βιρὺν ἐξέκλεισεν, ὃ συνείχετο πάντα τὸν χρόνον ἢ χώρα, βαρβαρικάς ἀναμειγμένη γειτνιασσει, καὶ γέμοισα λησθηρίων ὁμόρων καὶ συνοίκων. Ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβροήθη πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀνθρώπους, περιπλεύσας Πελοπόννησον, ἐκ Πηγῶν τῆς Μεγαρικῆς ἀναχθεὶς ἑκατὸν τριήρεσιν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπόρθησε τῆς παραλίας πόλεις, ὡς Τολμίδης πρότερον, ἀλλὰ καὶ πόρῳ θαλάττης προελθὼν, τοῖς ἀπὸ τῶν νεῶν ὀπλίταις τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰ τεῖχη συνέστειλε, δέισαντας αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἐν δὲ Νεμέᾳ Σικυωνίους, ὑποστάντας καὶ συνάψαντας μάχην, κατὰ κράτος τρεψάμενος, ἔστησε τρόπαιον. Ἐκ δ' Ἀχαΐας, φίλης οὔσης, στρατιώτας ἀναλαβὼν εἰς τὰς τριήρεις, ἐπὶ τὴν ἀντιπέρας Ἥπειρον ἐκομίσθη τῷ στόλῳ, καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῷον, Ἀκαρνανίαν κατέδραμε, καὶ κατέκλεισεν Οἰνεάδας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τῶν τὴν γῆν καὶ κακώσας, ἀπῆρεν ἐπ' οἶκον· φοβερός μὲν φανεὶς τοῖς πολεμίοις, ἀσφαλὴς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις. Οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἀπὸ τύχης πρόσκρουσμα συνέβη περὶ τοὺς στρατευομένους.

XX. Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ μεγάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς, ταῖς μὲν Ἑλληνίσιν πόλεσιν, ὧν ἔδεικτο, διεπράξατο, καὶ προσηνέχθη φιλανθρώπως· τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἔθνεσι, καὶ βασιλεῦσιν αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπεδείξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἄδειαν, καὶ τὸ θάρσος, ἧ βούλοιντο, πλεόντων, καὶ πᾶσαν ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν, Σινωπεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαμάχου, καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλεων τύραννον. Ἐκπεσόντος δὲ τούτου καὶ τῶν ἑταίρων, ἐψηφίσατο πλεῖν εἰς Σινώπην Ἀθηναίων ἐθελοντὰς ἑξακοσίους, καὶ συγκατοικεῖν Σι-

νωπεῦσι, νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν, ἢ πρότερον οἱ τύραννοι κατεῖχον. Τᾶλλα δ' οὐ συνεχώρει ταῖς ὁρμαῖς τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συνβξέπιπτεν, ὑπὸ ῥώμης καὶ τύχης τοσαύτης ἐπαιρομένων Αἰγύπτου τε πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ κινεῖν τῆς βασιλείως ἀρχῆς τὰ πρὸς Θυλάσση. Πολλοὺς δὲ καὶ Σικελίας ὁ δύσεως ἐκείνος ἤδη καὶ δύσποτος ἔρωσ εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ῥήτορες. Ἦν δὲ καὶ Τυρρῆνια καὶ Καρχηδῶν ἐνίοις ὕνειρος, οὐκ ἀπ' ἐλπίδος, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑποκειμένης ἡγεμονίας καὶ τὴν εὐροίαν τῶν πραγμάτων.

XXI. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, καὶ περιέκοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην· καὶ τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμεως ἔτρεπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν ὑπαρχόντων, μέγα ἔργον ἡγούμενος ἀνείργειν Λακεδαιμονίους, καὶ ὅλως ὑπεναντιούμενος ἐκείνοις, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς ἔδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς περὶ τὸν ἱερόν πραχθεῖσι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύσαντες εἰς Δελφοὺς, Φωκῶν ἐχόντων τὸ ἱερόν, Δελφοῖς ἀπέδωκαν, εὐθύς ἐκείνων ἀπαλλαγέντων, ὁ Περικλῆς ἐπιστρατεύσας, πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκίας. Καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἣν ἔδωκαν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντιάν, εἰς τὸ μέτωπον ἐγκολαψάντων τοῦ χαλκοῦ λίκου, λαβῶν καὶ αὐτὸς προμαντιάν τοῖς Ἀθηναίοις, εἰς τὸν αὐτὸν λίκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων συνεῖχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γένομα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπέστησαν, ἐφ' οὓς διέβη μετὰ δυνάμεως. Εἰτ' εὐθύς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκπεπολεμημένοι, καὶ στρατιὰ πολεμίων ἐπὶ τοῖς ὄροις τῆς Ἀττικῆς οὖσα, Ἰλλειστῶνακτος ἡγούμενου, βασιλέως Λακε-

δαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνάψαι μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐθάρασθη πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ὀπλίταις προκαλουμένοις· ὄρων δὲ τὸν Πλειστόνακτα νέον ὄντα κομιδῆ, χρώμενον δὲ μάλιστα Κλεανδρίδῃ τῶν συμβούλων, ὃν οἱ ἔφοροι φύλακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἔπεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλέα χρήμασιν ἐξήμίωνσαν, ὃν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος· τοῦ δὲ Κλεανδρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατὴρ Γυλίππου, τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ὡσπερ συγγενικὸν αὐτῷ προστρέψασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φύσις, ὑφ' ἧς καὶ αὐτὸς, αἰσχροῦς ἐπὶ κακοῖς ἔργοις ἁλούς, ἐξέπεσε τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Λυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα ταλάντων ἀνάλωμα γράψαντος, ἀνηλωμένων εἰς τὸ δέον, ὁ δῆμος ἀπεδέξατο, μὴ πολυπραγμονήσας, μηδ' ἐλέγξας τὸ ἀπόρρητον. Ἔνιοι δ' ἱστορήκασιν, ὃν ἔστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖτα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων, παρηγεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευασάμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφροσύνην τραπόμενος, καὶ διαβὰς εἰς Εὐβοίαν, πεντήκοντ

καὶ πεντακισχιλλοῖς ὀπλίταις κατεστρέψατο τὰς πόλεις. Καὶ Χαλκιδέων μὲν τοὺς ἵπποβότας λεγομένους, πλούτω καὶ δόξῃ διαφέροντας, ἐξέβαλεν. Ἔστιαεῖς δὲ πάντας ἀναστήσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίους κατάκισσε, μόνοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησάμενος, ὅτι ναῦν Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἔτη τριάκοντα, ψηφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κλυτόμενοι διαλύσασθαι πόλεμον, οὐχ ὑπήκουον. Ἐπεὶ δ' Ἀσπασία χαριζόμενος δοκεῖ πράξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθ' ἂν εἶη καιρὸς διαπορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δύναμιν τοσαύτην ἔχουσα, τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο, καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον, οὐδ' ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῆς παρίσχε λόγον. Ὅτι μὲν γὰρ ἦν Μιλησία γένος, Ἀξιόχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται. Φασὶ δ' αὐτὴν Θαρρηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰάδων ζηλώσασαν, ἐπιθέσθαι τοῖς δυνατωτάτοις ἀνδράσι. Καὶ γὰρ ἡ Θαρρηλία, τότ' εἶδος εὐπρεπῆς γενομένη, καὶ χάριν ἔχουσα μετὰ δεινότητος, πλείστοις μὲν Ἑλλήνων συνώκησεν ἀνδράσι, πάντας δὲ προσεποίησε βασιλεῖ τοὺς πλησιάζαντας αὐτῇ, καὶ ταῖς πόλεσι μηδισμοῦ δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχαῖς, δυνατωτάτων ὄντων καὶ μεγίστων. Τὴν δ' Ἀσπασίαν οἱ μὲν ὡς σοφὴν τινὰ καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους σπουδασθῆναι λέγουσι. Καὶ γὰρ Σωκράτης ἔστιν ὅτι μετὰ τῶν γνωρίμων ἐφοῖτα, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκροασομένας οἱ συνήθεις ἦγον ὡς αὐτὴν, καίπερ οὐ κοσμίου προεστῶσαν ἐργασίας, οὐδὲ σεμνῆς, ἀλλὰ παιδίσκας ἑταιρούσας τρέφουσαν. Αἰσχίνης δὲ φησι, καὶ Λυσικλῆς,

τὸν προβατοκάπηλον, ἐξ ἀγενοῦς καὶ ταπεινοῦ τὴν φύσιν, Ἀθηναίων γενέσθαι πρῶτον, Ἀσπασίᾳ συνόντα μετὰ τὴν Περικλέους τελευτήν. Ἐν δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος, εἰ καὶ μετὰ παιδιᾶς τὰ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ' ἱστορίας ἔνθετιν, ὅτι δόξαν εἶχε τὸ γύναιον ἐπὶ φητορικῇ πολλοῖς Ἀθηναίων ὀμιλεῖν. Φαίνεται μέντοι μᾶλλον ἐρωτικὴ τις ἢ τοῦ Περικλέους ἀγάπησις γενομένη πρὸς Ἀσπασίαν. Ἦν μὲν γὰρ αὐτοῖ γυνὴ προσήκουσα μὲν κατὰ γένος, σπυρκακηκυῖα δ' Ἴππονήκῃ πρότερον, ἐξ αὐτῆς Καλλιαν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ παρὰ τῷ Περικλεῖ Ξάνθιππον καὶ Πάραλον. Ἐῖτα τῆς συμβιώσεως οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἀρρεστῆς, ἐκείνην μὲν εἰτέρῃ βουλομένην συνεξέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν ἔστρεψε διαφερόντως. Καὶ γὰρ ἐξιὼν, ὡς φασί, κατὰ εἰσιῶν ἀπ' ἀγορᾶς, ἠσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφιλεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κωμῳδίαις Ὀμφάλῃ τε νεῖα καὶ Δηϊάνειρα καὶ πάλιν Ἥρα προσαγορεύεται. Κρατῖνος δ' ἀντικρὺς παλλακὴν αὐτὴν εἶρηκεν ἐν τούτοις·

— Ἥραν τέ οἱ Ἀσπασίαν τίττει
καὶ καταπυγοσύνην παλλακὴν κυνώπιδα.

Δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον ἐκ ταύτης τεκνῶσαι, περὶ οὗ πεποιήκεν Εὐπόλις ἐν Δήμοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρωτῶντα·

Ὁ νόθος δέ μοι ζῆ;

τὸν δὲ Μυρωνίδην ἀποκρινόμενον·

Καὶ πάλαι γ' ἂν ἦν ἀνήρ,
εἰ μὴ τὸ τῆς πόρνης ὑπώρῳθαι κακόν.

Οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομαστὴν καὶ κλεινὴν γυναικα

λέγουσιν, ὥστε καὶ Κύρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ τῆς τῶν Περσῶν ἡγεμονίας τὴν ἀγαπωμένην ἐπ' αὐτοῦ μάλιστα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι, καλουμένην Μιλτῶ πρότερον. Ἦν δὲ Φωκαῖς τὸ γένος, Ἐρμοτίμου θυγάτηρ· ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κύρου πεσόντος, ἀπαχθεῖτα πρὸς βασιλέα, πλεῖστον ἰσχυσε. Ταῦτα μὲν, ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ κατὰ τὴν γραφὴν, ἀπόσυσθαι καὶ παρελθεῖν, ἴσως ἀπάνθρωπον ἦν.

XXV. Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους, Ἀσπασίας δεηθείσης. Αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Πριήνης πόλεμον· καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, πύσασθαι τῶν Ἀθηναίων κλεβόντων, καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἔπειθοντο. Πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς, τὴν μὲν οὔσαν ὀλιγορχίαν ἐν Σάμῳ κατέλυσεν· τῶν δὲ πρώτων λαβῶν ὀμήρους πενήκοντα καὶ παῖδας ἴσους, εἰς Ἀἴμνον ἀπέστειλε. Καίτοι φασὶν, ἕκαστον μὲν ἀντὶ τῶν ὀμήρων δίδοναι τάλαντον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δ' ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντας ἐν τῇ πόλει γενέσθαι δημοκρατίαν. Ἐτι δὲ Πισσοῦθνης ὁ Πέρσης, ἔχων τινὰ πρὸς Σαμίους εὐνοίαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ μυρίους χρυσοῦς, παραιτούμενος τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἔλαβε τούτων οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος, ὥσπερ ἐγνώκει, τοῖς Σαμίοις, καὶ καταστήσας δημοκρατίαν, ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δ' εὐθύς ἀπίστησαν, ἐκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὀμήρους Πισσοῦθνον, καὶ τἄλλα παρεσκευάσαντο πρὸς τὸν πόλεμον. Αὐθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτοὺς, οὐχ ἡσυχάζοντας, οὐδὲ κατεπιτηχότας, ἀλλὰ καὶ πάντοτε προθύμως ἐγνακότας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. Γενομένης δὲ καρτερᾶς ναυμαχίας περὶ νῆσον, ἦν Τρα-

γίας καλοῦσι, λαμπρῶς ὁ Περικλῆς ἐνίκα τέσσαρασι καὶ τεσσαράκοντα ναυσὶν, ἑβδομήκοντα καταναυμαχήσας, ὧν εἴκοσι στρατιώτιδες ἦσαν.

XXVI. Ἄμα δὲ τῇ νίκῃ καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας, ἐπολιόρκει τοὺς Σαμίους, ἄμωσγέπως ἔτι τολμῶντας ἐπεξιέναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸ τοῦ τείχους. Ἐπεὶ δὲ μείζων ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ παντελῶς κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι, λαβὼν ὁ Περικλῆς ἑξήκοντα τριήρεις, ἔπλευσεν εἰς τὸν ἔξω πόντον· ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Φοινισσῶν νεῶν ἐπικούρων τοῖς Σαμίοις προσφερομένων, ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρόωιάτῳ βουλόμενος· ὡς δὲ Στησίμβροτος, ἐπὶ Κύπρον στελλόμενος· ὅπερ οὐ δοκεῖ πιθανὸν εἶναι. Ὅποτέρῳ δ' οὖν ἐχρήσατο τῶν λογισμῶν, ἁμαρτεῖν ἔδοξε. Πλεύσαντος γὰρ αὐτοῦ, Μέλισσος ὁ Ἰθαγένους, ἀνὴρ φιλόσοφος, στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος τῶν νεῶν, ἢ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν, ἔπεισε τοὺς πολίτας ἐπιθέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ γενομένης μάχης, νικήσαντες οἱ Σάμιοι, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἄνδρας ἐλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς διαφθείραντες, ἐχρῶντο τῇ θαλάσῃ, καὶ παρτίθεντο τῶν ἀναγκαιῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσα μὴ πρότερον εἶχον. Ὑπὸ δὲ τοῦ Μελίσσου καὶ Περικλέα φησὶν αὐτὸν Ἀριστοτέλης ἠττηθῆναι, ναυμαχοῦντα πρότερον. Οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνθυβρίζοντες, ἔστιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαυκῆς· καὶ γὰρ ἐκείνους οἱ Ἀθηναῖοι σάμαιναν. Ἢ δὲ σάμαινα ναῦς ἐστὶν ὑπόπρωρος μὲν τὸ σίωμα, κοιλοτέρα δὲ καὶ γαστροειδής, ὥστε καὶ φορτοφορεῖν καὶ ταχυναυτεῖν. Οὕτω δ' ὠνομάσθη διὰ τὸ πρῶτον ἐν Σάμῳ φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαν-

τος. Πρὸς ταῦτα τὰ στίγματα λέγουσι καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον ἠνίχθαι·

Σαμίων ὁ δῆμὸς ἐστὶν ὡς πολυγράμματος!

XXVII. Πυθόμενος δ' οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ἐπὶ στρατοπέδου συμφορὰν, ἐβόηθει κατὰ τάχος. Καὶ τοῦ Μελίσσου πρὸς αὐτὸν ἀντιταξαμένου κρατήσας, καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, εὐθὺς περιτειχίσε, δαπάνη καὶ χρόνῳ μᾶλλον, ἢ τραύμασι καὶ κινδύνοις τῶν πολιτῶν, περιγενέσθαι καὶ συνελθεῖν τὴν πόλιν βουλόμενος. Ἐπεὶ δὲ δυσχεραίνοντας τῇ τριβῇ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ μάχεσθαι προθυμονμένους, ἔργον ἦν κατασχεῖν, εἰς ὀκτὼ μέρη διελὼν τὸ πᾶν πλῆθος, ἀπεκλήρου, καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν κῦαμον εὐωχεῖσθαι καὶ σχολάζειν παρεῖχε, τῶν ἄλλων μαχομένων. Διὸ καὶ φασὶ, τοὺς ἐν εὐπαθείαις τισὶ γενομένους λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κῦαμου προσαγορεύειν. Ἐφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρησασθαι τὸν Περικλέα, τὴν καινότητα θαυμάσαντα, Ἀρτέμωνος τοῦ μηχανικοῦ πορίζοντος, ὃν χωλὸν ὄντα, καὶ φορεῖω πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων προσκομιζόμενον, ὀνομασθῆναι Περιφόρητον. Τοῦτο μὲν οὖν Ἡρακλίδης ὁ Ποντικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρέοντος ποιήμασιν, ἐν οἷς ὁ Περιφόρητος Ἀρτέμων ὀνομάζεται, πολλὰς ἐμπροσθεν ἡλικίας τοῦ περὶ Σάμον πολέμου, καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων. Τὸν δ' Ἀρτέμωνα φησὶ τρυφερόν μὲν τινα τῷ βίῳ, καὶ πρὸς τοὺς φόβους μαλακὸν ὄντα καὶ καταπλήγα, τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθέζεσθαι, χαλκῆν ἀσπίδα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δυοῖν οἰκετῶν ὑπερσχόντων, ὥστε μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν· εἰ δὲ βιασθείη προσβῆναι, ἐν κλινιδίῳ κρημαστῷ παρὰ τὴν γῆν αὐτὴν τακτα-

ρόμενον κομίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι Περιφόρητον.

XXVIII. Ἐννάτῳ δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παρασιάντων, ὁ Περικλῆς τὰ τεῖχη καθεῖλε, καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε, καὶ χρήμασι πολλοῖς ἐξήμιώσεν· ὧν τὰ μὲν εὐθύς ἤνεγκαν οἱ Σάμιοι, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ῥητῷ ταξάμενοι κατοίσβιν, ὁμήρους ἔδωκαν. Δούρις δ' ὁ Σάμιος τούτοις ἐπιτραγωδεῖ, πολλὴν ὠμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλέους κατηγορῶν, ἣν οὕτε Θουκυδίδης ἰστόρηκεν, οὐτ' Ἐφορος, οὐτ' Ἀριστοτέλης, (ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν), ὡς ἄρα τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγῶν, καὶ σανίσιν προσδήσας ἐφ' ἡμέρας δέκα, κακῶς ἤδη διακειμένους προσέταξεν ἀνελεῖν, ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἶτα προβαλεῖν ἀκήδεντα τὰ σώματα. Δούρις μὲν οὖν, οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐτῷ πρόσεστιν ἴδιον πάθος, εἰωθῶς κρατεῖν τὴν διήγησιν ἐπὶ τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινῶσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περικλῆς καταστρεψάμενος τὴν Σάμον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ταφάς τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐνδόξους ἐποίησε, καὶ τὸν λόγον εἰπὼν, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐπὶ τῶν σημμάτων, ἐθαυμαστώθη. Καταβαίοντα δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες ἰδεξιοῦντο, καὶ στεφάνοις ἀνείδουν καὶ ταινίαις, ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον· ἡ δ' Ἐλπινίκη προσελθοῦσα πλησίον· Ταῦτ', ἔφη, θαυμαστά, Περικλείς, καὶ ἄξια στεφάνων, ὅς ἡμῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀπώλεσας πολίτας, οὐ Φοῖνιξι πολεμῶν οὐδὲ Μήδοις, ὥσπερ οὐμός ἀδελφός Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενῆ πόλιν καταστρεφόμενος. Ταῦτα τῆς Ἐλπινίκης λεγούσης, ὁ Περικ-

κλῆς μειδιάσας ἀτρέμα, λέγεται τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν·

Οὐκ ἂν μύροισι γραῖς ἐοῦσ' ἠλείψω.

Θαυμαστὸν δέ τι καὶ μέγα φρονῆσαι, καταπολεμήσαντα τοὺς Σαμίους, φησὶν αὐτὸν ὁ Ἴων, ὡς τοῦ μὲν Ἀγαμέμνονος ἔτεσι δέκα βάρβαρον πόλιν, αὐτοῦ δὲ μηνσὶν ἐννέα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους Ἰώνων ἐλόντος. Καὶ οὐκ ἦν ἄδικος ἢ ἀξίωσις, ἀλλ' ὄντως πολλὴν ἀδηλότητα καὶ μέγαν ἔσχε κίνδυνον ὁ πόλεμος, εἶπερ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ, παρ' ἐλάχιστον ἦλθε Σαμίων ἢ πόλις ἀφελίσθαι τῆς θαλάττης τὸ κράτος Ἀθηναίους.

XXIX. Μετὰ ταῦτα, κημαίνοντος ἤδη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, Κερκυραίοις πολεμουμένοις ὑπὸ Κορινθίων ἔπιση τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι βοήθειαν, καὶ προσλαβεῖν ἐρόωμένην ναυτικῇ δυνάμει νῆσον, ὡς ὅσον οὐδέπω Πελοποννησίων ἐκπεπολεμημένων πρὸς αὐτούς. Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν βοήθειαν, ἀπίστικε δέκα ναῦς μόνας ἔχοντα Λακεδαιμόνιον, τὸν Κίμωνος υἱὸν, οἷον ἐφυβρίζων· πολλὴ γὰρ ἦν εὖνοια καὶ φιλία τῷ Κίμωνος οἴκῳ πρὸς Λακεδαιμονίους. Ὡς ἂν οὖν, εἰ μηδὲν ἔργον μέγα, μηδ' ἐκπρεπὲς ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ Λακεδαιμονίου γένοιτο, προσιδιαβληθεῖη μᾶλλον εἰς τὸν λακωνισμόν, ὀλίγας αὐτῷ ναῦς ἔδωκε, καὶ μὴ βουλόμενον ἐξέπεμψε. Καὶ ὅλως διετείλει κολούων, ὡς μηδὲ τοῖς ὀνόμασι γνησίους, ἀλλ' ὀθνεῖους καὶ ξένους, ὅτι τῶν Κίμωνος υἱῶν τῷ μὲν ἦν Λακεδαιμόνιος ὄνομα, τῷ δὲ Θεσσαλός, τῷ δ' Ἰπλεῖος. Ἐδόκουν δὲ πάντες ἐκ γυναικὸς Ἀρκαδικῆς γεγονέναι. Κακῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἀκούων διὰ τὰς δέκα ταύτας τριήρεις, ὡς μικρὰν μὲν βοήθειαν τοῖς δεσθεῖσι, μεγάλην δὲ πρόφασιν τοῖς ἐγκαλοῦσι παρεσχηθεῖς.

ἑτέρας αὐθις ἔστειλε πλείονας εἰς τὴν Κέρκυραν, αἱ μετὰ τὴν μάχην ἀφίκοντο. Χαλεπαίνουσι δὲ τοῖς Κορινθίοις, καὶ κατηγοροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἐν Λακεδαιμόνι, προσεγένοντο Μεγαρεῖς, αἰτιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δὲ λιμένων, ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν, εἶργεσθαι καὶ ἀπελαύνεσθαι παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημένους ὄρκους τοῖς Ἕλλησιν· Αἰγινῆται δὲ κακοῦσθαι δοκοῦντες καὶ βίαια πάσχειν, ἐποτινῶντο κρύφα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, φανερῶς ἐγκαλεῖν τοῖς Ἀθηναίοις οὐ θαρρόντες. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Ποτίδαια, πόλις ὑπήκοος Ἀθηναίων, ἄποικος δὲ Κορινθίων, ἀποστᾶσα καὶ πολιορκουμένη, μᾶλλον ἐπετάχυνε τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ, πρεσβειῶν τε πεμπομένων Ἀθήναζε, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τῶν ἐγκλημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος, καὶ τοὺς συμμάχους πραῦνοντος, οὐκ ἂν εἶδοκε συμπεσεῖν, ὑπὸ γὰρ τῶν ἄλλων αἰτιῶν, ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελεῖν τὸ Μεγαρικὸν ἐπίσθησαν, καὶ διαλλαγῆναι πρὸς αὐτούς. Διὸ καὶ μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἐναντιωθείς, καὶ παροξύνας τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τῇ πρὸς Μεγαρεῖς φιλονεικίᾳ, μόνος ἔσχε τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν.

XXX. Λέγουσι δὲ, πρεσβείας Ἀθήναζε περὶ τούτων ἐκ Λακεδαιμόνος ἀφιγμένης, καὶ τοῦ Περικλέους νόμον τινὰ προβαλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκη τῶν πρέσβων τινά· Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἴσω τὸ πινάκιον· οὐ γάρ ἐστι νόμος ὁ τοῦτο κωλύων. Κομποῦ δὲ τοῦ λόγου φανέντος, οὐδέν τι μᾶλλον ὁ Περικλῆς ἐνέδωκεν. Ὑπὴν μὲν οὖν τις, ὡς ἔοικεν, αὐτοῦ καὶ ἰδία πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀπέχετο κωμωδοποιῆν δὲ καὶ φανε

ρὰν αἰτίαν κατ' αὐτῶν ποιησάμενος, ἀποτέμενυσθαι τὴν ἱερὰν ὀργάδα, γράφει ψήφισμα, κήρυκα πεμφθῆναι πρὸς αὐτούς καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους τὸν αὐτὸν, κατηγοροῦντα τῶν Μεγαρέων. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ψήφισμα Περικλέους ἐστὶν εὐγνώμονος καὶ φιλανθρωποῦ δικαιολογίας ἐχόμενον. Ἐπεὶ δ' ὁ πεμφθεὶς κήρυξ Ἀνθεμόκριτος αἰτίαι τῶν Μεγαρέων ἀποθανεῖν ἔδοξε, γράφει ψήφισμα κατ' αὐτῶν Χαρήνος, ἄσπονδον μὲν εἶναι καὶ ἀκήρυκτον ἔχθραν, ὅς δ' ἂν ἐπιβῆ τῆς Ἀττικῆς Μεγαρέων, θανάτῳ ζημιουῖσθαι· τοὺς δὲ στρατηγούς, ὅταν ὀμνύωσι τὸν πατριον ὄρκον, ἐπομνύειν, ὅτι καὶ δις ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβαλοῦσι· ταφῆναι δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θριασίους πύλας, αἱ νῦν Δίπολον ὀνομάζονται. Μεγαρεῖς δὲ τὸν Ἀνθεμοκρίτου φόνον ἀπαρνούμενοι, τὰς αἰτίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικλέα τρέπουσι, χρώμενοι τοῖς περιβοήτοις καὶ δημῳδεσι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων στιχιδίῳς·

Πόρνην δὲ Σίμαιθαν ἰόντες Μεγάραδε
νεανίαί κλέπτουσι μεθυσοκότταβοι
καὶ θ' οἱ Μεγαρεῖς, ὀδύναις πεφουσιγγωμένοι,
ἀντεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο.

XXXI. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔσχεν, οὐ ράδιον γνῶναι. Τοῦ δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πάντες ὡσαύτως τὴν αἰτίαν ἐπιφέρουσι τῷ Περικλαῖ. Πλὴν οἱ μὲν ἐκ φρονήματος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον ἀπισχυρίσασθαι φασὶν αὐτὸν, πείραν ἐνδόσεως τὸ πρόσταγμα, καὶ τὴν συγχώρησιν ἐξομολόγησιν ἀσθενείας ἡγούμενον· οἱ δὲ μᾶλλον ἀνθαδεία τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ, πρὸς ἔνδειξιν ἰσχύος, περιφρονῆσαι Λακεδαιμονίων. Ἡ δὲ χειρίστη μὲν αἰτὴ πρόφασις, ἔχουσα δὲ πλείστον μαρ-

τυρας, οὕτω πῶς λέγεται. Φειδίας ὁ πλάστης ἐργολάβος
 μὲν ἦν τοῦ ἀγάλματος, ὥσπερ εἴρηται· φίλος δὲ τῷ Πε-
 ρικλεῖ γενόμενος, καὶ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνήθεις, τοὺς
 μὲν δι' αὐτὸν ἔσχεν ἐχθροὺς φθονοῦμενος, οἱ δὲ, τοῦ δή-
 μου ποιούμενοι πείραν ἐν ἐκείνῳ, ποῖός τις ἔσοιτο Περι-
 κλεῖ κριτῆς, Μένωνά τινα τῶν Φειδίου συνεργῶν πείσαν-
 τες, ἰκέτην ἐν ἀγορᾷ καθίζουσιν, αἰτούμενον ἄδειαν ἐπὶ
 μηνύσει καὶ κατηγορίᾳ τοῦ Φειδίου. Προσδεξαμένου δὲ
 τοῦ δήμου τὸν ἀνθρώπον, καὶ γενομένης ἐν ἐκκλησίᾳ διώ-
 ξως, κλοπαὶ μὲν οὐκ ἠλέγχοντο· τὸ γὰρ χρυσίον οὕτως
 εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀγάλματι προσειργάσατο καὶ περιέ-
 θηκεν ὁ Φειδίας, γνώμη τοῦ Περικλέους, ὥστε πάνυ δυ-
 νατὸν εἶναι περιελύσειν ἀποδείξει τὸν σταθμὸν· ὃ καὶ
 τότε τοὺς κατηγοροὺς ἐκέλευσε ποιεῖν ὁ Περικλῆς. Ἡ δὲ
 δόξα τῶν ἔργων ἐπίεζε φθόνῳ τὸν Φειδίαν, καὶ μάλιστα
 ὅτι τὴν πρὸς Ἀμαζόνας μάχην ἐν τῇ ἀσπίδι ποιῶν, αὐτοῦ
 τινα μορφὴν ἐνετίπωσε, πρεσβύτου φαλακροῦ, πέτρον
 ἐπιηρόμενον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ τοῦ Περικλέους
 εἰκόνα παγκάλην ἐνέθηκε μαχομένου πρὸς Ἀμαζόνα. Το
 δὲ σχῆμα τῆς χειρὸς, ἀνατεινούσης δόρυ πρὸ τῆς ὄψεως
 τοῦ Περικλέους, πεποιημένον εὐμηχάνως, οἷον ἐπικρούπτειν
 βούλεται τὴν ὁμοιότητα παραφαινομένην ἑκατέρωθεν. (1)
 μὲν οὖν Φειδίας εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀπαχθὴς, ἐτελεύτησε
 νοσήσας, ὡς δὲ φασιν ἔνιοι, φαρμάκοις, ἐπὶ διαβολῇ τοῦ
 Περικλέους τῶν ἐχθρῶν παρασκευασάντων. Τῷ δὲ μι-
 νυτῇ Μένωνι, γράψαντος Γλύκωνος, ἀτέλειαν ὁ δῆμος
 ἔδωκε, καὶ προσέταξε τοῖς στρατηγοῖς ἐπιμελεῖσθαι τῆς
 ἀσφαλείας τοῦ ἀνθρώπου.

XXXII. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν χρόνον Ἀσπασία δίκην
 ἔφευγεν ἀσεβείας, Ἐσθία· κῆ, κωμωδοποιῶν δῶκοντος.

καὶ προσκατηγοροῦντος, ὡς Περικλεῖ γυναῖκας ἐλευθέρας εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶσας ὑποδέχοιτο. Καὶ ψήφισμα Διοπίθης ἔγραψεν, εἰσαγγέλλεσθαι τοὺς τὰ θεῖα μὴ νομίζοντας, ἢ λόγους περὶ τῶν μεταρσίων διδάσκοντας, ἀπειριδόμενος εἰς Περικλίαν δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑπόνοιαν. Δεχομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ προσιεμένου τὰς διαβολὰς, οὕτως ἤδη ψήφισμα κυροῦται, Δρακοντίδου γράψαντος, ὅπως οἱ λόγοι τῶν χρημάτων ὑπὸ Περικλέους εἰς τοὺς Πρυτάνεις ἀποτεθεῖεν· οἱ δὲ δικασταὶ τὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ φέροντες ἐν τῇ πόλει κρῖνοιεν. Ἄγνω δὲ τοῦτο μὲν ἀφεῖλε τοῦ ψηφίσματος, κρῖνεσθαι δὲ τὴν δίκην ἔγραψεν ἐν δικασταῖς χιλίοις καὶ πεντακοσίοις, εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων, εἴτ' ἀδικίας βούλοιτό τις ὀνομάζειν τὴν δίωξιν. Ἀσπασίαν μὲν οὖν ἐξητήσατο, πολλὰ πάνυ παρὰ τὴν δίκην, ὡς Αἰσχίνης φησὶν, ἀφείς ὑπὲρ αὐτῆς δάκρυα, καὶ δεηθεὶς τῶν δικαστῶν· Ἀναξαγόραν δὲ φοβηθεὶς ἐξέπεμψε καὶ προὔπεμψε ἐκ τῆς πόλεως. Ὡς δὲ διὰ Φειδίου προσέπταισε τῷ δήμῳ, φοβηθεὶς τὸ δικαστήριον, μέλλοντα τὸν πόλεμον καὶ ὑποτιφόμενον ἐξέκωψεν, ἐλπίζων διασκεδάσειν τὰ ἐγκλήματα, καὶ ταπεινώσειν τὸν φθόρον, ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ κινδύνοις τῆς πόλεως ἐκείνῳ μόνῳ διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν δύναμιν ἀνατιθείσης ἑαυτῆν. Αἱ μὲν οὖν αἰτίαι, δι' ἃς οὐκ εἶασεν ἐνδύναμι Λακεδαιμονίοις τὸν δῆμον, αὗται λέγονται· τὸ δ' ἀληθὲς ἄδηλον.

XXXIII. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι γινώσκοντες, ὡς ἐκείνου καταλυθέντος εἰς πάντα μαλακωτέροις χρήσονται τοῖς Ἀθηναίοις, ἐκέλευον αὐτοῖς τὸ ἄγος ἐλαύνειν, ᾧ τὸ μητρόθεν γένος τοῦ Περικλέους ἔνοχον ἦν, ὡς Θουκυδίδης ἱστορήκεν. Ἡ δὲ πείρα περίσστη τοῖς πέμψασιν εἰς

τὸναντίον· ἀντὶ γὰρ ὑποψίας καὶ διαβολῆς ὁ Περικλῆς
 ἔτι μείζονα πίστιν ἔσχε καὶ τιμὴν παρὰ τοῖς πολίταις, ὡς
 μάλιστα μισούντων καὶ φοβουμένων ἐκεῖνον τῶν πολε-
 μίων. Διὸ καὶ πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Ἀρχι-
 δαμον ἔχοντα τοὺς Πελοποννησίους, προεῖπε τοῖς Ἀθη-
 ναίοις, ἂν ἄρα, τᾶλλα δηῶν, ὁ Ἀρχίδαμος ἀπέχηται τῶν
 ἐκείνου, διὰ τὴν ξενίαν τὴν οὖσαν αὐτοῖς, ἢ διαβολῆς τοῖς
 ἐχθροῖς ἐνδιδούς ἀφορμᾶς, ὅτι τῇ πόλει καὶ τὴν χώραν
 καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπιδίδωσιν. Ἐμβάλλουσιν οὖν εἰς τὴν
 Ἀττικὴν στρατῷ μεγάλῳ Δακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμά-
 χων, Ἀρχιδάμου τοῦ βασιλέως ἡγουμένου. Καὶ δηοῦντες
 τὴν χώραν, προῆλθον εἰς Ἀχαρνάς, καὶ κατεστρατοπέ-
 δευσαν, ὡς τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἀνεξομένων, ἀλλ' ἐπ' ὀρ-
 γῆς καὶ φρονήματος διαμαχομένων πρὸς αὐτούς. Τῷ
 δὲ Περικλεῖ δεινὸν ἐφαίνετο πρὸς ἑξακισμυρίους Πελο-
 ποννησίων καὶ Βοιωτῶν ὀπλίτας (τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ
 τὸ πρῶτον ἐμβαλόντες) ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως μάχην
 συνάψαι· τοὺς δὲ βουλομένους μάχεσθαι, καὶ δυσπα-
 θοῦντας πρὸς τὰ γινόμενα, κατεπράυνε λέγων, ὡς δένδρα
 μὲν τμηθέντα καὶ κοπέντα φύεται ταχέως, ἀνδρῶν δὲ
 διαφθαρέντων αὐθις τυχεῖν οὐ ῥᾶδιόν ἐστι. Τὸν δὲ δη-
 μον εἰς ἐκκλησίαν οὐ συνῆγε, δεδιὼς βιασθῆναι παρὰ
 γνώμην, ἀλλ', ὡσπερ νεὼς κυβερνήτης, ἀνέμου κατιόντος
 ἐν πελάγει, θέμενος εὐ πάντα καὶ κατατείνας τὰ ὄπλα,
 χρῆται τῇ τέχνῃ, δάκρυα καὶ δεήσεις ἐπιβατῶν ναυτιών-
 των καὶ φοβουμένων ἑάσας, οὕτως ἐκεῖνος, τό τ' ἄστυ
 συγκλείσας, καὶ καταλαβὼν πάντα φυλακαῖς πρὸς ἀσφά-
 λειαν, ἐχρήτο τοῖς αὐτοῦ λογισμοῖς, βραχέα φροντίζων
 τῶν καταβοώντων καὶ δυσχεραίνοντων. Καίτοι πολλοὶ
 μὲν αὐτοῦ τῶν φίλων δέομενοι προσέκειντο, πολλοὶ

τῶν ἐχθρῶν ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες· πολλοὶ δ' ἦδον ἄσματα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνην, ἐφυβρίζοντες αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν, ὡς ἄνανδρον καὶ προἰεμένην τὰ πράγματα τοῖς πολεμίοις. Ἐπαφύετο δὲ καὶ Κλέων, ἤδη διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ὀργῆς τῶν πολιτῶν πορευόμενος ἐπὶ τὴν δημαγωγίαν· ὡς τὰνάπαιστα ταῦτα δηλοποιεῖ τὰ Ἐρμίππου·

Βασιλεῦ σατύρων, τί ποτ' οὐκ ἐθέλεις
 δόρυ βαστάζειν, ἀλλὰ λόγους μὲν
 περὶ τοῦ πολέμου δεινούς παρέχῃ,
 ψυχὴν δὲ Τέλητος ὑπέστης;
 κᾶγχειριδίου δ' ἀκόνῃ σκληροῦ
 παραθηγομένης βρύχεις κοπίδος,
 δηχθεῖς αἴθωνι Κλέωνι.

XXXIV. Πλὴν ὑπὸ οὐδενὸς ἐκινήθη τῶν τοιούτων ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ πρόως καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὴν ἀπέχθειαν ὑφιστάμενος, καὶ νεῶν ἑκατὸν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον στόλον ἐκπέμπων, αὐτὸς οὐ συνεξέπλευσεν, ἀλλ' ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τὴν πόλιν, ἕως ἀπηλλάγησαν οἱ Πελοποννήσιοι. Θεραπειῶν δὲ τοὺς πολλοὺς ὁμως ἀσχάλλοντας ἐπὶ τῷ πολέμῳ, διανομαῖς τε χρημάτων ἀνελάμβανε, καὶ κληρουχίας ἀνέγραφεν· Αἰγινητάς γάρ ἐξελάσας ἅπαντας, δίδνειμε τὴν νῆσον Ἀθηναίων τοῖς λαχοῦσιν. Ἦν δὲ τις παρηγορία καὶ ἀφ' ὧν ἔπασχον οἱ πολέμιοι. Καὶ γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πελοπόννησον, χώραν τε πολλήν, κώμας τε καὶ πόλεις μικρὰς διεπόρθησαν· καὶ κατὰ γῆν αὐτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν Μεγαρικὴν, ἔφθειρε πᾶσαν. Ἦι καὶ δῆλον ἦν, ὅτι πολλὰ μὲν δρωῦντες κακὰ τοὺς Ἀθηναίους, πολλὰ δὲ πάσχοντες ὑπὸ ἐκείνων ἐκ θαλάττης, οὐκ ἂν εἰς μῆκος πολέμου

τοσοῦτον προὔβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπεῖπον, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευσεν, εἰ μή τι δαιμόνιον ὑπεραντιώθη τοῖς ἀνθρώποις λογισμοῖς. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡ λοιμώδης ἐνέπεσε φθορὰ, καὶ κατενεμήθη τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν· ὑφ' ἧς καὶ τὰ σώματα κακούμενοι καὶ τὰς ψυχὰς, παντάπασιν ἠγριώθησαν πρὸς τὸν Περικλέα, καὶ καθάπερ ἰατρὸν, ἢ πατέρα, τῇ νόσῳ παραφρονήσαντες, ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν, ἀναπεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς τὴν μὲν νόσον ἡ τοῦ χωρικοῦ πλήθους εἰς τὸ ἄστυ συμφόρησις ἐργάζεται, θέρους ὡρὰ πολλῶν ὁμοῦ χύδην ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ σπηνώμασι πνιγηροῖς ἠναγκασμένων διαιτᾶσθαι δίαιταν οἰκουρὸν καὶ ἀργὴν ἀντὶ καθαρᾶς καὶ ἀναπεπταμένης τῆς πρότερον· τούτου δ' αἷτιος ὁ τῷ πολέμῳ τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον εἰς τὰ τείχη καταχεάμενος, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀνθρώποις τοσοῦτοις χρώμενος, ἀλλ' ἐὼν ὥσπερ βοσκήματα καθειργμένους ἀναπίμπλασθαι φθορᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μηδεμίαν μεταβολὴν μηδ' ἀναψυχὴν ἐκπορίζων.

XXXV. Ταῦτα βουλόμενος ἰᾶσθαι, καὶ τι παραλυπαῖν τοὺς πολεμίους, ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐπλήρου, καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὀπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμενος, ἔμελλεν ἀνάγασθαι, μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολίταις καὶ φόβον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τοσαύτης ἰσχύος παρασχών. Ἦδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν, καὶ τοῦ Περικλέους ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ τριήρη, τὸν μὲν ἥλιον ἐκλιπεῖν συνέβη, καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκπλαγῆναι δὲ πάντας, ὡς πρὸς μέγα σημεῖον. Ὁρῶν οὖν ὁ Περικλῆς περίφοβον τὸν κυβερνήτην καὶ διηπορημένον, ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦ, καὶ παρακαλύψας, ἠρώτησε, μή τι δεινὸν ἢ δεινοῦ τινος οἶσ-

τῶν ἐχθρῶν ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες· πολλοὶ δ' ἤδον ἄσματα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνην, ἐφυβρίζοντες αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν, ὡς ἄνανδρον καὶ προϊεμένην τὰ πράγματα τοῖς πολεμίοις. Ἐπαφύετο δὲ καὶ Κλέων, ἤδη διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ὀργῆς τῶν πολιτῶν πορευόμενος ἐπὶ τὴν δημαγωγίαν· ὡς τὰνάπαιστα ταῦτα δηλοποιεῖ τὰ Ἐρμίππου·

Βασιλεῦ σατύρων, τί ποτ' οὐκ ἐθέλεις
 δόρυ βαστάζειν, ἀλλὰ λόγους μὲν
 περὶ τοῦ πολέμου δεινούς παρέχῃ,
 ψυχὴν δὲ Τέλῆτος ὑπέστης;
 κᾶγχειριδίου δ' ἀκόνῃ σκληρᾶ
 παραθηγομένης βρούχαις κοπίδος,
 δηχθεις αἰΐθωνι Κλέωνι.

XXXIV. Πλὴν ὑπ' οὐδενὸς ἐκινήθη τῶν τοιούτων ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ πρῶως καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὴν ἀπέχθειαν ὑφιστάμενος, καὶ νεῶν ἑκατὸν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον στόλον ἐπέμπων, αὐτὸς οὐ συνεξέπλευσεν, ἀλλ' ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τὴν πόλιν, ἕως ἀπηλλάγησαν οἱ Πελοποννήσιοι. Θεραπειῶν δὲ τοὺς πολλοὺς ὁμως ἀσχάλλοντας ἐπὶ τῷ πολέμῳ, διανομαῖς τε χρημάτων ἀνελάμβανε, καὶ κληρουχίας ἀνέγραφεν· Αἰγινητάς γὰρ ἐξελάσας ἅπαντας, δίδνειμε τὴν νῆσον Ἀθηναίων τοῖς λαχοῖσιν. Ἦν δὲ τις παρηγορία καὶ ἀφ' ἧν ἔπασχον οἱ πολέμιοι. Καὶ γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πελοπόννησον, χώραν τε πολλὴν, κώμας τε καὶ πόλεις μικρὰς διεπόρθησαν· καὶ κατὰ γῆν αὐτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν Μεγαρικὴν, ἔφθειρε πᾶσαν. Ἦι καὶ δῆλον ἦν, ὅτι πολλὰ μὲν δρώντες κακὰ τοὺς Ἀθηναίους, πολλὰ δὲ πάσχοντες ὑπ' ἐκείνων ἐκ θαλάττης, οὐκ ἂν εἰς μῆκος πολέμου

τοσοῦτον προὔβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπεῖπον, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευσεν, εἰ μὴ τι δαιμόνιον ὑπεραντιώθη τοῖς ἀνθρώποις λογισμοῖς. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡ λοιμώδης ἐνέπεσε φθορὰ, καὶ κατενεμήθη τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν· ὑφ' ἧς καὶ τὰ σώματα κακούμενοι καὶ τὰς ψυχὰς, παντάπασιν ἠγριώθησαν πρὸς τὸν Περικλέα, καὶ καθάπερ ἰατρὸν, ἢ πατέρα, τῇ νόσῳ παραφρονήσαντες, ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν, ἀναπεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς τὴν μὲν νόσον ἡ τοῦ χωρικοῦ πλήθους εἰς τὸ ἄστυ συμφόρησις ἐργάζεται, θέρους ὡρὰ πολλῶν ὁμοῦ χύδην ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ σπηνώμασι πνιγηροῖς ἠναγκασμένων διαιτᾶσθαι δίαιταν οἰκουρὸν καὶ ἀργὴν ἀντὶ καθαρᾶς καὶ ἀναπεπταμένης τῆς πρότερον· τούτου δ' αἷτιος ὁ τῷ πολέμῳ τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον εἰς τὰ τείχη καταχεάμενος, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀνθρώποις τοσοῦτοις χρώμενος, ἀλλ' ἐὼν ὥσπερ βοσκήματα καθειργμένους ἀναπίμπλασθαι φθορᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μηδεμίαν μεταβολὴν μηδ' ἀναψυχὴν ἐκπορίζων.

XXXV. Ταῦτα βουλόμενος ἰᾶσθαι, καὶ τι παραλυπτῶν τοὺς πολεμίους, ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐπλήρου, καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὀπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμενος, ἔμελλεν ἀνάγεσθαι, μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολίταις καὶ φόβον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τοσαύτης ἰσχύος παρασχών. Ἦδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν, καὶ τοῦ Περικλέους ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἐαυτοῦ τριήρη, τὸν μὲν ἥλιον ἐκλιπεῖν συνέβη, καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκπλαγῆναι δὲ πάντας, ὡς πρὸς μέγα σημεῖον. Ὁρῶν οὖν ὁ Περικλῆς περίφοβον τὸν κυβερνήτην καὶ διεπροσημένον, ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦ, καὶ παρακαλύψας, ἠρώτησε, μὴ τι δεινὸν ἢ δεινοῦ τινος οἶε-

ται σημεῖον· ὡς δ' οὐκ ἔφη, Τί οὖν, εἶπεν, ἐκεῖνο τούτου διαφέρει, πλὴν ὅτι μεῖζόν τι τῆς γλαμύδος ἐστὶ τὸ πεποι-
 τῆς ἐπισκότησιν; Ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς
 λέγεται τῶν φιλοσόφων. Ἐκπλεύσας δ' οὖν ὁ Περικλῆς,
 οὐτ' ἄλλο τι δοκεῖ τῆς παρασκευῆς ἄξιον δρᾶσαι, πολιορ-
 κήσας τε τὴν ἱερὰν Ἐπίδανρον, ἐλπίδα παρασχούσαν ὡς
 ἀλωσομένην, ἀπέτυχε διὰ τὴν νόσον. Ἐπιγενομένη γὰρ
 οὐκ αὐτοῦς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀπωσοῦν τῇ στρατιᾷ
 συμμίζαντας προσδιέφθειρεν. Ἐκ τοῦτου χαλεπῶς δια-
 κειμένους τοὺς Ἀθηναίους πρὸς αὐτὸν ἐπειρᾶτο παρηγο-
 ρεῖν καὶ ἀναθάρσυνειν. Οὐ μὴν παρέλυσε τὴν ὀργὴν,
 οὐδὲ μετέπεισε πρότερον, ἢ τὰς ψήφους λαβόντας ἐπ'
 αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ γενομένους κυρίους, ἀφελέσθαι
 τὴν στρατηγίαν, καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν· ὧν ἀριθμὸν οἱ
 τὸν ἐλάχιστον πεντεκαίδεκα τάλαντα, πενήκοντα δ' οἱ
 τὸν πλεῖστον γράφουσιν. Ἐπεγράφη δὲ τῇ δίκῃ κατήγο-
 ρος, ὡς μὲν Ἰδομενεὺς λέγει, Κλέων· ὡς δὲ Θεόφραστος,
 Σιμμίας· ὁ δὲ Ποντικὸς Ἡρακλίδης Λακρρατίδαν εἶρηκε.

XXXVI. Τὰ μὲν οὖν δημόσια ταχέως ἔμελλε παύσε-
 σθαι, καθάπερ κέντρον, εἰς τοῦτον ἅμα πληγῇ τὸν θυ-
 μὸν ἀφεικότων τῶν πολλῶν· τὰ δ' οἰκεία μοχθηρῶς εἶχεν
 αὐτῷ κατὰ τε τὸν λοιμὸν οὐκ ὀλίγους ἀποβαλόντι τῶν
 ἐπιτηδείων, καὶ στάσει διατεταραγμένῳ πόρρωθεν. Ὁ
 γὰρ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν γνησίων υἱῶν, Ξάνθιππος,
 φύσει τε δαπανηρὸς ὢν, καὶ γυναικὶ νέα καὶ πολυτελεῖ
 συνοικῶν, Ἰσάνδρου θυγατρὶ, τοῦ Ἐπιλύκου, χαλεπῶς
 ἔφερε τὴν τοῦ πατρὸς ἀκρίβειαν, γλίσχρος καὶ κατὰ μι-
 κρὸν αὐτῷ χορηγούντος. Πέμπας οὖν πρὸς τινα τῶν
 φίλων, ἔλαβεν ἀργύριον, ὡς τοῦ Περικλέους κελεύσαντος.
 Ἐκείνου δ' ὕστερον ἀπαιτοῦντος, ὁ μὲν Περικλῆς καὶ δι-

κην αὐτῷ προσέλαχε· τὸ δὲ μειράκιον ὁ Ξάνθιππος ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς διατεθεὶς ἐλοιδορεῖ τὸν πατέρα, πρῶτον μὲν ἐκφέρων ἐπὶ γέλῳ τὰς οἴκοι διατριβὰς αὐτοῦ, καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐποίει μετὰ τῶν σοφιστῶν. Πεντάθλου γάρ τις ἀκοντίῳ πατάξαντος Ἐπιίμιον τὸν Φαρσάλιον ἀκουσίως, καὶ κτείναντος, ἡμέραν ὅλην ἀναλῶσαι μετὰ Πρωταγόρου διαποροῦντα, πότερον τὸ ἀκόντιον, ἢ τὸν βάλοντα, ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὀρθότατον λόγον αἰτίους χρῆ τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τὴν περὶ τῆς γυναικὸς διαβολὴν ὑπὸ τοῦ Ξανθέππου φησὶν ὁ Στησίμβροτος εἰς τοὺς πολλοὺς διασπαρῆναι, καὶ ὅλως ἀνήκεστον ἄχρι τῆς τελευτῆς τῷ νεανίσκῳ πρὸς τὸν πατέρα παραμεῖναι τὴν διαφορὰν· ἀπέθανε γὰρ ὁ Ξάνθιππος ἐν τῷ λοιμῷ νοσήσας. Ἀπέβαλε δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν ὁ Περικλῆς τότε, καὶ τῶν κηδεστῶν καὶ φίλων τοὺς πλείστους καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὴν πολιτείαν. Οὐ μὴν ἀπεῖπεν, οὐδὲ προὔδωκε τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφορῶν· ἀλλ' οὐδὲ κλαίων, οὐδὲ κηδεύων, οὐδὲ πρὸς τάφῳ τινὸς ὤφθη τῶν ἀναγκαίων, πρὶν γε δὴ καὶ τὸν περίλοιπον αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀποβαλεῖν Πάραλον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καμφοθεὶς, ἐπειρᾶτο μὲν ἐγκαρτερεῖν τῷ ἦθει καὶ διαφυλάττειν τὸ μεγαλόψυχον· ἐπιφέρων δὲ τῷ νεκρῷ στέφανον, ἠττήθη τοῦ πάθους πρὸς τὴν ὄψιν, ὥστε κλαυθμὸν τε ῥῆξαι, καὶ πλήθος ἐκχέαι δακρύων, οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ πεποιηκῶς.

XXXVII. Τῆς δὲ πόλεως πειρωμένης τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ῥητόρων, ὡς οὐδεὶς βάρους ἔχων ἰσούροπον, οὐδ' ἀξίωμα πρὸς τοσαύτην ἐχέγγυσον ἡγεμονίαν ἐφαίνετο, ποθοῦσης δ' ἐκείων καὶ καλούσης

ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον, ἀθυμῶν καὶ κείμενος οἴκοι διὰ τὸ πένθος, ὑπ' Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἄλλων ἐπέσθη φίλων προελθεῖν. Ἀπολογησαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν πρὸς αὐτὸν, ὑποδεξάμενος αὐτίς τὰ πράγματα, καὶ στρατηγὸς αἰρεθεὶς εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσητηρόχει πρότερον· ὡς μὴ παντάπασιν ἐρημίᾳ διαδοχῆς τὸν οἶκον ἐκλίποι τοῦνομα καὶ τὸ γένος. Εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. Ἀκμαῖων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάντων πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γνησίους, νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων δωρεὰν τῷ δήμῳ πέμπσαντος τετρακισμυρίου πυρῶν μεδίμνους, ἔδει διανεμεσθαι τοῖς πολίταις, πολλαὶ μὲν ἀνεφύοντο δίκαι τοῖς νόθοις ἐκ τοῦ γράμματος ἐκείνου, τέως διαλανθάνουσαι καὶ παρορῶμεναι, πολλοὶ δὲ καὶ συγκοφαντήμασι περιέπιπτον. Ἐπράθησαν οὖν ἄλλοντες ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάττους, οἱ δὲ μέναντες ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι, μύριοι καὶ τετρακισχιλιοὶ καὶ τεσσαράκοντα τὸ πλῆθος ἐξητάσθησαν. Οὗτος οὖν δεινοῦ τὸν κατὰ τοσοῦτων ἰσχύσαντα νόμον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν λυθῆναι τοῦ γράψαντος, ἢ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον, ὡς δίκην τινὰ δεδωκότι τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς μεγαλαυχίας ἐκείνης, ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ δόξαντες αὐτὸν νεμεσητὰ τε παθεῖν, ἀνθρωπίνως τε δεῖσθαι, συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας, ὄνομα θέμενον τὸ αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον μὲν ὕστερον ἐν Ἀργινοῦσαις καταναυμαχήσαντα Πελοποννησίους ἀπέκτεινεν ὁ δῆμος μετὰ τῶν συστρατηγῶν.

XXXVIII. Τότε δὲ τοῦ Περικλέους ἔοικεν ὁ λοιμὸς λαβέσθαι, λαβὴν οὐκ ὀξεῖαν, ὡσπερ ἄλλων, οὐδὲ σύντονον, ἀλλὰ βληχεῖα τιμὴ νόσῳ καὶ μῆκος ἐν ποικίλαις ἐχούσῃ μεταβολαῖς διαχρωμένῃ τὸ σῶμα σχολαίως, καὶ ὑπερεῖπουσαν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. Ὁ γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς Ἡθικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας τρέπεται τὰ ἦθη, καὶ κινούμενα τοῖς τῶν σωμάτων πάθεσιν ἐξίσταται τῆς ἀρετῆς, ἰστόρηκεν, ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς ἐπισκοπούμενῳ τινὶ τῶν φίλων δεῖξιε περιήπτον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρημένον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτην ὑπομένοι τὴν ἀβελτερίαν. Ἦδη δὲ πρὸς τῷ τελευτῶν ὄντος αὐτοῦ περικαθήμενοι τῶν πολιτῶν οἱ βέλτιστοι, καὶ τῶν φίλων οἱ περιόντες, λόγον ἐποιοῦντο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως, ὅση γένοιτο, καὶ τὰς πράξεις ἀνεμετροῦντο, καὶ τῶν τροπαίων τὸ πλήθος· ἐννέα γὰρ ἦν ἃ στρατηγῶν καὶ νικῶν ἔστησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ταῦτα, ὡς οὐκέτι συνιέντος, ἀλλὰ καθιρημένοι τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ πᾶσιν ἐτύχανε τὸν νοῦν προσεσχηκῶς, καὶ φθεγξάμενος εἰς μέσον, ἔφη θαυμάζειν, ὅτι ταῦτα μὲν ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ καὶ μνημονεύουσιν, ἃ καὶ πρὸς τύχην ἐστὶ κοινὰ, καὶ γέγονεν ἦδη πολλοῖς στρατηγοῖς· τὸ δὲ κάλλιστον καὶ μέγιστον οὐ λέγουσιν. Οὐδεὶς γὰρ, ἔφη, δι' ἐμὲ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο.

XXXIX. Θαυμαστός οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιεικειᾶς καὶ πραότητος, ἦν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλαις ἀπεχθείαις διατήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος, εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἠγεῖτο βέλτιστον εἶναι τὸ μήτε φθόνῳ, μήτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως, μηδὲ χρήσασθαι τιμῆ τῶν ἐχθρῶν ὡς ἀνηκέστῳ. Καὶ μο

δοκεῖ τὴν μειρακιώδη καὶ σοβαρὰν ἐκείνην προσωνομίαν, ἐν τούτῳ ποιεῖν ἀνεπίφθονον καὶ πρέπουσαν, οὕτως εὐμενὲς ἦθος, καὶ βίον ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον, Ὀλύμπιον προσαγορεύεσθαι· καθάπερ τὸ τῶν θεῶν γένος ἀξιούμεν, αἴτιον μὲν ἀγαθῶν, ἀναίτιον δὲ κακῶν πεφυκὸς, ἄρχειν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄντων· οὐχ ὡςπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις δόξαις, ἀλίσκονται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον, ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἔδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφεσι χρώμενον, ἀλλ' αἰθρῆα μαλακῇ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἅπαντα χρόνον ὁμαλῶς περιλαμπόμενον, ὡς τοιαύτης τῷ μακαρίῳ καὶ ἀθανάτῳ διαγωγῆς μάλιστα προεπούσης· αὐτοὺς δὲ τοὺς θεοὺς ταραχῆς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῆς, ἄλλων τε μεστοὺς παθῶν ἀποφαίνοντες, οὐδ' ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσι προσηκόντων. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἕτερας δόξει πραγματείας εἶναι· τοῦ δὲ Περικλέους ταχεῖαν αἴσθησιν καὶ σαφῆ πόθον Ἀθηναίοις ἐνβιργάζετο τὰ πράγματα. Καὶ γὰρ οἱ ζῶντος βιβυρόμενοι τὴν δύναμιν, ὡς ἀμαυροῦσαν αὐτοὺς, εὐθύς ἐκ ποδῶν γενομένου, πειρώμενοι ὑπητόρων καὶ δημαγωγῶν ἑτέρων, ἀνωμολογοῦντο μετριώτερον ἐν ὄγκῳ, καὶ σεμνότερον ἐν πραότητι μὴ φῆναι τρόπον· ἢ δ' ἐπίφθονος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία λεγομένη καὶ τυραννὶς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον ἔργον τῆς πολιτείας γενομένη. Τοσαύτη φθορὰ καὶ πλήθος ἐπέκειτο κακίας τοῖς πράγμασιν, ἣν ἐκεῖνος ἀσθενῆ καὶ ταπεινῆ ποιῶν ἀπέκρουπε, καὶ κατεκώλυνεν ἀνήκιστον ἐξουσίᾳ γενέσθαι.

Φ Α Β Ι Ο Σ Μ Α Ξ Ι Μ Ο Σ .

Τοιούτου δὲ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς ἀξίοις μνήμης γεγονότος, ὡς παρειλήφαμεν, ἐπὶ τὸν Φάβιον τὴν ἱστορίαν μεταγάγωμεν. Νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν, οἱ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας, Ἑρακλεῖ μιγείσης περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν, γενέσθαι Φάβιον, ἄνδρα πολὺ καὶ δόκιμον ἐν Ῥώμῃ τὸ Φαβίων γένος ἀφ' αὐτοῦ παρασχόντα. Τινὲς δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους τούτου, πρώτους τῇ δι' ὀργμάτων χρησαμένους ἄγρον, Φοδίους ἱστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιόν. Οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διωρυγαὶ φύσσαι, καὶ φύδες τὸ σκάψαι καλεῖται. Χρόνῳ δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσόντων, Φάβιοι προσηγορεύθησαν. Πολλοὺς δὲ καὶ μεγάλους τῆς οἰκίας ἐξενεγκαμένης ἄνδρας, ἀπὸ Ρούλλου τοῦ μεγίστου, καὶ διὰ τοῦτο Μαξίμου παρὰ Ῥωμαίοις ἐπονομασθέντος, τέταρτος ἦν Φάβιος Μάξιμος, περὶ οὗ τάδε γράφομεν. Ἦν δ' αὐτοῦ σωματικὸν μὲν παρωνύμιον, ὁ Βερούκωστος· εἶχε γὰρ ἀκροχορδῶνα μικρὰν ἐπάνω τοῦ χεῖλους ἐπιπεφυκῦϊαν. Ὁ δ' Ὀουικούλας σημαίνει τὸ προβάτιον· ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν προότητα καὶ βαρύτητα τοῦ ἥθους ἔτι παιδὸς ὄντος. Τὸ γὰρ ἡσύχιον αὐτοῦ καὶ σιωπηλὸν καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τῶν παιδικῶν ἀπτόμενον ἡδονῶν, βραδέως δὲ καὶ διαπόνως δεχόμενον τὰς μαθήσεις, εὐκολον δὲ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ κατήκοον, ἀβελτερίας τινὸς καὶ νω-

θρόνῳ ὑπόνοιαν εἶχε παρὰ τοῖς ἐκτός· ὀλέγοι οἱ τὸ δυσκίνητον ὑπὸ βιάθους, καὶ τὸ μεγαλόφυλον λαοντώδες ἐν τῇ φύσει καθορώντες αὐτοῦ. Ταχέως χρόνου προϊόντος, ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐγειρόμενοι σήμαινε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπίθειαν μὲν οὖσαν, κούσαν ἀπραγίαν, εὐβουλίαν δὲ, τὴν εὐλάβειαν πρὸς μηδὲν ὄξυ, μηδ' ἐκείνητον, ἐν πᾶσι μόνιμο βίαιον. Ὅρα ὁ δὲ καὶ τῆς πολιτείας τὸ μέγεθος πολέμων τὸ πλῆθος, ἦσκει τὸ μὲν σῶμα πρὸς τιμους, ὡσπερ ὄπλον σύμφητον, τὸν δὲ λόγον, παιδοῦς πρὸς τὸν δῆμον, οὗ μάλιστ' ἀκρίβειαν τὰ τακεκοσμημένον. Οὐ γὰρ ἐπὶ ὠραϊσμῶς, οὐδὲ ἀγοραῖος χάρις, ἀλλὰ νοῦς ἴδιον καὶ περὶ τὸν ἐλογίαις σχῆμα καὶ βιάθος ἔχων, ὡς μάλιστ' ἀκρίβειαν δίδου προσβοικίαι λέγουσι. Διασώζεται γὰρ ἡ γὰρ, ὃν εἶπεν ἐν τῷ δήμῳ, τοῦ παιδοῦς αὐτοῦ μείλιαν ἀποθανόντος ἐγκώμιον.

II. Πέντε δ' ὑπάτειων, ὡς ὑπάτευσεν, ἢ πρὸς Αἰγύτων θρίαμβον ἔσχεν. Ἡττηθέντες γὰρ τοῦ μάχη, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, εἰς τὰς Ἀλυστάλησαν, καὶ τὴν πρόσσοικον ἐπαύσαντο τῆς ληϊζόμενοι καὶ κακῶς ποιούντες. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβλων εἰς Ἰταλίαν, καὶ μάχη πρῶτον περὶ τὸν Τρεταμόν ἐτακραιτήσας, αὐτὸς μὲν ἤλαυνε διὰ Τπορθῶν τὴν χώραν, ἐκπληξιν δὲ δεινὴν καὶ φόβον Ῥώμην ἐπέβαλε, σημεῖα δὲ τὰ μὲν συνήθη Ῥωμαίων, τὰ δ' ὅλως ἐξηλλαγμένα καὶ πολλὰ ἔχοντα προσέπιπτε (θυρεοὺς τε γὰρ ἀφ' αὐτὰ γινέσθαι διαβρόχους ἐλέχθη, καὶ θέρη σταχθῆναι ἔναιμα κείρεσθαι, καὶ λίθους μὲν ἐκ τῆς

απύρους καὶ φλεγομένους φέρεσθαι, τοῦ δ' ὑπὲρ Φα-
 ρίου οὐρανοῦ ὑαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ δια-
 πείρεσθαι πολλὰ γραμμαῖα, καὶ τούτων ἐν ἐνὶ γεγραμ-
 ῆνον φανῆναι κατὰ λέξιν· *ΑΡΗΣ ΤΑ ΕΛΥΤΟΥ*
ΠΛΑ ΣΑΛΕΥΕΙ), τὸν μὲν ὑπάτον Γάϊον Φλαμίνιον
 ὕδεν ἤμβλωνε τούτων, ἄνδρα πρὸς τῷ φύσει θυμοειδῆ
 καὶ φιλοτίμῳ μεγάλαις ἐπαιρόμενον εὐτυχίαις, ἃς πρὸς-
 εν ἠτύχησε παραλόγως, τῆς τε βουλῆς ἀποκαλούσης,
 καὶ τοῦ συνάρχοντος ἐνισταμένου, συμβαλὼν βίᾳ τοῖς
 ἀλάταις καὶ κρατήσας. Φάβιον δὲ τὰ μὲν σημεῖα, καί-
 ερ ἀπτόμενα πολλῶν, ἤπτον ὑπέθραττε, διὰ τὴν ἀλο-
 ίαν· τὴν δ' ὀλιγότητα τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀχρηματίαν
 υνθανόμενος, καρτερῶν παρεκάλει τοὺς Ῥωμαίους, καὶ
 ἠμάχεσθαι πρὸς ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διὰ πολ-
 ῶν ἀγῶνων ἠσκημένη στρατιᾷ χρώμενον· ἀλλὰ τοῖς συμ-
 ἀχοις ἐπιπέμπειν τὰς βοηθείας, καὶ τὰς πόλεις διὰ χει-
 ῶς ἔχοντας, αὐτὴν εἶν περὶ αὐτῇ μαραίνεσθαι τὴν ἀκ-
 ῆν τοῦ Ἀννίβου, καθάπερ φλόγα λάμπασαν ἀπὸ μικρᾶς
 καὶ κούφης δυνάμεως.

III. Οὐ μὴν ἔπεισε τὸν Φλαμίνιον, ἀλλὰ φήσας οὐκ
 νέεσθαι προσιόντα τῇ Ῥώμῃ τὸν πόλεμον, οὐδ', ὡσπερ
 παλαιὸς Κάμилλος, ἐν τῇ πόλει διαμαχεῖσθαι περὶ αὐ-
 ῆς, τὸν μὲν στρατὸν ἐξάγειν ἐκέλευσε τοὺς χιλιάρχους,
 ὑτὸς δ' ἐπὶ τὸν ἵππον ἀλλόμενος, ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προ-
 ῆλου παραλόγως ἐντρόμου τοῦ ἵππου γενομένου καὶ
 τυρέντος, ἐξέπεσε, καὶ κατενεχθεὶς ἐπὶ κεφαλὴν, ὅμως
 ὕδεν ἔτρεψε τῆς γνώμης, ἀλλ' ὡς ὠρμησεν ἐξ ἀρχῆς
 παντῆσαι τῷ Ἀννίβῳ, περὶ τὴν καλουμένην Θραυμένην
 ἰμνην τῆς Τυρόρηνης παρετάξατο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν
 υμβαλόντων εἰς χεῖρας, ἅμα τῷ καιρῷ τῆς μάχης συνέ-

πεσε σεισμὸς, ὑφ' οὗ καὶ πόλεις ἀνετράπησαν, καὶ ρεύ-
 ματα ποταμῶν ἐξ ἔδρας μετέστη, καὶ κρημνῶν ὑπώρειαι
 περιβόρῳάγησαν. Ἄλλὰ, καίπερ οὕτω γενομένου βιαίου
 τοῦ πάθους, οὐδεὶς τὸ παράπαν ἤσθετο τῶν μαχομέ-
 των. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Φλαμίνιος πολλὰ καὶ τόλμης ἔρ-
 γα καὶ θάρρους ἐπιδεικνύμενος ἔπεσε, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ
 κράτιστοι· τῶν δ' ἄλλων τραπέντων πολὺς ἦν φόνος, καὶ
 πεντακισχίλιοι πρὸς μυρίοις κατακόπησαν, καὶ ἐάλωσαν
 ἕτεροι τοσοῦτοι. Τὸ δὲ Φλαμίνιου σῶμα φιλοτιμούμενος
 θάψαι καὶ κοσμηῆσαι δι' ἀρετὴν ὁ Ἀννίβας, οὐχ εὗρεν ἐν
 τοῖς νεκροῖς, ἀλλ' ἠγνοεῖτο τὸ παράπαν, ὅπως ἠφρανίσθη.
 Τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Τρεβίου γενομένην ἤτταν οὐθ' ὁ
 γράψας στρατηγὸς, οὐθ' ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος ἀπ' εὐ-
 θείας ἔφρασεν, ἀλλ' ἐψεύσατο τὴν νίκην ἐπίδικον αὐτοῖς
 καὶ ἀμφίδοξον γενέσθαι. Περὶ δὲ ταύτης ὡς πρῶτον
 ἤκουσεν ὁ στρατηγὸς Πομπώνιος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλη-
 σίαν τὸν δῆμον, οὐ περιπλοκάς, οὐδὲ παραγωγὰς, ἀλλ'
 ἀντικρὺς ἔφη προσελθῶν· „Νενικήμεθα, ὡ ἄνδρες Ῥω-
 μαῖοι, μεγάλη μάχη, καὶ διέφθαρται τὸ στρατόπεδον,
 καὶ Φλαμίνιος ὑπάτος ἀπόλωλεν. Ἄλλὰ βουλευέσθε περὶ
 σωτηρίας αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας.“ Οὗτος μὲν οὖν, ὥσπερ
 πνεῦμα τὸν λόγον ἐμβαλὼν εἰς πέλαγος τοσοῦτου δῆμου,
 συνειτάραξε τὴν πόλιν· οὐδ' ἐστάναι πρὸς τοσαύτην ἔκ-
 πληξιν οἱ λογισμοὶ καὶ διαμένειν ἐδύναντο. Πάντες δ'
 εἰς μίαν γνώμην συνηνέχθησαν, ἀνυπευθύνου δεῖσθαι τὰ
 πράγματα μοναρχίας, ἣν δικτατωρίαν καλοῦσι, καὶ τοῦ
 μεταχειριουμένου ταύτην ἀθρόπτως καὶ ἀδεῶς ἀνδρός·
 εἶναι δὲ τοῦτον ἕνα Φάβιον Μάξιμον, ἰσόρροπον ἔχοντα
 τῇ μεγέθει τῆς ἀρχῆς τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ
 ἡθους, ἡλικίας τε κατὰ τοῦτο γεγεννημένον, ἐν ᾧ συνέ-

στηκεν ἔτι πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς βουλευματα τὸ σῶμα τῆ ῥώμῃ, καὶ συγκέκραται τῷ φρονίμῳ τὸ θαύραλέον.

IV. Ὡς οὖν ταῦτ' ἔδοξεν, ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ Φάβιος, καὶ ἀποδείξας αὐτὸς ἵππαρχον Λεύκιον Μινούκιον, πρῶτον μὲν ἠτήσατο τὴν σύγκλητον, ἵππῳ χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας. Οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλ' ἀπηγόρευτο κατὰ δὴ τινα νόμον παλαιόν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλείπειν· εἶθ', ὅτι τυραννικὸν εἰς ἀπαντα τ' ἄλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστίν, ἐν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φάβιος, εὐθύς ἐνδείξασθαι θέλων τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον, ὡς μᾶλλον ὑπηκόοις χρῴτο καὶ πειθιγίοις τοῖς πολίταις, προῆλθε συνενεγκάμενος εἰς ταὐτὸ ῥαβδουχίας βίκοσιτέσσαρας· καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων ἀπαντῶντος αὐτῷ, τὸν ὑπηρέτην πέμψας, ἐκέλευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀπαλλάξαι, καὶ τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποθέμενον, ἰδιώτην ἀπαντᾶν. Μετὰ δὲ ταῦτα καλλίστην ἀρχόμενος ἐκ θεῶν ἀρχὴν, καὶ διδάσκων τὸν δῆμον ὡς ὀλιγωρίῃ καὶ περιφρονήσει τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τὸ δαιμόνιον, οὐ μοχθηρίῃ τῶν ἀγωνισαμένων σφαλέντα, προὔτρπε μὴ δεδιέναι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοὺς ἐξευμενίζεσθαι καὶ τιμᾶν· οὐ δεισιδαιμονίαν ἐνεργαζόμενος, ἀλλὰ θαρρόνων εἰσεβεία τὴν ἀρετὴν καὶ ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσι τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβον ἀφαιρῶν καὶ παραμυθούμενος. Ἐκινήθησαν δὲ τότε πολλαὶ καὶ τῶν ἀπορόρητων καὶ χρησίμων αὐτοῖς βίβλων, ἃς Σιβυλλεῖους καλοῦσι· καὶ λέγεται συνδραμεῖν ἕνια τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐταῖς λογίων πρὸς τὰς τύχας καὶ τὰς

πράξεις εκείνας. Καὶ τὸ μὲν γνωστὸν οὐκ ἦν εἰτέρῳ πυνθίσθαι. Προελθὼν δ' ὁ δικτάτωρ εἰς τὸν ὄχλον, ἤρξατο τοῖς θεοῖς ἐνιαυτοῦ μὲν αἰγῶν καὶ σκῶν καὶ προβάτων καὶ βοῶν ἐπιγονήν, ὅσην Ἰτυλίας ὄρη καὶ πεδία καὶ ποταμοὶ καὶ λειμῶνες εἰς ὥραν ἐσομένην θρέψουσι, καταθείσιν ἅπαντα· θεῆας δὲ μουσικὰς καὶ θυμελικὰς ἄξιον ἀπὸ στυστερτίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, καὶ θηραρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, ἔτι τριτημορίου προσόντος. Τοῦτο τὸ κεφάλαιόν ἐστιν ὀκτώ μυριάδες δραχμῶν, καὶ δραχμαὶ τρισχίλια πεντακόσια ὄγδοῦντα τρεῖς, καὶ δύο ὀβολοί. Λόγον δὲ τῆς εἰς τοῦτο τοῦ πλήθους ἀκριβείας καὶ διανομῆς χαλεπὸν ἐστὶν εἰπεῖν· εἰ μὴ τις ἄρα βούλοιο τῆς τριάδος ὑμνεῖν τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ φύσει τέλειος, καὶ πρῶτος τῶν περιτιῶν, ἀρχὴ τε πλήθους ἐν αὐτῷ, τὰς τε πρῶτας διαφορὰς, καὶ τὰ παντὸς ἀριθμοῦ στοιχεῖα μίξας καὶ συναρμόσας εἰς ταυτὸν ἀνεβλήθη.

V. Τῶν μὲν οὖν πολλῶν ὁ Φάβιος τὴν γνώμην ἀπαρτήσας πρὸς τὸ θεῖον, ἡδῶ πρὸς τὸ μέλλον ἐποίησεν. Αὐτὸς δὲ πάσας θέμενος ἐν αὐτῷ τὰς τῆς νίκης ἐλπίδας, ὡς καὶ τοῦ θεοῦ τὰς εὐπραξίας δι' ἀρετῆς καὶ φρονήσεως παραδιδόντος, τρέπεται πρὸς Ἀννίβαν, οὐχ ὡς διαμαχοῦμενος, ἀλλὰ χρόνῳ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ, καὶ χρήμασι τὴν ἀπορίαν, καὶ πολυανθρωπίᾳ τὴν ὀλιγότητα τρίβειν καὶ ὑπαναλίσκειν βεβουλευμένος. Ὅθεν αἰ μπεύρωτος ἀπὸ τῆς ἵππου τῶν πολεμίων ἐν τόποις ὄρεινοῖς στρατοπεδεύων ἐπηρωρεῖτο, καθημένου μὲν, ἡσυχάζων, κινουμένου δὲ, κατὰ τῶν ἄκρων κύκλοι περιῶν καὶ περιφαινόμενος ἐκ διαστήματος, ὅσον ἄκων τε μὴ βιασθῆναι μάχεσθαι, καὶ φόβον ὡς μαχησόμενος τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τῆς μελλήσεως

ἰς παρέχειν. Οὕτω δὲ παραγαγὼν τὸν χρόνον, ὑπὸ
 τῶν κατεφρονεῖτο, καὶ κακῶς μὲν ἤκουεν ἐν τῷ στρα-
 τῶν, κομιδῇ δὲ τοῖς πολεμίοις ἄτολμος ἐδόκει, καὶ τὸ
 ν εἶναι, πλὴν ἐνὸς Ἀννίβου. Μόνος δ' ἐκεῖνος αὐτοῦ
 δεινότητα καὶ τὸν τρόπον, ᾧ πολεμεῖν ἐγνώκει, συν-
 , καὶ διανοηθεὶς, ὡς πάσῃ τέχνῃ καὶ βίᾳ κινητέος
 , εἰς μάχην ὁ ἀνήρ, ἣ διαπέπρακται τὰ Καρχηδονίων,
 ἐν εἰσι κρείττους, ὅπλοις χρήσασθαι μὴ δυναμένων,
 ἐλπίονται, σώμασι καὶ χρήμασιν ἐλαττουμένων καὶ
 κνωμένων εἰς τὸ μηδὲν, ἐπὶ πᾶσαν ἰδέαν στρατηγικῶν
 σμμάτων καὶ παλαισμάτων τρεπόμενος, καὶ πειρώμε-
 ὡσπερ δεινὸς ἀθλητὴς λαβὴν ζητῶν, προσέβαλλε καὶ
 ἱερατε, καὶ μετήγε πολλαχόσθε τὸν Φάβιον, ἐκστῆσαι
 ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας λογισμῶν βουλόμενος. Τῷ δ'
 ἐν κρίσει, πίστιν ἔχοντι τοῦ συμφέροντος, ἐν ἑαυτῇ
 ἰος εἰστίηκει καὶ ἀμετάπτωτος· ἠνόχλει δ' αὐτὸν ὁ ἴπ-
 ρος Μινούκιος, φιλομαχῶν ἀκαίρως καὶ θρασυνόμο-
 καὶ δημαγωγῶν τὸ στράτευμα, μανικῆς φορᾶς καὶ
 ν ἐλπίδων ὑπ' αὐτοῦ πεπληρωμένον· οἱ τὸν μὲν Φά-
 σκώπτοντες καὶ καταφρονοῦντες, Ἀννίβου παιδαγω-
 ἀπεκάλουν, τὸν δὲ Μινούκιον, καὶ μέγαν ἄνδρα, καὶ
 Ρώμης ἄξιον ἠγοῦντο στρατηγόν. Ὁ δὲ μᾶλλον εἰς
 ἡμα καὶ θράσος ἀνειμένος, ἐχλεύαζε μὲν τὰς ἐπὶ τῶν
 ν στρατοπεδείας, ὡς καλὰ θέατρα τοῦ δικτάτωρος
 παρασκευαζομένου θεωρήσουσι πορθουμένην καὶ
 ομένην τὴν Ἰταλίαν· ἠρώτα δὲ τοὺς φίλους τοῦ Φα-
 , πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρας ἀναφέρει τὸν στρα-
 ῶς τῆς γῆς ἀπεγνωκῶς, ἢ νέφη καὶ ὀμίχλας προβαλ-
 νος, ἀποδιδράσκει τοὺς πολεμίους. Ταῦτα τῶν φι-
 πρὸς τὸν Φάβιον ἀπαγγελλόντων, καὶ τὴν ἀδοξίαν

τῷ κινδύνῳ λῦσαι παραινούντων· Οὕτω μὲντ' ἄν, ἔφη, δειλότερος, ἢ νῦν εἶναι δοκῶ, γενοίμην, εἰ, σκώμματα καὶ λαιδορίας φοβηθεῖς, ἐπέσοιμι τῶν ἑμαυτοῦ λογισμῶν. Καίτοι τὸ μὲν ὑπὲρ πατρίδος οὐκ αἰσχρὸν δέος· ἡ δὲ πρὸς δόξαν ἀνθρώπων, καὶ διαβολὰς καὶ ψόγους ἐκπληξίς, οὐκ ἀξίου τηλικαύτης ἀρχῆς ἀνδρὸς, ἀλλὰ δουλεύοντος, ὧν κρατεῖν αὐτὸν καὶ δεσπόζειν κακῶς φρονούντων προσήκει.

VI. Μετὰ ταῦτα γίνεται διαμαρτία τοῦ Ἀννίβου. Βουλόμενος γὰρ ἀποσπᾶσαι τοῦ Φαβίου πορρωτέρω τὸ στράτευμα, καὶ πεδίων ἐπιλαβέσθαι προνομίαις ἔχόντων, ἐκέλευσε τοὺς ὀδηγούς μετὰ δεῖπνον εὐθύς ἡγεῖσθαι πρὸς τὸ Κασινάτον. Οἱ δὲ, τῆς φωνῆς διὰ βαρβαρισμὸν οὐκ ἔξακούσαντες ἀκριβῶς, ἐμβάλλουσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν φέροντες εἰς τὰ καταλήγοντα τῆς Καμπανίας εἰς πόλιν Κασιλίνον, ἣν τέμνει διὰ μέσης ρέων ὁ Λοθρόνος ποταμὸς, ὃν Οὐουλτούρνον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἔστι δ' ἡ χώρα, τὰ μὲν ἄλλα περιστεφῆς ὄρεσιν· αὐτῶν δ' ἀναπέπταται πρὸς τὴν θάλατταν, ἔνθα τὰ ἔλη καταδίδωσι τοῦ ποταμοῦ περιγεομένου, καὶ θῖνας ἄμμου βαθείας ἔχει, καὶ τελευτᾷ πρὸς αἰγιαλὸν κυματώδη καὶ δύσορμον. Ἐνταῦθα καταβαίνοντος τοῦ Ἀννίβου, περιελθὼν ἐμπειρίαι τῶν ὁδῶν ὁ Φάβιος, τὴν μὲν διέξοδον, ὀπλίτας τετρακισχιλίους ἐπιστήσας, ἐνέφραξε· τὸν δ' ἄλλον στρατὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄκρων ἐν καλῶ καθίσας, διὰ τῶν ἐλαφροτάτων καὶ προχειροτάτων ἐνέβαλε τοῖς ἐσχάτοις τῶν πολεμίων, καὶ συνετάραξεν ἅπαν τὸ στράτευμα· διεφθαρθε δὲ περὶ ὀκτακοσίους. Ἐκ τούτου βουλόμενος Ἀννίβας ἀπαγαγεῖν τὸ στράτευμα, καὶ τὴν διαμαρτίαν τοῦ τόπου νοήσας καὶ τὸν κίνδυνον, ἀνεσταύρωσε μὲν τοὺς ὀδηγούς,

ἐκβιάζεσθαι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προσμάχεσθαι τῶν ὑπερβολῶν ἐγκρατεῖς ὄντας ἀπεγίνωσκε. *Δυσθύμως δὲ καὶ περιφόβως διακτεμένων ἀπάντων, καὶ περιεστάναι σφᾶς πάντοθεν ἀφύκτους ἡγουμένων ἀπορίας, ἔγνω δολοῦν ἀπάτη τοὺς πολεμίους. Ἦν δὲ τοιόνδε. Βοῦς ὅσον δισχιλίας ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐκέλευσε συλλαβόντας, ἀναδῆσαι δῦδα πρὸς ἕκαστον κέρασ, ἢ λύγων, ἢ φρυγάνων αὐτῶν φάκελον· εἶτα νυκτός, ὅταν ἀρθῇ σημεῖον, ἀνάψαντας ἐλαύνειν ἐπὶ τὰς ὑπερβολάς, παρὰ τὰ στενὰ καὶ τὰς φυλακάς τῶν πολεμίων. Ἄμα δὲ ταῦτα πιερεσχεύαζον, οἷς προστιέτακτο, καὶ τὸν ἄλλον αὐτὸς ἀναστήσας στρατὸν, ἤδη σκότους ὄντος, ἦγε σχολαίως. Αἱ δὲ βόες, ἄχρι μὲν τὸ πῦρ ὀλίγον ἦν, καὶ περιέκαιε τὴν ὕλην, ἀτρέμα προσεχώρουν ἐλαννόμενοι πρὸς τὴν ὑπώρειαν· καὶ θαῦμα τοῖς καθ' ὁρῶσι νομεῦσιν ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ βουκόλοις ἦσαν αἱ φλόγες ἄκροισ ἐπιλάμπουσαι τοῖς κέρασιν, ὡς στρατοπέδου καθ' ἓνα κόσμον ὑπὸ λαμπάδων πολλῶν βαδίζοντος. Ἐπεὶ δὲ πυρούμενον τὸ κέρασ ἄχρι ῥίξης διέδωκε τῇ σαρκὶ τὴν αἴσθησιν, καὶ πρὸς τὸν πόνον διαφέρουσαι καὶ τινάσσουσαι τὰς κεφαλὰς ἀνεπίμπλαντο πολλῆς ἀπ' ἀλλήλων φλογός, οὐκ ἐνέμειναν τῇ τάξει τῆς πορείας, ἀλλ' ἔκφοβοι καὶ περιαλγεῖς οὔσαι, δρόμῳ κατὰ τῶν ὁρῶν ἐφέροντο, λαμπόμενοι μὲν οὐράς ἄκρας καὶ μέτωπα, πολλὴν δὲ τῆς ὑλης, δι' ἧς ἔφευγον, ἀνάπτουσαι. Δεινὸν οὖν ἦν θέαμα τοῖς παραφυλάττουσι τὰς ὑπερβολὰς Ῥωμαίοις. Καὶ γὰρ αἱ φλόγες ἐώκεσαν ὑπ' ἀνθρώπων θεόντων διαφερομέναις λαμπάσι· καὶ θόρυβος ἦν ἐν αὐτοῖς πολὺς καὶ φόβος, ἀλλαχόθεν ἄλλους ἐπιφέρεσθαι τῶν πολεμίων σφίσι, καὶ κυκλοῦσθαι πικταχόθεν ἡγουμένων. Διὸ μένειν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλὰ πρὸς τὸ μεί-*

ζον ἀνεχώρου στρατόπεδον, προέμενοι τὰ στενά. Κατὰ τοῦτο δὲ καιροῦ προσμίξαντες οἱ φιλοὶ τοῦ Ἀννίβου, τὰς ὑπερβολὰς κατέσχον· ἡ δ' ἄλλη δύναμις ἤδη προσέβαιναν ἀδεῶς, πολλὴν καὶ βαρεῖαν ἐφελκομένη λείαν.

VII. Τῷ δὲ Φαβίῳ συνέβη μὲν ἔτι νυκτὸς αἰσθῆσθαι τὸν δόλον (φεύγουσαι γὰρ ἔναι τῶν βοῶν σποράδες ἦγον αὐτῷ εἰς χειρας), ἐνέδρους δὲ δεδιώς σκοταίους, ἀτρέμα τὴν δύναμιν ἐν τοῖς ὕπλοις εἶχεν. Ὡς δ' ἦν ἡμέρα, διώκων ἐξήπτετο τῶν ἐσχάτων, καὶ συμπλοκαὶ περὶ τὰς δυσχωρίας ἐγίνοντο, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρειβατεῖν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες ἐλαφροὶ καὶ ποδώκεις, πεμφθέντες ἀπὸ τοῦ στόματος, εἰς βαρεῖς ὀπλίτας τοὺς Ῥωμαίους ἐνέβαλον, καὶ διαφθείραντες οὐκ ὀλίγους, ἀπέστρεψαν τὸν Φάβιον. Τότε δὴ μάλιστα κακῶς ἀκοῦσαι καὶ καταφρονηθῆναι συνέβη τὸν Φάβιον. Τῆς γὰρ ἐν τοῖς ὀπλοῖς τόλμης ὑφιέμενος, ὡς γνώμη καὶ προνοία καταπολεμήσων τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸς ἠττημένος τούτοις καὶ κατεστρατηγημένος ἐφαίνετο. Βουλόμενος δὲ μᾶλλον ἐκκαῦσαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἀννίβας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ, τὰ μὲν ἄλλα πάντα καίειν καὶ διαφθείρειν ἐκέλευσεν, ἐκείνων δ' ἀπέϊπεν ἀπτεσθαι μόνων, καὶ παρακατέστησε φυλακὴν οὐδὲν ἕωσαν ἀδικεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν ἐκείθεν. Ταῦτα προσδίδρασκον εἰς Ῥώμην ἀναγγελθέντα· καὶ πολλὰ μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οἱ δήμαρχοι κατεβόων, ἐπάγοντος μάλιστα Μετιλίου καὶ παροξύνοντος, οὐ κατὰ τὴν πρὸς Φάβιον ἔχθραν· ἀλλ' οἰκειὸς ὢν Μινοικίου τοῦ ἱππάρχου, τιμὴν ὤπειο καὶ δόξαν ἐκείνῳ φέρειν τὰς τούτου διαβολὰς. Ἐγεγόνει δὲ καὶ τῇ βουλῇ δι' ὀργῆς, οὐχ ἠκίστα μεμφομένη· τὰς περὶ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς Ἀννίβαν ὁμολογίας.

Ὡμολογήκει γὰρ αὐτῷ, ἄνδρα μὲν ἀνδρὶ λύεσθαι τῶν ἀλίσκομένων, εἰ δὲ πλείους οἱ ἕτεροι γένοιτο, διδόναι δραχμὰς ὑπὲρ ἐκάστου τῶν κομιζομένων πεντήκοντα καὶ διακοσίας. Ὡς οὖν, γενομένης τῆς κατ' ἄνδρα διαμειψεως, εὐρέθησαν ὑπόλοιποι Ῥωμαίων παρ' Ἀννίβα τεσσαράκοντα καὶ διακόσιοι, τούτων ἡ σύγκλητος ἔγνω τὰ λύτρα μὴ πέμπειν· καὶ προσητιάτο τὸν Φάβιον, ὡς οὐ πρεπόντως, οὐδὲ λυσιτελῶς, ἄνδρας ὑπὸ δειλίας πολεμίων ἄγρην γενομένους ἀνακομιζόμενον. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φάβιος, τὴν μὲν ὀργὴν ἔφερε πρῶως τῶν πολιτῶν, χρήματα δ' οὐκ ἔχων, διαψύσασθαι δὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ προέσθαι τοὺς πολίτας οὐχ ὑπομένων, ἔπεμψε τὸν υἱὸν εἰς Ῥώμην, κελύσας ἀποδοῦσθαι τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὸ ἀργύριον εὐθύς ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον κομίζειν. Ἀποδομένου δὲ τοῦ νεανίσκου τὰ χωρία, καὶ ταχέως ἐπαγαλθόντος, ἀπέπεμψε τὰ λύτρα τῷ Ἀννίβῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλαβε· καὶ πολλῶν ἀποδιδόντων ὑστέρων, παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ' ἀφῆκε πᾶσι.

VIII. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν ἱερέων καλούντων αὐτὸν εἰς Ῥώμην ἐπὶ τινὰς θυσίας, παρέδωκε τῷ Μινουκίῳ τὴν δύναμιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι, μηδὲ συμπλέεσθαι τοῖς πολεμίοις, οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ διαγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παραινέσεις καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος· ὧν ἐκεῖνος ἐλάχιστα φροντίσας, εὐθύς ἐνέκειτο τοῖς πολεμίοις. Καὶ ποτε παραφυλάξας τὸν Ἀννίβαν τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἐπὶ σιτολογίαν ἀφεικότα, καὶ προσβαλὼν τοῖς ὑπολειπομένοις, κατέρραξεν εἰς τὸν χάρακα, καὶ διέφθειρεν οὐκ ὀλίγους· καὶ φόβον περιέστησε πᾶσιν ὡς πολιορκησομένοις ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ συλλεγομένης αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον τῷ Ἀννίβῃ τῆς δυνάμεως, ἀσφαλῶς

ἀνεχώρησεν, αὐτόν τε μεγαλαυχίας ἀμέτρου, καὶ θράσους τὸ στρατιωτικὸν ἐμπεπληκώς. Ταχὺ δὲ τοῦ ἔργου λόγος μίϋων διεφοίτησεν εἰς Ῥώμην. Καὶ Φάβιος μὲν ἀκούσας, ἔφη μᾶλλον τοῦ Μινουκίου φοβεῖσθαι τὴν εὐτυχίαν· ὁ δὲ δῆμος ἤρτο, καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς ἀγορὰν συνείρεχε. Καὶ Μετίλιος ὁ δῆμαρχος ἐπὶ τοῦ βήματος καταστάς ἐδημηγόρει, μεγαλύνων τὸν Μινούκιον, τοῦ δὲ Φαβίου κειτηγοριῶν οὐ μαλακίαν, οὐδ' ἀνανδρίαν, ἀλλ' ἤδη προδοσίαν· συναιτιώμενος ἅμα καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους καὶ πρώτους ἐπαγαγέσθαι τὸν πόλεμον ἐξ ἀρχῆς, ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, τὴν τε πόλιν ἐμβαλεῖν εὐθύς εἰς μοναρχίαν ἀνυπεύθυνον, ἣ, διατρίβουσα τὰς πράξεις, ἰδρυσιν Ἀννίβη παρέξει καὶ χρόνον αὐθις ἐκ Αἰθῆης ἐτέραν δύναμιν προσγενέσθαι, ὡς κρατοῦντι τῆς Ἰταλίας.

IX. Ἐπι δ' ὁ Φάβιος προσελθὼν ἀπολογεῖσθαι μὲν οὐδὲν ἐμέλλησε πρὸς τὸν δῆμαρχον, ἔφη δὲ τάχιστα τὰς θυσίας καὶ τὰς ἱερουργίας γενέσθαι, ὥστ' ἐπὶ τὸ στρατεύμα βαδιεῖσθαι τῷ Μινουκίῳ δίκην ἐπιθήσων, ὅτι κωλύσαντος αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις συνέβαλε, θόρυβος διῆξε τοῦ δήμου πολὺς, ὡς κινδυνεύοντος τοῦ Μινουκίου. Καὶ γὰρ εἶρξαι τῷ δικτάτωρι καὶ θανατῶσαι πρὸ δίκης ἔξεστι. Καὶ τοῦ Φαβίου τὸν θυμὸν ἐκ πολλῆς προμότητος κεννημένον, ὥοντο βαρὴν εἶναι καὶ δυσπαραίτητον. Ὅθεν οἱ μὲν ἄλλοι καταδεδίσαντες ἡσυχίαν ἤγον· ὁ δὲ Μετίλιος, ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς δημαρχίας ἀδειαν (μόνη γὰρ αὕτη δικτάτωρος αἰρεθέντος ἢ ἀρχῆ τὸ κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεισῶν), ἐνέκλιτο τῷ δήμῳ πολὺς, μὴ προέσθαι δεόμενος τὸν Μινούκιον, μηδ' ἔασαι· εἶν, ἃ Μάλιος Τουρκουάτος ἔδρασε τὸν νῦν,

ἀριστεύσαντος καὶ στεφανωθέντος ἀποκόψας πελέκει τὸν τράχηλον· ἀφελέσθαι δὲ τοῦ Φαβίου τὴν τυραννίδα, καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ σώζειν ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. Τοιούτοις λόγοις κινηθέντες οἱ ἄνθρωποι, τὸν μὲν Φάβιον οὐκ ἐτόλμησαν ἀναγκάσαι καταθέσθαι τὴν μοναρχίαν, καίπερ ἀδοξοῦντα, τὸν δὲ Μινούκιον ἐψηφίσαντο, τῆς στρατηγίας ὁμότιμον ὄντα, διέπειν τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ δικτάτωρι· πράγμα μὴ πρότερον ἐν Ῥώμῃ γεγονὸς, ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐθις γινόμενον, μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἀτυχίαν. Καὶ γὰρ τότε ἐπὶ τῶν στρατοπέδων Μάρκος ἦν Ἰούνιος δικτάτωρ, καὶ κατὰ πόλιν τὸ βουλευτικὸν ἀναπληρῶσαι δεῖσαν, ἅτε δὴ πολλῶν ἐν τῇ μάχῃ συγκλητικῶν ἀπολωλότων, ἕτερον εἶλοντο δικτάτωρα, Φάβιον Βουτεῶνα. Πλὴν οὗτος μὲν, ἐπεὶ προῆλθε, καὶ κατέλεξε τοὺς ἄνδρας καὶ συνεπλήρωσε τὴν βουλὴν, αὐθημερὸν ἀφείς τοὺς ῥαβδούχους, καὶ διαφυγῶν τοὺς προάγοντας, εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν καὶ καταμίξας ἑαυτὸν, ἤδη τι τῶν ἑαυτοῦ διοικῶν καὶ πραγματευόμενος, ὡσπερ ἰδιώτης, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνστρέφεται.

Χ. Τὸν δὲ Μινούκιον ἐπὶ τὰς αὐτὰς τῇ δικτάτωρι πράξεις ἀποδείξαντες, ὥοντο κωλοῦσθαι καὶ γεγονέναι ταπεινὸν παντάπασιν ἐκεῖνον, οὐκ ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ αὐτοῦ συμφορὰν ἠγείτο τὴν ἐκείνων ἄνοιαν, ἀλλ' ὡσπερ Διογένης ὁ σοφός, εἰπόντος τινός πρὸς αὐτὸν, Οὗτοι σοῦ καταγελῶσιν, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν, οὐ καταγελῶμαι· μόνους ἠγούμενος καταγελαῖσθαι τοὺς ἐνδιδόντας, καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα διαταρατιζόμενος· οὕτω Φάβιος ἔφερεν ἀπαθῶς καὶ ἠαδίως, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, τὰ γινόμενα, συμβαλλόμενος ἀπόδειξιν τῶν φιλοσόφων τοῖς

ἀξιοῦσι, μήτε ὑβρίζεσθαι, μήτ' ἀτιμοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ σπουδαῖον. Ἡνία δ' αὐτὸν ἢ τῶν πολλῶν ἀβουλία διὰ τὰ κοινὰ, δεδωκότων ἀφορμὰς ἀνδρὸς οὐχ ἰγλαινούσης φιλοτιμίας πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ δεδοικώς, μὴ παντάπασιν ἐκμανεῖς ὑπὸ κενῆς δόξης καὶ ὄγκου, φθάσῃ τι κακὸν ἀπεργασάμενος, λαθῶν ἅπαντας ἐξῆλθε· καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ καταλαβὼν τὸν Μινούκιον οὐκ ἔτι καθεκτόν, ἀλλὰ βαρὺν καὶ τετυφωμένον, καὶ παρὰ μέρος ἄρχειν ἀξιοῦντα, τοῦτο μὲν οὐ συνεχώρησε, τὴν δὲ δύναμιν διενείματο πρὸς αὐτὸν, ὡς μέρους μόνον ἄρχειν βέλτιον ὄν, ἢ πάντων παρὰ μέρος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ταγμάτων καὶ τὸ τέταρτον αὐτὸς ἔλαβε, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἐκείνῳ παρέδωκεν, ἐπίσης καὶ τῶν συμμαχικῶν διανεμηθέντων. Σεμνομένου δὲ τοῦ Μινουκίου, καὶ χαίροντος ἐπὶ τῷ τὸ πρόσχημα τῆς ἀκροτάτης καὶ μεγίστης ἀρχῆς ὑφῆσθαι καὶ προπεπηλακίσθαι δι' αὐτὸν, ὑπεμίμνησκεν ὁ Φάβιος, ὡς οὐκ ὄντος αὐτῷ πρὸς Φάβιον, ἀλλ' εἰ σωφρονεῖ, πρὸς Ἀννίβαν τοῦ ἀγῶνος· εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν συνάρχοντα φιλονεικεῖ, σκοπεῖν, ὅπως τοῦ νενικημένου καὶ καθυβρισμένου παρὰ τοῖς πολίταις, ὁ τειμημένος καὶ νενικηκῶς οὐ φανεῖται μᾶλλον ὀλιγωρῶν τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας.

XI. Ὁ δὲ ταῦτα μὲν εἰρωνεῖαν ἠγεῖτο γεροντικῆν· παραλαβὼν δὲ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν δύναμιν, ἰδίῃ καὶ χωρὶς ἐστρατοπέδευσεν, οὐδὲν ἀγνοοῦντος τοῦ Ἀννίβου τῶν γινομένων, ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεδρεύοντος. Ἦν δὲ λόφος κατὰ μέσον, καταληφθῆναι μὲν οὐ χαλεπός, ὄχυρός δὲ καταληφθεὶς στρατοπέδῳ, καὶ διαρκῆς εἰς ἅπαντα. Τὸ δὲ πέριξ πεδίον, ὀφθῆναι μὲν ἄπωθεν, ὁμαλὸν διὰ φιλό-

τητα καὶ λεῖον, ἔχον δέ τινες οὐ μεγάλας τάφρους ἐν αὐτῷ, καὶ κοιλότητας ἄλλας. Διὸ καὶ τὸν λόφον ἐκ τοῦ ῥάστου κρύφα κατασχεῖν παρὸν, οὐκ ἠθέλησεν ὁ Ἀννίβας, ἀλλ' ἀπέλιπε μάχης ἐν μέσῳ πρόφασιν. Ὡς δ' εἶδε κεχωρισμένον τοῦ Φαβίου τὸν Μινούκιον, νυκτὸς μὲν εἰς τὰς τάφρους καὶ τὰς κοιλότητας κατέσπειρε τῶν στρατιωτῶν τινάς· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ, φαναρῶς ἔπεμψεν οὐ πολλοὺς καταληψομένους τὸν λόφον, ὡς ἐπαγάγοιτο συμπιεσθῆναι περὶ τοῦ τόπου τὸν Μικούκιον. Ὁ δὲ καὶ συνέβη. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπέστειλε τὴν κούφην στρατιάν, ἔπειτα τοὺς ἵππεῖς, τέλος δ', ὄρων τὸν Ἀννίβαν παραβοηθοῦντα τοῖς ἐπὶ τοῦ λόφου, πάσῃ τῇ δυνάμει κατέβαινε συντεταγμένος. Καὶ μάχην καρτερὰν θέμενος, ἠμύνετο τοὺς ἐπὶ τοῦ λόφου βάλλοντας, συμπλεκόμενος καὶ ἴσα φερόμενος· ἄχρις οὐ καλῶς ἠπατημένον ὄρων ὁ Ἀννίβας, καὶ γυμνὰ παρέχοντα τοῖς ἐνεδρεύουσι τὰ νῶτα, τὸ σημεῖον αἶρει. Πρὸς δὲ τοῦτο πολλαχόθεν ἐξανισταμένων ἅμα καὶ μετὰ κραυγῆς προσφερομένων, καὶ τοὺς ἐσχάτους ἀποκτινύντων, ἀδιήγητος κατεῖχε ταραχὴ καὶ πτοία τοὺς Ῥωμαίους· αὐτοῦ τε τοῦ Μινοικίου τὸ θράσος κατακέκλαστο, καὶ πρὸς ἄλλον ἄλλοτε τῶν ἠγεμόνων διεπάπταινε, οὐδενὸς ἐν χώρᾳ μένειν τολμῶντος, ἀλλὰ πρὸς φυγὴν ὠθουμένων οὐ σωτήριον. Οἱ γὰρ Νομαῖδες ἤδη κρατοῦντες κύκλῳ περιήλαντον τὸ πεδῖον, καὶ τοὺς ἀποσκιδναμένους ἔκτεινον.

ΧΙΙ. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὄντων, οὐκ ἔλαθεν ὁ κίνδυνος τὸν Φάβιον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον, ὡς ἔοικεν, ἤδη προεληφώς, τὴν τε δύναμιν συντεταγμένην εἶχεν ἐπὶ τῶν ὀπλων, καὶ τὰ πρατιόμενα γινώσκων ἐφρόντιζεν, οὐ δὲ ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ἔχων κατασκοπὴν πρὸς

τοῦ χάρακος. Ὡς οὖν κατεῖδε κυκλούμενον καὶ ταραι-
τόμενον τὸ στράτευμα, καὶ κραυγὴ προσέπιπτεν οὐ με-
νόντων, ἀλλ' ἤδη πεφοβημένων καὶ τρεπομένων, μηρὸν τε
πληξάμενος καὶ στενάξας μέγα, πρὸς μὲν τοὺς παρόντας
εἶπεν· Ὡς Ἡρόκλεις, ὡς τάχιον μὲν, ἢ ἐγὼ προσεδόκων,
βράδιον δ', ἢ αὐτὸς ἔσπευδε, Μινούκιος ἐαυτὸν ἀπολώ-
λεκε. Τὰς δὲ σημαίας ἐκφέρειν κατὰ τάχος, καὶ τὸν
στρατὸν ἔπεσθαι καλεύσας, ἀνεβόησε· Νῦν τις, ὡ στρα-
τιῶται, Μάρκου Μινουκίου μεμνημένος ἐπειγέσθω· λαμ-
πρὸς γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις. Εἰ δέ τι, σπεύδων
ἐξηλάσαι τοὺς πολεμίους, ἤμαρτεν, αὐθις αἰτιασόμεθα.
Πρῶτον μὲν οὖν ἐπιφανεῖς τρέπεται καὶ διασκίδνῃσι τοὺς
ἐν τῷ πεδίῳ περιελαύνοντας Νομάδας· εἶτα πρὸς τοὺς
μαχομένους, καὶ κατὰ νότον τῶν Ῥωμαίων ὄντας ἐχώρει,
καὶ τοὺς ἐμποδῶν ἔκτεινε, οἳ δὲ λοιποὶ, πρὶν ἀποληφθῆ-
ναι, καὶ γενέσθαι περιπετιῖς, οἷς αὐτοὶ τοὺς Ῥωμαίους
ἐποίησαν, ἐγκλίναντες ἔφυγον. Ὀρῶν δ' ὁ Ἀννίβας τὴν
μεταβολὴν, καὶ τὸν Φάβιον εὐρώστως παρ' ἡλικίαν διὰ
τῶν μαχομένων ὠθούμενον ἄνω πρὸς τὸν Μινούκιον εἰς
τὸν λόφον, ἐπέσχε τὴν μάχην, καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας
ἀνάκλησιν, ἀπῆγεν εἰς τὸν χάρακα τοὺς Καρχηδονίους,
ἀσμένως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀποτρεπομένων. Λέγεται δ'
αὐτὸν ἀπίοντα περὶ τοῦ Φαβίου πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν
τι τοιοῦτον μετὰ παιδείας· Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον
ὑμῖν πολλάκις τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων ταύτην καθήμενην
νεφέλην, ὅτι μετὰ ζάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον
ἐκρήξει;

XIII. Μετὰ δὲ τὴν μάχην Φάβιος μὲν, ὅσους ἔκτεινε
τῶν πολεμίων, σκυλεύσας ἀνεχώρησεν, οὐδὲν ὑπερήφανον,
οὐδ' ἐπαχθῆς εἰπῶν περὶ τοῦ συνάρχοντος· Μινούκιος δὲ

ἢ αὐτοῦ στρατιὰν ἀθροίσας, „Ἄνδρες, ἔφη, συστρα-
 ῖται, τὸ μὲν ἁμαρτεῖν μηδὲν ἐν πράγμασι μεγάλοις
 ἴζον, ἢ κατ' ἀνθρώπῳ ἐστι· τὸ δ' ἁμαρτόντα χρήσα-
 ται τοῖς πταίσμασι διδάγμασι πρὸς τὸ λοιπὸν, ἀνδρὸς
 αἰδοῦ καὶ νοῦν ἔχοντος. Ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ μικρὰ
 κφόμενος τὴν τύχην, περὶ μπιζόνων ἐπαινεῖν. Ἄ γὰρ
 εἰ ἡσθόμην χρόνον τοσοῦτον, ἡμέρας μέρει μικρῶ πε-
 ἰδευμαι, γνοῦς ἐμαυτὸν οὐκ ἄρχειν ἐτέρων δυνάμενον,
 ἢ ἄρχοντος ἐτέρου δεόμενον, καὶ μὴ φιλοτιμούμενον νι-
 ν, ὑφ' ὧν ἠττάσθαι κάλλιον. Ὑμῖν δὲ τῶν μὲν ἄλλων
 εἰν ἄρχων ὁ δικτάτωρ· τῆς δὲ πρὸς ἐκείνον εὐχαριστίας
 τὸς ἡγεμῶν ἔσομαι, πρῶτον ἐμαυτὸν εὐπειθῆ καὶ ποι-
 ντα τὸ κελυόμενον ὑπ' ἐκείνου παρεχόμενος.“ Ταῦτ'
 ἰων, καὶ τοὺς αἰστούς ἄρασθαι κελύσας, καὶ πάντα
 ολουθεῖν, ἦγε πρὸς τὸν χάρακα τοῦ Φαβίου. Καὶ
 ρελθὼν ἐντός, ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν σκηπὴν,
 τε θαυμάζειν καὶ διαπορεῖν πάντα. Προελθόντος δὲ
 ὁ Φαβίου, θέμενος ἔμπροσθεν τὰς σημαίας, αὐτὸς μὲν
 ἴσον πατέρα μεγάλη φωνῆ, οἱ δὲ στρατιῶται τοὺς
 ρατιῶτας πάτρωνας ἡσπάζοντο. Τοῦτο δ' ἔστι τοῖς
 κλυθέροις προσφώνημα πρὸς τοὺς ἀπελευθερώσαν-
 ς. Ἡσυχίας δὲ γενομένης, ὁ Μινούκιος εἶπε· „Δύο
 ας, ὦ δικτάτωρ, τῆ σήμερον ἡμέρα νενίκηκας, ἀνδρῶν
 ἢ Ἀννίβαν, εὐβουλία δὲ καὶ χρησιότητι τὸν συνάρχον-
 · καὶ δι' ἧς σέσωκας μὲν ἡμᾶς, δι' ἧς δὲ πεπαιδευκας,
 τωμένους αἰσχροὺς μὲν ἠτταν ὑπ' ἐκείνου, καλὴν δὲ καὶ
 πῆριον ὑπὸ σοῦ. Πατέρα δὴ σε χρηστὸν προσαγο-
 ῖω, τιμιωτέραν οὐκ ἔχων προσηγορίαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ
 ἰόντος χάριτος μείζων ἢ παρὰ σοῦ χάρις αὕτη. Ἐγεν-
 θην μὲν γὰρ ὑπ' ἐκείνου μόνος, σώζομαι δ' ὑπὸ σοῦ

μετὰ τοσούτων.“ Ταῦτ' εἰπὼν καὶ περιβαλὼν τὸν Φάβιον, ἠσπάζετο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοὺς στρατιώτας ἦ ὄρῃν πράττοντας· ἐνεφύοντο γὰρ ἀλλήλοις καὶ καταφίλουσαν, ὥστε μεστὸν εἶναι χαρᾶς καὶ θαυμάσιον ἡδίστων τὸ στρατόπεδον.

XIV. Ἐκ τούτου Φάβιος μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν ὑπατοὶ δ' αὐτίς ἀπεδείκνυντο. Καὶ τούτων οἱ μὲν πρῶτοι διεφύλαξαν, ἦν ἐκείνος ἰδέαν τοῦ πολέμου κατέστησε, μάχεσθαι μὲν ἐκ παρατάξεως φεύγοντες πρὸς Ἀντίβαν, τοῖς δὲ συμμαχοῖς ἐπιβοηθοῦντες, καὶ τὰς ἀποστάσεις κωλύοντες. Τερέντιος δὲ Βάρρων εἰς τὴν ὑπατείαν προαχθεὶς ἀπὸ γένους ἀσήμου, βίου δὲ διὰ δημοκρασίαν καὶ προπέθειαν ἐπισήμου, δηλὸς ἦν εὐθύς ἀπειρίᾳ καὶ θρασύτητι τὸν πρὸς τῶν ὅλων ἀναρρήτων κύβον. Ἐβόα γὰρ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μένειν τὸν πόλεμον, ἄχρις οὗ Φαβίους χρῆται στρατηγοῖς ἢ πόλις, αὐτὸς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὄψεσθαι τε καὶ νικήσειν τοὺς πολεμίους. Ἄμα δὲ τούτοις τοῖς λόγοις συνῆγε καὶ κατέγραψε δύναμιν τηλικαύτην, ἥλικη πρὸς οὐδένα πάποτε των πολεμίων ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι. Μυριάδες γὰρ ἐννέα δισχιλίων ἀνδρῶν δέουσαι συνετάχθησαν εἰς τὴν μάχην, μέγα δέος Φαβίῳ καὶ τοῖς νοῦν ἔχουσι Ῥωμαίων· οὐ γὰρ ἠλπίζον εἶεν ἀνοφορᾶν τὴν πόλιν ἐν τσαύτῃ σφαιεῖσαν ἡλικίᾳ. Διὸ καὶ τὸν συνάρχοντα τοῦ Τερεντίου Παῦλον Αἰμίλιον, ἄνδρα πολλῶν πολέμων ἔμπειρον, οὐκ ἀρεστὸν δὲ τῷ δήμῳ, καὶ καταπλήγα, ἔκ τινος καταδίκης πρὸς τὸ δημόσιον αὐτῷ γεγεννημένης, ἀνίστη καὶ παρεθάρρυνεν ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἐκείνου μακίας· διδάσκων, ὡς οὐ πρὸς Ἀντίβαν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ πρὸς Τερέντιον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ ἀγὼν ἔσοιτο. Σπεύσειν γὰρ μάχην γενέσθαι τὸν μῶ οὐκ

αἰσθανόμενον τῆς δυνάμεως, τὸν δ' αἰσθανόμενον τῆς περὶ αὐτὸν ἀσθενείας. Ἐγὼ δ', εἶπεν, ὦ Παῦλε, Τερέντιον πιστεύεσθαι δικαιότερός εἰμι, περὶ τῶν Ἀννίβου πραγμάτων διαβεβαιούμενος, ὡς, εἰ μηδὲς αὐτῷ μαχεῖται τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, ἀπολεῖται μένων ὁ ἀνὴρ, ἢ φεύγων ἄπεισιν· ὧ γὰρ καὶ νῦν νικᾶν καὶ κρατεῖν δοκοῦντι, τῶν μὲν πολεμίων οὐδὲς προσκεχώρηκε, τῆς δ' οἰκοθεν δυνάμεως οὐδ' ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ περίσσι. Πρὸς ταῦτα λέγεται τὸν Παῦλον εἶπεῖν· Ἐμοὶ μὲν, ὦ Φάβιε, τὰ ἐμαντοῦ σκοποῦντι κρεῖττόν ἐστι τοῖς τῶν πολεμίων ὑποπεσεῖν δόρασιν, ἢ πάλιν ταῖς ψήφοις τῶν πολιτῶν· εἰ δ' οὕτως ἔχει τὰ δημόσια πράγματα, πειράσομαι μᾶλλον σοὶ δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι στρατηγός, ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τὰναντία βιαζομένοις. Ταύτην ἔχων τὴν προαίρεσιν ὁ Παῦλος, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

XV. Ἄλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς τὸ παρ' ἡμέραν ἄρχειν, καὶ τῷ Ἀννίβῃ παραστρατοπεδεύσας περὶ τὸν Αὐφίδιον ποταμὸν καὶ τὰς λεγομένας Κάννας, ἅμ' ἡμέρα τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέσθηκεν (ἔστι δὲ χιτῶν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος)· ὥστε καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξ ἀρχῆς διαταραχθῆναι, τὴν τε τόλμαν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὸ τοῦ στρατοπέδου πλῆθος ὀμῶντας, αὐτοὺς δ' οὐδ' ἡμισυ μέρος ὄντας. Ἀννίβας δὲ τὴν δύναμιν ἐξοπλίσσασθαι κελεύσας, αὐτὸς ἰππότης μετ' ὀλίγων ὑπὲρ λόφου τινὸς μαλακοῦ κατεσκόπει τοὺς πολεμίους ἤδη καθισταμένους εἰς τάξιν. Εἰπόντος δὲ τινος τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν ἰσοτίμου, τοῦνομα Γίσκωνος, ὡς θαυμαστὸν αὐτῷ φαίνεται τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Ἀννίβας· Ἐτερον, εἶπεν, ὦ Γίσκων, λέληθέ σε τοῦτου θαυμασιώτερον. Ἐρομένου

δὲ τοῦ Πίσκωνος, Τὸ ποῖον; Ὅτι, ἔφη, τούτων ὄντων· σούτων, οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Πίσκων καλεῖται. Γενομένου παρὰ δόξαν αὐτοῖς τοῦ σκώμματος, ἐμπίπτει γέλωσ π. σι· καὶ κατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου, τοῖς ἀπαντῶσιν ἂ τὸ πεπαιγμένον ἀπαγγέλλοντες, ὥστε διὰ πολλῶν πολε εἶναι τὸν γέλωτα, καὶ μηδ' ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνασθα τοὺς περὶ Ἀννίβαν. Τοῦτο τοῖς Καρχηδονίοις ἰδοῦσ. θάφρος παρέστη, λογιζομένοις ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἰσχυροῦ τοῦ καταφρονούντος ἐπιῆναι γελᾶν οὕτω καὶ παῖξαι τῇ στρατηγῷ παρὰ τὸν κίνδυνον.

XVI. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο, πρῶτω μὲν, τῷ ἀπὸ τοῦ τόπου, ποιησάμενος κατὰ τύπου τὸν ἄνεμον· πρησιτῆρι γὰρ ἑοικῶς φλέγοντι καταρρόγηντο, καὶ τραχὺν ἐκ πεδίων ὑράμμων καὶ ἀναπεπταμένω ἀίρω κονιορτὸν, ὑπὲρ τὴν φάλαγγα τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐώθει, καὶ προσέβαλλε τοῖς προσώποις ἀποστρεφομένοις καὶ συνταραττομένοις· δευτέρῳ δὲ, τῷ περὶ τὴν τάξιν· ὃ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῷ καὶ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως ἑκατέρωσ τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον ἐντὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησόμενος· εἶρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκφερομένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος ὀξείως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίως, καὶ περιπτύσσειν, ὀπισθεν συγκλιόντας. Ὁ δὲ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον. Ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξαντο δαίκοντας, ἢ δὲ φάλαγγξ τοῦ Ἀννίβου, μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηχανεῖδῃς ἐγγόνοι, καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξίαρχοι, ταχὲ τὸς μὲν

ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες, προσέπεσον κατὰ τὰ γυμνά, πάντας, ὅσοι μὴ τὴν κύκλωσιν ὑπεκκλίναντες ἔφθασαν, ἐν μέσῳ κατειργάσαντο καὶ διέφθειραν. Λέγεται δὲ καὶ τοῖς ἵππεῦσι τῶν Ῥωμαίων σύμπτωμα παράλογον γενέσθαι. Τὸν γὰρ Παῦλον, ὡς ἔοικε, τραυθεὶς ὁ ἵππος ἀπεσείσατο, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλος καὶ ἄλλος ἀπολιπὼν τὸν ἵππον, πεζὸς τῷ ὑπάτῳ προσήμυνε. Τοῦτο δ' οἱ ἵππεῖς ἰδόντες, ὡς παραγγέλματος κοινοῦ δεδωμένου, πάντες ἀποπηδήσαντες, πεζοὶ συνεπλέκοντο τοῖς πολεμίοις. Ἰδὼν δ' Ἀννίβας, τοῦτ', ἔφη, μᾶλλον ἤβουλόμην, ἢ εἰ δεδωμένους παρέλαβον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ τὰς διεξοδικὰς γράψαντες ἱστορίας ἀπηγγέλκασιν. Τῶν δ' ὑπάτων, ὁ μὲν Βάρρων ὀλιγοστὸς ἀφίππευσεν εἰς Οὐενουσίαν πόλιν· ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῷ βυθῷ καὶ κλύδωνι τῆς φυγῆς ἐκαθέης, βελῶν τε πολλῶν ἐπὶ τοῖς τραύμασιν ἐγκειμένων ἀνάπλωσ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν πένθει τοσούτῳ βαρυνόμενος, πρὸς τινὶ λίθῳ καθῆστο, τὸν ἐπισφάξοντα τῶν πολεμίων ἀναμένων. Ἦν δὲ δι' αἵματος πληθους, ᾧ συνεπέφυρτο τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, οὐ πολλοῖς διάδηλος, ἀλλὰ καὶ φίλοι καὶ θεράποντες αὐτὸν ἐπ' ἀγνοίας παρήλθον. Μόνος δὲ Κορνήλιος Λέντος, εὐπατριδῆς νέος, ἰδὼν καὶ προνοήσας, ἀπεπήδησε τοῦ ἵππου, καὶ προσαγαγὼν παρεκάλεσε χρῆσθαι καὶ σώζειν αὐτὸν τοῖς πολίταις, ἄρχοντας ἀγαθοῦ τότε μάλιστα χρῆζουσιν. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἀπειρήσατο τὴν δέησιν, καὶ τὸ μειράκιον αὐθις ἠνάγκασεν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβῆναι δακρύων· εἶτα δὲ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν, καὶ συνεξαστάς, Ἀπάγγελλε, εἶπεν, ᾧ Λέντε, Φαβίῳ Μαξίμῳ, καὶ γενοῦ μάφτυς αὐτός, ὅτι Παῦλος Αἰμίλιος ἐνέμενεν αὐτοῦ τοῖς λογισμοῖς ἄχρι τέλους, καὶ τῶν ὁμολογηθέντων πρὸς

ἐκεῖνον οὐδὲν ἔλυσεν, ἀλλ' ἐνικήθη πρότερον ὑπὸ Βάρβα-
νος, εἶθ' ὑπ' Ἀννίβου. Τοσαῦτ' ἐπιστείλας, τὸν μὲν
Λέντλον ἀπέπεμψεν, αὐτὸς δὲ ῥίπας ἑαυτὸν εἰς τοὺς φο-
νευομένους, ἀπέθανε. Λέγονται δὲ πεσῶν μὲν ἐν τῇ
μάχῃ Ῥωμαίων πεντακισμύριοι, ζῶντες δ' ἀλῶναι τετρα-
κισχίλιοι· καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ληφθέντες ἐπ' ἀμφοτέ-
ροις τοῖς στρατοπέδοις μυρίων οὐκ ἐλάττους.

XVII. Τὸν δ' Ἀννίβαν ἐπὶ τηλικούτῳ κατορθώματι
τῶν φίλων παρορμίωντων ἅμ' ἔπεσθαι τῇ τύχῃ καὶ συνε-
πεισπισῶν ἅμα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων εἰς τὴν πόλιν,
πεμπταῖον γὰρ ἀπὸ τῆς νίκης ἐν Καπιτωλίῳ δειπνήσεν,
οὐ ῥάδιον εἰπεῖν, ὅστις ἀπέτρεψε λογισμὸς· ἀλλὰ μάλλον
δαίμονος, ἢ θεῶν τινος, ἐμποδῶν σιάντος, ἔσκεν ἔργον
ἢ πρὸς τοῦτο μέλλησις αὐτοῦ καὶ δειλίασις γενέσθαι.
Διὸ καὶ Βάρβαν τὸν Καρχηδόνιον εἰπεῖν μετ' ὀργῆς πρὸς
αὐτὸν λέγουσι· Σὺ ναιῶν οἶδας, νίκη δὲ χρῆσθαι οὐκ οἶ-
δας. Καίτοι τοσαύτην μεταβολὴν ἢ νίκη παρὶ αὐτὸν
ἐποίησεν, ὡς πρὸ τῆς μάχης, οὐ πόλιν, οὐκ ἐμπόριον, οὐ
λιμένα τῆς Ἰταλίας ἔχοντα, χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις τὰ ἐπι-
τήδεια τῇ στρατιᾷ δι' ἀρπαγῆς κομιζόμενον, ὀρμώμενον
ἀπ' οὐδενὸς βεβαίου πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ', ὡσπερ λη-
στηρίῳ μεγάλῳ, τῷ στρατοπέδῳ πλανώμενον καὶ περιφε-
ρόμενον, τότε πᾶσαν ὀλέγου δεῖν ὑφ' αὐτῷ ποιήσασθαι
τὴν Ἰταλίαν. Τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἐθνῶν
αὐτῷ προσεχώρησεν ἐκούσια· καὶ Καπύην, ἢ μέγιστον
ἔχει μετὰ Ῥώμην ἀξίωμα τῶν πόλεων, προσθεμένην κα-
τέσχεν. Οὐ μόνον δ' ἦν ἄρα τὸ φίλων πείραν λαβεῖν, ὡς
Εὐριπίδης φησὶν, οὐ μικρὸν κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ φρονί-
μων στρατηγῶν. Ἡ γὰρ πρὸ τῆς μάχης Φαβίου δειλία
καὶ ψυχρότης λεγομένη, μετὰ τὴν μάχην εὐδὲς οὐδ' αἰ-

ἔδοκε λογισμὸς, ἀλλὰ θεῖόν τι χρῆμα διανοίας
 ἦν, ἐκ τοσούτου τὰ μέλλοντα προορωμένης, ἃ
 πιστὰ τοῖς πάσχουσιν. Ὅθεν εὐθύς εἰς ἐκείνον
 πυνενεγκούσα τὰς λοιπὰς ἐλπίδας, καὶ προσφυ-
 γνῶμη τοῦ ἀνδρὸς ὡσπερ ἱερῶ καὶ βωμῶ, πρῶ-
 θιγίστην αἰτίαν ἔσχε τοῦ μῆναι καὶ μὴ διαλυθῆ-
 αίνου φρόνησιν, καθάπερ ἐν τοῖς Κελτικοῖς πά-
 Ὅ γὰρ, ἐν οἷς οὐδὲν ἔδοκε δεινὸν εἶναι καιροῖς,
 ραινόμενος καὶ δυσέλπιστος, τότε, πάντων κατα-
 ὦν ἑαυτοὺς εἰς ἀπέραντα πένθη καὶ ταραχὰς
 ἰς, μόνος ἐφοίτα διὰ τῆς πόλεως πρὶν βαδίσμα-
 ἰοσώπῳ καθεστῶτι, καὶ φιλανθρώπῳ προσαγο-
 ἰοπιστοῦς τε γυναικίους ἀφαιρῶν, καὶ συστάσεις
 ὦν εἰς τὸ δημόσιον ἐπὶ κοινοῖς ὀδυρμοῖς ἐκφερο-
 ουλήν τε συνελθεῖν ἔπεισε καὶ παρεθάρσυνε τὰς
 αὐτὸς ὦν καὶ φῶμη καὶ δύναμις, ἀρχῆς ἀπάσης
 ἴνον ἀποβλεπούσης.

II. Ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέστησε τοὺς τὸν ἐκ-
 και προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπειρῶντας·
 δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε, κατ' οἰκίαν ἀπο-
 κλεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα τὸν βουλούμενον·
 ταύτας εἶδει πᾶν πένθος λύσθαι, καὶ καθαι-
 ἰν τοιούτων τὴν πόλιν. Ἐορτῆς τε Δήμητρος εἰς
 ἰας ἐκείνας καθηκούσης, βέλτιον ἐφάνη παραλι-
 ς τὰς τε θυσίας καὶ τὴν πομπήν, ἢ τὸ μέγεθος
 ρορᾶς ὀλιγότητι καὶ κατηφείῃ τῶν συνερχομένων
 ἔαι· καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἠδεσθαι τιμώμενον ὑπὸ
 χούντων. Ὅσα μὲντοι πρὸς ἰλασμοὺς θεῶν, ἢ
 ἀποτροπὰς συνηγόρευον οἱ μάντις, ἐπράττετο.
 εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη θεοπρόπος Πικτωρ συ-

γενῆς Φαβίου· καὶ τῶν Ἑστιάδων παρθένων δύο διαφθαρμένας εὐρόντες, τὴν μὲν, ὥσπερ ἐστὶν ἔθος, ζῶσαν κατώρυξαν, ἣ δ' ὑπ' ἐαυτῆς ἀπέθανε. Μάλιστα δ' ἂν τις ἠγάσαστο τὸ φρόνημα καὶ τὴν πραότητα τῆς πόλεως, ὅτε τοῦ ὑπάτου Βάρρωνος ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπανιόντος, ὡς ἂν τις αἰσχίστα καὶ δυσποτιμότατα πεπραχὼς ἐπανίοι, ταπεινοῦ καὶ κατηφοῦς, ἀπήντησεν αὐτῷ περὶ τὰς πόλεις ἢ τε βουλή καὶ τὸ πλῆθος ἄπαν, ἀσπαζόμενοι. Οἱ δ' ἐν τέλει καὶ πρώτοι τῆς γερουσίας, ὧν καὶ Φάβιος ἦν, ἡσυχίας γενομένης, ἐπήνεσαν, ὅτι τὴν πόλιν οὐκ ἀπέγνευ μετὰ δυστυχίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ πάρεστιν ἄρξων ἐπὶ τὰ πράγματα, καὶ χρησόμενος τοῖς νόμοις καὶ τοῖς πολίταις, ὡς σῶζεσθαι δυναμένοις.

ΧΙΧ. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβαν ἐπύθοντο μετὰ τὴν μάχην ἀποτειτράφθαι πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, ἀναθαφθήσαντες ἐξέπεμπον ἡγεμόνας καὶ στρατεύματα. Τούτων δ' ἐπιφανέστατοι, Φάβιος τε Μάξιμος, καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσαν, ἀπὸ τῆς ἐναντίας σχεδὸν προαιρέσεως θαυμάζόμενοι παραπλησίως. Ὁ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ γεγραμμένοις εἴρηται, περιλαμπὲς τὸ δραστήριον ἔχων καὶ γαῦρον, ἅτε δὴ καὶ κατὰ χεῖρα πλήκτης ἀνὴρ, καὶ φύσει τοιοῦτος ὧν, οἷους Ὅμηρος μάλιστα καλεῖ φιλοπολέμους καὶ ἀγερώχους, ἐν τῷ παραβόλῳ καὶ ἰταμῷ καὶ πρὸς ἄνδρα τολμηρὸν τὸν Ἀννίβαν ἀντιπολεμῶντι τρόπῳ τοῦ πολέμου συνίστατο τοὺς πρώτους ἀγῶνας· Φάβιος δὲ, τῶν πρώτων ἐχόμενος λογισμῶν ἐκείνων, ἠλπίε μηδενὸς μαχομένου, μηδ' ἐρεθίζοντος τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸν ἐπηρεάσειν ἐαυτῷ, καὶ κατατριβήσεσθαι περὶ τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος, τῆς δυνάμεως ὑπερτόνου γενομένης καὶ καταπόνου, ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἀπο-

βαλόντα. Διὸ τοῦτον μὲν ὁ Ποσειδώνιος φησὶ θυρεὸν, τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖσθαι· κίρναμένην δὲ τὴν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφάλειαν τῇ Μαρκέλλου συνηθείᾳ σωτήριον γενέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. Ὁ δ' Ἀννίβας, τῷ μὲν ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσβέστο καὶ παρεβόηγνυστο τὴν δύναμιν· ἔφ' οὗ δὲ, κατὰ μικρὸν ὑποβόηοντος ἀποφητὶ καὶ παρεμπύπτοντος ἐνδελεχῶς, ὑπερβιπόμενος καὶ δαπανώμενος ἐλάτθανε· καὶ τελευτῶν εἰς ἀπορίαν κατέστη τοσαύτη, ὥστε Μαρκέλλῳ μὲν ἀποκαμῖν μαχόμενον, Φάβιον δὲ φοβεῖσθαι μὴ μαχόμενον. Τὸ γὰρ πλεῖστον, ὡς εἰπεῖν, τοῦ χρόνου τούτοις διεπολέμησεν ἢ στρατηγοῖς, ἢ ἀνθυπάτοις, ἢ ὑπάτοις ἀποδεικνυμένοις· ἐκάτερος γὰρ αὐτῶν πεντάκις ὑπάτευσεν. Ἀλλὰ Μάρκελλον μὲν, ὑπατεύοντα τὸ πέμπτον, ἐνέδρα περιβαλὼν, ἔκτεινε· Φαβίῳ δὲ πᾶσαν ἀπάτην καὶ διάπαιραν ἐπάγων πολλάκις, οὐδὲν ἐπέβαινε, πλὴν ἅπαξ ὀλίγου παρακρουσάμενος ἔσφηλε τὸν ἄνδρα. Συνθεῖς γὰρ ἐπιστολαῖς παρὰ τῶν ἐν Μεταποντίῳ δυνατῶν καὶ πρώτων, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φάβιον, ὡς τῆς πόλεως ἐνδοθησομένης, εἰ παραγένοιτο, καὶ τῶν τοῦτο πρατιόντων ἐκείνον ἐλθεῖν καὶ φανῆναι πλησίον ἀναμενόντων. Ταῦτ' ἐκίνησε τὸν Φάβιον τὰ γράμματα, καὶ λαβὼν μέρος τι τῆς στρατιᾶς, ἔμελλεν ὁρμήσειν διὰ νυκτός· εἶτα χρησάμενος ὄρνισιν οὐκ αἰσίοις, ἀπετράπη, καὶ μετὰ μικρὸν ἐπεγνώσθη τὰ γράμματα πρὸς αὐτὸν ἐπ' Ἀννίβου δόλῳ συντεθέντα, καὶ κείνος ἐνεδρεύων αὐτὸν ὑπὸ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἂν τις εὐνοίῃ θεῶν ἀναθεῖη.

XX. Τὰς δ' ἀποστάσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ κινήματα τῶν συμμάχων ὁ Φάβιος μᾶλλον ἔβλετο δεῖν ἡπίως ὁμι-

PLUTARCHI

πρώως, ἀνείργειν καὶ δυσωπεῖν, μὴ πᾶσαν
ἐλέγχοντα, καὶ χαλεπὸν ὄντα παντάπασι τοῖς
· λέγεται γάρ, ὅτι στρατιώτην ἄνδρα Μάρσον,
καὶ γένει τῶν συμμάχων πρῶτον, αἰσθόμενος
· ἔσον τισὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ περὶ ἀποστία-
σὺ διηρέθισεν. ἀλλ' ὁμολογήσας ἡμελῆσθαι παρ'
αὐτόν, νῦν μὲν ἔφη τοὺς ἡγεμόνας αἰτιάσθαι, πρὸς
· μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀρετὴν, τὰς τιμὰς νέμοντας, ὅστι-
ς ἐκείνον αἰτιάσθαι μὴ φράζοντα, μηδ' ἐπιτυχά-
· α πρὸς αὐτόν, εἰ του δεῖται. Καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἐπι-
· σμησεν, ὥστε πιστότατον ἐξ ἐκείνου καὶ προθυμότα-
· ν εἶναι τὸν ἄνδρα. Δεινὸν γὰρ ἦγεῖτο, τοὺς μὲν ἐπι-
· κούς καὶ συνηθητικούς ἐπιμαλεῖα καὶ συνηθεία καὶ τρο-
· ρῆ μᾶλλον, ἢ μάστιγι καὶ κλοιοῖς, τὴν χαλεπότητα τῶν
· ζῶων καὶ τὸ θυμούμενον καὶ τὸ δυσκολαῖνον ἔξαιρῶν.
· τὸν δ' ἀνθρώπων ἀρχοντα μὴ τὸ πλεῖστον ἐν χάριτι καὶ
· προφίτη τῆς ἐπανορθώσεως τίθεσθαι, σκληρότερον δὲ
· προσφέρεσθαι καὶ βιαιότερον, ἢ περὶ οἱ γεωργοῦντες ἐρι-
· νοῖς καὶ ἀχράσι καὶ κοίνοις προσφέρονται, τὰ μὲν εἰς
· ἐλπίας, τὰ δ' εἰς ἀπίους, τὰ δ' εἰς σκῆς ἐξημεροῦντες
· καὶ τιθασσεύοντες. Ἔτερον τοίνυν τῷ γένει Λαυκανῶν
· ἄνδρα προσήγγειλαν οἱ λοχαγοὶ βεμβόμενον ἀπὸ το
· ἡρώτησε, τὰλλα ποῖόν τινα τὸν ἄνθρωπον εἶδεῖν ὄν
· Μαρτυροῦντων δὲ πάντων, ὅτι ῥηδῶς ἕτερος οὐκ
· στρατιώτης τοιοῦτος, ἀμα τ' αὐτοῦ τινος ἀνδραγα-
· τῶν, εὖρεν ἔρωτι παιδίσκης λεγόντων, αἰτίαν τῆς ἀταξία
· κινδυνεύοντα μακρὰς ὁδοὺς ἐκάστοτε φοιτῶντα παρ'

την ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Πέμπας οὖν τινὰς ἀγνοοῦν-
τος αὐτοῦ, καὶ συλλαβὼν τὸ γύναιον, ἔκρουσεν ἐν τῇ σκη-
νῇ, καὶ καλέσας τὸν Λευκανὸν ἰδίῳ πρὸς αὐτόν, Οὐ λέλη-
θας, ἔφη, παρὰ τὰ τῶν Ῥωμαίων πάτρια καὶ τοὺς νό-
μους ἀπονικτερεύων τοῦ στρατοπέδου πολλάκις· ἀλλ'
οὐδὲ χρηστὸς ὢν πρότερον ἐλαλήθεις. Τὰ μὲν οὖν ἡμικ-
τημένα σοὶ λελύσθω τοῖς ἠνδραγαθημένοις, τὸ δὲ λοιπὸν,
ἐφ' ἑτέρῳ ποιήσομαι τὴν φρουράν. Θαυμάζοντος δὲ τοῦ
στρατιώτου, προαγαγὼν τὴν ἀνδρωπιον ἐνεχείρισεν αὐ-
τῷ, καὶ εἶπεν· Αὕτη μὲν ἐγγυᾶται σε μενεῖν ἐν τῷ στρα-
τοπέδῳ μεθ' ἡμῶν· σὺ δ' ἔργῳ δείξεις, εἰ μὴ δι' ἄλλην
τινὰ μοχθηρίαν ἀπέλιπες, ὃ δ' ἔρωσ καὶ αὕτη, πρόφασις
ἦν λεγομένη. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἱστοροῦσι.

XXI. Τὴν δὲ Ταραντίνων πόλιν ἔσχεν δαλωκυῖαν ἐκ
προδοσίας τὸν τρόπον τούτον. Ἐστρατεύστο παρ' αὐτῷ
νεανίας Ταραντίνος ἔχων ἀδελφὴν εἰς Τάραντα, πιστῶς
πάνυ καὶ φιλοστόργως διακειμένην πρὸς αὐτόν. Ἦρα δὲ
ταύτης ἀνὴρ Βρέττιος τῶν ισταγμένων ὑπ' Ἀννίβου τὴν
πόλιν φρουρεῖν ἐφ' ἡγεμονίας. Τοῦτο πράξας ἐλπίδα
τῷ Ταραντίνῳ παρέσχε, καὶ τοῦ Φαβίου συνειδότης εἰς
τὴν πόλιν ἀφείθη, λόγῳ δ' ἀποδοδράκει πρὸς τὴν ἀδελ-
φὴν. Αἱ μὲν οὖν πρῶται τῶν ἡμερῶν ἦσαν, καὶ καθ'
ἑαυτὸν ὁ Βρέττιος ἀνεπαύετο, λανθάνειν τὸν ἀδελφὸν
οἴομενος ἐκείνης. Ἐπειτα λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ νεανίας·
Καὶ μὴν ἐκεῖ λόγος ἐφοίτα πολὺς ἀνδρὶ σε τῶν δυνατῶν
καὶ μεγάλων συνεῖναι. Τίς οὗτός ἐστιν; εἰ γὰρ εὐδόκιμός
τις, ὡς φασιν, ἀρετῇ καὶ λαμπρῶς, ἐλάχιστε φροντίζει
γένους ὃ πάντα συμμιγνὸς πόλεμος· αἰσχρὸν δὲ μετ'
ἀνάγκης οὐδέν, ἀλλ' εὐτυχία τις, ἐν καιρῷ τὸ δίκαιον
ἀσθενὲς ἔχοντι, προσιόταται χρῆσασθαι τῷ βιαζομένῳ

PLUTARCHI

υ μεταπέμπεται μὲν ἡ γυνὴ τὸν Βρέττιον, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῶ· ταχὺ δὲ συμπράττων τὴν αὐτῆς βαρβάρῃ δοκίῃ παρέχει τὴν ἀδελφὴν, ἔσχε ὥστε μὴ χαλεπῶς ἐρωῆτος ἀνθρώπου μισθοφόροισι διανοίαν ἐπιελπίσει δωρεῶν μεγάλων, ἃς ἐλλείστο παρέξει αὐτῶ τὸν Φάβιον. Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηστικοὶ γράφουσι περὶ τούτων· ἔτιοι δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἡμῶν ὁ Βρέττιος μετήχθη, φασὶν οὐ Ταραντικῶν ἀλλὰ Βρεττιῶν τὸ γένος οὖσαν, τῷ δὲ Φαβίῳ παλαιῶν Βρεττιῶν ἀρχοντα, τῷ τε Φαβίῳ φράσαι, καὶ συνελθούσαν εἰς λόγους ὑπὸ τὸ τείχος, ἐκπέισαι καὶ καταργῆσαι τὸν ἀνθρώπον.

XXII. Πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Φάβιος περιστεύεται τὸν Ἀνίβαν τεχνάζων, ἐπέστειλε τοῖς ἐν Ῥηγίῳ σιτιώταις τὴν Βρεττιῶν καταδραμεῖν, καὶ Καυλωνίαν λαβεῖν κατὰ κράτος στρατοπεδεύσαντας ὀκτακισχίλιους, αὐτομόλους δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τῶν ἐκ Σελήνου ὑπὸ Μαρκέλλου κεκομισμένων ἀτίμων τοὺς ἀχρηστοὺς, καὶ μετ' ἐλαχίστης τῆς πόλεως λίπης καὶ ἀπολλυμένων. Ἡλίβη γάρ, τούτους προέμενος νίβα καὶ δελεάσας, ἀπάξει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Τάραου καὶ συνέβαινον. Εὐθύς γάρ ἐκεῖ διαύκων ὁ Ἀνίβης μετὰ τῆς δυνάμεως. Ἡμέρα δ' ἕκτη τὸς νεανίσκος τῷ Φαβίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς νεανίσκος πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς ἀκριβῶς καὶ καθεωρακῶς ἐφ' οὗ παραφυλάττων ὁ Βρέττιος ἔμελλεν παρήσειν τοῖς προσβάλλουσιν. Οὐ μὴν

προδοσίας ἐξήρτησεν ὁ Φάβιος τὴν πρᾶξιν· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐκείσε παρελθὼν ἡσυχίαν ἤγειν, ἣ δ' ἄλλη στρατιὰ προσέβαλλε τοῖς τείχεσιν ἐκ τῆς γῆς καὶ θαλάττης, ἅμα ποιοῦσα πολλὴν κραυγὴν καὶ θόρυβον· ἄχρις οὗ τῶν πλείστων Ταραντίνων ἐκεῖ βοηθούτων καὶ συμφερομένων τοῖς τειχομαχοῦσιν, ἐσήμησε τῷ Φαβίῳ τὸν καιρὸν ὁ Βρεττιος· καὶ διὰ κλιμάκων ἀναβὰς ἐκράτησε τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα μέντοι δοκεῖ φιλοτιμίας ἦττων γενέσθαι· τοὺς γὰρ Βρεττίους πρώτους ἀποσφάττειν ἐκέλευσεν, ὡς μὴ προδοσίᾳ τὴν πόλιν ἔχων φανερός γένοιτο. Καὶ ταύτης τε διήμαρτε τῆς δόξης, καὶ διαβολὴν ἀπιχτίας προσέλαβε καὶ ὠμότητος. Ἀπέθανον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν Ταραντίνων· οἱ δὲ πραθέντες ἐγένοντο τρισμύριοι, καὶ τὴν πόλιν ἡ στρατιὰ διήρπασεν· ἀνηρέχθη δ' εἰς τὸ δημόσιον τρισχίλια τάλαντα. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων ἀγομένων καὶ φερομένων, λέγεται τὸν γραμματεῖα πυνθῆσθαι τοῦ Φαβίου περὶ τῶν θεῶν τί κελύει, τὰς γραφὰς οὕτω προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας· τὸν οὖν Φάβιον εἰπεῖν· Ἀπολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνους κεχολωμένους. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἡρακλέους μετακομίσας ἐκ Τάραντος, ἔστησεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ πλησίον ἔριππον εἰκόνα χαλκῆν ἑαυτοῦ· πολὺ Μαρκέλλου φανεῖς ἀτοπώτερος περὶ ταῦτα, μᾶλλον δ' ὅπως ἐκείνον ἄνδρα πραότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ θαυμαστὸν ἀποδείξας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXIII. Ἀννίβαν δὲ λέγεται διώκοντα τεσσαράκοντα μόνους ἀπολειφθῆναι σταδίοις, καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν· Ἦν ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀννίβας τις ἕτερος· ἀπεβάλομεν γὰρ τὴν Ταραντίνων πόλιν, ὡσπερ ἐλάβομεν· ἰδίᾳ δὲ τὸ πρῶτον αὐτῷ παραστήναι πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς

πάλαι μὲν ἑώρα χαλεπὸν αὐτοῖς, νῦν δ' ἀδύνατον, κρα-
 τεῖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων Ἰταλίας. Τοῦτον δεύτερον
 θριάμβον ἐθριάμβευσε λαμπρότερον τοῦ προτέρου Φά-
 βιος, ὡς περ ἀθλητῆς ἀγαθὸς ἐπαγωνιζόμενος τῷ Ἀντί-
 βῳ, καὶ ῥαδίως ἀπολυόμενος αὐτοῦ τὰς πράξεις, ὡς περ
 ἄμματα καὶ λαβὰς οὐκέτι τὸν αὐτὸν ἐχούσας τόνον. Ἡ
 μὲν γὰρ ἀνείτο τῆς δυνάμεως αὐτῷ διὰ τρυφήν καὶ πλοῦ-
 τον, ἢ δ' ὡς περ ἐξήμβλυντο καὶ κατατέτριπτο τοῖς ἀλω-
 φήτοις ἀγῶσιν. Ἦν δὲ Μάρκος Λίβιος, οὗ τὸν Τάραντα
 φρουροῦντος ὁ Ἀντίβας ἀπέστησεν· ὅμως δὲ τὴν ἄκραν
 κατέχων, οὐκ ἐξεκρούσθη, καὶ διεφύλαξεν ἄχρι τοῦ πάλιν
 ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς Ταραντίνους. Τοῦτον
 ἦν γὰρ Φάβιος τιμώμενος, καὶ ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον,
 ἐπὶ φθόρου καὶ φιλοτιμίας ἐξενεχθεὶς εἶπεν, ὡς οὐ Φά-
 βιος, ἀλλ' αὐτὸς αἴτιος γένοιτο τοῦ τὴν Ταραντίνων ἀλώ-
 ναι. Γελάτας οὖν ὁ Φάβιος· Ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν· εἰ
 μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρήλαβον.

XXIV. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τ' ἄλλα τῷ Φαβίῳ προσε-
 φέροντο λαμπρῶς, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φάβιον ἀνέδειξαν
 ὑπάτον. Παραλαβόντος δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ διοι-
 κοῦντός τι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὁ πατήρ, εἴτε διὰ γῆ-
 ρας καὶ ἀσθένειαν, εἴτε διαπαιρῶμενος τοῦ παιδός, ἀνα-
 βὰς ἐφ' ἵππον, προσῆει διὰ τῶν ἐντυχανόντων καὶ περι-
 στώτων. Ὁ δὲ νσανίας, κατιδῶν πόρρωθεν, οὐκ ἠρέσχε-
 το, πέμψας δ' ὑπηρέτην, ἐκέλευσε καταβῆναι τὸν πατέρα,
 καὶ δι' αὐτοῦ προσελθεῖν, εἰ δὴ τι τυγχάνει τῆς ἀρχῆς
 δεόμενος. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἠνίασε τὸ ἐπίταγμα, καὶ
 σιωπῇ πρὸς τὸν Φάβιον ὡς ἀνάξια πάσχοντα τῆς δόξης
 ἀπέβλεψαν· αὐτὸς δ' ἐκβῆνος ἀποπηδήσας κατὰ τάχος,
 θάσσον ἢ βιάδην πρὸς τὸν υἱὸν ἐπαιχθεὶς καὶ περιβαλὼν

καὶ ἀσπασάμενος· Εὐ γ', εἶπεν, ὦ παῖ, φρονεῖς καὶ πράττεις, αἰσθόμενος, τίνων ἄρχεις, καὶ πηλίκης μέγεθος ἀνείληφας ἀρχῆς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοι τὴν Ῥώμην ἠξήσαμεν, ἐν δευτέρῳ καὶ γονεῖς καὶ παῖδας αἰετῶν τῆς πατρίδος καλῶν τιθέμενοι. Λέγεται δ' ὡς ἀληθῶς τοῦ Φαβίου τὸν πρόπαππον ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει μεγίστῃ Ῥωμαίων γενόμενον, πεντάκις μὲν ὑπαιεῦσαι καὶ θριάμβους ἐκ πολέμων μεγίστων ἐπιφανεστάτους καταγαγεῖν, ὑπατεύοντι δ' υἱῷ πρεσβευτὴν συνελθεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἐν δὲ τῷ θριάμβῳ, τὸν μὲν εἰσελαύνειν ἐπὶ τεθρίπῳ, τὸν δ' ἵππον ἔχοντα μετὰ τῶν ἄλλων ἐπακολουθεῖν, ἀγαλλόμενον, ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ κύριος, τῶν δὲ πολιτῶν μέγιστος καὶ ὢν καὶ προσαγορευόμενος, ὕστερον αὐτὸν τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἀρχοντος τίθησιν. Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνος οὐκ ἀπὸ τούτων μόνον θαυμαστός ἦν. Τοῦ δὲ Φαβίου τὸν υἱὸν ἀποθανεῖν συνέβη, καὶ τὴν μὲν συμφορὰν, ὡς ἀνὴρ τε φρόνιμος καὶ πατὴρ χρηστός, ἤνεγκε μετριώτατα· τὸ δ' ἐγκώμιον, ὃ ταῖς ἐκκομιδαῖς τῶν ἐπιφανῶν οἱ προσήκοντες ἐπιτελοῦσιν, αὐτὸς εἶπε καταστάς ἐν ἀγορᾷ, καὶ γράψας τὸν λόγον, ἐξέδωκεν.

XXV. Ἐπεὶ δὲ Σκηπίων Κορνήλιος, εἰς Ἰβηρίαν πεμφθεὶς, Καρχηδονίους μὲν ἐξήλασε μάχαις πολλαῖς κρητήσας, ἔθνη δὲ πάμπολλα καὶ πόλεις μεγάλας καὶ πράγματα λαμπρὰ Ῥωμαίοις κτησάμενος, εὐνοίαν εἶχε καὶ δόξαν ἐπανελθῶν, ὅσην ἄλλος οὐδεὶς· ὕπατος δὲ κατασταθεὶς, καὶ τὸν δῆμον αἰσθόμενος μεγάλην ἀπαιτοῦντα καὶ προσδεχόμενον πράξιν αὐτοῦ, τὸ μὲν αὐτόθι συμπλέεσθαι πρὸς Ἀννίβαν, ἀρχαῖον ἠγεῖτο λίαν καὶ πρεσβυτικόν, αὐτὴν δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην εὐθύς, ἐμπλήσας ὀπλῶν καὶ στρατευμάτων, διανοεῖτο πορθεῖν, καὶ

πόλεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκεῖ μεθιστάναί, καὶ πρὸς τοῦτο παντὶ τῷ θυμῷ συνθεώρημα τὸν δῆμον· ἐνταῦθα δὲ Φάβιος ἐπὶ πᾶν δέος ἄγων τὴν πόλιν, ὡς ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀνοήτου καὶ νέου φερομένην εἰς τὸν ἔσχατον καὶ μέγιστον κίνδυνον, οὔτε λόγου φειδόμενος, οὔτ' ἔργου δοκοῦντος ἀποτρέψειν τοὺς πολίτας, τὴν μὲν βουλὴν ἔπειθε, τῷ δὲ δήμῳ διὰ φθόνον ἐδόκει τοῦ Σκηπίωνος εὐημεροῦντος ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ δεδιέναι, μὴ τι μέγα καὶ λαμπρὸν ἔξεργασαμένου, καὶ τὸν πόλεμον ἢ παντάπασιν ἀνελόντος, ἢ τῆς Ἰταλίας ἐκβαλόντος, αὐτὸς ἀργὸς φανῆ καὶ μαλακός, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ διαπεπολεμηκώς. Ἔοικε δ' ὀρμησαί μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ Φάβιος πρὸς τὸ ἀντιλέγειν ὑπὸ πολλῆς ἀσφαλείας καὶ προνοίας, μέγαν ὄντα δεδιώς τὸν κίνδυνον· ἐντεῖναι δὲ πως μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ πορρωτέρω προαχθῆναι, φιλοτιμίᾳ τινὲ καὶ φιλονεικίᾳ κωλύων τοῦ Σκηπίωνος τὴν αὐξῆσιν· ὅς γε καὶ Κράσσον ἔπειθε, τὸν συνυπατεύοντα τῷ Σκηπίωνι, μὴ παρεῖναι τὴν στρατηγίαν, μηδ' ἵπτικειν, ἀλλ' αὐτὸν, εἰ δόξειεν, ἐπὶ Καρχηδονίους περαιοῦσθαι· καὶ χρήματα δοθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον οὐκ εἶασε. Χρήματα μὲν οὖν Σκηπίων ἑαυτῷ πορίζειν ἀναγκαζόμενος, ἠγείρε παρὰ τῶν ἐν Τυρρήνιᾳ πόλεων, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν οἰκείως διακειμένων καὶ χαριζομένων. Κράσσον δὲ τὰ μὲν ἢ φύσις, οὐκ ὄντα φιλόνηκον, ἀλλὰ πρᾶον, οἴκοι κατεῖχε, τὰ δὲ καὶ νόμος θεῖος, ἱερωσύνην ἔχοντα τὴν μεγίστην.

XXVI. Ἀνθις οὖν καθ' ἑτέραν ὁδὸν ἀπαντῶν ὁ Φάβιος τῷ Σκηπίωνι, κατεκώλυσε τοὺς ὀρμημένους αὐτῷ συστρατεύεσθαι τῶν νέων, καὶ κατεῖχεν, ἐν τε ταῖς βουλαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησίαις βοῶν, ὡς οὐκ αὐτὸς Ἀννίβαν ἀποδιδράσκει μόνος ὁ Σκηπίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπον

ἐκπλέοι λαβῶν δύναμιν ἐκ τῆς Ἰταλίας, δημαγωγῶν ἐλπίσι τοὺς νέους, καὶ ἀναπείθων ἀπολιπεῖν γονέας καὶ γυναῖκας καὶ πόλιν, ἧς ἐν θύραις ἐπικρατῶν καὶ ἀήττητος ὁ πολέμιος κάθηται. Καὶ μέντοι ταῦτα λέγων, ἐφόβησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μόνοις αὐτὸν ἐψηφίσαντο χρῆσθαι τοῖς ἐν Σικελίᾳ στρατεύμασι, καὶ τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ γεγονότων μετ' αὐτοῦ τριακοσίους ἄγειν, οἷς ἐχρήτο πιστοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ἐδόκει πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ Φάβιος. Ἐπεὶ δὲ Σκηπίωνος εἰς Λιβύην διαβάντος, εὐθύς ἔργα θαυμαστά καὶ πράξεις ὑπερήφανοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰς Ῥώμην ἀπηγγέλλοντο, καὶ μαρτυροῦντα ταῖς φήμαις εἶπετο λάφυρα πολλὰ, καὶ βασιλεὺς ὁ Νομάδων αἰχμάλωτος, καὶ δύο στρατοπέδων ὑφ' ἓνα καιρὸν ἐμπρήσεις, καὶ φθορὰ πολλῶν μὲν ἀνθρώπων, πολλῶν δ' ὀπλων καὶ ἵππων, ἐν αὐτοῖς συγκατακεκαυμένων, καὶ πρεσβεῖαι πρὸς Ἀννίβαν ἐπέμποντο παρὰ Καρχηδονίων καλούντων, καὶ δεομένων ἐάσαντα τὰς ἀτελεῖς ἐκείνας ἐλπίδας οἴκαδε βοηθεῖν· ἐν δὲ Ῥώμῃ, πάντων ἐχόντων τὸν Σκηπίωνα διὰ στόματος ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ὁ Φάβιος ἤξιον πέμπεσθαι Σκηπίωνι διάδοχον, ἄλλην μὲν οὐκ ἔχων πρόφασιν, εἰπὼν δὲ τὸ μνημονευόμενον, ὡς ἐπισφαλές ἐστι πιστεύειν ἀνδρὸς ἐνὸς τύχῃ τηλικαῦτα πράγματα· χαλεπὸν γὰρ αἰεὶ εὐτυχεῖν τὸν αὐτόν· οὕτω προσέκρουσεν ἤδη πολλοῖς, ὡς δύσκολος ἀνὴρ καὶ βάσκανος, ἢ πάμπαν ὑπὸ γήρωσ ἀτολμος γεγονώς καὶ δύσελπις, περαιτέρω τε τοῦ μετρίου κατατεθαμβημένος τὸν Ἀννίβαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύσαντος αὐτοῦ μετὰ τῶν δυνάμεων ἐξ Ἰταλίας, εἶασε τὸ χαῖρον καὶ τεθαρόντως τῶν πολιτῶν ἀθόρυβον καὶ βέβαιον· ἀλλὰ τότε δὴ μάλιστα τὰ πράγματα τῇ πόλει, θεούσῃ τὸν ἔσχατον κίν

νον, ἐπισφαλῶς ἔχειν ἔλεγε· βαρύτερον γὰρ ἐν Καρχηδόνοσ ἀντοῖσ Ἀννίβαν ἐμπεισθῆσθαι, καὶ ἀπαντήσθαι Σκηπίωνι πολλῶν ἔτι θερμόν ἀνταίματι καὶ δικτατώρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τῆσ θισ ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀναταράττεσθαι πολέμου μεθεστώτοσ εἰσ Λιβύην, ἐγγυτέρω οἶσθαι γεγονέναι τὸν φόβον.

XXVII. Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν οὐ μετὰ πολὺν αὐτόν τε νικήσασ μάχῃ κατὰ κράτοσ Ἀννίβαν, βαλὼν τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσασ τῆσ Κρόνοσ ὑποπεσούσῃσ, ἀπέδωκε μείζονα χαρὰν ἀπασ τοῖσ πολίταισ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὡσ ἀληθῶσ

πολλῇ σάλῳ σεισθεῖσαν ὠρθωσεν πάλιν· Φάβιοσ δὲ Μάξιμοσ οὐ διήρκεσε τῷ βίῳ πρὸσ τὸ πολέμου τέλος, οὐδ' ἤκουσεν Ἀννίβαν ἠττιμένον μεγάλην καὶ βέβαιον εὐτυχίαν τῆσ πατρίδοσ ἐπιπερὶ ὃν χρόνον Ἀννίβασ ἀπῆρεν ἐξ Ἰταλίασ, νικητὴσ ἐτελεύτησεν. Ἐπαμινώνδαν μὲν οὖν Θηβαῖοι δὴσ πενίαν, ἦν ἀπέλιπεν ὁ ἀνὴρ, ἔθαψαν· οὐδὲν τελευτήσαντοσ εὖρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδερούχοσιν· Φάβιον δὲ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐτάφησ, ἰδίᾳ δ' ἐκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τῶν νικητῶν ἐπενεγκόντοσ, οὐχ ὡσ δι' ἔνδειαν προσαροκούντοσ πατέρα τοῦ δήμου θάπτοντοσ, ἔσχε τιμὴν καὶ θάνατοσ αὐτοῦ τῷ βίῳ πρέπουσαν.

COMPARATIO PERICLIS CUM FABIO MAXIMO.

Οἱ μὲν οὖν βίοι τῶν ἀνδρῶν τοιαύτην ἔχουσι την ιστορίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἀρετῆς πολλὰ καὶ καλὰ παραδείγματα καταλελοίπασιν ἀμφοτέροι, φέρε, τῶν πολεμικῶν ἐκείνο πρῶτον λάβωμεν, ὅτι Περικλῆς μὲν ἀριστα πράττοντι τῷ δήμῳ καὶ μεγίστω καθ' αὐτὸν ὄντι καὶ μάλιστα πρὸς δύναμιν ἀκμάζοντι χρώμενος, ὑπὸ κοινῆς ἀν δόξειεν εὐτυχίας καὶ ῥώμης πραγμάτων ἀσφαλῆς διαγενέσθαι καὶ ἄπταιστος· αἱ δὲ Φαβίου πράξεις, ἐν αἰσχίστοις καὶ δυσποτμοτάτοις καιροῖς ἀναδεξαμένου τὴν πόλιν, οὐκ ἐπ' ἀγαθοῖς ἀσφαλῆ διετήρησαν, ἀλλ' ἐκ κακῶν εἰς βελτίω μετέστησαν. Καὶ Περικλεῖ μὲν αἱ Κίμωνος εὐπραξίαι, καὶ τὰ Μυρωνίδου καὶ τὰ Δεωκράτους τρόπαια, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Τολμίδης κατορθῶν, ἐνεορτάσαι μᾶλλον καὶ ἐμπανηγυρίσαι στρατηγούντι τὴν πόλιν, ἢ κτήσασθαι πολέμῳ καὶ φυλάξαι παρέδωκαν· Φάβιος δ' ὄρων πολλὰς μὲν φυγὰς καὶ ἤττας, πολλοὺς δὲ θανάτους καὶ σφαγὰς αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, λίμνας δὲ καὶ πεδία καὶ δρυμοὺς νεκρῶν στρατοπέδων πλήθοντας, αἵματι δὲ καὶ φόνῳ ποταμοὺς ἄχρι θαλάττης ῥέοντας, ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν ἡρμοσμένῳ καὶ βεβηκότι τὴν πόλιν, ἀντιλαμβανόμενος καὶ ὑπερείδον οὐκ εἶασε τοῖς ἐκείνων ὑποφερομένην πταίσμασι τε

ἐκχυθῆναι. Καίτοι δόξειεν ἂν οἶχ οὕτω χαλεπὸν εἶναι, πόλιν ἐν συμφοραῖς μεταχειρίσασθαι ταπεινὴν, καὶ τοῦ φρονοῦντος ὑπὲρ ἀνάγκης κατήκοον γενομένην, ὡς δι' εὐτυχίαν ἐπηρμένῳ καὶ σπαργῶντι δήμῳ χαλινὸν ἐμβαλεῖν ὑβρεως καὶ θρασύτητος· ᾧ δὴ μάλιστα φαίνεται τρόπῳ Περικλῆς Ἀθηναίων περιγεγόμενος. Ἀλλὰ τῶν Ῥωμαίοις συμπεσόντων τότε κακῶν τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος, ἰσχυρὸν τινα τὴν γνώμην καὶ μέγαν ἔδειξεν ἄνδρα, τὸν μὴ συγχυθέντα, μηδὲ προέμενον τοὺς αὐτοῦ λογισμούς.

II. Καὶ Σάμῳ μὲν ὑπὸ Περικλέους ἀλούσῃ τὴν Τάραντὸς ἐστὶ κατάληψιν ἀντιθεῖναι, καὶ νῆ Δί' Εὐβοίᾳ τὰς περὶ Καμπανίαν πόλεις· ἐπεὶ αὐτὴν γε Καπύην οἱ περὶ Φούλβιον καὶ Ἄππιον ὑπατοὶ κατέσχον. Ἐκ δὲ παρατάξεως Φάβιος οὐ φαίνεται μάχῃ νενικηκώς, πλὴν ἀφ' ἧς τὸν πρότερον εἰσήλασε Θρίαμβον· Περικλῆς δ' ἐννέα τρόπαια κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἔστησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων. Οὐ μὴν λέγεται τοιαύτη προᾶξις Περικλέους οἷαν ἔπραξε Φάβιος, Μινούκιον ἐξαρπάσας Ἀννίβου, καὶ διασώσας ἐντελὲς στρατόπεδον Ῥωμαίων· καλὸν γὰρ τὸ ἔργον καὶ κοινὸν ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ φρονήσεως καὶ χρησιμότητος. Ὡσπερ αὖ πάλιν οὐδὲ σφάλμα λέγεται Περικλέους, οἷον ἐσφάλῃ Φάβιος διὰ τῶν βοῶν καταστρατηγηθεὶς ὑπὸ Ἀννίβου, λαβὼν μὲν αὐτομάτως καὶ κατὰ τύχην ὑπελθόντα τοῖς στενοῖς τὸν πολέμιον, προέμενος δὲ νικτὸς λαθόντα, καὶ μεθ' ἡμέραν βιασάμενον, καὶ φθάσαντα μέλλοντος, καὶ κρατήσαντα συλλαβόντος. Εἰ δὲ δεῖ μὴ μόνον χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τεκμαιρέσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν, Ἀθηναίοις μὲν, ὡς Περικλῆς προέγνω καὶ προεἶ-

πεν, ἐτελεύτησεν ὁ πόλεμος· πολυπραγμονοῦντες γὰρ ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν· Ῥωμαῖοι δὲ παρὰ τοὺς Φαβίου λογισμοὺς, ἐκπέμψαντες ἐπὶ Καρχηδονίους Σκηπίωνα, πάντων ἐκράτησαν, οὐ τύχη, σοφία δὲ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀνδρεία κατὰ κράτος νικήσαντος τοὺς πολεμίους. Ὡστε τῷ μὲν τὰ πταισμάτα τῆς πατρίδος μαρτυρεῖν, ὅτι καλῶς ἔγνω, τὸν δ' ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων ἐλέγχεσθαι τοῦ παντός ἐσφαλμένον. Ἴση δ' ἁμαρτία στρατηγοῦ, κακῶ περιπεσεῖν μὴ προσδοκήσαντα, καὶ κατορθώματος καιρὸν ἀπιστία προέσθαι. Μία γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἀπειρία, καὶ θράσος γεννᾶ, καὶ θρασος ἀφαιρεῖται. Ταῦτα περὶ τῶν πολεμικῶν.

III. Τῆς δὲ πολιτείας μέγα μὲν ἔγκλημα τοῦ Περικλέους ὁ πόλεμος. Λέγεται γὰρ ἑπακτός ὑπ' ἐκείνου γενέσθαι, Λακεδαιμονίοις ἐρίσαντος μὴ ἔνδοῦναι. Δοκῶ δὲ μηδ' ἂν Φάβιον Μάξιμον ἔνδοῦναι τι Καρχηδονίοις, ἀλλ' εὐγενῶς ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας κίνδυνον. Ἡ μέντοι πρὸς Μινούκιον ἐπιβίεια τοῦ Φαβίου καὶ πραότης ἐλέγχει τὸν πρὸς Κίμωνα καὶ Θουκυδίδην στασιασμόν, ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ ἀριστοκρατικούς, εἰς φυγὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦστρακον ἐκπεσόντας. Ἀλλ' ἢ γὰρ δύναμις μείζων ἢ τοῦ Περικλέους καὶ τὸ κράτος. Ὅθεν οὐδ' ἄλλον εἶασεν ἔνδυστυχῆσαι τῇ πόλει κακῶς βουλευσάμενον στρατηγόν, ἀλλ' ὁ μόνος αὐτὸν ἐκφυγῶν Τολμίδης, καὶ διωσάμενος βία, προσέπταισε Βοιωτοῖς· οἱ δ' ἄλλοι προσετίθεντο καὶ κατεκοσμοῦντο πάντες εἰς τὴν ἐκείνου γνώμην ὑπὸ μεγέθους αὐτοῦ τῆς δυνάμεως. Φάβιος δὲ, τὸ καθ' αὐτὸν ἀσφαλῆς ὢν καὶ ἀναμάρτητος, τῇ πρὸς τὸ κωλύειν ἑτέρους ἀδυνάτω φαίνεται λειπόμενος. Οὐ γὰρ ἂν τοσαύταις συμφοραῖς ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι.

COMP. PERICLIS CUM FABIO MAXIMO.

ίου παρ' αὐτοῖς, ὅσον Ἀθήνησι Περικλέους, δυνατός. Καὶ μὴν τὴν γε πρὸς χρήματα μεγαλοφροσύνην, ὃ μὲν τῷ μηδὲν λαβεῖν παρὰ τῶν διδόντων, ὃ δὲ τὸ ἐπιδοῦσθαι πολλὰ τοῖς δεομένοις ἐπεδείξατο, λυσάμενος οἷς ἰδίοις χρήμασι τοὺς αἰχμαλώτους. Πλὴν τούτῳ μὴ καὶ πολὺς ἦν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅσον ἑξ τάλαντα. Περικλῆς δ' οὐκ ἂν ἴσως εἴποι τις ὅσα καὶ παρὰ συμμάχων καὶ βασιλέων ἰαφελῆσθαι καὶ θεραπεύεσθαι παρὸν, τῆς δὲ νάμεως διδούσης, ἀδωρότατον ἑαυτὸν καὶ καθαρώτατον ἐφύλαξεν. Ἔργων γε μὴν μεγέθει καὶ ναῶν, καὶ κατασκευαῖς οἰκοδομημάτων, ἐξ ὧν ἐκόσμησεν ὁ Περικλῆς τὴν Ἀθήνας, οὐκ ἄξιον ὁμοῦ πάντα τὰ πρὸ τῶν Καισάρων φιλοτιμήματα τῆς Ῥώμης παραβαλεῖν, ἀλλ' ἕξοχόν τι πρὸς ἑκάστην καὶ ἀσύγκριτον ἢ τούτων ἔσχε μεγαλοφυΐαν καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ πρωτιῶν.

Α Λ Κ Ι Β Ι Α Δ Η Σ.

Τὸ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρουσάκην τὸν Αἴαντος ἀρχηγὸν ἔχειν δοκεῖ· πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιωνίδης ἦν, ἐκ Δαινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ Κλεινίας ἰδιοστόλῳ τριήρει περὶ Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχησεν· ὕστερον δὲ Βοιωτοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπέθανε. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξανθίππου, προσήκοντες κατὰ γένος, ἐπιτρόπευον. Λέγεται δ' οὐ κακῶς, ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ φιλίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν· εἶγε Νικίου μὲν καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμάχου καὶ Φορμίωνος, Θρασυβούλου τε καὶ Θηραμένους, ἐπιφανῶν ἀνδρῶν γενομένων κατ' αὐτὸν, οὐδενὸς οὐδ' ἡ μήτηρ ὀνόματος τέτευχεν, Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ τίτθην, γένος Δάκαιναν, Ἀμύκλαν ὄνομα, καὶ Ζώπυρον παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὧν τὸ μὲν Ἀντισθένης, τὸ δὲ Πλάτων ἱστόρηκε. Περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλην ὅτι καὶ παῖδα καὶ μωράκιον καὶ ἄνδρα, πάσῃ συνανθῆσαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ σώματος, ἐράσμιον καὶ ἡδὺν παρέσχεν. Οὐ γάρ, ὡς Εὐριπίδης ἔλεγε, πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετώπωρον καλὸν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ αἰσώματος ἐπῆρξε. Τῇ δὲ φωνῇ καὶ τὴν τραυλιότη

πρέψαι λέγουσι, καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρασχέειν χάριν ἐπιτελοῦσαν. Μέννηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς τραυλότητος, ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θεώρον·

Εἴτ' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρὸς με τραυλίσας·

„ὄλας Θεῶλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.“

ὀρθῶς γὰρ τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισε.

Καὶ Ἀρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκώπτων· Βαδίζεις, φησὶ, διακεχλιδῶς, θοιμάτιον ἔλκων, ὅπως ἐμφερῆς τῷ πατρὶ μάλιστα δόξειεν εἶναι,

Κλασαυχενεύεται τε καὶ τραυλίζεται.

II. Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον, ὡς εἰκὸς ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις, ἀνομοιότητος πρὸς αὐτὸ καὶ μεταβολὰς ἐπεδείξατο. Φύσει δὲ πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ, τὸ φιλόνηκον ἰσχυρότατον ἦν, καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὡς δῆλόν ἐστι τοῖς παιδικοῖς ἀπομνημονεύμασιν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ παλαίῳ πιεζούμενος, ὑπὲρ τοῦ μὴ πεσεῖν ἀναγαγὼν πρὸς τὸ στόμα τὰ ἄμματα τοῦ πιεζοῦντος, οἷος ἦν διαφραγεῖν τὰς χεῖρας. Ἀφέντος δὲ τὴν λαβὴν ἐκείνου, καὶ εἰπόντος· Δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες· Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. Ἔτι δὲ μικρὸς ὢν ἔπαιζεν ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ· τῆς δὲ βολῆς καθηκούσης εἰς αὐτὸν, ἄμαξα φορτίων ἐπήγει. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκέλευε περιμεῖναι τὸν ἄγοντα τὸ ζεύγος· ὑπέπιπτε γὰρ ἡ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἀμάξης. Μὴ πειθομένου δὲ δι' ἀγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι παῖδες διέσχον, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης καταβαλὼν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ζεύγους, καὶ παρατείνας ἑαυτὸν, ἐκέλευεν οὕτως, εἰ βούλεται, διεξελεθεῖν, ὥστε τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀνακροῦσαι τὸ ζεύγος ὑπίσω, δεῖσαντα, τοὺς δ' ἰδόντας ἐκπλαγῆναι καὶ μετ

βοῆς συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δ' εἰς τὸ μανθάνειν ἤκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιεικῶς, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφειγεν ὡς ἀγεννὲς καὶ ἀνελεύθερον. Πλήκτρον μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν οὐδὲν οὔτε σχήματος, οὔτε μορφῆς ἐλευθέρῳ προπούσης διαφθείρειν, αὐλοὺς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι καὶ τοὺς συνήθεις ἂν πάννυ μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσωπον. Ἔτι δὲ τὴν μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συναδεῖν, τὸν δ' αὐλὸν ἐπιστοιμίζειν καὶ ἀποφράττειν ἐκάστου τὴν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. „Αὐλείτωσαν οὖν, ἔφη, Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι. Ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις Ἀθηναῖα καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστίν· ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλὸν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδρισε.“ Τοιαῦτα παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων ὁ Ἀλκιβιάδης αὐτόν τε τοῦ μαθήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς ἄλλους. Ταχὺ γὰρ διηλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδελύττοιο τὴν αὐλητικὴν, καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας. Ὅθεν ἐξέπυσσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, καὶ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός.

III. Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι παῖς ὧν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν ἐραστῶν· βουλομένου δ' αὐτόν ἀποκηρύττειν Ἀρίφρονος, Περικλῆς οὐκ εἶασεν, εἰπὼν· Εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρα μῆ δια τὸ κήρυγμα φανεῖσθαι πρότερον· εἰ δὲ σῶς ἐστίν, ἄσαστον αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούντων τινὰ κτείνειεν ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαιστρα ξύλῳ πατάξας. Ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεύειν, ἃ γε λοιδορεῖσθαι τις αὐτῷ δι' ἔχθρῶν ὁμολογῶν εἶπεν.

IV. Ἴδῃ δὲ πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροισμένων καὶ περιεπόντων, οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρότητα τῆς ὥρας ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες· ὁ δὲ Σωκράτους ἔρωσ μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ παιδός· ἦν ἐμφαινομένην τῷ εἶδει καὶ διαλάμπουσαν ἐνορῶν, φοβούμενος δὲ τὸν πλοῦτον, καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸν προκαταλαμβάνοντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀστῶν καὶ ξένων καὶ ξυμμάχων ὄχλον, οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾶν, ὡς φυτὸν ἐν ἀνθῆι τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ διαφθεῖρον. Οὐδένα γὰρ ἢ τύχη περισσεν ἔξωθεν καὶ περιφραξε τοῖς λεγομένοις ἀγαθοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπὸ φιλοσοφίας γενέσθαι, καὶ λόγοις ἀπρόσιτον παρρησίαν καὶ δηγμὸν ἔχουσιν· οἷς Ἀλκιβιάδης εὐθύς ἐξ ἀρχῆς θροπτόμενος καὶ ἀποκλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων βίσακοῦσαι τοῦ νουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος, ὅμως ὑπ' εὐφυΐας ἐγνώρισε Σωκράτη καὶ προσήκατο, διασχὼν τοὺς πλουσίους καὶ ἐνδόξους ἐραστάς. Ταχὺ δὲ ποιησάμενος συνήθη, καὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἠδονὴν ἀνανδρον ἐραυτοῦ θηρεύοντος, οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψεύσεων προσαιτοῦντος, ἀλλ' ἐλέγχοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πιεζοῦντος τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τύφον,

ἔπιηξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὡς κλίνας πτερόν.

Καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἠγήσατο πρᾶγμα τῷ ὄντι θεῶν ὑπηρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν εἶναι καὶ σωτηρίαν. Καταφρονῶν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ' ἐκείνον, ἀγαπῶν δὲ τὴν φιλοφροσύνην, αἰσχνόμενος δὲ τὴν ἀρετὴν, ἐλάνθαιεν εἰδῶλον ἔρωτος, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, ἀντέρωπα τῶμενος· ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας, ὁρῶντας αὐτὸν Σωκράτη μὲν συνδειπνοῦντα, καὶ συμπαλαιόντα, καὶ συσκη-

νοῦντα, τοῖς δ' ἄλλοις ἐρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσ-
 χεῖρωτον, ἐνίοις δὲ καὶ παντάπασι σοβαρῶς προσφερό-
 μενον, ὡσπερ Ἀνύτῳ τῷ Ἀνθεμίωνος. Ἐτύγχανε μὲν
 γὰρ ἐρῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δὲ τινὰς ἐστιῶν, ἐκάλεσε
 κάκεινον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὁ δὲ τὴν μὲν κλήσιν ἀπέπειπετο,
 μεθυσθεὶς δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἐταίρων, ἐκώμασε πρὸς τὸν
 Ἄνυτον, καὶ ταῖς θύραις ἐπιστάς τοῦ ἀνδρῶνος, καὶ
 θρασάμενος ἀργυρῶν ἐκπωμάτων καὶ χρυσῶν πλήρεις
 τὰς τραπέζας, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας τὰ ἡμίση λαβόντας
 οἴκαδε κομίζεσθαι πρὸς αὐτόν. Εἰσελθεῖν δ' οὐκ ἠξίωσεν,
 ἀλλὰ ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. Τῶν οὖν ξένων δυσχερα-
 νόντων, καὶ λεγόντων, ὡς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφάνως εἶη
 τῷ Ἀνύτῳ κεχρημένος ὁ Ἀλκιβιάδης· Ἐπισικῶς μὲν οὖν,
 ὁ Ἄνυτος ἔφη, καὶ φιλανθρώπως· ἃ γὰρ ἔξῃν αὐτοῦ λα-
 βεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ ἡμίση καταλέλοιπεν.

V. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρήτητο· πλὴν
 ἓνα μετοικικὸν ἄνθρωπον, ὡς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτημέ-
 νον, ἀποδόμενον δὲ πάντα, καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκατὸν
 στατήρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα, καὶ δεόμενον λα-
 βεῖν, γελάσας καὶ ἡσθεὶς, ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον. Ἐστιά-
 σας δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς, τό τε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐ-
 τῷ καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς ὠνούμενους τὰ τέλη
 τὰ δημόσια ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνούμενον. Πα-
 ραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν ταλάντων
 εἶναι τὴν ὠνὴν, ἠπειλήσεν μαστιγώσειν, εἰ μὴ ταῦτα πράτ-
 τοι· καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελῶναις ἴδιον.
 Ἔωθεν οὖν προελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν, ἐπέθηκε τῇ
 ὠνῇ τάλαντον. Ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συστρεφόμενοι καὶ
 ἀγανακτοῦντες ἐκέλευον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν, ὡς οὐκ
 εἰρόντος, θορυβουμένου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχω-

τος, ἐστὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄπωθεν, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, Ἐμὲ γράψατ', ἔφη, ἐμὸς φίλος ἐστίν· ἐγγυῶμαι. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι, ἐξηπορήθησαν. Εἰωθότες γὰρ αἰεὶ ταῖς δευτέραις ὠναῖς χρεωλυτεῖν τὰς πρώτας, οὐχ ἑώρων αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν οὔσαν τοῦ πράγματος. Ἐδέοντο δὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον διδόντες· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἶα λαβεῖν ἕλαττον ταλάντου. Διδόντων δὲ τὸ τάλαντον, ἐκέλευσεν ἀποστῆναι λαβόντα. Κακῆϊνον μὲν οὕτως ὠφέλησεν.

VI. Ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως πολλοὺς ἔχων καὶ μεγάλους ἀνταγωνιστάς, πῆ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου, δι' εὐφυΐαν ἀπτομένων τε τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ τὴν καρδίαν στρεφόντων, καὶ δάκρυα ἐκχεόντων· ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς κόλαξι, πολλὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν, ἐνδιδούς ἑαυτὸν, ἀπωλίσθαινε τοῦ Σωκράτους, καὶ δραπτεῦων ἀτεχνῶς ἐκυνηγεῖτο, πρὸς μόνον ἐκῆϊνον ἔχων τὸ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δ' ἄλλων ὑπερορῶν. Ὁ μὲν οὖν Κλεάνθης ἔλεγε, τὸν ἐρώμενον ὑφ' ἑαυτοῦ μὲν ἐκ τῶν ὧτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ' ἀντερασταῖς πολλὰς λαβὰς παρέχειν ἀθίκτους ἑαυτῷ, τὴν γαστέρα λέγων, καὶ τὰ οἰδοῖα, καὶ τὸν λαιμόν. Ἀλκιβιάδης δ' ἦν μὲν ἀμέλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος· ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης, ὑποψίαν τοιαύτην δίδωσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμίας ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες, ἐνέβαλον οὐ καθ' ὥραν εἰς μεγαλοπραγμοσύνην, ἀναπείθοντες, ὡς, ὅταν πρῶτον ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνον ἀμαυρῶσονται τοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ δημαγωγούς εὐθύς, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δύναμιν ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ δόξαν ὑπερβαλούμενον. Ὡσπερ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ

πρὸ μαλασσόμενος αὐθις ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται αἱ σύνεισι τοῖς μορίοις εἰς αὐτὸν, οὕτως ἐκεῖνον ὁ Σωκράτης, θρύψεως διάπλεων καὶ χαννότητος ὁσάκις ἂν ἄβροι, πιέζων τῷ λόγῳ καὶ συστέλλων, ταπεινὸν ἐποίει αἱ ἄτολμον, ἡλικίαν ἐνδεής ἐστι καὶ ἀτελής πρὸς ἀρετήν, *ιανθάνοντα.*

VII. Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσω, ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ, καὶ βιβλίον ἤτησεν Ὀμηρικόν. Εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου, μηδὲν ἔχειν Ὀμήρου, κονδύλιον ἀθικόμενος αὐτοῦ, παρηλθεν. Ἐτέρου δὲ φήσαντος, ἔχειν Ὀμηρον ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον. Εἶτ', ἔφη, γράμματα διδάσκεις, Ὀμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν, καὶ οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις; Περικλεῖ δὲ βουλόμενος ἐντυχεῖν, πρὸς θύρας ἦλθεν αὐτοῦ. Πυθόμενος δὲ, μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν, ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπιὼν ὁ Ἀλκιβιάδης. Εἶτα, ἔφη, βέλτιον οὐκ ἦν σκοπεῖν αὐτὸν, ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις; Ἐτι δὲ μαιράκιον ὢν ἐστρατεύσατο τὴν εἰς Ποτίδαιαν στρατείαν, καὶ Σωκράτη σύσκηνον εἶχε, καὶ παρασιάτην ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Ἰσχυρᾶς δὲ γενομένης μάχης, ἠρίστευσαν μὲν ἀμφοτέροι· τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τραύματι περιπετόντος ὁ Σωκράτης προέστη καὶ ἤμυνε, καὶ μάλιστα δὴ τροδῆλως ἔσωσεν αὐτὸν μετὰ τῶν ὀπλων. Ἐγένετο μὲν ἂν τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ Σωκράτους τὸ ἀριστεῖον. Ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τῷ Ἀλκιβιάδῃ σπουδάζοντες ἐφαίνοντο περιθεῖναι τὴν δόξαν, ὁ Σωκράτης, βουλόμενος αὐξεσθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς αὐτοῦ, πρῶτος ἐμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφανοῦν ἐκεῖνον καὶ δίδασθαι τὴν πανοπλίαν. Ἐτι δὲ τῆς ἐπὶ Δηλῶ μάχης γενόμενης, καὶ φευγόντων Ἀθηναίων, ἔχων ἵππον ὁ Ἀλκιβ

δης, τοῦ δὲ Σωκράτους περὶ μετ' ὀλίγων ἀποχωροῦντος, οὐ παρήλασεν ἰδὼν, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ περιήμυεν, ἐπιχειμένων τῶν πολεμίων καὶ πολλοὺς ἀναιρούντων. Καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη.

VIII. Ἴππονίκῳ δὲ, τῷ Καλλίου πατρὶ, καὶ δόξαν ἔχοντι μεγάλην καὶ δύναμιν ἀπὸ πλούτου καὶ γένους, ἐνέτριψε κόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος προαχθεὶς, ἀλλ' ἐπὶ γέλῳτι, συνθέμενος πρὸς τοὺς ἑταίρους. Περιβοήτου δὲ τῆς ἀσελγείας ἐν τῇ πόλει γενομένης, καὶ συναγανακτούντων, ὥσπερ εἰκός, ἀπάντων, ἅμ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἴππονίκου, καὶ τὴν θύραν κόψας, εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ θεὶς τὸ ἱμάτιον, παρεδίδου τὸ σῶμα μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κελεύων. Ὁ δὲ συνέγνω, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς Ἰππαρέτης ἐποιήσατο νυμφίον. Ἐνιοὶ δὲ φασιν, οὐχ Ἴππονίκον, ἀλλὰ Καλλίαν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἰππαρέτην ἐπὶ δέκα ταλάντοις· εἶτα μέντοι τεκοῖσης, ἄλλα πάλιν δέκα προσβισπράξαι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς τοῦτο συνθέμενον, εἰ γένοιτο παῖδες. Ὁ δὲ Καλλίας ἐπιβουλήν δεδοικώς, προσῆλθε τῷ δήμῳ τὰ χρήματα διδούς καὶ τὸν οἶκον, ἄνπερ αὐτῷ συμπέση μὴ καταλιπόντι γενεάν ἀποθανεῖν. Εὐτακτος δ' οὔσα καὶ φίλανδρος ἡ Ἰππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον, ἑταίραις ξέναις καὶ ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιούσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὄχητο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἔδει τὸ τῆς ἀπολείψεως γράμμα παρὰ τῷ ἄρχοντι θέσθαι, μὴ δὲ ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὴν παροῦσαν. Ὡς οὖν παρῆν ταῦτα πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπεξελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ συναρπάσας αὐτὴν, ἀπῆλθε δι' ἀγορᾶς οἰκαδὲ κομίζων.

μηδενός ἐναντιωθῆναι, μηδ' ἀφελῆσθαι τολμήσαντος. Ἐμεινε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι τελευτῆς. Ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον, εἰς Ἐφεσον τοῦ Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. Αὕτη μὲν οὖν οὐ παντελῶς ἔδοξεν ἢ βία παράνομος, οὐδ' ἀπάνθρωπος εἶναι. Καὶ γὰρ ὁ νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο προάγειν τὴν ἀπολείπουσαν εἰς τὸ δημόσιον αὐτήν, ὅπως ἐγγένηται τῷ ἀνδρὶ συμβῆναι καὶ κατασχεῖν.

IX. Ὅντος δὲ κινὸς αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος, ὃν ἑβδομήκοντα μῶν ἑωνημένος ἐτύγχανεν, ἀπέκοψε τὴν οὐρὰν, πάγκαλον οὖσαν. Ἐπιτιμῶντων δὲ τῶν συνήθων, καὶ λεγόντων, ὅτι πάντες ἐπὶ τῷ κινὶ δάκνονται καὶ λαιδοροῦσιν αὐτὸν, ἐπιγέλασας· Γίνεται τοίνυν, εἶπεν, ὃ βούλομαι. Βοίλομαι γὰρ Ἀθηναίους τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μή τι χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι.

X. Πρώτην δ' αὐτῷ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γενέσθαι λέγουσι μετὰ χρημάτων ἐπιδόσεως, οὐκ ἐκ παρασκευῆς, ἀλλὰ παριόντα, θορυβούντων Ἀθηναίων, ἔρσεσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου· πυθόμενον δὲ, χρημάτων ἐπίδοσιν γίνεσθαι, παρελθεῖν καὶ ἐπιδοῦναι· τοῦ δὲ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶντος, ὑφ' ἡδονῆς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ὄρθυγος, ὃν ἐτύγχανεν ἔχων ἐν τῷ ἱματίῳ. Πτοηθέντος οὖν καὶ διαφυγόντος, ἔτι μᾶλλον ἐκβοῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν ἀναστάντας, λαβεῖν δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην, καὶ ἀποδοῦναι· διὸ καὶ προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. Μεγάλας δ' αὐτῷ κλισιάδας ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου, τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδραγαθίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπὸ οὐδενός ἤξιον μᾶλλον, ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος, ἰσχύειν τοῖς πολλοῖς. Καὶ ὅτι μὲν δυνατὸς ἦν εἰπεῖν, οἱ τε

μικροὶ μαρτυροῦσι, καὶ τῶν φητόρων ὁ δυνατώτατος κατὰ Μειδίου λέγων, τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ δευρόπειν γενέσθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις. Ἐὶ δὲ Θεοφραστεύομεν, ἀνδρὶ φιληκόῳ καὶ ἱστορικῶ παρ' ὄντι φιλοσόφῳ, εὐραῖν μὲν ἦν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι ἱκανώτατος ὁ Ἀλκιβιάδης· ζητῶν δὲ μὴ μόνον, γειν, ἀλλὰ καὶ ὡς δεῖ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥήμασι εὐπορῶν δὲ, πολλάκις ἐσφάλλετο, καὶ μεταξὺ λέξιῶν καὶ διέλαιπε, λέξεως διακρυγούσης αὐτὸν, βάνων καὶ διασκοπούμενος.

XI. Αἱ δ' ἵπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγὼ τῷ πλήθει τῶν ἀρμάτων· ἐπιτὰ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς κεν Ὀλυμπιάσιν ἰδιώτης, οὐδὲ βασιλεὺς, μόνος· καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δευτέρου γενέσθαι καὶ ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ὁ δ' Εὐριπίδης, τρίτον, ὑλιμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φάλαγγα δ' ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ᾄσματι ταῦτα· Σέμαι, ὦ Κλεινίου παῖ· Καλὸν ἂν νῆα· κάλλιστον μὲν ἄλλος Ἑλλάνων, ἄρματι πρῶτα δραμῶν, τετρα, καὶ τρίτα, βῆναι δ' ἀπορητὶ, τρεῖς στεφθῆναι κάρνη βοῶν παραδιδῶναι.

XII. Τοῦτο μὲντοι τὸ λαμπρόν ἐπιφανέστερον ἢ τῶν πόλεων φιλοτιμία. Σκηνὴν μὲν γὰρ κοσμημένην διαπρωπῶς ἐστήσαν Ἑφέσιοι, τροφίποις καὶ πλήθος ἱερῶν παρεῖχον ἢ Χίων πόλις Λέσβιοι, καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν, ἀφειδῶς ἐστὶ λυαί. Καὶ μὴν καὶ διαβολὴ τις ἢ κακοήθεια περὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνην πλείονα λόγον παρέχει γὰρ, ὡς ἦν Ἀθήνησι Διομήδης, ἀνὴρ Ἀλκιβιάδου φίλος, ἐπιθυμῶν δὲ νικῆν Ὀλυμ-

γενέσθαι, καὶ πυνθανόμενος ἄρμα δημόσιον Ἀργείοις εἶναι, τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδὼς ἐν Ἀργεὶ μέγα δυνάμενον καὶ φίλους ἔχοντα πολλούς, ἔπεισεν αὐτῷ πρίασθαι τὸ ἄρμα. Πρίαμενος δ' ὁ Ἀλκιβιάδης, ἴδιον ἀπεγράψατο, τὸν δὲ Διομήδην χαίρειν εἶασε χαλεπῶς φέροντα καὶ μαρτυρόμενον θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Φαίνεται δὲ καὶ δίκη συστάσα περὶ τούτου, καὶ λόγος Ἰσοκράτει γέγραπται περὶ τοῦ ζεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκιβιάδου παιδός, ἐν ᾧ Τισίας ἐστίν, οὗ Διομήδης, ὁ δικασάμενος.

XIII. Ἐπὶ δ' ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολιτείαν ἔτι μειράκιον ὢν, τοὺς μὲν ἄλλους εὐθύς ἐταπεινώσσε δημαγωγούς, ἀγῶνα δ' εἶχε πρὸς τε Φαίακα τὸν Ἐρασιστράτου, καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου· τὸν μὲν, ἦδη καθ' ἡλικίαν προήκοντα, καὶ στρατηγὸν ἄριστον εἶναι δοκοῦντα· Φαίακα δ', ἀρχόμενον, ὡσπερ αὐτός, ἀυξάνεσθαι τότε, καὶ γνωρίμων ὄντα πατέρων, ἐλαττούμενον δὲ τοῖς τ' ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον. Ἐντενκτικὸς γὰρ ἴδιμ καὶ πιθανὸς ἐδόκει μᾶλλον, ἢ φέρειν ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνατός. Ἦν γὰρ, ὡς Εὐπολὶς φησι,

Δαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου ἐπὶ Φαίακος γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται, καὶ ὅτι, τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κεκτημένης, Ἀλκιβιάδης ἐχρήτο πᾶσιν αὐτοῖς ὡσπερ ἰδίοις πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν διαίταν. Ἦν δὲ τις Ὑπερβόλος Περιθοίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὡς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν αἰεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεάτροις παρεῖχεν. Ἄτρεπτος δὲ πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθῆς ὢν, ὀλιγωρῶς δόξης, ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοιαν οὔσαν, εὐτολμίην ἔνιοι

ἀνδρείαν κειλοῦσιν, οὐδενὶ μὲν ἤρεσκον, ἐχρῆτε
 πολλάκις ὁ δῆμος, ἐπιθυμῶν προσηλακίζων τοῦ
 ματι καὶ σκοφοπατεῖν. Ἀμειψισθεῖς οὖν ὑπὲρ
 τὸ ὄστρακον ἐπιφάρειν ἐμελλαν, ὃ κολούοντα
 προὔχοντα δούξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλατῆ
 ραιευθούμενοι τὸν φθόρον μᾶλλον, ἢ τὸν φόβον
 δὲ δῆλον ἦν, ὅτι ἐνὶ τῶν τριτῶν τὸ ὄστρακον
 συνήγαγε τὰς στάσεις εἰς ταῦτόν ὁ Ἀλκιβιάδης
 λαχθεῖς πρὸς τὸν Νικίαν, κατὰ τοῦ Ὑπερ-
 ὄστρακοφορίας ἔτρεψεν. Ὡς δ' ἐπιόφρασαν,
 Νικίαν, ἀλλὰ πρὸς Φαίακα διαλαχθεῖς, καὶ τὴν
 προσλαβῶν ἐταιρίαν, ἐξήλασε τὸν Ὑπερβολοῦ
 προσδοκήσαντα. Φαῦλος γὰρ οὐδαίς ἐπέπιπτε
 τὸν τὸν κολασμὸν, οὐδ' ἄδοξος, ὥσπερ καὶ
 κωμικὸς εἶρηκε τοῦ Ὑπερβόλου μνησθεῖς·

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἀξία,
 αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν σιγμάτων ἀνάξια.

οὐ γὰρ τοιοῦτων ἀνεκ' ὄστραχ' εἰρήσθη

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν ἑτέροις μᾶλλον εἶρηται
 ρούμενα.

XIV. Τὸν δ' Ἀλκιβιάδην ὁ Νικίας οὐχ ἢ
 θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ τιμώμενον
 πολιτῶν. Πρόξενος μὲν γὰρ ἦν ὁ Ἀλκιβιάδης,
 κεδαιμονίων, καὶ τοὺς ἑλόντας αὐτῶν περὶ Πύλ-
 ἐθαράπευσε. Ἐπεὶ δ' ἐκείνοι τε διὰ Νικίου
 τῆς εἰρήνης τυχόντες, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπι-
 ὑπαρηγάπων αὐτόν· ἐν τε τοῖς Ἑλλήσι λόγος ἢ
 ρικλέους μὲν συνάψαντος αὐτοῖς, Νικίου δὲ ἐν
 πόλεμον, οἳ τε πλεῖστοι τὴν εἰρήνην Νικίᾳ
 οὐ μετρίως ἀνιῶμενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φέ-

λευε σύγχυσιν ὄρκιων. Καὶ πρῶτον μὲν Ἀργεῖους αἰσθανόμενος μίσει καὶ φόβῳ τῶν Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀποστροφὴν, ἐλπίδας αὐτοῖς ἐνεδίδου κρύφα τῆς Ἀθηναίων συμμαχίας, καὶ παρεθάρρυνε πέμπων καὶ διαλεγόμενος τοῖς προεστῶσι τοῦ δήμου, μὴ δεδιέναι, μηδ' ὑπέκειν Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ πρὸς Ἀθηναίους τρέπεσθαι, καὶ περιμένειν ὅσον οὐδέπω μεταμελομένους καὶ τὴν εὐρήνην ἀφιέντας. Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρὸς τε τοὺς Βοιωτοὺς ἐποιήσαντο συμμαχίαν, καὶ Πάνακτον οὐχ ἔστῶσαν, ὡσπερ ἔδει, τοῖς Ἀθηναίοις παρέδωκαν, ἀλλὰ καταλύσαντες, ὀργιζομένους λαβὼν τοὺς Ἀθηναίους, ἔτι μᾶλλον ἐξετράχυνε. Καὶ τὸν Νικίαν ἐθορύβει καὶ διέβαλλεν εἰκότα κατηγορῶν, ὅτι τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ τῶν πολυρῶν ἀποληφθέντας, αὐτὸς μὲν οὐκ ἠθέλησεν ἐξελεῖν στρατηγῶν, ἑτέρων δ' ἐξελόντων ἀφῆκε καὶ ἀπέδωκε, χαριζόμενος Λακεδαιμονίοις· εἴτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἔπεισε, φίλος ὢν, Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι, μηδὲ Κορινθίοις, Ἀθηναίοις δὲ κωλύει τὸν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, εἰ μὴ δόξειε Λακεδαιμονίοις. Ἐκ δὲ τούτου κακῶς φερομένῳ τῷ Νικίᾳ παρήσαν ὡσπερ κατὰ τύχην πρέσβεις ἀπὸ τῆς Λακεδαιμόνος, αὐτόθεν τε λόγους ἐπιεικῆς ἔχοντες, καὶ πρὸς πᾶν τὸ συμβιβαστικὸν καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἦκειν φάσκοντες. Ἀποδεδξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, τοῦ δὲ δήμου τῇ ὑστεραίᾳ μέλλοντος ἐκκλησιάζειν, δεισας ὁ Ἀλκιβιάδης, διαπράξατο τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι πρὸς αὐτόν. Ὡς δὲ συνῆλθον, ἔλεγε· „Τί πεπόνθατε, ἄνδρες Σπαρτιαῖται; πῶς ἔλαθεν ὑμᾶς, ὅτι τὰ τῆς βουλῆς ἀεὶ μέτρια καὶ φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντάς ἐστιν, ὁ δὲ δῆμος μέγα φροκαὶ μεγάλων ὀρέγεται; κἂν φάσκητε κύριοι πάντων

PLUTARCHI

προσπίπτων καὶ βιαζόμενος ἀγνωμονήσαι. Ἦίκοι
 ἐνέθενται ταύτην ἀφέντες, εἰ βούλεσθε χρῆσα-
 σθε Αἰθιοπίαισι, καὶ μηδὲν ἐκβιασθῆναι παρὰ
 ὑμῶν, οὐτω διαλέγεσθε περὶ τῶν δικαίων, ὡς οἶα ὄντες
 εἶταρες. Συμπράξομεν δ' ἡμῶς Λακεδαιμονίοις
 ἐνοί. Ταῦτα δ' εἰπὼν, ὅρκους ἔδωκεν αἰετοῖς,
 ἵσθησαν ἀπὸ τοῦ Νικίου παντάπασι πιστεύοντας
 καὶ θαυμάζοντας αὐτοῦ ἅμα τὴν δικνότητα καὶ
 ὡς οὐ τυχόντος ἀνδρός οὕταν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ
 ἦλθεν ὁ δῆμος, εἰσηλθὼν δ' οἱ πρέσβεις. Ἐρω-
 τήθη δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου πάντε φιλανθρώπως, ἐφ'
 ὅτι οἱ μὲν οὐ τυχόντες, οἶα ἔφασαν ἦσαν αὐτοκράτο-
 ροὺς οὐκ ὄντες ὁ Ἀλκιβιάδης ἐρέκετο μετὰ κραυγῆς καὶ
 ὡς περ οὐκ ἀδικῶν, ἀλλ' ἀδικούμενος, ἀπίστοις καὶ
 ἀπειθεῖς ἀποκαλῶν, καὶ μηδὲν ἕγιες μήτε πράξαι,
 μήτε εἶν ηἰσχυροί. Ἐπιγυρᾷ δ' ἡ βουλή, καὶ ὁ δῆ-
 μος ἀπέπεισε τὸν δὲ Νικίαν ἐκπληξίς εἶχε καὶ πατή-
 ρων ἀνδρῶν τῆς μεταβολῆς, ἀγνοοῦντα τὴν ἀπάτην
 δόλον.

Ὁ δὲ Νίκιος τῶν Λακεδαιμονίων ἐκπεσόντων, στρα-
 τὰ ἀποδείχθεις ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐνθὺς Ἀργείους καὶ
 Ἰωνεὺς καὶ Ἰλλεῖους συμμάχους ἐποίησε τοῖς Ἀθη-
 ναίοις. Καὶ τὸν μὲν τρόπον οὐδεὶς τῆς πράξεως ἐπῆρει,
 ἢ τὸ πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διαστήσαι καὶ
 τὴν Ἰελοπώννησον ὀλέγου δεῖν ἅπασαν, καὶ τὸς ἀ-
 γῶνας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ περὶ Μαντινέαιαν ἀντιτάξαι
 τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ποθήρωτίαι τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνα κα-
 τὰ τὸν νόμον, καὶ κίνδυνον αὐτοῖς, ἐν ᾧ μέγα μὲν οὐδὲν
 ἐπὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν, εἰ δ' ἐσφάλησαν, ἔργον
 ἴσχυρον περιγενέσθαι. Μετὰ δὲ τῆς μά-
 χης ἀπέβησαν ἀπὸ τῆς πόλεως.

εὐθύς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἄργει τὸν δῆμον οἱ Χίλιοι, καὶ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιεῖν. Λακεδαιμόνιοι δὲ παραγενόμενοι κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν. Αὐτίς δὲ τῶν πολλῶν ἐξενεγκαμένων τὰ ὄπλα καὶ κρατησάντων, ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, τὴν τε νίκην ἐβεβαίωσε τῷ δήμῳ, καὶ τὰ μακρὰ τείχη συνέπεισε καθεῖναι, καὶ προσμίζοντας τῇ Θαλάσῃ, τὴν πόλιν ἐξάψαι παντάπασι τῆς Ἀθηναίων δυνάμει. Καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐκόμισε, καὶ πᾶσαν ἐνδεδείκνυτο προθυμίαν, οὐχ ἥττον ἑαυτῷ κτώμενος, ἢ τῇ πόλει, χάριν καὶ ἰσχύν. Ἐπεισε δὲ καὶ Πατριεῖς ὁμοίως τείχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ Θαλάσῃ τὴν πόλιν. Εἰπόντος δὲ τινος τοῖς Πατριεῦσιν, ὅτι καταπιῶνται ὑμᾶς Ἀθηναῖοι. Ἴσως, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πόδας, Λακεδαιμόνιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς συνβούλευεν ἀντέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ τὸν ἐν Ἀγραύλου προβαλλόμενον ἀεὶ τοῖς ἐφήβοις ὄρκον ἔργῳ βεβαιοῖν. Ὀμνύουσι γὰρ ὄροις χρῆσεσθαι τῆς Ἀττικῆς, πυροῖς, κριθαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαίαις· οἰκίαν ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἡμέραν καὶ καρποφόρον.

XVI. Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις, καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι, πολλὴν αὖ πάλιν τὴν τροφὴν τῆς διαίτης, καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας ὑβρίσματα, καὶ θηλότηας ἐσθήτων ἀλουργῶν ἐλκομένων δι' ἀγορᾶς, καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον, ἐκτομᾶς τε καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων, ἀσπίδος τε διαχρύσου ποιήσιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρῶν ἔχουσαν, ἀλλ' ἔρωτα κεραυνοφόρον. Ἄπειθ' ὄρωντες οἱ ἔνδοξοι μετὰ τοῦ βδελύττεσθαι καὶ δυσχεραίνειν.

βουντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν, ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλλόκοτα· τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ πρὸς αὐτὸν οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ' εἶρηκε·

Ποθεῖ μὲν, ἐχθαίρει δὲ, βούλεται δ' ἔχειν.

Ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ πιέζων·

Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ ἐν πόλει τρέφειν·

ἢν δ' ἐπρέφη τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.

Ἐπιδόσεις γὰρ καὶ χορηγίαι, καὶ φιλοτιμήματα πρὸς τὴν πόλιν ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα, καὶ δόξα προγόνων, καὶ λόγου δύναμις, καὶ σώματος εὐπρέπεια, καὶ φώμη μετ' ἐμπειρίας τῶν πολεμικῶν καὶ ἀλκῆς, πάντα τᾶλλα συγχωρεῖν ἐποίει καὶ φέρειν μετρίως τοὺς Ἀθηναίους, αἰεὶ τὰ πρόοτατα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἀμαρτήμασι τιθεμένους, παιδείας καὶ φιλανθρωπίας. Οἷον ἦν καὶ τὸ Ἀγάθαρχον τὸν ζωγράφον εἶρξαι, εἶτα γράψαντα τὴν οἰκίαν, ἀφεῖναι δωρησάμενον· καὶ Ταυρέαν ἀντιχορηγοῦντα ἠπίσαι, φιλοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης· καὶ τὸ Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον, καὶ συνόντα θρέψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς. Καὶ γὰρ τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλον. Πλὴν ὅτι τοῦ Μηλίου ἠβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλείστην αἰτίαν ἔσχε, τῷ ψηφίσματι συνειπών. Ἀριστοφῶντος δὲ Νεμέαν γράψαντος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν, ἐθεῶντο καὶ συνέτρεχον χαίροντες· οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ τούτοις ἐδυσχεραῖνον, ὡς τυραννικοῖς καὶ παρανόμοις. Ἐδόκει δὲ καὶ Ἀρχέστρατος οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγειν, ὡς ἡ Ἑλλὰς οὐκ ἂν ἦνεγκε δύο Ἀλκιβιάδας. Ἐπεὶ δὲ Τίμων ὁ μισάνθρωπος εὐήμερήσαντα τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ προπαμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπιφανῶς, οὐ παρήλθεν, οὐδ' ἐξέκλιεν, ὥσπερ εἰώθει τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπαντήσας καὶ δεξιου-

μενος· Ἐν γὰρ τῇ ἀποστολῇ αὐτῆς ἡμεῖς ἐπιπέσομεν ἐπὶ τὴν ἀστυνόμενον, ἐπίσης δὲ καὶ τῶν ἐπιπέσομεν ἐπὶ τὴν ἀστυνόμενον, ὡς ἀκριτος ἦν ἡ ἀστυνόμενος καὶ ἐπὶ τῆς ἀστυνόμενης ἰσχυροτάτος.

XVII. Σικελία δὲ καὶ Πελοπόννησος ἐν τῷ αὐτῷ ἔτη ἠδύμοιεν Ἀθηναίων, καὶ τὴν ἀστυνόμενον ἐπὶ τῆς λεγομένης Ἰσθμίας καὶ Σικελίας, ἐπὶ τῶν ἐπιπέσομεν τοῖς ἀστυνόμενοις ἐπὶ Σικελίαν. ἐπὶ τῆς ἐπιπέσομεν τοῖς ἀστυνόμενοις ἐπὶ τῆς ἀστυνόμενης, τῆς μεζονος στρατείας, τὴν δὲ ἐπιπέσομεν τὸν ἔφορα τοῦτον ἀστυνόμενος, ἀστυνόμενος καὶ πῆλας, μετὰ μέρους, μετὰ δὲ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ μεγάλη, σὺν πλείστοις ἐπιχειρεῖν καταστρέφασθαι τὴν τῆσον, Ἀικυιάδης τῆς, τὸν τε δῆμον μεγάλη πῆλας ἐπίπεσον, αὐτὸς τε μεζόνων ὀρεγόμενος. Ἀρχὴν γὰρ εἶναι, πρὸς ἃ ἔλπει, διανοεῖτο τῆς στρατείας, οὐ τέλος, ὡς περὶ οἱ λοιποὶ, Σικελίαν. Καὶ Νικίας μὲν, ὡς χαλεπὸν ἔργον ὄν τὰς Σικελίαν, ἐλεῖν, ἀπέτρεπε τὸν δῆμον· Ἀικυιάδης δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην ὀνειροπολῶν, ἐκ δὲ τούτων προσγενομένων, Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβαλλόμενος, ὀλίγου δεῖν ἐφορῶν τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο. Καὶ τοὺς μὲν νεῖους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπιρρομένους· τῶν δὲ προσβυτέρων ἠκροῶντο πολλὰ θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας περαινόντων, ὥστε πολλοὺς ἐν ταῖς παλαιστραῖς καὶ τοῖς ἡμικυκλίοις καθέξασθαι, τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα καὶ θέσιν Λιβύης καὶ Καρχηδόνας ὑπογράφοντας. Σωκράτης μὲντοι τὸν φιλόσοφον, καὶ Μέτωνά τὸν ἀστρολόγον, οὐδὲν ἐλπίζειν τῇ πόλει χρηστὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐκείνης λέγουσι· ὁ μὲν, ὡς ἔοικε, τοῦ συνήθους δαιμονίου γένους μένου καὶ προσημαινόντος· ὁ δὲ Μέτων, εἰς δαίμων

λογισμοῦ τὸ μῆλλον, εἴτε μαντικῆς τινὶ τρόπῳ γινώσκοντος, ἐσκήρατο μεμνηνῆναι, καὶ λαβὼν δῆδα καιομένην αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν. Ἔνιοι δὲ φασὶ ποίημα μὲν μανίας μηδὲν ἐσπενάσθαι τὸν Μέτα ταπρήσαι δὲ τὴν οἰκίαν νύκτωρ, εἶθ' ἔωθον προδῆσθαι καὶ ἀντιβολεῖν ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ αὐτῷ παραθῆναι τῆς στρατείας. Ἐκείνος μὲν γὰρ, ὡς ἠξίου, παρακρουσάμενος τοὺς πολέτας.

XVIII. Ὁ δὲ Νικίας ἄκων μὲν ἤρεθῃ στρατηγῆμιστᾶ τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ τὸν συνάρχοντα Ἐφαιήστο γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ τοῦ πολέμου ἔξιν, μὴ προἰεμένους τὸν Ἀλκιβιάδην ἄκρατος, χθαισῆς πρὸς τὴν τόλμαν αὐτοῦ τῆς Νικίου. Καὶ γὰρ ὁ τρίτος στρατηγὸς Λάμαχος ἡλικίᾳ ὅμως εἶδσκε μηδὲν ἥττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ φιλονεικῶντος ἐν τοῖς ἀγῶσι. Βουλευομένων πλήθους καὶ τρόπου παρασκευῆς, ἐπεχείρησεν Νικίας ἐρίσταςθαι καὶ καταπαύσαι τὸν πόλεμον τριπόντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κρατήσαντος τῶν φητόρων Δημόστρατος, καὶ εἶπεν, ὡς χρὴ ταπηγούς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ τῆς παρασκευῆς πολέμου παντός. Ἐκηνηρισσάμενος δὲ τοῦ δήθεν γυνομένων ἐτοιμῶν πάντων πρὸς τὸν ἔκπλον, οὐ παρήν οὐδὲ τὰ τῆς δορυφῆς. Ἀδωνίων γὰρ εἰς τὰ ἐκείνας καθηκόντων, εἶδωλα πολλαχοῦ νεκροῖς μένοις ὅμοια προῦκειντο ταῖς γυναῖξι, καὶ ταμούντο κοπτόμεναι, καὶ θρήνους ἤδον. Ἡ μὲν Ἐρμιῶν περικοπή, μᾶλλον νυκτὶ τῶν πλείστων οὐ σθέντων τὰ πρόσωπα πολλοὺς καὶ τῶν περικὸν τὰ τοιαῦτα διατάραξεν. Ἐλέχθη μὲν οὖν, ὅ

διὰ τοὺς Συρακουσίους ἀποίκους ὄντας, ὡς ἐπισχέσεως ἐσομένης πρὸς τῶν οἰωνῶν, ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δράσειαν. Οὐ μὴν ἤπιτό γε τῶν πολλῶν οὐθ' οὗτος ὁ λόγος, οὐθ' ὁ τῶν σημείων δεινὸν εἶναι μηδὲν οἰομένων, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φέρειν ἄκρατος ἀκολάστων νέων εἰς ὕβριν ἐκ παιδιᾶς ὑποφρομένων. ὀργῇ δ' ἅμα καὶ φόβῳ τὸ γεγονός λαμβάνοντες, ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ἐπὶ πράγμασι μεγάλοις τετολημημένον, ἅπασαν ἐξήταζον ὑπόνοιαν πικρῶς, ἢ τε βουλὴ συνιοῦσα περὶ τούτων, καὶ ὁ δῆμος ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλάκις.

XIX. Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινας καὶ μετοίκους προήγαγεν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγός, ἄλλων τ' ἀγαλμάτων περικοπᾶς, καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κατηγοροῦντας. Ἐλεγον δὲ, Θεόδωρον μὲν τινα δρᾶν τὰ τοῦ κήρυκος, Πολυτίωνα δὲ τὰ τοῦ δεσφύτου, τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκιβιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἑταίρους παρεῖναι καὶ μνηστῆραι, μύστας προσαγορευομένους. Ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσαγγελίᾳ γέγραπται Θεσσαλοῦ τοῦ Κίμωνος εἰσαγγεῖλαντος Ἀλκιβιάδην ἀσβεθεῖν περὶ τὸ θεῶ. Τραχνομένου δὲ τοῦ δήμου, καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδην ἔχοντος, καὶ τοῦ Ἀνδροκλέους (ἦν γὰρ οὗτος ἐχθρὸς ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ Ἀλκιβιάδου) παροξύνοντος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐταράχθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Αἰσθόμενοι δὲ, τοὺς τε ναύτας, ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν, εὐνοὺς ὄντας αὐτοῖς, καὶ τὸ στρατιωτικόν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χιλίων ὄντων ὀπλιτῶν ἀκούοντες ἀναφανδὸν λεγόντων, ὡς δὲ Ἀλκιβιάδην στρατεύοιντο διαπόντιον καὶ μακρὴν στρατείαν, ἐξήλασαν δέ τις ἀγνωμονῆ περὶ τούτων, εὐθύς ἀποουτήσαντες ἀνεδάρθησαν καὶ παρίσταντο τῷ καιρῷ πρὸς τὴν ἀ-

γίαν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ φοβεῖσθαι, μὴ παρὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐτῷ γένηται διὰ τὴν χρείαν. Πρὸς ταῦτα οὖν τεχνάζουσι, τῶν ρητόρων τοὺς οὐ δοκοῦντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, μισοῦντας δ' αὐτὸν οὐχ ἥτιον τῶν ὁμολογούντων, ἀνισταμένους ἐν τῷ δήμῳ λέγειν, ὡς ἄτοπὸν ἔστιν αὐτοκράτορι στρατηγῷ τηλικαύτης ἀποδεδειγμένῃ δυνάμει, ἡθροισμένης στρατιᾶς καὶ τῶν συμμάχων, μεταξὺ συγκληροῦντας δικαστήριον, καὶ ὕδωρ διαμετροῦντας, ἀπολλύναι τὸν καιρὸν· „Ἀλλὰ νῦν μὲν ἀγαθῇ τύχῃ πλεέτω, τοῦ δὲ πολέμου διαπραχθέντος, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις ἀπολογεῖσθω παρῶν.“ Οὐκ ἐλάνθανε μὲν οὖν ἡ κακοήθεια τῆς ἀναβολῆς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' ἔλεγε παριῶν, ὡς δεινόν ἔστιν αἰτίας ἀπολιπόντα καθ' ἑαυτοῦ καὶ διαβολᾶς, ἐκπέμπεσθαι μετέωρον ἐπὶ τοσαύτης δυνάμει. Ἀποθανεῖν γὰρ αὐτῷ προσήκειν μὴ λύσαντι τὰς κατηγορίας, λύσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαρῷ, τρέπεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, μὴ δεδοκίоти τοὺς σκυοφάντας.

XX. Ἐπιβὶ δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ πλεῖν ἐκέλευον αὐτὸν, ἀνήχθη μετὰ τῶν συστρατῆγων ἔχων τριήρεις μὲν οὐ πολλῶ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποθεούσας, ὀπλίτας δὲ πεντακισχιλίους καὶ ἑκατὸν, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας καὶ ψιλούς περὶ τριακοσίους καὶ χιλίους, καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἀξιόλογον. Προσβαλὼν δ' Ἰταλίαν, καὶ Ῥήγιον ἐλὼν, εἰσηγήσατο γνώμην, ὅτι τρόπῳ πολυμητέον ἐστί. Καὶ Νικίου μὲν ἀντιλέγοντος, Λαμάχου δὲ προσθεμένου, πλεύσας εἰς Σικελίαν, προσηγάγετο Κατάνην, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔπραξε, μετὰπεμπτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν κρίσιν εὐθύς γενόμενος. Πρῶτον μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, ψυχραὶ τινες ὑποψίαι καὶ διαβολαὶ κατέ-

τοῦ Ἀλκιβιάδου προσέπιπτον ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων. Ἐπειτα τῶν ἐχθρῶν ἀπόντος αὐτοῦ καθαπτομένων σφοδρότερον, καὶ τοῖς περὶ τοὺς Ἑρμᾶς ὑβρίσμασι καὶ τὰ μυστικὰ συμπλεκόντων, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἐπὶ νεωτερισμῶ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺς μὲν ὀπωσοῦν ἐπαιτιαθέντας ἐνέβαλον ἀκρίτους εἰς τὸ δεσμοτήριον, ἤχθοντο δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντας ὑπὸ τὰς ψήφους τότε, μηδὲ κρίναντες ἐπ' αἰτίαις τηλικαύταις. Ὁ δὲ τῇ πρὸς ἐκείνον ὀργῇ παραπεσῶν οἰκτιός, ἢ φίλος, ἢ συνήθης, χαλεπωτέροις αὐτοῖς ἐχρήσατο. Τοὺς δὲ μνηύσαντας ὁ μὲν Θουκυδίδης ὀνομάσαι παρήκεν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Διοκλείδην καὶ Τεύκρον, ὧν καὶ Φρύνιχός ἐστιν ὁ κωμικὸς ταυτὶ πεποιηκώς·

ὦ φίλταθ' Ἑρμῆ, καὶ φυλάσσου, μὴ πεσῶν αὐτὸν παρακρούσῃ, καὶ παράσχῃς διαβολὴν ἐτίρω Διοκλείδῃ βουλομένῳ κακὸν τι δοῦν.

Ἐ. Φυλάξομαι. Τεύκρω γὰρ οὐχὶ βούλομαι μήνυτρα δοῦναι τῷ πυλαμναίῳ ξένῳ.

Καίτοι βέβαιον οὐδὲν, οὐδ' ἰσχυρὸν οἱ μνηύοντες ἐδείκνυσαν. Εἰς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος, ὅπως τὰ πρόσωπα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν γνωρίσει, καὶ ἀποκρινάμενος, ὅτι πρὸς τὴν σελήνην ἐσφάλη τοῦ παντός, ἕνης καὶ νέας οὔσης, ὅτε ταυτ' ἐδράτο· ὁ θόρυβον μὲν παρέσχε τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆμον δ' οὐδὲ τοῦτο μαλακώτερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβολάς, ἀλλ', ὡσπερ ὠρμησεν ἐξ ἀρχῆς, οὐκ ἐπαύσατο φέρων καὶ καταβάλλων εἰς τὸ δεσμοτήριον, οὐ τις κατείποι.

XXI. Τῶν οὖν δεθέντων καὶ φυλαττομένων ἐπὶ καίσει τότε καὶ Ἀνδοκίδης ἦν ὁ ῥήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος ὁ σὺ γραφεὺς εἰς τοὺς Ὀδυσσεύς ἀπογόνους ἀνήγαγεν.

και δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικός ὁ Ἀνδοκίδης· ὑποπτεῖν δ' οὐχ ἥκιστα τῆς τῶν Ἑρμῶν περικοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἑρμῆς, ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας, ἀνάθημα τῆς Αἰγυπίου φυλῆς, ἰδρυμένος· ἐν γὰρ ὀλίγοις πάνυ, τῶν ἐπιφανῶν μόνος σχεδὸν ἀκέραιος ἔμεινε· διὸ νῦν Ἀνδοκίδου καλεῖται, καὶ πάντες οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης. Συνέβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐχόντων ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ γενέσθαι συνήθη καὶ φίλον, ἔνδοξον μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκείνῃ, συνέσει δὲ καὶ τόλμῃ περὶ τὸν, ὄνομα Τίμαιον. Οὗτος ἀναπείθει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτοῦ κατήγορον καὶ τινῶν ἄλλων γενέσθαι μὴ πολλῶν· ὁμολογήσαντι γὰρ ἄδειαν εἶναι κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου, τὰ δὲ τῆς κρίσεως ἀδηλα πᾶσι, τοῖς δὲ δυνατοῖς φοβερῶτατα· βέλτιον δὲ σωθῆναι ψευδόμενον, ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀποθανεῖν ἀδόξως· καὶ τὸ κοινῇ σκοποῦντι συμφέρον ὑπάρχειν, ὀλίγους καὶ ἀμφιβόλους προέμενον, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐξβλέσθαι τῆς ὀργῆς. Ταῦτα τοῦ Τιμαίου λέγοντος καὶ διδάσκοντος, ὁ Ἀνδοκίδης ἐπίσθη. Καὶ γενόμενος μηνυτῆς κατ' ἑαυτοῦ καὶ κατ' ἑτέρων, ἔσχε τὴν ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν αὐτός· οὓς δ' ὀνόμασε, πάντες πλην τῶν φυγόντων ἀπώλοντο. Καὶ πίστεως ἕνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκέτας ἰδίους ὁ Ἀνδοκίδης. Οὐ μὲν ὅ γε δῆμος τὴν ὀργὴν ἅπασαν ἀφήκεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ μᾶλλον, ἀπαλλαγείς τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ὥσπερ σχολάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ὅλος ἐρέθη. Καὶ τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν πρὸς αὐτὸν, οὐ φαύλως αὐτό γε τοῦτο προστάξας μὴ βιάζεσθαι, μηδ' ἀπτεσθαι τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ λόγῳ κεχρησθαι, κελύοντας ἀκολουθεῖν ἐπὶ τῇ κρίσει, καὶ πείθειν τὸν δῆμον. Ἐφοβοῦντο γὰρ ταραχᾶ·

τοῦ στρατεύματος ἐν πολεμίᾳ γῆ, καὶ στάσιν, ὃ ῥαδίως ἂν ἐξεργάσατο βουλευθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης. Καὶ γὰρ ἠθύμοι ἂν ἀπιόντος αὐτοῦ, καὶ πολλὴν τριβὴν προσεδόκων καὶ μῆκος ἄργον ἐν τῷ Νικίᾳ τὸν πόλεμον ἔξειν, καθάπερ μύωπος ἀφηρημένου τῶν πράξεων. Ὁ γὰρ Λάμαχος ἦν μὲν πολεμικὸς καὶ ἀνδρώδης, ἀξίωμα δ' οὐ προσῆν, οὐδ' ὄγκος αὐτῷ διὰ πενίαν.

XXII. Εὐθύς μὲν οὖν ἀποπλέων ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφείλετο Μωσσήνην Ἀθηναίους. Ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες ἐνδιδόναι τὴν πόλιν, οὓς ἐκείνος εἰδὼς σαφέστατα, τοῖς τῶν Συρακουσίων φίλοις ἐμήνυσσε, καὶ διεφθείρε τὴν πράξιν. Ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος, καὶ ἀποβαῖς τῆς τριήρους, ἔκρυψε ἑαυτὸν, καὶ διεφυγε τοὺς ζητοῦντας. Ἐπιγνόντος δὲ τινος καὶ ἐπιόντος· Οὐ πιστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι; Τὰ μὲν ἄλλ', ἔφη, πάντα· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς, οὐδὲ τῇ μητρίδι, μήπως ἀγνοήσασα τὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς λευκῆς ἐπενέγκῃ ψῆψον. Ὑστερον δ' ἀκούσας, ὅτι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωκεν ἡ πόλις· Ἀλλ' ἐγὼ, εἶπε, δείξω αὐτοῖς, ὅτι ζῶ. Τὴν μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔχουσαν ἀναγράφουσι· „Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακιάδης, Ἀλκιβιάδην Κλεινίου Σκαμβωνίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τῷ θεῷ, τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρη, ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια, καὶ δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἐταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολὴν, οἵαντες ἱεροφάντης ἔχων δεικνύει τὰ ἱερά, καὶ ὀνομάζοντα αὐτὸν μὲν ἱεροφάντην, Πολυτίωνα δὲ δαδοῦχον, κήρικα δὲ Θεόδωρον Φηγαίεα· τοὺς δ' ἄλλους ἐταίρους μύστας προσαγορεύοντα καὶ ἐπόπτας, παρὰ τὰ νόμιμα καὶ τὰ καθεστιακὰ ὑπὸ τῷ Εἰμόλπιδων καὶ κηρύκων καὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐξ Ἐλευσίνος.“ Ἐρήμην δ' αὐτοῦ καταγνόντες, καὶ τὰ χρήμα

δημοῦσαντες, ἔτι καταρῆσθαι προσήτησαν...
 ἰσθίς καὶ ἰσθίης, ὧν μόνην φασὶ θησιῶ τὴν Μίην
 Ἐγρυπλήθην ἀντιπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα, φάσκοντι
 αἰχῶν, οὐ κατεμῶν ἰσθίαν γεγονῆναι.

XXIII. Τούτων δὲ καταφρονησμένων Ἀλαβίαι
 καὶ κατεγνωσμένων, εἰρήχανο μὲν ἐν Ἄργει διατρέ-
 ῶς τότε πρώτων ἐκ Θυαμῶν ἀποδράς εἰς Πυλινόντι
 διεκομίσθη. Φυβοῦμενος δὲ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ πα-
 πασι τῆς πατρίδος ἀπεγνωσῶς, ἔπειθεν εἰς Σπῆας
 ἀξίων ἄδειαν αὐτῷ γενέσθαι, καὶ πίστιν ἐπὶ μη-
 χρείαις καὶ ἐκρεμίσαις, ὧν πρόταρον αὐτῶς ἀμύνομ
 ἔλλαψεν. Δόντιον δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δεξάμε-
 παραγενόμενος προθύμως, ἐν μὲν εὐθὺς ἔκουργῶς
 μέλλοντας καὶ ἀνηβαλλομένους βοηθεῖν Συρακοῦσι
 ἐγείρας καὶ παροξύνοντας πᾶσι Πύλλου ἄρχοντα,
 θραύσαι τὴν ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἕταρον δὲ
 τεῦν τὸν αὐτόθεν πόλεμον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους· τι-
 τρίτον καὶ μέγιστον, ἐπιτειχίσαι Δελφίαιαν, οὐ μᾶλλον
 δὲν διεργάσατο καὶ οὐκ οὐκ ὄνησε τὴν πόλιν. Εὐδοκί-
 δὲ δημοσίη, καὶ θαυμαζόμενος οὐκ ἦτον ἴδιη, τοὺς ἰ-
 λούς καταδημαγῶσαι καὶ κατεγοήτευσεν τῇ διαίτη λα-
 ῶν· ὡς δ' ὀρώστας ἐν χρεῖ κοινῶτα, καὶ ψυχρο-
 τούτα, καὶ μᾶζην στυφόντα, καὶ ζαμῶ μέλανι χροῖ-
 ἀπιστεῖν καὶ διαπορεῖν, εἴ ποτε μάγειρον ἐπὶ τῆς ο-
 αῖτος ἀνὴρ ἔσχευ, ἢ προσέβλεψε μωροῦτον, ἢ Μίην
 ἐγείρατο θυγῶν χλανίβος. Ἦν γὰρ, ὡς φασί, μία δὲ
 τῆς αὐτῆ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ, καὶ μηχανῆ θύρα
 θρώπων, συνοξομοιοῦσθαι καὶ στωμοπαθεῖν τῷ
 τι, δαίμασι καὶ ταῖς διαίταις, ὄξυτιρας τριπορῶν

τοῦ χαμαιλέοντος. Πλὴν ἐκεῖνος μὲν, ὡς λέγεται, πρὸς
 ἐν ἑξαδυνατεῖ χρῶμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν ἑαυτὸν· Ἀλκι-
 βιάδῃ δὲ, διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως, οὐδὲν
 ἦν ἀμίμητον, οὐδ' ἀνεπιτήδευτον· ἀλλ' ἐν Σπάρτῃ γυμνα-
 στικός, εὐτελής, σκυθρωπός· ἐν Ἰωνίᾳ χλιδανός, ἐπιτερ-
 πής, ῥάθυμος· ἐν Θράκῃ μεθυστικός· [ἐν Θετταλίᾳ] ἰπ-
 παστικός· Τισαφέρῃ δὲ τῷ σατράπῃ συνῶν, ὑπερέβαλεν
 ὄγκῳ καὶ πολιτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέπειαν· οὐχ
 αὐτὸν ἐξιστὰς οὕτω ῥαδίως εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου τρόπον,
 οὐδὲ πᾶσαν δεχόμενος τῷ ἦθει μεταβολὴν, ἀλλ', ὅτε τῇ
 φύσει χρώμενος ἔμελλε λυπεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰς
 πᾶν ἀεὶ τὸ πρόσφορον ἐκείνοις σχῆμα καὶ πλάσμα κατε-
 δύετο καὶ κατέφευγεν· Ἐν γοῦν τῇ Λακεδαιμόνι πρὸς τὰ
 ἔξωθεν ἦν εἰπεῖν· „Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶη ἂν
 αὐτός, οἷον Λυκούργος ἐπαίδευσεν·“ τοῖς δ' ἀληθινοῖς
 ἂν τις ἐπεφώνησεν αὐτοῦ πάθει καὶ πράγμασιν· „Ἔστιν
 ἡ πάλαι γυνή.“ Τιμαίαν γὰρ, τὴν Ἄγιδος γυναῖκα τοῦ
 βασιλέως, στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦντος, οὕτω διέ-
 φθειρεν, ὥστε καὶ κύνει ἐξ Ἀλκιβιάδου, καὶ μὴ ἀφνεῖ-
 σθαι· καὶ τεκούσης παιδάριον ἄρρεν, ἔξω μὲν Λεωτυχί-
 δην καλεῖσθαι, τὸ δ' ἐντὸς αὐτοῦ ψιθυριζόμενον ὄνομα
 πρὸς τὰς φίλας καὶ τὰς ὀπαδοὺς ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἀλκι-
 βιάδην εἶναι· τοσοῦτος ἔρωσ κατεῖχε τὴν ἀνδρῶπον· Ὁ
 ἔ' ἐντροφῶν ἔλαγεν, οὐχ ὕβρει τοῦτο πράττειν, οὐδὲ κρα-
 ούμενος ὑπ' ἡδονῆς, ἀλλ' ὅπως Λακεδαιμονίων βασιλεύ-
 ωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες. Οὕτω πρατιόμενα ταῦτα
 ολλοὶ κατηγόρουν πρὸς τὸν Ἄγιον· Ἐπίστευσε δὲ τῶν
 ὄντων μάλιστα, ὅτι, σεισμοῦ γενομένου, φοβηθεὶς ἐξέ-
 με τοῦ θαλάμου παρὰ τῆς γυναικός· εἶτα δέκα μηνῶν
 ἔτι σιτηῆλθεν αὐτῇ, μεθ' οἷς γειόμενον τὸν Λεωτυ-

δην ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγονέναι. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων δυστυχίαν ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἅμα Χῖοι, καὶ Λέσβιοι, καὶ Κυζικηνοὶ, περὶ ἀποσιάσεως. Πραττόντων δὲ Βοιωτῶν μὲν Λεσβίοις, Φαρναβάζου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀλκιβιάδῃ πεισθέντες, εἶλοντο Χίοις πρὸ πάντων βοηθεῖν. Ἐκπλεύσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῦ ἅπασαν Ἰωνίαν, καὶ πολλὰ συνῶν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς, ἔβλαπτε τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δ' Ἅγις ἐχθρὸς μὲν ὑπῆρχεν αὐτῷ διὰ τὴν γυναῖκα, κακῶς πεπονθώς· ἤχθετο δὲ καὶ τῇ δύξει. Τὰ γὰρ πλεῖστα γίνεσθαι καὶ προσχωρεῖν δι' Ἀλκιβιάδην λόγος ἦν. Τῶν δ' ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι καὶ φιλοτιμότατοι ἤδη τὸν Ἀλκιβιάδην ἐβαρύνοντο διὰ φθόνον. Ἰσχυσαν οὖν καὶ διεπράξαντο τοὺς οἰκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς Ἰωνίαν, ὅπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Ὁ δ' ἠσυχῆ προγνοὺς καὶ φοβηθεὶς, τῶν μὲν πράξεων πασῶν ἐκοινῶνεν τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὸ δ' εἰς χεῖρας ἵναί παντάπασιν ἔφευγε. Τισαφέρνῃ δὲ, τῷ βασιλέως σατράπῃ, δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας, εὐθύς ἦν παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος. Τὸ μὲν γὰρ πολύτροπον καὶ περιττὸν αὐτοῦ τῆς δεινότητος, οὐκ ᾖν ἀπλοῦς, ἀλλὰ κακοήθης καὶ φιλοπόνηρος, ἐθαύμαζεν ὁ βάρβαρος· ταῖς δὲ καθ' ἡμέραν ἐν ταῖς συσχολάζειν καὶ συνδιαιτᾶσθαι χάρισιν οὐδὲν ἦν ἀτεγκτον ἦθος, οὐδὲ φύσις ἀνάλωτος. Ἀλλὰ καὶ δεδιόσι καὶ φθονοῦσιν ὅμως τὸ συγγενέσθαι καὶ προσιδεῖν ἐκείνον ἠδονὴν τινα καὶ φιλοφροσύνην παρεῖχε. Τᾶλλ' οὖν ὤμους ὦν καὶ μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ὁ Τισαφέρνης, οὕτως ἐνεδίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολακευόμενος, ὡς θ' ὑπερ-

βάλλειν αὐτὸν ἀντικολακεύων ἐκεῖνος. Ὡν γὰρ ἐκέκτητο παραδείσων τὸν κάλλιστον, καὶ ὑδάτων καὶ λειμώνων ὑγιεινῶν ἔνεκεν, καὶ διατριβὰς ἔχοντα καὶ καταφυγὰς ἡσκημένας βασιλικῶς καὶ περιττῶς, Ἀλκιβιάδην καλεῖν ἔθετο· καὶ πάντες οὕτω καλοῦντες καὶ προσαγορεύοντες διτιέλουσαν.

XXV. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἄπιστα, καὶ φοβούμενος τὸν Ἄγιν, ἐκάκου καὶ διέβαλλε πρὸς τὸν Τισαφέρνην, οὐκ ἔων βοηθεῖν αὐτοῖς προθύμως, οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ γλίσχωρως χορηγοῦντα θλίβειν καὶ ἀποκναίειν ἀτρέμα, καὶ ποιεῖν ἀμφοτέρους βασιλεῖ χειροθήεις, καὶ καταπόνους ὑπὲρ ἀλλήλων. Ὁ δ' ἐπέθετο ραδίως, καὶ δῆλος ἦν ἀγαπῶν καὶ θαυμάζων· ὥστ' ἀποβλέπεσθαι τὸν Ἀλκιβιάδην ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δ' Ἀθηναίους καὶ μεταμέλεσθαι τοῖς γνωσθεῖσι περὶ αὐτοῦ, κακῶς πάσχοντας, ἄχθεσθαι δὲ κακείνον ἤδη καὶ φοβεῖσθαι, μὴ παντάπασι τῆς πόλεως ἀναιρεθείσης, ὑπὸ Λακεδαιμονίοις γένηται μισούμενος. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε πάντα τὰ πράγματα τοῖς Ἀθηναίοις σχεδὸν ὑπῆρχε· κακείθεν ὀρμώμενοι τῇ ναυτικῇ δυνάμει, τὰ μὲν ἀνεκτιῶντο τῶν ἀφροστώτων, τὰ δ' ἐφύλαττον, ἀμωσγέπως ἔτι τοῖς πολεμίοις κατὰ θάλατταν ὄντες ἀξιόμαχοι, Τισαφέρνην δὲ φοβούμενοι, καὶ τὰς λεγομένας ὅσον οὐπω παρῆναι Φοινίσσας τριήρεις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν οὐσας, ὧν ἀφικομένων οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς ὑπελείπετο τῇ πόλει. Ταῦτα δ' εἰδὼς Ἀλκιβιάδης, ἔπεμπε κρύφα πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ δυνατοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐλπίδας ἐνδιδοὺς παρέξειν τὸν Τισαφέρνην φίλον, οὐ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος, οὐδὲ πιστεύων ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις, εἰ τολμήσειαν ἄν.

PLUTARCHI

στόμενοι, καὶ πειύσαντες ἔβριζοντα τὸν δῆ-
 έωντων σῶζον τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν.
 ἄλλοι σφόδρα προσέχον τῇ Ἀλκιβιάδῃ· τῶν
 εἰς, Φρύνχος ὁ Λιφροδιώτης, ὑποκρίσας,
 ἔπειθε τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδέν τι μᾶλλον ἐλυγαρχίας, ἢ
 δεόμενον, ἔπειθοντα δὲ πάντας καταλθεῖν, καὶ
 τοῦ δήμου προδαραπείων καὶ ὑποδίσσασθαι τοῖς
 ἐπιθυμίστατο. Κρατούμενος δὲ τῇ γνώμῃ, καὶ
 τῇ δὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου γεγονώς ἐχθρὸς, ἐπέγχετο
 τῷ Ἀστύνοχον τὸν τῶν πελαμίων νύμφον, ἐγ-
 γασσάσθαι καὶ συλλαμβάνειν εἰς ἀπαρρο-
 τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἐλαλήθει δ' ὅρα προδοτὴς
 διαλεγόμενος. Τον γὰρ Τισσαφρόνη ἀπεπλεγ-
 ἔπειθε τὸν Ἀλκιβιάδην ὅρῳ παρ' αὐτῷ
 τα, κατεμήνυσεν τὰ τοῦ Φρύνχου πρὸς αὐτῶν. Ὁ
 Ἀλκιβιάδης εἰδὼς εἰς Σάμον ἔπειθε τοὺς τοῦ Φρύν-
 χου κατηγοροῦντας. Ἀγανακτοῦντων δὲ πάντων καὶ
 ἐπιμένοντων ἐπὶ τὸν Φρύνχον, οὐχ ὅρῳ βίβαν ἀπαρ-
 τῶν παρόντων, ἐπεχείρισεν ἰσθθαι μᾶλλον παρ'
 ἑαυτὸν. Ἀνδρὶς γὰρ ἔπειθε πρὸς τὸν Ἀστύνοχον, ἐγκα-
 τῆν ὑπὲρ τῆς μητίσεως, ἐπαγγαλλόμενος δὲ τὰς τοῦ
 ὁ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ἐποχείρισεν αὐτῷ
 ἔπειθε. Οὐ μὴν ἔβλαψεν γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις ἢ τοῦ
 Φρύνχου προδοσία διὰ τὴν Ἀστύνοχου παλμπροδοσίαν.
 γὰρ καὶ ταῦτα κατέπειθε τοῦ Φρύνχου πρὸς τοὺς παρ'
 Ἀλκιβιάδην. Ὁ δὲ Φρύνχος προσηθόμενος καὶ
 ἀποδεχόμενος δευτέραν κατηγορίαν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιά-
 δῆ, ἔπειθε αὐτὸς προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις, ἵνα μάλιστα
 ἵπταιν οἱ πολέμιοι, καὶ παρήνυσεν πρὸς τὰς ναυα-
 ρατοσάτοπεδον. Ἐπειθὲ δὲ, στρα-

ALCIBIADES.

τόντων ταῦτ' Ἀθηναίων, ἤκε γράμματα πάλιν παρὶ Ἀλκιβιάδου φυλάττεσθαι κελύοντος τὸν Φρύνιχον προδιδόντα τοῖς πολεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἠπίστη οἰόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδότα σαφῶς τὴν τῶν πολεμιασκευὴν καὶ διάνοιαν, ἀποχρῆσθαι πρὸς τὴν Φρυχοῦ διαβολὴν, οὐκ ἀληθῶς. Ὑστερον μέντοι, τὸν Φρύνιχον ἐνὸς τῶν περιπόλων Ἑρμῶνος ἐν ἀγορᾷ πατάξαντι ἐγχειριδίῳ καὶ διαφθείραντος, οἱ Ἀθηναῖοι, δίκης γενεμένης, τοῦ μὲν Φρύνιχου προδοσίαν κατεψηφίσαντο τεθνηκότος, τὸν δ' Ἑρμῶνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συστάνας ἐστεφάνωσαν.

XXVI. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε κρατήσαντες οἱ Ἀλκιβιάδου φίλοι, πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσοντα τὴν πολιτείαν, καὶ παραθάρβυνοντα τοὺς δυνατοὺς τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀλκιβιάδου Τισαφέρνην αὐτοῖς φίλον καὶ σύμμαχον παρέξοντος. Αὕτη γὰρ ἦν πρόφασις, καὶ οὗτο πρόσχημα τοῖς καθιστάσι τὴν ὀλιγαρχίαν. Ἐπεὶ ἴσχυσαν καὶ παρέλαβον τὰ πράγματα οἱ πεντακισχίριοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι δὲ ὄντες, ἐλάχιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσεῖχον ἤδη, καὶ μαλακώτερον ἤπιοντο τοῦ ποίου, τὰ μὲν, ἀπιστιοῦντες ἔτι πρὸς τὴν μεταβολὴν ξενουθοῦσι τοῖς πολίταις, τὰ δ', οἰόμενοι μᾶλλον ἐνδώσειν οἷς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀεὶ πρὸς ὀλιγαρχίαν ἐπιτηροῦντες. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δῆμος ἄκων δέους ἤσυχίαν ἤγε· καὶ γὰρ ἀπεσφάγησαν οὐκ ὀλίγον ἐναντιουμένων φανερώς τοῖς τετρακοσίοις. Οἱ δ' ἰδὼν ταῦτα πυνθανόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ὤρμητον εὐθύς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ· καὶ μεταπεμφθέντες τὴν ἡγεσίαν, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐκέλευον

σθαι καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. Ὁ δ' οὐχ οἶον ἄν τις ἐξαίφνης χάριτι τῶν πολλῶν μέγας γεγονῶς, ἔπαθε καὶ ἠγάπησε, πάντα δεῖν εὐθύς οἰόμενος χαρίζεσθαι καὶ μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς ἐκ πλάνητος καὶ φηγάδος αὐτὸν νεῶν τοσοῦτων καὶ στρατοπέδου καὶ δυνάμεως τηλικαύτης ἀποδείξασιν ἠγεμόνα καὶ στρατηγόν· ἀλλ' ὅπερ ἦν ἄρχοντι μεγάλῳ προσῆκον, ἀνθίστασθαι φερομένοις ἐπὶ ὀργῆς, κωλύσας ἐξαμαρτεῖν, τότε γοῦν τὰ πράγματα τῆ πόλει περιφανῶς ἔσωσεν. Εἰ γὰρ ἄφαντες ἀπέπλευσαν οἴκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις εὐθύς ἔχειν ὑπῆρχεν ἀμαχεῖ Ἰωνίαν ἅπασαν, Ἑλλήσποντον, καὶ τὰς νήσους, Ἀθηναίοις δὲ πρὸς Ἀθηναίους μάχεσθαι, τὸν πόλεμον εἰς τὴν πόλιν ἐμβαλόντας· ὁ μόνος ἢ μάλιστα μὴ γενέσθαι διακώλυσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐ μόνον πείθων καὶ διδάσκων τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἓνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν, τῶν δ' ἐπιλαμβανόμενος. Συνέπραττε δ' αὐτῷ καὶ Θρασύβουλος ὁ Στειριεὺς ἅμα παρῶν καὶ κεκραγῶς· ἦν γὰρ, ὡς λέγεται, μεγαλοφρονότατος Ἀθηναίων. Ἐκεῖνό τε δὴ καλὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ δεύτερον, ὅτι ὑποσχόμενος τὰς Φοινίσσας ναῦς, ἃς προσεδέχοντο Λακεδαιμόνιοι, βασιλέως πέμπσαντος, ἢ μεταστήσειν πρὸς αὐτούς, ἢ διαπράξεσθαι μηδὲ πρὸς ἐκείνους κομισθῆναι, διὰ ταχέων ἐξέπλευσε. Καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐφανείσας περὶ Ἄσπενδον οὐκ ἠγάγεν ὁ Τισαφέρνης, ἀλλ' ἐψεύσατο τοὺς Λακεδαιμόνιους· τὴν δ' αἰτίαν τοῦ ἀποτρέψαι παρ' ἀμφοτέροις ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε, καὶ μᾶλλον ἔτι παρὰ τοῖς Λακεδαιμόνιοις, ὡς διδάσκων τὸν βάρβαρον αὐτούς ἐφ' αὐτῶν περιορᾶν ἀπολλυμένους τοὺς Ἕλληνας. Οὐ γὰρ ἦν ἄθελον, ὅτι τοῖς ἑτέροις δύναμις τοσαύτη προσγενομένη, τοὺς ἔρους ἀφηρεῖτο κομιδῇ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης.

XXVII. Ἐκ τούτου κατελύθησαν μὲν οἱ τετρακόσιοι, τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων προθύμως συλλαμβανομένων τοῖς τὰ τοῦ δήμου φρονούσι. Βουλομένων δὲ τῶν ἐν ἄστει καὶ κελυόντων κατιέναι τὸν Ἀλκιβιάδην, αὐτὸς ὥσπερ δεῖν μὴ κεναῖς χερσὶ μηδὲ ἀπράκτοις, οἴκτω καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. Διὸ πρῶτον μὲν ὀλίγαις ναυσὶν ἐκ Σάμου περιέπλει τὴν Κνιδίων καὶ Κώων θάλασσαν· ἐκεῖ δ' ἀκούσας Μίνδαρον τὸν Σπαρτιάτην εἰς Ἑλλάσποντον ἀναπλεῖν τῷ στόλῳ παντὶ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπακολουθεῖν, ἠπειλέετο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. Καὶ κατὰ τύχην εἰς τοῦτο καιροῦ συνήνυσσε πλέων ὀκτωκαιδέκα τριήρεσιν, ἐν ᾧ πάσαις ὁμοῦ ταῖς ναυσὶ συμπεσόντες εἰς τὸ αὐτὸ καὶ διανυμαχοῦντες περὶ Ἄβυδον ἀμφοτέροι, τοῖς μὲν ἠττώμενοι μέρεσι, τοῖς δὲ νικῶντες, ἄχρι δείλης ἀγῶνι μεγάλῳ συνείχοντο. Καὶ παρέσχε μὲν ἐναντίαν δόξαν ἀμφοτέροις ἐπιφανεῖς, ὥστε θάρσει μὲν τοὺς πολεμίους, θορυβεῖσθαι δὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ταχὺ δὲ σημεῖον ἄρας ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος φίλιον, ὥρμησεν εὐθύς ἐπὶ τοὺς κρατοῦντας καὶ διώκοντας τῶν Πελοποννησίων. Τρεψάμενος δ' αὐτοὺς ἐξέωσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσκείμενος ἔκοπτε τὰς ναῦς, καὶ συνετίρωσκε τῶν ἀνδρῶν ἐκνεόντων, καὶ Φαρναβάζου πεζῇ προσβοηθοῦντος αὐτοῖς καὶ μαχομένου παρὰ τὴν θάλασσαν ὑπὲρ τῶν νεῶν. Τέλος δὲ τῶν μὲν πολεμίων τριάκοντα λαβόντες, ἀνασώσαντες δὲ τὰς αὐτῶν, τροπαιὸν ἔστησαν. Οὕτω δὲ λαμπρᾷ χρησάμενος εὐτυχίᾳ, καὶ φιλοτιμούμενος εὐθύς ἐγκαλλωπίσασθαι τῷ Τισαφέρνη, ξένια καὶ δῶρα παρασκευασάμενος, καὶ θερραπίαν ἔχων ἡγεμονικὴν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. Οὐ μὲν ἔτυχεν ὧν προσεδόκησεν, ἀλλὰ πάλαι κακῶς ἀκούσ-

Τισαφέρτης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ φοβούμενος αἰτίαν λαβεῖν ἐκ βασιλείας, ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφίχθαι, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἴρξεν ἐν Σάρδεσιν, ὡς λύσιν ἐκείνης τῆς διαβολῆς τὴν ἀδικίαν ταύτην ἔσομένην.

XXVIII. Τριάκοντα δ' ἡμερῶν διαγενομένων, ὁ Ἀλκιβιάδης ἵππου ποθὲν εὐπορήσας, καὶ ἀποδράς τοὺς φύλακας εἰς Κλαζομένας διέφυγε. Καὶ τὸν μὲν Τισαφέρτην προσδιέβαλεν, ὡς ὑπ' ἐκείνου μεθιμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων, καὶ πυθόμενος, Μίνδαρον ὁμοῦ καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κυζικῷ γεγόνειναι, τοὺς μὲν στρατιώτας παρώρμησεν, ὡς ἀνάγκην οὔσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ νῆ Δία τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους· χρήματα γὰρ οὐκ εἶναι μὴ πάντη κρατοῦσι. Πληρώσας δὲ τὰς ναῦς καὶ κατάρτας εἰς Προκόνησον, ἐκέλευσεν ἐντὸς περιβάλλειν τὰ λεπτὰ πλοῖα καὶ παραφυλάσσειν, ὅπως μηδεμία τοῖς πολεμίους ἐπιπλέοντος αὐτοῦ γένοιτο μηδαμόθεν προαίσθησις. Ἔτυχε δὲ καὶ πολὺν ὄμβρον ἐξαίφνης ἐπιπεσόντα, καὶ βροντὰς καὶ ζόφον συνεργῆσαι καὶ συνεπικρύψαι τὴν παρασκευήν. Οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολεμίους ἔλαθεν· ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀθηναίους, ἀπεγνωκότας ἤδη, ἐμβῆναι κελύσας, ἀνήχθη. Καὶ μετὰ μικρὸν ὁ τε ζόφος διελύθη, καὶ κατώφθησαν αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες, αἰωρούμεναι πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Κυζικηνῶν. Δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ διὰ τὸ πλῆθος αὐτὸν προιδόντες εἰς τὴν γῆν καταφύγωσι, τοὺς μὲν στρατηγούς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ πλέοντας ὑπολείπεσθαι, αὐτὸς δὲ τεσσαράκοντα ναῦς ἔχων ἐφάνετο, καὶ προῦκαλεῖτο τοὺς πολεμίους. Ἐπεὶ δ' ἔσηκῆτο, καὶ καταφρονήσαντες, ὡς ἐπὶ τοσαύτας ἀντεξή-

λασαν, αὐτοὶ μὲν εὐθύς ἐξήπιοντο καὶ συνεπλέκοντο, τῶν δ' ἄλλων ἤδη μαχομένοις ἐπιφερομένων, ἐκπλαγέντες ἔφθουγον. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εἴκοσι ταῖς ἀρίσταις διεκπλεύσας καὶ προσβαλὼν τῇ γῆ καὶ ἀποβάς, ἐνέκειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν νεῶν καὶ πολλοὺς ἔφθειρε. Μινδάρου δὲ καὶ Φαρναβάζου προσβοηθούτων κρατήσας, τὸν μὲν Μίνδαρον ἀνείλεν ἐρῶμένως ἀγωνιζόμενον, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἔφυγε. Πολλῶν δὲ καὶ νεῶν καὶ ὀπλων κρατήσαντες, τὰς τε ναῦς ἀπάσας ἔλαβον, χειρωσάμενοι δὲ καὶ Κύζικον, ἐκλιπόντος τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν Πελοποννησίων διαφθαρέντων, οὐ μόνον τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐξήλασαν κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐάλω δὲ καὶ γράμματα λακωνικῶς φράζοντα τοῖς Ἐφόροις τὴν γεγενημένην ἀτυχίαν. „Ἐρῶει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπεσσοῦα· πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορέομες, τί χρῆ δρᾶν.“

XXIX. Οὕτω δ' ἐπήρθησαν οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου στρατευσάμενοι, καὶ τοσοῦτον ἐφρόνησαν, ὥστ' ἀπαξιούν ἔτι τοῖς ἄλλοις καταμιγνύναι στρατιώταις ἑαυτοὺς, πολλάκις ἠττημένοις, ἀητιήτους ὄντας. Καὶ γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον συνεβεβήκει, πταίσαντος περὶ Ἐφβσον τοῦ Θρασύλλου, τὸ χαλκοῦν ἀνεστάναι τρόπαιον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων. Ταῦτ' οὖν ὠνείδιζον οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου τοῖς μετὰ τοῦ Θρασύλλου, μεγαλύνοντες αὐτοὺς καὶ τὸν στρατηγόν, ἐκείνοις δὲ μήτε γυμνασίω, μήτε χώρας, ἐν στρατοπέδῳ κοινωνεῖν ἐθέλοντες. Ἐπαὶ δὲ Φαρνάβαζος ἰππέας τε πολλοὺς ἔχων καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐμβεβληκόσιν εἰς τὴν Ἀβυδηνῶν, ὃ δ' Ἀλκιβιάδης ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτὸν, ἐτρέψατο καὶ κατεδίωξεν ἄσκότους μετὰ τοῦ Θρασύλλου· καὶ ἀνεμίγνυντο, καὶ

νη, φιλοφρονούμενοι καὶ χαίροντες, ἐπανήεσαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῇ δ' ὑστεραία στήσας τρόπαιον, ἐλεηλάτει τὴν Φαρναβάζου χώραν, οὐδενὸς ἀμύνασθαι τολμῶντος. Ἱερεῖς μέντοι καὶ ἱερείας ἔλαβε μὲν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων. Χαλκηδονίοις δ' ἀφροστῶσι καὶ δεδευμένοις φρουρὰν καὶ ἀρμοστήν Λακεδαιμονίων ὠρημένους πολεμῶν, ἀκούσας, ὅτι τὴν λείαν πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συναγαγόντες εἰς Βιθυνοὺς ἐκτίθενται, φίλους ὄντας, ἦκεν ἐπὶ τοὺς ὄρους ἄγων τὸ στράτευμα· καὶ κήρυκα προσπέμψας, ἐνεκάλει τοῖς Βιθυνοῖς. Οἱ δὲ δείσαντες, τὴν τε λείαν ἀπέδωσαν αὐτῷ, καὶ φιλίαν ὠμολόγησαν.

XXX. Ἀποτειχιζομένης δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ὁ Φαρνάβαζος ἦκεν, ὡς λύσων τὴν πολιορκίαν· καὶ Ἱπποκράτης ὁ ἀρμοστής ἐκ τῆς πόλεως συναγαγὼν τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐπεχείρει τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἅμα πρὸς ἀμφοτέρους ἀντιτάξας τὸ στράτευμα, τὸν μὲν Φαρνάβαζον αἰσχροῶς φεύγειν ἠνάγκασε, τὸν δ' Ἱπποκράτη διεφθειρε, καὶ συχνοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἠττηθέντας. Εἰτ' αὐτὸς μὲν ἐκπλεύσας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἠργυρολόγει, καὶ Σηλυβρίαν εἶλεν, ἀφειδήσας ἑαυτοῦ παρὰ τὸν καιρὸν. Οἱ γὰρ ἐνδιδόντες τὴν πόλιν, συνέθεντο μὲν ἀνασχῆσειν πυρσὸν αὐτῷ μεσοῦσης νυκτός· ἠναγκάσθησαν δὲ τοῦτο ποιῆσαι πρὸ τοῦ καιροῦ, τῶν συνωμοτῶν φοβηθέντες τινὰ ἐξαίφνης μεταβαλλόμενον. Ἀρθέντος οὖν τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τῆς στρατιᾶς οὔσης ἐτοιμῆς, ἀναλαβὼν ὅσον τριάκοντα περὶ αὐτὸν, ἠπειγέτο δρόμῳ πρὸς τὰ τεῖχη, τοὺς ἄλλους ἐπισθαι κατὰ τάχος κελεύσας. Ἀνοιχθείσης δὲ τῆς πύλης αὐτῷ, καὶ προσγενομένων τοῖς τριάκοντα πελταστῶν εἰσι, παρεισπυστῶν εὐθύς ἦσθετο τοὺς Σηλυβριανούς·

ἐναντίας μετὰ τῶν ὀπλῶν ἐπιφερομένους. Ἐπεὶ δ' ὑποστάντι μὲν οὐκ ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς δὲ τὸ φυγεῖν, ἀήττητος ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν ταῖς στρατηγίαις γεγωνῶς, φιλονεικότερον εἶχε, τῇ σάλπιγγι σημήνας σιωπὴν, ἐκέλευσεν ἓνα τῶν παρόντων ἀντιπεῖν· Σηλυβριανοῖς Ἀθηναίους ἐναντία ὄπλα μὴ τίθεσθαι. Τοῦτο τὸ κήρυγμα τοὺς μὲν ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῶν πολεμίων ἔνδον ὄντων ἀπάντων· οἱ δὲ ταῖς ἐλπίσιν ἠδίους ἐγένοντο πρὸς τὰς διαλύσεις. Ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐδίδοσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ τῷ Ἀλκιβιάδῃ, καὶ τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανούς, ἔδεισε, μὴ τὴν πόλιν οἱ Θοῤᾰκες διαρπάσωσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὐνοίαν στρατευόμενοι προθύμως. Ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἀπαντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δὲ Σηλυβριανούς δεθθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆλθεν.

XXXI. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Χαλκηδόνα στρατηγοὶ σπονδὰς ἐποιήσαντο πρὸς Φαρνάβαζον ἐπὶ τῷ χρήματι λαβεῖν, καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὴν δὲ Φαρναβάζου χώραν μὴ ἀδικεῖν· Φαρναβάζον δὲ πρέσβειν Ἀθηναίων πρὸς βασιλέα πομπὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. Ὡς οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Φαρναβάζος ἠξίου καὶ αὐτὸν ὁμόσαι περὶ τῶν ὠμολογημένων, οὐκ ἔφη πρότερον, ἢ ἐκείνον αὐτοῖς ὁμόσαι. Γενομένων δὲ τῶν ὄρκων, ἐπὶ Βυζαντίους ἀφαστῶτας ἦλθε, καὶ περιετείχιζε τὴν πόλιν. Ἀναξιλᾶου ἔκαὶ Λυκούργου καὶ τινῶν ἄλλων συνθεμένων ἐπὶ σωτηρίας παραδώσιν τὴν πόλιν, διαδοὺς λόγον, ὡς ἀνίστησιν

PLUTARCHI

νεώτερα συνιστάμενα περὶ τὴν Ἰωνίαν,
 ταῖς ναυσὶ πάσαις, νυκτὸς δ' ὑποστρέ-
 ἀπέβη μετὰ τῶν ὀπλιτῶν, καὶ προσελθὼν
 ἡσυχίαν ἤγεν· αἱ δὲ νῆες ἐπὶ τὸν λιμένα
 αἰ βιαζόμεναι κραυγῇ τε πολλῇ καὶ θορύ-
 οῖς, ἅμα μὲν ἐξέπληττον τῷ ἀπροσδοκῆτω
 οῦς, ἅμα δὲ τοῖς ἀττικίζουσι παρεῖχον ἐπ'
 Ἰλκιβιάδην δέχεσθαι, πάντων ἐπὶ τὸν λιμένα
 ς βοηθούτων. Οὐ μὴν ἀμαχεὶ προσεχώρη-
 ρ παρόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ
 ἂ Μεγαρεῖς, τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐτρέψαντο
 ρξαν εἰς τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναίους
 κς αἰσθόμενοι, καὶ συντάξαντες ἑαυτοὺς, ἐχώ-
 σε. Καρτεράς δὲ μάχης γενομένης, ἐνίκησεν
 ης τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, Θηραμένης δὲ τὸ εὐώ-
 κὶ τῶν πολεμίων τοὺς περιγενομένους, ὅσον τρια-
 ζῶντας ἔλαβε. Βυζαντίων δὲ μετὰ τὴν μάχην
 κπέθανεν, οὐδ' ἔφυγεν. Ἐπὶ τούτοις γὰρ οἱ ἄν-
 ρέδοσαν τὴν πόλιν, καὶ ταῦτα συνέθεντο, μηδὲ
 ἴδιον ὑπεξελόμενοι. Διὸ καὶ δίκην προδοσίας ἰ-
 ἰμοι φεύγων ὁ Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ εἶ-
 ε αἰσχύνων. Ἔφη γάρ, οὐκ ὦν Λακεδαιμόνι-
 υζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, αἰ-
 ἄντιον ὄρων, τῆς μὲν πόλεως ἀποιστειχισμέ-
 δ' εἰσαγομένου, τὸν δ' ὄντα σῆτον ἐν τῇ π-
 ννησίῳ καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίω-
 ν σὺν τέκνοις καὶ γυναῖξιν, οὐ προδοῦναι
 ς, ἀλλὰ πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν
 ς τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίων, οἷς ἔ-
 ἰ δίκαιόν ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέ-

μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες, ἰδέσθῃσαν καὶ ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας.

XXXII. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης, ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὀφθῆναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νενικηκῶς τοὺς πολεμίους τοςαντάκις, ἀνήχθη, πολλαῖς μὲν ἄσπισι καὶ λαφύροις κύκλῳ κεκοσμημένων τῶν Ἀττικῶν τριηρῶν, πολλὰς δ' ἐφελκόμενος αἰχμαλώτους, ἔτι δὲ πλείω κομίζων ἀκροστόλια τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων. Ἦσαν γὰρ οὐκ ἐλάττους συνυμφοτέραι διακοσίων. Ἄ δὲ Δοῦρις ὁ Σάμιος, Ἀλκιβιάδου φάσκων ἀπόγονος εἶναι, προστίθῃσι τούτοις, αὐλεῖν μὲν εἰρεσίαν τοῖς ἐλαύνουσι Χρυσόγονον τὸν Πυθιονίκην, κελύειν δὲ Καλλιπίδην τὸν τῶν τραγωιδῶν ὑποκριτὴν, στατοὺς καὶ Ξυστίδας καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχομένους κόσμον, ἰστικῶ δ' ἄλουργῶ τὴν ναυαρχίδα προσφέρεισθαι τοῖς λιμέσιν, ὥσπερ ἐκ μέθης ἐπικωμάζοντος, οὔτε Θεόπομπος, οὔτ' Ἐφορος, οὔτε Ξενοφῶν γέγραφεν· οὔτ' εἰκὸς ἦν οὕτως ἐντροφῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις, μετὰ φυγὴν καὶ συμφορὰς τοςαύτας κατερχόμενον. Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ δεδιὼς κατήγετο, καὶ καταχθεὶς οὐ πρότερον ἀπέβη τῆς τριήρους, πρὶν στάς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἰδεῖν Εὐρυπτόλεμόν τε τὸν ἀνεπιὸν παρόντα, καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων συχνούς ἐκδεχομένους καὶ παρακαλοῦντας. Ἐπεὶ δ' ἀπέβη, τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγούς οὐδ' ὄριᾶν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες, ἐβῶν, ἠσπάζοντο, παρέπεμπον, ἴστεφάνουν προσιόντες· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι προσελθεῖν, ἄπωθεν ἐθεῶντο, καὶ τοῖς νέοις ἐδείκνυσαν οἱ πρεσβύτεροι. Πολὺ δὲ καὶ τὸ δακρῦον τῷ χαίροντι τῆς πόλεως ἀνεκίκρατο, καὶ μνήμη πρὸς τὴν παρούσαν εὐτυχίαν

πρόσθεν ἀτυχημάτων, λογιζομένοις, ὡς οὐτ' ἂν Σικελίας διήμαρτον, οὐτ' ἄλλο τι τῶν προσδοκηθέντων ἐξέφυγεν αὐτούς, ἐάσαντας Ἀλκιβιάδην ἐπὶ τῶν τότε πραγμάτων καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν τὴν πόλιν παραλαβὼν ὀλίγου δέουσαν ἐκπεπτωκέναι τῆς θαλάσσης, καὶ κατὰ γῆν δὲ μόλις τῶν προαστιῶν κρατοῦσαν, αὐτὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν, ἐκ λυπρῶν ἔτι λειψάνων καὶ ταπεινῶν ἀναστήσας, οὐ μόνον γὰρ τῆς θαλάσσης τὸ κράτος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ περὶ νικῶσαν ἀποδείκνυσι πανταχοῦ τοὺς πολεμίους.

XXXIII. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο, Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πεποίηκεν, ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις·

Γνώμη δ' ἣ σε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν εἶπον, καὶ γράψας τούργον ἔδρασα τόδε.

Σφραγὶς δ' ἡμτέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται.

Τότε δὲ, τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, παρελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀλοφυράμενος, ἐγκαλέσας δὲ μικρὰ καὶ μέτρια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ σύμπαν ἀναθεὶς αὐτοῦ τινὶ τύχῃ πονηρᾷ, καὶ φθονερᾷ δαίμονι, πλεῖστα δ' εἰς ἐλπίδας τῶν πολιτῶν καὶ πρὸς τὸ θαρσύνειν διαλεχθεὶς καὶ παρορμήσας, στεφάνοις μὲν ἐστεφανώθη χρυσοῖς, ἤρξθη δὲ καὶ κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλασσαν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Ἐψηφίσαντο δὲ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, καὶ τὰς ἀράς ἀφοσιώσασθαι πάλιν Εὐμολπίδας καὶ Κήρυκας, ὡς ποιήσαντο τοῦ δήμου προστάξαντος. Ἀφοσιουμένων δὲ ἄλλων, Θεόδωρος ὁ ἱεροφάντης, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν,

οὐδὲ κατηρασάμην αὐτῷ κακὸν οὐδὲν, εἰ μηδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν.

XXXIV. Οὕτω δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου λαμπρῶς ἐνημεροῦντος, ἐπέθραπτεν ἑαυτὸς ὅμως ὁ τῆς καθόδου καιρὸς. Ἡ γὰρ ἡμέρα κατέπευσε, εἶδοντο τὰ Πλωτήρια τῆ θεῶ. Ἀρῶσι δὲ τὰ ὄργια Πραξιεργίδαι Θασγηλιῶνος ἔκτη φθίνοντος ἀπόρρητα, τὸν τε κόσμον καθελόντες, καὶ τὸ ἔδος κατακαλύψαντες. Ὅθεν ἐν ταῖς μάλιστα τῶν ἀποφράδων τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπρακτοὺς Ἀθηναῖοι νομίζουσιν. Οὐ φιλοφρότως οὖν, οὐδ' εὐμενῶς ἰδοῦσαι προσδοχομένη τὸν Ἀλκιβιάδην ἢ θεὸς παρακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαίνεσθαι αὐτῆς. Οὐ μὲν ἀλλὰ πάντων γεγονότων τῷ Ἀλκιβιάδῃ κατὰ γνώμην, καὶ πληρουμένων ἑκατὸν τριηρῶν, αἱ αὐθις ἐπιλεῖν ἐμελλον, φιλοτιμία τις οἷα ἀγεννῆς προσπεισοῦσα κατίσχευ αὐτὸν ἄχρι μυστηρίων. Ἀφ' οὗ γὰρ ἐπιτειχίσθη Δεκίλεια, καὶ τῶν εἰς Ἐλευσίνα παρόδων ἐκράτουσιν οἱ πολέμοι παρόντες, οὐδὲνα κόσμον εἶχεν ἢ ταλτῆ πεμπομένη κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ θυσίαι καὶ χοροὶ καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων καθ' ὁδὸν ἱερῶν, ὅταν ἐξελοῦνται τὸν Ἰαχχόν, ἐπὶ ἀνάγκῃς ἐξελείπεται. Καλὸν οὖν ἐφαίνετο τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ πρὸς θεῶν ὀσιότητα, καὶ πρὸς ἀνθρώπων δοξάν, ἀποδοῦναι τὸ πατριον σχῆμα τοῖς ἱεροῖς, παμπέμπαντα πορῆ τὴν ταλτῆν, καὶ δορυφορήσαντα παρὰ τοὺς πολεμίους· ἢ γὰρ ἀτρεμήσαντα κομιδῇ κολούσων καὶ ταπεινώσων τὸν ἄγαν, ἢ μάχην ἱερῶν καὶ θεοφιλῆ περὶ τῶν ἀγιοτάτων καὶ μογίστων ἐν ὄψει τῆς πατρίδος μαχεῖσθαι, καὶ πάντας ἔχειν μαρτυροῦν τοὺς πόλεις τῆς ἀνδραγαθίας. Ὡς δὲ ταῦτ' ἔγινε καὶ προεῖπεν Ἐμμολπιδαις καὶ Κήρυξι, σκοπεῖν μὲν ἐπὶ τῇ

πεμψεν. Ἱερεῖς δὲ καὶ μύστας καὶ μυσταγωγούς ἀναλαβῶν, καὶ τοῖς ὅπλοις περικαλίψας, ἦγεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σιωπῆς, θέαμα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ἐπιδεικνύμενος, ὑπὸ τῶν μὴ φθονούντων ἰεροφαντίαν καὶ μυσταγωγίαν προσαγορευομένην. Μηδενὸς δὲ τῶν πολεμίων ἐπιθέσθαι τολμήσαντος, ἀσφαλῶς ἐπαναγαγὼν εἰς τὴν πόλιν, ἦρθη μὲν αὐτὸς τῷ φρονήματι, καὶ τὴν στρατιὰν ἐπῆρσεν, ὡς ἄμαχον καὶ ἀήττητον οὔσαν ἐκείνου στρατηγοῦντος, τοὺς δὲ φορτικούς καὶ πένητας οὕτως ἐδημαγωγῆσεν, ὥστ' ἔρῳν ἔρωτα θαυμαστὸν ὑπὲρ ἐκείνου τυραννεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐνίους καὶ προσιέναι παρακλυσομένους, ὅπως τοῦ φθόνου κρείττων γενόμενος, καὶ καταβαλὼν ψηφίσματα, καὶ νόμους, καὶ φλυάρους ἀπολλύντας τὴν πόλιν, εἰς ὧν, πράξι καὶ χρησῆται τοῖς πράγμασι, μὴ δεδιῶς τοὺς συκοφάντας.

XXXV. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκεῖνος ἦν εἶχε διάνοιαν περὶ τῆς τυραννίδος, ἀδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν φοβηθέντες, ἐσπούδασαν αὐτὸν ἐκπλεῦσαι τὴν ταχίστην, τὰ τ' ἄλλα ψηφισάμενοι, καὶ συνάρχοντας, οὓς ἐκεῖνος ἠθέλησεν. Ἐκπλεύσας οὖν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ, καὶ προσβαλὼν Ἄνδρῳ, μάχη μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ὅσοι παρήσαν, οὐχ εἶλε δὲ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τοῦτο τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς. Ἔοικε δ', εἴ τις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκιβιάδης. Μεγάλη γὰρ οὔσα, καὶ τόλμης καὶ συνέσεως γέμουσα ἀφ' ὧν κατώρθωσεν, ὑποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλεῖπον, ὡς οὐ σπουδάσαντος, ἀπιστία τοῦ μὴ δυνηθῆναι παρεῖχε· σπουδάσαντα γὰρ οὐδὲν ἂν διαφυγεῖν. Ἠλπίζον δὲ καὶ Χίους ἐαλωτάτας ἀκοίσεσθαι, καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν. Ὅθεν ἔγωγε

ἢ, μὴ ταχὺ πάντα, μηδ' εὐθέως, ὡς ἐβούλοντο, ὄντες διαπεπραγμένον· οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν τιαν, ἀφ' ἧς πολεμῶν πρὸς ἀνθρώπους βασιλεία χορηγὸν ἔχοντας, ἠναγκάζετο πολλάκις ἐκπλέων ὀλβίων τὸ στρατόπεδον, μισθούς καὶ τροφάς. Καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἔγκλημα διὰ ταύτην ἦν αἰτία. Λυσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ἰλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων, καὶ τετρώβολον ἀντὶ του τῷ ναύτῃ διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου ὧν, αὐτὸς ἤδη γλίσχως χορηγῶν καὶ τὸ τριώβουλον ἀργυρολογῆσων ἐπὶ Καρίας. Ὁ δ' ἀπολιπέτω ἐπὶ τῶν νεῶν ἐπιμελητὴς Ἀντίοχος ἀγαθὸς μὲν ἦν ἰατρῆς, ἀνόητος δὲ τᾶλλα καὶ φορτικός· ἔχων δὲ ἔγκλημα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, μηδ' ἂν ἐπιπλέωσιν οἱ μὲν, διαναυμαχεῖν, οὕτως ἐξύβρισε καὶ καταφρόνησεν τὴν αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη καὶ τῶν ἄλλων, ἐπιπλεῦσαι τῇ Ἐφέσῳ, καὶ παρὰ τὰς πρώρας λεμίων νεῶν, πολλὰ καὶ πράττων καὶ φθεγγόμενος τὰ καὶ βωμολόχα, παρεξελάνθειν. Τὸ μὲν οὖν Λυσάνδρος ὀλίγαις ναυσὶν ἐπαναχθεὶς ἐδίωκεν τῶν δ' Ἀθηναίων ἐπιβοηθοῦντων, πάσαις ἀναβαταῖς κρατήσας, αὐτὸν τε διέφθειρε τὸν Ἀντίοχον, ἵς ἔλαβε πολλὰς καὶ ἀνθρώπους, καὶ τρόπαιον. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανελθὼν ἰον, ἀνήχθη παντὶ τῷ στόλῳ, καὶ προῦκαλεῖτο σάνδρον. Ὁ δ' ἠγάπα νενικηκώς, καὶ ὡς ἀντα-

XVI. Τῶν δὲ μισούντων τὸν Ἀλκιβιάδην ἐν τῷ ἴδῳ Θρασύβουλος ὁ Θράσωνος, ἐχθρὸς ὢν, ἀπῆ-

ρεν εἰς Ἀθήνας κατηγορήσων. Καὶ τοὺς ἐκεῖ
 ἔλεγε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς Ἀλκιβιάδης διέφρα
 πράγματα καὶ τὰς ναῦς ἀπολώλεκεν, ἐντροφῶν
 καὶ παραδιδούς τὴν στρατηγίαν ἀνθρώποις ἐκ
 ναυτικῆς σπερμολογίας δυναμένοις παρ' αὐτῶ
 ὅπως αὐτὸς ἐπ' ἀδείας χρηματίζεται περιπλέων
 λασταίνῃ μεθυσκόμενος, καὶ συνῶν ἑταίραις
 καὶ Ἰωνίσι, ἐφορμούντων δι' ὀλίγου τῶν πολεμ
 κάλων δ' αὐτῶ καὶ τὴν τῶν τειχῶν κατασκευὴν
 σκεύασεν ἐν Θράκῃ περὶ Βισάνθην, αὐτῶ κατα
 ἐν τῇ πατρίδι μὴ δυνάμενος βιοῦν, ἢ μὴ βουλόμ
 εῖν δ' Ἀθηναῖοι πεισθέντες, ἑτέρους εἶλοντο στρατι
 δεικνύμενοι τὴν πρὸς ἐκείνον ὀργὴν καὶ κακόνου
 πυνθανόμενος ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ δεδοικῶς, ἀ
 τοῦ στρατοπέδου παντάπασιν· καὶ συναγαγε
 ἐπολέμει τοῖς ἀβασιλεύτοις Θραξίν ἰδίᾳ, καὶ π
 ματα ξυνήγαγεν ἀπὸ τῶν ἀλισκομένων· καὶ τοῖ
 ἅμα τοῖς προσοικοῦσιν ἀδειαν ἀπὸ τῶν βαρβά
 χεν. Ἐπεὶ δ' οἱ περὶ Τυδέα καὶ Μένανδρον
 μαντον στρατηγοὺς πάσας ὁμοῦ τὰς ὑπαρχοὺ
 νιαῦς τοῖς Ἀθηναίοις ἔχοντες ἐν Αἰγὸς ποταμι
 σαν ἐπιπλεῖν τῷ Λυσάνδρῳ ναυλοχοῦντι περὶ Δ
 ἅμ' ἡμέρᾳ, προκαλούμενοι, καὶ πάλιν ἀναστρέφ
 καὶ διημερθεύειν ἀτάκτως καὶ ἀμελῶς, ἅτε δὴ
 νοῦντες· ἐγγὺς ὦν ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ περιεΐδεν, α
 σεν, ἀλλ' ἵππῳ προσελάσας ἐδίδασκε τοὺς σι
 ὅτι κακῶς ὁρμοῦσιν ἐν χωρίοις ἀλιμένοις καὶ
 ἔχουσιν, ἀλλὰ πόρρωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτή
 ροντες, καὶ περιορῶντες τὸ ναυτικόν, ὅτα
 γένηται, πλανώμενον, ὅποι τις θέλοι, καὶ δ

ντεφορμούντος αὐτοῖς στόλου, πρὸς ἐπίταγμα μοναρχί-
 ῃν εἰδισμίνου σιωπῇ πάντα ποιεῖν.

XXXVII. Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ
 αραινοῦντος εἰς Σηστόν μαθορμίσει τὸν στόλον, οὐ
 ροσεῖχον οἱ στρατηγοί. Τυδεὶς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐπέ-
 νωσαν ἀποχωρεῖν· οὐ γὰρ ἐκείνον, ἀλλ' ἑτέρου στρατη-
 εῖν. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ὑπονοήσας τι καὶ προδοσίας ἐν
 ἑτοῖς, ἀπήει, καὶ τοῖς προπέμποσι τῶν ἀπὸ τοῦ στρα-
 οπίδου γνωρίμων ἔλεγεν, ὅτι μὴ προπηλακισθεῖς οὕτως
 πρὸ τῶν στρατηγῶν, ὀλίγαις ἂν ἡμέραις ἠνάγκασε Λακε-
 αμοσίους διανοιμαχεῖν αὐτοῖς ἄκωστας, ἢ τὰς ναῦς
 πολυπεῖν. Ἐδάκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαζονεύεσθαι, τοῖς δ'
 ἰκότα λέγειν, εἰ Θρηῆκας ἐκ γῆς ἐπαγαγῶν πολλοὺς ἀκον-
 ιστάς καὶ ἵππεῖς, προσμάχοιτο καὶ διαταράττοι τὸ στρα-
 ὄπεδον αὐτῶν. Ὅτι μὲντοι τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἀθηναίων
 ρθῶς συνείδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἑμαρτύρησεν. Ἄφνω γὰρ
 ὑποῖς καὶ ἀπροσδοκῆτως τοῦ Λυσάνδρου προσπεσόντος,
 πτώ μόναι τριῖρεις ἐξέφυγον μετὰ Κόνωνος, αἱ δ' ἄλλαι,
 κερὸν ἠπάλειπυσσαι διακοσίων, ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι.
 ὧν δ' ἀνδρώπων τρισχιλλοὺς ἕλων ζῶντας ἀπίσφαξεν ὁ
 ἑσάνδρος. Ἐλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας ὀλίγω χρόνῳ, καὶ
 εἰς ναῦς ἐνέπηρσε, καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη καθάϊλεν. Ἐκ δὲ
 οὗτου φοβηθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης ἀρχοντας ἤδη καὶ γῆς καὶ
 θαλάττης τοὺς Λακεδαιμονίους, εἰς Βιθυνίαν μετέστη,
 ἰολλὰ μὲν ἄγων χρῆματα, πολλὰ δὲ κομιζών, ἔτι δὲ πλείω
 σταλιπῶν ἐν οἷς ὄκει τεῖχεσιν. Ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν,
 καὶ ὀλίγα τῶν ἰδίων ἀπολέσας, καὶ περικουπέεις ὑπὸ τῶν
 αἰθ' Ἰσθμίων, ἔγνω μὲν ἀναβαίνειν πρὸς Ἀρταξέρξην, ἐκω-
 ν τὴ μὴ κείνου ἐκωστανεῖν πρὸς τὸν βασιλεῖα...

ἐπὶ τοὺς πολίτας, ὡς ἐκεῖνον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσῃ, καὶ δεήσασθαι τῆς βασιλείως δυνάμει. Εὐπορίαν δὲ τῆς ἀνόδου μετ' ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος παρέξειν, ὤχθητο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν, καὶ συνδιήγε θεραπειῶν ἅμα καὶ τιμώμενος.

XXXVIII. Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον τῆς ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἑλευθερίαν ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος ἀνδράσι τριάκοντα παρέδωκε τὴν πόλιν, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σώζεσθαι δυνάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων συνίσσας, ὀλοφυρόμενοι καὶ διεξιόντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας· ὧν μεγίστην ἐποιούντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν. Ἀπερῶριφθ' οὐδὲν ἀδικῶν αὐτός· ἀλλ' ὑπηρέτη χαλεπήναντες ὀλίγας ἀποβαλόντι ναῦς αἰσχρῶς, αἴσχιον αὐτοῖ τὸν κράτιστον καὶ πολεμικώτατον ἀφείλοντο τῆς πόλεως στρατηγόν. Ἔτι δ' οὖν ὁμοῦ ἐκ τῶν παρόντων ἀνέφερε τις ἐλπίς ἀμυδρὰ, μὴ παντάπασιν ἔρῶν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων, Ἀλκιβιάδου περιόντος· „Οὔτε γὰρ πρότερον ἠγάπησε φεύγων ἀπραγμόνως ζῆν καὶ μεθ' ἡσυχίας, οὔτε νῦν, εἰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἱκανῶς ἔχει, περιόψεται Λακεδαιμονίους ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς τριάκοντα παροινούοντας.“ Ταῦτα δ' οὐκ ἦν ἄλογον ὄνειροπολεῖν οὕτως τοὺς πολλοὺς, ὅποτε καὶ τοῖς τριάκοντα φροντίζειν ἐπήγει καὶ διαπνυθάνεσθαι, καὶ λόγον ἔχειν πλεῖστον ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε καὶ διανοεῖτο. Τίλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον, ὡς Ἀθηναίων οὐκ ἔστι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Λακεδαιμονίους τῆς Ἑλλάδος· Ἀθηναίους δὲ, κἂν πρῶτος πάντων καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχωσιν, οὐκ ἔασει ζῶν Ἀλκιβιάδης ἔπει

ἐκ τῶν καθαστάτων. Οὐ μὴν ἐπαύθη γε πρότε-
τούτοις ὁ Λύσανδρος, ἢ παρὰ τῶν οἰκοι τελῶν σπο-
ν εἰλθεῖν, καλεῖουσάν τε ποδῶν ποιήσασθαι τὸν Ἀλ-
κίδη· εἴτε κἀκείνων φοβηθέντων τὴν ὀξύτητα καὶ με-
πραγμοσύνην τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Ἄγιδι χαρίζο-
ν.

XXXIX. Ὡς οὖν ὁ Λύσανδρος ἐπεμψε πρὸς τὸν
ἐπίβαλον ταῦτα πράττειν καλεῶν, ὁ δὲ Μαγαῖος τε
ἰδελφῶ καὶ Σουσαμίδρῃ τῷ θείῳ προστάξε τὸ ἔφ-
ετυχε μὲν ἢ κώμῃ τῶν τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης
διαιτώμενος, ἔχων Τιμάνδραν μετ' αὐτοῦ τὴν ἑταί-
ραν.

Ὅψιν δὲ κατὰ τοὺς ὕπνους εἶδα τοιαύτην· ἰδοὺαι
εἶσθαι μὲν αὐτὸς τὴν ἐσθῆτα τῆς ἑταίρας, ἐκείνην
ἢ κεφαλὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσαν αὐτοῦ κοσμοῖν
ῥόσωπον ὡσπερ γυναικός, ὑπογράφουσαν καὶ ψιμ-
οῦσαν. Ἔτεροι δὲ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτέ-
τας αὐτοῦ τοὺς περὶ τὸν Μαγαῖον ἐν τοῖς ὕπνοις,
τὸ σῶμα καίόμενον. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψιν οὐ πολὺν
τῆσαι λήγουσι πρὸ τῆς τελευταίας. Οἱ δὲ παμφθίντες
αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλω τὴν οἰ-
κησθέντας, ἐπιέμπρασαν. Λισθόμενος δ' ὁ Ἀλ-
κίδης, τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στραμῶ-
συναγαγῶν, ἐπίρριψε τῷ πυρὶ· τῇ δ' ἀριστερῇ χειρὶ
βαντοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ δὲ δεξιῇ σπασάμενος
ρχαυίδιον, ἐξέπεσεν ἀπαθῆς ὑπὸ τοῦ πυρός, πρὶν ἢ
λίγισθαι τὰ ἱμάτια, καὶ τοὺς βαρβάρους ὀφθαλμοὺς
εἶδασθαι. Οὐδεὶς γὰρ ὑπέμεινε αὐτὸν, οὐδ' εἰς κτε-
σιπῆλθον, ἀλλ' ἀποστάντες ἔβαλλον ἑκοντοῖς καὶ
καὶ τῶν βαρβάρων.

τοῖς αὐτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλίνυσσα χιτωνία ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως. τῆς λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Λαΐδα, τὴν Κορινθίαν μὲν προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Ἑκκάρων, Σικελικοῦ Ἰσθμοῦ, αἰχμάλωτον γενομένην. Ἐνιοὶ δὲ τὰ μὲν περὶ τῆς Ἀλκιβιάδου τελευτῆς ὁμολογοῦσι τούτοις· οἱ δὲ φασιν οὐ Φαρνάβαζον, οὐδὲ Λύσανδρον, οὐδὲ Λακωνικοὺς δαιμονίους παρασχῆν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, γυναικῶν τινῶν διεφθαρκότα γύναιον ἔχειν σὺν αὐτῷ· τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ γυναιίου, τὴν ἕβριν οὐ μετρίως φέροντες ἐμπροῆσαι τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ἧ διαιτώμενος ἐτίθεντο ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ καταβαλεῖν αὐτὸν, ὡσπερ εἶρηκεν διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαλλόμενον.

ΜΑΡΚΙΟΣ ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΘΑΙΟΣ.

Ὁ Μαρκίων οἶκος ἐν Ῥώμῃ τῶν Πατρικίων ποταρῆσχεν ἐνδόξους ἀνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν Ἀγνοῦμα θυγατριδοῦς, καὶ μετὰ Τύλλον Ὀστίλιον βαιγενόμενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόοι πλεῖστον ἕδωρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ καταγαγεῖν καὶ Κηρωῖνος, ὃν δις ἀπέδειξε τιμητὴν ὁ Ῥωμαῖος· εἶτα ὑπὸ αὐτοῦ πεισθεὶς ἐκείνου, νόμον ἔθετο ἐψηφίσαστο μηδενὶ τὴν ἀρχὴν δις ἐξεῖναι μετελθεῖν. Ἐπεὶ δὲ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται, τραφεὶς ἦν ἄρρα, πατρὸς ὀρφανός, ἀπέδειξε τὴν ὀρφανίαν

ἔχουσιν κακά, πρὸς δὲ τὸ γενέσθαι σπουδαῖον ἄνδρα καὶ διαφέροντα τῶν πολλῶν οὐδὲν ἐμποδῶν οὐσαν· ἄλλως δὲ τοῖς φύλοις αἰτιασθαι καὶ φέγειν παρέχουσιν αἰτίην ὡς ἀμελείη διαφθαίρουσαν. Ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἠγουμένοις, ἐὰν οὐσα γυναιῖα καὶ ἀγαθὴ παιδείας ἐνδεής γένηται, πολλὰ τοῖς χρηστοῖς ὁμοῦ φουλά συναποτίκτειν, ὡσπερ εἰς ἐστὴν χώραν ἐν γεωργίᾳ θεραπείας μὴ τυχοῦσαν. Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πρὸς ἅπαντα τῆς γνώμης καὶ καρτερόν ὄρασις τε μεγάλας καὶ τελειουργούς τῶν καλῶν ἐξέφερε· θυμοῖς τε αὐτὸν πάλιν χρώμενον ἀκράτοις καὶ φιλονεικίαις ἀτρέπτοις, οὐ δῦδιον οἶδ' εὐάρμοστον ἀνθρώποις συνεῖναι παρῆχεν· ἀλλὰ τὴν ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις καὶ ἐπὶ χρημάτων ἀπάθειαν αὐτοῦ θαυμάζοντες, καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτὸν πάλιν ὀμιλίαις ὡς ἐπαχθὴ καὶ ἄχαρτα καὶ ὀλιγαρχικὸν ἰδυσχέριον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμεταίας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημαρῶσαι τὴν φύσιν ἐπὶ λόγον καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν. Ὅπως μὲν οὖν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἢ Ῥώμῃ μάλιστα τῆς ἀρετῆς τὸ περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἐκύδαινε πράξεις, καὶ μαρτυρεῖ τὸ τὴν ἀρετὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ τῆς ἀνδρείας ὀνόματι προσαγορεύεσθαι, καὶ τοῦτο τοῦ γένους ὄνομα κοινὸν ἐπάρχεν, ὃ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ καλοῦσιν.

II. Ὁ δὲ Μάρκιος ἑτέρων μᾶλλον ἐμπαθῆς γεγονώς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, εὐθύς ἐκ παιδός τὰ ὄπλα διὰ χειρὸς εἶχε. Καὶ τῶν ἐπικτήτων οὐδὲν ἔργον αἰόμενος εἶναι τοῖς μὴ τὸ σύμφυτον ὄπλον καὶ συγγενὲς ἔσται

σῶμα πρὸς ἅπασαν ἰδέαν μάχης, ὥστε καὶ θεῶν ἔλασ
εἶναι καὶ βάρος ἔχειν ἐν λαβαῖς καὶ διαπάλαις πολε
δυσεκβίαστον. Οἱ γοῦν ἔριν ἔχοντες εὐθυμίας ἀεὶ
ἀρετῆς πρὸς αὐτὸν, ἐν οἷς ἐλείποντο, τὴν τοῦ σώμα
ἡτιῶντο φῶμην, ἄτρεπτον οὖσαν, καὶ πρὸς μηδένα πᾶ
ἀπαγορεύουσαν.

III. Ἐστρατεύσατο δὲ πρώτην στρατείαν ἔτι μωρι
κιον ὢν, ὅτε Ταρκυνίῳ τῷ βασιλεύσαντι τῆς Ῥώμης, εὖ
ἐκπεσόντι, μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἥττας, ὥσπερ ἔσχατα
κύβον ἀφιέντι, πλεῖστοι μὲν Λατίνων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν
ἄλλων Ἰταλιωτῶν συνεστράτευον, καὶ συγκατήγον ἐπὶ
τὴν Ῥώμην, οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενοι μᾶλλον, ἢ φόβῳ τῶν
Ῥωμαίων ἀνξόμενα καὶ φθόνῳ καταβάλλοντες. Ἐν ταύ
τῃ τῇ μάχῃ, πολλὰς τροπὰς ἐπ' ἀμφοτέρω λαμβανούσῃ,
Μάρκιος ἀγωνιζόμενος εὐρώστως ἐν ὄψει τοῦ δικτάτωρος
ἄνδρα Ῥωμαῖον πεσόντα πλησίον ἰδὼν, οὐκ ἠμέλησεν,
ἀλλ' ἔστη πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων
ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. Ὡς οὖν ἐκράτησεν ὁ στρατηγός,
ἐν πρώτοις ἐκείνον ἐστεφάνωσεν δρυὸς στεφάνῳ. Τοῦτον
γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτῃν ὑπερασπίσαντι τὸν στέφανον
ἀποδίδωκεν· εἴτε δὴ μάλιστα τιμήσας δι' Ἀρκάδας τὴν
δρυὸν, βαλανθηφάγους ὑπὸ τοῦ θεοῦ χρησμῷ προσαγορευ
θέντας, εἴτε ὡς ταχὺ καὶ πανταχοῦ δρυὸς οὖσαν εὐπο
ρίαν στρατευομένοις, εἴτε Διὸς Πολιέως ἰερὸν ὄντα τὸν
τῆς δρυὸς στέφανον οἰόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτου δίδο
σθαι πρεπόντως. Ἔστι δ' ἡ δρυὸς τῶν μὲν ἀγρίων καλ
λικαρπώτατον, τῶν δὲ τιθασῶν ἰσχυρότατον. Ἦν δὲ καὶ
σιτίον ἀπ' αὐτῆς, ἢ βάλανος, καὶ ποτόν, τὸ μελίτιον.
Ὅσον δὲ παρεῖχε τὰ πλεῖστα τῶν νεμομένων τε καὶ πτ
ῶν, θήρας ὀργάνων φέρουσα τὸν ἰξόν. Ἐν ἐκείνῃ δὲ

μάχη καὶ τοὺς Διοσκόρους ἐπιφανῆσαι λέγουσι, καὶ μετὰ τὴν μάχην εὐθύς ὀφθῆναι ῥεομένοις ἰδρῶτι τοῖς ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἀπαγγέλλοντας, οὗ νῦν παρὰ τὴν κρήνην νεῶς ἐστὶν αὐτοῖς ἰδρυμένος. Ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν, ἐπινίκιον οὖσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τὰς εἰδούς, Διοσκόροις ἀνιερώκασι.

IV. Νέων δ', ὡς ἔοικεν, ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τὰς μὲν ἐλαφρῶς φιλοτίμους φύσεις πρωϊαίτερον παραγενομένη σβέννυσι, καὶ ἀποπίμπλησι ταχὺ τὸ διψῶδες αὐτῶν καὶ ἀψίκορον· τὰ δ' ἐμβριθῆ καὶ βέβαια φρονήματα αὐξοῦσιν αἱ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγειρόμενα πρὸς τὸ φαινόμενον καλόν. Οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον δίδόντες, αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν, καὶ μὴ τοῖς αὐτῶν ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. Τοῦτο περὶ τὸν Μάρκιον, αὐτὸς αὐτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προὔθηκε, καινός τ' αἰεὶ βουλόμενος εἶναι ταῖς πράξεσιν, ἀριστερίαις ἀριστερίας συνῆπτε, καὶ λαφύρα λαφύροις ἐπέφερε, καὶ τοῖς προτέροις αἰεὶ τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε περὶ τῆς ἐκείνου τιμῆς ἐρίζοντας, καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. Πολλῶν γὰρ τοι τότε Ῥωμαίοις ἀγῶνων καὶ πολέμων γενομένων, ἐξ οὐδενὸς ἀστεφάνωτος ἦλθεν, οὐδ' ἀγέραςτος. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἡ δόξα, τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ δὲ τῆς δόξης, ἡ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη. Τὸ γὰρ ἐκείνην ἐπαινούμενον ἀκοῦσαι, καὶ στεφανούμενον ἰδεῖν, καὶ περιβαλεῖν δακρύνουσαν ὑφ' ἡδονῆς, ἐντιμώτατον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. Τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τὸν Ἐπαμινῶνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος, εὐτυχίαν ποιοῦμενον αὐτοῦ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροι στρατηγίαν αὐτοῦ καὶ νίκην ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ

ζῶντες ἐπίδον. Ἄλλ' ἐκείνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων, συνηδομένων καὶ σιννευήμερούντων· Μάρκιος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλιν χάριτας οἴομενος, οὐκ ἐνεπίμπλατο τὴν Οὐολουμνίαν εὐφραίνων καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ δεομένης ἔγημε, καὶ τὴν οἰκίαν ὄκει, γενομένων παιδῶν, ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρός.

V. Ἦδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντας, βουλή τοῖς πλουσίοις ἀμύνουσα πρὸς τὸν δῆμον ἐστασίασε, πολλὰ καὶ δεινὰ πάσχειν ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκοῦντα. Τοὺς μὲν γὰρ κεκτημένους μέτρια, πάντων ἀφηροῦντο τῶν ὄντων, ἐνεχυρασμοῖς καὶ πράσσει· τοὺς δὲ παντελῶς ἀπόρους, αὐτοὺς ἀπῆγον, καὶ τὰ σώματα καθείργνυσαν αὐτῶν, ὠτειλὰς ἔχοντα τρωμένων πολλὰς καὶ πεπονηκότων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος στρατείαις· ὧν τὴν τελευταίαν ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους, τῶν τε πλουσιωτάτων ἐπαγγελιαμένων μετριάσειν, καὶ τῆς βουλῆς τὸν ἀρχοντα Μάρκον Οὐαλέριον ἐγγηθήσασθαι ψηφισαμένης. Ἐπεὶ δὲ κακείνην ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρατήσασι τῶν πολεμίων οὐδὲν ἐγένετο παρὰ τῶν δανειστῶν ἐπεικῆς, οὐδ' ἡ βουλή προσεποιεῖτο μεμνήσθαι τῶν ὠμολογημένων, ἀλλ' ἀγομένους πάλιν περιεώρα καὶ ῥυσιαζόμενους, θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει πονηραὶ, καὶ τοὺς πολεμίους οὐκ ἔλαθε ταραχῶδως ἔχων ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν τὴν χώραν, τῶν δ' ἀρχόντων εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλοῦντων, οὐδεὶς ὑπήκουεν· οὕτω διέστησαν αἱ γυνῶμαι πάλιν τῶν ἐν τέλει. Καί τινες μὲν ὦντο δεῖν ὑφίεσθαι τοῖς πένησι, καὶ χεῖρον τὸ σύντονον ἄγαν καὶ νόμιμον· ἔνιοι δ' ἀντίτεινον

ᾧν ἦν καὶ Μάρκιος, οὐ τὸ τῶν χρημάτων μέγιστον ἴχου-
μενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πείραν ὑβρεως ἔχλου καὶ θρασυτή-
τος ἐπανισταμένου τοῖς νόμοις, εἰ σωφρονοῖσι, πᾶναι
καὶ σβεινύειν παρακελευόμενος.

VI. Συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ
χρόνῳ τῆς βουλῆς, καὶ μηδὲν τέλος ἐκφερούσης, συστάν-
τες οἱ πένητες ἄφνω, καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους, ἀπέ-
λιπον τὴν πόλιν· καὶ καταλαβόντες ὄρος, ὃ νῦν ἱερόν κα-
λεῖται, παρὰ τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πράττον-
τες μὲν οὐδὲν βίαιον οὐδὲ στασιαστικόν, ἐκπεπωκέναι δὲ
τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες, ἀέρα δὲ
καὶ ὕδωρ καὶ τόπον ἐνταφῆναι πανταχοῦ τὴν Ἰταλίαν
αὐτοῖς παρέξειν, ᾧν πλεον οὐδὲν οἰκοῦσι τὴν Ῥώμην
ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τιτρώσκεισθαι καὶ ἀποθνήσκειν
ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατευομένοις. Ταῦτ' ἔδειξεν ἡ βου-
λῆ, καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς μάλιστα καὶ δημοτικούς τῶν πρε-
σβυτέρων, ἐξαπέστειλε. Προηγόρει δὲ Μενίχιος Ἀγρίπ-
πας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμενος, πολλὰ δ' ὑπὲρ
τῆς βουλῆς παρῴρσιαζόμενος, τελευτῶντι τῷ λόγῳ πε-
ριῆλθεν εἰς σχῆμα μύθου διαμνημονευόμενον. Ἔφη γάρ,
τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς τὴν γαστέρα στα-
σιάσαι, καὶ κατηγορεῖν αὐτῆς, ὡς μόνης ἀγροῦ καὶ ἀσυμ-
βόλου καθεζομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν δ' ἄλλων εἰς τὰς
ἐκείνης ὀρέξεις πόνους τε μεγάλους καὶ λειτουργίας ὑπο-
μενόντων· τὴν δὲ γαστέρα τῆς εὐηθείας αὐτῶν καταγε-
λῆν, ἀγνοούντων, ὅτι τὴν τροφήν ὑπολαμβάνει μὲν εἰς
ἑαυτὴν ἅπασαν, ἀναπέμπει δ' ἑκάστης ἐξ αὐτῆς καὶ διανέ-
μει τοῖς ἄλλοις. Οὕτως οὖν, ἔφη, καὶ τῆς συγκλήτου λί-
γος ἐστίν, ᾧ πολῖται, πρὸς ὑμᾶς· τὰ γὰρ ἐκεῖ τυγχάνει
τῆς προσηκούσης οἰκονομίας βουλευμάτων καὶ πρά-

πᾶσιν ὑμῖν ἐπιφέρει καὶ διανέμει τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.

VII. Ἐκ τούτου δηλλάγησαν, αἰτησάμενοι παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ τυχόντες, ἄνδρας αἰρεῖσθαι πάντε προστάτας τῶν δεομένων βοηθείας, τοὺς τῶν δημάρχους καλουμένους. Εἶλοντο δὲ πρώτους, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡγαμόσι, τοὺς περὶ Βροῦπον Ἰόνιον καὶ Σαίνιον Βέλλουτον. Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις εἰς ἓν ἦλθεν, εὐθύς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦσαν οἱ πολλοὶ, καὶ παρεῖχον αὐτοὺς τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Μάρκιος, οὗτ' αὐτὸς ἠδόμενος οἷς ὁ δῆμος ἴσχυεν, ἐνδόσης τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῶν ἄλλων Πατρικίων πολλοὺς ὄρων τὸ αὐτὸ πεπονθότας, ὅμως παρεκάλει, μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶπιν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον, ἢ τῇ δυνάμει, φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν.

VIII. Ἐν δὲ τῷ Οὐολούσκων ἔθνει, πρὸς οὓς ἐπολέμουν, ἡ Κοριολάνων πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε. Ταύτην οὖν τοῦ ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδείσαντος, οἱ λοιποὶ Οὐολούσκοι δέσαντες, ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους συμβοήθουν πανταχόθεν, ὡς πρὸς τῇ πόλει ποιησόμενοι μάχην, καὶ διχόθεν ἐπιχειρήσοντες αὐτοῖς. Ἐπεὶ δ' ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς ἔξωθεν ἐπιούσι τῶν Οὐολούσκων, Λάρκιον δὲ Τίτον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολάνοι τῶν παρόντων, ἐπεξήλθον, καὶ προσμαχόμενοι τὸ πρῶτον ἐκράτουν, καὶ καταδύσκον εἰς τὸν χάρακα τοὺς Ῥωμαίους. Ἐνθα δὲ Μάρκος Ἰνδραμῶν σὺν ὀλίγοις, καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμικτούτω μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους στήσας ἐπιφερα

· ἀνεκαλεῖτο μεγάλη βοή τοῖς Ῥωμαίοις. Καὶ γὰρ
 σπερ ἤξιον τὸν στρατιώτην ὁ Κάτων, οὐ χαρὶ καὶ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν φωνῆς καὶ ὄψιν προσέπειν
 ὅς ἐτυχεῖν πολέμῳ καὶ δυσυπόστατος. Ἄθροισ-
 α δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων παρὶ αὐτὸν, ἀπαχύν-
 οῦσιν πολέμοι δάσαντες. Ὁ δ' οἷα ἠγάπησεν, ἀλλ'
 λούθει, καὶ σιωπῶντες ἤδη προτροπῶν φεύγον-
 τιν τῶν πυλῶν. Ἐκεί δ' ὄριον ἀποτροπομένους τοῦ
 τῶν Ῥωμαίων, πολλῶν μὲν ὑπὸ τοῦ τείχους βε-
 ροσφορομένων, τὸ δὲ συνωπασαῖν τοῖς φεύγουσιν
 ἢ ἀνδρῶν πολυμυθῶν γέμουσαν, ἢ τοῖς ὅπλοις ἀν-
 οῦδυνός εἰς τοῦν ἐμβάλισθαι τολμῆντος, ὅμως ἐπι-
 παρατάλαι καὶ κερεθάρφοντες, ἀνοήχθαι βοῶν ἐπὶ
 ῥῆς τοῖς δαίμονσι μᾶλλον, ἢ τοῖς φεύγουσι, τὴν πό-
 λιν πολλῶν δὲ βουλομένων επικαλουθῆν, ἐσάμενος
 ἢ πολέμῳ, ἐτήλατο ταῖς πύλαις καὶ συνωπασαῖν,
 ἕως τὸ πρῶτον ἀντισχεῖν, μηδ' ὑποστῆναι τολμήσαν-
 ἔπατα δ', ἕως καταῖδον ὀλίγους παντάπαυσιν ἔδαν
 , συμβουηθούτων καὶ προσμαχομένων ἀναμεμηγμέ-
 μου φίλοις καὶ πολέμοις, ἀπιστον ἄγωνα λήγεται,
 κρὸς ἰσχυοῖς, καὶ ποδῶν τάχει, καὶ τολμήμασι ψυχῆς
 ἕμενος ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατῶν ἀπώτων, κρὸς
 φούσισι, τοῖς μὲν ἔξωσαι κρὸς τὰ ἰσχυοῖς μίση,
 ἀπακλιμένων, καὶ καταβαλόντων τὰ ὅπλα, πολλῶν
 τῇ Λαρκίῳ παρασχέων ἔξωθαι ἐπάγοντι τοῖς Ῥω-
 μ.

Σ. Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἀλούσης, καὶ τῶν πλάστων
 ἰσχυοῖς ὄντων καὶ διηφορήσει χρημάτων, ὁ Μάρ-
 κος καὶ Ἄρριος Λαρκίον ἐντάλλουσιν, τοῦ ὀπίσκει

τοῖς πολεμίοις καὶ διαμαχομένων, αὐτοὺς χρηματίζεσθαι
 περιϊόντας, ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὸν κίνδυνον ἀπο-
 διδράσκειν. Ἐπεὶ δ' οὐ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῶ, τοὺς
 βουλομένους ἀναλαβῶν, ἐβάδιζε τὴν ὁδὸν, ἢ τὸ στράτευμα
 προκεχωρηκὸς ἦσθητο· πολλάκις μὲν ἐποτρύνων τοὺς σὺν
 αὐτῷ, καὶ παρακαλῶν μὴ ἐνδιδόναι, πολλάκις δὲ τοῖς
 θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ' εἰς
 καιρὸν ἐλθεῖν, ἐν ᾧ συναγωνιεῖται καὶ συγκινδυνεύσει τοῖς
 πολίταις. Ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν κα-
 θισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυροὺς ἀναλαμβάνειν,
 καὶ περιζώνουσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας
 ἀγράφους τίθεσθαι, τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων,
 ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Ταῦτα δὴ πράττοντας
 ἤδη τοὺς στρατιώτας Μάρκιος, ἐν ᾧ τῶν πολεμίων ὄν-
 των, κατελάμβανε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπίουσι διατάρα-
 ξεν ὄφθεις μετ' ὀλίγων αἵματος περίπλεως καὶ ἰδρωτός·
 ἐπεὶ δὲ προσδραμῶν τῷ ὑπάτῳ περιχαρῆς τὴν δεξιὰν
 ἐνέβαλε, καὶ τῆς πόλεως ἀπήγγειλε τὴν ἄλωσιν, ὁ δὲ Κο-
 μίνιος περιπτύξατο αὐτὸν καὶ κατησπίασατο, τοῖς μὲν
 πυθομένοις τὸ γεγενημένον κατόρθωμα, τοῖς δ' εἰκάσασι
 θάρσος παρέστη, καὶ βοῇ παρεκάλουν ἄγειν καὶ συνά-
 πτειν. Ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τὸν Κομίνιον, πῶς δια-
 κεκόσμηται τὰ τῶν πολεμίων ἔπλα, καὶ ποῦ τέτακται τὸ
 μαχιμώτατον. Ἐκείνου δὲ φήσαντος οἴεσθαι τὰς κατὰ
 μέσον σπείρας Ἀντιατῶν εἶναι, πολεμικωτάτων καὶ μηδενὶ
 φρονήματος ὑφιεμένων· Ἀξιῶ σε τοίνυν, ὁ Μάρκιος ἔφη,
 καὶ αἰτοῦμαι, κατὰ τούτους τάξον ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας.
 Ἔδωκεν οὖν ὁ ὑπάτος, θαυμάσας αὐτοῦ τὸ πρόθυμον
 δ' ἦσαν ἐμβολαὶ δοράτων, καὶ τοῦ Μαρκίου προεκ-
 κινόντος, οὐκ ἀντέσχον οἱ κατὰ στόμα τῶν Οὐλοῶν

σκων, ἀλλ' ἢ προσέμιξε μίρει τῆς φάλαγγος, οὐδὲς διεκέκοπτο, τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιστραφόντων καὶ περιλαμβανόντων τοῖς ὅπλοις τὸν ἄνδρα, δέσας ὁ ὑπατος τοὺς κρατίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέπεμπεν. Ἰσχυρᾶς δὲ περὶ τὸν Μάρκιον μάχης γενομένης, καὶ πολλῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων, ἐγκείμενοι καὶ καταβιαζόμενοι τοῖς πολεμίους ἔωσαντο, καὶ τρεπόμενοι πρὸς δίωξιν αὐτῶν, τὸν Μάρκιον ἠξίουσιν, ὑπὸ τε καμάτου βαρῆν ὄντα καὶ τραυμάτων, ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Εἰπὼν δ' ἐκείνος, ὅτι νεκρῶν οὐκ ἔστι τὸ κάμναι, ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν. Ἡττήθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν στρατόσμμα, πολλῶν μὲν διαφθαρέντων, πολλῶν δ' ἀλόντων.

Κ. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ Μαρκίου παραγενομένου, καὶ τῶν ἄλλων ἀθροισομένων πρὸς τὸν ὑπατον, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τοῖς θεοῖς τὴν πρέπουσαν ἀποδοὺς ἐπὶ τηλικούτοις κατορθώμασιν εὐφημίαν, πρὸς τὸν Μάρκιον τρέπεται. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔπαινον εἶπε, τῶν μὲν αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ γεγονόσ θραυτῆς, τὰ δὲ τοῦ Μαρκίου μαρτυροῦντος. Ἐπαιτα, πολλῶν χρημάτων καὶ ἵππων γεγονότων αἰχμαλώτων, καὶ ἀνθρώπων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξελίσθαι δέκα πάντα πρὸ τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις. Ἄνευ δ' ἐκείνων ἀριστεῖον αὐτῷ κεκοσμημένον ἵππον ἰδωρήσατο. Τῶν δὲ Ἰωμαίων ἐπαινεσάντων, ὁ Μάρκιος προελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι, καὶ χεῖρειν τοῖς ἐπαινοῖς τοῦ ἀρχοντος, τὰ δ' ἄλλα, μισθόν, οὐ τιμὴν ἠγοίμενος, εἶναι, καὶ ἀγαπήσειν ὡς εἰς ἑαυτὸς τὴν νεμεσι. Ἐξείρετον δὲ μίαν αἰταῦσαι χάριν, ἔφην καὶ δέομαι λαβεῖν. Ἦν μοι ξένος ἐν Οὐλολούσκεις,

αὐτῶ κακῶν παρόντων, ἐν ἀφελεῖν ἀρκεῖ, τὴν πράσιν· “
 Ἐπὶ τούτοις λεχθεῖσι βοή τε μίζων ἀπήντησε τῷ Μαρ-
 κίῳ, καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐγένοντο τὸ μὴ κρατού-
 μενον ὑπὸ χρημάτων τάνδρος, ἢ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις
 ἀνδραγαθίαν. Καὶ γὰρ οἷς φθόνου τι καὶ ζήλου πρὸς
 αὐτὸν ὑπέκβιτο τιμώμενον ἐκπρεπῶς, κάκεινοις τότε τοῦ
 λαβεῖν μεγάλα, τῷ μὴ λαβεῖν, ἄξιος ἔδοξε· καὶ μᾶλλον
 αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἠγάπησαν, ἀφ’ ἧς κατεφρόνει τηλικού-
 των, ἢ δι’ ὧν ἠξιοῦτο. Τὸ μὲν γὰρ εὖ χρῆσθαι χρήμασι
 κάλλιον ἐστίν, ἢ ὄπλοις· τοῦ δὲ χρῆσθαι τὸ μὴ δεῖσθαι
 χρημάτων σεμνότερον.

ΧΙ. Ἐπεὶ δ’ ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλῆθος,
 ὑπολαβὼν ὁ Κορίνιος· Ἄλλ’ ἐκείνας μὲν, εἶπεν, ὧ συστρα-
 τιῶται, τὰς δωρεὰς οὐ δύνασθε βιάζεσθαι μὴ δεχόμενον
 τὸν ἄνδρα, μηδὲ βουλούμενον λαβεῖν· ἦν δ’ οὐκ ἔστιν ἐπὶ
 τούτῳ διδομένην ἀπώσασθαι, δῶμεν αὐτῶ, καὶ ψηφισώ-
 μεθα καλεῖσθαι Κοριολάνον, εἰ μὴ καὶ πρὸ ἡμῶν ἢ
 πράξις αὐτῇ τοῦτο δέδωκεν. Ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν
 ὄνομα τὸν Κοριολάνον. Ὡς καὶ μάλιστα δηλόν ἐστιν,
 ὅτι τῶν ὀνομάτων ἰδίων ἦν ὁ Γαῖος· τὸ δὲ δεύτερον, οἰ-
 κίας, ἢ γένους κοινόν, ὁ Μάρκιος· τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον
 ἐχρήσατο, πράξῳς τινος, ἢ τύχης, ἢ ιδέας, ἢ ἀρετῆς ἐπι-
 θέτω. Καθάπερ Ἕλληνες ἐπίθεντο πράξεως μὲν ἐπώ-
 νυμον, τὸν Σωτῆρα καὶ τὸν Καλλίνικον· ιδέας δὲ, τὸν
 Φύσκωνα καὶ τὸν Γρυπὸν· ἀρετῆς δὲ, τὸν Εὐεργετὴν καὶ
 τὸν Φιλάδελφον· εὐτυχίας δὲ, τὸν Εὐδαίμονα, καθάπερ
 τῷ δευτέρῳ τῶν Βάιτων. Ἐνίοις δὲ τῶν βασιλέων καὶ
 σκώμματα παρέσχεν ἐπικλήσεις, ὡς Ἀντιγόνῳ τὸν Δώ-
 ννα, καὶ Πτολεμαίῳ τὸν Λάθυρον. Ἐπὶ πλέον δὲ τῷ
 τούτῳ καὶ Ῥωμαῖοι κίχρηται, Διαδήματόν τινα τῷ

Μειέλλων καλέσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον, ἔλκος ἔχων, περιενόσται περιδεδεμένος τὸ μέτωπον· ἕτερον δὲ Κέλερα, σπύσαντα μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς ἐπιταφίους μονομάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς παρασκευῆς θαυμάσαντες. Ἐνίους δὲ συντυχίᾳ γενέσεως μέχρι νῦν καλοῦσι, Πρόκλον μὲν, ἐὰν ἀποδημῶντος πατρὸς γένηται, καὶ Πόστουμον, ἂν τεθνηκότος· ὧ δ' ἂν διδύμῳ γενομένῳ συμβῆ περιβιῶναι, θιατέρου τελευτήσαντος, Οὐπίσκον. Τῶν δὲ σωματικῶν, οὐ μόνον Σύλλας, οὐδὲ Νίγρους, οὐδὲ Ρούφους, ἀλλὰ καὶ Καίικους, καὶ Κλωδίους ἐπωνυμίας τίθενται· καλῶς ἐθίζοντες, μήτε τυφλότητα, μήτ' ἄλλην τινὰ σωματικὴν ἀτυχίαν ὄνειδος ἠγείσθαι, μηδὲ λοιδορίαν, ἀλλ' ὡς οἰκείοις ὑπακούειν ὀνόμασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέρῳ γενεῖ γραφῆς προσήκει.

XII. Πausαμένῳ δὲ τῷ πολέμῳ τὴν στάσιν ἐπήγειρον αὐθις οἱ δημαγωγοὶ, καινὴν μὲν οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχοντες, οὐδ' ἔγκλημα δίκαιον, ἃ δὲ ταῖς προτέραις αὐτῶν ταραχαῖς καὶ διαφοραῖς ἀναγκαιῶς ἐπηκολούθησε κακὰ, ταῦτα ποιοίμενοι πρόφασιν ἐπὶ τοὺς Πατρικίους. Ἄσπορος γὰρ ἢ πλείστη καὶ ἀγεώργητος ἀπελείφθη τῆς χώρας· ἀγορᾶς δ' ἐπιστάκτου παρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον ὁ καιρὸς οὐκ ἔδωκεν. Ἰσχυρᾶς οὖν ἀπορίας γενομένης, ὄρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μήτ' ἀγορᾶν ἔχοντα, μήτ', εἰ παρῆν ἀγορὰ, χρημάτων εὐποροῦντα τὸν δῆμον, ἐνέβαλλον λόγους καὶ διαβολὰς κατὰ τῶν πλουσίων, ὡς ἐκεῖνοι τὸν λιμὸν ἐπάγοιεν αὐτοῖς ὑπὸ μνησικακίας. Ἐκ δὲ τῶν Οὐλιτράνων ἦκε πρεσβεία τὴν πόλιν παραδιδόντων, καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστελλεῖν. Νόστος γὰρ ἐμπροσθε λομώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰν ἀπ

γάτατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις τὸ δέκατον τοῦ παν-
 τὸς ἀπολειφθῆναι μέρος. Ἔδοξεν οὖν τοῖς νοῦν ἔχουσι
 εἰς δέον γεγονέναι καὶ κατὰ καιρὸν ἢ χρεῖα τῶν Οὐελιτρά-
 νων, διὰ τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις· καὶ τὴν στά-
 σιν ἅμα σκεδάσειν ἠλπίζον, εἰ τὸ θορυβοῦν μάλιστα καὶ
 συννεπηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς, ὥσπερ περίττωμα τῆς
 πόλεως νοσερὸν καὶ ταραχῶδες, ἀποκαθαρθεῖη. Τού-
 τους τε δὴ καταλέγοντες εἰς τὴν ἀποικίαν ἐξέπεμπον οἱ
 ὑπατοὶ, καὶ στρατείαν ἐπήγγελλον ἑτέροις ἐπὶ τοὺς Οὐο-
 λούσκους, ἀσχολίαν τε τῶν ἐμφυλίων μηχανώμενοι θορύ-
 βων, καὶ νομίζοντες ἐν ὀπλοῖς καὶ στρατοπέδῳ καὶ κοι-
 νοῖς ἀγῶσιν ἀνδρῶν γενομένους πλουσίους ὁμοῦ καὶ πένη-
 τας, καὶ δημοτικούς καὶ Πατρικίους, ἡμερώτερον διατε-
 θῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥδιον.

XIII. Ἐνίσταντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίννιον καὶ
 Βροῦτον δημαγωγοὶ, βρωῦντες, ἔργον ὠμότατον αὐτῷ τῷ
 πραοτάτῳ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαντας,
 ἀνθρώπους πένητας ὥσπερ εἰς βάραθρον ὠθεῖν, ἐκπέμ-
 ποντας εἰς πόλιν ἀέρος τε νοσεροῦ καὶ νεκρῶν ἀτάφρων
 γέμουσαν, ἀλλοτρίῳ δαίμονι καὶ παλαμναίῳ συνοικισομέ-
 νους· εἶτα, ὥσπερ οὐκ ἀρχομένους, τοὺς μὲν ὑπὸ λιμοῦ
 διολλύναι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ λοιμῶ προσβάλλειν, ἔτι
 καὶ πόλεμον ἀνθαίρετον προσάγειν, ὅπως μηδὲν κακὸν
 ἀπῆ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα τοῖς πλουσίοις ἀπέβη.
 Τοιούτων ἀναπιμπλάμενος λόγων ὁ δῆμος, οὔτε τῷ κα-
 ταλόγῳ προσῆει τῶν ὑπάτων, πρὸς τε τὴν ἀποικίαν διε-
 βέβλητο. Τῆς δὲ βουλῆς διαπορομένης, ὁ Μάρκιος, ἥδη
 μεστός ὢν ὄγκου, καὶ μέγας γεγονώς τῷ φρονήματι, καὶ
 αὐμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων, φανερός ἦν μάλιστα
 ἔκδημα γωγοῖς ἀνθιστάμενος. Καὶ τὴν μὲν ἀποικίαν

ἀπίστευσαν, ἐπιτιμίαις μεγάλοις τοὺς λαχόντας ἐξελεῖν ἀναγκάσαντες. Πρὸς δὲ τὴν στρατείαν παντάπασιν ἀπαγορευόντων, αὐτοὺς ὁ Μάρκιος τοὺς τε πελάτας ἀναλαβὼν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔπεισε, κατέδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. Καὶ πολὺν μὲν σῖτον εὐρῶν, πολλῇ δὲ λείᾳ θρεμμάτων καὶ ἀνδραπόδων περιτυχῶν, αὐτῷ μὲν οὐδὲν ἐξείλετο, τοῖς δὲ στρατευσαμένους πολλὰ μὲν ἄγοντας ἔχων, πολλὰ δὲ φέροντας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ὡστε τοὺς ἄλλους μεταμελομένους καὶ φθονοῦντας τοῖς εὐπορήσασιν, ἄχθεσθαι τῷ Μαρκίῳ, καὶ βαρύνεσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, ὡς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀυξομένην.

XIV. Ὀλίγου δὲ χρόνου μετῆει μὲν ὑπάτειαν ὁ Μάρκιος, ἐκάμπτοντο δ' οἱ πολλοὶ, καὶ τὸν δῆμον αἰδῶς τις εἶχεν, ἄνδρα καὶ γένει καὶ ἀρετῇ πρῶτον ἀτιμάσαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις εὐεργετήμασι. Καὶ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς μετιοῦσι τὴν ἀρχὴν παρακαλεῖν καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς πολίτας, ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄνευ χιτῶνος· εἴτε μᾶλλον ἐκταπεινοῦντας ἑαυτοὺς τῷ σχήματι πρὸς τὴν δέησιν, εἴτε δεικνύντας, οἷς ἦσαν ὤτειλαι, προφανῆ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. Οὐ γὰρ ὑποψία δήπου διανομῆς ἀργυρίου καὶ δεκασμῶν ἄζωστον ἐβούλοντο προσίναει καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις τὸν δεόμενον αὐτῶν. Ὅψὲ γὰρ μετὰ πολὺν χρόνον ὠνή καὶ πρᾶσις ἐπεισῆλθε, καὶ συνεμίγη ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ψήφοις ἀργύριον. Ἐκ δὲ τούτου καὶ δικαστῶν θιγοῦσα καὶ στρατοπέδων ἢ δωροδοκία περιέστησεν εἰς μοναρχίαν τὴν πόλιν, ἐξανδραποδισαμένη τὰ ὄπλα τοῖς χρήμασιν. Οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπὼν, ὅτι πρῶτος κατέλα τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἐστίασας καὶ δεκάσας. Φαί

δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέον, οὐκ εὐθύς ἐκδηλον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι τὸ κακόν. Οὐ γὰρ ἴσμεν, ὅστις ἦν ὁ δεκάσας πρῶτον ἐν Ῥώμῃ δῆμον, ἢ δικαστήριον· Ἀθήνησι δὲ λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικασταῖς Ἄνυτος ὁ Ἀνθεμίωνος, προδοσίας περὶ Πύλου κρινόμενος ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὅπηνίκα τὸ χρυσοῦν ἔτι γένος καὶ ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀγορὰν κατεῖχεν.

XV. Ἀλλὰ τοῦ γε Μάρκιου πολλὰς ὑποφαινόντος ὠτειλὰς ἀπὸ πολλῶν ἀγῶνων, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν, ἑπτακαίδεκα ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἐδυσωποῦντο τὴν ἀρετὴν, καὶ λόγον ἀλλήλοις ἐδίδουσαν, ὡς ἐκείνον ἀποδειξόντες. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας, ἐν ἣ τὴν ψῆφον ἔδει φέρειν, ἐνστάσης, ὁ Μάρκιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε σοβαρῶς ὑπὸ τῆς βουλῆς προπεμπόμενος, καὶ πάντες οἱ Πατριῖοι οἱ περὶ αὐτὸν ἐγένοντο φανεροὶ πρὸς μηδὲν οὕτω μηδέποτε σπουδάσαντες, ἐξέπεσον αὐτίς οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας, εἰς τὸ νεμεσᾶν καὶ φθονεῖν ὑποφερόμενοι. Προσῆν δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ δέος, εἰ γένοιτο τῆς ἀρχῆς κύριος ἀνὴρ ἀριστοκρατικός, καὶ τοσοῦτον ἔχων ἐν τοῖς Πατρικίοις ἀξίωμα, μὴ παντάπασιν ἀφέλοιτο τοῦ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτω δὴ φρονήσαντες, ἀπεψηφίσαντο τὸν Μάρκιον. Ὡς δ' ἀνηγορεύθησαν ἕτεροι, βαρέως μὲν ἠνεγκεν ἡ βουλή, δοκοῦσα προπεπηλακίσθαι μᾶλλον ἑαυτήν, ἢ τὸν Μάρκιον· αὐτὸς δ' ἐκείνος οὐ μετρίως ἔσχεν οὐδ' ἐπεικῶς πρὸς τὸ συμβεβηκός, ἅτε δὴ πλεῖστα τῷ θυμοειδεῖ καὶ φιλονεικῶ μέρει τῆς ψυχῆς, ὡς ἔχοντι μέγεθος καὶ φρόνημα, κεχρημένος, τὸ δ' ἐμβριθεὶς καὶ τὸ πρᾶον, οὐ τὸ πλεῖστον ἀρετῆ πολιτικῆ μέτεστιν, ἐγκεκραμένον οὐκ ἔχων ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, οὐδὲ τὴν ἡμῶν ξύνοικον, ὡς Πλάτων ἔλεγεν, αὐθάδειαν εἰδὼς ὅτι

δεῖ μάλιστα διαφεύγειν ἐπιχειροῦντα πράγμασι κοινοῖς καὶ ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, καὶ γενέσθαι τῆς πολλὰ γελωμένης ὑπὲρ ἐνίων ἀνεξικακίας ἐραστήν. Ἄλλ' ἀπλοῦς τις ὢν αἰεὶ καὶ ἀστενῆς, καὶ τὸ νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων πάντως ἀνδρείας ἔργον ἠγούμενος, οὐκ ἀσθενείας καὶ μαλακίας, ἐκ τοῦ πονοῦντος καὶ πεπονθότος μάλιστα τῆς ψυχῆς, ὡσπερ οἰδημα, τὸν θυμὸν ἀναδιδούσης, ἀπῆει ταραχῆς μεστός ὢν, καὶ πικρίας πρὸς τὸν δῆμον. Οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ τῶν Πατρικίων, ὃ τί περ ἦν ἐν τῇ πόλει μάλιστα γαυρούμενον εὐγενείᾳ καὶ ἀνθρῶν, αἰεὶ τε θαυμασιῶς ἐσπουδάκεσαν περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τότε προσκείμενοι καὶ παρόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ, τὸν θυμὸν ἐξεθρόπιζον αὐτοῦ τῶ συναγανακτεῖν καὶ συναλγεῖν. Ἦν γὰρ ἠγεμῶν αὐτοῖς καὶ διδάσκαλος εὐμενῆς τῶν πολεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἀνευ φθόρου πρὸς ἀλλήλους γαυρῶσαι τοὺς κατορθοῦντας.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ σῖτος ἦκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν ὠνητός ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητός ἐκ Συρακουσῶν, Γέλωνος τοῦ τυράννου πέμπσαντος· ὥστε τοὺς πλείστους ἐν ἐλπίσι γενέσθαι χρησταῖς, ἅμα τῆς ἀπορίας καὶ τῆς διαφορᾶς τὴν πόλιν ἀπαλλαγῆσεσθαι προσδοκῶντας. Εὐθύς οὖν βουλῆς ἀθροισθείσης, περιχυθεὶς ὁ δῆμος ἔξωθεν ἐκαραδόκει τὸ τέλος, ἐλπίζων ἀγορᾶ τε χρῆσεσθαι φιλανθρώπων, καὶ προῖκα τὰς δωρεὰς νεμήσεσθαι. Καὶ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ ταῦτα τὴν βουλήν πείθοντες. Ὁ μὲντοι Μάρκιος ἀναστάς, σφόδρα καθήηπατο τῶν χαριζομένων τοῖς πολλοῖς, δημαγωγούς καὶ προδότας ἀποκαλῶν τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ σπέρματα πονηρὰ θρασυτέτη καὶ ὑβρεως εἰς ὄχλον ἀφειμένα τρέφοντας καὶ αὐτῶν καλῶς μὲν εἶχε μὴ περιῦδεῖν ἐν ἀρχῇ φύόμενα, μηδ'

ρόν ἀρχῇ τηλικαύτῃ ποιῆσαι τὸν δῆμον, ἤδη δὲ καὶ φοβερόν εἶναι, τῷ πάντα βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν ἄκοντας βιάζεσθαι, μηδὲ πείθεσθαι τοῖς ὑπάτοις, ἀλλ' ἀναρχίαν ἔχοντας, ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχοντας προσαγορεύειν. Ἐπιδόσεις μὲν οὖν καὶ διανομάς, ὡσπερ Ἑλλήνων οἱ κράτιστα δημοκρατούμενοι, καθέξεσθαι ψηφισομένους, ἔφη παντελῶς εἰς κοινὸν ὄλεθρον τὴν ἀπειθειαν αὐτῶν ἐφοδιάζειν. Οὐ γὰρ χάριν γε δήπου φήσουσιν ἀπολαμβάνειν τῶν στρατειῶν, ἃς ἐγκατέλιπον, καὶ τῶν ἀποστιάσεων, αἷς προήκοντο τὴν πατρίδα, καὶ τῶν διαβολῶν, ἃς ἐδέξαντο κατὰ τῆς βουλῆς· ἀλλ' ὑφιεμένους διὰ φόβον, καὶ κολακεύοντας ἡμᾶς ταῦτα διδόναι καὶ συγχωρεῖν ἐλπίσαντες, οὐδὲν ἔξουσι πέρας ἀπειθείας, οὐδὲ παύσονται διαφερόμενοι καὶ στασιάζοντες. Ὡστε τοῦτο μὲν ἐστὶ κομιδῇ μανικόν· εἰ δὲ σωφρονοῦμεν, ἀφαιρισόμεθα τὴν δημαρχίαν αὐτῶν, ἀναίρεσιν οὖσαν ὑπατείας, καὶ διάστασιν τῆς πόλεως, οὐκέτι μιᾶς, ὡς πρότερον, οὖσης, ἀλλὰ δεδεγμένης τομὴν μηδέποτε συμφῶναι, μηδ' ὁμοφρονῆσαι, μηδὲ παύσασθαι νοσοῦντας ἡμᾶς καὶ ταρασσομένους ἐπ' ἀλλήλων ἐάσουσιν.

XVII. Πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος, ὑπερφυῶς εἶχε τοὺς νέους συνενθουσιῶντας αὐτῷ, καὶ τοὺς πλουσίους ὀλίγου δεῖν ἅπαντας, μόνον ἐκεῖνον ἄνδρα τὴν πόλιν ἀήτητον ἔχειν καὶ ἀκολάκευτον βοῶντας. Ἐνιοὶ δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἠναντιοῦντο, ὑφορώμενοι τὸ ἀποβησόμενον. Ἀπέβη δὲ χρηστὸν οὐδέν. Οἱ γὰρ δήμαρχοι παρόντες, ὡς ἦσθοντο τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον, ἐξέδραμον εἰς τὸν ὄχλον μετὰ βοῆς, παρακαλεσόμενοι συνίστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς τοὺς παλλοῦς. Ἐπεί τις δὲ θορυβῶδους γενομένης, καὶ τῶν λόγων, οὓς

Μάρκιος εἶπεν, ἀναγορευθέντων, ὀλίγον ἐδέησεν ἐμπεσεῖν ὑπὲρ ὀργῆς φερόμενος εἰς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος· οἱ δὲ δήμαρχοι τοῦ Μαρκίου τὴν αἰτίαν ἐποιοῦντο, καὶ πέμποντες ἐκάalon αὐτὸν ἀπολογησόμενον. Ὡς δὲ πρὸς ὕβριν τοὺς πεμφθέντας ἐξήλασεν ὑπηρέτας, αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀγορανόμων ἦκον ἄξοντες βίη τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦ σώματος ἐπελαμβάνοντο. Συστάντες δ' οἱ Πατρίκιοι τοὺς μὲν δημάρχους ἀπειράσαντο, τοῖς δ' ἀγορανόμοις καὶ πληγὰς ἐνέβαλον. Τότε μὲν οὖν ἐσπέρα καταλαβοῦσα τὴν ταραχὴν διέλυσεν· ἅμα δ' ἡμέρα τὸν δῆμον ὀρῶντες ἐξηγηρωμένον οἱ ὕπατοι, καὶ συντρέχοντα πανταχόθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἔδρισαν ὑπὲρ τῆς πόλεως· καὶ τὴν βουλὴν ἀθροίσαντες, ἐκέλευον σκοπεῖν, ὅπως ἐπιεικέσι λόγοις καὶ δόγμασι χρηστοῖς πραῦνῶσι καὶ καταστήσωσι τοὺς πολλούς, ὡς οὐ φιλοτιμίας οὐσαν ὥραν, οὐδ' ὑπὲρ δόξης ἀμίλλαν, εἰ σωφρονούσιν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπισφαλῆ καὶ ὄξυν, εὐγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρώπου δεόμενον. Εἰξάντων δὲ τῶν πλείστων, προελθόντες, ὡς ἐνῆν μάλιστα, τῷ δήμῳ διελέγοντο καὶ κατεπράυνον, ἀπολυόμενοί τε τὰς διαβολὰς ἐπιεικῶς, καὶ τῷ νουθετοῦντι καὶ δάκνοντι μετρίως χρώμενοι· περὶ δὲ τιμῆς ὠνίων καὶ ἀγορᾶς οὐδὲν διοίσσθαι πρὸς αὐτοὺς φάσκοντες.

XVIII. Ὡς οὖν ἐνεδίδου τὸ πολὺ τοῦ δήμου, καὶ φανερόν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν ἀγόμενον καὶ κηλούμενον, ἀνέστησαν οἱ δήμαρχοι, τῇ μὲν βουλῇ σωφρονούσῃ τὸν δῆμον ἀνθυπεῖξιν, ὅσα καλῶς ἔχει, φάσκοντες, τὸν δὲ Μάρκιον ἀπολογεῖσθαι κελεύοντες, εἰ μὴ φησιν ἐπὶ συγχύσει τῆς πολιτείας καὶ καταλύσει τοῦ δήμου τὴν τε βουλὴν παροξύνειν, καὶ καλούμενος ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπειθῆσαι, τέλος δὲ τοὺς ἀγορανόμους τύπτων ἐν ἡ

καὶ προπηλακίζων, ἐμφύλιον, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, πόλεμον ἐξεργάσασθαι, καὶ προαγαγεῖν εἰς ὄπλα τοὺς πολίτας. Ἔλεγον δὲ ταῦτα, βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἢ ταπεινὸν ἀποδείξαι, παρὰ φύσιν ὑφέντα τὸ φρόνημα καὶ θεραπεύοντα τὸν δῆμον, ἢ τῇ φύσει χρώμενον, ἀνήκεστον ἀπεργάσασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν· ὃ μᾶλλον ἠλιπίζον, ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός. Ἔστι μὲν γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος, καὶ παρέσχεν αὐτῷ σιωπὴν καὶ ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δ' ἤρξατο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δεητικὸν τινα λόγον προσδεχομένους, οὐ μόνον ἐπαχθεῖ παρῶρησίᾳ χρῆσθαι, καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παρῶρησίας, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ διαθέσει προσώπου τὴν ἐγγὺς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας ἀφοβίαν ἐπιδεικνύμενος, ὃ μὲν δῆμος ἐξετραχύνθη, καὶ φανερός ἦν δυσανασχετῶν καὶ βαρυνόμενος τοῖς λεγομένοις· τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρασύτατος Σικίνιος, μικρὰ τοῖς συνάρχουσι διαλεχθεὶς, εἶτ' εἰς μέσον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δημάρχων τοῦ Μαρκίου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγορανόμοις, ἀναγαγόντας αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν, εὐθύς ὡσαι κατὰ τῆς ὑποκειμένης φάραγγος. Ἀπτομένων δὲ τῶν ἀγορανόμων τοῦ σώματος, ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν πολλοῖς φρικτὸν εἶναι τὸ γιγνόμενον καὶ ὑπερήφανον· οἱ δὲ Πατριῖοι παντάπασιν ἐκστάντες καὶ περιπυθῆσαντες, ὠρμησαν ἀπὸ κραυγῆς βοηθεῖν· οἱ δὲ, καὶ χερσὶ τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀνείργοντες, καὶ καταμιγνύντες ἑαυτοῖς τὸν Μάρκιον, ἔνιοι δὲ καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγοντες, ἐδέοντο τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ λόγου τε καὶ φωνῆς οὐδὲν ἔργον ἦν ἐν ἀκοσμίᾳ τοσαύτῃ καὶ θορύβοις· ἄχρις οὗ συμφρονήσαντες οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τῶν δημάρχων, ὡς ἄνευ φόνου πολλοῦ τῶν Πατρικίων οὐκ ἔστιν ἐξαγαγεῖν, οὐδὲ κολάσαι

τὸν Μάρκιον, ἔπεισαν αὐτοὺς ἀφαλεῖν τῆς τιμωρίας τὸ ἀλλόκοτον καὶ βαρὺ, μὴ βία, μηδ' ἀκριτον ἀποκτινύντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπανεγκεῖν ἀποδόντας. Ἐκ τούτου παρστιάς ὁ Σικίνιος ἤρξατο τοὺς Πατριεῖους, τί βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιροῦνται τοῦ δήμου βουλομένου κολάζειν. Ἐκείνων δὲ πάλιν ἀντερωπύωντων· Τί μὲν οὖν διανοήσθε, καὶ τί βούλεσθε ὑμῖν, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστοις ἀνευ κρίσεως ἐπὶ τιμωρίαν ἄμην καὶ πηράτομον οὕτως ἄγοντες; Ἀλλὰ ταύτην μὲν, εἶπεν ὁ Σικίνιος, ὑμῖν μὴ ποιήσθε πρόφασιν διαφορᾶς καὶ στάσεως πρὸς τὸν δῆμον· ὃ γὰρ ἀξιούτε, δίδωσιν ὑμῖν, κριθῆναι τὸν ἄνδρα. Σοὶ δὲ, Μάρκιε, προσηγορούμεν εἰς τρίτην ἀγορᾶν παρεῖναι, καὶ παῖδας τοὺς πολίτας, εἰ μηδὲν ἀδικεῖς, ὡς ψῆφον κρινούντας.

ΣΙΧ. Τότε μὲν οὖν ἠγάπησαν οἱ Πατριεῖοι τὴν διάλυσιν, καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπῆλθον. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς (ἀγορᾶς δὲ ποιούσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐνάτης, νουρνίδας καλοῦντες), ἑλπίδα μὲν αὐτοῖς παρέσχε διακρούστως στρατεία γυνάμνη πρὸς Ἀντιάτας, ὡς μῆκος ἔξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾗ χειροσῆθης ὁ δῆμος ἴσται, τῆς ὀργῆς ἀπομαρανθείσης, ἢ παρταλῶς ἐκπασούσης δι' ἐσχολίαν καὶ πόλεμον. Ἐπειτα δ', ὡς ταχὺ διαλυσάμενοι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐγένοντο σύνοδοι τῶν Πατριεῶν πολλάκις, δεδιότων καὶ σκοπούντων, ὅπως τὸν τε Μάρκιον οὐ προήσονται, τὸν τε δῆμον οὐ παρέξουσιν ἐκταράττειν τοῖς διημαγωγοῖς. Ἀππιος μὲν οὖν Κλαύδιος αἰτίας ἔχων ἐς τοὺς μάλιστα μισόδημος εἶναι, διαμαρτύρητο, λέγων, τὴν βουλὴν αὐτοῖς ἀπεισιπύειν καὶ κινεῖσθαι παντιάτι

δέξονται γενόμενον τὸν δῆμον. Οἱ δὲ πρεσβύτατοι καὶ δημοτικώτατοι τὸνναντίον ἤξιον, οὐ χαλεπὸν, οὐδὲ βαρύν, ἀλλὰ πρῶτον καὶ φιλόανθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἔσθαι τὸν δῆμον. Οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ' οἰομένῳ καταφρονεῖσθαι, τιμὴν καὶ παραμυθίαν γενήσεσθαι τὴν κρίσιν, ὥσθ' ἅμα τὴν ψῆφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴν ὀργήν.

XX. Ὅρων οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοία μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δὲ τοῦ δήμου, τὴν σύγκλητον ἀπορουμένην, ἠρώτησε τοὺς δημάρχους, τίνα κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, καὶ περὶ τίνος κριθησόμενον ἐπὶ τὸν δῆμον ἐξάγουσιν. Εἰπόντων δ' ἐκείνων, ὅτι τυραννίς ἐστι τὸ ἔγκλημα, καὶ τυραννεῖν διανοούμενον ἀποδείξουσιν αὐτὸν, οὕτως ἐξαναστάς, αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν δῆμον ἤδη βαδίζειν, ἀπολογησόμενος· καὶ μηδένα τρόπον κρίσεως, μηδὲ, ἂν ἄλῳ, κολάσεως παραπεισθαι· μόνον ὅπως, ἔφη, τοῦτο κατηγορήσητε, καὶ μὴ ψεύσησθε τὴν βουλήν. Ὡς δ' ὠμολόγησαν, ἐπὶ τούτοις ἡ κρίσις ἐγένετο. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου, πρῶτον μὲν οὐ κατὰ λόγους, ἀλλὰ κατὰ φυλάς ἐβιάζοντο γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν, τῶν εὐπόρων καὶ γνωρίμων καὶ στρατευομένων τὸν ἀπορον καὶ πολυπράγμονα καὶ τοῦ καλοῦ φροντίζοντα μηδὲν ὄχλον ἐπίπροσθεν ταῖς ψήφοις ποιοῦντες. Ἐπειτα, τὴν τυραννίδος ἀφέντες αἰτίαν, ἀναπόδεικτον οὖσαν, ἐκείνων πάλιν ἐμέμνητο τῶν λόγων, οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, κωλύων μὲν ἐπενωνίσαι τὴν ἀγορὰν, ἀφελῆσθαι δὲ τὴν δημοκρατίαν τοῦ δήμου κελεύων. Καινὸν δὲ κατηγορήσαν αὐτοῦ κατηγορήματα, τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, ἃ λαβὼν ἐκ τῆς Ἀντικωνίας χώρας, οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ διένειμε τοῖς μεθ' αὐτοῦ στρατευομένοις· ὑφ' οὗ δὴ καὶ μάλιστα

Λίγεται διαταραχθῆναι τὸν Μάρκιον. Οὐ γὰρ προσεδόκησεν, οὐδ' ἐπύρησε πρὸς τὸν ὄχλον ἐν τοῦ παραντίκα λόγων πιθανῶν, ἀλλ' ἐπαινοῦντι τοὺς στρατευσαμένους ἐθαρίβησαν αὐτῷ πλείονες ὄντες οἱ μὴ στρατευσάμενοι. Τίλος δ' οὖν ταῖς φυλαῖς τῆς ψήφου δοθείσης, αἱ καθαιρούσαι τρεῖς ἐγένοντο. Ἦν δὲ τίμημα τῆς καταδίκης αἰδῖος φυγή. Μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσιν ὁ μὲν δῆμος οὐδὲποτε, νικήσας μάχη πολέμιους, τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε φρονῶν καὶ γεγηθῶς ἀπήει. Τὴν δὲ βουλήν ἄχος ἔσχε καὶ κατήφεια θεινὴ, μεταμολομένη καὶ δυσφοροῦσαν ἐπὶ τῷ μὴ πάντα ποιῆσαι καὶ παιθεῖν πρότερον, ἢ περιμυδαῖν ἔβρισάντα καὶ καταχρησάμενον ἕξουσίᾳ τοσαύτη τὸν δῆμον. Οὐδὲν δ' ἴδει τότε πρὸς διάγνωσιν ἐσθῆτος ἢ παρασήμων ἑτέρων, ἀλλ' εὐθύς ἦν δῆλος, ὅτι δημότης ὁ χαίρων, καὶ ὁ δυσφορῶν, ὅτι Πατριῦος.

XXI. Πλὴν ἀντὶς ὁ Μάρκιος, ἀνέκπληκτος καὶ ἀταπείνωτος, καὶ σχήματι καὶ βραδίσματι καὶ προσώπῳ καθυστηκῶς, ἐν πάσι τοῖς ἄλλοις ἐφαίνετο πεπονθόσων ἀσυμπαθῆς ἐαυτῷ μόνος, οὐχ ὑπὸ λογισμοῦ καὶ πραϊότητος, οὐδὲ τῷ φέρειν μετρίως τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ἐμπαθῆς ὡν ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυπροσίωης· ὕπερ ἀγνοοῦσαν οἱ πολλοὶ λήπην οὔσαν. Ὅταν γὰρ εἰς θυμὸν μεταβάλλῃ καθ' ἅπερ ἐκπυρωθεῖσα, τὸ ταπεινὸν ἀποβάλλει καὶ ἀργόν· ἢ καὶ δοκῆ δραστικὸς ὁ θυμοῦμενος, ὡς θερμὸς ὁ πυρίτιων, οἷον ἐν σφυγμῷ καὶ διατάσσει καὶ ὄγκῳ γενομένης τῆς ψυχῆς. Ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις αὐτίκα μάλα τὴν διάθεσιν ταύτην ὁ Μάρκιος. Εἰσελθὼν γὰρ οἴκῳ, καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ κλαυθμοῦ καὶ βόης ὀλοφυρομένης ἀσπασάμενος, καὶ κελύουσας μετρίως φέρει

Ἐκεί δὲ τῶν Πατρικίων ὁμοῦ τι πάντων προπεμπόντων αὐτόν, οὔτε τι λαβῶν, οὔτε τινὸς δεηθεὶς ἀπηλλάττειτο, τρεῖς ἢ τέτταρας πελάτας ἔχων περὶ αὐτόν. Ἡμέρας δ' ὀλίγας ἔν τισιν ἀγροῖς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν διενεχθεὶς λογισμῶν, οἷους ὁ θυμὸς ὑπέβαλλεν, ὥστ' οὔτ' εἰς καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδέν, ἀλλ' ἢ τὸ Ῥωμαίους μετελθεῖν, ἐγίνωσκε πόλεμόν τινα βαρύν καὶ ὁμορον ἀναστυῆσαι ἐπ' αὐτούς. Ὀρμησεν οὖν διαπειραῖσθαι πρῶτον Οὐολούσκων, ἀκμάζοντας μὲν εἰδὼς ἔτι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι· ταῖς δὲ γεγενημέναις ἔναγχος ἦτταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον ἐγγεγονέναι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς, οἰόμενος.

XXII. Ἦν δὲ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως, διὰ τὴν πλοῦτον καὶ ἀνδρείαν καὶ γένους ἐπιφάνειαν ἀξίωμα βασιλικὸν ἔχων ἐν πᾶσιν Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλλος Ἀμφίδιος. Ὑπὸ τούτου μισούμενον ὁ Μάρκιος ἑαυτὸν, ὡς οὐδένα Ῥωμαίων, ἐγίνωσκε. Πολλάκις γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προκλήσεσι κατὰ τὰς μάχας γενόμενοι, καὶ κομπάσαντες διὰ τὸ ἐνάμιλλον, οἷα νεανιῶν πολεμικῶν φιλοτιμίαι καὶ ζῆλοι φέρουσιν, ἴδιον προσεκλήσαντο τῷ κοινῷ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. Οὐ μὴν ἀλλὰ μέγεθος τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλον ὄρων, καὶ μάλιστα δὴ Οὐολούσκων ἐπιθυμοῦντα Ῥωμαίους λαβὴν παρασχόντας ἐν μέρει κακῶσαι, μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι·

Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν· ὁ γὰρ ἂν θέλη, ψυχῆς
ὠνεῖται.

Λαβῶν γὰρ ἐσθῆτα καὶ σκευὴν, ἐν ἣ μάλιστα μὴ δόξειν, ὅς ἦν, ἔμελλεν ὀρώμενος, ὥσπερ Ὀθυσσεύς,

ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδου πόλιν.

XXIII. Ἦν δ' ἑσπέρα, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προ

ετύγχανον, ἐγνώριζε δ' οὐδείς. Ἐβάδιζεν οὖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Τύλλου, καὶ παρεισελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν ἐστίαν ἐκάθιζε σιωπῇ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος ἤσυχίαν ἤγειν. Οἱ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν θαναμάσαντες, ἀναστῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν (ἦν γὰρ τι καὶ περὶ αὐτὸν ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς), ἔφρασαν δὲ τῷ Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος. Ὁ δ' ἐξαναστὰς ἦκε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν ἀφίκται καὶ τίνων δεόμενος. Οὕτως οὖν ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος, καὶ μικρὸν ἀνασχών· Εἰ μήπω με γνώσκεις, ὦ Τύλλε, εἶπεν, ἀλλ' ὄρων ἀπιστεῖς, ἀνάγκη με κατήγορον ἑμαντοῦ γενέσθαι· Γαίός εἰμι Μάρκιος, ὁ πλεῖστα σὲ καὶ Οὐολούσκους ἐργασάμενος κακὰ, καὶ τὴν οὐκ ἔωσαν ἀρνεῖσθαι ταῦτα περιφέρων προσηγορίαν, τὸν Κοριολάνον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων ἐκείνων ἐκτησάμην ἔπαθλον, ἢ τὸ παράστημον ὄνομα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἔχθρας. Καὶ τοῦτό μοι περίεστιν ἀναφαίρετον· τὰ δ' ἄλλα ὁμοῦ πάντα φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δὲ καὶ προδοσίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσοτίμων ἀπεστέρημαι, καὶ φυγὰς ἐλήλαμαι, καὶ γέγονα τῆς ἐστίας τῆς σῆς ἰκέτης, οὐχ ὑπὲρ ἀδείας καὶ σωτηρίας (τί γὰρ ἔδει με δεῦρο ἦκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν;) ἀλλὰ δίκας λαβεῖν χρηζών, καὶ λαμβάνων ἤδη παρὰ τῶν ἐμβαλόντων, τῷ σὲ ποιεῖν ἑμαντοῦ κύριον. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ σοὶ θυμὸς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, ἴθι, ταῖς ἑμαῖς συμφοραῖς, ὦ γενναῖε, χρῆσαι, καὶ κοινὸν εὐτύχημα ποιήσον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν, τοσοῦτῳ βέλτιον ὑπὲρ ὑμῶν πολεμήσοντος, ἢ πρὸς ὑμᾶς, ὅσῳ πολεμοῦσι βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις τῶν ἀγνοούντων.

δ' ἀπειρήκας, οὐτ' ἐγὼ βούλομαι ζῆν, οὔτε σοὶ καλῶς

σώζειν, πάλαι μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον, νῦν δ' ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Τύλλος ἤκουσεν, ἤσθη τε θαυμασιῶς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν· Ἀνίστασο, εἶπεν, ὦ Μάρκιε, καὶ θάρσει. Μέγα γὰρ ἡμῶν ἀγαθὸν ἦκεις, διδούς σεαυτὸν· ἔλπιζε δὲ μείζονα παρὰ Οὐολούσκων. Καὶ τότε μὲν εἰστία φιλοφρονούμενος τὸν Μάρκιον· ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις ἐβουλεύοντο περὶ τοῦ πολέμου καθ' ἑαυτούς.

XXIV. Τὴν δὲ Ῥώμην ἣ τε τῶν Πατρικίων δυσμένεια πρὸς τὸν δῆμον, οὐχ ἥκιστα τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην αἰτίαν ἔχοντων, ἐτάραττε· καὶ πολλὰ δαιμόνια μάντις καὶ ἱερεῖς καὶ ἰδιῶται προσήγγελλον ἄξια φροντίδος. Ἐν δὲ λέγεται τοιοῦτό τι γενέσθαι. Τίτος ἦν Λατίνος, ἀνὴρ οὐκ ἄγαν ἐπιφανῆς, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἄλλως, καὶ καθαρὸς δεισιδαιμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. Οὗτος ὄναρ εἶδεν, ὡς τοῦ Διὸς εἰς ὄψιν ἤκοντος αὐτῷ, καὶ κλεβύοντος εἰπεῖν πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι κακὸν τὸν ὄρησι τὴν ἔστειλαν αὐτῷ πρὸ τῆς πομπῆς καὶ ἀτερπέστατον. Ἰδὼν δὲ τὴν ὄψιν, ἔλεγε μὴ πάνυ φροντίσαι τὸ πρῶτον· ὡς δὲ καὶ δεύτερον ἰδὼν καὶ τρίτον ἡμέλησε, παιδός τε χρηστοῦ θάνατον ἐπιδεῖν, καὶ τοῦ σώματος ἀφνω παρεθέντος ἀκρατῆς γενέσθαι. Ταῦτα δ' ἐν κλιδίῳ φοράδην κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκλητον ἀπήγγειλεν. Ἀπαγγείλας δ', ὡς φασιν, εὐθύς ἤσθητο θωννύμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναστὰς ἀπῆει δι' αὐτοῦ βαδίζων. Θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταὶ, πολλὴν ἐποιήσαντο τοῦ πράγματος ζήτησιν. Ἦν δὲ τοιοῦτον· οἰκέτην τις αὐτοῦ παραδούς οἰκέταις ἑτέροις, ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀγορᾶς μαστιγοῦντας, εἴτ' ἀποκτεῖναι. Ταῦτα πράττουσιν αὐτοῖς, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰκίζομένοις, στροφᾶς τε παντο

δαπὰς ὑπ' ὀδύνης στρεφόμενον, καὶ κινήσεις ἄλλας ἀτε-
 ρεῖς τῷ περιπαθεῖν κινούμενον, ἢ πομπὴ κατα τύχην
 ἠκολουθήκει. Καὶ πολλοὶ μὲν ἔδυσχέραινον τῶν παρόν-
 των, οὐτ' ὄψιν ἰλαρὰν ὀρῶντες, οὐτε κινήσεις πρεπούσας·
 οὐδεὶς δ' ἐπεξῆλθεν, ἀλλὰ λοιδορίαὶ μόνον ἐγένοντο καὶ
 κατάραι τῷ πικρῶς οὕτω κολάζοντι. Καὶ γὰρ ἐχρῶντο
 πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιδικεῖα τότε, δι' αὐτουργίαν
 καὶ τὸ κοινωνεῖν διαίτης ἡμερώτερον ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς
 καὶ συνηθέστερον. Ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου πλημ-
 μελήσαντος, εἰ ξύλον ἀμάξης, ᾧ τὸν ὕμνον ὑπερείδουσιν,
 ἀράμενος, διεξέλθοι παρὰ τὴν γειτνίασιν. Ὁ γὰρ τοῦτο
 παθὼν, καὶ ὄφθεις παρὰ τῶν συνοίκων καὶ γειτόνων,
 οὐκέτι πίστιν εἶχεν. Ἐκαλεῖτο δὲ φουρκίφερ· ὃ γὰρ οἱ
 Ἕλληνας ὑποστάτην καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φούρ-
 καν ὀνομάζουσιν.

XXV. Ὡς οὖν ὁ Λατῖνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν αὐτοῖς,
 καὶ διηπόρουσιν, ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε προηγούμε-
 νος ἀτερπῆς καὶ κακὸς ὀρχηστής, ἀνεμνήσθησαν ἔνιοι
 διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου τοῦ θεράποντος, ὃν
 μαστιγοῦντες ἐξήλασαν δι' ἀγορᾶς, εἰτ' ἐθανάτωσαν.
 Συμφωνησάντων οὖν τῶν ἱερέων, ὃ τε δεσπότης δίκην
 ἔδωκε, καὶ τῷ θεῷ τὴν πομπὴν καὶ τὰς θεὰς αὐθις ἐξ
 ἀρχῆς ἐπτελούν. Ἔοικεν οὖν ὁ Νουμάς τά τ' ἄλλα τῶν
 ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητῆς γεγονέναι, καὶ τοῦτο παγκά-
 λως γε νομοθετῆσαι πρὸς εὐλάβειαν αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ
 ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσι τι τῶν θείων, ὃ κήρυξ πρόει-
 σι μεγάλη φωνῇ βοῶν· Ὁκ ἄγε. Σημαίνει δ' ἡ φωνὴ
 Τοῦτο πράττε· προσέχειν κελύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μη-
 δὲν ἔργον ἐμβάλλειν μεταξὺ, μηδὲ χρεῖαν ἀσχολίας, ὡς
 πλεῖστα τῶν ἀνθρώπων ἀναγκαίῳ τινὲ τρόπῳ καὶ

βίας περαινόμενα. Θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ θείας οὐ μόνον ἔξ αἰτίας τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ μικρὰς Ῥωμαίοις ἔθος ἐστὶν ἀναλαμβάνειν. Ἴππου τε γὰρ ἐνὸς τῶν ἀγόντων τὰς καλουμένας θήσσας ἀπονήσαντος, καὶ πάλιν τοῦ ἠνιόχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὰς ἠνίας συλλαβόντος, αὐθις ἐψηφίσαντο τὴν πομπὴν ἐπιτελεῖν. Ἐν δὲ τοῖς κάτω χρόνοις μίαν θυσίαν τριακοντάκις ἐποίησαν, αἰτινος ἐλλείμματος ἢ προσκρούματος γίνεσθαι δοκοῦντος. Τοιαύτη μὲν εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων.

XXVI. Ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐν Ἀντίῳ τοῖς δυνατωτάτοις κρύφα διελέγοντο, καὶ παρεκάλουν, ἕως στασιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν· τῶν δὲ δυσωπουμένων, ὅτι σπονδαὶ διέτριβις ἦσαν αὐτοῖς καὶ ἀνοχαὶ γεγενημέναι, πρόφασιν αὐτοὶ Ῥωμαῖοὶ παρέσχον, ἕκ τινος ὑποψίας, ἢ διαβολῆς, ἐν θείαις καὶ ἀγῶσι κηρύξαντες ἀπίεσαι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου δύνοντος ἐκ τῆς πόλεως. Ἐνιοὶ δὲ φασιν, ἀπάτη τοῦ Μαρκίου καὶ δόλῳ γενέσθαι τοῦτο, πέμπσαντος εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἀληθῆ κατήγορον τῶν Οὐολούσκων, ὡς ἐν ταῖς θείαις διανοουμένων ἐπιθίσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾶν. Πάντας μὲν γὰρ αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦτο δυσμενεστέρους ἐποίησε τοῖς Ῥωμαίοις· ὁ δὲ Τύλλος ἐπὶ μείζον αἴρων τὸ πρᾶγμα καὶ παροξύνων, τέλος ἔπεισε, πέμπσαντας εἰς Ῥώμην, τὴν τε χώραν ἀπαιτεῖν, καὶ τὰς πόλεις, ὅσας ἀφήρηται πολέμῳ τῶν Οὐολούσκων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀπεκρίναντο, προτέρους μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὄπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους δὲ καταθήρεσθαι Ῥωμαίους. Ἐκ τούτου συναγαγὼν ἐκκλησίαν πάνδημον Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, συναβούλευσε τοῖς

Μάρκιον καλέσαι, μηδὲν αὐτῷ μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας, ὅτι συμμαχῶν ὠφελήσει, ὅσα πολεμῶν οὐκ ἔβλαψεν.

XXVII. Ἐπεὶ δὲ κληθεὶς ὁ Μάρκιος, καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, οὐχ ἦτιον ἀπὸ τῶν λόγων, ἢ τῶν ὀπλων, ἀνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικὸς, καὶ τὸ φρονεῖν καὶ τολμῆν περιττός, ἀποδεικνύται μετὰ Τύλλου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου. Δεδιώσας δὲ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρεσκευάσθαι τοὺς Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γενόμενος τὸν καιρὸν ἀφέληται τῆς πράξεως, τὰ μὲν ἄλλα τοὺς κατὰ πόλιν δυνατοὺς καὶ ἄρχοντας ἐκέλευε συνάγειν καὶ πορίζειν, αὐτὸς δὲ τοὺς προθυμοτάτους ἀνευ καταλόγου πείσας ἐκόντας αὐτῷ συνελθεῖν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφνω, καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος. Ὅθεν ἠτύπησε λείας τοσαύτης, ὅσην ἄγοντας καὶ φέροντας, καὶ χρωμένους ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοὺς Οὐολούσκους ἀπειπεῖν. Ἦν δὲ μικρότατον ἔργον αὐτῷ τῆς στρατείας ἐκείνης ἢ εὐπορία, καὶ τὸ πολλὰ βλάψαι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν· οὐ δ' ἔνεκα ταῦτ' ἔπραττε, μέγα, τὸ τοὺς Πατρικίους προσδιαβαλεῖν τῷ δήμῳ. Τὰ γὰρ ἄλλα πάντα λυμαινόμενος καὶ διαφθείρων, τοὺς ἐκείνων ἀγροὺς ἰσχυρῶς ἐφύλαττε, καὶ οὐκ εἶα κακουργεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν ἐξ ἐκείνων οὐδέν. Ὅθεν ἐν διαβολαῖς ἔτι μᾶλλον ἐγένοντο καὶ ταραχαῖς πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν Πατρικίοι τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες, ὡς ἄνδρα δυνατόν ἀδίκως ἐκβαλοῦσιν· ὁ δὲ δῆμος ἐκείνους ἠτιάτο διὰ μνησικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἴτα πολεμουμένων ἑτέρων, θρατὰς καθῆσθαι φύλακα τοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημάτων ἔξω τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔχοντας. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Μάρκιος

μεγάλα πρὸς τὸ θαρσύνειν καὶ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελήσας, ἀπήγαγεν ἀσφαλῶς.

XXVIII. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἡ τῶν Οὐολούσκων δύναμις ἠθροίσθη, πολλὴ φανεῖσα, μέρος μὲν ἔγνωσαν ὑπολιπεῖν ταῖς πόλεσιν ὑπὲρ ἀσφαλείας, μερὶ δὲ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· ἐλίσθαι δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὁ Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἑτέραν. Ὁ δὲ Τύλλος εἰπὼν, ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λιπόμενον αὐτοῦ τὸν Μάρκιον ὄρα, τύχῃ δὲ βελτίονι κεχηρημένον ἐν ταῖς μάχαις ἀπάσαις, ἐκέλευσεν ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων· αὐτὸς δὲ τὰς τε πόλεις ὑπομένων φυλάξειν, καὶ τοῖς στρατευομένοις ὑπουργήσειν τὰ πρόσφορα. Μᾶλλον οὖν ἐπιρρώσθεις ἔ Μάρκιος ἐχώρει πρῶτον ἐπὶ Κίρκαιον, πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων· καὶ ταύτην ἐνδοῦσαν ἐκουσίως οὐδὲν ἠδίκησε. Μετὰ δὲ ταύτην ἐπόρθει τὴν Λατίνων χώραν, ἐνταῦθα προσμαχεῖσθαι προσδεχόμενος αὐτῷ τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ τῶν Λατίνων, συμμάχων ὄντων, καὶ πολλάκις αὐτοὺς ἐπικαλουμένων. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἀπρόθυμον ἐγένετο, καὶ τοῖς ὑπάτοις ὀλίγος ἔτι περιῆν τῆς ἀρχῆς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦτα τοὺς Λατίνους ἀπέπεμψαν· οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τὰς πόλεις ἦγεν, καὶ Τολερίνους καὶ Λαουϊκάνους καὶ Πεδάνους, ἔτι δὲ Βωλάνους ἀντιστάντας αὐτῷ κατὰ κράτος ἔλων, τὰ τε σώματα λείαν ἐποίησατο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. Τῶν δὲ προστιθεμένων ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο πολλὴν, ὅπως μηδ' ἄκοντος αὐτοῦ βλάπτοιτο, πορρωτάτω στρατοπεδεύων, καὶ τῆς χώρας ἀπεχόμενος.

XXIX. Ἐπεὶ δὲ καὶ Βόλλας πόλιν οὐ πλείους σταθμούς ἑκατὸν ἀπέχουσαν τῆς Ῥώμης ἔλων, χρημάτων πολλὰν ἐκράτησε, καὶ πάντας ὀλίγου δεῖν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέ-

φθειρε, τῶν δὲ Οὐολούσκων οὐδ' οἱ μένειν ἐν ταῖς πόλεσι ταχθέντες ἑκατέρου, ἀλλ' ἐφέροντο σὺν τοῖς ὅπλοις πρὸς τὸν Μάρκιον, ἓνα στρατηγὸν καὶ μόνον ἄρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν ἐκεῖνον εἶναι λέγοντες· ἦν ὄνομα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν Ἰταλίαν μέγα, καὶ δόξα θαυμαστὴ τῆς ἀρετῆς, ἐνὸς σώματος μεταθέσει τοσοῦτον ἀπεργασαμένης τὸ παράλογον ἐν τοῖς πράγμασι. Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων οὐδένα κόσμον εἶχε, μάχεσθαι μὲν ἀπεγνωκότων, ἐν δὲ συστάσει καὶ λόγοις στασιαστικοῖς ὁσημέραι πρὸς ἀλλήλους ὄντων· ἄχρις οὗ Λαιούϊνιον ἀπηγγέλθη περιτειχίζομενον ἐπὶ τῶν πολεμίων, ὅπου καὶ θεῶν ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῶων ἀπέκειτο, καὶ τοῦ γένους ἦσαν αὐτοῖς ἀρχαί, διὰ τὸ πρῶτην πόλιν ἐκείνην κτίσαι τὸν Αἰνεῖαν. Ἐκ δὲ τούτου θαυμαστὴ μὲν ἔσχε καὶ ἀθρόα μεταβολὴ γνώμης τὸν δῆμον, ἄτοπος δὲ κομιδῇ καὶ παράλογος τοὺς Πατρικίους. Ὁ μὲν γὰρ δῆμος ὤρμησε λύειν τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην, καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν· ἡ δὲ βουλὴ συναχθεῖσα καὶ σκοποῦσα περὶ τοῦ βουλευμάτος, ἀπέγνω καὶ διεκώλυσεν, εἴτε πάντως ἐνίστασθαι φιλονεικοῦσα πᾶσιν, οἷς ὁ δῆμος ἐσπούδαζεν, εἴτ' ἄλλως χάριτι τοῦ δήμου τὸν ἄνδρα μὴ βουλομένη κατελθεῖν· εἴτε κακῆνον αὐτὸν ἤδη πεποιημένη δι' ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίει κακῶς, οὐχ ὑπὸ πάντων ἀγνωμονηθεὶς, καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἔδειξεν ἐχθρὸν, ἐν ἧ τὸ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγίνωσκε συμπαθοῦν αὐτῷ καὶ συναδικούμενον. Ἐξενεχθείσης δὲ τῆς γνώμης εἰς τοὺς πολλοὺς, ὁ μὲν δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ ψήφῳ καὶ νόμῳ τι ποιεῖν ἄνευ προβουλευμάτος.

XXX. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀκούσας, ἔτι μᾶλλον ἔξετε χύνθη, καὶ τὴν πολιορκίαν ἀπολιπὼν, ἐπὶ τὴν πόλιν

ὀργῆς ἐχώρει, καὶ περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλβίας τάφρου
 κατστρατοπέδους, τεσσαράκοντα τῆς πόλεως σταδίου
 ἀφυστῶς. Ὀφθαίς δὲ φοβερός, καὶ πολὺν θόρυβον πα
 ρασχῶν, ὅμως ἐν τῷ παρόντι τὴν στάσιν ἔπαυσεν· οὐδεὶς
 γὰρ ἔτι τοῖς πολλοῖς ἐτόλμησεν ἀντιπεῖν, οὔτ' ἄρχων
 οὔτε βουλευτὴς περὶ τοῦ τὸν Μάρκιον καταγαγεῖν· ἀλλ'
 ὄρῳντες ἐν τῇ πόλει διαδρομὰς γυναικῶν, καὶ πρὸς ἱεροί
 ικεσίας καὶ δάκρυα πρεσβυτῶν καὶ δεήσεις, πάντα δ' ἐν
 δεᾷ τόλμης καὶ σωτηρίων λογισμῶν, συνέγνωσαν ὀρθᾶ
 τὸν δῆμον ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τοῦ Μαρκίου τραπέσθαι.
 τὴν δὲ βουλήν τοῦ παντός ἀμαρτάνειν, ὅτε πᾶσασθαι
 καλῶς εἶχεν, ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἀρχομένην. Ἔδοξε
 οὖν πᾶσι πρέσβεις ἀποστειλῆναι πρὸς τὸν Μάρκιον, ἐκείν
 ον τε κάθοδον δίδοντας εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τὸν πόλεμον
 αὐτοῖς λῦσαι δεομένους. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἀπὸ βουλῆς
 ἦσαν μὲν ἐπιτήδαιοι τῷ Μαρκίῳ, προσεδέχοντο δὲ πολλήν
 περὶ γε τὰς πρώτας ἀπαντήσεις φιλοφροσύνην πικρᾶ ἄν
 δρὸς οἰκείου καὶ συνήθους. Ἐγένετο δὲ τοιοῦτον οὐδέ
 ἀλλὰ διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων ἀχθέντες, ἐνε
 τύχχανον αὐτῷ μετ' ὄγκου καθεζομένῳ καὶ βαρύτητι
 οὐκ ἀνεκτῆς. Ἐχὼν δὲ τοὺς πρώτους τῶν Οὐολούσκα
 περὶ αὐτὸν, ἐκέλευε λέγειν, ὧν δεόμενοι τυγχάνουσιν. Εἰ
 πόντων δὲ λόγους ἐπισικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἐν ἡθελίᾳ τ
 πρέποντι, καὶ πανσαμένων, ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρὰ
 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρὸς ὀργὴν ὧν ἔπαθε, τὰ δ' ὑπὲρ τὰ
 Οὐολούσκων, ὡς στρατηγός, ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ
 τὴν χώραν, ὅσῃν ἀπετέμοντο πολέμῳ, κελύων, καὶ ψηφί
 σασθαι Οὐολούσκοις ἰσοπολιτείαν, ἥνπερ Λατίνοις· ἀλλ'
 ἴαν γὰρ οὐκ εἶναι βέβαιον, ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ
 ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. Χρόνον δὲ βουλῆς

κεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα· καὶ τῶν πρέσβων ἀπελθόντων, εὐθύς ἀνέξυξεν ἐκ τῆς χώρας.

XXXI. Τοῦτο δὴ πρῶτον αἰτίαμα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φθονοῦντες ἐλάμβανον· ὧν ἦν καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ Μάρκιου μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δ' ἀνθρωπίνῳ πάθει γεγονώς. Ἐχθροτο γὰρ ἡμαυρωμένος παντάπασι τῇ δούξῃ, καὶ παρορώμενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων, πάντα μόνον ἡγουμένων αὐτοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοὺς δ' ἄλλους ἀξιούντων, ὅσον ἐκεῖνος αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμεως καὶ ἀρχῆς, ἀγαπᾶν ἔχοντας. Ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεσπείροντο, καὶ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἡγανάκτου, καὶ προδοσίαν ἐκάλουν τὴν ἀνάξυξιν, οὐ τειχῶν, οὐδ' ὄπλων, ἀλλὰ καιρῶν, οἷς καὶ τᾶλλα πάντα σώζεσθαι καὶ πάλιν ἀπόλλυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων, οὗ μείζονας οὐδὲν ἐν ἐλάττονι χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολάς. Καίτοι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἀργὸν διῆγεν, ἀλλὰ τοὺς συμμάχους τῶν πολεμίων ἔφθειρεν ἐπιῶν καὶ περιέκοπτε, καὶ πόλεις ἑπτὰ μεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔλαβεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ὕκνου πλήρεις ἦσαν αὐτῶν αἰψυχαί, καὶ τοῖς ἐκνεναρκετήσοι κομιδῇ καὶ παραλελυμένοις σώμασιν ὁμοίως διέκριντο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος διῆλθε, καὶ παρῆν αὐθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυνάμεως ἀπάσης, ἐκπέμπουσι πρεσβείαν πάλιν τοῦ Μάρκιου δεησομένην, ὑφέσθαι τῆς ὀργῆς, καὶ τοὺς Οὐολούσκους ἐκ τῆς χώρας ἀπαγαγόντα, πράττειν καὶ λέγειν, ὅτι ἂν ἀμφοτέροις οἴηται βέλτιον εἶναι. Φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδώσειν Ῥωμαίους· ἐὰν δὲ τινος τῶν φιλιανθῶπων οἴηται δεῖν τυχεῖν τοὺς Οὐολούσκους, ἅπαν

γενήσεσθαι τὰ ὄπλα καταθεμένοις. Πρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη, μηδὲν ὡς Οὐολούσκων ἀποκρίνεσθαι στρατηγός· ὡς δὲ Ῥωμαίων ἔτι πολίτης, παραινεῖν καὶ παρακαλεῖν μετριώτερα φρονήσαντας ἐπὶ τοῖς δικαίοις, ἦκειν πρὸς αὐτὸν ἐν ἡμέραις τρισὶν, ἃ προκαλεῖται ψηφισάμενους· εἰ δ' ἕτερα δόξεις, γινώσκειν οὐκ οὔσαν αὐτοῖς ἄδειαν ἀνδρῶν μετὰ λόγων κενῶν βαδίζουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

XXXII. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβων, ἀκούσασα ἡ βουλὴ, καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῶν καὶ κλύδωνι τῆς πόλεως ἄρασα τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. Ὅσοι γὰρ ἦσαν ἱερεῖς θεῶν, ἢ μυστηρίων ὄργιασται, ἢ φύλακες, ἢ τὴν ἀπ' οἰωνῶν, πάτριον οὔσαν ἐν παλαιῶν, μαντικὴν ἔχοντες, τούτους πάντας ἀπιέναι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο κεκοσμημένους, ὡς ἦν ἐκάστῳ νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις· λέγειν δὲ ταῦτα καὶ παρακαλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν πόλεμον, οὕτω διαλέγηται περὶ τῶν Οὐολούσκων τοῖς πολίταις. Ἐδέξατο μὲν οὖν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἀνδρας, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔδωκεν, οὐδ' ἔπραξεν, οὐδ' εἶπε μαλακώτερον, ἀλλ', ἐφ' οἷς πρότερον, ἐκέλευε ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ἢ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. Ἐπανελθόντων οὖν τῶν ἱερέων, ἔδοξεν ἀτρεμοῦντας ἐν τῇ πόλει τὰ τείχη φυλάττειν, καὶ προσβάλλοντας ἀποκρούεσθαι τοὺς πολεμίους, ἐν τῷ χρόνῳ μάλιστα, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης παραλόγοις τιθεμένοις τὰς ἐλπίδας· ἐπεὶ δὲ αὐτῶν γε σωτήριον οὐδὲν ἠπίσταντο πράττοντες, ἀλλὰ ταραχὴ, καὶ πτοία, καὶ φήμη πονηρὰ τὴν πόλιν κατεῖχεν, ἄχρῃ οὐ σινέβη τι πράγμα τῷ πολλάκις ὑφ' Ὀμήρου λεγομένῳ, μή τινα δὲ πειθῶν τοὺς πολλοὺς, ὅμοιον. Λέγοντος γὰρ

αὐτοῦ καὶ ἀναφωνοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις πράξεσι καὶ παραλόγοις,

τῷ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλανκῶπις Ἀθήνη·
καὶ τὸ,

ἀλλὰ τις ἀθανάτων τρέψε φρένας, ὅς γ' ἐνὶ θυμῷ
δήμου θῆκε φάτιν·

καὶ τὸ,

ἢ τι οἰσάμενος, ἢ καὶ θεὸς ὧς ἐκέλευε·

καταφρονοῦσιν, ὡς ἀδυνάτοις πράγμασι καὶ μυθεύμασιν
ἀπίστοις τὸν ἐκάστου λογισμὸν τῆς προαιρέσεως ἀπιστον
καθιστάντος. Οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο Ὅμηρος· ἀλλὰ τὰ μὲν
εἰκότα καὶ συνήθη κατὰ λόγον περαινόμενα τῷ ἐφ' ἡμῶν
ἀποδίδωσι· καὶ λέγει δήπου πολλάκις,

αὐτὰρ ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμόν·

καὶ,

ὧς φάτο· Πηλείωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δέ οἱ ἦτορ
στήθεσσι λασίοισι διάνδιχα μερμήριζεν·

καὶ πάλιν,

— ἀλλὰ τὸν οὐ τι

πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα, δαΐφρονα Βελλεροφόντην.
Ἐν δὲ ταῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ φορᾶς
τινος ἐνθουσιώδους καὶ παραστάσεως δεομέναις, οὐκ
ἀναιροῦντα ποιεῖ τὸν θεόν, ἀλλὰ κινοῦντα τὴν προαίρε-
σιν· οὐδ' ὄρμας ἐνεργαζόμενον, ἀλλὰ φαντασίας ὄρμων
ἀγωγούς· αἷς οὐδὲ ποιεῖ τὴν πράξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ τῷ
ἐκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν, καὶ τὸ θαρσύνει καὶ τὸ ἐλπίζειν
προστίθῃσιν. ἼΙ γὰρ ἀπαλλακτέον ὅπως τὰ θεῖα πάσας
αἰτίας καὶ ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τίς ἂν ἄλλος εἴη τῶν
πος, ᾧ βοηθοῦσιν ἀνθρώποις καὶ συνεργοῦσιν; οὐ
σῶμα δήπου πλάτιοντες ἡμῶν, οὐδὲ τὰς χεῖρας,

δαί, μετατιθέντες αὐτοὶ καὶ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τῆς ψι
τὸ πρακτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαν
σίαις καὶ ἐπινοαῖς ἐγείροντες, ἢ τούναντίον, ἀποστρέφ
τες καὶ ἰστάντες.

XXXIII. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἀλλ
μὲν πρὸς ἄλλοις ἰεροῖς, αἱ δὲ πλεῖσται καὶ δοκιμώταται
περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς βωμὸν ἱκέτευον. Ἐν ἰ
ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα, τοῦ μεγάλα καὶ πολλὰ Ῥω
μαίους ἔν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις ὠφελήσαντος, ἀδελ
φή, Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν οὖν ἐτεθνήκει πρότερον,
ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις ἱστορήκαμεν, ἡ δὲ
Οὐαλερία δόξαν εἶχεν ἐν τῇ πόλει καὶ τιμὴν, δοκοῦσα τῷ
βίῳ μὴ καταισχύσειν τὸ γένος. Ὅπερ οὖν λέγω πάθος
ἐξαπίνης παθοῦσα, καὶ κατ' ἐπίνοιαν οὐκ ἀθείαστον
ἀψαμένη τοῦ συμφέροντος, αὐτὴ τ' ἀνέστη, καὶ τὰς ἄλλ
λας ἀναστήσασα πάσας, ἦκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς τοῦ
Μαρκίου μητρὸς Οὐολουμνίας. Ὡς δ' εἰσηλθε καὶ κα
τέλαβε μετὰ τῆς νουῦ καθεζομένην, καὶ τὰ παιδιά τοῦ
Μαρκίου πρὸς τοῖς κόλποις ἔχουσαν, ἐν κύκλῳ περιστή
σασα τὰς γυναῖκας αὐτῆς. „Αὐταί γε ἡμεῖς (εἶπεν), ὦ
Οὐολουμνία, καὶ σὺ, Οὐεργιλία, γυναῖκες ἦκομεν πρὸς γυ
ναῖκας, οὔτε βουλῆς ψηφισαμένης, οὔτ' ἀρχοντος κελεύ
σαντος· ἀλλ' ὁ θεὸς ἡμῶν, ὡς ἔοικεν, οἰκτεῖρας τὴν ἱκε
τείαν, ὁρμὴν παρέστησε δευρὶ τραπέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ
δεηθῆναι σωτηρίαν μὲν αὐταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολῖταις,
ὑμῖν δὲ πεισθεῖσαις ἐπιφανεστέραν φέροντα δόξαν, ἥς
εἰ Σαβίνων θυγατέρες ἔσχον, εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ
γλέμων συναγαγοῦσαι πατέρας καὶ ἀνδρας. Δεῦτε
εἰς Μάρκιον ἰοῦσαι μεθ' ἡμῶν, συνάψασθε τῆς ἱκετη
, καὶ μαρτυρήσατε τῇ πατρίδι μαρτυρίαν ἀληθῆ καὶ

δικαίαν, ὅτι πολλὰ πάσχουσα κακῶς, οὐδὲν οὐτ' ἐπραξε δεινόν, οὐτ' ἐβούλευσε παρὶ ὑμῶν δι' ὀργήν, ἀλλ' ἀποδίδωσιν ὑμᾶς ἐκείνῃ, κἄν μηδενὸς τογχάνειν μέλλῃ τῶν ἐπιεικῶν." Ταῦτα τῆς Οὐαλερίας εἰπούσης, ἀναβρόησαν αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἡμεῖρατο δὲ ἡ Οὐολουμνία· „Καὶ τῶν κοινῶν ἡμῖν συμφορῶν, ὦ γυναῖκες, ἴσον μέταστι, καὶ ἴδια πράττομεν κακῶς, ἀπολέσασαι τὴν Μαρκίου δόξαν καὶ ἀρετὴν, τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ τοῖς τῶν πολεμίων ὄπλοις φρουρούμενον μᾶλλον, ἢ σωζόμενον, ἐφορῶσαι. Μέγιστον δ' ἡμῖν τῶν ἀτυχημάτων ἐστίν, εἰ τὰ τῆς πατρίδος οὕτως ἐξησθάνηκεν, ὥστ' ἐν ἡμῖν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. Οὐκ οἶδα γὰρ, εἴ τινα ποιήσεται λόγον ἡμῶν ἐκείνος, εἴ γε μηδένα ποιεῖται τῆς πατρίδος, ἣν καὶ μητρός καὶ γυναικός καὶ παιδῶν προστίμησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῖν λαβοῦσαι, καὶ κομῶστε πρὸς ἐκείνον, εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἰευσίαις ἐναποπνεύσαι δυναμένας."

XXXIV. Ἐκ τούτου, τὰ τε παιδιά καὶ τὴν Οἰεργίλιαν ἀναστήσασα, μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἐβάδιζεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐολούσκων. Ἡ δ' ὄψις αὐτῶν τότε οἰκτρὰν καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν αἰδῶ καὶ σιωπὴν. Ἐτυχῆ δ' ὁ Μάρκιος ἐπὶ βήματος καθεζόμενος μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν. Ὡς οἷν εἶδε προσιοῦσας τὰς γυναῖκας, ἐθαύμασεν· ἐπιγνοὺς δὲ τὴν μητέρα πρώτην βαδίζουσαν, ἐβούλετο μὲν ἰμμέναι τοῖς ἀτρέπτοις ἐκείνοις καὶ ἀπαραιτήτοις λογισμοῖς· γενόμενος δὲ τοῦ πάθους ἐλάττων, καὶ συνταραχθεὶς πρὸς τὴν ὄψιν, οὐκ ἔτι καθεζόμενῳ προσελθεῖν, ἀλλὰ καταβὰς θάπτον ἢ βιάσθαι, καὶ

δακρύων ἔτι, μήτε τοῦ φιλοφρονεῖσθαι φειδόμενος, ἀλλ' ὡσπερ ὑπὸ φέροντος φέρεσθαι τοῦ πάθους ἑαυτὸν ἐνδεδακώς.

XXXV. Ἐπεὶ δὲ τούτων ἄδην εἶχε, καὶ τὴν μητέρα βουλομένην ἤδη λόγων ἄρχειν ἤσθετο, τοὺς τῶν Οὐλοούσκων προβούλους παραστησάμενος, ἤκουσε τῆς Οὐλοουμνίας τοιαῦτα λεγούσης· „Ὅρᾳς μὲν, ὦ παῖ, κἂν αὐταὶ μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σωμάτων τεκμαιρόμενος, οἷαν οἰκουρίαν ἡμῖν ἢ σὴ φυγὴν περιποίησας. Λόγισαι δὲ νῦν, ὡς ἀτυχέσταται πασῶν ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιστον θῆμα φοβερῶτατον ἢ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱὸν, ταύτῃ δ' ἄνδρα τοῖς τῆς πατρίδος τείχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμενον. Ὁ δ' ἔστι τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας παραμύθιον, εὖχεσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν. Οὐ γὰρ οἷόν τε καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν· ἀλλ' ἂ τις ἂν ἡμῖν καταράσαιο τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἔνστιν εὐχαῖς. Ἀνάγκη γάρ, ἢ τῆς πατρίδος, ἢ σοῦ στέρεσθαι γυναικὶ σῆ καὶ τέκνοις. Ἐγὼ δ' οὐ περιμενῶ ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν τύχην ζώσῃ τὸν πόλεμον· ἀλλ' εἰ μὴ σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν ἐκ διαφορᾶς καὶ κακῶν θέμενον, ἀμφοτέρων γενέσθαι εὐεργέτην μᾶλλον, ἢ λυμεῶνα τῶν ἐτέρων, οὕτω διανοοῦ καὶ πικρασκεύαζε σεαυτὸν, ὡς τῇ πατρίδι μὴ προσμίξαι δυνάμενος, πρὶν ἢ νεκρὰν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. Οὐ γὰρ ἐκείνην με δεῖ τὴν ἡμέραν ἀναμένειν, ἐν ἣ τὸν υἱὸν ἐπόψομαι θριαμβευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πατρίδος. Εἰ μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐλοούσκους ἀπολέσαντα, χαλεπὴ σοὶ καὶ λυοδιδαιότητος, ὦ παῖ, πρόκειται σκέψις. Οὕτε γὰρ δι

φθείρει τοὺς πολίτας καλόν, οὔτε τοὺς πεπιστωκότους προδοῦναι δίκαιον. Νῦν δ' ἀπαλλαγὴν κακῶν αἰτούμεθα, σωτήριδν μὲν ἀμφοτέροις ὁμοίως, ἔνδοξον δὲ καὶ καλὴν μᾶλλον Οὐλοούσκεις, ὅτι τῷ κρατεῶν δόξουσι διδόναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἥτιον λαμβάνοντας, εἰρήνην καὶ φιλίαν. Ὡν μάλιστα μὲν αἴτιος ἔση γυνομένων, μὴ γυνομένων δὲ μόνος αἰτίαν ἔξεις παρ' ἀμφοτέροις. Ἄδηλος δ' ὦν ὁ πόλεμος τοῦτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοὶ νικῶντι μὲν ἀλάστορι τῆς πατρίδος εἶναι περίσταν· ἠτιώμενος δὲ δόξεις ὑπ' ὄργης εὐεργέταις ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἴτιος γεγονέναι."

XXXVI. Ταῦτα τῆς Οὐλοουμένης λεγούσης ὁ Μάρκιος ἤτροστο μὲν δὲν ἀπακρονόμενος. Ἐπαὶ δὲ καὶ παυσανίης, εἰστίκει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὐθις ἢ Οὐλοουμένη· „Τί σιγῆς (εἶπεν), ὦ παῖ; Πόταρον ὄργῃ καὶ μνησικακίᾳ πάντα συγχωρεῖν καλόν; οὐ καλόν δὲ μητρὶ χάρισσασθαι θεομένην περὶ τηλικούτων; ἢ τὸ μεμῆσθαι παπασθότα κακῶς ἀνδρὶ μεγάλῃ προσήκει, τὸ δ' εὐεργεσίας, εἰς εὐεργετοῦνται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων, σίβεσθαι καὶ τιμᾶν, οὐκ ἀνδρὸς ἔργον ἐστὶ μέγαλον καὶ ἀγαθοῦ; Καὶ μὴν οὐδενὶ μᾶλλον ἔπρεπε τηρεῖν χάριν, ἢ σοὶ, πικρῶς οὕτως ἀχαριστικῶν ἐπεξιόντι. Καίτοι παρὰ τῆς πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπέληφας, τῇ μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδίδου. Ἦν μὲν οὖν ὀσιώτατον ἀνευτινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με παρὰ σοῦ θεομένην οὕτω καλῶν καὶ δικαίων· μὴ παίδουσα δὲ, τί φείδομαι τῆς ἐσχάτης ἐλπίδος;“ Καὶ ταῦτ' εἰπούσα προσήκειται τοῖς παῖσι αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικὸς ἅμα καὶ τῶν τέκνων. Ὁ

νίκηκας (εἶπεν) εὐτυχῆ μὲν τῇ πατρίδι νίκην, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον· ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνης ἠττώμενος.“ Τοῦτο δ' εἰπὼν, καὶ βραχέα τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυναικί διαλεχθεὶς ἰδίᾳ, τὰς μὲν ἀπέπεμψεν εἰς Ῥώμην πάλιν, αὐτὰς δεομένας, τῆς δὲ νυκτὸς παρελθούσης, ἀπήγαγεν Οὐολούσκους, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁμοίως διακειμένους ἅπαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἐμέμφοντο καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν πράξιν, οἱ δ' οὐδέτερά, πρὸς διάλυσιν καὶ εἰρήνην οἰκείως ἔχοντες. Ἐνιοὶ δὲ δυσχεραίνοντες τὰ πραττόμενα, τὸν Μάρκιον ὁμῶς οὐ πονηρὸν ἐνόμιζον, ἀλλὰ συγγνωστὸν, ἐπικλασθέντα τηλικαύταις ἀνάγκαις. Ἀντεῖπε δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πάντες εἶποντο, τὴν ἀρετὴν μᾶλλον αὐτοῦ θαυμάζοντες, ἢ τὴν ἐξουσίαν.

XXXVII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὄσῳ φόβῳ καὶ κινδύνῳ καθειστήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἰσθησὶν παρέσχε μᾶλλον λυθέντος. Ἄμα γὰρ ἀφεώρων τοὺς Οὐολούσκους ἀναξενγνύοντας οἱ περὶ τὰ τεῖχη, καὶ πᾶν εὐθύς ἱερὸν ἀνεάγει, στεφανηφορούτων, ὥσπερ ἐπὶ νίκῃ, καὶ θυόντων. Μάλιστα δὲ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει καὶ τιμῇ τῆς τε βουλῆς τοῦ τε πλήθους ἅπαντος, ἐνδηλος ἦν ἡ χαρὰ τῆς πόλεως, καὶ λεγόντων καὶ νομιζόντων γεγονέναι τῆς σωτηρίας περιφανῶς ἐκβίνας αἰτίας. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὅτι ἂν αὐταῖς ἀξιόσωσι γενέσθαι πρὸς δόξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν τοὺς ἀρχοντας· οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο, ἢ Τύχης Γυναικείας ἱερὸν ἰδρῦσασθαι, τὸ μὲν ἀνάλωμα συμβαλλόμεναι παρ' αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμᾶς, ὅσαι θεοῖς πρέπουσι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως ἀναλαβούσης. Ἐπεὶ δ' ἡ βουλή τὴν μὲν φιλοτιμίαν ἐπήνεσε, δημοσίαις δὲ δαπάναις ἐποίησατο τὸν νεῶν καὶ τὸ ἔδος, οὐδὲν ἥττον αὐτῶν

χρήματα συνεισεργασάσαι δεύτερον ἄγαλμα κατεσκευάσαν, ὃ δὴ καὶ φασὶ Ῥωμαῖοι καθιστάμενον ἐν τῷ ἱερῷ φθύξασθαι τι τοιοῦτον· **ΘΕΟΦΙΛΙ ΜΕ ΘΕΣΜΩ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΔΩΚΑΤΕ.**

XXXVIII. Ταῦτα καὶ δις γινώσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσαν, ἀγενήτοις ὅμοια καὶ χαλεπὰ πεισθῆναι παίδοντες ἡμᾶς. Ἰδίοντα μὲν γὰρ ἄγαλματα φανῆναι καὶ δακρυρροοῦντα, καὶ τινὰς μεθύντα ποτίδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδύνατόν ἐστι. Καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρώτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος, πολλάς δὲ χροιάς ἀνιάσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφάς ἐκ τοῦ περιέχοντος· οἷς ἔνια σημαίνει το δαιμόνιον, οὐδὲν ἂν δόξειε κωλύειν. Διωμάτων δὲ καὶ μνημῶ καὶ στεναγμῶ πρόφρον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἄγαλματα, κατὰ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βιαιοτέρων ἐν βράθει γυνομένην· ἔναρθρον δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῆ καὶ περιττὴν καὶ ἀριστομον ἐν ἀψύχῳ γινώσθαι, παντάπασιν ἀμήχανον· εἰ μηδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν θεὸν ἄνευ σώματος ὀργανικοῦ καὶ διακροσμήνου μέρει λογικοῖς γέγονεν ἡχεῖν καὶ διαλέγεσθαι. Ὅπου δ' ἡμᾶς ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιάζεται καὶ πιθανοῖς μάστισιν, ἀνόμοιον αἰσθῆσαι πάθος ἐγγινόμενον τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς, συναναπαίθει τὸ δόξαν· ὥσπερ ἐν ὑπνοῖς, ἀκούειν οἷα ἀκούοντες, καὶ βλέπειν οὐ βλέποντες δοκοῦμεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς τὸν θεὸν ἄγαν ἑμπαθῶς ἔχουσι, καὶ μηδὲν ἀθετεῖν, μηδ' ἀναίεσθαι τῶν τοιοῦτων δυναμένοις, μέγα πρὸς πίστιν ἐστὶ τὸ θαυμάσιον καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως. Οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀνὲρ φανῆκε

παράλογόν ἐστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐν πᾶσι διαφέρων, πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀνόμοιός ἐστι καὶ παρηλλαγμένος· Ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ πολλὰ, καθ' Ἡράκλειτον, ἀπιστίῃ διαφυγγάνει μὴ γινώσκεσθαι.

XXXIX. Τὸν δὲ Μάρκιον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἄντιον ἀπὸ τῆς στρατείας, μισῶν πάνυ καὶ βαρυνόμενος διὰ φόβον ὁ Τύλλος ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν εὐθύς, ὡς, εἰ νῦν διαφύγοι, λαβὴν ἑτέραν οὐ παρέξοντα. Πολλοὺς δὲ συστήσας καὶ παρασκευάσας ἐπ' αὐτὸν, ἐκίλευσεν εὐθίνας ὑποσχεῖν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδόντα τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ φοβούμενος ἰδιώτης γενέσθαι, τοῦ Τύλλου στρατηγούτου καὶ δυναμένου μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις, ἔλεγε, τὴν ἀρχὴν ἀποδώσειν Οὐολούσκοις, εἴαν κλεύωσι· καὶ γὰρ λαβεῖν πάντων κλευόντων· εὐθίνας δὲ διδόναι καὶ λόγον οὐδὲ νῦν παραιτεῖσθαι τοῖς βουλομένοις Ἀντιατῶν. Γενομένης οὖν ἐκκλησίας, οἱ παρεσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενοι παρώξυνον τὸ πλῆθος. Ἐπεὶ δ' ἀναστάντι τῷ Μαρκίῳ τὸ μὲν ἄγαν θορυβοῦν ὑπὲρ αἰδοῦς ἐνεδίδου καὶ παρεῖχεν ἀδεῶς λέγειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα χαίροντες εἰρήνῃ τῶν Ἀντιατῶν ἐγένοντο φανεροὶ μετ' εὐνοίας ἀκουσόμενοι καὶ δικαίως κρινούντες, ἔδεισεν ὁ Τύλλος τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀνδρός. Ἦν γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν· καὶ τὰ πρόσθεν ἔργα μείζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὑστερον αἰτίας. Μᾶλλον δ' ὅλως τὸ ἔγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν μαρτύριον. Οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι, τὴν Ῥώμην ὑποχείριον μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν ἐγγὺς ἐγένοντο διὰ Μάρκιον. Οὐκέτ' οὖν ἔδοξε διαμέλλειν, οὐδὲ πειρᾶσθαι τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐγκραγόντες οἱ θρασύτατοι τῶν συνεστώτων, ὡς οὐκ ἔστιν ἀκουστέον, οὐδὲ περιοπτέον Οὐολούσκοις τὸν προ

δότην τυραννοῦντα, καὶ μὴ κατατιθέμενον τὴν ἀρχὴν, προσπεσόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτὸν, καὶ προσήμυνεν οὐδεὶς τῶν παρόντων. Ὅτι δὲ τοῖς πλείστοις οὐκ ἐπράχθη κατὰ γνώμην, ἐδήλωσαν αὐτίκα, συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐπὶ τὸ σῶμα καὶ θάψαντες ἐντίμως, καὶ τὸν τάφον ὄπλοις καὶ λαφύροις κοσμήσαντες, ὡς ἀριστεύς καὶ στρατηγοῦ. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν τελευτὴν πυθόμενοι, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεδειξαντο σημεῖον οὔτε τιμῆς, οὔτ' ὀργῆς πρὸς αὐτόν· αἰτησαμέναις δὲ ταῖς γυναῖξιν ἐπέτρεψαν ἀποπενθῆσαι δέκα μῆνας, ὥσπερ ἔθος ἦν ἐκάστη πατέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. Οὗτος γὰρ ἦν ὄρος τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὤρισε Νουμᾶς Πομπίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωται. Τὸν δὲ Μάρκιον εὐθύς ἐπόθει τὰ Οὐολούσκων πράγματα. Πρῶτον μὲν γὰρ στασιάσαντες πρὸς Αἰκανοὺς συμμάχους καὶ φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας, ἄχρι τραυμάτων καὶ φόνων προῆλθον· ἔπειτα μάχῃ κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐν ἧ Τύλλος ἀπέθανε, καὶ τὸ ἀνθρῶν μάλιστα τῆς δυνάμεως διεφθάρη, διαλύσεις αἰσχίστας ἠγάπησαν, ὑπήκοοι γινόμενοι, καὶ τὸ προσταττόμενον αὐτοῖς ποιῆσαι ὁμολογήσαντες.

COMPARATIO ALCIBIADIS CUM CORIOLANO.

Ἐκκειμένων δὲ τῶν πράξεων, ὅσας ἤγοῦμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέτερον ποιούσας ὕοπὴν μεγάλην ὄρῃν ἔστιν. Ὅμαλῶς γὰρ ἀμφοτέροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγούντες ἐπεδείξαντο· πλὴν εἰ μὴ τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετίλεσεν, ἀποφαίνειν τελειότερον στρατηγόν· ἐπεὶ τό γε παρόντας καὶ ἄρχοντας ὀρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκεῖα, καὶ προδηλότερον αὖ πάλιν βλάπτειν μεθισταμένους, ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. Πολιτείαν δὲ, τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου τὴν ἄγαν λαμυρὰν, καὶ τὸ μὴ καθαρεῦσον ἀναγωγίας καὶ βωμολοχίας, ἐν τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ σῶφρονες ἐβδελύττοντο· τὴν δὲ Μαρκίου παντάπασιν ἄχαριν καὶ ὑπερήφανον καὶ ὀλιγαρχικὴν γενομένην ἐμίσησεν ὁ Ῥωμαίων δῆμος. Οὐδέτεραν μὲν οὖν ἐπαινετέον· ὁ δὲ δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος, τῶν ὅπως οὐ δόξουσι δημαγωγεῖν προπηλακίζόντων τοὺς πολλούς, ἀμεμπτότερος. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον ἐπὶ τῷ δύνασθαι· τὸ δ' ἰσχύειν ἐκ τοῦ φοβερόν εἶναι, καὶ κακοῦν καὶ πιέζειν, πρὸς τῷ αἰσχροῦ καὶ ἀδίκῳ ἔστιν.

II. Ὅτι τοίνυν ἀπλοῦς τις ὁ Μάρκιος ὑπείληπται τῷ τρόπῳ γεγονέναι καὶ αὐθέκαστος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης πανοῦργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀκαλίπτης, οὐκ ἀθλιὸν ἔστι

Μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ἣ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἱστόρηκε, τὴν εἰρήνην ἔλυσεν. Ἄλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καίπερ εἰς πόλεμον αὐθις ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυρὰν ἐποίησε καὶ φοβεράν, τῆς Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίας δι' Ἀλκιβιάδου προσγενομένης. Μάρκιος δ' ὅτι μὲν ἀπάτη καὶ αὐτὸς ἐξεπολέμωσε Ῥωμαίους καὶ Οὐολούσκους, διαβαλὼν ψευδῶς τοὺς ἤκοντας ἐπὶ τὴν θέαν, Διονύσιος ἱστόρηκεν· ἡ δ' αἰτία φανυλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἐκ φιλονικίας, οὐδὲ πολιτικῆς μάχης ἢ ἀμίλλης, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδένα φησὶν ὁ Δίων ἀπολαβεῖν χάριν, πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη συνετάραξε, καὶ πολλὰς πόλεις οὐδὲν ἀδικούσας τὰς πρὸς τὴν πατρίδα θυμῷ παρανάλωσε. Καίτοι καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὀργὴν μεγάλων αἰτίος συμφορῶν κατέστη τοῖς πολίταις. Ἄλλ' ὅτε πρῶτον ἔγνω μεταμειλιμένους, εὐγνωμόνησε· καὶ πάλιν ἀπορρήφεις, οὐκ ἐφήσθη τοῖς στρατηγοῖς ἀμαρτάνουσιν, οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βουλευμένους καὶ κινδυνεύοντας· ἀλλ', ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαινῆται μάλιστα πράξας πρὸς Θεμιστοκλέα, τοῦτ' ἐποίησε πρὸς τοὺς τότε ἄρχοντας, οὐ φίλους ὄντας, ἐλθῶν, καὶ φράσας τὸ δέον καὶ διδάξας. Μάρκιος δὲ πρῶτον μὲν ὅλην κακῶς ἐποίησε τὴν πόλιν, οὐχ ὑφ' ὅλης παθῶν, ἀλλὰ τοῦ βελτίστου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναληθήσαντος· ἔπειτα πολλαῖς πρῶβελαις δεήσεσι μίαν ἰωμένων ὀργὴν καὶ ἀνίαν, οὐ τερχθαι εἶξας, ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ διαφθεῖραι τὴν πατρίδα ταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβη καὶ κατέλθη, ῥημον καὶ ἄσπονδον ἐπανηρημένος. Τούτῳ διαφέρειν. Ἀλκιβιάδην μὲν γὰρ ἐπιβε

Σπαρτιατῶν, διὰ δέος ἅμα καὶ μῖσος αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους· Μαρκίῳ δὲ πάντα δίκαια ποιοῦντας Οὐολούσκους, οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν. Καὶ γὰρ ἡγεμῶν ἀποδείκνυτο, καὶ μεγίστην πίστιν εἶχε μετὰ δυνάμει, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀποχρωμένων μᾶλλον, ἢ χρωμένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει περιῶν, καὶ κυλινδούμενος ἀνθὶς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τέλος εἰς τὰς Τισαφέρου χεῖρας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ μὴ νῆ Δία μὴ φθαρῆναι τὰς Ἀθήνας παντάπασι, ποδῶν καταλθεῖν, ἐθεράπευε.

III. Χρήματα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ εὖ πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν, καὶ διαθῆσθαι κακῶς εἰς τρυφήν καὶ ἀκολασίαν ἰστόρηται· Μάρκιον δὲ, σὺν τιμῇ διδόντες οἱ στρατηγοὶ, λαβεῖν οὐκ ἔπεισαν. Διὸ καὶ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθῆς ἦν ἐν ταῖς περὶ χρῶν διαφοραῖς πρὸς τὸν δῆμον, ὡς οὐκ ἐπὶ κέρδεσιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ περιφρόνησιν τοῖς πένησιν ἐπηρεάζων. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων περὶ τῆς Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου τελευτῆς· Πρὸς τοῖς ἄλλοις, φησὶν, ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πείθειν εἶχε· τὰς δὲ Μαρκίου πράξεις καὶ ἀρετὰς τοῦτο μὴ προσὸν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς τοῖς εὖ παθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίαν σὺνοικον, ὡς Πλάτων εἶπεν, αὐθάδειαν μὴ ὑπομείναντας. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τὸναντίον ἐπισταμένου χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσι οἰκειῶς, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐν οἷς κατώρθου, τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς ἐνήμεροῦσαν· ὅπου καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔνια πολλάκις χάριν εἶχε καὶ ὄραν. Ὅθεν οὗτος μὲν οὐ μικρὰ βλάβης, οὐδ' ὀλίγα τὴν πόλιν, ὅμως ἀπεδείκνυτο πολλάκις ἡγεμῶν καὶ στρατηγός· ἐκεῖνος δὲ μετιῶν ἐπὶ πολλαῖς ἀρισταίαις καὶ ἠδραγαθίαις ἀρχὴν προσήκουσαν, ἐξέπεσεν. Οὕτω τὸν

